+

GEORGI CALIXTI
S. THEOL. D. ET IN ACAD. IVLIA PROF.

DE CONIVGIO CLERICORVM

TRACTATVS,

QVO OSTENDITVR

Pontificiam legem, quâ sacris ministris conjugi vni- versim & simpliciter interdicitur,

Sacræ Scripturæ,
Rectæ rationi justarumque legum naturæ,
et Ecclesiasticæ primæuæ antiquitati

prorsus aduersari;

INPRIMIS AVTEM

Quod Baronius, Bellarminus & socij adserunt
Apostolos eam sanciuisse,
absurdam nouitatem esse.

Sub finem agitur de hæresi Hildebrandinâ: & additur APPENDIX nonnihil scriptorum ad rem facientium complexa.

HELMÆSTADI
In typographéo Calixtino excudit Henningus Mullerus.

cIↃ IↃ C XXXI.

AMPLISSIMIS, CONSVLT^MIS ET PRVDENT^MIS VIRIS,

DOMINIS

COSS. SYNDICIS, EQVITVM MAGISTRIS ET SENATORIBVS REIPVBLICÆ HILDESHEIMENSIS

S. D.

GEORGIVS CALIXTVS.

BIennnium nunc fere eſt, quum ſancti patris & doctoris Auguſtini de doctrinâ Chriſtianâ libros, vnâ cum Vincentij Lerinenſis aduerſus profanas hæreſeon nouationes Commonitorio, in gratiam & vſum ſtudioſæ juuentutis è meo recens inſtituto typographéo prodire volui; præmiſſo procemio, quo doctrinam Vincentij explicare conatus ſum, modumque oſtendere, juxta quem in controuerſijs

[*] 2 neq;

neq; paucis, prô dolor! neq; leuibus, quæ ecclesiæ reformatæ cum pontificiâ hodie intercedunt, ad vsum transferri & possit & debeat. Certū enim est, proximo à Sacrâ Scripturâ loco legitimam esse traditionem, eam præcipuè, quæ consensu primæuæ antiquitatis, quam quinque prioribus à nato Seruatore seculis definiendam esse ibi ostendimus, continetur. Hac ipsâ contra profanas & perniciosas nouitates vtilissimè pugnatur, *non quia canon solus*, vt Vincentius loquitur, *non sibi ad vniuersa sufficiat:* sed quia vnus & alter locus, quamuis perspicui, à vafris & fallacibus ingenijs torqueri possunt; testimonia verò à bene multis, & diuersis quidem locis diuersisque temporibus, vnanimiter nihilominus dicta, vitilitigatorem etiam pertinacem & impudentem solent conuincere. Adde, hanc ipsam traditionem non modò in testimonio clarè prolato, sed in silentio quoque constanter seruato sitam esse. Qui enim à Christo institutum vel ab Apostolis ortum esse possit, quod primis quinque post Christum & Apostolos seculis nemo nouisse deprehenditur? Quid autem manifestius, quàm quod nusquam est, nusquam inueniri? Qui alicubi esse pertenderit, vbi tandem sit, ostendat. Per hanc itaque demonstrandi rationem Romanus pontifex supremus catholicæ ecclesiæ princeps, dogmatum infallibilis judex & conditor, imperiorum & regnorum arbiter esse definit; improbatur publica subtractio calicis

Domi-

Dominici; cessat iteratio sacrificij, quo in redemtionem generis humani semel oblato perpetua consummatio facta est; euanescit, quæ beatissimæ virgini θεοτόκῳ perperam tribuitur conceptio peccati expers, reuiuiscentia & adscensio in cœlos; exspirant indulgentiæ; prosternitur adoratio statuarum & imaginum; corruit necessitas enumerandi in confessione singula cum circumstantijs peccata, credendi purgatorium, septem sacramenta & à tribus impressum characterem, & quæcumq; similis monetæ superstitiones & corruptelæ sequioribus seculis sunt inuectæ. Exemplum vnius hîc adfero, nempe legis, quâ vniuerso sacrorum ministrorum ordini conjugium adimitur, eneruatæ. Postquam enim ostendi eam cum Sacrâ scripturâ, quæ episcopum, presbyterum, diaconum maritos probet, pugnare; pugnare etiam cum rectâ ratione, quæ leges non nisi ab habentibus potestatem ferri, easq; non nisi honestas, justas, æquas, vtiles ferri præcipiat: tandem ad traditionem siue ad antiquitatem descendo, & quomodo vsque ad quingentos propemodum annos siue eiusmodi lege mundus Christianus fuerit, demonstro. Illi enim, qui ab Apostolis profectam volunt, commiseratione si per simplicitatem, risu si per stultitiam, exsecratione si per malitiam peccant, digniores sunt, quam refutatione. Inde quomodo in oriente repudiata, paullatim in occidente inualuerit, & tandem alterâ magis

 neces-

necessariâ de mulierculis-non-conjugibus abigendis prorsus obsolescente, in abominandam turpitudinem Nicolaique & Gnosticorum hæresin abjerit, subjungo. Ad hanc autem ipsam materiam præ tot alijs in manus sumendā casu potiùs quàm consilio delatus sum. Quum enim sancti apostoli Pauli priorem ad Timotheum epistolam auditoribus meis exponerem, & in verba, quæ de episcopo vnius vxoris marito loquuntur, inciderē; occurrebat animo, hac occasione doctrinæ, quam in proœmio Vincentiano exposuissem, specimen exhibendum esse. Negocium erat lentum, omnia ad calamum dictare: pauci etiam, vt horum temporum infelicitas est, excepissent, & pleriq; pleraque inemendatè descripsissent. Consilium itaque cepi de edendo, & ceptum prosequutus sum. Inde, quidquid hìc cernitur operæ. Cuius similem cæteris controuersis capitibus impendere, si Deus vitam, valetudinem & quæ reliqua tantæ rei necessaria sunt, largiri annuat, consilium, imò decretum est. Quidquid autem modò prodit, Vobis, Amplissimi, Consultissimi & Prudentissimi viri, dedico consecroque, cùm quòd quò plures qui veritatem non capiunt aut impugnant, intra mœnia habetis, eò Vobis quantum pro veritate manifestandâ & vindicandà laboratur, gratius esse confidam; tùm quòd in mentem venerit, ex vestri à vrbe compluribus annis multos egregiæ indolis iuuenes ad nos fuisse missos, quos

hac

hac ipsâ veritatis adserendæ disciplinâ imbutos cùm meliores tum doctiores Vobis remisimus, ecclesiæ & reipub. vestræ non ornamento minùs quàm emolumento futuros. Posthac nec à Vobis contractiore numero mitti, nec à nobis deteriore successu remitti, speramus & vouemus. Meam fidem & beneuolentiam vt hactenus numquam desiderarunt, ita vt nec in posterum desiderent, faxo. Quod meum in vestros studium, & pariter operis huius inscriptionem Vobis, quæ vestra est humanitas, probatum iri confido. Seruator mundi, qui inter tantas & tam diras tempestates Vos & vestram rempub. hactenus seruauit, & raro exemplo non modò incolumem sed etiam indemnem præstitit; porrò propicio numine Vobis adsit & Vos vestrosque tueatur. Idem, qui princeps est pacis, pacem, quam nobis peccata nostra ademerunt, vniuersæ Germaniæ ex inexhaustâ suâ misericordiâ restitüat. Conticescant tandem, ô tandem, tubæ & tympana; cessent rapinæ, cædes & sanguinis diluuia; exterminentur agmina scelerum, belli pedissequa; reflorescant vnà cum justitiâ & pietate optima studia, vt tranquillatâ repub. paullatim ipsa quoq; ecclesia ad quietem & concordiam, quàm Deo gratam, tam nobis necessariam, reducatur. Nos etiam omnes abnegatâ impietate & mundanis cupiditatibus, temperanter, & justè & piè viuamus in præ-

senti

ſenti ſeculo, exſpectantes beatam illam ſpem & illuſtrem aduentum gloriæ magni Dei & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti; cui ex tam diris malis ſeruati ſacrificia laudis & juuencos labiorum noſtrorum rependemus, ἐξ ἄκρου μυελοῦ ψυχῆς perpetuâ gratiarum actione illum celebraturi dicturique; *Ei qui inſidet throno, & Agno benedictio, & honor, & gloria, & robur in ſecula ſeculorum.* Valete. Scribebam HelmæſtádI in academiâ Iuliâ, IX Kal. Octobr. cIↃ IↃ CXXXI.

BREVIARIVM TRACTATVS.

NEque commodum neq; gratum tibi poteſt eſſe, beneuole lector, quòd Tractatus, quem nunc exhibeo, à capite vſque ad calcem abſque vllâ librorum & titulorũ diſtinctione continuo textu decurrit. Factum id inde, quia, quando ſcribere incipiebam, adſtrictum potiùs quàm diffuſum conficere in animo erat. Itaque diſtinguere neglexi. Creuit tamen opus ſub manibus; & dum jam completum ſatisq; prolixum intueor, quanto incommodo diſtinctiones abſint, animaduerto. Quod igitur vnum ſupereſt, Breuiarium adijcio, quo totius Tractatus ſtructuram & compagem, ſingularumque propemodum paginarum argumentum oculis, quoad poſſum, expono. Hoc ipſo, beneuole lector, quia aliter vitio mederi nunc nequeo, interim dum medendi alia occaſio dabitur, pro tuâ æquanimitate vtere, & vale.

PAginâ 1. *Conjugium epiſcopis, presbyteris, diaconis jure diuino permiſſum eſt; imò quoq; epiſcopis ſtrictè ita dictis: quos tamen ſucceſſu temporis eccleſia cœlibes eſſe voluit, etiam græca; nec vel hos vel presbyteros aut diaconos ſiue ſecundo matrimonio implicari, ſiue poſt initiationem ſuam contrahere.*

2. *Romanus verò pontifex toti ſacro clero conjugium conjugijq; vſum ſimpliciter ademit.*

3. *Hujus*

3. *Hujus rei originem ad Siricium & Innocentium & ad pòst-exortas constitutiones ecclesiasticas referunt Gratianus & Scholastici.*

8. *Ipse quoq; Cajetanus: & post enata dissidia Alfonsus à Castro, & qui Augustanæ confessioni opposito responso satisfacere conati sunt: etiam Albertus Pighius.*

10. *Iodocus Clichtouæus contrahere post susceptos ordines vult esse contra jus diuinum; non item, vxore antè ductâ vti.*

11. *Dominicus Soto, primus vel inter primos, generalem siue omnimodam illam prohibitionem ad Apostolos refert. Quam opinionem, etsi nouam, quia tamen cœlibatui caduco fulcrum supponit, amplectuntur Bellarminus & Iesuitæ.*

17. *Volunt præterea obligationem voti interuenire; quo in puncto neq; cum Durando, Scoto Scotiq; adseclis Scholasticis, neq; cum ipsâ re conueninut.*

27. *An Apostoli conjugium clero interdixerint, quæstio est de facto, & quidem de facto nouo, miro, hactenus inaudito. Probari itaq; debet dictis & testimonijs factum clarè attestantibus.*

32. *Quæ in eum finem à pontificijs adferuntur, nihil prorsus efficiunt.*

36. *In contrarium verò præstò sunt dicta Apostolica in summo gradu perspicua & euidentia.*

42. *Per verba,* VIR VNIVS VXORIS, *prohibetur polygamia cùm vulgaris acceptionis, tum qualis tam inter Iudæos, quàm inter Græcos & Romanos eo tempore frequens erat, & ex repudijs atq; diuortijs oriebatur. In quem sensum*

ſum recitantur expoſitiones Hieronymi & Chryſoſtomi.
52. *Expenditur interpretatio Thomæ Aquinatis.*
54. *Conjugatis apud Pontificios ne quidem minorum ordinum clericatus cum effectu permittitur.*
56. *Interdicti conjugij duæ potiſsimùm prætexuntur cauſſæ, vna ab vtili, altera ab honeſto; ſiue, vt declinentur occupationes, & euitetur immunditia. Sed neutra ſufficiens eſt; & res vtrimq; in contrarium verſa.*
58. *Cœlibatus apud Pontificios non efficit, vt ſuis locupletandis prælati abſtineant.*
62. *Nec efficit, vt huius ſeculi negocijs non implicentur.*
69. *In actu matrimoniali non eſt moralis immundities, ſed ſaltim phyſica.*
73. *Eſtq; is actus licitus & honeſtus, fatentibus Auguſtino & Scholaſticis.*
76. *Vetus teſtamentum nihil facit pro cœlibatu cleri. Non locus Exodi XIX,* 10.
78. *Nec locus Leuitici XV,* 18.
79. *Nec verba Apoſtoli I Corinth. VII,* 5.
80. *Nec rurſus diſtributio miniſteriorum per claſſes & vices, I Chronic. XXIV.*
83. *Nec verba Achimeleci, I Samuel. XXI,* 4.
85. *Nulla officiorum ſubdiaconi, diaconi aut etiam ſacerdotum ſublimitas tanta, vt ijs indigni cenſeri debeant mariti.*
89. *Cœlibatus apud Pontificios munditiem non efficit, ſed magnam potiùs immunditiem, adeo vt Roma lupanaribus carere nequeat.*

 91. *In.*

128. *Quia*

128. *Quia lex cœlibatus magna scandala & plurimum dedecoris in ecclesiam inuexit, irrita est.*

131. *Pontificij laqueum hominibus injiciunt, quem injici noluit Apostolus.*

135. *Pontifici vel episcopis non suppetit potestas, per quam toti sacro clero conjugium interdicant.*

141. *Neq; per quam conjugia clericorum in adulteria & incestus conuertant.*

142. *Neq; per quam, quod Deus jussit, prohibeant.*

144. *Lex pontificia de vniuersali cœlibatu cleri non est de mero aliquo ritu.*

145. *Non habet requisita bonæ legis. Non est honesta, quia conjugium, quod est honestum, prohibet, & hoc ipso turpitudinibus caussam præbet.*

147. *Non est justa; neq; considerata naturæ fragilitate possibilis.*

148. *Non est loco temporiq; conueniens.*

149. *Neq; necessaria est, neq; vtilis.*

151. *A quibus non acceptatur, eos non potest obligare.*

154. *Etiamsi vim obligandi haberet, per ἐπιείκειαν tamen emolliri eam oporteret.*

159. *Cessat, quia finis eius cessat non modò negatiuè, sed etiam contrariè.*

160. *Vnanimi consensu ecclesiarum septemtrionalium abrogata est.*

163. *ADuersatur praxi traditioniq; Apostolicæ & primæuæ ecclesiæ.*

164. *SanctusPetrus & pleriq; Apostoli vxores habuerunt, & secum, quum euangelium gentibus prædicarent, circumduxerunt. Quæ adsertio à Tertulliani & Pontificiorum objectionibus vindicatur.*

179. *Ignatij de plerorumq; Apostolorum conjugio testimonium.*

184. *Apostolos vxorum cum maritis commercium discidisse tradunt scripta nonnulla apocrypha, damnata & à Manichæis profecta.*

194. *Nicolaus, vnus è septem primis diaconis, vxorem habuit. Ab eo denominati Nicolaitæ repudiato conjugio promiscuas libidines sectati sunt.*

200. *Quibus Rupertus Tuitiensis sui temporis incontinentes clericos affines esse scribit.*

202. *Clementis Romani spuria epistola conjugium sacris ministris prorsus adimit; genuina verò potiùs attribuit.*

205. SECVNDO SECVLO *Iustinus*, Athenagoras, *Tatianus de conjugio sacris ministris per* Apostolos *interdicto nihil: sed magis cuncta contraria.*

209. *Dionysius Corinthi episcopus fratribus cœlibatum indici improbat.*

210. *Irenæus diaconum maritum memorat.*

211. *Tertullianus presbyter Carthaginiensis vxoratus.*

215. *Conjugium vituperarunt & spurcitiei accusarunt, vagis interim libidinibus dediti, Simon magus, Saturnilus,*

Marcion

Marcion, Encratitæ, Gnostici, quos refutauit Clemens Alexandrinus; & Manichæi.

222. *Quatenus his ipsis nonnulli ex Pontificijs affines.*

223. TERTIO SECVLO *Origenes amore quidem continentiæ semetipsum exsecuit, æmulos hujus facti habens Valesios; de lege tamen cœlibatus nihil tradit.*

227. *Chæremon episcopus Ægyptius vxoratus.*

228. *Item Nouatus presbyter Carthaginiensis.*

229. *Et Cæcilius Cypriani* κατηχητής; *quin ipse Cyprianus. Apud quem etiam Felix presbyter & Victoria conjunx eius.*

231. *Liber de singularitate clericorum non est Cypriani.*

232. *Agricola Bononiensis presbyter, vel certè diaconus, maritus.*

233. *Philæas episcopus Ægyptius, maritus.*

234. QVARTO SECVLO *synodus Ancyrana diaconis initiatis, modò protestati fuerint, vxores ducere permittit.*

235. *Neocæsareensis synodus presbyteros matrimonium contrahentes deponit.*

237. *Eliberina itidem, infimæ auctoritatis synodus, si positi in ministerio non abstineant.*

238. *Nicæna magna œcumenica suasu Paphnutij sacris ministris vsum conjugij permittit.*

240. *Spiridion episcopus maritus.*

241. *Historiam de Nicænâ synodo & Paphnutio frustra Nouatores impugnant.*

245. *Olim nonnulli continere volentes & non valentes, semetipsos castrabant.*

247. *Ve-*

247. *Veteres censuerunt satius esse post emissum etiam votum nubere, quàm in ignem delictis cadere.*

249. *Συνείσακτοι fuerunt fœminæ non in conjugio, sed in contubernio viuentes. Quod compluribus testimonijs probatur.*

277. *Caussæ, propter quas prisci nuptias à sacris ministris post initiationem contrahi noluerunt.*

281. *Quæ tamen non sunt tanti, vt ritus iste mutari nequeat.*

282. *Romana & Arelatensis secunda, nec integritate nec auctoritate certâ synodi, quid statuant.*

285. *Gangrensis synodus Eustathianos, qui conjugium sacerdotum, & sacerdotium conjugatorum rejciebant, anathemate ferit.*

293. *Athanasius agnoscit suo tempore quosdam episcopos in conjugio vixisse.*

296. *Gregorius Nazianzi episcopus Gregorium Theologum eiusq; fratrem Cæsarium, sacro ministerio jam fungens genuit. Et hoc illustre exemplum à cauillationibus Baronij vindicatur.*

312. *Gregorius Nyssæ episcopus vxoratus fuit.*

316. *Item Hilarius Pictauiensis.*

317. *Eusebij verba, quæ conjugio clericorum videntur aduersari, exponuntur.*

320. *Itidem Ephiphanij: & quales cœlibes conjugatis præferendi.*

326. *Chrysostomus concedit episcopum conjugem esse posse.*

328. *Synesius factus episcopus suam sibi vxorem retinuit.*

332. Am-

332. *Ambrosius cœlibatui clericorum valde fauit: eos tamen conjugio uti posse agnouit.*

334. *Idem Sarmationem & Barbatianum contemtæ cùm virginalis tum conjugalis pudicitiæ arguit.*

337. *Hieronymus conjugio iniquior Heluidium virginitatis gloriæ detrahentem refutauit.*

339. *Siricius sub finem seculi quarti Romanæ ecclesiæ præest, vir exigui judicij, ab Hieronymo & Paulino reprehensus.*

341. *Is primus conjugium presbyterorum diaconorumq́; improbat & lege abrogat; non sine contumeliâ conjugij, nisi admodum benignâ interpretatione subleuetur.*

350. *Idem publicè pœnitentes, post impetratam absolutionem matrimonium contrahere vetuit, euidente errore, quem subsequuti pontifices & concilia emendarunt.*

354. *Siricius tamen minùs aberrauit, quàm hodie Pontificij.*

356. *Siricio se opposuit Iouinianus, sed ad alterum quoddam extremum delapsus.*

358. *Eum refutans Hieronymus plurimos sacerdotes, non obstante edicto Sricij, maritos esse fatetur.*

361. *Nec libro aduersus Vigilantium id negat.*

364. *Quin ab Apostolo conjugium clero permissum agnoscit.*

367. *Per feruorem tamen disputationis de matrimonio durè admodum loquutus.*

374. *Cujus dignitatem & sanctitatem rectiùs posteà exposuit Augustinus.*

377. *Paulinus presbyter vxorem suam semper secum habuit.*

382. *Aper presbyter vxoratus.*

** 385. I-

426.*Et*

460. *Hadrianus tamen probauit & laudauit.*
463. *Nicæna itidem secunda synodus, & Innocentius III.*
467. *Bellarminus Trullanis patribus errorem Vigilantij affingere ausus est.*
470. *Præter Græcos Rutheni presbyteri in hunc vsque diem vxorati.*
471. *Et Abyssini siue Æthiopes; & Armenij.*

473 P*Ontificij dum cœlibatus legem obstinatè vrgent, non modò ab Vniuersitate & Antiquitate recedunt, sed ad manifestas etiam & abominandas turpitudines prolabuntur.*

474. S*ECVLO* N*ONO constuprata fæmina inter Leonem quartum & Benedictum tertium media Romanum pontificatum per annos duos & dimidium tenuit, auctore inter eos, qui exstant, antiquissimo Mariano Scoto.*
476. *Hanc Anastasius bibliothecarius & alij pauci, vt honori Romanæ sedis consulant, silentio prætereunt.*
477. *Memorant autem reliqui omnium sequentium seculorum scriptores plurimi.*
482. *Quorum fidem hactenus à nemine in dubium vocatam primus sollicitauit superiore seculo Auentinus.*
483. *Et post eum Onuphrius Panuinius, huncq; sequuti Bellarminus, Baronius, alij.*
484. *Sed objectiunculis & argumentis nihili, fideiq; tot scriptorum labefactandæ prorsus imparibus.*
502. *Vdalrici Augustani ad Nicolaum pontificem pro conjugio clericorum epistola.*

504. *A Iohanne octauo vsq; ad Leonem nonum per annos CL pontifices ferè quinquaginta apotacticos apostaticósue potiùs, quàm apostolicos fuisse Genebrardus fatetur.*

505. *Quos etiam* Baronius monstruosos, vitâ turpissimos, moribus perditissimos, vsq;quaq; fœdissimos *agnoscit.*

507. *A populis tamen Christianis reuerenter cultos esse scribit.*

507. DECIMO SECVLO *Sergius tertius ex Maroziâ scorto genuit Iohannem, qui posteà pontifex.*

508. *Maroziæ mater Theodora amasium suum Iohannem decimum pontificem constituit.*

509. *Quem post annos XVI Marozia deijcit; & deinceps suum ipsius Sergijq; tertij filium, Iohannem vndecimũ substituit.*

510. *Iohannis vndecimi nepos ex fratre Iohannes duodecimus, homo flagitiosissimus & libidinosissimus.*

514. *Eum propter dira scelera & horrendam impietatem Otho magnus imperator vnà cum synodo, deponit, & Leonem octauum subrogat.*

518. *Isthoc nomine acerbè reprehensus à* Baronio, *cui Iohannes duodecimus, (vt quilibet alius papa)* ἀνυπεύθυνος, *& post exauctorationem etiam, verus legitimusq; pontifex.*

524. *Iohanni duodecimo in adulterio per diabolum percusso successorem dant Romani Benedictum quinctum, ab Imperatore posteà deiectum & Hamburgum in exilium missum.*

527. Baronio *nihilominus, contra communem opinionem, genuinum pontificem.*

528. *Nonnumquam itaq; magna & inextricabilis legitimi pontificatus incertitudo.*

 529. *Vti*

529. *Vti etiam in* VNDECIMO SECVLO, *quum aliquando tres simul fuere pontifices.*

530. *Nempe Benedictus nonus intrusus à patre Alberico Tusculano comite quum esset puer duodecennis, Syluester & Gratianus siue Gregorius Sextus.*

532. *Quos omnes Henricus Niger imperator deposuit.*

533. *Et Clementem secundum substituit.*

534. *Et huic defuncto Damasum; Damaso Leonem nonum.*

535. *Aliud magnum & diuturnũ inter tres pontifices schisma.*

536. *Talia exoriri Deus non permitteret, si Romano legitimo pontifici obedire ad salutem necessarium esset.*

537. *Quemadmodum quoq. flagitiosa tot pontificum vita infallibilitati eorum fidem detrahit; detractura vniuersæ Christianæ religioni, si pontificum auctoritati illa innitatur.*

539. *Cui nihilominus, vtpote Scripturis superiori & dogmatum conditrici, illam inniti Papistæ contendunt.*

542. *Frustra hîc Baronius miracula oggerit & effugia quærit.*

546. *Frustra Bellarminus Romanæ sedis gloriam flagitijs vehementer crescere & amplificari disputat.*

548. *Leonis noni tempore spurcißimam latini cœlibis cleri vitam Gomorrhæo libro describit Petrus Damiani.*

551. *Idem Leo Humbertum Syluæ candidæ episcopum vnà cum alijs Constantinopolin legatum mittit.*

552. *Miserè aduersus Nicetam Pectoratum & Græcos pro lege cœlibatus disputantem.*

555. *Idem Leo pontificum primus bellum geßit & exercitum aduersus hostes suos in aciem eduxit.*

556. *Quod*

589. *Hil-*

579. *Hildebrandus sive Gregorius septimus hæreseos de omnipotentiâ Papæ & regnis imperijsq; eius arbitrio subdendis auctor.*

591. *Qui eam vel olim vel hodie propugnauerint.*

593. *Damnata est in Bellarmino ante annos XXI sententiâ Supremæ curiæ Parisiensis; & in Antonio Sanctarello ante annos quinq; Censurâ Facultatis Theologicæ & Decreto Vniuersitatis Parisiensis.*

595. *Idem Hildebrandus hæresin Eustathianam instaurat, & clero Germaniæ hactenus conjugato cœlibatum violenter obtrudit.*

598. *Cum Mathildâ nihilominus familiarissimè conuersatur.*

600. *Missas conjugatorum audiri prohibens ansam populo dira facinora perpetrandi præbuit.*

603. *Hildebrandi successores iniqui rigoris tenaces.*

604. *Ademto itaq; penitus conjugio, & lege de subintroductis mulierculis ejiciendis exsolescente, clerus latinus magnâ & infami turpitudine laborare cœpit.*

605. *Quemadmodum* DVODECIMO SECVLO *conqueritur Bernhardus.*

606. *Et testatur Rupertus Tuitiensis.*

607. DECIMOTERTIO *Gulielmus Durandus.*

608. DECIMOQVARTO *Aluarus Pelagius & Robertus Holkot.*

609. DECIMOQVINCTO *Iohannes Gerson, Nicolaus de Clemangis, Petrus ab Alliaco, plures.*

610. DECIMOSEXTO *libellus Heidelbergæ editus, Proceres imperij in suis Grauaminibus, alij.*

614. *Georgius Cassander & Georgius VVicelius ab Imperatoribus Ferdinando I & Maximiliano II consulti pro conjugio cleri responderunt.*

615. *Qui clero scortationes quam conjugia indulgere malunt, Nicolaitis & Gnosticis affines sunt: quum contra Reformatus clerus in conjugio veram castitatem colat.*

616. *Qui conjugio, & non vagæ Veneri renunciant, haut meliores sunt equitibus Romanis sub Augusto, Manichæis & Priscillianistis.*

FINIS BREVIARII.

DE CONIVGIO
CLERICORVM
TRACTATVS.

TRactaturi de conjugio clericorum sub initium adserimus, & in progressu σὺν Θεῷ pluribus, & ipsorum quidem aduersariorum testimonio, declarabimus ac probabimus idipsum jure diuino licitum ac permissum esse episcopis, presbyteris & diaconis non minùs, quàm ostiarijs, lectoribus, alijsque inferiorum ordinum clericis, vel ipsis laicis. Notum autem est presbyteratum, sub quo episcopatus comprehenditur, & diaconatum vnà cum subdiaconatu majores & sacros ordines à Pontificijs vocari: ostiarios verò, lectores, exorcistas & ceroferarios siue acoluthos in minoribus & non sacris haberi. Porrò Episcopos phrasi Scripturæ eosdem esse cum presbyteris; phrasi verò ecclesiasticâ eos denotare, qui cæteris prælati presbyterorum alicui cœtui præsint, alibi ostendimus. Successu temporis factum fuit, vt conueniens judicaretur, si episcopi posterioris hujus denominationis non deligerentur, nisi qui cœlibes essent. Visum enim fuit ecclesiã nõ parũ decere & ornare, si supremi eius antistites rei vxoriæ atq; adeo curis terrenis & licitis etiam voluptatibus renũciarent. Nec id aliquid incomodi deprehensum fuit

inuehere, quum supremi isti episcopi & contractiores essent numero, & plerumq; non nisi prouectiore ætate ad eum gradum conscenderent. Inualuit itaq; tandem in ecclesiá passim, vt episcopi, archiepiscopi, patriarchæ omnes cœlibes essent. Hoc itidem paullatim obtinuit, vt qui successiuè duas aut plures vxores habuissent, digami vel polygami vulgò dicti, ab ordinibus sacris presbyteratus, diaconatus prohiberentur: quemadmodum idquoque, vt nemini post susceptos illos ordines vxorem ducere fas esset, etiamsi & ante initiationem ducere, & post initiationem antè-ductâ vti liceret. Caussas eius rei posteà fortè inquiremus. Quod autem de digamis & matrimonio post initiationem non contrahendo diximus, in ecclesiá orientali & inter Græcos, apud quos aliàs conjugia presbyteris permissa sunt, hodieque obseruatur.

Occidentales siue Latini, vel vt rectiùs loquar, occidentalium primas & patriarcha Pontifex Romanus noncontentus hîc sistere, vt episcopos cœlibes deligeret, digamos à presbyteratu & diaconatu arceret & post factam consecrationem matrimonia iniri prohiberet; eò porrò prouectus est, vt sine discrimine omnibus presbyteris & diaconis conjugia interdiceret, nec ad suscipiendum istos ordines admitteret, nisi vel cœlibes, vel, si conjuges essent, conjugij vsum abdicantes: eò etiam vsque, vt contracta presbyterorum conjugia dirimeret, & vxores inuitas ab inuitis itidem maritis auelleret; quin scortationem & concubinatum, quàm legitimum matrimonium, admittere mallet.

Hoc enim generale statutũ de omnimodo, vt ita dicã, clericorum cœlibatu (nam illa de episcoporũ cõtinentiâ, de di-

de digamorum exclusione & matrimonio post initiationem non contrahendo, clericis conjugium ejusq; vsum vniuersim non adimunt, sed quodam saltim modo limitant & restringunt) ipsi Pontificij antiquiores doctores nec ad Christum, nec ad Apostolos, nec ad ecclesiam primorum seculorum, sed ad pòst-sequutam recentiorem, & quidem ad Siricium, qui sub finem seculi post natum Seruatorem quarti, episcopatu Romano functus est, referunt. Is enim sub initium pontificatus sui, COSS. Arcadio & Bautone, quorum consulatus in annum æræ Christianæ CCCXXCV incidit, ad Himerium episcopum Tarraconensem scripsit epistolam, quâ conjugium & conjugij vsum, quod sacros ministros attinet, penitus damnat & prohibet: in quem fere sensum etiam anno sequente ad episcopos Africæ scripsit. Siricij decreta post annos viginti renouauit & confirmauit successor ejus, intermedio tamen Anastasio, Innocentius primus. Vtriusque verba suo loco recitabuntur & considerabuntur. Ad hæc itaq; Siricij & recentioris ecclesiæ placita & statuta omnimodam conjugij clericalis abolitionem, & originem vniuersalis in occidente cœlibatus ipsi Pontificij doctores ætate, auctoritate & sanctitatis opinione præcipui, ijdemq; cœlibatus defensores acerrimi, reducunt, vt pleniùs ex ijs, quæ mox subijciemus, intelligi poterit.

Gratianus sub initium distinctionis XXXI agnoscit, tempus fuisse, *quum nondum esset institutum, vt sacerdotes continentiam seruarent.* Idem caussâ XXXVI, quæstione II, *Copula*, ait, *sacerdotalis nec legali, nec euangelicâ vel apostolicâ auctoritate prohibetur, ecclesiasticâ tamen lege penitùs interdicitur.* Et caussâ XXXV, quæstione I: *Ecclesia post apostolica institu-*

instituta quædam consilia perfectionis addidit, vtpote de continentiâ ministrorum. Thomas Aquinas: *Non est essentialiter annexum debitum continentiæ ordini sacro sed ex statuto ecclesiæ.* Idipsum alibi quoque docet, & addit *ex institutione ecclesiæ votum continentiæ ordinibus sacris annexum esse.* Quod autem de voto admiscet, etiamsi consentiant Petrus Tarantasiensis, ad pontificatum posteà euectus & Innocentius V appellatus, Bonauentura, Albertus Magnus & Richardus de mediâ villâ in distinctionem XXXVII quarti sententiarum commentantes: quia tamen emissio voti actus est liberrimus pendens à solo vouentis arbitrio, atq; adeo qui ordinatur, propter opus, quod circa ipsum alius præstat, ordinationis videlicet, non censeri potest votum emisisse, nisi liberè intendat vouere, & hanc suam intentionem disertè profiteatur, quum nihil obstet, etiamsi ordinationem admittat, quin non modò nullam intentionem vouendi, sed etiam contrariam habeat: idcirco hoc de voto sacris ordinibus per constitutionem ecclesiasticam addito improbat & impugnat Scotus, & debitum cœlibatus exclusâ omni ratione voti directè reducit in solum præceptum ecclesiæ, quæ constitutione suâ ordinatum reddiderit inhabilem, siue, quemadmodum ipse loquitur, illegitimum ad hoc, vt maritus fiat vel mariti opus faciat; adeo vt vi hujus præcepti teneatur ordinatus seruare continentiam, perinde ac si vouisset. Fatetur interim expressissimè, *verum esse, quòd secundum consuetudinem ecclesiæ primitiuæ licuerit vti matrimonio priùs contracto.*

e, 2. qu. 88, art. 11.

4, dist. 37, qu. 1, art. 1.

Durandus in eamdem sententiam, *Ordo sacer*, inquit, *impedit matrimonium contrahendum & dirimit contractum ex se quidem dispositiuè*, nempe ob nonnullam, quam sibi imaginantur,

nantur, congruentiam, *sed ex statuto ecclesiæ comple-tiuè. — Congruentiæ superueniens statutum ecclesiæ fecit clericos in sacris constitutos personas simpliciter illegitimas ad matrimonia contrahenda, ita, vt si de facto contrahantur, dirimi debeant, tamquam nulla. Et eadem ratione debet eis indici continentia, quando ordinantur, in quam siue consentiant, siue non, dum ordinem sacrum suscipiunt, extunc sunt inepti & illegitimi simpliciter ad contrahendum e. statuto ecclesiæ.* Negat autem, vti quoque Scotus, expressè, quòd ordinem sacrum comitetur cœlibatus *ratione voti adjuncti, quia,* ait, *ex nullo statuto votum potest adjungi alicui facto, nisi vouens voluntariè consentiat: etiamsi verbo diceret & mente non consentiret,* votum videlicet non esset: *quia votum est meræ voluntatis.*

Idipsum, nempe ordines sacros matrimonium contrahendum impedire & contractum dirimere *non ratione voti annexi, sed statuti ecclesiastici* docent etiam præter sectatores Scoti Gulielmum Vorilonem, Nicolaum Dorbellum, Landulfum, alios, Gulielmus Gorris & Petrus Paludanus Dominicanus, qui postremus inter cætera in hunc modum disserit: *Qui sacrum ordinem recipit, licet non intendat se continere, neq; etiam ad continentiam obligare, nihilominus tamen obligatur ad continentiam; & etiam in foro conscientiæ, si contrahat, nullum est matrimonium; quia ecclesia bene potest facere inhabilem ad matrimonium ignorantem & inuitum, sicut seruum vel frigidum aut huiusmodi. Et per eamdem rationem si ante annos discretionis aliquis sacrum ordinem suscipiat, ad continentiam obligatur, etiamsi in cunis ordinaretur.* Hæc ille.

Sed isti quoq;, qui continentiam ordinibus per votum annecti volunt, quamuis se difficillùs expediant, imò inuoluant, vt Richardus insigniter, dicens *ordini votum continentiæ annexum esse, etiamsi ad continentiam se obligare*

non intendat, qui ordinem suscipit; ad quem modum etiam Nauarrus in suo Manuali, *Ad votum*, ait, *obligatur, quamuis eius animus non sit illud seruare, vel ad id sese adstringere*: nihilominus tamen idipsum, quòd cum ordinibus votum cohæreat, atque adeo consequenter necessitatem continentiæ clericalis statuto ecclesiastico, quale fatentur nec in primitiuâ ecclesiâ vllum fuisse, nec à Græcis vnquam admissum esse, acceptum ferunt. Audi, si lubet & vacat, Bonauenturam: *Ordo*, inquit, *apud Latinos ex ecclesiasticâ institutione habet inseparabiliter continentiam annexam.* Item; *Statutum de continentiâ clericorum potuit ecclesia facere dupliciter, tum propter auctoritatem prælatorum & maximè Pontificis summi, tum propter consensum subditorum. Et ideo istud onus, quod voluit Summus pontifex huic ordini siue sacramento alligare, potuit & sibi licitum fuit. Sed huic auctoritati successit in Latinis voluntas obtemperandi, quia tale statutum super se libenter receperunt. Et hæc duo fecerunt statutum firmum.* Quorum posterius ab alijs ferè prætermissum, bene à Bonauentura obseruatur & adjungitur. Audi nunc etiam Albertum Magnum: *Ordo de se habet congruitatem ad continentiam: necessitas verò seu obligatio continendi caussata est rationabili institutione ecclesiæ.* Et post pauca: *Impedimentum istud matrimonij non est vniuersale, nec semper fuit: quia ex instituto ecclesiæ cepit, nec obligat Græcos.*

c. 22, num 82.

Iungo superioribus Thomam Argentinatem, liquidò adserentem, *quòd ordo non prohibeat matrimonium, nisi propter statutum Romanæ ecclesiæ*; & quòd impedimentum pendeat *ab humanâ institutione.* Præter alia legere est apud eum, quæ nunc subijcio; *In sextâ synodo statutum fuit, quòd nullus existens in sacris ordinibus de nouo contraheret matrimonium, tamen in illâ synodo nihil de continentiâ fuit præceptum, & ideo si*

deo si quis contraxerat, antequam esset in sacris ordinibus, ille non tenebatur ad continentiam, quamdiu vxor sua vixit.— Et quia Græci in omnia ordinata in prædictâ synodo consenserunt, ideo istum modum obseruant vsque in hodiernum diem. Sed post multos annos in quodam solenni concilio consentientibus omnibus de ecclesiâ occidentali, dissentientibus tamen illis de ecclesiâ orientali, statutum fuit, quòd existens in sacris ordinibus non solùm non posset matrimonium de nouo contrahere, sed etiam quòd teneretur perpetuò continere. Et ideo omnes de ecclesiâ Latinâ seu occidentali, si fuerint in sacris, tunc sunt obligati ad continentiam obseruandam. Item: *Per multos annos post Apostolos primò habuit ortum ecclesiæ Romanæ statutum, præcipiens continentiam omnibus in sacris ordinibus existentibus, de parte saltem occidentali; cuius partis prælati in prædictum statutum vnanimiter consenserunt.* Atque sic etiam hic Thomas, quemadmodum Bonauenturam fecisse paullò ante audiuimus, robur constitutionis de perpetuâ clericorum abstinentiâ à consensu eorum, quorum res agebatur, suspendit.

Denique videantur, quotquot in Magistrum & distinctionem XXXVII quarti, ad quam hæc, quæcumque adduximus, inuenire est, scripserunt: deprehendentur omnes cœlibatum ad jus positiuum ecclesiasticum referre.

Iohannes Maior alibi etiam, quamuis feruidus adeo cœlibatus sit adsertor, vt ne quidem presbyterum veniam vxoris ducendæ per dispensationem Pontificis consequi posse concedat, scribit tamen in hunc modum: *Numquam à diebus Siricij & Innocentij primi occidentalibus licuit ad diaconatum vel supra promoueri, nisi continentia promissa.* Item: *Licet à principio non fuerit facile hunc cœlibatum introducere, & quod vxorati non promouerentur ad sacros ordines: hoc tamen non*

4. dist. 24. qu. 2.

non obstante maiores nostri, quibus erat summa cura honesti, non desistere, quò ad habuere propositum. Hæc Iohannes Maior, etsi admodum cupidus ostendere, Pontificem presbytero conjugium per dispensationem indulgere non posse: atque id vt obtineat, dicit *juris diuini esse, ne, qui sacerdos jam est, vxorem ducat.* Quamquam de hoc jure diuino non nimis præfractè contendit: sed etiam, quamuis non nisi statutum ecclesiæ vel vniuersalis concilij fuerit, Pontifici potestatē dispensandi denegat, *quia*, inquit, *irrationabile est, quòd vnus homo ad nutum suum statutum laxaret, in quo discoloraretur ecclesia.*

Atque hæc disputat ex occasione quæstionis, quæ de Pontificiâ potestate dispensandi matrimoniumque presbytero permittendi Parisijs mota fuerat: in quâ decîdendâ plerosq; eius facultatis Theologos *in partem negatiuam descendisse* testis est.

An. 1505. Opuscul. tomo 1. tract. 27.

Sed eodem tempore Thomas Cajetanus Romæ adfirmatiuā adseruit, pro fundamento sumens, *quòd castitas annexa sit ordini sacerdotali ex statuto ecclesiæ, & propterea per eam possit etiam tolli.* Ad rei declarationem inter cætera duo dicit, *Vnum affirmatiuum, Quòd sacerdotium impedit matrimonium contrahendum; alterum negatiuum, scilicet quòd non dirimit contractum. Et primum quidem,* ait, *intelligendum est de congruo, quoniam nec ratione nec auctoritate probatur, quòd, absolutè loquendo, sacerdos peccet contrahendo matrimonium. Quin potiùs ratio ad oppositum ducit, quoniam nec ordo in quantum ordo, nec ordo sacer in quantum sacer, est impeditiuus matrimonij: & in ecclesia occidentali olim diaconi poterant contrahere matrimonia. Secundum verò dictum intelligendum est, quod non dirimit matrimonium contractum siue ante, siue post* susceptum sacerdotium. *Et hoc* verum est loquendo de sacerdotio abso-

absolutè *seclusis omnibus legibus ecclesiasticis, stando tantùm in his, quæ à Christo & Apostolis habemus. Nam si ordo sacerdotalis ex naturâ suâ impediret matrimonium contrahendum, aut dirimeret contractum, sequeretur quòd in nullo casu posset dispensari. Hoc consequens est & contra Theologos, & contra Canonistas, & contra auctoritatem, quâ de facto vtitur Romana ecclesia.*

Cæterùm non antiquiores modò siue Theologi siue Canonistæ, qui ante exorta dissidia & factam ecclesiæ reformationem vixere, necessitatem cœlibatus clericalis à statutis ecclesiæ & pontificum suspenderunt: sed etiam multi, qui post mota certamina scripserunt. Ex ijs Alfonsus à Castro Minorita, *Consuetudo*, ait, *juxta quam matrimonio alligatus promouebatur ad sacerdotium, inualuit vsq; ad tempora Nicæni concilij, in quo, vt fertur, generali decreto statutum est, ne aliquis vxorem habens, consecretur sacerdos.* Qui autem id ferunt, falsum referunt: sed pergat. *Quod statutum quum ab aliquibus minimè, vt decebat, obseruaretur, Siricius papa de hac re illos acerbissimè reprehendit.*

tit. Sacerdotium.

Quum annò abhinc centesimo Confessio nostrorum Carolo V Imperatori Augustæ exhiberetur, responsioni articulo de conjugio sacerdotum oppositæ hæc inseruerunt Pontificij: *Verum quidem est, quod ob ministrorum Dei defectum in primitiuâ ecclesiâ conjugati admittebantur ad sacerdotium: attamen volentes contrahere tenebantur id facere ante subdiaconatus ordinis receptionem. Hanc consuetudinem primitiua ecclesia vsq; in hunc diem seruauit & retinuit ecclesia græca. Quum verò per gratiam Dei cresceret ecclesia, vt ministrorum in ecclesiâ nullus esset defectus, Siricius papa, proculdubio non sine Spiritu sancto, omnimodò indixit sacerdotibus continentiam, quam Innocentius primus, Leo magnus & Gregorius*

magnus pontifices approbauerunt & confirmauerunt, & in hunc vsq; diem Latina vbiq; seruauit ecclesia. Albertus quoque Pighius, vehemens aduersus Lutheranos declamator, contendit quidem *ab initio ecclesiæ receptum fuisse, ne sacerdotibus & altaris ministris liceret nubere: tametsi,* inquit, *antè contracto vti finerentur matrimonio.*

controv. 15

de contin. sacerd. c. 4.

Iodocus Clichtouæus libro, quem de hoc argumento scripsit, docet *de jure diuino esse, vt qui sacris ordinibus est initiatus, vxorem ducere non possit;* in quam sententiam Iohannem quoque Maiorem propendére superiùs audiuimus: at *eos qui vxorem duxerunt, non posse sacris ordinibus initiari, nisi deinceps continere velint, esse præceptum ecclesiæ, & à Siricio Papa primum editum, nec vmquam ab ecclesiâ orientali receptum fuisse. Itaque licuisse in totâ ecclesiâ sacerdotibus vti vxoribus, quas ante ordines duxerant, vsq; ad tempora Siricij: in ecclesiâ autem orientali & nunc licere, & semper licuisse.* In hunc enim modum sententiam Clichtouæi proponens Bellarminus, prius illud de jure diuino prorsus reijcit: *non est,* ait, *de jure diuino, vt conjugati si ordinentur, ab vxoribus suis abstineant; igitur neq; est de jure diuino, vt sacerdotes non ducant vxores.* Sed nec posterius istud de continentiâ per statutum ecclesiæ & Siriaci introductâ admittit, vt mox dicemus.

l. 1 de Cler. cap. 18.

Etiamsi enim idipsum cùm Theologi scholastici tum canonum interpretes vno ore adserant, vtriq; adulto jam in ecclesiâ occidentis vniuersali cœlibatu, quem proinde optimâ ratione niti & in ornamentum & emolumentum ecclesiæ vergere contendunt, viuentes; nec alij recentiores dissentiant: fuerunt tamen tandem, qui animaduerterent, vniuersalem & omnimo-

dum

dum illum, quem diximus, cœlibatum, nisi firmioribus radicibus figeretur eiq; amplior, origine altiùs deductâ, auctoritas adderetur; aduersus & antiquitatis & totius orientalis ecclesiæ dissensum, tot præsertim ex eo scandalis exortis & indies exorientibus, subsistere & defendi non posse. Quamobrem è re fore existimarunt, si majoris antiquitatis opinionem conciliarent: quod efficere conatus est Dominicus Soto, quamquam timidè & suspenso gradu, quasi incederet *per ignes suppositos cineri doloso*: etiamsi Martinus Peresius ei videri queat præiuisse. Diuinat igitur, in primitiuâ quidem ecclesiâ maritos adscitos fuisse, qui presbyteri crearentur; sed *præmisso*, vt loquitur, *consentiente vxore, castitatis voto*, conjugali commercio renunciasse, nec vmquam posteà vxoribus, quæ in separationem consensee-int, consueuisse. *Hoc est*, ait, *quò nostra disputatio festinat, vtrum illico ab ecclesiæ ortu mos inoleuerit, vt qui ex conjugio ad sacerdotiū recipiebantur, non priùs reciperentur, quàm annuentibus vxoribus perpetuam continentiam vouerent. Et existit vtrimq; pugnax argumentorum acies, quæ me semper tenuere perplexum. Affirmauerim hîc autem sub probabilitate, quæ mihi perquàm maxima est, quòd circa Apostolorum tempora cunctis fuerit sacerdotibus vxorius usus interdictus: licet mos posteà fuerit corruptus.*

de Tradit. part. 1. ubi de cœlib. subinit.

l. 7 de just. & jure, qu. 6. art. 2.

Quod timidè affirmat Soto, id intrepidè adseuerat Bellarminus, nempè *decretum, quo votum est annexum ordinibus, non quidem propriè diuinum esse, sed tamen esse Apostolicum, & in tota ecclesiâ à temporibus Apostolorum longo tempore seruatum.* Vult itaque Bellarminus, decretum fuisse ab Apostolis, vt sacris ordinibus initiandi votum perpetuæ continentiæ emitterent, atq; adeo eiusmodi

l. 1 de cler. cap. 18.

 edito

edito voto, etiamsi mariti essent, suis ipsorum legitimis vxoribus, cum ipsarum tamen consensu, renunciarent: & etiamsi agnoscat, imò argumentis demonstret, *non iure diuino, sed humano duntaxat prohibitum esse conjugium sacerdotibus:* hoc tamen humanum jus Apostolicum facere conatur, & probare *cælibatum jure Apostolice rectissimè annexum ordinibus sacris.* Hunc enim titulum fecit capiti XIX primi de clericis libri.

Cæterùm etiamsi aliquando constituta fuerint ab Apostolis, quæ ipsi in perpetuum durare noluerunt, & propterea in desuetudinem abierunt, vt abstinentia à sanguine & suffocato, item fœminas non nisi operto capite in cœtibus apparere: quum tamen Apostolis vberior & illustrior Sanctj spiritus gratia & adsistentia obtigerit, quàm vllis post ipsos alijs, atq; adeo quod illi constituerunt omnibus modis æquissimum, & juxta conditionem temporum, locorum ac personarum, decentissimum, conuenientissimum & vtilissimum censeri debeat, vt ne quidem suspicioni in contrarium obnoxium esse possit: meritò Apostolicæ constitutiones ab Ecclesiasticis per episcopos & præsides ecclesiarum post-sequutos sancitis distinguuntur, hisq; præferuntur, vt tanto majoris auctoritatis sit constitutio Apostolica, quàm Ecclesiastica, quanto Apostoli præsentiore maioreque Spiritus gratiâ illustrati fuerunt, quàm episcopi & præsides posteriores. Quippe Apostoli, vt diximus, excellenti & extraordinariâ gratiâ præditi, nihil nisi quod ad bonos mores, ordinem & decorum, pro istis quidem temporum, locorum & personarum circumstantijs, faceret, constituere potuerunt: at episcopi alij, communibus & ordinarijs tantùm donis instructi, eti-

Act. 15.
1 Cor. 11

cti, etiam si incrementum & decus ecclesiæ sibi vt scopum præfigerent, eòq; totis viribus collimarent, potuerunt tamen aberrare, & constituere, quòd ecclesiæ nihil aut parum emolumenti, aut etiam nocumenti aliquid adferret.

Quin Bellarminus ipse, vbi ex instituto de Traditionibus agit, partitur eas in Diuinas, *quæ ab ipso Christo Apostolos docente, acceptæ sint*; in Apostolicas, *quæ ab Apostolis sint institutæ, non tamen sine adsistentiâ Spiritus sancti, vnde etiam Diuinæ interdum vocentur*; & in Ecclesiasticas, *quæ sint consuetudines quædam antiquæ, vel à prælatis vel à populis incoatæ, quæ paullatim tacito consensu populorū vim legis obtinuerint*. Et ante Bellarminum ad eumdem modum distinxerat Martinus Peresius, è quo ipse videtur hausisse. Tractans autem de conjugio clericorum, vbi distinctionis hujus repetitæ vsus fuisset, silentio eā inuoluit. Liquet tamen ex illis eius, quæ paullò antè adduximus, verbis quòd statutum de continentiâ clericorum, siue, vt ipse loquitur, de *voto sacris ordinibus annexo, per quod post ordinationem nec vxores ducere, nec vxoribus anteà ductis vti liceat*, traditionem esse velit Apostolicam. Quæ doctrina adeo recens est, vt eā Scholastici & Canonistæ, quamuis cœlibatui aliàs addictissimi tempore, quo in ecclesiâ occidentis altas ille radices egerat, viuerent, ignorauerint, & diuersam sententiam, nisi fortè vnum Maiorem excipias, tenuerint: sicut ex ijs, quæ sensu & verbis Scholasticorum produximus, manifestò constat.

l. 4 de Verbo Dei, c. 2.

de Trad. p. 2. assert. 6.

Neque scio, an Bellarminus sibimetipsi satis consentiat. Apostolicas enim traditiones dicit esse, *quas non sine Spiritu Dei Apostoli instituerint*. Hîc docet conjugium presbyteris prohibitum esse *jure Apostolico*; & pariter do-

ter docet prohibitum esse *jure duntaxat humano.* Quomodo autem quod non sine Spiritu Dei prohibitum est, jure duntaxat humano prohibitum esse rectè dici poterit? Bene verò Martinus Pereiius in diuersis traditionum generibus diuersitatem ponderis & auctoritatis annotauit. *Si quædam,* inquit, *à Domino Iesu Christo & Spiritu eius per Apostolos specialiter disponente in ecclesia tradita sunt & instituta, quædam ab ipsis Apostolis priuato spiritu introducta, quædam verò ab Apostolorum successoribus & ecclesiæ præsidentibus sanctis patribus ecclesiæ demandata; non potest non esse inter hæc omnia magna latitudinis differentia. Diuina enim auctoritas longè præstantior est quacumq; purè humana auctoritate. Insuper Apostolico magisterio plus debetur honoris & reuerentiæ, cæteris paribus, quàm Episcopali.* Id discriminis hic sicco pede præteritum non oportebat: cui tamen explicando, quia manifestissimum est, diutiùs non immorabimur.

parte 1. assert. 7.

Nobis sufficit hactenus ostendisse, doctrinam, quæ adserit Apostolos interdixisse, ne presbyteri vxoribus suis vtantur aut matrimonia contrahant, adeo nouam esse, vt veteri Pontificiorum Theologorum scholæ fuerit incognita. Quantum igitur abest, vt ei congruant notæ veræ & catholicæ doctrinæ à Vincentio Lerinense præclarè traditæ, *Quod vbiq;, quod semper, quod ab omnibus creditum est?*

Res ita sese habet, quemadmodum superiùs innuebamus. Quum vniuersalis ille ecclesijs occidentalibus violenter obtrusus, & infinitorum scandalorum ferax cœlibatus acriùs impugnari, & ruinam minari inciperet, ad eum fulciendum nouæ doctrinæ sunt excogitatæ. Franciscus quidem Turrianus, qui Constitutiones

tiones Apoſtolicas ſub nomine Clementis, & Epiſtolas ſub nominibus primorum Romæ epiſcoporum editas, aduerſus omnium & iſtius quoq; partis, eruditorum iudicium & conſenſum genuinas eſſe adſeruit: idem etiam clericos maiorum ordinum jure diuino prohiberi affirmauit, ne vel matrimonium poſt ſuſceptos ordines contrahant, vel antè contracto vtantur. Hic tamen abſurdæ opinionis approbatores nullos inuenit: & prolixè refutatur à Gabriele Vazquez totâ diſputatione CCXLVI in tertiam Thomæ. Atq; ipſe eſt, de quo in ſuâ Conſultatione Georgius Caſſander: *Non audiendus eſt nouus quidam in Italia dogmatiſtes, qui vnus contra omnium veterum & recentium eccleſiaſticorum ſcriptorum ſententiam cœlibatum ordini ſacro οὐσιωδῶς, hoc eſt, ſubſtantialiter & lege diuinâ adjunctum eſſe contendit, nec eſſe in poteſtate Pontificis nec Eccleſiæ, vt coniugij vſum ſacerdotibus permittant, non magis, quàm furandi aut latrocinandi: atq; eo modo vniuerſam eccleſiam tam orientalem quàm occidentalem violati diuini juris accuſat; illam, quòd conjugium in ſacerdotibus hactenus obſeruarit, hanc, quòd eam rectè facere iudicârit.*

lib. 2 de dogmaticis charact.

art. 19.

Iodocus autem Clichtouæus, quem ſuprà memorauimus, & poſt eum Michaël Medina alterum ſaltim juris diuini eſſe volunt, non item alterum. Nempe prohiberi aiunt jure diuino, ne poſt conſecrationem matrimonium contrahatur; non item, ne quis antè contracto vtatur. Sed hi quoq; à ſuis ſymmiſtis deſeruntur & refelluntur.

Supereſt ſententia Dominici Soti, quam, vt oſtendimus, Bellarminus amplexus fuit. Bellarmino adſtipulantur reliqui ex eadem ſocietate Gregorius de Valentiâ *in tertiam, diſputatione IX. quæſt. V. puncto V*; Gabriel

teruallo subsequentibus. *Votum istud continentiæ*, inquit, *sacris ordinibus annexum, quod ad rem ipsam attinet, non aliud est, quàm obligatio illa ad non ducendam vxorem post sacros ordines susceptos, & etiam ad perpetuam continentiam deinceps seruandam. Nam hæc ipsa obligatio, quatenus propter maiorem Dei cultum ijs, qui sacris initiantur, imposita est, votum continentiæ* implicitum *à doctoribus appellatur. Neq; enim in susceptione sacri Ordinis necesse est votum expressum fieri ab eo qui ordinatur, sed hoc ipso quòd sacrum ordinem vnà cum annexâ obligatione ad continentiam perpetuam suscipere vult, idq; propter Dei cultum, qui aliàs in votis expressis respici solet, dicitur implicitè continentiam vouere. Item ea ipsa obligatio nominatur votum* solenne, *quatenus non solùm impedit matrimonium contrahendum, sed etiam dirimit contractum, id est, efficit, vt si quis sacris initiatus matrimonium inire tentet, matrimonium non valeat.* Hactenus Gregorius de Valentiâ.

Omnis igitur obligatio à præcepto est, non à voto. Sicut itaq; qui præceptum aliquod ecclesiæ transgressus fuerit, non statim voti fracti reus est: ita quoq; hic. Sicut, inquam, qui die dominico missam non audiuit, vel feriâ sextâ lardum comedit, votum nullum violauit, sed præceptum ecclesiæ Pontificiæ neglexit: ita quoq; presbyter Pontificius, qui vxorem duxerit. Non igitur angatur animi aut sese discruciet propter violationem voti, sed saltim cogitet de præcepto, ex cujus præuaricatione eò leuiorem reatum contrahet, quò minor præcipientis fuerit potestas, aut quò magis suâ potestate abusus, quæ præcipi non oporteret, præceperit. Quâ de re in sequentibus considerabimus.

Diximus doctores Pontificios recentissimos, contra vnanimem antiquiorum Scholasticorum & Canonistarum

starum consensum, vt vniuersali illi suo presbyterorum & diaconorum cœlibatui opinionem antiquitatis & auctoritatem concilient, votum continentiæ (loquamur ipsorum more) quod sacris ordinibus annexum esse volunt, ad institutionem Apostolicam referre. Num igitur Apostoli tale quid instituerint, jam nobis erit dispiciendum.

Primò autem manifestum est quæstionem esse facti, vt loquuntur, non juris. Nempe quæritur, num Apostoli statuerint & præceperint vt quicumq; sacris ordinibus initiatur, perpetuam voueat continentiam, siue, si vxorem, habuerit, ab eâ in posterum abstineat; si nullam habuerit, nullam vmquam ducat. Hoc factum, siue Apostolos hujusmodi legem sanxisse & promulgasse, Dominico Soto, Bellarmino & adseclis vt probent, incumbit. Probari autem oportet è scriptis & historiâ noui testamenti: facta enim Apostolorum in vetere non contineri aut describi, & proinde è vetere probari non posse notum est. Operam itaque ludunt, dum è Vetere, nescio quos typos & decentiæ argumenta eruere conantur. Esto enim, sit in consideratione nonnullarum rerum aliqua decentia vel congruentia: consideratis contrà alijs circumstantijs & perpensis effectibus deprehendentur pares aut majores etiam disparitates & inconuenientiæ. Nec sequitur, Potuerunt esse nonnulla motiua, quæ suaderent, vt Petrus hoc aut illud faceret: ergo fecit, nec, quin fecerit, dubitari debet. Res, vt diximus, consistit in facto; quod à posteriori, nempe ex hoc ipso, quod ita factum sit & documentis factum attestantibus, non à priori siue à motiuis ad faciendum (quæ tamen, vt suo loco patebit, nulla

vel certè efficacia & sufficientia non sunt)probari oportet. Hoc primum.

Secundò manifestum est legem de perpetuâ continentiâ clericorum, qualis superiùs exposita fuit, nouam, insolitam & ab omni seculo inauditam fuisse. Hoc dico, Omnibus ministris sacris ita à conjugio abstinendũ esse, vt in posterũ vxores nec ducant, nec antè ductis vtantur, & vt ipsæ, quæ ductæ fuerunt vxores, itidem perpetuam continentiam voueant, id ex quo mundus conditus & homines ac cum hominibus religio in orbe esse ceperat ad Apostolorum vsq; tempora incompertum & inauditum fuit. Et lex Mosaica, quamuis grauia onera imposuisset; tantum tamen numquam imposuerat. Possem hîc adducere; quod vnanimi consensu è synodo Ierosolymitanâ ad gentes conversas in modum statuti siue canonis Apostoli scripserunt: *Visum est Spiritui sancto ac nobis, ne quod amplius imponeremus vobis onus praeter necessaria ista, vt abstineatis ab ÿs, quæ sunt immolata idolis, & sanguine, & suffocato, & scortatione.* Si nihil amplius oneris imponere voluerunt, quomodo credendi sunt imposuisse, quod numquam imposuerat Moses, vt quicumq; ex ipsis sacrum ministerium ambiret, commercio vxoris renunciaret? præsertim quum plerique, qui eò istis temporibus adspirarent, vxorati essent. Sed hoc omisso ad priora redeamus. Legem, cuiusmodi ab Apostolis illi latam esse contendunt, hactenus in vniuerso terrarum orbe inauditam fuisse constat. Si igitur eam Apostoli ferre & promulgare voluissent, apertis & perspicuis verbis idipsum fieri oportuisset, vt quod aliàs nemini hominum hactenus in mentem venerat, ex Apostolicis verbis plenè & rectè intelligi posset.

Act. 15, 28.

ſet. Nec dubium eſt, quin ita feciſſent Apoſtoli, ſi eiuſmodi aliquam legem exſtare, eáq; vniuerſos ſacro miniſterio fungentes & functuros obligare voluiſſent. Quò enim res magis noua & à receptâ conſuetudine remotior, eò clariùs & diſertiùs eam propoſuiſſent. Omnino itaq; fruſtra ſunt Bellarminus & ſocij, dum nonnulla loca producunt, quibus continentiam & votum continentiæ, de qualibus nunc controuertitur, præcipi & injungi non poteſt homini ſano capienti verba, quemadmodum ſonant & jacent, vlla oriri ſuſpicio.

Monemus autem hîc obiter, quod alibi pleniùs exponimus, *aliud* eſſe loco vel dicto Scripturæ rem aliàs ignotam vel incertam demonſtrare ſiue euincere; quod niſi ex planis & perſpicuis verbis fieri nequit: *aliud* verò ad rem aliunde certam, ſiue quam ſupponas, dictum aliquod accommodare; quod priſcis Patribus frequentiſſimum eſſe nemo ignorat. Quum itaq; veteres nonnulli ſiue monita ſiue ſcita eccleſiaſtica de particulari cœlibatu ſupponerent, ad eum loca nonnulla, quibus aliàs ſimpliciter & planè acceptis nullus cœlibatus injungitur, accommodârunt. Dico *de particulari cœlibatu*, quod intelligendum reſpectu perſonarum, locorum, temporum. Factum enim labentibus annis, vt certis nonnullis perſonis ſacro miniſterio fungentibus, puta epiſcopis, minimè autem omnibus presbyteris & diaconis, ſiue conſuetudine ſiue lege eccleſiaſticâ cœlibatus imponeretur; vt item, qui presbyteri jam eſſent, ab vxoribus non ductis, ſed ducendis arcerentur. Et præterea ejuſmodi de cœlibatu clericorum ſtatuta, vtpote in nullâ œcumenicâ ſynodo promulgata, fuerunt ſaltim, vt loquuntur, localia & temporalia, id eſt, non niſi

alicubi locorum, & quamdiu per desuetudinem & eorum, quorum intererat, bonis rationibus innixam oppositionem aut etiam contrarias leges non abolerentur, effectum obtinuerunt; vt suo loco pluribus dicetur. Ad hunc itaq; particularem cœlibatum & suorum temporum consuetudinem nonnulla dicta Apostolica quidam Patres accommodarunt, non quòd existimarent legem aliquam Apostolicam de cœlibatu ijs contineri, sed, vt diximus, verba nonnihil adfinitatis habentia suo proposito applicantes, eorumq; occasione cœlibatum, qualis aut consuetudine receptus tum erat, aut qualem recipi & obseruari ipsi optabant, commendantes.

Verissimum enim est, veteres veram continentiam maximi fecisse, & quòd ministros ecclesiæ valdè deceat censuisse, ac propterea ad eam studiosè sectandam vehementer cohortatos esse. In ejusmodi igitur cohortationibus adducunt sæpe per allusionem vel qualemcumq; applicationem, vt fieri amat, loca & dicta, quæ aliàs de cœlibatu non loquuntur, certè præceptum nullum continent.

In exemplum adduco verba Hieronymi scribentis in verba Apostoli ad Titum. *Sit episcopus & pudicus, quem Græci σώφρονα vocant, & Latinus interpres verbi ambiguitate deceptus pro pudico* prudentem *transtulit.* Certè etiam hodie exempla latinæ vulgatæ versionis alia *sobrium*, alia *prudentem*, nulla *pudicum vel castum* habent. Sed pergat Hieronymus. *Si autem laicis imperatur, vt propter orationem abstineant se ab vxorum coitu: quid de episcopo sentiendum est, qui quotidie pro suis populiq; peccatis Deo oblaturus est victimas? Relegamus Regum libros, & inueniemus sacerdotem Abimelech de panibus propositionis noluisse priùs dare Dauid & pueris eius,*

cap. 1, v. 8.
a Cor. 7, 5.
b Reg. 21, 5.

tius, nisi interrogaret, vtrum mundi essent pueri à muliere, non vtiq; aliena, sed coniuge. Et nisi eos audisset ab heri & nudiustertius vacasse ab opere coniugali, nequaquam panes, quos prius negauerat, concessisset. Tantum interest inter propositionis panes & corpus Christi, quantum inter vmbram & corpora; inter imaginem & veritatem; inter exemplaria futurorum, & ea ipsa quæ per exemplaria præfigurabantur. Quomodo itaq; mansuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia lucri, hospitalitas quoque & benignitas, præcipuè esse debent in episcopo, & inter cunctos laicos eminentia: sic & castitas propria, & (vt ita dixerim) pudicitia sacerdotalis, vt non solùm ab opere se immundo abstineat, sed etiam a iactu oculi & cogitationis errore mens Christi corpus confectura sit libera. — Sit quoque episcopus & abstinens, non tantùm (vt quidam putant) à libidine & vxoris amplexu, sed ab omnibus animi perturbationibus, ne ad iracundiam concitetur, ne illum tristitia deiiciat, ne terror exagitet, ne lætitia immoderata sustollat. Similia inueniuntur primo libro in Iouinianum, aduersus quem non modò eloquentiæ, sed etiam iracundiæ frenos laxasse videtur, & eò vsq; procedere, vt nuptiarum honori non parum detrahat, omnibus non modo presbyteris sed Christianis cœlibatum persuasurus.

Quæritur autem, vt diximus, num Apostoli sacris omnibus ministris vxorem ducere, habere & coniugio vti omninò interdixerint: quæritur, inquam, de facto aliàs ab omni seculo inter homines inaudito, quod proinde, vt declaratum est, liquidis & perspicuis documentis demonstrari & euinci oportet. Dicta igitur, quæ idipsum disertò non adferunt, etiamsi à veteribus nonnullis in instituta cohortatione proposito reiq; præsenti accommodentur, nihil efficiunt.

Marti-

Manuali l. 1. cap. 11. conel. 1.

Martinus Becanus quæ huc facere existimauit, in vnum congessit, nempe hæc: *Oportet episcopum esse continentem.* Item, *Labora sicut bonus miles Christi Iesu.* Item, *Qui sine vxore est, sollicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo: qui cum vxore est sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est.* Quis homo sanus ex his verbis colligat, sacris ministris conjugio ab Apostolo interdici? At colligit Becanus. *Vnde sic concludo,* inquit: *Tanta est obligatio sacerdotum, vt abstineant ab vxore, quanta est vt seruiant Deo, & non mundo. At maiore obligatione tenentur ad seruiendum Deo, quàm laici.* Sequiturne, Ergo debent conjugio renunciare? Quare non etiam somno, cibo & potui? Ergo obligantur, vt majore moderatione & discretione, quemadmodum somno, cibo & potu, ita quoq; conjugio vtantur, quàm laici; id fortè sequitur, nec repugno: at certè prius illud non sequitur. Non magis sequitur hodie, quàm olim sub Vetere testamento. nam sacerdotes etiam Veteris testamenti majore obligatione tenebantur ad seruiendum Deo, quàm laici. Quamquam Major etiam vacillat: *Tanta est obligatio sacerdotum vt abstineant ab vxore, quanta est vt seruiant Deo.* Seruimus Deo, pro statu hujus vitæ, vt homines & non vt angeli: proinde consistere potest cum seruitute, qualem Deo pro statu hujus vitæ cùm clerici tum laici præstamus, legitimus & moderatus vsus conjugij: nec seruitus Dei excludit aut prohibet commercium cum vxore. Non est itaq; tanta obligatio ad abstinendum ab vxore, quanta ad seruiendum Deo. Tanta quidem foret, si in eundem hominē cadere non posset maritum agere & Deo seruire; vnoq; adfirmato necesse esset tolli & negari alterum. Præterea si sub istâ Majore subsu-

ſubſumam ego; At obligatione juris divini tenentur ad ſeruiendum Deo: Ergo eâdem quoq; tenentur ad abſtinendum ab vxoribus; id ipſi non concedent, quum iſtam obligationem non niſi ex ſanctione Apoſtolorum ortam eſſe doceant. Quamquam in alteram ſententiam argutijs ſuis Becanus relabitur. *Imò*, ait, *ſicut ratione officij obligati ſunt, vt totos ſe tradant ſeruitio Dei, & non ſint diuiſi: ita ratione officij obligati ſunt, vt abſtineant ab vxoribus, & caueant diuiſionem.* Officium diuinitùs inſtitutum eſt; & ad quod ratione officij obligantur, ad id jure diuino obligantur. Non autem aliter obligantur, vt ſe totos tradant ſeruitio Dei, quàm fert ratio humanæ fragilitatis, cui conſuli & aliquid tribui Deus nuſquam prohibuit.

Quin Majorem ſuperiùs poſitam nunc etiam contra ipſum inuerto. Tanta eſt obligatio ſacerdotum vt caueant à ſcandalo populi & ne incidant in vagas & turpes libidines, quanta eſt vt ſeruiant Deo. Stare quidem ſimul poſſunt, Deo ſeruire & vxorem habere: at non ita, Deo in eccleſiâ ſeruire, & eccleſiæ occaſionem ſcandali præbere, vel infamiâ aut etiam ſuſpicione vagarum libidinum ſacrum miniſterium polluere: iſta enim cum illâ ſeruitute directâ fronte pugnant. Multos autem ſacerdotes ita comparatos eſſe, vt, niſi matrimonium contraxerint, non poſſint vitam agere, quæ ſcandalo vacet, & infamiâ vel ſuſpicione turpium libidinum non laboret, palàm eſt & multorum ſeculorum clamat experentia. Subſumo igitur ad imitationem Becani: At majore obligatione tenentur ſacerdotes ad ſeruiendum Deo, quàm laici. Ergo, inquam, qui eorum tales ſunt, vt modò diximus, qualium inter Ponti-

ficios magnum esse numerum nemò potest negare; majore obligatione tenentur ad contrahendum matrimonium, quàm qui laicorum tales fuerint: & proinde qui contrahere prohibent, malè faciunt. Hæ consequutiones longè validiores sunt, quàm illæ Becani; cujus argutiæ in mentem mihi reuocant, quod de Chrysippo scripsit Seneca: *Acumen eius nimis tenue retunditur, & in se sæpe replicatur. etiam quum agere aliquid videtur, pungit, non perforat.*

2 de Benef. cap. 4.

Gregorius de Valentiâ locum à Becano prætericum nec fortè alijs adductum, profert. *Filios habentem subditos cum omni castitate,* &c. *Quæ verba,* inquit, *ad ipsum etiam episcopum referri debent; vt scilicet is intelligatur cum omni castitate, atq; adeo etiam cum illâ, quæ consistit in continentiâ ab vxore, debere in domo suâ versari, ac illi præesse,* &c. Mira sanè res. Episcopus, qui vxorem & liberos habet, debet in domo suâ cum vxore & liberis versari, illisq; præesse, sed ab vxore abstinere: nempe quia scriptum est, μετὰ πάσης σεμνότητος. Luduntne ἄνευ πάσης σεμνότητος viri eruditi in re seriâ? Nónne etiam conjugium castum est, & σωφροσύνη, vt in synodo Nicænâ dicebat Paphnutius, ἡ τῆς νομίμης γυναικὸς συνέλευσις? Nónne σεμνότης non tam castitatem significat, quàm morum honestatem & grauitatem, quæ reuerentiam conciliet? præcipuè hoc loco, cujus est sensus; Episcopus liberos suos in subjectione contineat, cum eà morum grauitate, quæ ipsum & alijs omnibus & domesticis suis venerandum reddat. Ita alibi senes præcipit esse σεμνούς. Σεμνὰ ἐρῶ, ait Sapientia in Prouerbijs. Σεμνοτάτη ἡ ἱέρα, & ἐπίκλησις τοῦ σεμνοῦ καὶ μεγαλοπρεποῦς ὀνόματος, in secundo Maccabæorum.

Tomo 3, disp. 9, qu. 5, pun. 5, § 2.

Tit. 2, 2. cap. 8, v. 6. cap. 6, v. 11 & 8, v. 15.

Bellarmino & alijs ferè commune est, vt adducant

verba

verba ex epistolâ ad Titum: *Oportet Episcopum esse hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, ἐγκρατῆ, continentem.* Quasi ἐγκρατῆ esse, id est, ab illicitis rebus & voluptatibus abstinere, sit à legitimâ vxore abstinere? aut quasi Veteris testamenti sacerdotes, qui conjuges fuerunt, ἐγκρατεῖς non fuerint? Et quasi sanctus Petrus, quum jubet fideles τῇ ἐγκρατείᾳ operam dare; matrimoniali commercio eos jubeat renunciare? aut quasi sanctus Paulus, quum coram Felice præside & vxore eius Drusillâ περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας dissereret, Felicem, vt ab vxore abstineret, cohortatus fuerit? *Hæc est continentia*, ait Chrysostomus, *nulli vitio subjici.*

Tit 1,8.

2 epist. 1,6.

Act. 24, 25.

Miror equidem viros graues, quos eruditos fuisse nec judicio caruisse video, ad eiusmodi ineptas argumentationes prolabi, & vt nouitatibus suis antiquitatis opinionem apud homines rerum imperitos & partium studio cæcos concilient, existimationi suæ, cujus interea apud omnes cordatos & oculatos jacturam eos facere necesse fuerit, rationem nullam habere. Quis homo sanus & cui sua sibi mens constet, quum legit in priore ad Timotheum, *Oportet episcopum irreprehensum esse, vnius vxoris virum*; & in epistolâ ad Titum, *Constituas oppidatim presbyteros, si quis est inculpatus, vnius vxoris vir, liberos habens fideles*, & iterum in priore ad Timotheum, *Diaconi sint vnius vxoris mariti, qui liberis suis benè præsint, & proprijs domibus:* quis, inquam, non videat episcopis, presbyteris, diaconis conjugium ejusq; vsum more huc vsq; inter mortales recepto apertè ab Apostolo permitti? At hæc totidem verbis nostri doctores Pontificij quum legunt, id non vident: sed quia mox legunt sacros ministros esse debere σεμνὸς & ἐγκρατεῖς, ibi confestim vi-

dent præcipi ab vxoribus pòst-ducendis & antè-ductis hactenus inauditam abstinentiam, cujus rei aliàs nemini, vtcumq; verba eorumq; vim accuratissimè perpendat & susq; deq; voluat, in mentem potest venire; nullâ ratione habitâ superiorum, quæ in contrarium sensum ita sunt clara, vt solis radio scripta videri, nec aliter ab vllo homine sano capi possint. Hæc profectò & alia ejusmodi efficiunt, vt quorum eruditionem laudo, eorum candorem & integritatem prædicare nequeam.

Haut fuerit operæ precium, ad cætera ab ipsis adducta loca operosè respondendo tempus terere: sanctionem Apostolicam de cœlibatu presbyterorum nullam ibi contineri absq; nostrâ declaratione (quam tamen aliqua fortè in sequentibus occasio poterit elicere) manifestum est. Manifestum è contrario est, locis quæ nos adduximus, permissionem conjugij, apertè contineri. In his igitur ipsis locis fundamentum constituimus sententiæ nostræ, negantis episcopos, presbyteros, diaconos à conjugio vel contracto siue vsu eius, vel contrahendo, vel etiam, si infirmitas eorum id exigat, iterando vllâ sanctione Apostolicâ prohiberi; & affirmantis in contrarium, episcopis, presbyteris, diaconis conjugium contractum, contrahendum, iterandum manifestò permitti. Vnde sequitur, prohibitiones ejusmodi quascumq; Apostolicis temporibus posteriores, & quantum ætate, tantum quoq; auctoritate inferiores, & non nisi merè ecclesiasticas esse. Sunt autem, quod ipsum quoq; Θεȣ̃ σὺν παλάμᾳ ostendemus, ecclesiasticæ non vniuersales, quum, vt patebit, in nullo œcumenico vniuersalis ecclesiæ concilio sancitæ vmquam fuerint, sed tantùm particulares, modò hîc modò illic

dò illic approbatæ & receptæ, nonnumquam etiam improbatæ, mutatæ vel rejectæ.

Aliud autem sunt, vt notum est, exhortationes; aliud sanctiones. Multi hortantur & ad amplectendam abstinentiam incitant non præceptis, quæ obligent, sed monitis quæ persuadeant. Alij verò sanciunt & præcipiunt, & capistro obligationis injecto reatuq; intentato facultatem aliter agendi adimunt. Bona quidem fuit intentio, nempe vt sacros ministros onere alendæ familiæ, curâ educandæ sustentandæq; sobolis & sollicitudine rerum terrenarum leuarent, & ad officia cultus diuini, precumq; & meditationum expeditiores redderent. Sed fida magistra experientia docuit, dum minus malum vitatur, majus incurri; clericos, dum eximuntur à curâ rei familiaris & educandorum liberorum, quæ aliàs per se vitiosa non est & Deo displicere nequit, in periculum vagarum libidinum conijci, & in vicem sancti legitimiq; conjugij scortationes & illegitimos concubinatus cum ingente omnium fidelium scandalo in ecclesiam introduci. Hæc ratio tanti est, vt etiamsi sanctio illa de clericorum abstinentiâ œcumenicæ synodi esset, imò etiamsi Apostolica esset; mutari tamen vel abrogari eâ oporteret. Quando enim, quæ ad commodum & decus ecclesiæ conciliandum instituta sunt, in detrimentum & dedecus vergere deprehenduntur, rectè abolentur. Et fieri potest, vt quæ aliquando decebant, posteà non itidem deceant. Fieri potest, vt fuerit tempus, fuerint etiam personæ, quibus arctius aliquod abstinentiæ præceptum non malè conueniret: tempus videlicet persequutionibus obnoxium; personæ excellentioribus dotibus, quàm nunc vulgò videmus,

mus, præditæ. Etiamsi tali tempore & talibus personis abstinentia imponi potuerit; non sequitur inde, quod quouis tempore & quibusuis personis imponi possit. *Quamuis multa sint*, ait Pelagius Papa, *quæ in huiusmodi casibus obseruari canonica jubeat sublimitatis auctoritas: tamen quia defectus nostrorum temporum, quibus non solum merita sed corpora ipsa hominum defecerunt, districtionis illius non patitur in omnibus manere censuram*; & cætera.

e Fraternitatis dist. 34.

Cæterùm, vt diximus, nec ab Apostolis nec ab vniuersali aliquo concilio sanctiones de omnimoda illâ sacrorum ministrorum abstinentiâ profectæ aut editæ sunt. Quum igitur omnes eiusmodi constitutiones non nisi particulares sint, eò meliore jure & minore negocio, animaduersis quæ in ecclesiam attraxissent incommodis & scandalis, à magnis particularibus ecclesijs, vniuersis videlicet illis, quæ versus septemtriones positæ Christum colunt, vt abrogari potuerunt & debuerunt, ita abrogatæ quoq; dudum sunt. Sed hæc alibi accuratiùs expendentur: nunc redimus ad id, quod proposueramus, nempe sententiam nostram de conjugio contracto & contrahendo semel atq; iterum, vt necessitas & infirmitas humana tulerit episcopis, presbyteris & diaconis disertè ab Apostolis permisso. Cujus sententiæ fundamentum damus perspicua Apostoli verba, superiùs adducta; quorum etiam interpretandorum occasione, & vt totam hanc rem auditoribus nostris planam faceremus, hunc ipsum tractatum conscribere cepimus. Apponimus ea denuò, vt luce suâ oculos eorum quidem qui videre cupiunt, illuminent, aliorum verò, qui datâ operâ cæcutire malunt, perstringant.

1 Tim.

I Tim. III, verſibus ſecundo & quarto.

Δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, — τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶς προϊστάμενον, τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάσης σεμνότητος.

Oportet Epiſcopum irreprehenſum eſſe, vnius vxoris virum — qui ſuæ domui bene præſit, qui liberos contineat in ſubjectione cum omni honeſtate.

Sub Epiſcopis comprehendit Apoſtolus Presbyteros, vt obſeruauit etiam in hunc locum Chryſoſtomus; & de Diaconis ſubjungit verſu duodecimo:

Διάκονοι ἔστωσαν μιᾶς γυναικὸς ἄνδρες, τέκνων καλῶς προϊστάμενοι καὶ τῶν ἰδίων οἴκων.

Diaconi ſint vnius vxoris mariti, qui liberis rectè præſint & proprijs domibus.

Tit. I, verſibus quincto & ſexto.

Καταστήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους, ὡς ἐγώ σοι διεταξάμην, εἴ τίς ἐστιν ἀνέγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνήρ, τέκνα ἔχων πιστά.

Conſtituas oppidatim presbyteros, ſicut ego tibi ordinaui, ſi quis eſt inculpatus, vnius vxoris vir, liberos habens fideles

Sanctus

Sanctus Augustinus Donatistas alicubi ita compellat, vt dicat, *Aliquid proferte, quod non egeat interprete, nec vnde conuincamini, quòd de alia re dictum sit, & vos illud ad vestrum sensum detorquere conemini.* Pari ratione nos cùm in alijs multis, tum in hac caussâ Pontificios compellamus. Iactant sanctionem Apostolicam, cujus tenore episcopi, presbyteri, diaconi vxoribus ductis & ducendis arceantur. Proferant igitur aliquid in eam rem, *quod non egeat interprete, nec vnde conuincantur, quòd de alia re sit dictum, & ipsi illud ad suum sensum detorquere conentur.* Id autem ipsos facere non posse, manifestum est. Nos in contrarium proferimus verba apertissima, quæ nullo egent interprete, sensu ita perspicuo & plano, vt nemo mortalium aliter possit capere: nempe episcopis, presbyteris, diaconis consueto hucusq; more conjugium permitti, nec quod rem matrimonialem & vxoriam attinet, vllas nouas & priùs inauditas leges illis poni. OPORTET EPISCOPVM IRREPREHENSVM ESSE, VNIUS VXORIS VIRVM. *Esse* dicit, non *fuisse*, vt quidam torquere conantur. Sicut itaque quod præcedit, *irreprehensum esse*, & quæ sequuntur, *vigilantem, temperantem, compositum, hospitalem*; non id sibi volunt, episcopi esse, quòd fuerit talis, sed vt sit: ita quoq; quæ intermedio loco leguntur, *vnius vxoris virum.* Porrò, DIACONI SINT VNIVS VXORIS MARITI; item CONSTITVAS PRESBYTEROS, SI QVIS EST INCVLPATUS, VNIVS VXORIS VIR, LIBEROS HABENS FIDELES: hæc, inquam, omnia talia sunt, vt cauillationibus nullum locum relinquant. *Haut eludere loca illa possumus,* ait Dominicus à Soto, vnus è præcipuis nouæ hujus de clericorum abstinentiâ opinionis architectus, *dicentes*

de vnit. ec. cap. 14.

l. 7 de just. & jure, qu. 6. art. 2, concl. 2.

dicentes intelligi de his, qui quum fuissent matrimonio mancipati, jam essent vxoribus vidui. Paulinus enim contextus planè commonstrat illos esse intelligendos, qui in matrimonio durabant, tum quòd vnius vxoris vir *hoc ipsum sonat, quod* vxorem habens; *tum etiam, quòd inter alias eius virtutes hanc etiam ponat, vt sit sua domui bene præpositus.* Hæc Soto.

Sicut autem verba Apostoli non possunt accipi de eo, qui fuerit vnius vxoris maritus: ita quoq; intelligi non possunt de eo, qui quò ad vsum conjugij esse desinat. Huc enim cæteris præsidijs dejecti Soto & qui eum sequuntur, confugiunt. Nempe, ajunt, admittuntur quidem ab Apostolo, qui mariti sint: sed vult idem Apostolus, vt edito perpetuæ abstinentiæ voto cohabitationi maritali renuncient, & vxoribus in eam abstinentiam consentientibus, imò pariter vouentibus, numquam consuescant. At huic commento verba Apostoli disertè repugnant. Fateri Pontificios oportet, sanctionem de continentiâ sacrorum ministrorum, qualem Apostolis illi tribuunt, ante Apostolica tempopora inauditam fuisse & proinde dicendo *vxoris maritum,* neminem intelligere potuisse aliter maritum, quàm qui vtendæ vxoris jus haberet, & maritus esset, quemadmodum fuerant quotquot à condito mundo ad ea vsq; tempora vxores duxerant, & maritorum nomen & jura acquisierant. Si aliud & hoc ipsum, quod Pontificij, voluisset; verbis & loquutione, quâ semel atq; iterum & etiam tertiò vsum videmus, vti non potuisset: & quia vsus est, ideo tale quid non voluisse certum est. Neque enim ita infans vel ineptus (sit venia verbo) Apostolus fuit, vt sermone & vocibus vteretur, quæ in cuiusvis legentis vel audientis mente non alium

modò, sed contrarium, quàm ipse intenderet, sensum gignerent. Quin clarè & perspicue quod fieri vellet, expressisset; idq; eò magis, quò res magis noua & hactenus inaudita, quemadmodum pridem diximus. Apostolicam itaq; traditionem esse, vt qui vxoratus ad episcopatum, presbyteratum vel diaconatum accedit, voueat se ab vxore continere velle, tantum abest probari posse, vt ipsis Apostoli verbis liquidò reprobetur. Nemo enim ea aliter potest capere, neq; super ea vllius hominis conceptus vel cogitatio aliter cadit, quàm ad episcopatum, presbyteratum, diaconatum maritos admitti, nec hoc officiorum genere, quò minùs mariti consueto cæteris omnibus mortalibus modo sint & maneant, prohiberi. Rei itaq; manifestæ diutiùs non immorabimur: saltim nonnullas veterum expositiones adscribemus, vt totum negocium dilucidiùs pateat, & si quæ interea occurrant vberioris declarationis indiga, exponantur.

Locum epistolæ prioris ad Timotheum optimè cepit & expressit Hieronymus scribens ad Oceanum. *Ex Iudæis*, inquit, *erat Apostolus. Prima Christi ecclesia de Israël reliquijs congregabatur. Sciebat lege concessum, & exemplo Patriarcharum ac Mosis familiare populo nouerat, in multis vxoribus liberos spargere: ipsis quoq; sacerdotibus huius licentiæ patebat arbitrium. Præcipit ergo, ne eandem licentiam ecclesiæ sibi vendicent sacerdotes; ne bina & trina pariter conjugia sortiantur, sed vt singulas vno tempore vxores habeant.* Subjungit: *Quidam coactè interpretantur vxores pro ecclesijs, viros pro episcopis debere accipi: & hoc in Nicænâ quoq; synodo à patribus esse decretum, ne de aliâ ad aliam ecclesiam episcopus transferatur; ne virginis pauperculæ societate contemtâ ditioris adulteræ quærat* ample-

epist. 83.

amplexus. Est sanè coacta & violenta hæc interpretatio, vt fatetur Hieronymus. Literalis autem haberi nullo modo potest, sed saltim allegorica; pro quali etiam habuit Ambrosius, quum scripsit, *Si ad superficiem tantùm literæ respiciamus prohibet digamum episcopum ordinari: si verò ad altiorem sensum conscendimus, inhibet episcopum duas vsurpare ecclesias.* Hic profectò altior sensus neminem magis feriet, quàm qui duos, tres aut plures possident episcopatus. Sed eum missum facimus, & amplectimur literalem sensum juxta priorem illam Hieronymi siue interpretationem siue declarationem, quæ vt à simplice verborum acceptione pendet, ita optima & certissima est. Nec (vt aliqui volunt) sub finem libri primi apologiæ aduersus Ruffinum ab eâ discedit, sed potiùs talem esse, quæ conuelli nequeat, agnoscit. *Habent libellum,* ait, *quem in crimen vocant: ille respondeat: hunc suâ disputatione subuertat, & scripta scriptis arguat.* Quum autem aduersus Iouinianum, qui castam continentiam nullo loco habebat, disputaret, thesi suæ subseruiens & pro episcoporum cœlibatu, qui tunc passim obtinebat, satagens expositionem aliàs reijculam adhibet, nempe *Qui vnam vxorem habuerit, non habeat.* Diximus enim sub initium hujus tractatus, successu temporum siue consuetudine, siue jure ecclesiastico obtinuisse, vt episcopi strictè & phrasi ecclesiasticâ ita dicti non adsumerentur, nisi cœlibes; nec id secum quicquam incommodi traxisse, quum & episcopi præ cæteris clericis pauci essent, & plerumq; non nisi prouectiore ætate episcopatui admouerentur. Hieronymus igitur Apostoli locum epistolâ ad Oceanum interpretatus, quod res est, loquitur: sed

l. de dign. sacerd. c. 4.

c. 19 & 20.

tur: ſed in Iouinianum inuectus ſuæ theſi & præſenti conſuetudini eum accommodat.

Non eſt enim, vt rectè animaduertit Chryſoſtomus, præceptum, vt omnis epiſcopus ſiue preſbyter vxoratus ſit: ſed de requiſitis epiſcopi ſiue preſbyteri loquutus Apoſtolus, non ad ea, quæ rariora eſſent, ſed quæ frequenter & communiter contingerent, reſpexit. Non eſt eorum, qui ſemetipſos propter regnum Dei caſtrent & dono continentiæ præditi ſint, magna copia. Non enim omnes ſunt capaces hujus rei, ait Seruator. Et Apoſtolus: *Vnusquisq; proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius autem ita.* Singulis tamen eccleſijs opus eſt, vt ſuos habeant epiſcopos & rectores, & quidem inculpatos. Sanctus itaque Spiritus eam per Apoſtolum præſcribere & exigere voluit vitæ conditionem & ſanctimoniam, non quæ in paucis reperiatur, quamque non viſum eſt ipſi omnibus largiri, ſed quæ poſſit in plurimis atq; adeo omnibus inueniri, ne vmquam neceſſarij miniſtri & doctores eccleſijs deſint. Interim ſi quis, vt abſq; impedimentis & tanto liberiùs ſacro miniſterio vacet, continere velit & per Dei gratiam poſſit, minimè repudiatur, ſed præ alijs, etiamſi cætera paria forent, meritò adſciſcitur & in maximo honore habetur.

Matt.19,11.

1 Cor. 7, 7.

Quamobrem rectè Chryſoſtomus: *Non hoc veluti ſanciens dicit, quaſi non liceat abſq; vxore epiſcopum fieri, ſed eius rei modum conſtituens. Iudæis quippe licitum erat etiam ſecundo matrimonio jungi, & itidem duas ſimul habere vxores.* Ea licentia Græcis etiam aliquando fuit, quum ipſum quoque Socratem Xantippen & Myrtonem vxores ſimul habuiſſe memorent: ſed inter Iudæos admodum diu perſe-

Laërt. in Socr.

perſeuerauit. Iuſtinus dialogo cum Tryphone de Iudæorum Rabbinis, οἵτινες, ait, καὶ μέχρι νῦν καὶ τέσσαρας καὶ πέντε ἔχειν ὑμᾶς γυναῖκας ἕκαστον συγχωροῦσι, *etiam ad hunc vſque diem quatuor & quinq; vxores quemq; veſtrûm habere permittunt.* Mox ſub finem eius dialogi reprehendit Iudæos; quòd vbicumq; agerent & quocumq; proficiſcerentur, mulieres matrimonij titulo ſibi copularent. Vix tandem ea licentia legibus Chriſtianorum imperatorum coërceri potuit. Nam & ſub finem ſeculi poſt natum Seruatorem quarti Theodoſius magnus peculiari reſcripto interdicere compulſus eſt, *ne in diuerſa ſub vno tempore conjugia convenirent.* Diuortia autem, per quæ reuera fit, præſertim poſtquam à Seruatore matrimonium ad primam inſtitutionem reductum fuit, vt eodem tempore vnus plurium vxorum maritus, & vna plurium maritorum vxor ſit; etiam hodie apud ipſos in vſu ſunt. Formula repudij in hanc ſententiam concluditur: *Permiſſa eſto cuiuis homini: & hic erit tibi à me libellus expulſionis & libellus repudij & epiſtola dimiſſionis juxta legem Moſis & Iſraël.* Eiuſmodi itaque, ſiue pluribus vxoribus eodem tempore conſueſcerent, quod alicubi fortè rarius; ſiue, quod vbiq; frequens, vni quidem cohabitarent, alteram verò per repudium à ſeſe amouiſſent, epiſcopatu arcet Apoſtolus. Eccleſiâ quidem & cœtu fidelium non prohibet, ſed eccleſiaſtico miniſterio. Nam alij perfectiori emendationi locus reliquus non erat.

l. 7 Nemo C. de Iud. & cœlis.

Matt.19, 9.

Quid enim? num ſi quis vni repudium miſiſſet & aliam duxiſſet, poſteà Chriſti fidem amplexus poſteriorem quam haberet, repudiare, & priorem, quam alter haberet, reuocare debuit? Ita ſanè effectum fuiſſet, vt malum non tolleretur, ſed augeretur; & remedio

diuortij, quod tamen factum infectum fieri nequibat, diuortia multiplicarentur. Duo enim matrimonia denuò dissolui oportuisset: quod & publicè ingens scandalum excitasset, & priuatorum quietem vehementer perturbasset. Quamobrem satius erat conuersos in matrimonijs, cum quibus ad Christum venerant, relinquere, quàm medicinam, quæ morbo perniciosior esset, adhibere. Tales itaq; bigami & polygami quamuis à professione fidei & religionis Christianæ non prohiberentur, & in cœtibus fidelium tolerarentur; ad sacrum tamen ministerium, quod omni crimine & scandalo vacare oportet, admitti non debuerunt. Hoc est, quod dicit Apostolus: VNIVS VXORIS MARITVM.

Et vt idipsum inculcaret caussa eò erat vrgentior, quòd non apud Iudæos modò, sed gentiles quoq; cùm Græcos tum Romanos frequentia erant diuortia & repudia, vt constat ex historiâ, ipsoq; iure ciuili sub hoc titulo & Digestis & Codice. Cajus Iurisconsultus in repudijs hæc comprobata esse verba annotat: *Tuas res tibi habeto*; & *Tuas res tibi agito*. Hieronymus memorat, *quasdam repudiatas altero nuptiarum die, statim* iterum *nupsisse*; & subijcit, *Vterq; reprehendendus maritus, & cui tam citò displicuit, & cui tam citò placuit*. Innocentius etiam primus *de his, qui interueniente repudio alij se matrimonio copularunt*, rescripsit eos *in vtraq; parte adulteros esse — & ideo tales omnes à communione fidelium abstinendos*. Repudia itaq; ne Innocentij quidem ætate fieri desierant.

l. 1 D. de div. & rep.

l. 1 adv. Iovin. c. 19.

epist. 3. c. 6.

Chrysostomus porrò nonnullos verba Apostoli juxta consuetudinem, quæ tum obtinebat, & recentiorem vocis *Episcopi* acceptionem exposuisse testatur. *Quidam.*

dam, inquit, *hoc ita intelligunt, vt ad episcopatum is adsumatur, qui vnius fuerit vxoris vir.* Sed hæc est verborum Apostolicorum accommodatio potiùs ad statum episcoporum, qui in ecclesiâ tunc obtinebat, quàm interpretatio. Quòd si illi *quidam*, quorum meminit Chrysostomus, aut hodie Pontificij genuinam interpretationem velint esse, aduersantem habent clarum Apostoli textum. Sicut enim, quod etiam pridem monebamus, asseri nequit, quòd Apostolus requirat episcopum, qui irreprehensus, vigilans, temperans fuerit, qualis autem pro præsenti sit, sollicitum non esse: ita quoq; quæ de conjugio cum vnâ vxore dicuntur, non de præterito sed de præsente tempore accipienda erunt. Præterea qui vxorem olim habuit, nunc autem non habet, is non est jam vnius vxoris maritus, sed nullius, atq; adeo viduus. Relata enim se mutuò ponunt & tollunt. Sublatâ igitur vxore tollitur correlatum, quod est maritum esse.

pag. 40.

Atq; adeo nec id voluit Apostolus, vt qui vxore defunctâ ad secundas nuptias transijsset, ab episcopi officio arceretur. Nam iste quoq; non nisi vnius vxoris maritus est: eius aut earum, si fortè plures sepelierit, quæ defunctæ pridem sunt, maritus jam non est, sed esse desiit. Quà præsens itaque tempus non nisi vnius, cui cohabitat, maritus est. Ex Iustino scriptorum ecclesiasticorum omnium antiquissimo, & Apostolicis temporibus proximo, quis digamus sit & eâ ætate habitus fuerit, rectissimè discemus. Quum in argumentum innocentiæ Christianæ hæc verba Seruatoris adduxisset, *Quicumq; adspicit mulierem vt eam concupiscat, jam adulteravit eam in corde suo*; & *Quisquis ab alio repudiatam duxerit*,

Matt. 5, 28 & 32.

Apol. 2. post. init.

xerit, mœchatur, subjungit: ὥσπερ καὶ οἱ νόμῳ ἀνθρωπίνῳ διγαμίας ποιούμενοι, ἁμαρτωλοὶ παρὰ τῷ ἡμετέρῳ διδασκάλῳ εἰσὶ, καὶ οἱ προσβλέποντες γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς. *Sicut qui permissu legis humanæ duplex matrimonium contrahunt, apud magistrum nostrum peccatores sunt, ita etiam qui adspexerint mulierem ad concupiscendum eam.* Secundum Iustinum itaq; qui ex præscripto legum humanarum, id est, Romanarum ciuilium repudio vxori renunciato aliam ducit, διγαμίαν ποιεῖ.

Inualuit tamen ante complura secula, vt qui vxore vnâ mortuâ alteram duxissent, digami vel quasi digami haberentur & ad sacros ordines non admitterentur. Quippe videbatur redolere nescio quid incontinentiæ & propensionis carnalis, si quando ab obitu vxoris ad secunda vota transiretur. Omnes verò vel minimas suspiciones ab episcopis voluerunt remotas. Etsi itaq; secundas nuptias non damnabant, eos tamen qui contraxissent, ob illam qualemcumq; suspicionem declinandam episcopatu prohibuerunt. Huiusmodi sententiæ suppositæ verba Apostoli, vt fieri amat, accommodarunt.

Interim non deerant tempore Theodoreti, qui eam Apostoli mentem non esse agnoscerent; quibus adsensum præbet Theodoretus, cujus verba digna adscribi. *Illud* vnius vxoris virum *mihi videntur quidam rectè exposuisse. Olim enim consueuerant & Græci & Iudæi cum duabus, & tribus, & pluribus etiam vxoribus simul jungi matrimonio. Quin etiam nunc, quum leges imperatoriæ prohibent duas simul vxores ducere, rem habent cum concubinis & meretricibus. Dixerunt itaq; diuinum docuisse Apostolum, eum qui cum vnâ solâ vxore habitat, dignum esse qui ordinetur episcopus. Neq; enim secundum*

cundum reijcit matrimonium, qui illud sæpe jussit fieri. Quod adductis ex Apostolo locis probat, subijcitq́; : *Si quis expulsâ priore vxore alteri esset conjunctus, dignus foret, qui reprehenderetur, omni jure accusationi obnoxius. Sin autem vis mortis priorem disjunxerit, & vrgens natura, vt secundæ conjungeretur, coëgerit, non ex voluntate sed ex casu processit secundum matrimonium. Hæc considerans admitto eorum interpretationem, qui sic intellexerunt.* Hactenus Theodoretus. Videmus itaq; manifestò, etiamsi passim obtinuisset, vt qui matrimonium iterassent, â sacris ordinibus repellerentur: nonnullos tamen ab Apostolo nihil tale innui vel præcipi, agnouisse, & his eruditissimum Theodoretum adsentiri.

Sed eam quæstionem nunc quidem relinquamus, & quid ijdem, quos paullò ante audiuimus, Hieronymus & Chrysostomus in locum epistolæ ad Titum annotent, videamus. Hieronymus, sicut in his commentarijs solet, diuersorum opiniones & sententias jungit. Verba eius sunt: *Quod ait,* vnius vxoris vir, *sic intelligere debemus, vt non omnem monogamum digamo putemus esse meliorem: sed quò is possit ad monogamiam & continentiam cohortari, qui sui exemplum præferat in docendo. Esto quippe aliquem adolescentulum conjugem perdidisse, & carnis necessitate superatum accepisse uxorem secundam; quam & ipsam statim amiserit, & deinceps vixerit continenter: alium verò usq; ad senectam habuisse matrimonium & vxoris vsum, &, vt plerią; existimant, felicitatem, & numquā à carnis opere cessasse: quis vobis è duobus videtur esse melior, pudicitior, continentior? vtiq; ille qui infelix etiam in secundo matrimonio fuit, & posteà pudicè & sanctè conuersatus est; & non is qui ab vxoris amplexu nec senili separatus est ætate. Non sibi ergo applaudat, quicumq; quasi monogamus eligitur, quòd*

 omni

omni digamo sit melior, quum in eo magis sit electa felicitas quàm voluntas. Quidam de hoc loco ita sentiunt: Iudaicæ, inquiunt, consuetudinis fuit vel binas habere vxores, vel plures; quod etiam in veteri lege de Abraham & Iacob legimus: & hoc nunc volunt esse præceptum, ne is qui episcopus eligendus est, vno tempore duas pariter habeat vxores. Multi superstitiosius magis quàm verius, etiam eos qui quum gentiles fuerint, & vnam vxorem habuerint, qua amissa post baptismum Christi alteram duxerint, putant in sacerdotio non legendos: quum vtique, si hoc obseruandum sit, illi magis ab episcopatu arceri debeant, qui vagam per meretrices antè exercentes libidinem, vnam regenerati vxorem acceperint, & multo detestabilius sit fornicatum esse cum pluribus, quàm digamum reperiri. quia in alio infelicitas matrimonij est, in alio ad peccandum prona lasciuia. Hæc est sententia Hieronymi, quam multis etiam & acriter tuetur epistola ad Oceanum, occasione quæstionis de Carterio motæ. *Nosti*, ait, *problema tuum. Carterius Hispaniæ episcopus, homo & ætate vetus & sacerdotio, vnam antequam baptizaretur, alteram post lauacrum, priore mortua duxit vxorem: & arbitraris eum contra Apostoli fecisse sententiam, qui episcopum vnius vxoris virum præceperit ordinandum. Miror autem te vnum protraxisse in medium, quum omnis mundus his ordinationibus plenus sit: non dico de presbyteris, non de inferiori gradu: ad episcopos venio, quos si sigillatim voluero nominare, tantus numerus congregabitur, vt Ariminensis synodi*, quæ numerosissima fuit, *multitudo superetur.*

Nihilominus dissentiunt Ambrosius, Augustinus, Innocentius, quorum verba exscripsit Gratianus distinctione XXVI. Nempe hi, quos reliqui ætate inferiores Latini sequuti sunt, digamum esse volunt, qui vnam ante, & alteram post susceptum baptismum vxorem

rem duxerit; ac proinde episcopatu arcendum. Tantos ecclesiæ doctores in contrarias sententias iuisse miraremur, nisi sciremus, non agi de re dogmatica, sed saltim rituali, quæ non nisi externum ordinem, quem alij sic, alij verò aliter decentiorem fore existimauerint, concernat. Ista ex Hieronymo & ad Hieronymum.

Chrysostomus in hunc modum loquitur: *Obstruere intendit hæreticorum ora, qui nuptias damnant, ostendens eam rem culpâ carere, imo esse tam pretiosam, vt cum ipsa etiam possit quispiam ad sanctum episcopatus solium subvehi. Castigat quoq; hoc ipso τοὺς ἀσελγεῖς, lasciuos & impudicos, dum eos non permittit post secundas nuptias ad ecclesiæ regimen dignitatemq; pastoris adsumi. Nam qui nullam beneuolentiam erga vxorem defunctam seruasse deprehenditur, quo pacto hic ecclesiæ bonus magister esse poterit? imò quibus non criminibus indies subijcietur? Nostis enim profectò omnes, etsi per leges secundæ nuptiæ permittuntur, multis tamen eam rem accusationibus obnoxiam esse.* Quod in his Chrysostomi verbis ἀπελθούσαν *defunctam* reddunt, ego perperam fieri putârim, malimq; reddi, *eam quæ discessit*, repudiata scilicet, iniquè & malè tractata; idq; cum vocabulo ipsi, tum rei, de quâ agitur, magis conuenit. Nam quum honorabile sit conjugium inter omnes, & ipse Apostolus cœlibibus & viduis dicat, vt si se non continent, matrimoniũ contrahant, itẽ juniores viduas nubere velit, quomodo ausus fuerit Chrysostomus impudicos eos vocare & criminibus obnoxios dicere, qui monitis Apostolicis, imò mandatis diuinis obsequuti ad secundas nuptias transierint? *Per leges*, ait *secundæ nuptiæ permittuntur*, intelligi possunt qui[illegible] debent secundæ nuptiæ priore vxore dimissâ vel expulsâ, & adhuc viuente contractę & leges non modò Mosaicę[illegible] e Iudaicę, sed etiã

Hebr. 13, 4.

1 Cor. 7, v. 8 & 9; 1 Tim. 5, 14.

 Roma-

Romanæ & Imperatoriæ, quæ varijs de caussis diuortia & repudia permittunt, vt videre est sub hoc titulo, cùm in Digestis, tùm in Codice. Nec enim argui potest beneuolentiā vxori nō seruasse, qui viuenti, quicquid debuit caritatis & officij præstitit, ipsâq; mortuâ aliam duxit: sed qui ductā ejecit, aut ita tractauit, vt feritate & truculentiâ suâ necessitatē discedendi imposuerit, beneuolentiæ conjugalis rationem nullam habuisse rectè dicetur.

Nunc subijciamus verba Thomæ Aquinatis in hunc locum. *Quod dicit*, Vnius vxoris vir, *orientales sic exponunt; Ne habeat simul duas vxores, sicut quorundam est consuetudo. Sed secundum hoc non esset necessarium Apostolum hoc dicere, quia secundum leges Romanas etiam ante fidem non licebat simul habere plures vxores.* Licebat, inquam ego, vnâ, siue pro lubitu, siue ob aliquam caussam repudiatâ alteram ducere, vt dudum diximus & manifestò constat. Sed pergat Thomas mox iterum interpellandus: *Item priore ad Timotheum capite quincto dicit de viduâ, quæ fuit vnius viri vxor, & tamen numquam licuit, quòd vna plures viros simul posset habere.* Potuit, inquam, habere vnum, à quo abscessisset vel repudiata esset, & alterum, cui post diuortium nupsisset. Hæc itaq; plurium & non vnius viri vxor fuerit, quam proinde Apostolus æquè, ac plurium vxorum virum, ministerio ecclesiastico arcet. Eidem tamen eo ipso loco juniores viduas non vult admoueri, sed jubet eas γαμεῖν, τεκνογονεῖν, οἰκοδεσποτεῖν, *nubere, liberos gignere, domum administrare.* Nullo autem modo

v. 14.

est probabile Apostolum velle & jubere aliquam fœminam id facere, quo ei nota inuratur, propter quam ministerio ecclesiastico indigna fiat & semper in posterum sit. Dices, si nupserit, hoc ipso ad ministerium redditur

tur inepta. Bene, vt propter occupationem, quia videlicet non poteſt ſimul vacare adminiſtrationi domus ſuæ & extra domum ſuam curæ ægrotorum: non autem vt propter aliquam notam, cujus intuitu, etiamſi quà cætera habilis foret, arceatur, quia videlicet dedeceat & inhoneſtet ſacrum officium talis perſona. Quæ igitur uno marito vitâ functo alteri nupſit, idonea non eſt miniſterio eccleſiaſtico obeundo, quamdiu durat conjugium; ſed ſi iterum marito orbata ad ſtatum viduitatis redierit, adhiberi poterit: cæteræ verò biuiræ non item, ſed ſemper & in perpetuum arcentur. Et hæ ipſæ non ſanè Apoſtoli monitu, ſed ſuâ culpâ, vt plurimùm ante conuerſionem ſuam, in eum ſtatum deuenerant, vt ab Apoſtolo arceri mererentur. Nunc ipſum Apoſtolum ſuo ſuaſu & juſſu plures in eundem ſtatum detrudere, abſurdum fuerit. Iterum autem pergat Thomas: *Dicendum eſt, & rectiùs, quòd presbyterum vnam tantùm & non plures licet habuiſſe ante & poſt baptiſmum. Secundum quoſdam autem ratio huius eſt, quia ſignum eſſet incontinentiæ, ſi plures habuiſſet. Sed hoc non eſt verum, quia nihil repugnaret, ſi plures habuiſſet meretrices. Sed eſt alia ratio altior, ſcilicet quia ipſe eſt diſpenſator Sacramentorum; & ideo nullus defectus Sacramentorum debet eſſe in eo. Sed Sacramentum matrimonij eſt ſignificatiuum conjunctionis Chriſti & Eccleſiæ. Ergo vt ſignum reſpondeat ſignato, ſicut Chriſtus eſt vnus & Eccleſia vna, ſic & hic. Deficeret autem, ſi Epiſcopus plures vxores habuiſſet.* Hoc totum nihil eſt niſi allegoria, per quam, quod nullo Scripturæ ſenſu literali probatur, euinci nequit. Dolendum profectò eſt, eo rem in eccleſiâ deueniſſe, vt conjuge defunctâ juxta Dei ordinationem honorabile matrimonium iteraſſe, dignitate & miniſterio eccleſiaſtico

 exclu-

excludat; plures autem meretrices habuisse (quas tamen & earum complices, Deus damnabit,) non excludat. Ad rescriptum Pelagij Papæ, concedentis fornicatorem, qui ex ancilla sua, post obitum vxoris, filios susceperat, ad diaconatum prouehi, notat Glossa: *Ecce casus, vbi plus juris habet luxuria, quam castitas: quia castus repelleretur, si contraxisset cum secunda: sed fornicator non.* Omnium autem maxime dolendum est, in ecclesia Pontificia interdicto cunctis in vniuersum sacris ministris, non modò episcopis, sed etiam presbyteris, diaconis & subdiaconis sancto & legitimo matimonio, fornicationes citius & vagas libidines, quas Deus opt. max. seuerissimè prohibuit, quam conjugium, quod instituit, imò incontinentibus, vt eo vtantur, injunxit, permitti.

Heb. 13, 4.

c. Fraternitatis, dist. 34.

Et quid dico de episcopis, presbyteris, diaconis & subdiaconis, qui majorum & sacrorum ordinum clerici perhibentur? Ne quidem minorum ordinum clericis conjugium verè & cum effectu permitti video. Exstant inter Decretales responsa Alexandri III & Innocentij III. Illius quidem; *Si qui clericorum infra subdiaconatum acceperint vxores ipsos ad relinquenda beneficia ecclesiastica & retinendas vxores districtione ecclesiastica compellatis.* Item, *Clericos infra subdiaconatus ordinem constitutos, qui continere carnis deuicti vitio non valentes, vxores accipiant, ecclesiasticis beneficijs priuandos esse.* Istius verò: *Clericum vxoratum non posse gaudere priuilegio clericali.* Inde Thomas Aquinas ad quartum Sententiarũ, distinctione XXXVII. *Illi qui sunt in minoribus ordinibus constituti ex vi ordinis non prohibentur matrimonium contrahere, quia quamuis ordines illi deputentur ad aliqua spiritualia, non tamen immediatè habent accessum ad tractanda sacra, sicut illi qui sunt in sacris ordinibus.*

de cler. conjug. c. 1.

cap. 2.

cap. 7

qu. 1, art. 1. ad 4.

Sed

Sed secundum statutum occidentalis ecclesiæ matrimonij vsus exsequutionem ordinis non sacri impedit propter seruandam majorem honestatem in officijs ecclesiæ: & quia aliquis ex beneficio ecclesiastico tenetur ad exsequutionem ordinis, & ex hoc ipso priuilegio clericali gaudet, ideo hæc apud Latinos clericis vxoratis auferuntur. Eadem ad eumdem locum tradidit Bonauentura. Si itaq; matrimonij vsus impedit exsequutionem actuum ad ordines minores pertinentium, & si clericus minorum ordinum conjugatus nec potest exsequi actus suorum ordinum, nec frui beneficio ecclesiastico aut priuilegio clericali; non video quomodo dici possit siue conjugi clericatus siue clerico conjugium verè & cum effectu permitti. Num enim qui nec actus clericales exercere, nec beneficio vel priuilegio clericali potest frui, verè & cum effectu clericus censebitur? Si igitur conjugium arcet ab actibus, beneficijs & priuilegijs clericalibus minorum ordinum; reapse & in effectu ab ipso clericatu minorum ordinum arcet.

4. dist. 37. art. 1. qu. 1.

Sed hæc relinquamus, & priusquam vlteriùs progrediamur, dispiciamus, num dari vel excogitari possit sufficiens caussa, vel saltim aliqua caussa, propter quam tanta perpetuæ abstinentiæ obligatio clericis jure meritoq; queat imponi, & propter quam æquum sit maritos vxorum consortio renunciare, & vxores à maritis auelli. Non quidem hanc disquisitionem instituere opus est vt sciamus, num Apostoli aliquid ejusmodi sanxerint. Quum enim, vt pridem ostendimus, quæstio ea facti sit, non juris; e documentis, quæ factum fuisse attestentur, non e motiuis, quæ fieri persuadeant, decidi illam oportet. Manifestum præterea est, & nos hactenus abunde declarauimus, Apostolicam prohibitionem

nem omnino nullam, ſed in contrarium permiſſionem claram & diſertam exſtare. Interim diſquiſitio iſta ad hoc proderit, vt de ſanctionibus eccleſiaſticis, quæ poſteà emerſerunt, & à nobis quoq; poſteà commemorabuntur judicare poſſimus, & peruidere, num tanta talium ſit neceſſitas, vt nullo pacto ab ijs liceat diſcedere; aut num in honeſtate profundè adeo ſint radicatæ, ſiue tantum decoris, ornamenti & emolumenti in eccleſiam inuexerint, hodieq; inuehant, vt mordicùs retineri magis ſit ex vſu publico & re eccleſiæ, quàm mitigari, mutari vel aboleri.

Duæ autem præcipuæ cauſſæ, quare conjugium clericis interdicatur, excogitari poſſunt. Vna, quòd vxoratus cogatur ad rem familiarem ſuorumq; ſuſtentationem attendere, atq; eatenus à curando miniſterio ſuo abſtrahatur. Altera, quòd in vſu matrimonij ſit quædam impuritas, quæ ſacro officio vel aduerſetur, vel id aliquò dedecore afficiat. Prior ab vtili petitur, nempe conducere ad miniſterium cùm expeditiore tum accuratiore operâ, animoq; & tranquillo magis & diſtractò minùs obeundum, ſi conjugio nuncius remittatur. Huic inſeritur vel annectitur, quòd periculum ſit, ne qui vxoris maritus vel liberorum parens eſt, bona eccleſiæ in ſuorum vſus interuertat vel abalienet. Poſterior ducitur ab honeſto, quaſi cœlibatus ſacrum miniſterium magis deceat, idq; à conjugio dehoneſtetur vel maculæ & dedecoris aliquid trahat.

Priorem quod attinet, reſpondeo ſi propter declinandam adminiſtrationem domus & curam familiæ conjugio renunciare oportet, multò magis ipſi illi adminiſtrationi & curæ renunciandum erit. At Apoſtolus

non

non vult, vt patres familiâs, qui episcopi, presbyteri aut diaconi facti fuerint, administrationi domus suæ & educationi liberorum renuncient; quin in contrarium disertè præcipit, *vt liberis bene præsint & proprijs domibus*. Sequendo itaq; mentem Apostoli, propter vitandam rei familiaris administrationem consortio matrimoniali nihil opus est renunciari: sed potiùs quia curam domus & liberorum non licet deponere, ideo vxor retinenda erit. Nam hac ipsâ post susceptum sacrum ministerium, vt officio liberiùs vacare liceat, nec ab eo curæ domesticæ nimium auocent, magis opus erit, quàm antè. Longè enim faciliùs domui suæ bene præesse poterit, qui conjugem sociam & adjutricem, in quem finem viro diuinitùs adjuncta fuit, retinet, quàm qui à sese abdicat & segregat. Iam si pontificios & praxin ecclesiæ ipsorum respiciamus, videmus sacris ordinibus initiatos, nisi fortè monasticam profiteantur, cùm parochos tum canonicos domus siue curias suas habere & familiam alere. Dico itaq;, quum administratione domus & familiæ presbyteris suis non interdicant, absurdum fuerit, si propter hoc onus alleuandum vel declinandum conjugio interdicant.

Quod de curâ liberorum & sollicitudine hereditatem & opes aliquas ipsis in subsidium vitæ parandi & relinquendi solet adijci, non video, quomodo id vrgere possint Pontificij. Neminem enim sacris ordinibus prohibent eo nomine, quòd liberorum parens sit, siue legitimorum, siue spuriorum. Ne quidem summo Pontificatu hæc caussa arcet: vbi tamen maxima occasio liberos & cognatos de bonis ecclesiasticis ditandi; quod etiam faciunt strenuè; quicumq; ferè hoc fastigio po-

gio potiuntur. Qui enim liberis carent, in cognatos & nepotes tantundem profundunt, aut plus etiam, quàm si liberos haberent. Qui ex illustri aliquâ familiâ originem trahunt, eius potentiæ & splendori amplificando intenti sunt: qui ex humili & plebeiâ, vt illustrem faciant & nouæ familiæ conditores habeantur, operam dare solent. Satis habebo vnicum nostri æui exemplum proferre, idq; Pontificis aliàs insigni magnanimitate & multis virtutibus præditi, Sixti videlicet quinti, de quo apud illustrem historicum Iacobum Augustum Thuanum leguntur quæ subijcio. *Caritates proprias supra modum dilexit. Camillam sororem homini vilis ac fœdæ conditionis primò nuptam, cuius propterea nomen ignorari voluit, quum multi industrijs lauandis olim vitam tolerasse meminissent, posteà comitatu regali per urbem deducti partim indignati, partim admirati sunt. ex ea nepotes duos ac totidem neptes dignitate & opibus inuidiosè auxit. Nam Alexandrum puerum mox Cardinalem creauit, adsignato centum aureorum millium prouentu: Michaëlem amplissimis possessionibus ditauit, Montafertiâ ditione in Subalpinâ prouinciâ paullò ante mortem emta ducentis aureorum millibus — sed numeratione non sequutâ res exitum minimè sortita est. Neptes duas, Flauiam & Vrsinam duobus Romæ primarijs regulis ac familiarum suarum principibus in matrimonium collocauit, ac M. Antonio Columnæ, præter pecuniam in dotem datam, quadringenta ducatorum millia mutua ad æs alienum dissoluendum ex ærario eâ lege numerari iussit, vt intra certum tempus sine vsuris cameræ Pontificiæ restitueret.* Ab illo summo culmine in alios inferiores prælatos exemplum deriuari, non est mirum.

hist. lib. 100.

Bonauentura, vbi hanc rem tractat, ostendere conatur, *expediens* fuisse, vt prohiberetur clericis conjugium

4. dist. 17, art. 1, qu. 1.

um *propter vitandum latrocinium. Si enim,* inquit, *episcopi & archiepiscopi nunc filios haberent, omnia bona ecclesiastica furarentur & diriperent, ita quòd pauperibus pauca vel nulla remanerent. Quum enim modò congregent & ditent nepotes quasi gradibus incomputabilibus ab eis elongatos, quid facerent, si haberent filios legitimos?* Sanè Bonauentura parum benignè de prælatis ecclesiæ latinæ, inter quos viuebat & de quibus ipsi sermo est, judicat. Interim cœlibatus remedium malo, de quo conqueritur, minùs est appositum, & ægrum in longè periculosiorem morbum vagarum libidinum præcipitat. *Non valet exemplum, quod litem lite resoluit*; multò minùs remedium, quod morbum morbo cumulat, veterem non tollit & nouum addit. Qui in vno genere continentes non sunt, num in altero erunt? Qui manus rapaces, etiamsi nulla sit proles, cui necessaria acquirere affectus paternus suadeat, à bonis ecclesiasticis abstinere nequeunt, num cœlibatum castum præstabunt & libidinem frenabunt? Hoc fuerit verum & legitimum remedium, homines de rapacitate suspectos vel conuictos arcere vel amouere, nec admittere, nisi qui sint, juxta præscriptum Apostoli, ἀφιλάργυροι, μὴ αἰσχροκερδεῖς, *alieni ab auaritiâ, alieni à turpi quæstu,* ἐγκρατεῖς, *continentes ab omni vitio,* & proinde vel maximè ab expilatione ecclesiarum sibi commissarum. Si tales fuerint, (quales ni sint, sacris ministerijs indigni sunt,) nihil ab ijs periculi quantiscumq; ecclesiarum opibus imminet, siue prolem aliquam habeant, siue nullam. Si non fuerint; manus, etiamsi liberis careant, non abstinebunt: nec sufficiet eligere, qui liberos non habeant: sed oporteret insuper nec cognatos habere, nec amicos. Si adsint, inquam, requisita, qualia præscribit Apostolus,

bonis ecclesiæ satis cautum est, & episcopis qui mariti vel parentes fuerint, committi etiam tutò possunt: si non adsint, interdicendo matrimonium nihil omnino efficitur. Si liberos non habent legitimos, habent tamen spurios; si nec hos, tamen cognatos; si ne cognatos quidem, tamen amicos, si non alios, saltim qui obsequio & adulatione aut etiam lenocinio gratiam inuenerint.

Ostendimus remedium, quod ipsi sacro ministerio, vt ita dicam, intrinsecum siue cum ipso intimè conjunctum sit: admoueri enim non oportet, nisi quos dotes & virtutes ab Apostolo præscriptæ commendent. Potest etiam dari externum, promtum & facile, nempe si pij principes ecclesiæ nutritij, ne quid res ecclesiarum temporales detrimenti capiant, curent; rationes dati & accepti exigant; ministrorum arbitrio non nisi certam portionem, vnde cum suis honestè viuere possint, permittant; aliam pauperibus distribuendam, aliam sartis tectis adsignent, in hæc autē omnia nō nisi annuos reditus impendi, sortem verò siue summam ac substantiam, vt ita dicam, bonorum perennare faciant. Hæc talia quæ in ecclesijs reformatis in vsu, omni malo, si quod timeri possit, idoneum & sufficiens remedium adferunt; nec interim aliquid incommodi vel nouum malum, priore etiam deterius, vt illa cœlibatus medicina, inuehunt.

Bonauentura, quemadmodum & reliqui Scholastici, agnoscit clericos in primitiuâ ecclesiâ vxoratos fuisse & vxoribus cohabitasse; vnde format objectionem: *Non est maioris perfectionis moderna ecclesia, quàm primitiua. Sed tunc non fuit indicta clericis continentia. Ergo nec modò*

modò debuit indici. Reſpondet autem, vt continentia indiceretur non conuenisse primitiuæ eccleſiæ *tum propter perſonarum paucitatem; tum etiam propter paupertatem; tum etiam propter modeſtiam & honeſtatem.* Propter paucitatem, inquit, *quia oportebat clericos fieri de nouo conuerſos, qui vt plurimùm vxores habebant.* Propter paupertatem, *quia non tantum abundabant, quantum nunc: ideo non tantopere timendum de furto erat: ſed poſt Dei diſpenſatione eccleſia temporalia habente, ne caritate refrigeſcente tam in clericis quàm in laicis cultus Dei periret, ideo tunc oportuit continentiam indicere.* Propter modeſtiam, *quæ erat in illis: ſciebant enim vxoribus meliùs & temperantius vti.* Quod de *paucitate* dicit, ad id regero, non itidem eo tempore tantam miniſtrorum multitudinem fuiſſe, quanta eſt hodie. *Paupertatem* non dico reuocandam eſſe; quod tamen ſine dubio rectius, quàm vniuerſalem cœlibatum inuehere: ſed vtendum eſſe remedijs, quæ monſtrauimus. Et ſi nunc opulentiores, quam tunc; commodiùs etiam & facilius ſe vxoremq; & liberos ſuſtentare poterunt, & nihilominus pauperibus, quæ decet, erogare. *Modeſtiam* etiam hodie adeſſe oportet, nec ſine ea quemquam adſciſci fas eſto. Ipſum autem argumentum ſic etiam vrgeo. Continentia, quæ in primitiua eccleſiá non injungebatur, hodie injungitur aut quia clerici hodierni perfectiores quam illi in primitiuá: aut quia imperfectiores. Si perfectiores, quare metuitur eorum rapacitas, & ne vngues in bona pauperum injiciant? Si imperfectiores, quod agnoſcit Bonauentura, quum dicit non eſſe modeſtiam in his, quæ in illis fuerit; omnium minimè conuenit conjugio interdici: omnimodam enim continentiam præſtare imperfectorum non eſt.

Hæc

Hæc quidem ad priorem rationem poterant sufficere. Nihilominus, ne quicquam indiscussum relinquamus, ei pressiùs considerandæ adhuc aliquantisper immorabimur. Scribit sanè ad Corinthios Apostolus: *Qui cælebs est, sollicitus est de ijs quæ sunt Domini, quomodo placiturus sit Domino: at qui duxit vxorem, sollicitus est de ijs, quæ sunt mundi, quomodo placiturus sit vxori.* Hæc autem de cœlibe profert, qui præditus sit continentiæ dono: absq; eo obtinere debet, quod paullò antè protulerat, *Propter scortationes suam quisq; vxorem habeto*; quum etiam mox subijciat, *Hoc dico, non vt laqueum vobis inijciam.* Concedo itaque, posito continentiæ dono, cœlibatum, quantum est ex parte suâ minùs distrahere animum paucioribusq; curis inuoluere, quàm faciat conjugium, quippe quod sustentationem familiæ & educationem liberorum necessariò secum vehat. Hinc Thales apud Stobæum, interrogatus quur vegetâ ætate liberis gignendis operam non dedisset, respondit, Διότι τὸ ζῆν οὐκ ἐβουλόμην λύπαις ἀνθαιρέτοις κατεγγυῆσαι, *Quia nolui curis sponte accersitis tranquillitatem vitæ turbari.*

1 Cor. 7, 32.

v. 2.

v. 35.

serm. 66.

Dico autem cœlibatum minùs distrahere animum *quantum est ex parte suâ*: quia videlicet nihilominus contingere potest, imò hodie ferè solet, vt cœlibes non modò familiam alant, quod minimum omnium est, sed curis negocijsq; temporalibus longè operosioribus se totos profundè immergant: id enim de omnibus propemodum nostri seculi episcopis & multis abbatibus monachisq; vtut cœlibatum professis, nimis est manifestum. Quod si verò continentiæ donum non adsit, illud *vri* & impetus atq; æstus incontinentiæ plus negocij facessunt & magis animum distrahunt, quàm vlla cura rei familia-

familiaris. Ibi demum conjugium animũ vagum & variè diffusum cogit, & intra se cõpellit ac sistit, vnde conjugiũ portum juuentutis esse veteres dixerunt. Præclara sunt & obseruari digna sanctissimi & disertissimi Chrysostomi in hanc rem verba. *Ne quis arbitretur obstaculum virtutis esse conjugium. Quia si sobrij sumus, neq; educatio, neq; conjugium, neque aliud quid nobis oberit, quò minùs placeamus Deo. — Nam si nuptiæ, dilecti, vel puerorum educatio præpedimentum forent in virtutum itinere, nequaquam in hanc nostram vitam nuptias introduxisset vniuersorum dominus, ne in rebus præcipuis & maximè necessarijs nos læderet. Sed quia non solùm nihil nobis obstant ad philosophandum Deo, si voluerimus esse sobrij, sed magnam adferunt consolationem, dum compriment insanum naturæ impetum, nec turbari quasi mare sinunt, sed efficiunt vt nauis feliciter in portum appellat; ideo consolationem hanc humano generi tribuit.* Ecce, in conjugio portum; in cœlibe vitâ turbatum mare agnoscit Chrysostomus.

hom. 11 in Gen.

Est autem ita comparata vita humana, vt homo, quantumuis cœlebs aliquid temporis curæ corporis dare cogatur. Oportet cibum capere, oportet dormire: aliter animalis vita & σῶμα ψυχικὸν non sustentatur. Vt nihil omnino vel operæ vel temporis eiusmodi curæ corporeæ impendatur, conditio humanæ sortis non permittit. Nec offenditur Deus, etiamsi episcopus non semper legat, meditetur, precetur, sed aliquando edat aut dormiat & proinde vt cibus sibi adferatur & cubile paretur, curet, modò in talibus curandis modum non excedat & quæ officij sunt non negligat. Pari modo si vxorem habeat, aut ob periculum incontinentiæ carere eâ commodè nequeat, non offendetur Deus, si vxore aut retentâ aut ductâ aliquantum temporis rei domesticæ

mesticæ administrandæ interdum tribuat, nullâ interim sacri ministerij parte neglectâ vel insuper habitâ. Sicut enim priora pro conditione humanæ infirmitatis sunt necessaria, ita suo quoq; modo posterius illud.

Quod si cum episcopatu pugnat rerum domesticarũ cura, & si propterea episcopo abdicanda est vxor, ne implicetur negocijs secularibus: multo magis cum eodem pugnabit cura rerum politicarum, & multo magis abdicandi erunt episcopis principatus, & prouinciarum ac vrbium administrationes. Allegant ex Apostolo, *Nemo qui militat, implicatur huius vitæ negocijs, vt ei placeat, à quo delectus est miles*; & hinc deducunt, ministrum ecclesiæ, qui Deo militet, matrimonium non decere, ne implicetur hujus vitæ negocijs. Atquiuis homo renatus & fidelis militiæ Christianæ nomen dedit; vnde in militante ecclesiá esse dicitur: nec eum propter hanc militiam conjugium dedecet. Certè etiam Basilius magnus Apostoli verba fidelibus quibusuis, cùm viris tum fæminis, adaptat. Interim Martinus Becanus allegare audet consuetudinem siue legem Romanorum, adducto testimonio Cornelij Taciti & Dionis, *olim prohibitum fuisse militibus conjugium, vt tanto faciliùs vacare possent militiæ.* Fateri sanè oportet, Romanos in rem bellicam, quá ipsorum gloria & potentia nitebatur, ita intentos fuisse, vt militibus suis, dummodo militiæ toti vacarent, nec ab eã vllo pacto se abstrahi paterentur, scortationes & contubernia lubenter indulserint. Non erat apud eos flagitium adolescentem scortari; multò minus, militem. Eruditissimus Iustus Lipsius in commentario ad ipsum illum Taciti locum, quem adduxit Becanus, ita scribit: *Contubernij militibus semper jus. A Junone arcebant eos, non à Venere*

2Tim. 2, 4.

prol in Asc. cetica.

Man. l. 1, c. 13, concl. 8.

ad 14 Annal. n. 75.

Venere Romanæ leges Conjuges non habebant, ſed concubinas & focarias. Num pari jure militiæ Chriſtianæ nos vacare vel poſſe, vel debere, vel Deo gratum fore exiſtiment Pontificij, & num ſuorum clericorum eamdem velint eſſe rationem, quæ olim fuit Romanorum militum; dilucidius eos effari oportet. Quamuis haut diſparem rationem agnoſcimus, qui conjuges prohiberi, concubinas & focarias permitti videmus: leges itidem, quæ de militibus concubinarijs agunt, clericis concubinarijs aptari; verbi gratiâ, Quia miles concubinæ ſuæ legare nequeat, ideo quoq; clericum non poſſe, *nam in hac materiâ,* ait Rolandus à valle è Bartolo, *æquiparatur miles armatæ militiæ & cœleſtis.*

vol. 1, conſ. 98.

Sed vt redeamus, vnde digreſſi ſumus, quantulum eſt negocium vni familiæ præeſſe & proſpicere, præſertim vbi materfamilias in ſe magnam eius curæ partem recipit? At quàm ingens & arduum opus prouinciarum adminiſtrationes ſubire, rempublicam moderari & populorum cauſſas decîdere? Nec quiſquam neſcit, principatus curam ſuſcipere id eſſe negocijs ſecularibus non modò implicari, ſed prorſus immergi. Quod ſi igitur negocia ſecularia epiſcopos declinare oportet, non tam fugiendum eſt matrimonium, quod pauca nec illa admodum magni momenti negocia habet annexa; quàm repudiandi principatus, cum quibus infinita & im̃enſæ molis cohærent: inprimis quum ad ſubleuandam humanam infirmitatem matrimonium faciat, & eius quaſi quædam medela ſit; adminiſtratio autem principatuum eamdem aggrauet, & vix tolerabili onere opprimat. Quur inquam matrimonium clerici ineant, in promtu eſt cauſſa, nempe vt imbecillitati ſuæ

 conſu-

consulant: at quur principatus suscipiant, nulla est, nisi fortè libido dominandi & ditescendi. Quamquam, vt docet Tostatus, *semper peccat, qui principatum ecclesiasticum propter diuitias, potestatem & imperium desiderat.* Sane occasionem præcipitandi in peccata matrimoniũ adimit; principatus suggerit. Quò enim major potentia, & sublimior dignitas, & ampliores opes, eò, quæ est hominum imbecillitas, in arrogantiã, superbiam, fastum, voluptates, luxum procliuior lapsus. Taceo, quòd principi justitiæ perperam administratæ vel denegatæ vel protractæ culpa imputetur. Qui itaq; principatuum administrationi humerum subdit, is maximis peccandi periculis se exponit: subtrahit autem, qui matrimonium contrahit. Nihilominùs episcopi nostri, ne scilicet negocijs hujus vitæ implicentur, matrimonia vitant, principatibus autem auidè inhiant, & vix ijs exsatiari possunt. Quid verò ipse sanctissimus Pontifex? quid Cardinales & episcopi, quos Bononiæ, Ferrariæ, Auenioni legatos constituit, aut in aulas regum & principum mittit, interdum etiam amandat, vt bellis intersint, imò præsint? Illi scilicet negotijs hujus vitæ non implicantur, sed quanti quanti sunt, immerguntur. Nempe hoc est culicem colare & camelum deglutire.

In cap. 20. Matth. qu. 81.

Non implicari autem *hujus vitæ negocijs* non est rebus, quas hujus vitæ necessitas vel infirmitas exigunt, aliquam & quæ absq; majoris incommodi periculo declinari nequeat, operam impendere: sed est negocijs mundanis & terrenis ita animum addicere, vt cura rerum diuinarum & quæ officij ratio poscit, seponantur & negligantur. Quæ verò sint officij episcopalis, Apostolus Paulus episcopum Timotheum adloquutus & obtesta-

tus

τοις συλλήψιν comprehendit. *Obtestor, ait, in conspectu Dei & Domini Iesu Christi, qui judicaturus est vivos & mortuos in illustri illo suo aduentu & regno suo, Prædica sermonem illum (prædicatio evangelij est præcipuum, etiam juxta Tridentinam synodum, episcoporū munus) insta tempestiuè, intempestiuè, argue, objurga, exhortare cum omni ira cohibitione & doctrinâ.* Hæc omnia episcopi patres familiâs, non obstantibus negociolis œconomicis, præstare possunt: an verò possint & an præstent episcopi principes, qui gubernandis prouincijs & populis vacant, & qualem rationem judici viuorum & mortuorum magno illo die reddituri sint, ipsi viderint.

2 Tim. 4, 1.

sess. 5, c. 2.

Non igitur implicatur hujus vitæ negocijs, qui ita ijs non adhæréscit, vt cuiquā eorum religionem eiusq; studium posthabeat, sed cùm illa omnia tum ipsam quoque vitam, vbi gloria Christi & professio fidei flagitauerit, promtus fuerit deserere; quo animo quemuis verè fidelem, nedum fidum episcopum præditum esse oportet. Vnde Apostolus: *Hoc aio fratres, quoniam tempus est contractum in posterum, vt qui habent vxores sint vt non habentes,* hoc est, ita habeant, vt cogitent, breui necessitatem nōn habendi incumbere posse, atq; adeo parati sint, si opus fuerit & professio Christianismi exigat, non habere siue amittere. Si enim ingruant persequutiones, per quas non liceat Christum retinere & vxorem, sed aut hæc dimittenda fuerit, aut ille; oportet hominem fidelem ad hanc deserendam, vt illum retineat, paratū esse. Nam *qui amat patrem aut matrem supra me,* ait Seruator, *non est me dignus.* Et *si quis venit ad me & non odit,* id est, amori meo non postponit, siue, non, quàm me, minùs amat *patrem suum & matrem & vxorem & liberos, atq; adeo etiam animam*

1 Cor. 7, 29.

Matt. 10, 37

Luc. 14, 26.

nimam suam, non potest meus esse discipulus. Sed sicut non sequitur, ideo animam abijciendam, vel eâ, quamdiu per temporis angustiam integrum est, non vtendum esse: ita quoq; de vxore idipsum non sequitur. Quamquam Apostolica verba postremùm adducta non solos ecclesiarum ministros, sed omnes fideles attinere manifestum est. Pariter itaq; manifestum est, ad probandum, quòd ministri, quàm primùm ordinati fuerint, ab vsu vxorum abstinere debeant, adhiberi non posse. *Apostolus*, ait, Thomas Aquinas, *verbis illis non prohibuit matrimonij actum, sicut nec rerum possessionem, quum dixit,* Qui vtuntur hoc mundo, sint quasi non vtentes: *sed in vtroq; fruitionem prohibuit; quod patet ex ipso modo loquendi. Non enim dixit, sint non vtentes, vel non habentes: sed, quasi non vtentes vel non habentes.* Chrysostomus, quum memorasset opinionem eorum, qui Apostolum dicentem, *Vnius vxoris virum,* de viro vxoris defunctæ, non viuentis interprentur, subjungit: *Licet eum, qui vxorem habeat, quasi non habentem esse.* — *Licet eam rem honestè ac licitè capere, si quis velit. Quemadmodum enim diuitiæ difficilè in regnum cælorum introducunt, sæpe tamen id diuites plurimi ingressi sunt: sic & nuptiæ, licet difficultatis in se plurimum habeant, ita tamen adsumi possunt, vt perfectiori vitæ impedimento non sint.* Hæc Chrysostomus de episcopis strictè dictis loquutus: qui tamen vt eâ ætate cœlibes essent, jam pridem vsus obtinuerat.

4, dist. 16, qu. 1, art. 3 ad 1.

1 Cor. 7, 31.

hom. 10 in 1 ad Tim.

Hæc de priore caussâ interdicti ministris ecclesiasticis matrimonij: veniamus nunc ad posteriorem, quæ est, quòd cum matrimonio complicata sit quædam immunditics, quæ sacrum ministerium & tractationem mysteriorum prorsus dedeceat, aut etiam maculet.

Hanc rationem nihil efficere nullo negocio animaduer-

maduertitur, modò obſeruetur, quod ita eſt obuiũ vt neminem poſſit fugere, *primò* homines eſſe qui miniſterijs eccleſiaſticis admoueantur, non angelos; nec quamdiu hanc mortalem vitam viuunt, angelos aut ἰσαγγέλους fieri poſſe: *deinde* actum ipſum conjugalem etſi aliquid pudendum inuoluat, peccatum tamen non eſſe: *tertiò*, neque conjuges adſiduò actum conjugalem exercere, neque miniſtros eccleſiæ eccleſiaſtica miniſteria omni horâ & momento obire.

Fieri aliter nequit, quin epiſcopi & preſbyteri homines ſint peccato obnoxij, ſiue qui, etſi peccato non dent operam, peccatum tamen habeant. nâm ipſe ſanctiſſimus Iohannes, *Si dixerimus*, inquit, *nos peccatum non habere, nos ipſos fallimus, & veritas in nobis non eſt*; & doctor gentium, *Malum, quod nolo, hoc ago, et cerno legem in membris meis belligerantem aduerſus legem mentis meæ.* Quod ſi igitur epiſcopi & preſbyteri poſſunt eſſe, & munere ſuo fungi, qui tamen peccatum habent, & malum agunt, & in membris ſuis legem, quæ aduerſus Dei legem inſurgat, cernunt; quare nequeant eſſe & arceri debeant, qui aliquando & congruo tempore actum conjugalem exercuerint aut exerceant? præſertim quum *impuritas, quæ eſt in actu conjugij, peccatum non ſit, licet ex peccato nata ſit*, quemadmodum loquitur Bellarminus. Et Paphnutius confeſſor in ſynodo Nicænâ σωφροσύνην ἐκάλει (verba ſunt Socratis) τῆς νομίμης γυναικὸς τὴν συνέλευσιν, *congreſſum viri cum legitimâ vxore caſtimoniam appellauit.* Quippe *honorabile conjugium, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, & cubile impollutum*, id eſt, vagarum libidinum, fornicationum, adulteriorum expers. Conjugium, inquam, quod cubile impollutum præſtat, & fornicationes ac adulteria excludit,

1 Ep. 1, 8.

Rom. 7, 19 & 23.

l 1 de clericis cap. 19.

l. 1. cap. 8.

Heb. 13, 4.

in hunc loc. honorabile eſt. *Non in hac quidem parte*, ait Theophylactus, *precioſum & honoratum, in illâ verò ſecus, ſed totum per omnia precioſum eſt — quòd in caſtitate hominem conſeruet.* Thomas: *Dominus ad oſtendendum bonum eſſe actum matrimonij, primum ſignum fecit in nuptiis, & matrimonium nobilitauit præſentiâ ſuâ corporali, & naſci voluit de conjugatâ.* Haymo: *Immaculatus lectus, immaculati & illi inde ſurgentes, hoc eſt, maculam peccati inde non trahentes.* Adde matrimonium juxta Pontificios ſacramentũ eſſe, & ex opere operato, gratiã conferre. Si igitur, vt oſtenſum fuit, peccatum non prohibet à ſacro officio, quare cenſebitur prohibere, quod peccatum non eſt? imò quod caſtimonia eſt? quod ſacramentum eſt?

14. de C. D. cap. 17. Verum quidem eſt, verecundiam humanam, vt notauit Auguſtinus, in actu illo ſecretum ſemper quærere: ſed eadem ſecretum quoq; quærit, quum veſica vel aluus eſt exoneranda: nam hic quoq; aliquid turpitudinis occurrit, non tamen moralis, ſed naturalis, à peccato itidem ſine dubio ortæ. Si ob hanc turpitudinem nullum arcent, quare arcent ob alteram illam? Dicent fortè, nec hanc turpitudinem nec peccatum, quale paullò antè memorauimus, declinari vllo pacto poſſe: idcirco, quia fieri aliter nequeat, adſumi cùm huic turpitudini tum iſti peccato obnoxios. At alteram actus conjugalis poſſe evitari. Interim bene ſe habet, quòd conſtet, non quemuis defectum, aut turpitudinem phyſicam, qualis eſt illa in actu conjugij, hominem ſacro miniſterio indignum reddere. Addo, hanc ipſam operis conjugalis, quá de modò loquimur, communiter & ordinariè abſque periculo lapſus in verum & magnum peccatum euitari non poſſe. Periculum autem incurrendi

rendi peccatum & turpitudinem moralem turpitudini, quæ generis moralis non sit, longè præponderat. Magis, inquam, vrget probabilis metus peccati, etsi futuri, quàm aliqua turpitudo physica, etsi præsens: & satius est turpitudinem eiusmodi aliquam à se non segregare, quàm periculo peccandi se exponere. Verbi gratiâ, Si detur optio duorum, aut vlcere sanioso non sine aliquâ turpitudine physica laborare, aut immunem ab istâ sanie exponi non improbabili periculo lapsus in grande peccatum; malim turpitudinem illam, quàm hoc periculum admittere. Sic etiam, si sanum judicium adhibuerimus, de conjugio erit statuendum; cujus opus, quà substantiam actus, ab ipso integritatis statu non fuisset alienum. Quod animaduertens Thomas Argentinas ad objectionem, *Cui semper annexa est verecundia, ei non conuenit plena innocentia*; respondet, *Nego, quia sæpe homines verecundantur de aliquibus naturalibus defectibus, qui tamen possunt homini conuenire cum plena sui innocentiâ.*

4. dist. 31. a. t. 2.

Dixi autem expresse, *quà substantiam actus*. Lapsus enim & priuatio pristinæ perfectionis imaginisq; diuinæ in appetitum inuexit inordinatum & abnorme quid, sine quo ferè actus non exercetur. At exorbitans illa cupiditas non est actus ipse, licet cum eo conjuncta inueniatur, imò ad eum sæpe incitet. Quin is huic malo medetur, & æstum libidinis, qui, absq; isto foret remedio, vsq; magis ac magis & præsentiore cum periculo efferuesceret, sopit & restinguit. Nuptiæ itaq; concupiscentiam non faciunt aut inuehunt, sed ipsam, quæ denegatis nuptijs maximè effrenis & periculosa futura, reprimunt & in ordinem cogunt. *Hanc ob caussam*, ait Chry-

hom. 5 in Vidi Dominum.

Chryſoſtomus, *data eſt viro mulier adjutrix, vt efferueſcentem naturam coërceat, vt concupiſcentiæ fluctus ſedet.*

Dicebamus etiam paullo ante, ſed in tranſcurſu, matrimonium apud Pontificios ſacramentum eſſe, & ex opere operato gratiam conferre. Iam quomodo quod ſacramentum eccleſiæ eſt & gratiam confert, ob aliquam turpitudinem dedecere poteſt eccleſiæ miniſtros? Num eccleſia aliquod ſacramentum habet, quod ipſis eccleſiæ miniſtris non conuenit? Regerent, Etiam ordines ſacramentum eſſe, & tamen non conuenire, vt omnibus fidelibus conferantur: ſic quoq; etiamſi matrimonium ſacramentum ſit, inconueniens tamen eſſe, vt ab omnibus & nominatim eccleſiæ miniſtris ſuſcipiatur. Sed nihil agunt. Quæro enim num epiſcopis & presbyteris hoc ſacramento interdictum ſit propter excellentiam eius, quia videlicet ipſi eo indigni ſint, quemadmodum non conuenit quoſuis è vulgo ſacris ordinibus initiari, quòd tanto honore & gradu ſint indigni, nec conuenit infantes Euchariſtiæ participes fieri, quod myſterium ſit infantium conditione & captu ſublimius: an verò propter defectum & turpitudinem, quæ in ipsâ re ſiue in matrimonio deprehendatur? Prius certè non dicunt, ſed hoc poſterius. Eò enim ratiunculæ, quas adferre ſolent, tendunt. *Nullus carnis vſus,* ait Soto, *ſpiritualium nitoriſic aduerſatur, ac ſordidus iſte.* Item, *Vſus vxoris non modò corpus conſpurcat, verùm & mentem deprimit & obnubilat.* Bellarminus: *In actu conjugij negari non poteſt, quin admixta ſit quædam impuritas & pollutio.* Manet itaq; quod ex ipſorum opinione intulimus, nempe Eccleſiam habere aliquod ſacramentum, quod propter annexam ſibi ſpurcitiem & impuritatem eccleſiaſticos mini-

de Iuſt. & jure l. 7, qu. 16, art. 1

l. 1 de cler. cap. 19.

ministros dedeceat. Quod equidem de aliquo sacramento non nisi absurde, & fortè etiam impie affirmari, nullus dubito.

Nos autem turpitudinem illam non moralem sed physicam esse supra ostendimus: & ipsum actum secundum suam substantiam in innocentiæ statu & paradiso, etiamsi protoplasti non peccassent, exercendum fuisse. Quod autem ab innocentiâ integri hominis alienum non fuisset, quomodo à sanctitate ministrorum ecclesiæ, in carnis infirmitate degentium, alienum sit? *Certum est*, ait Augustinus, *masculum & feminam ita primitùs institutos, vt nunc homines duos diversi sexus videmus & novimus. — Quisquis autem dicit non fuisse coituros nec generaturos, nisi peccassent; quid dicit, nisi propter numerositatem sanctorum necessarium fuisse hominis peccatum?* Idem, quando actum matrimonialem, vt suprà dicebamus, secretum quærere scribit, *licitum* tamen *& honestum* vocat. Verba ejus sunt: *Quid concubitus conjugalis, qui secundum matrimonialium præscripta tabularum, procreandorum fit caussâ liberorum? Nonne & ipse, quamquam sit licitus & honestus, remotum ab arbitris cubile conquirit? — Vnde hoc, nisi quia sic geritur, quod deceat ex naturâ, vt etiam quod pudeat, comitetur ex pœnâ.* Quidquid itaq; hîc est pudendi, id non morale, sed naturale, non culpabile sed pœnale esse censet Augustinus.

14 de C. D. cap. 22.

14 de C. D. cap. 18.

In eamdem sententiam pedibus eunt doctores Scholastici, qui hac de re ad distinctiones XXVI & XXXI quarti Sententiarum videri possunt. Pauca saltim ex paucis adscribam. Thomas Aquinas: *Impossibile est dicere, quòd actus, quo procreatur proles, sit vniversaliter illicitus, vt in eo medium virtutis inveniri non possit, nisi ponatur secundum quorundam insaniam, quòd res naturales creatæ sint à Deo malo.*

 Item:

Item: *Turpitudo illa concupiscentiæ, quæ actum matrimonij semper comitatur, non est turpitudo culpæ, sed pœnæ.* Bonauentura: *Matrimonium excusat à peccato, non quod est, sed quod aliàs esset, nisi matrimonium interueniret.* Richardus de mediâ villâ: *Contrahentibus matrimonium dignè, confertur gratia gratum faciens, non tantùm gratis data.* Et *dicendum, quod per matrimonium reprimitur concupiscentia in suâ radice per gratiam, quæ confertur in matrimonio: excluditur etiam turpitudo, quæ sine matrimonio esset in carnali copula, & per illum actum ab alijs corruptelis retrahitur.* A Petro Paludano hæ ponuntur conclusiones. Prima: *Actus matrimonij est bonus & licitus, quia quicquid est bonum in se, bonum est ipsum fieri. — Sed bonum est esse naturam humanam, quum sit de operibus Dei: vidit enim Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Sed ipsa non potest fieri nec conseruari licitè secundum cursum naturæ, nisi per actum istum. Ergo. Nec obstat quod in actu carnali non potest homo actu cogitare de Deo. Est enim peccatum mortale illud, quod separat à Deo habitu. Dico autem separare à Deo habitu non omne vel solum peccatum, quod generat habitum: sed illum etiam actum, qui habitum tollat, quo Deo per caritatem conjungimur. Illud verò, quod actu diuidit hominem à Deo, sic scilicet, quòd, dum durat, non potest actu ferri in Deum, dum tamen non tollat habitum Deo conjungentem, in quantum hujusmodi, non est peccatum.* Pari modo eamdem objectionem diluit Thomas Aquinas, è quo descripsisse videtur Durandus; cujus verba, quoniam planiora sunt, subijcio. *Dicimur Deo conjungi dupliciter: vno modo secundum habitum gratiæ & caritatis; & illud, quod separat hanc conjunctionem, est peccatum, etiam mortale: alio modo secundum actum contemplationis & dilectionis; & hac conjunctio potest separari per aliquid, quod non est peccatum, seu per solam occupationem animi circa res exteriores,*

4, dist. 26. qu. 2, art. 1.

res, quantumcumq; licitas. Prima conjunctio non separatur per actum matrimonij, sed secunda tantùm. Hæc Durandus. Paludani secunda *conclusio est, quòd actus iste non solum est malus, sed meritorius etiam: quia actus virtutis caritate informatus semper est meritorius. Iste est hujusmodi. Ergo. Quia quando cognoscitur uxor debitum reddendo, est actus justitiæ: quando autem petendo propter prolem ad cultum Dei educandam, est actus religionis.* Tertia *conclusio ex his, quòd matrimonium est bonum: quia cuius vsus bonus est, ipsum quoq; bonum est. Sed vsus matrimonij est bonus: quia quum actus carnalis aliquando sit bonus, nec possit honestior nec magis debitis circumstantijs vallatus esse, quàm quando est in matrimonio; imò aliter semper sit malus & contra jus naturale, ergo.* Ista totidem verbis è Paludano visum fuit adscribere. Gulielmus Aruernus episcopus Parisiensis, *Matrimonium*, ait, *est sancta & sanctificatiua atq; perfecta societas maris & feminæ.*

l. de Sacrament.

Si, quemadmodum nos docent, quorum verba recitauimus, matrimonium sanctum est & sanctificatiuum; si confert gratiam, per quam in suâ radice concupiscentia reprimatur; si actus matrimonialis quando rectè fit & ratione regulatur (quomodo cùm hunc tum alios actus à clericis præsertim fieri & regulari oportet) bonus est, imò meritorius, quippe actus justitiæ & religionis: si hæc, inquam, ita se habent, quemadmodum tanti nominis doctores nos docent; quomodo verum erit in conjugio & in eius actu impuritatem & turpitudinem tantam deprehendi, vt indignum & indecorum sit conjuges ad sacrum ministerium adhiberi? vt inconueniens sit sacros ministros siue matrimonium contrahere, siue matrimonio vti?

Pontificij quidem nonnulla è Vetere testamento

in argumentum decentiæ hæc conuenientiæ adducunt. Vt autem suprà monuimus, inde colligi vel concludi nequit, Apostolos omnibus sacrorum Noui testamenti ministris perpetuam continentiam indixisse; nec quisquam homo sanus ex talibus argumentis factum Apostolicum euincere conabitur. Neq; verò colligi inde potest, opus fuisse aut magnopere decuisse, vt posterioris æui ecclesia ejusmodi continentiam, quam Apostoli nemini imposuerant, sanctionibus & præceptis clero injungeret. Nullum exstat peculiare in vetere testamento de ministrorum continentiâ, multò minùs de perpetuâ continentiâ mandatum. Quomodo igitur inde deducetur, opus fuisse aut decuisse vt ecclesia noui testamenti suo clero perpetuam continentiam indiceret?

pag. 27.

Videamus tamen obiter loca, quæ solent adducere. Quum promulgaturus esset Deus legem è monte Sinai, *edixit Mosi, Ito ad populum, vt sanctifices eos hodie & cras, & lauent vestimenta sua, vt sint parati in diem tertium — Descendit ergo Moses ad populum, sanctificauitq; populum, vt lauarent vestimenta sua, edicens populo, Estote parati in diem tertium, ne accedito quisquam ad vxorem.* Quum Deus suam majestatem & præsentiam peculiari modo, quo numquam aliàs vsus fuerat, nec vmquam vsurus posteà erat, populo declaraturus esset, nihil mirum, si populum externâ munditie, cujus istis temporibus ratio magna habebatur, præter solitum præparari voluit. Ipsos etiam sacerdotes paris cum populo conditionis hîc esse, & non minùs, quàm illum, sanctificari oportere, posteà Dominus inculcat. *Descende,* ait Mosi, *& contestare populum, ne perrumpat terminos ad videndum Dominum, & cadant ex eo multi.*

Ex. 19, 10.

Ex. 19, 21.

multi. Sacerdotes quoq;, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, ne percutiat eos. Hæc licet indicta priùs fuissent, denuò tamen Dominus indici voluit, ne populus, quem curiosum nouerat, cupiditate arcana videndi exitium sibi accerseret. Quin ne sacerdotes, quandoquidem soliti sacrificare, atq; ita propiùs ad Dominum accedere, sibi plus aliquid licere, aut sese à communi lege & conditione exemtos putarent, ideo ipsis peculiariter, quod aliàs omnes concernebat & omnibus pridem injunctum fuerat, proponi voluit. Rectè enim in hunc locum Abulensis: *Licet isti sacerdotes accedant ad Dominum, non propter hoc credant se esse mundos, ita quòd non debeant mundari, quia hîc oportet esse specialem munditiam, quia aliquid speciale faciendum est.* Erant autem sacerdotes adhuc eo tempore, quo nondum initiati Aharon eiusq; filij, primogeniti familiarum, vt agnoscit R. Salomon Iarchides hîc, & Chaldæus Onkelos ad versum quinctum sequentis capitis XXIV. Iubebantur itaq; cùm populus tum sacerdotes ejus temporis non modò vestes lauare, sed etiam abstinere congressu vxorum, vt immundicie quadam physicâ, non vt turpitudine morali. Vtrumque enim ad munditiem illam externam ritualem pertinere, & legitimum vsum vxoris inter crimina referri non posse manifestum est. Hoc etiam, obtinuisse illis temporibus *diuersas ablutiones & ritus carnales, qui vsq; ad præstitutum tempus directionis impositi essent*; item ceremonias *sanctificantes ad carnis puritatem*: quæ ad tempora Noui testamenti transferri non debent. Nulla igitur est consequentia, Populus Israëliticus & eius temporis sacerdotes ad excipiendum D[illegible], qui insolito modo se præsentem exhibiturus [illegible] promulgaturus erat, absti-

Hebr. 9, 10 & 13.

abſtinentiâ ab vxoribus biduanâ præparabantur: Ergo miniſtri Noui teſtamenti perpetuò debent abſtinere. Etiamſi nec indecorum nec illaudabile eſſe lubenter concedamus, ſi etiam hodie ſacrorum miniſtri, quum inſtat ſolennior ſacrorum adminiſtratio, abſtineant: id ipſum tamen ex illo præcepto demonſtrari nequit. Eſt enim reſponſio in promtu, præceptum illud & illam abſtinentiam ad ritus puritatem carnis concernentes, qui pridem ceſſauerint, pertinere: quin ne ipſos quidem Iſraëlitas, niſi ſemel & per paucos dies, tempore promulgatæ legis, obligaſſe.

Eamdem carnis puritatem, ſiue ritualem aut corporalem (ſi ita apellare libeat) munditiem ſpectauerit lex in capite decimoquincto Leuitici, iuxta ſenſum, quem illi tribuit verſio Tremelliana, his verbis concepta: *Mulier etiam, quum vir concubuerit cum eâ concubitus ſemine, ambo lauabuntur aquâ & immundi erunt vſq. ad veſperam.* Et ſanè in eam ſententiam accepit Theodoretus. Διὰ τοῦτο, inquit, τοὺς μιγνυμένους ἀκαθάρτους καλεῖ, καὶ κελεύει καθαίρεσθαι, ἵνα κωλύῃ τῆς συνουσίας τὸ συνεχὲς ἡ περὶ τὴν κάθαρσιν ἀσχολία. Accepit quoq; ſimiliter Heſychius; nec non Liranus & Toſtatus, quos ſequuntur ex hodiernis ſcriptoribus nonnulli. Sed veriſimiliùs & rectiùs de alio quodam corporalis impuritatis genere exponunt Pagninus, Munſterus & Vatablus; quibus haut obſcurè fauere videntur Onkelos Chaldæus & vulgatus Latinus interpres. Gregorius autem magnus reſpondens quæſtionibus Auguſtini epiſcopi Anglicani non ſaltim ita, quemadmodum priores, accipit, ſed Chriſtianis quoq; non abſimile onus imponit. Verba ejus, quæ Gratianus quoq; exſcripſit, hæc ſunt: *Vir cum propria con-*

vers. 18.

resp ad qu. 10.

iuge

juge dormiens, nisi lotus aqua, intrare ecclesiam non debet: sed neque lotus intrare statim debet. — Et quamuis de hac re diuersæ hominum nationes diuersa sentiant atq; custodire videantur, Romanorum tamen semper ab antiquioribus vsus fuit, post admixtionem propria conjugis & lauacri purificationem quærere, & ab ingressu ecclesiæ paululum reuerenter abstinere. Tostatus, quum hanc Gregorij sententiam commemorasset, subjicit *istam consuetudinem posteà apud ipsos Romanos in desuetudinē abysse, quia erat*, inquit, *ceremonijs Iudaicis similis.* Ceremoniæ videlicet Iudaicæ Christianismum non decent, & proinde nec ad rem, quâ de nunc tractamus, quicquam faciunt.

33. qu. 4. cap. 7.

in c. 1 Matt. qu. 149.

Magis eò fecerint verba Apostoli Pauli, quibus non quidem solis sacerdotibus, sed omnibus omnino fidelibus non mandat, sed consulit, aut saltim, si faciant, probat, nempe si vacaturi ieiunio & precibus ad tempus abstineant. *Ne fraudate*, inquit, *alius alium, nisi siquid ex consensu ad tempus, vt vacetis jeiunio & precibus: & rursus simul conuenite, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.* Aliàs quidem juxta documentum Seruatoris, *oportet semper orare*; & juxta Apostolum, *in oratione perdurare*, & *indesinenter orare.* Abstinentia itaq;, qualis ab Apostolo suadetur, non propter quotidianas, sed propter extraordinarias & insigniter solennes intentissimasq; preces suadetur, vt intelligi etiam potest ex eo, quod dicit ἵνα σχολάζητε, & quod jejunium precibus jungit. *De accuratiore precatione loquitur*, ait Chrysostomus. *Quod si eos, qui mutuâ consuetudine vtuntur, orare prohibet, adsidua orationi quodnam tempus relinquetur? — Propterea non dicit simpliciter*, vt oretis, *sed* vt orationi vacetis. Hæc rectissimè ad istum locum obseruauit Chrysostomus; & ex eo descripsit Theophylactus. Sicut itaq; præparatio, qualis

1 Cor. 7. 5.

Luc. 18. 1. Rom. 12, 12. 1 Thess. 5. 17.

hom. 19 in 1 Cor.

ad au-

ad audiendam promulgationem legis Iſraëlitis injungebatur, extraordinaria fuit: ſic etiam qualis hîc ad orandum præparatio ſuadetur, non eſt quotidiana. Similem exhortationem ad publicam & ſolennem deprecationem legere eſt apud Ioëlem prophetam: *Clangite buccinâ Sione, indicite jejunium, promulgate diem interdicti, colligite populum, indicite congregationem, congregate ſenes, colligite paruulos & ſugentes vbera: egrediatur ſponſus è cubiculo ſuo, & ſponſa è thalamo ſuo.* Hæc enim vltima verba abſtinentiam, qualem Apoſtolus ſuaſit, indicant. Iam ſi conſilium Apoſtoli ad omnes fideles ſpectans peculiariter miniſtris applicetur, non poterit aliter, niſi in hunc ferè modum: Sicut probat Apoſtolus, oraturos ſolenniùs aut intentiùs quàm quotidie ſiue poteſt ſiue ſolet à fidelibus orari, abſtinere: ita quoq; probandum erit, ſi miniſtri ſolenniora miniſteria vel è cauſſis grauioribus obituri abſtineant. Et ſicut propter ordinarias & quotidianas preces, quas numquam intermitti decet, non ſuadetur perpetua abſtinentia: ita quoq; propter ordinaria & quotidiana miniſteria ſuaderi non debet. Quin ad ipſos quoq; miniſtros, vtpote homines & humanæ imbecillitati obnoxios pertinet altera moniti Apoſtolici pars: *rurſus ſimul conuenite, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram.*

c. 2. v. 15 & 16.

Lubet ad reliqua veterum obſeruationum conuerti. Sacerdotes, aiunt, à Dauide in XXIV claſſes, quæ per vices miniſterium in templo obirent, diſtributæ ſunt. Eos autem, quorum ex ordine vices miniſtrandi aduenissent, relictâ domo ſuâ Ieroſolymis & in templo vel prope templum commorari oportuit: ab vxoribus itaq; ſeparari. Sed hæc ſeparatio non niſi per

1 Chron. 24

acci-

accidens erat. Quin à Mose vsq; ad Dauidem & priusquam sacerdotes in classes digererentur & vices illæ constituerentur, anni plus minus quadringenti. Si abstinentia sacerdotum ab hac classium digestione initium trahit & pendet, quid fiet tot antè-exactis annis? Cæterùm nullâ siue Mosis siue Dauidis lege jubentur separari vel ab vxoribus abstinere sacræ functionis ergò. Interim Zacharias qui habitabat in montanis Iudææ, quum vices eius essent, Ierosolymas profectus vxorem domi relinquebat: peractâ functione domum & ad vxorem reuersus est. Idem de reliquis extra sacram vrbem hinc inde sparsim habitantibus sacerdotibus dicendum. Hoc itaq; totum ex accidenti fuit, non ex aliquâ peculiari lege, quæ de separatione vel abstinentiâ à legitimis vxoribus nulla exstat. Pontifex maximus Ierosolymis semper erat, quotidie templum frequentabat & sacris operabatur. Nusquam vsu vxoris ei interdicitur, cui tamen de rituali munditie præstandâ & corporalibus impuritatibus vitandis quàm plurimæ leges positæ. Non licebat ei vlla funera curare vel adire; ne patris quidem aut matris, quin nec è sanctuario, si inibi ad ipsum de obitu suorum nuncius venisset, egredi. Non licebat nisi virginem vxorem ducere: de conjugio eiusq; vsu nulla lex alia ipsi ponitur. Quin de cæteris sacerdotibus sanxerat Deus, vt qui vitio aliquo corporis laborarent, manci videlicet, gibbosi, vari, valgi, vatij, strabones, pæti, aut aliter deformes, sacrificijs offerendis abstinerent. Item: *Quicumq; è semine Abaronis accesserit ad res sacras, quas sanctificauerint Israëlitæ Domino, dum immunditia eius in ipso est: vtiq; exscindetur ille ipse à facie meâ. Quisquis è semine Aharonis est leprosus, aut*

Luc. 1, v. 23 & 39.

Lev. 21, v. 11, 12, 13.

v. 17 & seqq.

Lev. 22, 3.

gonorrhœâ laborat, de rebus sacris ne comedito, vsque dum mundus fuerit: similiter qui tangit quodcumque immundum cadauer, aut virè quo egreditur effusio seminis, nempe inter dormiendo, siue per occasionem immundi alicujus somnij; quod Matthiæ Pontifici nocte solenne jejunium præcessa accidisse, & propterea Iosephum Ellemi filium, qui sacra eo die obiret, substitutum fuisse Iosephus historicus comemorat. Gonorrhœa & talis casus מקרה־לילה dicitur Deuteron. XXIII, 10; קרי Rabbinis, quemuis, cui contigisset, inquinabat. Sacerdotes igitur sacris & esu sacrorum, quousq; mundarentur, arcebat, quemadmodum cæteræ quoq; legales pollutiones. Sequitur enim apud Mosen: *Aut qui tetigerit ullum reptile, quo immunditia contrahitur, aut hominem quo quis polluitur secundum omnem immunditiem eius. Quicumque tetigerit illud, immundus erit vsque ad vesperam, nec comedet de rebus sanctificatis, nisi lauerit carnem suam aquâ.* Ecce, quàm accuratè & distinctè præcepta dat Deus de pollutionibus, quibus ceremonialiter immundi & ad tractanda vel comedenda sacra inepti redderentur sacerdotes. Nusquam inter eas commemoratur vsus legitimæ vxoris: nec ea de re re sacerdotibus aut Pontifici aliæ, quàm populo, leges statuuntur. Perperam igitur à veterum sacerdotum exemplo ad abstinentiam ministris Euangelij imponendam proceditur, quum nulla talis veteribus imposita fuerit: qualis etiam, si vel maximè imposita fuisset, ad synagogam tamen & ritus carnales pridem abolitos tota pertineret, nullatenus ad ecclesiam & ministros Noui testamenti trahenda.

17 Antiq. cap. 8.

Deniq; Achimelecum adducunt, dicentem Dauidi sacros coram Domino propositos panes ad esuritionem suam

ſuam ſuorumq; pellendam, quum alij in promtu non eſſent, ablaturo: *Si cauerint ſibi adoleſcentes, vtiq; à muliere.* Haut fas erat aliàs quemquam ſacris illis panibus veſci præter ſolos ſacerdotes, vt diſertè docet Seruator ipſe, & habet lex Moſaica Levitici XXIV, 5. Quum autem nihilominus Dauidi ſuccurrere cuperet Achimelecus, & non tam rigidi ritus inhærendum, quàm hominibus in neceſſitate conſtitutis ſubueniendum exiſtimaret, illud de mulieribus cautelæ ergò adjecit. Quaſi diceret, Vobis quidem non licet panes illos manducare: interim quum fame premamini, & equidem vobis opem ferri æquum putem, videndum vt dum aliquâ parte à lege exorbitamus, aliâ quâpiam iſtum defectum compenſemus, quod ſic fiet, ſi, qui ſacerdotes non eſtis & præter ſolitum ſacro pane veſcemini, cum peculiari etiam & inſolitâ munditie eo veſcamini, nempe poſt abſtinentiam à mulieribus. Nam, vt diximus, nullum præceptum abſtinentiæ ſacerdotibus, vtut panes iſtos comeſturis, datum. Videtur itaq; Achimelecus de ſuo adjeciſſe, & requiſiuiſſe, vt qui præter legem & conſuetudinem ſacros panes comeſturi eſſent, ijdem quoq; munditie, præter quàm exigeret lex & conſuetudo, pollerent. Non itaq; ſequitur: A Dauide panes ſacros comeſturo exigitur abſtinentia ab vſu conjugij; Ergò etiam à ſacerdotibus eosdem comeſturis, aut à miniſtris Noui teſtamenti ſacramenta celebraturis. Dauid enim cum ſuis extra ordinem & legem eos comedebat: illi verò ordinariè & legitimè comedebant, quemadmodum hi etiam ſacramenta celebrant. Quamquam euinci itidem nequit, Achimelecum ſpiritu diuino, & non judicio proprio

1 Sam. 21, 4.

Matt. 12, 4.

proprio & humano ejusmodi abstinentiam exegisse.

Occurrit alia quoq; expositio, & quidem, vt mihi videtur, priore probabilior, quam subjungo. Quantam munditiem externam in sacerdotibus res sanctificatas comesturis Dominus requisiuerit, & quàm ab omni legali pollutione puros esse voluerit, è superioribus est manifestum. Inter omnes autem legales impuritates maxima, quæ à menstruo muliebri. Non modò ipsa fluxum patiens, immunda erat: sed quisquis tetigisset eam, aut cubile eius, vel sedile, vel rem quamcumq; siue lecto eius siue sellæ impositam, immundus erat vsq; ad vesperam, obligatus aquâ abluere cùm semetipsum, tum vestes suas. Quum igitur Achimelecus Dauidi panes sacros traditurus esset, monet priùs de munditie, quam vel in ipsis sacerdotibus sanctificata comesturis sub mortis interminatione Dominus exigeret, vt cogitaret Dauid de suorum statu, ne duplici modo termini legis excederentur, dando videlicet panes sacros non modò laicis, sed etiam immundis laicis. Omnium autem impuritatum maximam esse, quæ à pollutione muliebri: ab eâ igitur inprimis & præcipuè, vtut fortè aliarum isto temporis & necessitatis articulo haberi ratio non posset, mundos esse oportere. Huc eunt, nisi fallor, Chaldæus Ionathan & R. Leui ben Gerson. Sensus itaq; fuerit responsionis Achimelici: *Non est panis communis penes me, sed panis sanctus. Si cauerint sibi adolescentes, vtiq; à muliere*, id est, quicquid sit de alijs pollutionum generibus, modò eâ, quæ ab immunditie muliebri contrahitur, inquinati non sint, audebo sacrum panem porrigere. Regerit Dauid: De mulieribus non

Lev. 15. v. 19. & seqq.

est, quòd

est, quòd sis sollicitus, *imò verò mulier remota fuit à nobis heri & nudiustertius, ex quo egressus sum, & fuerunt adolescentum vasa*, instrumenta, cophini, quibus panis excipietur, *sancta*, id est, munda, nullis impuritatibus aut muliebri contactu contaminata. *Quin ipse* ille panis *est via profani*, hoc est, jam remotus à conspectu Domini non obtinet ampliùs tantam sanctitatem, sed habet quodammodo rationem communis panis, vt in casu necessitatis ab eo etiam, qui sacerdos non sit, manducari citra piaculum possit. *Et etiam* hoc considera, *quia sanctificabitur hodie in vase*, in vase videlicet mundo & nullâ sorde vel immunditie inquinato reponetur, portabitur, seruabitur. Hæc pluribus dicere voluimus, vt locus Scripturæ, non nullius aliàs siue obscuritatis siue ambiguitatis, exponeretur: minimè verò, quòd in eo aliquod Pontificiæ caussæ præsidium esse existimaremus.

Fundamentum itaq; nullum solidum alicuius conuenientiæ e Vetere testamento erui potest. Nunc porrò consideremus, quænám tanta sit siue sanctitas siue sublimitas muneris & actuum à subdiaconis, diaconis & presbyteris solitorum præstari, quorum intuitu coniugium, quod Scriprura honorabile pronunciat, censeri debeat profanum aut pollutum, minimèq; dignum, cum quo eximijs adeo & præcellentibus officijs destinati quicquam habeant commune. Subdiaconos ordinandos in hunc modum affatur episcopus: *Adepturi, fratres carissimi, officium subdiaconatus, sedulò attendite, quale ministerium vobis traditur. Subdiaconum oportet aquam ad ministerium altaris praeparare, patinam & calicem ad altare deferre, & diacono ministrare pallas altaris, & corporales abluere: vbi*

 corpora-

corporales pallæ lotæ fuerint, nullum aliud linteamen debet lauari, ipsa lotionis aqua in baptisterium debet effundi. Hæc videlicet talia sunt, vt infra eorum dignitatem censeri oporteat conjugium. Futuris diaconis munia, quæ obituri sunt, sic proponit: *Promouendi dilectissimi ad Leuiticum ordinem, cogitate magnopere ad quantum gradum ecclesiæ adscenditis. Diaconum enim oportet ministrare sacerdoti ad altare, baptizare & prædicare verbum Dei.* Primum illos facere scimus: posteriora duo quando præstent, ignoramus; & vt maximè præstent, propter ea tamen continentiam non indici nouimus, sed quia deseruiant altari, ad quod Eucharistia administratur. Quo nomine presbyteris conjugium interdicunt, nempe quòd illi non modò è longinquo deseruiant, sed Eucharistiam consecrent & incruentum sacrificium ipsi peragant. Interim hujus sacrificij particeps fit populus Christianus, nec intimiùs vel artius cum corpore & sanguine Domini conjungitur minister Eucharistiam consecrans, quàm quiuis fidelis: esto etiam, quòd ad consummandum sacrificium, vt illi volunt (nam contra errores, quos de sacrificio Missæ fouent, nunc non disputamus) res consecratas absumere necesse habeat. Sicut itaq; minister vel, si ita libeat appellare, sacerdos corpus Domini manducat & sanguinem bibit, ita quoq; populus fidelis. Vniuersum itaq; populum fidelem conjugio prohiberi oporteat, siquidem mystica illa conjunctio & reuerentia Christo, qui se in sacramento tractandum & manducandum exhibet, debita, sufficiens & adæquata prohibendi conjugij caussa fuerit.

At sacerdotes, aiunt, quotidie offerunt & missam celebrant! Num verò omnes? Quot sunt presbyteri, qui

qui vix ter in anno, & quot epiſcopi, præſertim in Germaniâ, qui vix ſemel in totâ vitâ celebrant? Et quis iuſſit eos celebrare, quando nulli adſunt communicantes? In primæua & pura eccleſia ſingulis diebus dominicis a præſide ſiue epiſcopo conſecrabatur & ab omnibus fidelibus participabatur Euchariſtia, ad abſentes ægrotos etiam operâ diaconorum deferebatur, vt conſtat ex Apologiâ poſteriore Iuſtini. εὐχαριστήσαντος τοῦ προεστῶτος, καὶ ἐπευφημήσαντος παντὸς τοῦ λαοῦ, οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι διδόασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσι. Quid hic præcipuum habuerunt præ populo presbyteri? Auguſtinus de praxi ſuorum temporum loquutus, *alij*, inquit, *quotidie communicant corpori & ſanguini dominico, alij certis diebus accipiunt; alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur, alibi ſabbato tantum & dominico, alibi tantum dominico.* Et poſt nonnulla: *Ille honorando non audet quotidie ſumere, & ille honorando non audet vllo die prætermittere.* Hieronymus ſcribit Romæ & in Hiſpania conſuetudinem fuiſſe, vt quotidie a fidelibus ſumeretur euchariſtia. Gennadij Maſſilienſis in libro de eccleſiaſticis dogmatibus, quem Auguſtino olim tribuebant, hæc eſt ſententia: *Quotidie euchariſtiæ communionem percipere nec laudo, nec reprehendo. Omnibus tamen dominicis diebus communicandum ſuadeo & hortor, ſi tamen mens ſine affectu peccandi ſit.* Dico itaque, ſi vel maxime aliquem quotidie euchariſtiam conſecrare aut ſumere oporteat, ſtatuendum eſſe quod de quotidianis, & ordinarijs precibus ſupra aſſerebamus. Nec iſtas propter vſum coniugij, nec hunc propter iſtas aboleri neceſſe eſt. Idem de conſecratione & ſumtione euchariſtiæ dicendum, ſi quotidiana &

epiſt. 118. cap. 2.

cap. 3.

epiſt. 28 & 50.

cap. 53.

pag. 80.

ana & ordinaria fiat. Neq; illi, qui olim quotidie eucharistiam sumebant, propterea conjugio renunciabant: & Augustinus ad quotidianam vel frequentem sumtionem cohortatus de deserendo conjugis vsu nihil addit. *Accipe*, inquit, *quotidie, quod quotidie tibi prosit. — Ergo tu audis, quod quotiescumq; offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, eleuatio Domini significetur, & remissio peccatorum; & panem istum vitæ nostræ quotidianum non assumis?* Sin, quod vsitatius, non quotidie quisquam aut consecrat aut sumit, sed per interualla; nihil obstat, quò minùs vt ad preces solenniores, ita quoq; hîc, abstinentiâ cùm à cibo tum à conjuge sese præparet: nec propterea cuiquam perpetuam abstinentiam indici, vel conjugio interdici opus est.

in evang. sec. Lucam serm. 28.

Ad eum ferè modum synodus Forojuliensis sub Carolo & Pipino imminente die dominico fideles præparari cupit. *Diem dominicum incoante noctis initio, id est, vesperâ sabbati, quæ lucescit in primam sabbati, quando signum insonuerit — venerari omnibus mandamus Christianis. Abstinere primùm ab omni peccato, & ab omni opere carnali, etiam à proprijs conjugibus, & ab omni opere terreno, & ad nihil aliud vacare, nisi ad orationem.* De percepturis sacrosanctam eucharistiam idem habetur in constitutionibus capitularibus Caroli, Ludouici & Lotharij ab Ansegiso abbate collectis. Ipsa verba subjungo. *In perceptione corporis & sanguinis dominici magna discretio adhibenda est. Cauendum est enim, ne si nimium in longum differatur, ad perniciem animæ pertineat, dicente Domino, Nisi manducaueritis carnem filij hominis & sanguinem eius biberitis, non habebitis vitam in vobis. Si verò indiscretè accipiatur, timendum est illud, quod ait Apostolus, Qui manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit.*

cap. 15.

lib. 2, c. 38.

Iuxta

Iuxta eiusdem ergo Apostoli documentum probare se debet homo, & sic de pane illo manducare & de calice bibere: vt videlicet & abstinens aliquot diebus ab operibus carnis, & purificans corpus animamq́ suam præparet se ad percipiendum tantum sacramentum, exemplo David, qui nisi se confessus fuisset abstinuisse ab opere conjugali ab heri & nudius tertius, nequaquam panes propositionis à sacerdote accepisset. Exemplum Dauidis juxta expositionem superiùs primo loco adductam, & non tam ex rei naturâ ac veritate quàm communi opinione allegatur, siue accommodatur, vt ex ijs, quæ ibi diximus, potest constare. Sicut autem abstinentia precibus intentiùs siue ardentiùs fundendis deseruiens Apostolo probatur; ita quoq; abstinentia ad sanctissimum sacramentum religiosiùs percipiendum præparans laudem meretur. Rectiùs tamen arbitrio piorum relinqui videtur, quàm legibus sanciri siue imponi.

Videamus autem, num obtineant Pontificij finem, quem se dicunt intendere, id est, num lege cœlibatus clero impositâ magnam & angelicam quamdam puritatem & sanctimoniam in ecclesiam inuexerint, ipsiq́ue clero majorem dignitatem & apud populum existimationem conciliauerint. Superiùs, ubi caussam interdicti conjugij, *ne mundanis negocijs clerus implicetur*, considerabamus, ostendimus cœlibatum apud Pontificios non efficere, ne clerus opibus inhiet vel curis terrenis animum adijciat: tanto enim ardore studioq; diuitias corradere, in nepotes profundere & mundanis rebus inuigilare, vt vel ipsos, quos laicos vocant, videri queant superare. Et tamen, quantum est ex se & naturâ rerum, conjugium nonnullis occupationibus, quamuis non admodum operosis, admouet; cœlibatus è contra

 liberat.

liberat. Interim conjugium humanæ infirmitatis & incontinentiæ est remedium diuinitùs ordinatum. *Propter scortationes* vitandas, ait Apostolus, *suam quisq; vxorem habeto, & proprium quæq; virum habeto.* Nihil itaque mirum, qui vniuersos sacris initiatos conjugij medicinâ spolient, & injuncto cœlibatu præsentibus incontinentiæ periculis exponant, eos hunc finem minùs etiam, quàm alterum illum, adsequi; atq; adeo dum sanctitatem humanâ majorem adfectant, hac ipsâ quæ humanitùs præstari posset, excidere, & dum castitatem conjugalem infra suam dignitatem constituunt, fornicationibus, adulterijs alijsq; ne nominandis quidem flagitijs latam non modò fenestram sed portam aperire.

1 Cor. 7, 2.

Cardinales & Prælati ad consilium de emendandâ ecclesiâ à Paulo tertio delecti, *In hac*, inquiunt, *vrbe*, Româ videlicet, religionis arce, *meretrices vt matronæ incedunt per vrbem, vel mulâ vehuntur, quas assectantur de mediâ die nobiles familiares cardinalium, clericiq;.* Si credimus Henrico Cornelio Agrippæ, *Sixtus pontifex maximus* eo nomine, vt puto, quartus *Romæ nobile admodum lupanar exstruxit; — vbi etiam Romana scorta in singulas hebdomadas Iulium pendent Pontifici, qui census annuus nonnumquam viginti millia ducatorum excedit.* Hanc verò turpitudinem abolere conatus fuit Pius quinctus magnæ seueritatis Pontifex, de quo nuperis suis Diuis annumerando hodie deliberant. Quo successu autem & quid sequutum sit, verbis Iacobi Augusti Thuani referemus. *In meretrices*, inquit, *quarum Romæ à multo tempore frequens ac publicum mercimonium est, multa seuerè decreuit Pius quinctus, quas & vrbe quàm primùm excedere aut nubere, &, si non parerent, publicè flagellis cædi jussit. Quum*

de vanit. scient. c. 64

hist. lib. 19.

sit. Quum verò moneretur, inter tot cœlibes sublatis fœminis, majoris vitij, quod Romanis jam olim B. Paulus exprobauit, periculum subesse, ita eas tulit, vt lupanari includerentur, nec, vt priùs, liberè per totam vrbem interdiu noctuúe vagarentur, ratus pudore vtrinque incusso & illas priori vitæ renunciaturas, & viros infamiam veritos ad ea loca non ituros. Intercessit initio vrbis senatus à sacro ordine, qui palàm non audebat, instigatus, idem periculum imminere dictitans, nec matronarum pudicitiam inter tot cœlibes integram & inconcussam aliter seruari posse, nisi pristina libertas restituatur. Egregiam verò continentiam, per quam, ne matronarum pudicitia periclitetur, liberum meretricum vsum concedi oportet; & præclaras profectò constitutiones Sanctissimi Patris, quibus honestatem quidem matrimonij inter clericos abolet, necessitatem autem lupanaria & meretrices tolerandi accersit! Si conjugium clericis permitteret, quod permisit Deus, imò ab incontinentibus contrahi mandauit, nulla foret necessitas publica lenocinia & fornicationes, quas Deus seuerissimè prohibuit, tolerandi.

Ejusmodi sanè necessitatem per interdictum conjugij vsum introduci vidit & agnouit Iohannes Gerson, *de vitâ spirituali animæ, lectione IV, corollario XIV, propositione tertiâ.* Quum enim memorasset Thomam & alios dicere, peccare eos, qui à sacerdotibus fornicarijs missam audiant, subjungit, *Inexperti fortè erant hi doctores, quàm generale & quàm radicatum sit hoc malum, & quomodo deteriora flagitia circa vxores aut filias parochianorum & abominationes horrendæ in alijs prouenirent apud multas patrias, rebus stantibus vt stant, si quærerentur per tales censuras arceri. Scandalum certè magnum est apud parochianos Curati ad concubinam ingressus, sed longè deterius, si erga parochianas suas non seruauerit castitatem.*

stitatem. Idem Gerson dialogum Naturæ & Sophiæ de cœlibatu ecclesiasticorum, quasi castitatem eorum desperans, concludit dicendo, *quod de duobus malis minus est incontinentes tolerare sacerdotes, quàm nullos habere*. Miror virum neq; malum neq; stupidum non videre, nihil necesse esse, vt ad ista extrema aut nullos aut incontinentes sacerdotes habendi, deueniatur. Datur enim medium siue remedium, nempe si antiquatâ vniuersali illa cœlibatus lege honestum conjugium cuiuis, qui continere nolit aut nequeat, permittatur.

Cæterùm quibus castitas conjugalis ab ipso sancto Spiritu commendata sordet & immunda reputatur, eos justo Dei judicio ad veras sordes & flagitiosam immunditiem prolabi, nihil est mirum. Quò prolapsos esse Pontificios ne ipsi quidem acerrimi cœlibatus patroni inficias ire possunt. Albertus Pighius hanc ipsam tractans controuersiam, *Sacerdotij vilitas*, ait, *contemtus & irreuerentia apud populum primùm ex multitudine nimiâ; deinde ex indignitate; postremò ex vitâ palàm sceleretâ scandalosáq, multorum huius sacratissimi ordinis mihi pendére videtur*. Et post pauca: *His colophonem addidit, vt diximus, vita publicè scandalosa plurimorum ac palàm incontinens, & huic indignitati ac malo fastigium ac supremam, vt sic dicam, manum imposuit.* Dominicus Soto, *Fatemur*, ait, *castitatis votum non esse obseruatu facile, sacerdotumq; ordinem ecclesiæ necessarium perquàm numerosum esse. Et agnoscimus insuper in priuatis ædibus non vsq; adeo tutè seruari posse eiusmodi votum, quàm in monachorum claustris. Neq; verò inficias imus, crebros esse in clero concubinarios & adulteros*. Vident itaq; imposito clericis cœlibatu se finem, quem intendebant, minimè adsequi: sed dum imaginariam nescio quam, certè non nisi physicam, impurita-

controv. 15 sub init.

l. 7 de just. qu. 6. a. 1.

puritatem declinare cupiunt, in veram moralem eamq; pessimam & summopere detestandam incidere.

Debebant autem considerare, quod rectissimè ex sensu & doctrinâ veteris ecclesiæ scripsit Augustinus: *Cubilia & impudicitiæ tam magnum crimen putantur, vt nemo dignus non modò ecclesiastico ministerio, sed etiam sacramentorum communione videatur, qui se isto peccato maculauit.* Pontificiâ verò doctrinâ & tyrannide effectum fuit, vt quàm inter laicos receptus conjugij vsus, tam frequentes inter clericos scortationes, vt videri potuerit sanctione publicâ decretum, quemadmodum laici conjugati plurimùm sint, ita clericos concubinarios esse oportere. Memorat Sleidanus, vigente Papismo apud Heluetios *in nonnullis pagis hunc fuisse morem, quum nouum quempiam ecclesiæ ministrum reciperent, vt juberent eum habere concubinam, ne pudicitiam alienam tentaret.* Principes & proceres imperij, testes omni exceptione majores, inter grauamina, quibus in comitijs Noribergæ anno superioris sæculi vigesimo secundo celebratis Germaniam leuari flagitabant, hæc quoq; proposuerunt, quæ subijcio. *Officiales — clericos religiosósq;, accepto ab eisdem annuo censu, publicè cum suis concubinis, pellicibus & alijs idgenus meretricibus illegitimè cohabitare liberosq; procreare sinunt. Quæ res quantum scandali, periculi, detrimenti animabus & corporibus pariat, non est quod recenseatur, quum nemo id, nisi talpâ cæcutiat magis, non videat.* Item, *in locis plerisq; episcopi & eorum officiales non solùm sacerdotum tolerant concubinatum, dummodo certa persoluatur pecunia, sed & sacerdotes continentes & qui absq; concubinis degunt, concubinatus censum persoluere cogunt, asserentes Episcopum pecuniæ indigum esse, quâ solutâ licere sacerdotibus, vt vel cælibes permaneant, vel concubinas alant.* Quàm res hæc sit nefanda, nemo

epist. 64.

lib. 3.

Gravam. 75 & 91.

nemo non intelligit. Hæc eo tempore principes ordinesq; imperij. Atq; vtinam intra limites concubinatus iſtud malum ſeſe contineret, nec verum eſſet, quod alicubi ſcribit & indignatur Baptiſta Mantuanus:

Sanctus ager ſcurris, venerabilis ara cynædis
Seruit, honoratæ divûm Ganymedibus ædes.

Vnicum ordinarium & adæquatum ejuſmodi ſcandalis & flagitijs amoliendis remedium eſt conjugium, cuius præter alios hic quoq; finis, vt infirmitati ſiue incontinentiæ medeatur & vagas libidines inhibeat. Veriſſimè enim Bernhardus: *Tolle de eccleſiâ honorabile connubium & thorum immaculatum, nónne reples eam concubinarys, inceſtuoſis, ſeminifluis, mollibus, maſculorum concubitoribus & omnigenere immundorum?* Quod Bernhardi dictum non minùs verum eſt de parte eccleſiæ, quæ clerum comprehendit, quàm de alterâ quæ laicorum ſiue populi nomine cenſetur.

ſerm. 66 in Cant.

Cæterùm Pontificij noſtri contra diuinam Scripturam & communem mortalium conſenſum abſurda malunt cumulare, quàm ſuarum conſtitutionum abſurda agnoſcere & nouitatum deſinere. Huc refero, quæ apud Dominicum Soto legimus. *Etſi conjugale officium juxta Paulinum monitum Patrumq́, adeo confeſſionem nonnullum ſit bene natis hominibus remedium effrenis carnis ſedandæ: tamen laſciuis & obſcænis adeo non eſt remedium, vt ſit etiam pernicioſum periculum.* Ergo neq; laſciuis & obſcænis laicis remedium fuerit! Qui verò adeo laſciui & obſcæni, vt ne quidem eorum libidini conjugium poſſit mederi, vindicantibus legibus diuinis & humanis ſocietate humanâ, imò vitâ, nedum miniſterio eccleſiaſtico deturbari oportebat. Qui ſe non continent, ait Apoſtolus, matrimo-

l. 7 de iuſt. qu. 1. art. 1.

1 Cor. 7, 9.

trimonium contrahant: nam melius est matrimonium contrahere, quàm vri. Lasciui & obscæni se non continent & vruntur, vt equidem puto. Apostolo igitur obsequuti, matrimonium contrahant. Sed noster Soto sibi fingit Apostolum planè contraria docentem. Lubet subijcere: *Ausculta Paulum, Si acceperis, inquit, vxorem non peccasti; & si nupserit virgo, non peccauit: tribulationes tamen carnis habebunt huiusmodi. Quæ quidem tribulationes non tantùm ad familiæ molestias referendæ sunt, verùm & ad easdem carnis illecebras, quibus occurrere licentiâ illa maritali putabant. Hostem enim fugientes in hostiles pugnas incidunt; ignem extinguere volunt, & ignem suscitant.* Retractat videlicet Apostolus, si huic credimus Dominico, quod priùs dixerat, Si se non continent, matrimonium contrahant. Modò enim dicit, Si se non continent & vruntur, matrimonio ardoribus suis mederi nequeunt, sed eo contracto magis etiam vrentur. Ne contrahant itaq;: nullo enim suo bono, sed magno incommodo & majore periculo contracturi essent. Pergat autem & colophonem addat: *Nemo ergo credat carnali voluptati obsequendo eidem obuiare, sed fugienda est prorsus. Adde quòd conjugalis vsus tum natura sua satietatem facit, tum irritante dæmone* (vbi hîc gratia, quam in matrimonio vtpote sacramento contrahentibus conferri docent?) *nauseam & alieni thalami desiderium. Quocirca dum isti hæretici sacerdotes volunt continentes maritos efficere, adulteros procreant.* Nempe isti, quos hæreticos vocat ipse eo elogio longè dignior, malunt sacerdotes conjuges, quàm scortatores. Ille verò indicium facit, earum partium sacerdotes indomitâ adeo & immani libidine esse, vt vnâ contenti esse nequeant. Non adstringendos itaq; conjugio, quippe qui soluti

v. 28.

nunc

nunc ſimplicibus ſcortationibus (atq; vtinam non niſi ſimplicibus ſcortationibus!)ſeſe polluant, commiſſuros eſſe adulteria, ſi conjugio innodentur. Mira ſanè ratio ad prohibendum clericos conjugio.

Sed non primus ita ſenſit & ſcripſit Soto: ante eum Martinus quoq; Pereſius de Traditionibus parte tertiâ, loco quo de cœlibatu agit, poſt longam diſſertationem tandem eodem prolabitur, vt dicat, *Quum multi ſacerdotes maneant ocioſi, & ſint divites, robuſti & benevalentes, ſi non ſint meliùs occupati, quàm nunc ſunt, quum natura non rectè inſtituta ſemper in vetitum nitatur, quamuis eis concederentur vxores, rariſſimi eſſent, qui vnâ ſolâ eſſent contenti. Quî enim fieri poteſt, vt vnâ vxore poſſint eſſe contenti, quibus vix vnica concubina ſat eſt? Quare volentes euitare ſimplices fornicationes concedendo eis vxores, dabitur fortè occaſio perpetrandi fada adulteria.* Deo ſit gratia, noſtros ſacerdotes ab iſtis longè alios eſſe, & vnâ vxore optimè contentos nullis in ſequiorem partem ſuſpicionibus anſam præbere. Et quomodo clerici vnâ contenti non ſint, quum laicos, quibus virtute, ſobrietate & pudicitiâ ſi non præſtare, ſaltim æquari clericos decebat, vnâ contentos eſſe aut ſeueram animaduerſionem & capitale ſupplicium exſpectare oporteat? Quàm impurus autem apud Pontificios ſit cœlibatus, facilè intelligimus, & ipſimet ejus patroni patefaciunt. Intelligimus etiam ex re & vero eſſe, quod ſcripſit M. Antonius de Dominis: *Ridiculum omnino eſt noſtrorum* Pontificiorum *argumentum, quo inſectari ſolemus noſtros Sacerdotes & Religioſos, præſertim juniores, ſi qui ad reformatas ſe conferant eccleſias, in iiſq; legitimas ſibi copulent vxores. nam dicimus libidinis explendæ cauſſâ illos à nobis deficere. Quaſi verò jam non liceat paſſim noſtris ſacerdotibus & religioſis*

sub finem.

lib. 2, c. 10, num. 45.

ligiosis absq; vllâ commigratione impunè, ad exemplum plurium Cardinalium & Episcoporum, in omnem se libidinem effundere, multò latius, si sensum spectes, quàm apud ecclesias reformatas, in quibus legitimo & sancto matrimonij vinculo summa libidinum nostrarum libertas in istis confugiis compescitur & coërcetur.

Audiuimus, quid statuant Pontificij doctores, cœlibatus patroni, nempe conjugium non esse remedium incontinentiæ & libidinosi ardoris; nec esse è re, vt clericis conjugium permittatur, ne, quum vnâ contenti esse nequeant, qui nunc soluti scortantur, tunc matrimonijs illigati adulteria faciant. Addunt præclaris hisce placitis consectarium, planè dignum superioribus præmissis, minus videlicet delinquere si concubinas alant & fornicentur, quàm si matrimonia contrahant. Quum ante seculum & quod excurrit sub initia reformationis Argentinæ nonnulli sacerdotes vxores duxissent, & in eos episcopus animaduertere statuisset, Senatum renitentem expertus ad legatum Pontificium Laurentium Campegium Cardinalem, qui Noribergæ in comitijs eo tempore agebat, rem detulit. Aderant à Senatu, qui factum excusarent, monentes inter alia *ecclesiasticos Argentoratenses magnâ sui parte turpiter viuere cum meretricibus, quas domi foueant, magnâ quidem cum offensione populi, pessimoq; exemplo, sed tamen summâ cum impunitate, nec eo nomine quemquam adhuc esse mulctatum ab episcopo.* Regessit autem Cardinalis, *Quod sacerdotes fiant mariti, multò esse grauius peccatum, quàm si plurimas domi meretrices alant. nam illos habere persuasum, quasi rectè faciant, hos autem scire & peccatum agnoscere: nec enim omnes eâ esse, quâ fuit Baptista Iohannes, continentiâ.* Et sic quidem hæc à Sleidano commemorantur. Egregiam verò & dignam themate pro-

A.C. 1524.

Sleidanus lib. 4.

 batio-

bationem. Priùs ostendi oportebat, conjugium clericorum crimen esse, & deinde de grauitate statui. Et si maximè esset, non propterea grauius, quia nullam in eo criminis rationem reus animaduertere vel deprehendere potuit. Etiam Saulus persuasum habebat, quasi rectè faceret, quum ecclesiam persequeretur: nec propterea grauiùs peccauit, quàm si fecisset, quod improbè fieri suamet ipsi dictasset conscientia. *Eram blasphemus,* inquit, *& persequutor & injuriosus: sed mei misertus est: nam ignorans id faciebam.* Sed talia refutationem non merentur. Interim Franciscus Costerus Iesuita Enchiridio controuersiarum, vbi de Cœlibatu agit, propositionem nonam hujusmodi format: *Sacerdos si fornicetur aut domi concubinam foueat, tametsi graui sacrilegio se obstringat, grauiùs tamen peccat, si contrahat matrimonium.* Et hoc Enchiridion probarunt & laudarunt Theologi Moguntini, Colonienses, Treuirenses & Louanienses. Ita videlicet absona non nisi absonis defenduntur: & qui absurdam sententiam præfractè tuendam suscipit, ad majorem absurditatem gradum struit.

1Tim.1,13.

cap. 19.

Nondum eò delapsi fuerant Canonistæ & Scholastici. Gratianus ex concilio Neocæsariensi: *Presbyter si uxorem duxerit, ab ordine illum deponi debere. Quod si fornicatus fuerit, extra ecclesiam abjici, & ad pœnitentiam inter laicos redigi oportet.* AB ORDINE, ait hîc glossa, *id est, ab officio & non beneficio. Et secundum hoc magis punitur sacerdos qui fornicatur, quàm qui legitimè contrahit: & hoc ideo, quia facit contra sacrum ordinem, & etiam contra legem: & ideo minùs peccat ducendo vxorem, quia credit hoc sibi licere.* Thomas Aquinas: *Si Acoluthus in secretâ confessione ad discretum sacerdotē veniat, & se nullo modo posse continere dicat, non multùm*

Dist.28, c.9.

peccat

peccat sacerdos, dando ei consilium, vt cum aliquâ occultè matrimonium contrahat, & occultè episcopi sui oculos fallat. Minus enim credimus esse peccatum, beneficium cum occulto conjugio retinere, quàm fornicariam contra diuinam prohibitionem habere. Si verò posteà sacros ordines à suis Prælatis cogatur accedere, credimus minus esse peccatum vxore vti, quàm cum aliâ fornicari, si ex toto noluerit continere. Hæc totidem verbis è Summâ, cujus initium *Commiserationes Domini*, Martinus Chemnitius allegat: nam equidem id scriptum me non legisse fateor.

Exam. Concil. Trid.

Videmus itaq; sensim à seculo in seculum ad majores absurditates, quin impietates progressum fieri. Ne presbyter fornicetur, præceptum est Dei; ne ducat vxorem, Pontificis. Annón itaq;, dum statuunt contrahentem matrimonium grauiùs peccare quàm fornicantem, Pontificis legem diuinæ legi præferunt? Annón, dum Pontificiæ primas, diuinæ secundas adsignant, præludunt ei, qui *sese opponit & effert, supra quicquid dicitur Deus aut numen?* Non dicam nunc, mandatum Dei esse, vt quicumq; non continet sese atq; vritur, siue presbyter fuerit, siue laicus, matrimonium contrahat: Pontificis esse, ne contrahat. Mandata itaq; sua Pontificem diuinis non modò præponere, sed & opponere. Id in confesso est, etiam hodie vel sub ipso honesto reformationis titulo maritos ecclesiasticis beneficijs & collegijs eijci, retineri verò fornicatores & concubinarios. Quodnám tetrius, detestabilius & flagitiosius flagitium flagitio Sodomiæ? et id tamen superiori seculo publicatis rythmis Italicis laudauit Iohannes Casa, nihilo minùs Pontifici ab epistolis & arcanis, Cameræq; Apostolicæ decanus, Archiepiscopus etiam Beneventanus &

2 Thess. 2. 4.

 nus &

nus & in ditione Veneta legatus. Si conjugium clericorum laudare ausus fuisset,

—— tedâ luxisset in illâ,

Quâ stantes ardent, qui fixo gutture fumant.

l. 1 de Clericis c. 21.

Bellarminus, quum sibimet ipse objecisset: *Cœlibatus clericorum prodigiosas libidines parit, mundum concubinis & ecclesiam scandalis replet; respondeo*, ait, *falsum esse, quòd cœlibatus ista pariat. sed abusus est cœlibatus, qui ista parit. — Si autem propter abusus res bonæ tollendæ essent, cælum & terra etiam tollenda essent.* Quod equidem a tanto viro ineptè dictum arbitror. Abusus supponit siue includit vsum abstractè loquendo, hoc est, rem, de quâ agitur, applicari ad praxin siue opus aliquod. Nam si rectè applicatur, bonus & legitimus est vsus; secus, abusus. Quis autem dixerit, aut si dicatur, adsequi possit, cœlibes quum fornicantur, cælibatum suum ad praxin & opus transferre? Cœlibatus quidem est status vitæ extra matrimonium, quæ degitur Vel continenter & absq; omni Venere, vnde Hieronymus *cœlibibus nomen inditum esse* dicit, *quod cœlo digni sint, quia coitu careant*; quomodo cœlibatus idem fuerit quod continentia statúsue continentiæ; & talem fidelium, præsertim religiosorum & clericorum cœlibatum esse oportet: Vel incontinenter & non sine Venere, quamuis illicitâ, qualis cœlibatus impurus & profanus est, Christiano nomine indignus, nec verè propriéq;, hanc præsertim materiam tractantibus, cœlibatus appellandus, sed status scortationis, peccati mortalis aut concubinatus.

L. 1 adv. Iovin. in fine

Igitur qui scortatur & libidinibus indulget, eo ipso quemadmodum continens, ita quoq; cœlebs, secundam veram quidem propriamq; acceptionem cœlibis, esse de-

esse desinit, & neq; continentiâ neq; cœlibatu abutitur, sed & illam & hunc penitus amittit. Corpore sanè suo ipsius abutitur: nam *omne peccatum, quod fecerit homo, extra corpus est, sed qui scortatur, in proprium corpus peccat.* Hujus autem prægrandis & enormis peccati inter clericos Pontificios adeo frequentis caussa est temerarium propositum continentiæ, siue etiam lex cœlibatus indifferenter omnibus imposita. Caussa est, inquam, quæ remouet prohibens. Conjugium enim incontinentiæ & vstioris adæquata siue, vt medici loquuntur, appropriata est medicina, per quam fit, vt ardor restinguatur, & legitimè laudabiliterq; agatur, quod alioquin vitiosè & nequiter ageretur, sicut in superioribus fuit expositum. Prohibet itaq; vagas & damnandas libidines. At temerarium propositum continentiæ & lex vniuersalis cœlibatus salutarem hanc & diuinitus datam medicinam amouent & secludunt. Si grassante lue pestilente alexipharmacum in promtu esset, quo adhibito contagium prohiberetur tutiq; præstarentur homines, alioquin certò perituri; qui hujusmodi ἀλεξίκακον remoueret aut segregaret, ille profectò interitus hominum caussa esset. Haut aliter scortationum & flagitiorum caussa est, qui incontinentibus matrimonium interdicit.

1 Cor. 6, 18.

Aiunt Pontificij doctores, donum continentiæ precibus impetrari posse. Nolim negare, aliquos impetrare posse: omnes posse, id verò non magis admitto, quàm quod Bellarminus scribit *illos habere donum continentiæ, qui volunt & cupiunt continere [illegible] & illam voluntatem continendi propter Deum esse ipsum donum continentiæ.* Quasi inter velle & posse nullum [illegible] discrimen, & qu-

l. 1 de Cler. cap. 22.

N cunq;

cumq; cuperet aliquâ dote excellere, hoc ipso eâ excelleret. Donorum sine quibus salutem homo consequi nequit, longè alia est ratio; de quibus lubens concedo, impetrari precibus omnia posse, nec Deum permissurum esse, vt homo salutis suæ satagens vllo necessario auxilio donoue destituatur. At continentia, quæ videlicet remedio conjugij non egeat, ad salutem necessaria non est, sed referenda magis inter dotes, quas nonnullis ad ædificationem & emolumentum ecclesiæ pro suo beneplacito Deus impertit. Gratias gratis datas vocant, qualis Sanationum, loquendi linguis, vel alia præstandi communem hominum naturam & vires excedentia. Confert has gratias Deus, vt ipsi visum est, aliquibus, quorum operâ ad mortalium conuersionem & cœlestis veritatis propagationem vti constituit. Sic voluit primis seculis architectos ecclesiæ pollere linguis loquendi, mira faciendi, interpretandi donis, quorum videlicet adminiculo doctrina euangelica passim terrarum annunciaretur, confirmaretur, illustraretur. Hæc etiam ipsa non doctrinæ modò existimationem diuinæ veritatis, sed doctoribus quoque auctoritatem & dignitatem conciliant, & vt in veneratione sint, efficiunt. Neq; negandum, eos qui hisce donis rectè vsi ad salutem multos erudierint, & in ecclesiâ præclarè laborauerint, mercedem suam, quam Aureolam nonnulli appellant, accepturos. Pari ratione continentia matrimonij non indiga donum est peculiare & extraordinarium, communem naturæ conditionem superans, quod eò præcipuè spectat, vt præco euangelij liberè & sine impedimento muneri vacare, peregrinas terras adire, & persequutionum procellas, si ingruant, (quarum

1 Cor. 3, 14.

rum

rum intuitu fidelibus quoq; alijs non malè conuenit fortiùs excipere vel commodiùs declinare possit: qualia primis præsertim ecclesiæ temporibus requirebantur. Conciliat itidem personæ dignitatem & reuerentiam; nec carebit remuneratione, si qui vxoris ducendæ licentiam & copiam habuit, suaptesponte, vt Deo & ecclesiæ totus inseruiret, abstinuerit. Refero itaq; donum continentiæ ad gratias, quas vocant gratis datas. Et sicut fieri potest, vt propter eiusmodi gratias homo insolescat, superbiat, aliosq; præ se contemnat; ita quoq; continentia vel virginitas occasio esse potest semetipsum efferendi & alios, etsi ejusdem fidei consortes, despiciendi: quale periculum donis fidei, spei, caritatis non adhærescit. Fidem itaq; ,spem , caritatem Deus quibusuis largiri paratus est: non item alteras illas gratias, quibus non ex æquo semper ecclesiæ nedum homini opus est, & fieri potest, vt, qui nactus fuit, ad suam ipsius perniciem abutatur. Sicut itaq; præclara quidē dona sunt sanationū, linguarū, prophetiæ, & facientia ad decus & incrementū ecclesiæ, neutiquam autem quouis tempore æquè siue vtilia siue necessaria, atque ideo non semper precibus à Deo impetrari possunt, sed *distribuit illa Spiritus priuatim singulis, sicut vult*: ita quoq; de dono continentiæ, quæ ad vstionem reprimendam matrimonij medicinâ nullatenus indigeat, statuendum. Nam & huc respiciens Apostolus, *Vnusquisq;*, inquit, *proprium donum habet ex Deo, alius quidem ita, alius autem ita.* Et quemadmodum dicit, *Velim omnes vos linguis loqui*; ita quoq; , *Velim omnes esse, sicut ipse sum.* Quin illa, quam diximus, medicina ab ipso Deo data & ordinata, vt sit humanæ infirmitatis & incontinentiæ remedium, neutiquam

1.Cor.12.
1.Cor.7,7.
1.Cor.14,5.

quam

quam fuerit contemnenda vel temerè reijcienda, nec obstinatè flagitandum aut exspectandum, vt aliter Deus nobis, quam cæteris suis fidelibus, vel certè maximæ fidelium parti, consulat. Apostolus igitur ipso etiam illo tempore, quo istæ gratiæ frequentissimæ erant, & quum scriberet, *Velim omnes esse, sicut ipse sum*; non tamen scripsit, *Si se non continent, oreut*; sed, *Si se non continent, matrimonium contrahant.* Applico huc verba Augustini e libro de Agone Christiano: *Sunt qui viduas, si nupserint, tamquam adulteras damnant, & super doctrinam Apostolicam se prædicant esse mundiores. Qui nomen suum si vellent agnoscere,* mundanos *se potiùs quàm* mundos *vocarent. Nam viduas suas vri cogunt, quas nubere non permittunt. Non enim prudentiores habendi sunt, quàm Paulus Apostolus, qui ait, Malo eas nubere, quàm vri.* Vocabulo *viduarum* substitue vocabulum *clericorum*; & rei præsenti insigniter quadrabit.

cap. 11.

Dicent, presbyteris & diaconis ad salutem opus esse, vt matrimonio abstineant; atq; ideo Deum, qui ad salutem necessaria nemini deneget, vt abstinere possint, indubiè largiturum. Respondeo opus esse vt fornicationibus & impudicitijs abstineant, & hac fini Deum vt alijs, ita quoque ipsis coniugium indulsisse. Vt matrimonio abstineant, Deus, qui solus ad salutem necessaria præscribit, non exigit. Obligatio enim abstinendi à coniugio aut est à lege humanâ positiuâ; aut à voto. Et quidem, quod clericos attinet, à solâ lege & non à voto esse sub initium huius tractatus ostendimus. Lex autem humana non potest statuere, quæ ad salutem sint necessaria, vel sine quibus obseruatis aut vitatis salus nequeat obtineri; multò minùs, vt quod iuxta legem

gem diuinam bonum & laudabile est, salute excludat & damnationem inducat. Lubet hic adscribere verba nonnulla Iohannis Gersonis ex Lectione quartâ de Vitâ spirituali animæ. *Solus Deus potest dare præcepta affirmatiua aut negatiua sub pœna mortis æternæ, quia illam infligere solus potest. Nullus ergo perdit gratiam, nullus reatum damnationis æternæ incurrit, nisi pro quanto diuinæ legis præceptiuæ transgressor exstiterit.* Item: *Omissio horarum canonicarum, transgressio jejuniorum ecclesiasticorum & generaliter omnium statutorum & regularum & canonum numquam est mortale peccatum, nisi pro quanto diuinæ legi præceptiuæ dissonans inuenitur.* Et post aliqua: *Quòd si quis prælatorum vellet aut diceret huiusmodi legem habere robur legis diuinæ, sibi fas esset per Theologos aut alios hoc cognoscentes resistere in faciem, & dicere, quod non rectè ambulat ad veritatem euangelij. Ex quo amplius videtur, non esse securum asserere, tot leges & canones & regulas quot reperiuntur, omnes obligare ad peccatum mortale, tum ex multis caussis, tū nominatim ex eo, quòd multæ huiusmodi constitutiones impertinentes sunt legi diuinæ, quæ in euangelijs cum suis expositionibus sufficienter tradita explicataq; est.* Hactenus Gerson.

in initio.

coroll. 4.

coroll. 5.

De voto nunc quidem agere animus non est. Dico tamen obiter & in transcursu, Si, qui dono continentiæ caret, continentiam vouerit, temerarium est votum, nec id Deus ratum habet. Quod enim in tuâ potestate non est, tuasq; vires ita superat, vt à te præstari non possit, id materia voti tui esse nequit. Et quod votum amoto necessario aduersus peccatum præsidio in præsentissimum peccandi periculum conijcit, futurum ruinæ & interitus tui caussa, id Deus, quo est paterno erga homines affectu, non probat non acceptat. Vota alio-

quin reddi & exsolui oportet: sed quæ nec temerè concepta fuerint, nec extra potestatem & supra vires sint vouentis, nec in discrimen peccandi & amittendæ salutis præcipitent. At quibus speciale illud donum continentiæ diuinitùs collatum non est, si nihilominus cōtinere nec medicinâ conjugij vti velint, vtuntur, hoc est, æstu libidinum ita flagrant, vt animo tranquillo pacatâque conscientiâ officij sui partes peragere & Deum inuocare nequeant, atq; adeo periclitentur, ne vehementiâ cupiditatum victi succumbant & impura desideria opere compleant. *Vri est illegitimo congressu aut fœdis cogitationibus se polluere,* ait rectè Alfonsus Viruesius; cujus hac ipsâ de re sententiam, etsi compluribus verbis conceptam, quia sani judicij luculenta impressa habet vestigia, visum est operæ precium subjungere. *Non minimam,* inquit, *difficultatem faciunt verba illa; Propter fornicationem vnusquisq; vxorem suam habeat: quibus vnicuiq; tribuitur jus vxorem ducendi, si aliter fornicationem vitare non potest. Quo jure ego, vt ingenuè loquar, non video, quomodo se quisquam possit priuare illorum, quibus explorata fuerit propria fragilitas, quin simul se vitâ æterna priuet. Displicet enim Deo infidelis & stulta promissio. Et quid stultius quam id polliceri, quod præstare nequeas? Receptissimum verò est apud Theologos, in viâ salutis humanæ nullam esse perplexitatem, hoc est, neminem ita legibus aut votis posse teneri, quin aliquis pateat illi modus, quo saluti suæ consulere possit. Iam si daremus illum, qui temerè se legibus aut votis continentiæ adstrinxit, nec posse ducere vxorem, quia cœlibatum promisit, aut saltem admisit; nec posse continere, quia non est de illis, qui possunt capere verbum istud, quandoquidem non omnes capiunt, vt Christus ait: huiusmodi homini clausa esse videretur vtrinq; salutis via (quis autem hæc credat?) nam si duxe-*

Philippicâ 18.

Philipp. 19.

Ecclef. 5.3.

Matt. 19, 11.

duxerit, peccat in professionem & leges ecclesiæ: si non duxerit, peccabit, si continere nequeat, in jus diuinum. Quid igitur faciet? quò se vertet misellus homo, qui peculiari illo munere continendi destitutus, medius tenetur, & vtrinq; diris & inextricabilibus scrupulis constringitur? Ego autor illi essem, vt omnia tentaret quò perficere posset, quod est pollicitus: nec id oneris illi imponerem, nisi se ipse, jure illo ducendi, quod habent omnes homines, suâ sponte priuasset, ita vt nihil juris sibi reliquerit, præter id, quod conferunt Apostoli verba; Propter fornicationem vnusquisq; vxorem suam habeat: quo non potest vti, nisi priùs tentatis omnibus, deprehenderit se fornicationem aliter vitare non possẽ. Nam si potest aliter vitare, nullum superest ei ducendi jus, quo cessit in vniuersum cœlibatus professionẽ. Cur non potest, inquies, quod concessum est omnibus, vti? Quia libertatem illam communem sponte suâ obtulit Deo, exhibens corpus suum hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem: si tamen, quod Apostolus addit, rationabile fuerit eius obsequium. Hæc oblatio quum possibilis sit, vt supponimus, tametsi difficilis, & piam esse tum apostoli Pauli, tum Christi ipsius verba declarent, quis dubitet, quin illum, qui semel obtulerit, obliget ad reddendum? Verùm de hoc fusiùs, quum de votis monachorum disseremus. Nunc ad illum, quem legitimus scrupulus angit & excruciat; qui si omnibus, quæ Christiana prudentia fert, seriò ac fidei ardore tentatis, viderit se non posse continere, confidenter ego illi auderem consulere, vt non propriâ autoritate, quæ potius esset temeritas, sed summi Pontificis indulgentiâ saluti suæ per matrimonium prospiceret. Annòn poterit hoc Pontifex indulgerẽ? Quid ergo potest, si animas Chri[illegible] [illegible]nguine redemtas, de ipsis faucibus inferni, quò se incautè præcipi[illegible] [illegible]t, euadere conantes, non potest eriperẽ? An tantùm potest excommunicationum & anathematum fulmina vibrare, leges condere, & totius orbis lites Romam transferre? Ego verò quicquid juris illi

Rom. 12. 1.

 Christia-

Christiana respublica attribuit, libenter agnosco, ita tamen, vt animarum salutem præcipuè intelligat sibi commissam, & ad hanc tuendam ac prouehendam sciat, e plenitudinem potestatis accepisse. Hoc est enim Christi esse vicarium, quum casus necessitatis inciderit, posse facere id, quod Christus ipse faceret, ne salùs animarum discrimen aliquod majus subiret.

Audimus defensorem cœlibatus & votorum monasticorum agnoscere, quòd qui dono continentiæ non pollet, semetipsum remedio conjugij priuare nequeat, *quin simul se vitâ æternâ priuet.* Remittit quidem hominem temerarij voti laqueis irretitum ad Pontificem, cujus potestate voto soluatur. Sed neq; Pontifici neq; vlli mortalium Deus suas partes ita transscripsit, vt quisquam, quasi vices Dei teneret per auctoritatem vel plenitudinem, sicut loquuntur, potestatis vera & valida siue juramenta siue vota rescindere & obligationem possit tollere. Soluuntur enim quemadmodum juramenta sic etiam vota, quæ quidem solui fas fuerit, per clauem non potentiæ, sed scientiæ, hoc est, declarantur & ostenduntur esse illicita, vel temeraria, vel noxia, vel periculosa, & proinde à Deo non acceptari, nec obligationem inducere. Hoc quidem rectè Viruesius, quod hominem, cuius res agitur, non vult suo ipsius judicio fidere. Quorum autem consilium & sententiam potiùs exquirat, quàm sacerdotum & episcoporum? *Nam labia sacerdotis custodient scientiam.* Et si Romanus episcopus patriarcha est occidentis, siue, quod sibi arrogat, vniuersæ ecclesiæ, ipsum præ cæteris omnibus judicio & scientiâ & facultate explicandi, quæ dubia vel ambigua fuerint, pollere oporteret. Nihil itaq; mirum, ipsum de talibus sæpè consultum fuisse, non tamquam

Mal. 2, 7.

quam qui à Deo peculiariter sibi commissam de votis dispensandi potestatem possideret, sed qui vt dignitate, ita quoque scientiâ excellere crederetur. Quin ex epistolis Alexandri III & Innocentij III, quas inter Decretales de Voto & voti redemtione allegat Gratianus, manifestum est & ipsi fatentur, rogatos fuisse, vt in dubijs casibus consilium darent. *Accessit ad nos,* ait ille, *vt sibi nostrum super hoc consilium aperiremus.* Iste: *Nostrum & fratrum nostrorum consilium cum deuotione requirens.* Quod tamen, quâ fuerunt ambitione, in argumentum & augmentum potentiæ suæ detorserunt.

l.b.3.tit.34.

Iam quod dixi acceptationem diuinam requiri, vt valida sint vota, id ita benè & perspicuè docuit Franciscus Suarez, vt nullâ aliâ opus sit demonstratione. *Materia voti,* inquit, *esse debet consona diuinæ voluntati, aliàs Deus non acceptat illam, & consequenter promissio non valet.* Item: *Quia de ratione promissionis, cuicumq; fiat, est, vt includat conditionem, si res promissa promissario placuerit: nam si displiceat, non tenet promissio, & hac ratione omnis promissio, etiam iurata, desinit obligare ad arbitrium promissarij, quia ratione conditionis inclusæ pendet à voluntate eius: ergo etiam votum, quatenus promissio est, hanc includit conditionem: ergo vt votum obliget, necessaria est acceptatio ex parte Dei.* Sic etiam Thomas Aquinas de voto disputans, *vanam* docet esse *promissionem, si promittatur id, quod non sit acceptum.* Quis autem dixerit, Deo acceptum esse vel à Deo acceptari, quod vi infinitæ suæ scientiæ certò videat & cognoscat promittenti occasionem fore peccati & damnationis? Si filius meus promittat mihi, quod non modò ex re ipsius non fore, sed caussam damni & interitus præbiturum intelligam, num eiusmodi promissionem, quamuis profectam

l. 1 de Voto, cap. 7.

lib.4. c. 12.

2. 2. qu. 8. art. 2.

ctam ex animo pietatem & obſequium teſtandi cupidiſſimo, ratam habebo & acceptatione meâ confirmabo? Deus autem multos occaſione votorum ſuorum in laqueos & ruinam præcipites actum iri certò & infallibiliter videt ac intelligit: & erga fideles, vtpote filios ſuos, non aliter afficitur, quàm pater. *Vt* enim *miſeretur pater filiorum, miſeretur Dominus timentium ipſum.* Vota itaque temeraria & infelicem exitum habitura eum acceptare non dicent, niſi qui aut quò euaſura ſint, ignorare, aut paternum in ſuos animum exuiſſe eadem operâ velint aſſerere.

Pſal. 130. 13.

Adſcribam in eandem ſententiam verba lectu digniſſima Martini Buceri ex epiſtolâ ad Bartholomæum Latomum: *Tu certè nullum vel amici vel famuli tui votum probaueris; niſi quod ſit in re tibi gratâ. Iam Deus ita finxit quoſdam, vt velit eos ſibi in matrimonio ſeruire, non in cœlibatu, eáq. de cauſſâ præcipit his, vt vnuſquiſq. ſuam vxorem, vnaquæq. ſuum maritum habeat, vitandæ fornicationis cauſſâ. Tales ergo ſi voueant cœlibatum, Deus perinde gratum habebit, & ita reddi ſibi poſtulabit ipſorum votum, ac tu gratum ſis habiturus votum famuli tui, quem quum ad ſcribendum conduxiſſes, ille tibi vouiſſet, omiſſa ſcriptione jucundum aliquod carmen canere, vel ſcitè ſaltare. Vel vt ſimiliùs conferam, Si famulo mandaſſes precioſam aliquam ſupellectilem tuam impoſitam equo tuo celeriter aliquò perferre: ille autem voueret in tuam gratiam ipſe eam ſarcinam humeris ſuis, quò juſſiſſes, deportare: ex itinere autem feſſus incideret in manipulum latronum, qui & ſupellectilem raperent, & famulum occiderent. Hoccine votum tibi placeret? Nihilo vel conſultius vel gratius Domino faciunt, qui juſſi à Domino recuſant accipere paratum eis adjutorium vxorem.* Nempe qui dote continentiæ non inſtructi poterant & debebant comite

vxore

vxore hoc vitæ iter peragere, malunt soli ambulare, atque adeo quum temerario voto, etiamsi id aliquando zelus, sed prudentiâ destitutus expresserit, sibimetipsis infirmitatis suæ remedium & aduersus tentationes præsidium eripiant, incidunt plerumq; in vstiones, fornicationes & alia nefanda flagitia. Valet igitur hìc, quod dixit Iohannes Gerson, tractatu, quem paullò antè laudabamus: *Iuramentum sicut & votum non obligant, vbi vergunt palam ad deteriorem exitum. Idcirco recipiunt dispensationem, aut relaxationem, aut commutationem, vt sapiens, præsertim superior, judicabit.* Sapientia videlicet apud superiores & qui dignitate atq; officio in ecclesiâ funguntur, potissimùm quærenda. Ad superiores itaq; inprimis recurrendum; quod etiam ne quid temerè vel perperam fiat, si quisq; suopte judicio permittatur, vel, quem velit, consulat, statuto potest sanciri. Hinc Thomas Aquinas: *Quia in his, quæ ad seipsum pertinent, de facili fallitur homo in judicando, talia vota congruentiùs secundum arbitrium superioris sunt vel seruanda, vel prætermittenda: ita tamen, quòd si ex obseruatione talis voti magnum & manifestum grauamen sentiret, & non esset facultas ad superiorem recurrendi, non deberet homo tale votum seruare.* Perpendendum etiam quod ab eodem scriptum est: *Quædam sunt quidem in se considerata bona, possunt tamen habere malum euentum, in quo non sunt obseruanda.* Et nostro tempore eruditissimus vir Paulus Laymannus in Theologiâ suâ morali inter justas caussas dispensandi ponit, *si votum vouenti, spectatâ corporis constitutione naturaq́, fragilitate periculum majoris ruinæ pariturum videatur. Huiusmodi,* inquit, *solet esse votum cœlibatus seu perpetuæ continentiæ, editum à personâ ad carnis lapsum procliui.*

corell. 11.

2. 2. qu. 88. art. 2.

l. 4. tract. 4. 4. c. 8.

Cæte-

Cæterùm nos hîc de cœlibatu non vt à voto, de quo saltem ἐκ παρέργου nonnulla interserere voluimus, sed vt à lege pendet, disputamus. Diximus autem suprà, per legem humanam positiuam non posse fieri, vt ad salutem necessarium sit conjugio abstinere, & proinde continentiæ donum acquirere. Si alteruter conjugum morbo detineatur, (id à Pontificijs solet obijci) vt maneas in statu gratiæ nec salute excidas, prorsus opus est adulterio abstinere. Eatenus igitur à Deo continentiam, quippe ejusmodi casu omnino necessariam, impetrari posse nullum est dubium. Quamobrem non est paritas inter eum, cui talis aliquis ineuitabilis casus necessitatem continentiæ imponit, & alium qui remedium diuinitùs ordinatum negligit aut spernit, & sibimet ipsi, quum declinare facilè posset, ad merum hominum arbitrium, ne sperata dignitate vel diuitijs excidat, laqueum induit. Idem de juuenibus, priusquam matrimonium sortiantur, dicendum. nam ipsis quoq; tantisper continere & vagas libidines scortationesq; vitare, ne iram Dei & damnationem incurrant, necessarium est. Gratiam igitur, quâ hactenus opus, à Deo consequi possunt. Adde, spem potiundi licito & honesto amore ἀταξίαν concupiscentiæ frenare & compescere. In alijs verò spes ista penitùs præcisa & lex in contrarium posita concupiscentiam, quæ ejus est peruersitas, magis auget & accendit: quod potest etiam ex capite septimo ad Romanos siue probari, siue declarari.

Dicunt, si precibus jungantur seria jeiunia & vigiliæ corpori macerando, & non minùs, quàm lautitiæ ciborum & liberalior potus, conuersatio & colloquia cum fœminis vitentur, innoxium & castum cœlibatum præsta-

præſtari poſſe. Et ſanè verum eſt, niſi peculiare & eximium continentiæ donum Deus contulerit, neceſſaria iſta videri, & à clericis Græcis cœlibibus ita obſeruari. Perſuaſum videlicet habent Græci, vt ex illis, qui apud nos fuerunt, accepi, virum juuenem, qui genium ſuum vltra communem conſuetudinem non defraudet, qui comedat, bibat, vt vulgò fit, conuiuijs interſit & cum fœminis verſetur, perpetuam continentiam præſtare vix poſſe; certè ſuſpicionibus obnoxium eſſe. Iubent itaq; clericos ſuos aut matrimonio copulari, aut diſciplinam, qualis ab ipſorum monachis ſiue calogeris ſeruari ſolet, amplecti. Cuius quantus ſit rigor, nos doceat αὐτόπτης Petrus Bellonius. *Per omnem vitam*, ait, *carnium eſu abſtinent, atq; etiam frequentiſſimè piſcium ſanguine præditorum, præſertim quadrageſimæ ipſorum tempore. Duriter admodum viuunt, & vix vllum ferculum eſt illis vſitatius oliuis conditis, non noſtris ſimilibus, ſed nigris & maturis, quæ ſine muriâ inſtar prunorum exſiccatorum ſeruantur. — Cæterùm è ſex religioſorum millibus in monte Atho degentium ne quem ocioſam vitam traducere exiſtimetis. nam ſummo diluculo è ſuis monaſterijs egreſſi ſinguli ſua inſtrumenta geſtant; alij bipalium, alij ligonem, alij falcem, peramq; habentes ex humero dependentem, in quâ panis bis coctus & cepæ. Singuli pro ſui monaſterij œconomiâ ſuſtinendâ laborant, alij vineas fodientes, alij arbores cædentes, alij naues fabricantes.* Huiuſmodi vita calogerorum apud Græcos; nec multùm abſimilis preſbyterorum cœlibum, qui Hieromonachi vocantur. Sed quid ad eam Latinorum monachorum vita? quid epiſcoporum, clericorum, canonicorum? quibus nemo ferè delicatiùs epulatur, largiùs bibit, aut majore ocio marceſcit. *Nempe*, vt verbis vtar Laurentij Iuſtiniani, primi Veneto-

Obſerv. l. 1, c. 35.

De compunctione & complanctu Christ. perfectionis.

rum patriarchæ, *sacerdotum clericorumq́ maxima pars obruta jacet voluptatibus, & bestiarum quasi more degentium parum ab illis secularium, illorum conuersatio distat. Incedunt quotidie per plateas; hinc inde discurrunt; theatris & spectaculis intersunt; choreis dimissa omni grauitate se miscent; pudorem rejiciunt: turpiloquijs vacant & nugis; habitu pompatico vestiuntur; crinibus crispantibus comam nutriunt.* Quis tales credat continentes vel esse, vel posse esse?

Enchir. controv. c. 19. prop. 7.

Franciscus Costerus jubet *ad cohibendos motus concupiscentiæ asperitatem cilicij, vigiliarum, jejunij adhibere, corpusq́ petulcum laboribus obruere, & ad proximas inferni pœnas oculos conuertere.* *Beatus Benedictus*, inquit, *in spinas se voluta uit nudum; Sanctus Franciscus in frigidissimas niues, vt superatâ tentatione infernum euaderent.* Quis autem hodie talia facit vel adhibet? Et si beato Benedicto & Sancto Francisco ad superandas tentationes eiusmodi remedijs opus fuit, qualibus opus erit hominibus nostris, qui ab innocentiâ & sanctimoniâ Benedicti & Francisci longissimè absunt? Cur non cateruatim, justiùs sanè quàm isti, æstate per densa senticeta, hyeme per altas niues aguntur? Sed citra jocum, si intelliguntur jejunia aliæq́; carnis castigationes moderatæ & ordinariæ, quales absq; noxâ infirmitas humana admittere & sustinere potest; in ijs qui speciali dono continentiæ præditi non sunt, haut efficient, quod hîc quæritur. Sin de admodum intensis & communem atq; tolerabilem modum excedentibus agitur, non est medicina, quæ indifferenter tot hominibus & toti clericorum ordini possit applicari. Pauci fortè heroicâ quadam fortitudine præditi admiserint aut sustinuerint: reliqui eam vim sibimetipsis inferre neq; volent, neq; poterunt. Quin si inferant, multi

multi non corporis modò sed animi quoq; deliquium incurrent, & ad officia vocationis suæ obeunda inepti evadent. *Fames & sitis*, ait Seneca, *exasperat & incendit animos.* Hieronymus item ad Demetriadem, *Noui ego*, inquit, *in vtroq; sexu, per nimiam abstinentiam cerebri sanitatem quibusdam fuisse vexatam.* Si itaq; clericos vehementiâ jejuniorum, vigiliarum & similium afflictionum debiles & valetudinarios, quin morosos aut deliros reddiderimus, num ad sacra officia & ecclesiæ ministeria & populi Christiani institutionem solatiumq; rectè eos præparabimus, & rem Deo gratam faciemus? Quamquam metuendum non est, vt ejusmodi jugum aut episcopi & prælati, quorum foret in suosmet ipsorum humeros priùs recipere & exemplo præire, imponant, aut reliqui admittant.

l. 3 de ira, cap. 9.
epist. 8.

Breuiter, repudiato conjugij diuinitùs ordinato remedio, nullum humanitùs inueniri potest, quo scandalis & turpitudinibus, quibus vniuersalis clericorum cœlibatus Pontificiam ecclesiam horrendum in modum inhonestat & infamat, obuiam queat iri. Nicolaus itaq; Tudescus Siculus, primùm auditor Rotæ, deinde abbas Monacensis, tandem archiepiscopus Panormitanus, quin Cardinalis, *qui meritò*, vt Trithemius scribit, *lucerna juris appellatur*, quamuis decretalibus Pontificum totus immersus, re tamen ipsâ conuictus, quum quæstionem proposuisset, *Numquid hodie ecclesia possit statuere, vt clericus possit contrahere matrimonium, sicut Græci*; respondet, *Credo quòd sic, — et non solùm credo potestatem inesse ecclesiæ hoc condendi, sed credo pro bono & salute animarum quòd esset salubre statutum, vt volentes continere & magis mereri, relinquerentur voluntati eorum; non volentes autem continere, pos-*

de scriptor. ecclesiast.

c. Cum olim, De cler. conj.

re, possint contrahere: quia experientiâ docente, quum hodie non viuant spiritualiter nec sint mundi, sed maculentur illicito coitu cum eorum grauissimo peccato, vbi cum propriâ vxore esset castitas, vt dicitur cap. Nicæna; vnde deberet Ecclesia facere sicut bonus medicus, vt si medicina, experientiâ docente, potius officit quàm prosit, eam tollat. Et vtinam idem esset in omnibus constitutionibus positiuis, vt saltem obligarent quoad pœnam, & non quoad culpam. nam ita creuerunt statuta positiua, vt vix reperiatur aliquis, qui non corruperit viam suam. Tantum luminis inter medias tenebras auditori Rotæ & interpreti Decretalium euidens rei veritas affudit, & ingenuam confessionem expressit.

Idem omnino visum fuit Polydoro Virgilio Vrbinati, sub finem seculi decimiquincti de rerum inuentione scribenti. Verba hominis sunt, quæ subijcio: *Illud dixerim, tantum abfuisse, vt ista coacta castitas illam conjugalem vicerit, vt etiam nullius delicti crimen majus ordini dedecus, plus mali religioni, plus doloris omnibus bonis impresserit, inusserit, attulerit, quàm sacerdotum libidinis labes. Proinde forsitan tam è repub. Christianâ, quàm ex ordinis vsu esset, vt tandem aliquando jus publici matrimonij sacerdotibus restitueretur, quod illi sine infamiâ sanctè potiùs colerent, quàm se spurcissimè eiuscemodi naturæ vitio turpificarent.*

lib. 5, c. 4.

Quin idem visum fuit Pontifici Pio secundo, ante pontificatum AEneæ Syluio, cujus varia inter apophthegmata Platina & Sabellicus hoc quoq; referunt, quod rectè dictum esse Iohannes Hofmeisterus Augustanam confessionem censens agnoscit, nempe, *Fuisse caussas, cur adimeretur sacerdotibus conjugium, sed multò majores esse, cur reddi debeat.* Sub alienâ itaq; personâ propriam sententiam hic ipse Aeneas expromsit, quando res incon-

Enn. 10, lib. 6.

in concilio Basileensi gestas enarrans cuidam pro Amedæo Sabaudiæ duce in Papam eligendo peroranti hæc tribuit verba: *Fortasse non esset peius sacerdotes quàm plures vxorari, quoniam multi saluarentur in sacerdotio conjugato, qui steriles in presbyteratu damnantur.* Neq; verò mirum Aeneam Syluium siue Pium secundum ita sensisse, quippe qui sibimetipsi exemplum esse potuerit, quo conjugij necessitatem & honestatem doceretur. *Ego*, inquit alicubi, *de me facio conjecturam, quem amor in mille pericula misit. Ago superis gratias, quòd structas insidias millies fugi, felicior astro Martis, quem Vulcanus cum Venere jacentem ferreo illaqueauit reticulo, deridendumq́; dijs cæteris ostentauit.* Et epistolâ quadam ad parentem suum, è scortatione filium se suscepisse non fatetur tantùm, sed gaudet & gloriatur.

lib. 2 sub fin.

prol. in hist. duor. amant.

epist. 15

Quoniam in Pontificem incidimus, & quidem Pium, subjungamus huic ipsi aliquot successores, vt quanta eorum in cœlibatu, quem tantâ pertinaciâ vrgent & defendunt, castitas ac continentia fuerit, tandem intelligamus. PIVM videlicet secundum excepit PAVLVS secundus, qui *illacrymasse dicitur, quòd ipse qui non solùm ecclesiæ, sed etiam continentiæ antistes esse deberet, filiam in ore atq; in oculis ciuitatis cum summo probro versari videret, quam legem Dei sciret esse, quâ huic in matrimonio nasci licebat*; quemadmodum pro conjugio sacerdotum ad Iulium tertium scribit disertus ille Ruthenus, Stanislaus Orichouius. Sequitur SIXTVS quartus, quem lupanar Romæ condidisse suprà ex Henrico Cornelio Agrippa diximus, & cujus in epitaphio propter hanc aliasq; caussas Iohannes Sapidus: *Sixte jaces tandem, deflent tua busta cynædi, Scortaq́;, lenones, alea, vina, venus.*

lib. 7. *Alebat inter familiares suos*, vt memorat in historiâ Florentina Nicolaus Machiauellus, *duos, qui omnium opinione ipsius filij erant, quos tamen magis honesto nomine palliauerat; Petrum vnum, quem vtpote regularem ad cardinalitiam dignitatem titulo S. Sixti euexit; Hieronymum alterum, quem Forojulio donauit, expulso inde Antonio Ordelaffio, qui eam vrbem vnà cum suis majoribus aliquot seculis in potestate habuerat.* Eorumdem vitâ Sixti. meminit Onuphrius Panuinius, & nominatim de Petro cardinale, quod *amplissimis sacerdotiorum reditibus auctus ita splendidus fuerit, vt pecuniæ perdendæ* (vni prandio vltra XX florenorũ millia impendisse scribit Machiauellus) *natus esse videretur. Nam eo*, inquit Onuphrius, *biennio, quo tantùm postcà supervixit, ducenta aureorum millia in victu absumsisse, L X verò millia æris alieni, argenti autem calati CCC pondo reliquisse traditur. Obijt voluptatibus confectus, — paullo ante obitum creatus à Sixto totius Italiæ legatus.* Merito scilicet suo, & tanto munere dignus. Apud inferos autem excipi canit Baptista Mantuanus in hunc modum:

in Alfonso lib. 4.

> *At tu implume caput, cui tanta licentia quondam*
> *Fœmineos fuit in coitus, tua furta putabas*
> *Hîc quoq;, prætextu mitræ, impunita relinqui.*
> *Sic meruit tua fœda venus: sic prodiga in omnem*
> *Nequitiam, ad virtutis opus tua auara libido.*
> *Illa Dionææ Cytheraia munera conchæ,*
> *Illa, pudicitiam quibus expugnare solebas,*
> *Et noctes emere, & nudæ indulgere palæstræ,*
> *Scimus, & in scriptis tua sancta redegimus acta.*

Hæc de Sixto quarto, ejusq; filijs & cardinalibus.

Succedit INNOCENTIVS OCTAVVS, qui vt Marulli epigramma habet,

Octo

Octo nocens pueros genuit, totidemq; puellas,
Hunc meritò potuit dicere Roma patrem.

Nam profectò, vt luſit Sannazarius,
Progenie exhauſtam reſtituit patriam.

Sicut autem obſeruauit ſcriptumq; reliquit Raphaël Volaterranus, *pontificum primus fuit, qui nouum & ipſe exemplum introduceret, palàm liberos nothos iactandi, ac ſoluta omni antiquâ diſciplina diuitijs omnibus eos cumulandi.* Franciſcum filium & Theodorinam filiam Onuphrius nominat: illi patrem *oppida nonnulla vrbi vicina dediſſe, Laurentijq; Medicis filiam Magdalenam formoſiſſimam puellam matrimonio junxiſſe*; iſtam *Gerardo Vſumari Genuenſi nuptam magnis diuitijs cumulaſſe* affirmat. lib. 22.

Excipit nunc ALEXANDER ſextus, monſtrum veriùs ex libidine, auaritiâ, ſæuitiâ & perfidiâ conflatum, quàm homo. Is, vt iterum Onuphrij verba producamus, *ſi quando negocijs non premeretur, omni ſe jucunditatis generi ſine diſcrimine dedit, mulieribus maximè addictus, ex quibus quatuor filios & duas filias tulit. Nihil* autem *habuit prius* (iterum etiam Volaterrani verbis vtemur) *quàm Innocentij exemplo ſuos nothos honoribus, verùm longè maioribus extollere, quando jam res hæc,* ait Raphaël, *honori & gloriæ eſſe cepit.* Onuphrius ſpeciatim, qualiter id perfecerit, exponit. *Lucretiam filiam,* inquit, *quam ante pontificatum Hiſpano cuidam in matrimonium dederat, eidem ablatam* (tanta ſcilicet in æſtimatione eſt apud Pontifices ſanctum & indiſſolubile matrimonij vinculum) *Iohanni Sfortiæ Piſaurenſi principi primum; deinde abdicatam Aloiſio Arragonio, Alfonſi regis filio notho; quo demum interfecto Alfonſo Eſtenſi Ferrariæ duci collocauit. Ex filijs verò natu minimum Gofredum principem Squilatinum fecit; medium Cæſarem, Cardinalem; maximum natu Iohannem*

hannem ducem Candiæ in Hispaniâ creari procurauit, cui etiam vxorem dedit filiam notham regis Alfonsi. Qui quum nocte quadam vagaretur insidijs Cæsaris cardinalis fratris interfectus & in Tiberim projectus est, conniuente prorsus ad immane parricidij scelus patre pontifice. In quem proinde epigramma Sannazarij: *Piscatorem hominum ne te non Sexte putemus,*

Piscaris natum retibus ecce tuum.

Sed de eodem & filiâ Lucretia (nam quomodo sceleratum filium fratricidam Cæsarem ad summas opes, dignitates & potentiam cum maximâ multorum injuriâ euchere allaborauerit, nunc omitto) tetriora idem Sannazarius:

Ergo te semper cupiet Lucretia Sextus?
O fatum diri nominis! hic pater est.

Et Iohannes Iouianus Pantanus:

Conditur hoc tumulo Lucretia nomine, sed re
Thais, Alexandri filia, sponsa, nurus.

hist. lib. 6. At mittamus hanc belluam, siue vt Guicciardinus loquitur, *draconem, qui immoderata ambitione & pestifera perfidia omnibusq; horrendæ crudelitatis, monstrosæ libidinis & inauditæ auaritiæ exemplis vniuersum orbem infecit.* Ei successit viginti sex dierum pontifex PIVS tertius, natus è sorore Pij, cujus propterea nomen sumebat, secundi. Sequutus est IVLIVS secundus, genitus ex fratre Sixti quarti. Patrui ingenium retulit, Marti adeo deditus, vt obsidioni Mirandulæ ipse tamquam copiarum imperator interesset, fixo prope tormenta, quorum disponendorum curam sibi sumserat, tentorio; nec alienus à venere, quippe, vt testis est Guicciardinus, *ebriosus,* lib. 9. *delicijs voluptatibusq; innutritus.* Filia sanè ei fuit, Felix nomine, quam pontificatum adeptus Iohanni Iordani Vrsino

Vrſino in matrimonium dedit, vti ſcribit Onuphrius. Quæ de vi nobilibus adoleſcentibus illatâ ipſi à Gallis obiecta fuerunt, non adduco, ne incerta afferre vel hoſtili teſtimonio credidiſſe videar.

Iulio ſubrogatus fuit LEO decimus, de quo non proferam alia, quàm quæ ipſe eius encomiaſtes Paulus Iouius prodidit: *Non caruit infamia, quòd parum honeſtè nonnullos è cubiculariys (erant enim è tota Italiá nobiliſſimi) adamare, & cum his tenerius atq; liberè iocari videretur.* Addit excuſando homini; nam ne iſta quidem omittemus: *Sed quis vel optimus atq; ſanctiſſimus princeps in hac maledicentiſſimâ aulâ ludiorũ aculeos vitauit? Et quis ex aduerſo tam malignè improbus ac inuidia tabe conſumtus, vt vera demum poſſet obiectare, noctium ſecreta ſcrutatus eſt? Ac ſi aliquâ ex parte eo nomine ſugillari incluta virtus potuit, Leo certè cum ſuperiorum principum,* Sixti puta quarti, Innocentij octaui, Alexandri ſexti *famâ comparatus, æſtimatione rectiſſimâ continentiæ laudem feret.* Nempe inter profligatiſſimæ vitæ homines, qui nondum omnem pudorem decoxit & ſua crimina celata cupit, probus videri poteſt.

l. 4. vitæ Leon. X.

Succeſſor Leonis HADRIANVS ſextus, Germanus, atq; adeo, vt Germanicam virtutem decet, ab infamiâ monſtroſarum libidinum, quod equidem ſciam, immunis; quâ tamen familia eius non caruit. Legimus enim apud Onuphriũ: *Quum adoleſcentes aliquos honeſtæ tũ indolis tum ſtirpis in gratiam parentum in familiam adſcitos ex Hiſpaniys ſecum in vrbem duxiſſet, intellexiſſetq; Italos ex conuictu illorum neſcio quæ abominanda, noſtratibus inuſitata, ſuſpicari, ſtatim in Hiſpanias remiſit.* Qui ſequitur CLEMENS ſeptimus ipſe ex illegitimo congreſſu natus fuit; de quo Paulus Iouius: *Neminem planè oderat, quum neminem adamaret, præterquam*

hiſt. lib. 31.

ab occultiore caussa conciliatos. his certe vnis adeo intemperanter fauit, vt ad summos honores aut ad summum auctoritatis locum stabilesq; diuitias nullo pudore proueheret.

Proximus ab hoc PAVLVS tertius cœlibatum & continentiam suam aliquot spurijs testatam fecit, è quibus Petrum Aloisium ad Parmæ & Placentiæ imperium abs se euectum, quum enormibus flagitijs & sceleratæ inprimis ac horrendæ libidini deditum accepisset, nihilo minùs impensè amauit, & tantùm, sese eiusmodi vitiorum commonstratorem filio non fuisse, respondit. Quasi verò qui cœlibatum professus & simulans damnato congressu filium gignit, genito incontinentiæ œstrum non affricet; & libidinis exemplum, quandocumque ille ortus sui saltim reminiscitur, non suggerat? Hæc etiam viuo per libellum Italicum typis excusum objēcta sunt, quæ legere est apud Sleidanum: *Innocentio pontifice conjectus in vincula fuisti, præsul iniquissime, propter homicidia duo & commissum parricidium, matre nimirum & nepote tuo quodam veneno sublatis, vt omnis ad te conflueret hereditas. quumq; deinde liber factus non dubitares ambire galerum purpureum, & ter esses à collegio repudiatus, germana tua soror, Iulia Farnesia, tandem peruicit. Quum enim copiam sui non se facturam esse deinceps minaretur, Alexander sextus pontifex, offensionem veritus & iram illius, in cardinalium te cœtum allegit. Alteram deinde sororem tuam, pro familia tua consuetudine parum pudicam, interemisti quoq; veneno. Per Anconitanam prouinciam quum esses legatus, Iulio secundo pontifice puellam eius ciuitatis nefarie circumuenisti, quando dissimulans quis esses, teq; pro nobili quopiam gerens ex legati familiaribus, illam vitiasti: quod quidem facinus, puellæ patruus, cardinalis Anconitanus, vrbe captâ coram Clemente pontifice captiuo, tibi grauissimis verbis objecit.*

lib. 21.

Nicolaus

Nicolaus Quercæus, cum Laurá Farnesiá, tuâ nepte, conjuge sua re congredientem deprehendit, & pugione tibi vulnus incussit, cuius etiamnum cicatrix apparet. De filia tuâ Constantia, qui cum toties rem habuisti, quid [illegible] am? etenim, vt ea liberiùs potiri posses, maritum eius Bosium Sfortiam sustulisti veneno. qui quum nequitiam vestram animaduertisset, incredibilem animo dolorem concepit, nec vmquam posteà vi[illegible]us est hilaris. Libidine profectò Commodum & Heliogabalum longe superas: idq́; tot stuprys tuis doceri potest. Filias suas Loth vitiauit, ignarus & ebrius: tu verò sobrius, non modò cum nepte, sed etiam cum sorore congressus es, atq́; filiâ.

Paulo tertio succedit IVLIVS tertius, qui, vt scribit Pontificibus addictissimus Onuphrius, *Cardinalis veluti furtim voluptates sequebatur, Pontifex factus votorum jam omnium compos, abdicata rerum cura, hilaritati & genio suo nimium indulsit.* Narrationem saltim vnius facti, è quo cognosci queat, velut leo ex vngue, ab eodem, cujus modò meminimus, Sleidano mutuabimur. *Nouus pontifex galerum suum cardinalitium, cui vult, largitur antiqua consuetudine. Iulius autem quo tempore Bononiæ fuerat legatus, in delitiys habuerat adolescentem quendam, Innocentium. Hunc tametsi reliqui minus probarent, imò reclamarent, in cardinalium adoptauit collegium, & in domesticam consuetudinem rursus admisit, eiq́; cognomen suum & insignia quoq́; attribuit. Romæ fama erat, & libellus quoq́; perscriptum fuit, a[illegible]ue Ganymedem fo[illegible]. licet deformem. Sed ne [illegible] ex [illegible] ad reliquos cardinales [illegible] ulare, & per iocum [illegible] commemorare, quam sit la[illegible] adolesce[illegible] & [illegible].* De eodem Thuanus: *[illegible] Innocentius M[illegible] quod in [illegible] curam gereret, S[illegible] [illegible] dignitatem [illegible] retinuit) [illegible] in collegium cardinali-*

hist. lib. & 28.

dinalium cooptatus, majore infamia vitam posteà exegit; accusatus patrem & filium caupones, vt illius vxore poriretur, interfecisse — opimorum sacerdotiorum abdicatione se merita pœnæ exemit, ne egestate quidem à contaminatâ vitâ ad saniorem mentem reuocatus, in qua, quamdiu superstes fuit, magno curiæ Romanæ dedecore perseuerauerit.

Noluimus in hac camarinâ concutiendâ vlteriùs pergere, quæ leuiter tantummodò commota aures & animum horrore impleat. Quis autem à reliquis inferiorum ordinum prælatis & clericis continentiam exspectet, quum videat primos & summos illos continentiæ exactores incontinentissimè vixisse? quis exempla eorum, qui τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου, plurimùm valere non credat? Quis non perspiciat, imò manibus palpet, cœlibatu sic vniuersim introducto nullum omnino decus, sed econtra ingens opprobium & dedecus in ecclesiam inuehi? Quis etiam, qui tot petulcorum & infami libine contaminatorum pontificum continuâ serie sibi succedentium lasciuiam perpenderit, persuadeat sibi, amore & zelo castitatis & sanctimoniæ cœlibatum tantâ pertinaciâ ab ipsis vrgeri & defendi? Quis non potiùs credat longè aliam, quamuis occultam, subesse caussam? Nempe malunt vniuersam ecclesiam gemitu piorum, multitudine verò scandalorum & infamiâ turpitudinum oppleri, quàm videri vel leuiter errasse, suæque existimationis qualemcumq; etsi non veram, sed saltim apparentem jacturam facere. Aut si ista non fuerit, hæc fortè erit, quam nunc subdam, caussa.

1 Petr. 5. 3.

Romanos pontifices orbis Christiani, imò vniuersi imperium affectare certum est, & nos alibi ostendimus. Dominari volunt ecclesiæ, dominari quoq; volunt

ſunt imperijs & regnis,& à ſuo nutu principes pendere, præeſſe aut deijci, prout ipſis viſum fuerit. Et quidem ſummam ſpiritualem poteſtatem pleriq; ſibi arrogare videntur, vt ſub eo prætextu ſummam in temporalia poteſtatem obtineant & exerceant. Quis enim Alexandrum ſextum & ſimiles alios Deum eſſe vel æternam vitam eſſe, in quá improbè factis pœnæ irrogentur, credidiſſe exiſtimet? Viri autem reipublicæ & principum ſuorum amantes, tantam ambitionem ægrè ferre, & ſeſe pro ſuâ virili opponere ſolent: nec clerici, præſertim præſtantis & ingenuæ indolis, quæ ingenitum erga patriam affectum exui non permittat, laicis ab eâ parte cedere. Id igitur operam dant pontifices, vt ſi laicorum ordinem non poſſunt, ſaltim clerum totum à caritate patriæ, reipublicæ, principum abſtrahant, & ſibi ſolis deuinciant. Noluntitaq; ſacris initiatos matrimonia contrahere & liberos gignere, ne ſint, quorum gratiâ reipublicæ artiùs adſtringantur. Qui enim liberos gignit reipub. ciues, principi ſubditos futuros, non poteſt non rempub. amare, principem reuereri & vtrique felicitatem & tranquillitatem optare. Pontifices autem, vt diximus, à ſe ſolis clerum pendere, & à repub. principibusq; auelli cupiunt. Statuunt itaque, conſilio in eam rem, vt apparet, minimè vano, conjugijs prohibendum eſſe, ne caritate ſuorum, legitimæ præſertim prolis, in quam affectus ſolet eſſe vehementiſſimus, à principibus ad nutum pontificum oppugnandis & repub. turbanda reuocetur. nam quò paucioribus & minoribus caritatibus teneatur, eo magis in poteſtate pontificum fore, & in ipſorum gratiam alacriùs & animoſius aduerſus patriam & principes, vbi juſſus fuerit,

 inſur-

insurrecturum esse haut temerè sibi persuadent. Aut hæc, nisi fallor, cœlibatus ab incontinentissimis hominibus pertinacissimè asserti caussa est, aut nulla.

Leuicula sunt alia, quas solent commini[illegible]ci, & vix adduci dignæ. Neq; enim ipsos afferre puto, quod eas quicquam euincere vel efficere credant, sed ne desit, quod prætexant. Dominicus Soto inter cæteras hanc quoq; adducit: *Negare nemo potest, cœlibatum præstantem esse virtutem, quam potissimum sacerdotes populo prædicare & commendare debent, viduasq́; & reliquos continentes ad castitatem animare. Quomodò autem potest hortator esse viduitatis, virginitatis aut castitatis, qui ipse conjugij lege viuit?* Hæc ille. Quasi vero Hieronymus virginitatem non satis, & plus etiam, quam satis, laudauerit, & ad eam incitauerit, qui tamen ipse virgo non fuit. *Virginitatem*, ait apologiâ ad Pammachium, *in cœlum fero, non quia habeam, sed quia magis mirer, quod non habeo. Ingenua & verecunda confessio est, quo ipse careas, id in alijs prædicare.* Et ad Chromatium: *Scitis lubricum adolescentiæ iter, in quo & ego lapsus sum.* Sed etiam qui virginitatem laudat vel ad eam cohortatur, modum excedere caueat: quod fiet, si Apostoli vestigia premat, qui virginibus & viduis ita cœlibatum commendat, vt tamen dicat, *Si se non continent, matrimonium contrahant*: vt se nemini laqueum injectum ire disertè profiteatur. Ne itaq; palmarium sibi ducat ecclesiæ doctor, si quouis modo ad cœlibatum homines impellat. Et quare cœlebs esse debeat, vt cœlibibus castitatem cœlibem incuicet; & non potiùs maritus, vt conjugibus, qui præ alteris plures sunt, castitatem conjugalem (nam hæc quoq; castitas est) commendet, & exemplū præeat maritus, quomodo debeant συνοικεῖν κατ' γνῶσιν, vt A-

l. 7 de Iust. & iure qu. 6, art. 1.

ep. 50, c. 8.

epist. 43.

1 Cor. 7, v. 9 & 35.

1 Pet. 3, 7.

vt Apostolorum os & coryphæus loquitur, *cohabitare* & conuersari *prudenter* & circumspecte, quemadmodum videlicet præstantiore judicio & scientiâ præditos decet, *vasiq́, muliebri vt infirmiori honorem tribuere*, id est, debitâ sollicitudine rectè consulere, & molestias ab eius infirmitate exortas æquo animo perferre, *ne*, si id non fiat, per dissidia & jurgia domestica *preces interrumpantur?* Sanè in his ritè præstandis non est nulla difficultas: & partem ecclesiæ multò maximam conjugati faciunt. Indigent doctore & exemplo. Horum igitur vtpote longè plurium potior habenda ratio, nempe vt ducem ipsi quoq; habeāt, qui & ista doceat, & exemplar sit, quod intueantur, & ad cujus imitationem suos mores componant. Ergo si propter paucos cœlibes presbyterum cœlibem esse conuenit, multo magis propter complures conjugatos conjugatum esse oportebit. Ecce quomodo eiusmodi argutiæ non modò contra nos nihil efficiunt, sed etiam leui negocio inuersæ in auctores suos retorquentur! Ejusdem farinæ, & deterior quidem, alia apud eundem Soto. *Si sacerdotes*, inquit, *conjugati essent, tunc ad episcopatus non nisi magnates, puta Duces & Comites ac cæteri seculares principes assumerentur, & ad pinguia beneficia alij seculares nobiles*. Quasi hoc si conjugati fuerint, necessario futurum sit; aut hodie, quia conjugati non sint, non fiat. Tædet talium næniarum.

Omnes autem quæ pro cœlibatu clericorum adduci possunt rationes, petuntur vel ab vtili, vel ab honesto. Cœlibatum videlicet efficere, vt clericus alteri nulli rei, præterquam sacro ministerio, vacet; vt bona ecclesiæ fideliter conseruet & rectè dispenset; vt in egenos sit liberalis, & si quid simile potest excogitari.

Præte-

Præterea tantopere decere & ornare ecclesiasticum ordinem, tantum gratiæ, dignitatis & existimationis passim apud populum ei conciliare, quum conjugium contrà dedecorat & commaculet, vilemque & contemtum eum reddat. Cæterùm qui legerit, quæ à nobis hactenus dicta sunt, facilè intelliget, nullam earum ratiuncularum quicquam efficere; & nullo negocio nodos, quicumq; inde nectantur, dissolui. Si quæ incommoda secum trahit conjugium, partim talia sunt, vt ea & eorum similia vita humana, quòd sit humana & non angelica, declinare penitus nequeat, nisi sæpiculè interim in grauiora amet incidere; partim verò eiusmodi, vt ijs in promtu sit medicinam inuenire. *Prophetæ quidem omnes*, ait Chrysostomus, *& vxores & domus habebant, sicuti Esaias & Ezechiel & eximius ille Moses: & nihil hinc virtuti eorum fuit impedimento.* Scandalis autem & flagitijs, quæ ad cœlibatum indifferenter omnibus majorum ordinum clericis impositum consequuntur, nullum hodie remedium potest inueniri. Sacer igitur ecclesiasticus ordo è cœlibatu sic rigidè & præfractè obtruso non decus, non dignitatem, non existimationem, sed dedecus, sed contemtum, sed ignominiam & infamiam reportat. Quare quum sit statutum posituum, & ad id finis, propter quem primitus sancitum fuit, non sequatur, sed exeat magis in euentum prorsus contrarium; hoc ipso cessat, vim amittit & obligare desinit. Quicumq; enim veterum cœlibatum cleri siue optarunt siue exegerunt, eâ intentione hoc fecerunt, vt magnam sanctimoniam, dignitatem & excellentiam ille acquireret. Vnde locum hîc habebit, quod alicubi scripsit Thomas: *Præcepta juris positiui magis obligant ex intentione legislato-*

homil. 16 in Matth.

gislatoris, quàm ex ipsis verbis; & ideo transgressor talis praecepti magis est reputandus, qui obuiat intentioni legislatoris, quàm qui deuiat in aliquo a legis ordinatione.

4. dist. 15. qu. 3. art. 3.

Georgius Cassander dicit, statutum illud, *etiamsi Apostolicum esset*, hodie tamen relaxari oportere: nempe quia etiamsi fortè hominibus Apostolicæ ætatis conuenire potuisset, nostris tamen hominibus, moribus & temporibus adeo non conuenit, vt contrarium intentioni statuentium effectum producat. Atqui tantum abest Apostolicum illud esse, vt Apostoli potiùs episcopis, presbyteris, diaconis conjugium apertè permiserint, imò commendauerint, sicut manifestum est & à nobis pridem ostensum fuit. Veteres autem qui cœlibatum clericis commendarunt aut etiam imperarunt, præferuido eximiæ cujusdam sanctimoniæ continentiæq; studio & amore incensi non tantam infirmitatis alienæ, quantam proprij zeli rationem habuerunt: certè quò posterioribus & sequioribus temporibus res euasura esset, præuidere non potuerunt. *In primo vigore ecclesiasticæ disciplinæ*, ait Gerson, *multa seuero rigore statuta sunt, quæ modo defluentibus in peiora moribus non solùm inutilem, sed impossibilem haberent exsequutionem.* Et rectè paullò antè laudatus Cassander, *Nimis rigidâ*, inquit, *& intempestiuâ huius constitutionis exactione grauissima & abominanda in ecclesia scandala exstitisse videmus. Nam caussæ illæ, quibus Majores ad constitutionem hanc faciendam inductos esse diximus, non solum hodie cessarunt, sed etiam in contrarium sunt conuersæ. nam primùm videmus hoc decreto vsq; adeo castitatem & continentiam in clero non confirmari, vt per illud ad omne libidinis & flagitij genus fenestra aperta esse videatur: item vsq; adeo non refrenatam in clero auaritiam, vt etiam frena magis laxata esse videantur.*

Consult. art. 23.

de vitâ spirituali lect. 4. cor. 13.

antur. *Dereliquerunt*, ait in suo Aulico Alanus Charterius Carolo VII Galliarum regi quondam à secretis, *conjugium: cæterùm huius loco adsumsere sibi illegitimas, vagas ac dissolutas libidines. Nolo longius extendere hunc sermonem: quia tantum hæ valent constitutiones, quantum inde percipitur vtilitatis. Quid autem constitutio, ne sacerdotes sint vxorati, affert aliud, quam subuertere & euitare legitimam generationem, vt ea conuertatur in adulterium; & honesta conuersatio cum vnâ duntaxat sponsa abeat in multiplicationem effrenis libidinis?*

Manifestum est igitur, & cùm experientiâ, tum multorum grauium & prudentium virorum testimonio constat, legem vniuersalis cœlibatus non modò ecclesiæ vtilem non esse, sed noxiam & detrimentosam; & proinde irritam. Quod enim majus damnum dari potest ecclesiæ, quàm quòd clerus sordido concubinatu & libidinibus pollutus infamiâ fœtet? vt interim taceam aliud incommodum, in se equidem graue, sed quod fortè non nemini præ altero leue queat videri: nempe per illam constitutionem multis aliàs idoneis & egregijs ministris ecclesiam spoliari. Viri quantâvis pietate, morum integritate, vitæ innocentiâ, eruditione, eloquentiâ instructissimi, si vel vxores duxerint, vel suæ sibi imbellicitatis conscij aut de dono continentiæ non admodum certi periculosis cœlibatus vinculis innodari nolint, per legem, quâ de agimus, clero arcentur. Per eam itaq; talium (quales complures esse quis dubitet?) vtilissimo & maximè profuturo ministerio ecclesia priuatur; & habere cogitur plerosq; necessarijs dotibus minùs instructos, aut etiam minùs probos vel certè cautos, qui spe videlicet dignitatum & opum inescari se & illaqueari patiuntur, & posteà nec officij partes pro dignitate

gnitate explere, nec cœlibatum intemeratum, vti oportebat, & inculpatum præstare valent. Animaduertit hoc ipsum, quâ fuit prudentiâ, Cassander. *Plerique*, inquit, *homines docti & pij ad continentiæ obseruationem adstringere se nolunt, quum & infirmitatis suæ rationem habeant, & exemplis turpitudinum & scelerum, quæ prætextu cælibatus passim in oculos & aures incurrunt, moueantur: quo fit, vt paucissimi adolescentes pietatis indole præditi ad Theologiæ studium se adjungant, aut a pijs parentibus ad hoc studium applicentur, sed ij ferè tantùm, qui opima beneficia, vitæ luxum & splendorem ac carnis licentiam & vagam effrenemq́; libidinem animo præsumunt; præter nonnullos, qui imprudenter & nondum sibi satis noti in laqueum inducuntur.* Hæc ex re & vero Cassander.

Apostolus de suâ sibi diuinitùs concessâ auctoritate loquutus, *quam dedit mihi Dominus*, inquit, εἰς οἰκοδομὴν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν, *ad ædificationem & non ad destructionem.* Intelligimus itaque, quibus limitibus potestas præsidibus ecclesiæ à Deo attributa, circumscribatur; & constitutiones, quæ manifesta damna dant, qualem illam de cœlibatu, quo de tractamus, legem esse liquidò constat, à potestate, quam Dominus dedit, non proficisci. Quin hac in ipsâ nostrâ materiâ versans Apostolus, quum cœlibatum commendasset, subjungit, *Hoc autem dico vestro commodo, non vt laqueũ vobis injiciam*, id est, vinculo aliquo necessitatis ad cœlibatũ vos adstringam, vinculo inquam, quod libertatem vobis adimat & occasionem suffocationi siue exitio vestro spirituali præbere possit. Laqueum enim injicit, qui faciendo necessarium quod liberum est, eiusmodi peruersa siue doctrinâ siue lege, ruinæ caussam hominibus præbet. Laudato itaq; cœlibatu commodisq; eius ostensis, liberum cuiq; relin-

2 Cor. 13, 10

1 Cor. 7, 35.

relinquit Apostolus, num amplecti eum velit, nec ne. Si necessitatem aliquibus imposuisset, laqueum injecisset, facturum non ad ædificationem, sed ad destructionem.

Sed neq; nos, aiunt Pontificij, necessitatem cuiquam imponimus, nec laqueum inijcimus. Clericatui quidem necessitatem cœlibatus adjungimus: sed ad clericatum ambiendum neminem compellimus. Vltrò & suâ sponte ordines suscipit, quicumq; apud nos quidem suscipit. Suscipiens autem necessitate cœlibatus adstringitur; quam tamen volens, sicut ordines, quibus annexa est, admittit. Ergo, inquam, non vni vel alteri personæ, quod tolerabilius, sed toti sacro ordini necessitatem cœlibatus imponitis, quod longè grauius; imò ecclesiæ ipsi. Ordo enim sacrorum ministrorum ex institutione diuinâ ecclesiæ necessarius est: nec ita se habet, quemadmodum ordo monachorum, quo ecclesia potest carere. Ordini autem illi Pontifex lege rigidissimâ cœlibatum injungit. Ecclesiæ igitur imponit necessitatem habendi tot cœlibes, quot opus est habere sacros ministros siue clericos, quibus sanè benè multis opus est: vt taceam interim, numerum à Pontificijs insigniter adauctũ esse, & additos plurimos, quibus opus non erat. Et quoniam qui horum omnium cœlibatum exigit, continentiæ dotem ijs elargiri nequit, imponit ecclesiæ necessitatẽ in sacro ministerio habẽdi & tolerandi plerosque incontinentes & impuros cœlibes: quantæ seruituti & turpitudini ecclesiã Christi vllo humano imperio subijci grande nefas est. Quod attinet autẽ personas, ne ipsis quidem necessitas illa cœlibatus sub conditione, nempe si cupiant sacris ordinibus initiari & ec-

clesiæ

clesiæ seruire, imponi potest. Omnibus enim & singulis conjugatis jus capessendi sacra ministeria, omnibus item & singulis sacris ministris jus matrimonij, vtrumq; diuinitùs indultum, nulla humana auctoritas planè & in totum auferre potest aut debet, vt posteà pluribus ostendemus. Laqueum autem si non omnino palàm & directè, certè per insidias & indirectè injiciunt. Nempe cœlibatum inuidiosis laudibus extollunt, neminis viribus superiorem esse dicunt, matrimonium econtrà sugillant & deprimunt; & quod caput rei est, cœlibatui amplas prælaturarum & sacerdotiorum dignitates & opes, tamquam illicium, circumdant. Ita pendentes laqueos ostendunt. Neminem quidem obtorta ceruice raptum illis induunt, sed cùm dulcedine verborum, tum splendore rerum inescant & pelliciunt, vt irritatâ suâ ipsius cupiditate aduolet & collum inserat. Vbi inseruerit, nodum fortiter adstringunt, & animaduerso periculo extrahere & regredi cupidum nullâ ratione dimittunt. Quin a conjugio magis, quàm à fornicationibus deterrent, clamantes cum Bellarmino, id jam *non conjugium esse, sed sacrilegium*; imò cum Costero, *peius omnibus adulterijs sacrilegium*. Aeneas Syluius, quum adhuc Cardinalis esset Senensis, ad amicum quendam suum Iohannem Frunt in hunc scribit modum: *Credimus te vt non insulso consilio, si, quum nequeas continere, conjugium quæris: quamuis id prius cogitandum fuerat, antequam initiareris sacris ordinibus. Sed non sumus dij omnes, qui futura prospicere valeamus. Quando huc ventum est, vt legi carnis resistere nequeas, melius est nubere, quam vri. Non tamen hæc Pontificis sententia, vt dispensandum censeat: stat in suâ*

l. 1 de cler. cap. 19.

Ench. c. 19.

epist. 307.

seueritate. Annón ista sufficiunt, vt laqueum hominíbus inijcere meritò dicantur?

Animaduertit iniquitatem & absurditatem legis de cœlibatu sacro ordini vniuersim imposito Baptista Mantuanus, Carmelitarum aliquando Prior generalis, qui anno antequam B. Lutherus contra indulgentias disputare inciperet, è viuis excessit: & quum forte suo ipsius nomine non auderet, alieno & quasi sub personâ impugnat. Quum enim conjugium Sancti Hilarij prædicasset, subijcit:

lib. 1. Fast.

Propterea leges quæ sunt connubia contra
Esse malas quidam perhibent. Prudentia patrum
Non satis aduertit, dicunt, quid ferre recuset,
Quid valeat natura pati. ceruicibus, aiunt,
Hoc insuaue jugum nostris imponere Christus
Noluit. istud onus, quod adhuc quàm plurima monstra
Fecit, ab audaci, dicunt, pietate repertum.
Tutius esse volunt, quá lex diuina sinebat
Isse viá, veterumq; sequi vestigia patrum,
Quorum vita fuit melior cum conjuge, quàm nunc
Nostra sit, exclusis thalamis, & conjugis vsu.

Pergit deinde ad examen aliarum quoq; legum:

Adjungunt etiam primi jejunia veris.
Quæ nisi sint seruata, volunt nos ire sub orcum.
Adspice, quàm duris, ajunt, frenata capistris
Gens electa fuit. Lex Christi æterna, nec vmquam
Cessatura, sinus (dicunt) sine tendat in amplos,
Vt sit conueniens, habilisq; & idonea toti
Humano generi, non importuna senectæ,
Non onerosa inopi, non importab[ilis] ægro.

Et post aliqua: *Exclamant, & viciniter se quandoq; jocantur,*

Thesty-

Thestylis hanc nimio pultem sale fecit amaram.

Concludit tandem: *Hæc ideo volui nostris intexere chartis,*

Vt quoties patres, quibus est custodia cymbæ

Petridos, a summo coëunt pastore vocati,

Sint memores, magno ad leges opus esse ferendas

Ingenio, multis oculis, examine recto.

In eandem sententiam Iohannes Gerson, integro pænè seculo antiquior, tractatu antè aliquoties à nobis laudato de Vita spirituali animæ, *Legislator*, ait, *noster Christus, vtiq; sapientissimus, judicialia* (ritualia, facientia ad ordinem & decorum in ecclesiâ) *omnia tamquam variabilia reliquit illorum judicio, quibus dixit, Qui vos audit, me audit: ita tamen, vt nouerint se positos ad ædificationem, non ad destructionem; & vt secundùm legem Dei, quæ regula est generalis omnium Christianæ religionis professorum sub vno abbate Christo, ipsi judicent, eam non amplìantes, neq; restringentes, neq; duriorem facientes, quàm expresserit Christus, qui jugum suum dixit esse suaue, & onus leue. Non enim plus habent in potestate prælati ecclesiæ ligare subditos ad aliqua, quæ non sunt tradita in lege euangelica professa ab omnibus Christianis, quàm habent abbates super religiosis suis ad obligandum eos præter regularem professionem suam: de quibus tamen est sententia Sancti Thomæ & aliorum doctorum concorditer, quod non potest abbas monacho præcipere aliud, quàm in regula sua professus fuerit.* Ex hac doctrinâ Gersonis facile fuerit colligere legem de cœlibatu vitiosam & irritam esse.

Lect. 4. coroll. 13.

Luc. 10, 16.

Matt. 11, 30.

Nulla sane siue Pontifici siue alijs prælatis concessa diuinitus est auctoritas, per quam lex de clericorum cœlibatu ecclesiæ queat imponi. Iure ducendi vxorem, vt Alfonsum Viruesium rectè obseruasse suprà monuimus, non potest emisso voto *se quisquam priuare illorum.*

pag. 104.

lorum, quibus explorata fuerit propria fragilitas, quin simul se vitâ æternâ priuet. Si ipse se per votum priuare nequit, neque alius per legem priuare eum poterit, quin similiter eum vitâ æternâ priuet. Per quæ vero vita æterna obtineri debeat, per quæ itidem amittatur, id totum à Christo domino, qui propterea solus verum & vnicum caput ac princeps ecclesiæ est, perfecte fuit constitutũ. Pastoribus & ministris nihil aliud demandatum, nisi vt Christi constitutiones promulgent & annuncient, homines ad amplectendum & seruandum incitent & hortentur, & vt commodiùs seruari possint, externum ordinem & decorum in ecclesiá dirigant. Quicquid itaque potestatis in hoc ipso ordine & decoro dirigendo obtinent, ad hoc, vt Christi constitutiones seruentur, refertur; quibus, quemadmodum ab ipso præscriptæ sunt, seruatis, salus rata est. Et sic potestas ista ad ædificationem facit. Non refertur autem huc, vt rationem obtinendæ salutis intricatiorem & difficiliorem reddat: sic enim ad destructionem faceret: nempe vt constituat, propter quæ non seruata homines salute excidant, etiamsi alioquin per gratiam diuinam Sanctiq; spiritus opem quæcumq; euangelio suo Christus exigit, præstiterint, vt, inquam, qui, si staretur intra terminos solarum a Christo sancitarum constitutionum, saluarentur, nunc propter constitutiones humanas non seruatas damnentur: priuandi vtiq; salute per has ipsas constitutiones, absq; quibus esset, non priuarentur. Tales itaque leges, per quas homines secundum Christi legem aliàs salui pereant, Pontifex & episcopi ferre nec possunt nec debent.

Libenter in hac materiâ de constitutionibus hu-

stianis, in quâ plurimùm mihi intellexisse videtur, Iohannis Gersonis verbis vtor. *Quum finis omnis legis*, inquit, *sit caritas secundum Apostolum; quum praeterea religiones & auctoritates Praelatorum data sint ad aedificationem, non ad subuersionem & illaqueationem fidelium, seq. eis submittentium; quis audeat dicere vel cogitare, quòd sancti viri Spiritu sancto pleni, supra jugum Christi suaue & facilitatem legis sua, adijcere voluerint onus grande tot & talium constitutionum sub obligatione pari ad praecepta purè diuina, hoc est, sub reatu damnationis aeterna?* Item: *Vellem nobis dicerent, austeriores illi religionum* (constitutionum) *censores, si quaesisset aliquis ab Augustino; Ecce jubes pater, vt non loquamur in claustro, vt in gestibus corporis nos compositos, vt in nutibus oculorum nos castos habeamus: visné igitur, vt quisquis contraria horum fecerit, qua aliunde ex Christi libertate licerent, ille sit reus capitalis criminis? vis vt infernali aeterna mortis supplicio tradatur? Noui mansuetudinem animi tui pijssime pater Augustine: noui prudentissimam discretionem tuam, quam audire mihi videor respondentem, & cum quodam horrore animi ac fricatione faciei dicentem; Absit hoc, ô fili. Qui vos judicat, Dominus est. Ego interim, quod salubre sit, dedi monitum vel consilium.* Et ad similium monitorum vel consiliorum classem constitutiones de coelibatu, quae quidem ab auctoritate ecclesiasticâ intra suos cancellos se continente, & per caritatem ac prudentiam Christianam gubernatâ profectae fuerint, referri oportet.

de vitâ spirit. animae lect. 6.

Non potest Pontifex rem quamcumq; ex se licitam & diuinitùs permissam vlli mortalium, praesertim si extra noxam & poenae reus non sit, simpliciter & in totũ prohibere, verbi gratiâ, esum carnium, vel vsum vini. Non potest itaque vel vni alicui infimae conditionis homini conjugium penitus interdicere. Possit forte vetare, ne

certo quodam tempore carnibus vescatur, vel vinum bibat, vel nuptias celebret, & ne cum nonnullis personis cognatione conjunctis contrahat, vt numquam carnes edat, vinum bibat, numquam & cum nemine contrahat, inprimis si persona nulli pœnæ (quæ tamen quàm bene & congruè interdicto matrimonio inferatur, nunc non inquiro) sit obnoxia, mandare non potest. Si id vni personæ non potest mandare, multò minùs toti sacro ministrorum ordini, qui alteram & quidem insigniorem ecclesiæ partem facit. Dicent, absq; proprio eorum, quorum interest, consensu tale quid imponi non posse: suos autem clericos consentire & seruandi cœlibatus votum emittere. Sed ego de cœlibatu, quatenus à lege pendet & mandatur, nunc disputo. Votum aliàs hic nullum esse, alibi ostendimus. Et esto, si vel maximè hîc sit votum; ad hoc tamen ipsum faciendum lege & mandato compelluntur. Iubentur, inquam, vouere. Iam verò si ordini clericorum cœlibatum Pontifex lege imponere non potest, nec poterit eidem imponere, vt cœlibatum voueat. Quod enim mihi mandari non potest, vt præstem; id vt præstare me velle promittam, itidem mihi mandari nequit. Lex itaque, quâ totus clericorum ordo & omnes sacris initiandi vouere jubentur, iniqua & nulla est.

Martinus Becanus objectionem hanc ipse adfert; *Ecclesiam non posse statuere legem, quæ certo hominum statui generatim adimat libertatem contrahendi matrimonium.* Respondens autem, *Verum quidem est*, inquit, *quòd absolutè loquendo non possit hoc facere: sed falsum est, quòd non possit facere eo modo, quo nunc facit, nempe sub hac conditione: Si quis velit esse presbyter vel episcopus, debet seruare continentiam. Nam per*

Manuali contr. l. 1, cap. 13.

huius-

huiusmodi legem non cogit quempiam ad continentiam, sed relinquit vnicuiq; liberum, vt possit amplecti statum ecclesiasticum vel non amplecti & consequenter vt possit vxorem ducere vel non ducere. Id vero quicquid est, difficultatem non expedit. Manet enim, certo hominum statui, nempe sacrorum ministrorum, generatim adimi libertatem contrahendi matrimonium: & quidem absolutè adimi. Nam constituris in sacro ministerio nulla ponitur conditio, sub quâ libertas contrahendi integra relinquatur. Est sanè in cujusuis fidelis arbitrio, num sacris initiari velit, an non. Fidelibus itaq; non adimitur libertas absolutè, sed sub conditione; si velint sacris initiari. Initiatis verò nulla superest conditio, cujus intuitu libertas ipsis & ipsorum ordini dici possit salua remanere. Isti igitur hominum statui siue ordini generatim & absolutè adimitur libertas contrahendi matrimonium; quod per ecclesiam fieri non posse fatetur Becanus. Nec ad alia vitæ genera siue status amplectendos cogi solent homines. Interim qui legem tulerit, Si quis velit esse miles, ei vxorem ducere numquam licebit; vniuerso militum ordini libertatem ducendi absolutè ademerit. Sic etiam qui sanxerit, Si quis velit alicubi esse aduocatus in foro, adsessor in judicio, magistratus in ciuitate, cœlebs esto; toti isti ordini cœlibatum imposuerit. Et possent adferri ratiunculæ: ne videlicet curâ rei familiaris à negotijs sibi concreditis maximi momenti, & in quibus fortunæ ciuium & salus reipub. sita sit, auocentur; aut cupiditate ditandi liberos corrumpi se patiantur & justitiam cauponentur. Quæ fortè non minùs fuerint plausibiles, quàm alteræ pro cœlibatu clerico-

rum. Quia tamen ejuſmodi leges iniquæ futuræ, iniquæ pari ratione ſunt illæ de clericis.

Venit in mentem, quod de ſexu muliebri ordinibus ſacris prohibito ad diſtinctionem XXV quarti ſententiarum ſcribit Scotus. Dicit, mulieres prohiberi non eſſe determinatum per eccleſiam, ſed à Chriſto id haberi. *Non enim*, ait, *eccleſia præſumſiſſet totum ſexum muliebrem ſine ſua culpâ priuare actu, qui poſſet ſibi licitè competere, quiq́, eſſet ordinatus ad ſalutem mulieris, & aliorum in eccleſiâ per eam: quia hoc eſſe videretur maxima injuſtitia non ſolùm in toto ſexu, ſed etiam in paucis perſonis.* Eadem tradunt Durandus & Petrus Paludanus. Dico & infero idem de ordine ſiue ſtatu conjugatorum. Huic enim Deus eccleſiaſticum docendi & ſacra peragendi miniſterium permiſit, minimèque interdixit. Perperam itaq; Pontifex præſumſit totum ordinem conjugatorum ſine ſuâ culpâ priuare actu, qui poſſet juxta diuinam legem licitè competere, eſſetq́; ordinatus ad ſalutem ipſorum & aliorū in eccleſiâ per ipſos. Et quia hoc in paucis perſonis maximæ fuerit injuſtitiæ, longè omniū maximæ eſt in toto ſtatu ſiue ordine. Maximam igitur injuriam facit Pontifex, non modò toti ſacrorū miniſtrorum ordini, dum eum conjugio diuinitùs permiſſo penitus prohibet; ſed etiam toti conjugatorum ordini, dum eum ſacris miniſterijs, ad quæ à Deo admittitur, omnino arcet. Ad injuriam verò vlli vel infimo mortalium, nedum totis præcipuis humani generis & eccleſiæ catholicæ ordinibus inferendam, vel ad jus, quod Deus ipſis conceſſit, auferendum Pontifex nullam habet poteſtatem. Quod igitur hîc agit, abſq; poteſtate agit: & proinde vitioſè, atq; ita, vt neminem obliget.

quæſt. 1.

Neq;

Neq; præditus est potestate, quâ flagitium & scelus esse jubeat faciatq; id, quod juxta Dei legem opus est bonum, pium & honestum. Stando in terminis legis diuinæ, opus bonum est clericum ad vitandam fornicationem & sobolem suscipiendam conjugio vti, ipsumq; clerici conjugium sanctum est & honorabile. Per auctoritatem itaq; Pontificis non potest effici scortatio, adulterium & sacrilegium: qualibus detestandis titulis conjugia clericorum Pontificij infamant, vxoribus eorum scortorum & meretricum nomina indentes. Quum anno superioris seculi L I purioris religionis præcones Sueuiâ pellerentur, *& ex ipsis quidam partui jam esse vicinam vxorem suam diceret, ideoq; majorem in modum oraret, vt eam sibi reuisere tantùm liceret; Atrebatensis ad suos conuersus, Vxorem, inquit, vocat, quæ scortum est.* Hæc Sleidanus. Subjungam aliud è Matthæo Paris, qui in anno cIↃ c c x x v hæc narrat. *Iohannes Cremensis cardinalis de licentiâ Henrici primi regis Anglorum in Angliam veniens ad natiuitatem B. Mariæ apud Londonios solenne concilium celebrauit. Vbi igitur de concubinis sacerdotum seuerissimè tractasset, dicens summum esse scelus de latere surgere meretricis ad corpus Christi conficiendum; ipse quum die illa corpus Christi consecrasset, post vesperam fuit in meretricio interceptus. Res notissima negari non potuit.* Mirum, quod qui conjuges presbyterorum concubinas & meretrices appellare non erubuit, suo flagitio sanctitatis & castimoniæ titulum non indiderit. Nam eò ventum esse videmus, vt vocabula rerum aut perdiderimus, aut commutauerimus. Viuentes in conjugio scortatores & sacrilegi vocantur; econtra homines libidinibus polluti, incesti, ἀρσενοκοῖται, quales complures Pontifices fuisse certum est, & nos ex occasione

lib. 22.

 de se-

de serie bene longâ suprà ostendebamus, sanctissimi domini audiunt.

Sicut autem potestatem non habet Pontifex, quâ actionem bonam in flagitium conuertat: ita non magis, quod Deus jussit, prohibere potest. Est verò præceptum diuinum, vt qui se non continet, siue clericus sit siue laicus (nec enim hîc discriminantur, nec, vbi par ratio, discriminis caussa reddi possit) matrimonium contrahat, & vitandæ fornicationis ergò vxorem habeat. Hoc præceptum juris diuini cùm scripti tum naturalis nulla lex Pontificia vel totum vel ex parte potest antiquare aut abolere: & si prodierit aut prodeat aliqua, quæ id conetur, nullarum est virium, nec à quoquam mortalium attendi debet vel seruari. Est sanè conjugiũ, quemadmodum suprà diximus, incontinentiæ & libidinũ adæquata & diuinitùs ordinata medicina, quâ omnes eius indigos ægros vti Deus non modò cupit, sed præcipit. Et si dictamen rectæ rationis & lex naturæ hominem cum periculoso morbo conflictantem non permittit idoneam medicinam, quæ in promtu sit & facilè adhiberi queat, contemnere vel repudiare; quomodo permittat ægritudini periculosissimæ, quæ æternam mortem inducere minetur, parato remedio non præuertere? *Vt scortationem euitemus, vt moderemur concupiscentiam, vt viuamus pudicè, vt Deo placeamus contenti vxore propriâ, hoc nobis adfert conjugium, hic eius fructus, hoc inde lucrum est*, vt alicubi dixit Chrysostomus. Quî fas esse queat, magnum numerum fidelium, & quidem quos scortationes euitare, concupiscentiam moderari & pudicè viuere totius ecclesiæ maximopere interfit, hoc fructu, hoc lucro priuari, prohiberi? Si pastor, cujus oues

[Marginal notes: 1 Cor. 7. — pag. 94 & 101. — hom. 12 in varia loca Matth.]

oues ſint propriæ, nouerit gregem ſontico cuidam morbo obnoxium eſſe, & corripi conſueuiſſe; nouerit eximium quoque remedium προφυλακτικὸν, & paret atque exponat, vt cuiuis ſit obuium; vicarius verò paſtor, cui cura ouium demandata, præcipuas & à quibus contagium in reliquas facilè deriuetur, arceat & vſurpare prohibeat: num id factum ἀρχιποίμην gratum habebit & probabit? num vicarius iſte paſtor deſiderio primarij directâ fronte non obnititur, & gregem perditum it, eo nomine grandes pœnas meritò daturus? num rectè non fecerint oues, quibus de voluntate ſui domini & ἀρχιποίμενος conſtet, ſi eam magis, quàm lubitum malè conſulti aut etiam improbi vicarij, ſequantur, & præcepta ſerui, menti & ſententiæ herili contrauenientis, nihili pendant?

Extendant enim portentoſis modis illud, ex quo vtramq; paginam faciente fanda nefanda deducere ſolent, *Paſce oues meas*. non tamen eò vſq; vnquam extendi poterit, vt liceat contra voluntatem & intentionem ἀρχιποίμενος medicinâ ab ipso præſcriptâ & gregi neceſſaria oues arcere; liceat, quod ille præcepit, interdicere, quod ſanxit, abolere; liceat opus præclarum & bonum ſacrilegij condemnare, liceat integris præcipuisq; totius gregis ordinibus inſignem injuriam facere; liceat deniq; oues, quas ille ſaluas ſummis opibus expetit, in præcipitium impellere & exitio inuoluere.

Qui igitur omnium maximus eſt defectus, hic deprehenditur, nempe legem latam eſſe à non habente poteſtatem. Thomas doctrinam de legibus explicans ſic alicubi ſcribit: *Qu[illegible] poteſt contingere dupliciter. Vno m[illegible] eſt ſimpliciter abſolutus ab eius*

1. 2 qu. 96 art. 5.

ab eius subjectione, unde qui sunt de vnâ ciuitate vel regno, non subduntur legibus principis alterius ciuitatis vel regni. Alio modo secundum quod regitur superiore lege, puta si aliquis subjectus sit proconsuli, regulari debet eius mandato, non tamen in his, quæ dispensantur ei ab imperatore: quantum enim ad illa non adstringitur mandato inferioris, quum superiore mandato dirigatur. Dico similiter quod ad contrahendum matrimonium pertinet, fidelis quicunque; atque adeo etiam clericus regitur superiore lege, Dei videlicet ipsius & Christi, à quo si mandatum aut saltim licentiam contrahendi habet, non potest per Pontificem & episcopos, quibus longè inferior potestas curandi externi ordinis & disponendorum rituum commissa est, prohiberi. Dices; conjugium & cœlibatum clericorum ad externum ordinem & ritum pertinere. Nego, inquam ego, quatenus conjugium est remedium incontinentiæ compescendæ diuinitùs constitutum: sic enim incontinentibus, etiam clericis, ne salute excidant, necessarium est. Ad ritualia igitur eatenus referri non debet. Et qui integro alicui hominum statui conjugium simpliciter interdicit, jam non intra limites disponendorum ritualium sese continet. Si constituat, non contrahendum esse cum personis his aut illis, non esse celebrandas nuptias omni tempore; id equidem ad ordinem, decorum, disciplinam, ritum pertinuerit: non item si innoxijs hominibus vel integro cuidam hominum generi jus contrahendi penitus adimat. Potest quidem fieri, vt nonnulli etiam veterum legem cœlibatus non nisi ritualem existimauerint: quod licet aliquâ ex parte queat admitti, & ipsa etiam sic fortè proponi & emolliri, vt rationem ritus non excedat; quatenus tamen toti clericorum

statui

ſtatui abſq; vllo diſcrimine & exceptione impoſita pleroſq; neceſſario ad vitandum vagas & illicitas libidines remedio priuat, ſic modum ritus non ſeruat.

Idem Thomas ex Iſidoro requiſita & conditiones legis, quæ quidem valida ſit & vim obligandi habeat, adfert & exponit. Sunt autem in hanc rem duo apud Iſidorum in Originibus dicta. Vnum ſecundo libro, his verbis conceptum: *Si ratione lex conſiſtat, lex erit omne jam quod ratione conſtiterit, duntaxat quòd religioni congruat, quòd diſciplinæ conueniat, quòd ſaluti proficiat.* Alterum mox ſequitur, & libro etiam quincto repetitur: *Erit lex honeſta, juſta, poßibilis ſecundum naturam, ſecundum patriæ conſuetudinem, loco temporiq́; conueniens, neceſſaria, vtilis, manifeſta quoq;, ne aliquid per obſcuritatem in captionem contineat, nullo priuato commodo, ſed pro communi ciuium vtilitate conſcripta.* Has ipſas in legibus qualitates ſiue conditiones exigunt, quicumq; ferè naturam legum expoſuerunt, cùm Canoniſtæ (nam Gratianus etiam prius dictum diſtinctioni primæ, poſterius quartæ inſeruit) tum Scholaſtici. Et Thomas quidem poſteriores omnes, etiamſi plures ſint, ad tres priores, vt *religioni congruat*, vt *diſciplinæ conueniat*, vt *ſaluti proficiat* (nam *ratione conſtare* accipit vt aliquid generale ad tria illa ſpecialia, quod in ſingulis inſit) reducit. Sed conſideremus poſteriores, vtpote quæ diſtinctiùs enumerentur; & videbimus legi de vniuerſali ſacrorum miniſtrorum cœlibatu vix vllam earum conuenire.

1, 2. qu. 94. art. 3.

cap. 10.

cap. 21.

Sit lex honeſta. Si honeſtam eſſe fuerit nihil honeſti interdicendo inhoneſtæ turpitudini nullam cauſſam præbere, tum lex quam examinamus, non erit honeſta, ſicut ex ijs, quæ diximus, plus quàm ſatis ſit, poteſt intelligi.

telligi. Honestissima est copula conjugij & sanctissimum fœdus inter vxorem & maritum, vnde ipsi Sancto spiritui visum fuit Christum tamquam sponsum & Ecclesiam tamquam sponsam in summo cantico introducere; & à conjunctione matrimoniali typum conjunctionis Christi & ecclesiæ petere. Si esset alia inter homines honestior copula & sanctior conjunctio, ab hac potiùs quàm ab istâ sumeretur imago. Interim clericos conjugio abstinere, & continentiam seruare non est quidem inhonestum. Sed lex quæ idipsum sine discrimine ab omnibus exigit, à multis segregat remedium amouendæ turpitudini necessarium. Est itaq; inhonestæ turpitudinis caussa, vt quæ remouet prohibens, quemadmodum pridem diximus. Nihil itaq; Pontificios juuabit, si contenderint, suâ lege non remoueri conjugium tamquam inhonestum, sed præcipi cœlibatum tamquam magis honestum, siue majus & excellentius bonum. Esto, sit ita, quemadmodum etiam admittit Apologia Augustanæ confessionis, *virginitatem esse donum conjugio præstantius:* dum tamen lege honestum, & quidē eximium ac præclarum, quod obtineri poterat, præcisè excludunt, & interim alterius sublimioris acquirendi facultatem suppeditare nequeunt, in caussâ sunt vt multi & illud amittant, & hoc non consequantur, atq; ita vtroq; perdito inhonestissimâ turpitudine, qui aliquin egregiâ honestate nitere potuissent, inquinentur. Quamquam, quod in se bonum est, quin eximium bonum, spe & prætextu sublimioris adipiscendi, & quidem incerti, simpliciter prohiberi posse, falsum est. Sed hoc omisso ad reliquas veræ legis conditiones pergamus.

Eph. 5. 32.

Pag. 101.

de conjug. sacerd.

Sit ju-

Sit justa. At ista lex injuriam facit non vni modò aut alteri personæ, sed integris ordinibus cùm conjugatorum, quos jure clericatus, tum clericorum, quos jure conjugij, juribus inquam diuinâ & naturali lege concessis, citra ipsorum culpam, spoliat. Thomas objectionem, vt solet, formauerat: *Leges humanæ frequenter ingerunt calumniam & injuriam hominibus. Sed licitum est vnicuiq; oppressionem & violentiam euitare. E.* Ad eam respondet, *Quod ratio illa procedit de lege, quæ infert grauamen injustum subditis, ad quod etiam ordo potestatis diuinitus concessus non se extendit: vnde nec in talibus homo obligatur vt obediat legi, si sine scandalo vel majore detrimento resistere possit.* Si de injuriâ vni aut paucis illatâ citòq; transiturâ ageretur, possemus dicere vitandi scandali ergò accipiendam & mussitandam esse. Sed agitur de injuriâ integris, vt diximus, ordinibus incussâ, durabili & ad posteros propagandâ: quin scandala, ceu hactenus ita quoq; porrò pariturâ; vt per occasionem resistentiæ exoritura, quæ tamen non nisi accepta fuerint, metui non debeant, quum à toleratâ longè maxima oriantur. Sicut etiam nullum majus detrimentum potest esse, quàm quòd multis remedium, ipsis, ne in peccata incidant & salute excidant, necessarium aufertur.

1. 2. qu. 96. art. 4

Sit possibilis secundum naturam, id est, vt bene explicat Franciscus Suarez, *consideratâ fragilitate & conditione naturæ. Quod etiam,* inquit, *Deus ipse suo modo obseruat. Nam ideo non præcipit omnibus virginitatem seruare, quia non erat hoc possibile secundum naturam.* Si hoc non est possibile omnibus, fidelibus puta & laicis; nec possibile est omnibus clericis. nam hi e mediâ turbâ fidelium & laicorum adsciscuntur, nec vllo modo de ijs constat, quòd minùs

l. 1 de leg. c. 9. num. 19.

fragiles sint aut dono continentiæ magis polleant, quàm alij, qui clericatui non admouentur. Certè apud Pontificios, qui hanc legem mordicùs defendunt, nullus delectus habetur, nulla exploratio instituitur, quid eorum qui admouentur, humeri valeant, quid ferre recusent. Quin, vt apud eumdem Suarez lego, *confirmatur quotidianis exemplis, ordinem sacrum suscipi, &*, sicut ipse vult, *votum castitatis emitti ab ijs, qui non habeant voluntatem seruandi castitatem, imò etiamsi domi concubinas foueant.* Sed non esse in omnium manu, vt possint continere & non-vti, satis superiùs ostendimus, nec opus est hìc repetere.

l. 1 de Voto, cap. 4.

Sit loco temporiq; conueniens. Etiamsi primis ecclesiæ seculis lex aliqua cœlibatus conuenire potuerit, hodiernis tamen temporibus minimè conuenire anteà diximus. Sanctus Paulus nullam quidem legem ferens, sed ad cœlibatum idoneis consilium dans, hoc ipsum præsenti tempori accommodat. *Existimo*, inquit, *hoc bonum esse* διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην, *propter instantem necessitatem*, siue imminentem persequutionis calamitatem. *Tempus oportunum*, quo liceat commodè & tuo ipsius arbitratu vitam instituere, *contractum est in posterum.*

pag. 119.

1 Cor. 7.26.

Sit necessaria & vtilis. Thomas rectè explicat, *necessitatem referri ad remotionem malorum, vtilitatem ad consequutionem bonorum.* Quæ verò mala remoueat lex cœlibatus, & quanta bona adferat, ex superioribus abundè potest constare, & testatus fuit Sigismundus imperator, qui formulam reformationis cleri, concilio Basiliensi offerendam fecit conscribi, & inter alia hoc quoq; caput inseri: *Quia plus mali quàm boni ex Calixti decreto in ecclesiâ sequutum sit, melius & animæ tutius esse, vt juxta ritum ecele-*

ecclesiæ orientalis clericis licentia concedatur contrahendi honesta matrimonia. Sic ex ipsa formula Argentinæ anno cIↃ IↃ xx editâ allegat Chemnitius. Adſcribam ad has conditiones vberiùs declarandas verba Gabrielis Vazquez. *Non ſufficit,* inquit, *vt lege remoueatur aliquod damnum, niſi adferat etiam maius bonum: ſi enim maius bonum non adferret, etiamſi remoueret aliquod malum, non eſſet ſecundum rationem, verbi gratiâ, ſi ex eius obſeruatione ſequerentur plura mala, quemadmodum ſi lex aliqua non permitteret meretrices, & grauiter puniret, etiamſi ex ſe habeat omnes conditiones, & ſit neceſſaria, id eſt, neceſſitate aliquâ exigente videatur lata, ſi tamen vtilitatem non adferret, ſed potiùs inde grauiora ſequerentur peccata, non eſſet ſecundum rationem.* Quaſi vt eueniant bona, liceat mala facere, vel poſitiuâ & apertâ conceſſione, vt fiant, permittere. Inter cauſſas verò, propter quas Pontifex publica lupanaria fouere & meretricibus facultatem corpore quæſtum faciendi liberam concedere cogitur, præcipuam eſſe cœlibatum clericorum alibi oſtendimus, quem ſi mitigata lege relaxaret, Romam proſtibulis exonerare poſſet. Liceat autem, obſecro, mihi pro coniugio verba facere, qualia pro meretricibus fecit Vazquez. Si lex aliqua non permittat clericorum coniugium, & grauiter puniat, etiamſi ex ſe habeat omnes conditiones, (quarum nullam habet) & ſit neceſſaria, id eſt, neceſſitate aliquâ exigente videatur (& profectò ſaltim videtur lata; quia tamen vtilitatem non adfert, ſed potiùs inde grauiora oriuntur peccata, quæ, abſq; illâ foret, non orirentur; proinde non eſt ſecundum rationem. Sequitur apud eumdem Vazquez de hac ipsâ & ſuperioribus conditionibus: *Has omnes conditiones exiſtimo ita neceſſarias ad veram ratio-*

Exam. concil. Trid.

in 1.2. diſp. 155. cap. 1.

pag. 91

nem legis, quæ subditos possit obligare, vt deficiente aliquâ illarum lex non sit secundum rationem, & proinde essentia illius & obligatio non constet. Quid igitur de lege cœlibatus & obligatione, quam importet, statui debeat, nunc liquet.

Sit manifesta, ne aliquid per obscuritatem captiosum contineat. Hæc conditio, ait Vazquez, *pertinet potiùs ad perfectionem legis, quam ad essentiam.*

pag. 118.

Nullo priuato commodo, sed pro communi ciuium vtilitate conscripta. Etiam hoc suprà demonstrauimus, quod clerus cœlebs Pontifici & Romanæ sedi artiùs deuinciatur, priuatum esse commodum Pontificis & curiæ. Concludimus igitur ex receptissimâ de legibus doctrinâ communibusq; principijs, legem de quâ agimus, quandoquidem conditiones ad veram rationem legis, quâ subditi possint obligari, non habet, non esse secundum rationem, & proinde essentiam eius & obligationem non constare, vt verbis Gabrielis Vazquez paullò antè adductis iterum vtamur.

Possem addere de acceptatione, interpretatione, cessatione, abrogatione legum, si opus esset; & inde complura contra Pontificium cœlibatum euincere. Cæterùm cui competit acceptari, interpretationem & ἐπιείκειαν admittere, cessare vel abrogari, id supponitur esse lex, quæ obliget aut saltim per naturam suam obligare possit. At Pontificium de vniuersali sacrorum ministrorum cœlibatu statutū, quia à non habente potestatem, vel certè limites suæ potestatis enormiter excedente profectum est, & conditionibus veræ legis caret, ideo ex se & intrinsecè vitiosum & irritum est, nec ad tollendam obligandi vim, quali nullâ pollet, aliquid istorum requiritur.

Acce-

Acceptationem aliàs ad roborandas leges ita necessariam esse, vt si populus aut major eius pars resistat, & recipere detrectet, vim obligandi amittat, communis est opinio. *Leges*, ait Gratianus, *instituuntur cùm promulgantur; firmantur, cùm moribus vtentium approbantur. Sicut enim moribus vtentium in contrarium nonnullæ leges hodie abrogatæ sunt, ita moribus vtentium ipsæ leges confirmantur.* Et ad constitutionem Alexandri tertij de treugâ & pace notat Glossa, *Quod dicit hic, hodie non tenet; & episcopi qui non seruant hanc constitutionem, non dicuntur transgressores, quia non fuit moribus vtentium approbata huiusmodi treuga.* Hinc illa interpretum passiua est sententia, quam ex Theologis quoq; istarum partium amplectuntur Iohannes Gerson *lect. IV de vita spirituali animæ, coroll. XIII*; Iohannes Major *in quartum distinct. XV, qu. IV*; Iohannes Driedo *libro primo de libertate Christiana, cap. IX, considerat. II*; Iohannes Azorius *Institutionum moralium lib. V, cap. IV*; Gregorius de Valentiâ *Tomo secundo, disp. VII, qu. V*, vbi etiam dicit, communem eam esse Theologorum & Iuristarũ doctrinam. Quamuis autem dissentiant Gabriel Vazquez *in primam secundæ disput. CLVI, cap. V*; & Franciscus Suarez *libro tertio de legibus, cap. XIX*; negari tamen non potest, si lex imponat prorsus inusitatum, prægrande & prægraue onus, obligationem eius resistentiâ populi, quippe rationabili, vel impediri vel tolli. Audiamus modo ipsum Suarez, virum ingenio promto, iudicio exacto, industriâ admirabili, & in studijs scholasticis versatissimum, quibus si pari felicitate linguarum & antiquitatis cognitionem (quâ penitus hominem, vt plerosq; alios eius sectæ, destitui videmus & dolemus) addidisset, inter summos seculi meritò haberetur. Is itaque, quum loco allegato con-

distinct. 4.

cap. 1.

contra priorem sententiam disputasset, subiungit quæ hic legi & nostro negotio accommodari, operæ precium fore existimauimus. *Lex iniusta*, inquit, *non est lex, præsertim quando ex parte materiæ est iniusta, quia rem iniquam præcipit: tunc enim non solùm ad acceptandum non obligat, verùm neq; etiam si sit acceptata: quia non solùm non tenentur subditi acceptare illam, verùm etiam non possunt, quando est clarè & manifestè de re iniquâ. Quando verò tantùm est iniusta respectu subditorum, quia illis infert grauamen iniustum, etiamsi ab eis sine peccato seruari possit; tunc etiam non obligat, vt acceptetur, tum quia excedit potestatem legislatoris, tum quia nemo patiens iniuriam per legem, potest per eam obligari. Imò etiamsi subditi acceptent, non obligabuntur lege, vt lex est: an verò possint obligari per modum pacti aut promissionis, vel donationis, aut tandem præscriptionis, alia est quæstio.* Item, *si lex, quamuis non sit iniusta, sit tamen nimium dura & grauis, & talis communiter à populo seu republicâ iudicetur; tunc verisimile videtur, non obligare populum ad acceptandum, nec peccare eos, qui incipiunt non seruare legem.* Hæc nunc applicentur legi de cœlibatu, quæ non modò nimis dura & grauis est, sed etiam respectu coniugatorum, quos sacro ministerio, & sacrorum ministrorum, quos coniugio arcet, iniusta: quin, quatenus fragiles & ægros medicinâ à Deo præparatâ prohibet, penitus iniqua.

nota. II.

Panormitanus, quod de acceptatione à Canonistis doceri diximus, ad hoc ipsum cœlibatus negotium transfert. *Lex præcepti tollitur*, inquit, *si moribus vtentium non recipitur.—— Papa etiam cum maiore parte concilij non poterit indicere continentiam certo generi personarum post promotionem, eis resistentibus & reluctantibus, quia continentia est res, quæ potest persuaderi, imperari autem non; caussâ XXXII. qu. I. cap.*

c. Cum olim, decler. coniug.

cap. Integritas. Locus hic, quem ei Gratianus suggessit, depromtus est ex Ambrosij exhortatione ad virgines, in quâ sanctus ille pater Iulianam viduam introducit filiabus suis virginitatis decus commendantem, & inter alia his quoq; verbis vtentem: *Tentationem tantarum necessitatum,* difficultatum & afflictionum, quæ in vitâ humanâ *si vultis filiæ vitare, integritas corporis expetenda vobis est, quam ego pro consilio suadeo, non pro imperio præcipio. Sola est enim virginitas, quæ suaderi potest, imperari non potest; res magis voti, quàm præcepti.* Hinc igitur nonnulla apud ipsum Ambrosium & eius σύγχρονον Hieronymum duriora, & præceptum magis quàm hortatum redolentia, exponenda erunt: capienda videlicet haut aliter, quàm consilia & incitamenta, etiamsi nonnumquam verbis, instar mandatorum, exaggerentur.

post init.

Vnum hîc adhuc addo, ex illis quæ diximus, deductum, ita euidens, vt à Pontificijs negari nullo modo possit. Qui hodie sacris initiantur, ad cœlibatum promittendum aut admittendum lege compelli, iniquissimum quidem est: potest tamen qualiscumq; color induci, eos videlicet suâ sponte ambire sacros ordines, quibus cœlibatum durâ & inexorabili lege, quidquid tandem de æquitate eius sit, annexum esse non ignorent. Quid autem fiet illis, qui olim lege istâ aut nondum promulgatâ aut neutiquam obseruata, initiati sunt? quando videlicet aut nulla eiusmodi lex fuit; nam aliquando cepisse & paullatim modò hîc, modò ibi inualuisse certum est; aut quando jam in desuetudinem venerat & obseruari desierat, quod de temporibus Siricij & Gregorij septimi solet affirmari. Qui, inquam, quando lex de cœlibatu aut non fuit, aut non viguit, initiati, atque

ita sacros ordines absq; aliqua ad recipiendum cœlibatus jugum obligatione consequuti erant, non potuerunt in posterum vllo prætextu conjugio, quod aut iniuissent, aut inire cogitarent, prohiberi. Non potuit enim prætexi votum, quum nullum emisissent, aut emittere jussi fuissent; quin vxorati, vt eo tempore plerique, ordines suscepissent; non lex diuina, vt omnes fatentur, non humana vel ecclesiastica positiua, quæ vel nulla prorsus fuit, vel in vsu non fuit, non acceptata, aut etiam per desuetudinem vel contrariam consuetudinem abolita, vxoratis aut quibus vxores ducere integrum esset, passim ad sacros ordines admissis. His igitur ipsis non modo vllâ ratione, sed ne quidem prætextu vel colore nuptiæ postea interdici aut vxores adimi potuerunt: & conjugia talium, pleraq; ante ordinationem contracta, sacrilegij infamia adspergere, dirimere & irrita atq; nulla pronunciare, non humanæ insaniæ, sed diabolicæ fuit audaciæ. Conjugij enim legitimè contracti vinculum nulla humana auctoritas soluere potest vel tollere. Ista verò, de quibus loquimur, conjugia legitimè contracta fuerant, quippe quibus, quum contraherentur, nulla vel diuina vel humana lex, vt Pontificios suis ingratijs fateri oportet, obstiterit.

Interpretationem humanæ legis siue ἐπιείκειαν quod attinet, locum ea habet in singularibus casibus ab vniuersali lege, quæ generaliter loquuta ad eiusmodi particularia se dimittere non potuit, exemtis. Cessat igitur obligatio in casu, quo obseruatio legis pugnatura esset cum virtute aliquâ vel præcepto legis naturalis aut diuinæ, & proinde iniqua futura. Iam verò præceptum est diuinum, vt qui se non continet, ad restinguendam vstio-

vstionem & vitandam fornicationem matrimonium contrahat: est quoq; præceptum juris diuini naturalis, vt quisq; periculum lapsus in peccatum & amittendæ salutis, remedijs quibuscumq, potest, præsertim si in promtu sint, auertat. *Multi* autem clerici *saluarentur in sacerdotio conjugato, qui sterilitate in presbyteratu damnantur*, vt Æneam Syluium scripsisse supra diximus: & ex eodem etiam exemplum Iohannis Fruntij produximus. Produximus quoq; Alfonsum Viruesium, rectè adserentem *quod jure ducendi vxorem nemo illorum priuare se posit, quibus nota fuerit propria fragilitas, quin simul se vita æterna priuet.* In eiusmodi itaq; casibus cessabit obligatio legis cœlibatum injungentis, etiamsi alioquin inter leges humanas locum aliquem tueri posset. Cessat præterea obligatio legis positiuæ, juxta Suarezium, in casu, quo obseruatio nimis dura & difficilis futura: *Quia*, vt loquitur continuādo verba proximè citata, *tunc verisimiliter præsumitur, non esse latam legem illam a principe cum intentione absolutè obligandi, sed solum experiendi, quomodo talis lex a populo recipiatur.* Loquitur de lege toti populo nimis molestâ. De casibus verò, quibus non vniuerso populo, sed nonnullis saltim personis prægrauis futura, alibi: *Non cessat tantum obligatio legis in particulari, nec solum locum habet* ἐπιείκεια, *quando obseruare legem esset iniquum, sed aliquando ac sæpe illum habebit, etiamsi iniquum non sit, solum quia est nimis graue aut difficile. —— Constat propter vitandum magnum grauamen licitum esse non seruare legem, quamuis si velim cedere juri meo, possem facere actum præceptum cum illo grauamine. ergo excusatio non semper est cum obligatione non faciendi actum præceptum, nec oritur semper ex iniquitate actus, sed ex alio jure, quod homo habet, vt non tam seruiliter (vt sic dicam) obligetur.* Casus prioris

pag. 117.

pag. 181.

l. 6 de leg. c. 6. num. 9.

oris generis, nempe quibus obseruatio mala & iniqua futura, sub potestatem; posteriores autem nimij oneris & grauaminis sub voluntatem æqui legislatoris, quicquid de potestate sit, non cadunt. Vnde in talibus intentionem & voluntatem legislatoris magis, quàm nuda legis verba, attendi oportere vnanimis omnium doctorum est consensus. Nempe ejusmodi casus legislator, cuius voluntas non nisi æqui boniq; publicæque & singulorum tranquillitatis cupida esse creditur, si preuidere potuisset, ipse exemisset, aut etiam hodie, si præsens adesse & circumstantias omnes cognoscere posset, eximeret.

pag. 119. Dictum aliquod Thomæ in superioribus recitauimus: subjungimus nunc alterum in eandem sententiam: 2. 2. qu 147 art. 3. *Præcepta, quæ per modum communis statuti proponuntur, non eodem modo obligant omnes, sed secundum quod requiritur ad finem, quem legislator intendit; cuius auctoritatem si aliquis transgrediendo statutum contemnat, vel hoc modo transgrediatur, vt impediatur finis, quem intendit, peccat mortaliter talis transgressor. Si autem ex aliquâ rationabili caussâ quis statutū non seruet, præcipuè in casu, in quo etiam, si legislator adesset, non decerneret seruandum, talis transgressio non constituit peccatum mortale.* Eadem legimus in speculo morali Vincentij Bellouacensis, parte 10. dist. 26. & prætereà hæc quoq; verba: *Legislatoris intentio non est, vel esse non debet in condendo jus aliquod positiuum, obligare homines ad illius juris obseruantiam habentes caussam legitimam vel etiam rationabilem non obseruandi.* Martinus Nauarrus cap. 23. num. 43. Manuali: *Caussa videtur justa, ob quam legislator, si præsens foret, excusationem admitteret. Caussa etiam, quæ bona fide pro justâ habetur, & ob quam, ni talem eam judicaret, legem non transgrederetur, à peccato mortali excusat.* Dominicus So-

10: *Legis obſeruatio, ſi in exitium vergat communis ſalutis, non eſt ſeruanda. Sed neq; in priuatam perniciem eſt ſeruanda. Etenim ille, cui palàm eſſet obſeruationem legis eſſe letalem, conſtaretq; ex naturâ legis non eſſe eius mentem in tantum periculum adigere ſubditos, neutiquam tenetur legem cuſtodire: vt ſi mihi conſtet hoſtes mihi in viâ inſidias paraſſe, non teneor die feſto ire ad ſacrum.* Si licet ſtatutum eccleſiaſticum ob periculi ab inſidijs humanis vitæ corporali imminentis metum non ſeruare; multo juſtiùs idem licebit ob metum longè grauiorem incidendi in inſidias ſatanæ, *(ne tentet vos ſatanas propter incontinentiam veſtram,* ait Apoſtolus) in peccatum & exitium animæ. Dicent fortè, periculum illud ab incontinentiâ & inſidijs diabolicis per Dei gratiam poſſe euitari. Eam rem pridem diſcuſſimus. Nunc ſaltim dico, alterum quoq; illud æquè poſſe; cuius tamen declinandi ergò conceditur legem eccleſiaſticam non ſeruare.

l. 1 de juſt. & jure qu. 6, art. 8.

1 Cor. 7. 5.

pag. 102.

Lubet adijcere concluſiones nonnullas Suarezij, qui doctrinam de legibus è veteribus & recentibus ſcholaſticis, quin etiam juris canonici & ciuilis interpretibus, amplo opere copioſiùs & accuratiùs, quàm quiſquam alius, expoſuit. *Dicendum eſt,* inquit, *quando certò conſtat materiam legis humanæ ex accidente, euentu vel circumſtantiâ factam eſſe iniquam ſeu contrariam alteri præcepto aut virtuti magis obliganti, tunc ceſſare obligationem legis, & propria auctoritate poſſe omitti, ſine recurſu ad principem.* Et adductâ auctoritate Thomæ eiusq; interpretum, *ratio eſt,* ait, *quia ibi ſuperior auctoritas nullum effectum habere poteſt: nam etiamſi poſt recurſum ad illam vellet ſubditus legem ſeruare, non poſſet illi obedire, quia obediendum eſt Deo magis, quàm hominibus. ergo impertinens eſt in eo caſu licentiam poſtulare. Secundo di-*

lib. 6, c. 8.

do dicendum est, quando certò constat, legem non obligare, etiamsi possit sine peccato seruari, subditus propria auctoritate potest illam non seruare. Tertiò dicendum est, qui probabiliter iudicat, legem non comprehendere casum illum, securè potest excusari ab obligatione legis, etiamsi formidet, vel vtrinq; habeat rationes probabiles dubitandi. Hæc talia ad nostrum negocium & ecclesiasticam siue potiùs pontificiam conjugij clericorum prohibitionem quiuis nullo negocio potest accommodare. Constat igitur, si qui clericis cœlibatum indicunt & matrimoniū interdicunt, seruari eam legem velint cum periculo animæ, ab ijs etiam, qui vrantur & jugum ferre non possint, modum potestatis suæ enormiter excedere, & quæ neq; debeant neq; possint, magnâ iniquitate præcipere. Sin, quod de priscis ecclesiæ antistitibus meritò nobis persuademus, non voluerunt præscribere, nisi quod potuerunt & debuerunt; haut fuit ipsorum sententia & intentio cœlibatum aliter legibus suis, aut potiùs monitis & consilijs, exigere, quàm quatenus sine periculo ac detrimento spirituali seruari potuit, atq; adeo tamquam ritum, qui priuatim in commodum ministrorum & publicè in ecclesiæ ornamentum cederet. Qui, inquam, episcopus siue pontifex aliter accipi cupit, & quantumcumq; tandem periculum immineat, quodcumq; damnum sequatur, nihilominus legem seruari; is terminos potestatis suæ euidenter transilit. De quo etiamsi non constaret euidenter, sed saltim probabiliter, audi quid ex suâ & aliorum doctorum sententiâ doceat Suarez: *Si judicium probabile est superiorem excedere potestatem suam, præcipiendo rem grauiorem vel cum majore periculo quam possit; tunc subditus probabiliter credit non potuisse fieri præceptum pro tali casu, & alias suam libertatem*

tatem possidet: ergo potest jus suum anteferre, & contra verba legis pro sua libertate operari absq; alia interpretatione.

Præterea cessat lex, si finis eius cesset, hoc est, si per legem eiusue obseruationem, finis, propter quē primitus excogitata fuerat, obtineri amplius non possit; & multo magis, si res exeat in oppositum. Hoc enim fuerit finem siue rationem legis cessare non modò negatiuè, sed contrariè. Qui voluerunt clericos conjugio abstinere, siquidem rite & cum ratione id voluerunt, clero eximiam munditiem & dignitatem conciliare conati sunt, inprimis vero decus & emolumentum ecclesiæ intenderunt. E cœlibatu autem illo omnium sacrorum ministrorum vniuersali immunditiem & opprobrium cleri, ecclesiæ verò dedecus & damnum vbertim enatum esse multis pridem ostendimus; nec opus est actum agere. Euincit idipsum experientia, clamat populus Christianus, negare non possunt ipsi cœlibatus patroni, testantur Imperatores, quin nonnulli Pontificum. nec alia fuit mens augustissimorum principum Ferdinandi primi & Maximiliani secundi, quos ob eximiam pietatem, prudentiam & moderationem merito omnis veneratur posteritas, aut Sigismundi Augusti regis Poloniæ, aut Alberti ducis Bauariæ, durante & finito Tridentino concilio, conjugium clericis concedi partim à Paulo quarto, partim à Pio quarto per oratores & per literas enixe flagitantiū. Fecit etiā Maximilianus secundus Pontifici Pio quarto & cardinalibus offerri libellum, quo pro conjugio clericorum argumenta continebantur, & inter cætera hoc quoque afferebatur, *Paphnutiū in Nicena synodo honorabiles confessum nuptias, & concubitum cum propria vxore castitatem esse asserentem,*

tem, suasisse patribus, ne cœlibatus legem dicerent: grauem quippe esse caussam, quæ aut ipsis sacerdotibus aut eorum conjugibus scortationis occasionem praberet. id si olim sanctè & sapienter dictum, & vt inde honestati, hinc infirmitati hominum subveniretur, necessarium existimatum est, nunc profectò hoc infelici seculo verissimum esse, quo vix inter multos vnus reperiatur, qui castum cœlibatum praestet, nam omnes ferè publicos esse scortatores, cum maximo animarum discrimine & populi offensione. Hæc in eum modum præter alios Thuanus memorat.

lib. 16 in fin.

Lex itaq; cœlibatus in euentum suo fini contrarium euasit. Ex se itaq; cessat, nec aliâ opus est abrogatione. *Lex enim*, vt Suarezij verba denuò producamus, *tunc abrogatur quando supponitur esse vera lex & permanens toto tempore priusquam abrogetur; & consequenter debet etiam supponi justa, rationabilis, vtilis: nam si priùs fiat injusta, nociua aut inutilis, priùs per se desinet esse, quàm abrogetur, & ita jam non habebit locum abrogatio.*

l. 6 de leg. cap. 25.

Si tamen vllâ opus foret abrogatione, dubium nullum est, ecclesiam aut ecclesias etiam particulares, præsertim insignes & amplas, eâ esse prudentiâ & potestate, vt leges ociosas, nedum noxias possint abolere. *Neq; enim necessarium est*, vt iterum cũ Suarezio loquamur, *mutationem rerum esse tantam, vt legem effecerit aut injustam aut prorsus inutilem, sed satis est vt vel nimis rigorosa, vel minùs vtilis esse videatur, seu quòd major fructus ex eius reuocatione speretur, vel quòd majora pericula aut mala illo modo euitentur.* Optimo igitur jure lex cœlibatus, si abrogatione opus sit, abrogari potuit. sicut sanè vnanimi consensu & introductâ in contrariũ consuetudine in plurimis & amplissimis ecclesijs, præsertim septentrionalibus, censeri potest abrogata.

Hîc

Hîc procul dubio manũ injicient & de potestate Pontificis, absq; cujus auctoritate nihil innouari debuerit, verba facere incipient. Nobis quidem de eâ hoc loco disputare non est integrum: id solùm adserimus, non magis verum esse, quòd à Christo Pontifici potestas in vniuersam ecclesiam concessa, quàm verum est, quod ab Apostolis jus conjugij clericis ademtum. Patriarchalia jura, quæ Romanus episcopus in occidente & in illas, de quibus loquimur, ecclesias tacito quodam populorum consensu aliquamdiu obtinuit, eodem consensu, & expresso quidem, amisit, postquam enormiter abuti cepit, & ecclesias seruilibus imò iniquis oneribus, quorum imponendorum nullum ei jus erat, pessumdare. Si animo suo moderatus fuisset, aut frequenter & comiter monitus, quæ nimiâ dominandi libidine peccata fuerant, emendasset, dignitatem suam sine dubio retinere, & vt hactenus, ita quoq; porrò tamquã patriarcha coli potuisset. Sed quia quantiscumq; obtestationibus nihil moderati ab illo impetrari poterat, nec spes erat vmquam impetratum iri, in libertatem, quam à Christo habebant, majores nostri atq; occidentis complures, septemtrionis verò omnes ecclesiæ sese vindicarunt. Neq; enim vult Christus ecclesiam aliquam suam, nedum adeo nobiles & amplas, tantæ seruituti subjacere, vt nequeat humana statuta, quæ prædura experitur, abrogare; vel primatui, aut, vt ita loquar, superioritati cuidam, non nisi consuetudine, vel, ad summum, jure positiuo introductæ, præsertim postquam in dominatum intolerabilem & meram tyrannidem conuersa fuit, sese siue opponere siue subtrahere. Vnicuiq; tali ecclesiæ eam auctoritatem omnium caput

X & prin-

& princeps contulit, vt possit scandala, quibus lacessitur, amouere, & tranquillitati suæ consulere, nec opus sit eâ gratiâ Romam ire, inprimis ex quo nihil inde opis aut præsidij potest sperari. Per illam igitur auctoritatem, accedente in istis partibus cùm constante desuetudine, tum concordibus populi Christiani suffragijs, lex cœlibatus, si non alioquin aut vt iniqua numquam obligauit, aut ex quo noxia esse cepit, ex se obligare desijt, ante centum & plures annos abrogata fuit, vt exinde apud nos quidem nemo eâ teneatur, nec teneri possit.

Si lubeat omnino potestatem Pontificiam attendere, dico eâ legem cœlibatus ferri aut potuisse, aut non potuisse. Si non potuit, vel quia leges vniuersis ecclesijs Pontifex ponere non potest, vel certè quia iniquas non potest, vtrumutrum fuerit, lex, de qua disputamus, irrita & nulla erit. Sin potuit, attamen non aliter potuit, quàm eâ moderatione, ne vel priuatim homines in laqueum exitiumq; conijceret, vel publicè ecclesiæ emolumento decoriq; officeret. Vbi quid eiusmodi emergere cepit, lex ista aut interpretationem & relaxationem admisit, aut in sese collapsa vltrò exspirauit, aut si quid ejus reliquum fuit, id, quemadmodum diximus, apud nos pridem exstinctum abolitumq; est.

Sic itaq; pontificiam cœlibatus legem subsistere non posse demonstrare voluimus è vulgatâ de legibus doctrinâ, principijsq; vtrinq; receptis, ipsis etiam doctorum alterius partis verbis, vt fortiùs stringeremus, neque quicquam in rem nostram torquere videremur, prolatis.

Ostendimus etiam paullò ab initio hujus tractatus, Apostolos nemini conjugium interdixisse, quemadmo-

admodum perperam &, propemodum dixerim, impudenter docent nouatores Soto, Bellarminus & qui ab ijs se passi sunt seduci: sed contrà episcopis, presbyteris, diaconis liquidò, disertè & absq; vllâ exceptione vxores vxorumque vsum permisisse, imò commendasse. Nunc quoq; praxin Apostolicæ & primitiuæ ecclesiæ videamus, quomodo videlicet primis illis & sinceris seculis liber fuerit conjugij vsus; vt ita testimonio Apostolico testimoniū ecclesiasticū subjungatur, & cum antiquitate Scripturæ antiquitas genuinæ traditionis connectatur & quasi continuetur, quemadmodum fieri oportere proœmio in Vincentium Lerinensem ostendimus. Indicabimus etiam, si res ferat neq; nimiùm tractatus excrescat, quomodo & quales lapsu temporum de cœlibatu clericorum leges latæ, & quo successu receptæ & obseruatæ fuerint.

Exempla itaq; prima suppeditat Scriptura ipsa, quibus subsequa sunt exempla ex historiâ & antiquitate. Considerandum verò vxoratum quem esse, vbi res extra contentionem posita est, alicujus momenti aut obseruatu magnopere dignum minimè videri; & rarissimè rem ferre, vt de mulieribus, quarum sicut in republicâ, ita quoq; negocijs ecclesiasticis infimæ aut propemodum nullæ sint partes, mentio inijciatur. Historiæ autem & scriptis posteritatis aures demoraturis non inseritur, nisi quod nouum, rarum & insolens fuerit, quale certè non est hominem vxorem ducere aut habere. E numero igitur vxoratorum clericorum, quorum memoriam ad posteros literarum nonumentis transmissam legimus, non est quòd ipsorum multitudinem, vt in se fuit, æstimemus. Vt enim vxores memorentur, non

nisi ex occasione, obiter & rarò fieri potest. Vxoratos autē siue conjuges clericos vbi legimus, accipimus ita vxoratos, quemadmodū omnibus seculis & vbiq; gentiū esse moris erat, nempe tales, qui vtendæ vxoris jus habuerint. Maritos alias esse, quibus ad vxores accedere numquam liceat, inauditum, nec cuiquam in mentem venire potest. Hoc igitur adeo insolens diserte & expresse addi oportuisset, præsertim quum in historia, quę insolentia sunt & præter exspectationem fiunt, curiosè & distinctè exponi soleant. Quamobrem vbi maritum legimus, & non legimus quicquam singulariter annotatum de perpetua sejunctione & abstinentiâ, maritum juxta communem sensum & vsum intelligimus; nec existimamus fieri potuisse, vt passim pleriq; mariti (ita enim sub initium fieri oportuisse Pontificij fatentur) in clerum legerentur, qui e vestigio consuetudini vxorum, siue lege jubente, siue suapte sponte emisso voto, renunciarent, quin hoc alicubi non apud ecclesiasticos modò, sed ethnicos quoq; scriptores, saltim illos, qui in Christianam religionem inuecti sunt, annotaretur.

Principem Apostolorum meritò primum omnium producimus, cui socrum fuisse ex sacris literis certum est. Vxorem itaque fuisse non minùs certum est. Fuit, ajunt Pontificij; neq; enim possunt negare: sed ex quo ille ad Apostolatum vocatus est, juri maritali renunciauit, & vterq; cùm ipse tum vxor perpetuam continentiam vouerunt & præstiterunt. Cæterùm socrum & proinde vxorem habuisse, hoc lego; juri suo renunciasse, non lego. De priore itaq; certus sum; posterius quo mihi persuadeatur, non inuenio. Conantur tamen alicunde euincere, &, vt solent, nihil ne dicant, aliquid.

Matt. 8, 14.
Marc 1, 30.
Luc. 4, 38.

etsi ἀπερισπάστως adferunt. Quum Petrus, ajunt, Seruatori dixisset, *Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te*; respondit Seruator, *Quisquis reliquerit domos aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut liberos, aut agros caussa nominis mei, centuplicia accipiet*. Ergò, aiunt, Petrus & cæteri Apostoli vxores, quas habuerunt, reliquerunt. Quæ verò, obsecro, est consequentia? Diximus anteà, quando simul retineri non possunt pater, mater, vxor aut liberi, & Christus; tum præ hujus amore patrem, matrem, vxorem, liberos dimitti oportere. Extra illum casum vt per religionem Christianam non cessant officia erga parentes aut liberos, ita nec erga conjuges. Quis autem credat Apostolos isto adhuc tempore, quo Spiritu sancto nondum illustrati terrena omnia somniabant, matrimonijs & conjugibus suis renunciare voluisse? Reliquerunt quidem alij negotiones suas, vt Matthæus; alij piscationes aut similes artes, quibus vitam tolerabant, vt Petrus eiusq; frater Andreas: quia videlicet simul consistere nequibant Christo semper adesse operamq; dare, & in telonio sedere aut in lacu Tiberiadis piscari. Quæ verò obligatio & officia parentibus, liberis, vxoribus debita cum officijs Seruatori præstandis non pugnabant & vnà stare poterant, integra omnino manserunt & sublata non sunt. Retinuit etiam Petrus post vocationem suam jus suum in domum suam. Nam *quum venisset Seruator in domum Petri, vidit socrum eius in lecto projectam & febricitantem*. Quur itaque non retinuerit jus in vxorem? Iter quidem cum Christo faciens ab vxore abfuit: sed videmus milites vt stipendia mereantur, & mercatores qui ad extremos Indos currunt, sæpe & longiùs & diutiùs abesse, nec propterea

Matt. 19, 27
Mar. 10, 28
Luc. 18, 28.

pag 67.

Matt. 8, 14

præterea matrimonium & jura maritorum à se abdicare. Petrus ergo quum dicit, *Ecce nos reliquimus omnia*, intelligit potissimùm lucra, artes & negotiationes, vnde quæstum facere, seq; & suos sustentare consueuerant. Quod si omnino ad vxores velis trahi, non potest aliter, quàm vt dicas reliquisse vxores non quidem penitus & simpliciter, sed quatenus cohabitatio per operam, quam Seruatori dabant, impediretur vel interrumperetur: quemadmodum videlicet milites aut mercatores sæpe vxores suas relinquunt. Et existimare non nemo posset, ad similem modum Apostolos jam Spiritu sancto repletos & munus omnibus per orbem terrarum populis prædicandi aggressos, vxores reliquisse.

Cæterùm ne sic quidem reliquerunt, sed suas sibi vxores itineris comites adsumserunt, & secum circumduxerunt, vt manifestè Sanctus Paulus testatur, quum

1 Cor. 9. 5. scribit, Μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, *Annon habemus potestatem sororem vxorem* (conjugem videlicet Christo initiatam & eadem sacra mecum amplexam: id enim hîc soror, vt etiam ibi, *Non est seruituti subjectus frater aut soror in huiusmodi*) *circumducendi, vt & reliqui Apostoli, & fratres Domini & Cephas?* Apostoli itaq; plerique (hanc enim vim ad minimum habet vox *reliqui*) vxores habuerunt, & secum circumduxerunt. Fratres Domini fuerunt Iacobus, Ioses, Simon & Iudas, vt est Matthæi XIII, 55, Marci VI, 3: nempe nati ex Iosepho, Deiparæ virginis sponso; qui quemadmodum credebatur & dicebatur Seruatoris pater, ita quoq; eiusdem filij, beatissimæ virginis priuigni, credebantur & dicebantur Seruatoris fratres. Præcipuus horum Iacobus fuit, qui peculiariter elogio fratris Domini cohonestatur

1 Cor. 7. 15.

Galat.

Galat. I, 19. Ita ad literam & vt verba ſonant, accepit Chryſoſtomus, cujus integram ad hunc locum expoſitionem è verſione Franciſci Aretini (nam Græca ad manum nunc non ſunt) adſcribam. *Intuere ſapientiam Pauli; principem poſtremò addidit: quod enim vehementiſſimum eſt, tunc ponitur. Neq; enim tam mirum erat oſtendere id feciſſe alios, quàm principem ipſum & cui cælorum claues erant creditæ. Veruntamen non eum ſolum poſuit, ſed omnes, tantùm non dicens, Siue inferiores quæras, ſiue ſuperiores, omnium adſunt exempla. Et fratres Domini priore incredulitate liberati* (reſpicit ad illud, *Ne fratres quidem eius credebant in eum*) *e probatorum numero facti ſunt, quamuis ad Apoſtolos non perueniſſent*, id eſt, in Apoſtolos lecti non eſſent. *Quamobrem medios eos poſuit, vtrinq; maximos collocans.* Hæc ſunt, quæ ad eum locum diſſeruit Chryſoſtomus. Ad verba ἀδελφὴν γυναῖκα nihil peculiariter addit: ſed ſimpliciter & vt ſonant, accipit. Sicut enim apud Hebræos אשה indifferenter & feminā & vxorem ſignificat, ſic quoq; γυνὴ apud Græcos, præſertim Helleniſtas. Nuſquam in toto nouo teſtamento vxor alio quàm hoc vocabulo denotatur. Γαμετὴ non inuenitur; vt nec in verſione græcâ veteris, nec in apocryphis: ἄκοιτις, παράκοιτις, quæ poëtica ſunt, multò minùs. Sororem itaq; ſiue fidelem fæminam, quæ vxor eſſet, à Petro, vt etiam à plerisq; alijs Apoſtolis, circumductam fuiſſe ex irrefragabili teſtimonio Pauli certiſſimum eſt. Quomodo enim ſine offendiculo, & ſiniſtris ſuſpicionibus alias, quæ vxores non eſſent, ſibi adjungere, eáq; loco in locum, ex vrbe in vrbem, è prouinciâ in prouinciam circumducere potuiſſent? At quis neſcit, ſummo eos ſtudio cauiſſe, ne quam rudibus populis, ad quos prædicatum veniebant, occaſionem ſcanda-

Ioh. 7, 5.

scandali præberent? *Si non vis scandalizare ecclesiam, eÿce fæminam,* ait Bernhardus. *Alioquin ex hoc vnà cætera, quæ non adeo manifesta sunt, procul dubio credibilia fiunt.* Et sanè, si variæ & longinquæ peregrinationis comites, qui solatio & auxilio essent, voluissent, viros potiùs quàm fæminas adsciuissent. nam & matrimonium secludas, non modo vir magis deceat, quam fæmina, sed etiam commodus magis & vtilis fuerit. Prætereà proprie loquendo circumducitur à marito vxor, non verò alia, quæ suá sponte, quamdiu libeat, sequatur; vbi non libeat, subsistat aut rètrocedat. Neq; in discipulas suas siue à sese ad Christum conuersas huiusmodi potestatem doctor aut apostolus habere potuit, vt eas per regiones & terras, præsertim adeo varias & longè dissitas, qualia profectò Apostolorum itinera fuerunt, circumduceret. Et si discipulas circumduxerunt, quur singulari numero vtitur Paulus? Indicium enim facit singulas à singulis circumductas esse; quod ipsum vxores arguit, non discipulas. Et si sororem saltim fæminam, non vxorem intelligi cupit, quur addit, quod bene obseruauit Petrus Martyr, γυναῖκα? Sororem enim fæminam esse nemo ignorat. Omnis quidem soror fæmina: sed non omnis soror, vxor est. Ergo subÿci, quòd vxorem intelligi oporteret, óperæ precium erat; quod fæminam, nullum. Sic etiam omnis frater vir est: sed non omnis vir, frater siue gentilis est. Igitur ἄνδρες ἀδελφοί, quod in Actis Apostolicis plus quàm decies occurrit, huc à Bellarmino frustra trahitur: nec enim quadrat. Ἄνδρες in alloquio appellare, honorificum aliàs est. Et est, vt diximus, aliquid generale: cui siue declarationis ergo, siue captandæ beneuolentiæ subÿcitur ἀδελφοί. Sic quoq;,

serm. 65 in Cantica

in 1 Cor. 9.

l. 1 de cler. cap. 20.

quoque, ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατε, Act. VII, 2; XXII, 1: ἄνδρες Ἰσραηλῖται, Act. II, 22; III, 12; V, 35: ἄνδρες Ἀθηναῖοι, Act. XVII, 22, quomodo illos etiam compellare solitus Demosthenes. Quippe sunt istæ formulæ compellandi: quarum nulla ad quod hîc est extra alloquium & inuerso ordine, ἀδελφὴν γυναῖκα, accommodari potest. Concludimus igitur hîc, vt in plerisq; alijs plus quàm centū noui testamenti locis, per γυναῖκα vxorem significari.

Tertullianus tamen, postquam ad Montanistas transiuit, & non modò secundas nuptias damnauit, sed etiam de primis ausus fuit scribere; *et ipsa ex eo constant, quod est stuprum: et ideo optimum est homini mulierem non tangere, quia cara est stupri affinitate*: ex eo, inquam, hunc quoq; locum corrumpere & torquere ausus est. De Apostolis enim verba faciens, *Petrum solum*, inquit, *invenio maritum per socrum; monogamum præsumo per ecclesiam, quæ super illum ædificata omnem gradum ordinis sui de monogamis erat collocatura. Cæteros quum maritos non inuenio, aut spadones intelligam necesse est, aut continentes. Nec enim, si penes Græcos communi vocabulo censentur mulieres & vxores pro consuetudinis facilitate, (cæterùm est proprium vocabulum vxorum) ideo Paulum sic interpretabimur, quasi demonstret vxores Apostolos habuisse. Si enim de matrimonijs disputaret, rectè videretur dicere, Non enim habemus potestatem vxores circumducendi, sicut cæteri Apostoli & Cephas? At vbi ea subjungit, quæ de victuariâ exhibitione abstinentiam eius ostendunt, dicentis, Non enim potestatem habemus manducandi & bibendi? non vxores demonstrat ab Apostolis circumductas, quas & qui non habent, potestatem tamen manducandi & bibendi habent, sed simpliciter mulieres, quæ illis eodem instituto, quo & Dominum comitantes, mi-*

Exhort. ad castit. c. 9.

de monog. cap. 8.

 nistra-

nistrabant. Hæc Tertullianus libro de monogamiâ, quem *aduersum ecclesiam editũ* esse Hieronymus scriptores ecclesiasticos enumerans testatur: & comentario in epistolã ad Titum, *Scripsit,* inquit, *& Tertullianus de monogamia librum hæreticũ, quem Apostolo contraire nemo, qui Apostolum legerit, ignorabit.* Nihilominus Hieronymus ipse nimiâ virginitatis admiratione abreptus, vbi contra Iouinianum disputat, Tertullianicum hoc commentum τῶν ἀμφῶν arripit, & tantum non exscribit. Hieronymum sequitur Augustinus libro de opere monachorum, capite quarto. Theodoretus eam expositionem memorat quidem, sed non videtur probare. *Quidam,* ait, *ita sunt interpretati, quòd quemadmodum Dominum sequebantur fideles mulieres, necessarium alimentum discipulis suppeditantes: ita etiam aliquos ex Apostolis sequebantur aliquæ ardentiorem fidem ostendentes.* Non subdit, quod alibi eum adjecisse suprà ostendimus, *Admitto eorum interpretationem, qui sic intellexerunt.* Non igitur, vt jam diximus, probasse videtur. Isidorus tamen Pelusiota epistolâ ad Isidorum diaconum probat, & confirmare nititur. Recentiores porrò interpretes Theophylactum & Oecumenium eodem ire mirum non est: vt nec Latinos Haymonem, Thomam, Heruæum, cujus sub Anselmi nomine commentaria leguntur. Ea quoq; quæ Ambrosio tribui solent, Ambrosij non esse notum est. Chrysostomum autem pro eâ detorsione falsò allegari constat ex superioribus, vbi, quæ à Chrysostomo ad hunc locum dicta inueniebamus, adscripsimus.

Tertullianus, quemadmodum liquet è dictis, opinionis siue intortæ eius interpretationis auctor est: ab eo Hieronymus, qui vel ipsâ Pontificiorum confessione in præ-

cap. 53.

in c. 1, v. 6.

lib. 1, c. 14.

in 1 Cor. 9.

pag. 49.

l. 1, ep. 176.

in prædicandâ virginitate & sugillando matrimonio modum excessit, est mutuatus, & Augustino aliud quasi agenti suggessit. Inde post aliquot secula transijt ad recentiores, nimios vt plurimùm cœlibatus admiratores, qui quantum huius existimationi decederet, si Apostoli vxores circumduxisse euincerentur, facile animaduertebant, & propterea diuersam expositionem auidè amplexi sunt.

Interim idem Tertullianus alibi, Exhortatione videlicet ad castitatem, Paulum de vxoribus loquutum esse agnoscit. Pamelius quidem aliorum verba, non sua ipsum protulisse affirmat. Sed reclamat contextus, quem, ne quisquam fallatur, adijcio. *Liceat nunc denuò nubere, si & omne quod licet, bonum est. Idem Apostolus exclamabat, Omnia licent sed non omnia pro salute. Quod non prodest, oro te, potest bonum dici? Si licita sunt & quæ non pro salute, ergo & quæ non bona sunt, licita sunt. Quid autem magis velle debebis, quod ergo* ideo *bonum est, quia licet; an quod ergo, quia prodest? Multum existimo esse inter licentiam & salutem. —— Licentia plerumq; tentatio est disciplinæ, quoniam disciplina per tentationem probatur, tentatio per licentiam operatur. Ita fit, vt omnia liceant, sed non omnia expediant, dum tentatur, cui permittitur, & vincitur, dum in permissione tentatur. Licebat & Apostolis nubere, & vxores circumducere. Licebat & de euangelijs viuere. Sed qui his vsus non est in occasionem, ad exemplum nos suum prouocat, docens in eo esse probationem, in quo licentiæ experimentum.* Nempe vidit Tertullianus effugere se non posse, quin concederet, licitum esse secundo nubere. Respondet igitur, etiamsi liceat, non tamen omnia, quæ liceant, prodesse vel bona esse. Licuisse etiam Apostolis vxores circumducere & ex euangelio viuere,

cap. 8.

Annotat.

ſed eâ licentiâ Paulum vſum non eſſe, vt nos exemplo ſuo doceret, non eſſe omnia facienda, quæ liceant. Hunc Tertulliani diſcurſum, & in eo iſta verba non aliena, ſed propria eſſe conſtat. Annotatio itaq; Pamelij non eſt nauci. *Quum alludat,* ait, *ad illud 1 Cor. IX, 5: iſtud vſq, ad, SED QVI HIS VSVS NON EST, non ex perſonâ auctoris dici, ſed eorum qui ſecundas nuptias inde videbantur comprobare velle, ſatis manifeſtum fit ex libri de monogamiâ capite octauo.* Hæc inquam, non ſunt nauci. E ſua enim ipſius perſonâ Tertullianum loqui contextus & diſcurſus manifeſtum relinquunt. Et quomodo vxores Apoſtolorum ad comprobandas ſecundas nuptias adduci potuerunt? quomodo alterum, *Licebat & de evangelijs viuere?* Tertullianus autem, ſicut diximus, eò trahit, vt concludat, Non omne quod liceat, factu bonum eſſe. Et ſi maximè aliena forent iſta verba, clarum tamen eſſet à Tertulliano admitti, negari minimè. Licebat Apoſtolis vxores habere & de euangelio viuere. Ergo vtrumq; bonum fuit, & ita faciendum. Antecedens ex ſententiâ Tertulliani fuerit admittendum: neganda verò conſequentia, & negatio exemplo Pauli comprobanda. Quod libro de monogamiâ aliam & nouam quidem ac violentam expoſitionem adfert, id arguit eum Montani ſomnijs ſemel addictum loca Scripturæ indies magis & magis torquere cepiſſe, & tum primùm commentum eſſe, quod quum Exhortationem ſcriberet, ex priſcâ ſimplicitate & verſione accipienti in mentem nondum venerat. Nam priſcas verſiones γυναῖκα hîc *vxorem* reddidiſſe ex his ipſis Tertulliani verbis conſtat. Conſtat etiam ex Hieronymo, conſtat ex Auguſtino, locis quæ paullò antè fuerunt allegata. Ipſe itaq;

Tertul-

Tertullianus aduersæ sententiæ auctor, nostram, priusquam planè deliraret, probauit; probarunt quoq, vetustissimæ Latinæ versiones, Tertulliano antiquiores.

Sed ne solam hominis auctoritatem, quæ sanè hic cum Montano palàm facientis penitus nulla est, eleuasse videamur; rationes & illa quæ adfert, an majoris momenti sint, consideremus. *Est penes Græcos*, inquit, *proprium vocabulum vxorum*. Addit Isidorus, in tabulis dotalibus γυναῖκας γαμετὰς à notarijs dici. Τρέφειν τε καὶ ἀμφιάζειν, ὡς προσήκει γυναικὶ γαμετῇ, κατὰ δύναμιν. At sanctus Paulus haut vsus fuit dialecto notariorum, sed Hellenisticâ, in quâ γαμετὴν non inueniri supra monuimus. Pag. 167. Frustra igitur etiam est Pamelius, dum hanc & alias ibi memoratas rejectasque voces producit. nam præter γυναῖκα Hellenistæ aliam non habent. Sed pergat Tertullianus. *Si de matrimonijs*, inquit, *disputaret, rectè videretur de vxoribus loqui: at quia de victuariâ exhibitione agit, vxorum non meminit*. Quasi verò ostendere junctim non posset, sese jure suo, nec in exigendo victu, nec in circumducendâ vxore, vti. Quamquam posterius ad prius refertur, atq; ita etiam, dum vxoris meminit, non nisi de victuariâ exhibitione, vt Tertulliani verba vsurpemus, loquitur. Apostoli, inquit, cæteri jure suo vtuntur, & ab ecclesijs, quas docent, alimenta accipiunt. Possemus etiam nos eadem, si vellemus, pari jure exigere. *Annon habemus potestatem edendi ac bibendi*, sumtu scilicet auditorum nostrorum? *Annon habemus facultatem sororem vxorem circumducendi*, atq, adeo victum & alia necessaria ab ecclesijs petendi & capiendi non modò pro me vno, sed etiam pro vxore, *vt & reliqui Apostoli, & fratres Domini, & Cephas*, qui videlicet vnà cum v-

 [xori-

xoribus, quas circumducunt, ab ecclesijs aluntur? *An solus ego & Barnabas non habemus facultatem non operandi,* & aliunde viuendi, quam è laboribus manuū nostrarum? Sic igitur juxta nostram veramq; interpretationem à proposito non deerrat Paulus, sed quàm minori aut nulli potius oneri sumtuique, secus ac reliqui Apostoli in more positum habeant, ecclesijs sit, hoc ipso, quod nullam vxorem ducat ac circumducat, ostendit. Reliqui, inquit, non pro se solis modò, sed etiam pro vxoribus suis necessaria accipiunt; mihi tantumdem est juris; qui tamen ne mihi quidem vni quicquam deposco. Habuit igitur, quod etiam obiter hic obseruari potest, etiamsi dudum Apostolus esset, facultatem & jus ducendæ vxoris. Quum enim vxorem non haberet, si nec facultatem ducendi habuisset, verè dicere non potuisset, quod dixit. Et in promtu fuisset regerere: Ais te nobis molestum non esse, quemadmodum esse possis, petendis vxori alimentis. Sed etiamsi velles, ne posses quidem. Quia enim ante Apostolatum vxorem non duxisti, ex quo Apostolus factus es, facultatem ducendi amisisti. Vxore itaq; ducendâ vel circumducendâ molestiam & sumtus nobis creare, si vel maxime cupias, jam non potes. Sed hæc, vt diximus, saltim obiter.

Vltimum, attamen præcipuum, vt videtur, (ita enim auidè à multis arripitur) Tertulliani commentum est, quod nunc subijcio. *Mulieres Apostolis eodem instituto, quo & Dominum comitantes, ministrabant.* Respicit quod apud Matthæum: *Erant illic mulieres multæ, quæ sequutæ fuerunt Iesum à Galilæâ, ministrantes ei.* Et quod apud Lucam aliquanto pleniùs: *Iter faciebat per singulas vrbes & vicos, prædicans & euangelizans regnum Dei: & duodecim illi erant*

c. 27, v. 55.

c. 8. v. 1 & seqq.

erant cum eo, & quædam mulieres, Maria Magdalene, & Iohanna vxor Chuzæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ, quæ ministrabãt ei ex facultatibus suis. Christo itaq; pias mulieres & ministrasse, & sumtus suppeditasse, & itinerũ comites fuisse, quia legitur, certũ est. De Apostolis idem, quia nusquam legitur, certũ non est: imò prorsus improbabile est. Itineribus enim Christi & Apostolorum plurimum interest; comitatui item & caussis sequendi. Ille enim non nisi in Palæstinâ, regione non admodum spaciosâ, iter faciebat, numeroso Apostolorum & discipulorum comitatu, cui vt amplæ alicui familiæ fœminas aliquot interesse, præsertim quum ipsa Domini mater vnà iret, non erat absurdum. At Apostoli ad remotissimas gentes, ad Persas, Arabes, Indos & Aethiopes prædicatum proficiscebantur: nec rectè Pelusiota peregrinationes aliorum Apostolorum minùs longinquas aut difficiles facit, quàm Pauli. Eiusmodi peregrinationibus comitatum fœminarum, quum alias apparatus nullus esset, conuenire non potuisse quis non videt? Et si fortunatiores nonnullæ ad alendos Apostolos nonnihil conferre voluerunt, quæ caussa vt ipsæ comitarentur, vel circumducerentur? nam domi suæ, quorum vsus foret, commodiùs parare, & inde, quò vellent, mittere poterant. Quòd Iudaicæ Seruatorem sequerentur, hæc inter alias sine dubio caussa fuit, vt perpetuò eius doctrinam & sermones audirent, quum alibi qui cum ipso comparari, vel docendo vicem supplere posset, non haberent. Fundatis vero per Apostolos ecclesijs idonei doctores & magistri non deerant. Sicut itaq; dixi, inter caussas sequendi, inter apparatus, inter itinera ingens discrimen est. Omitto, Sanctum Pau-

Paulum, si de fœminis quæ alimenta subministrarent, loqueretur, singulari numero vsurum non fuisse. Singulas enim singulos Apostolos sequutas esse aut aluisse nemo dixerit. Hoc vrgeo, commentum illud Tertullianicum cum scopo Paulino pugnare. Nempe Paulus id agit, vt ostendat, se ecclesijs oneri non esse, quemadmodum esse posset cæteriq; Apostoli factitent, sed rerum aliàs sibi debitarum gratiam facere. Non itaq; edere & bibere auditorum sumtu: ἀδελφὴν γυναῖκα non circumducere: operari proprijs manibus. Atqui fœmina, quæ suas facultates impendat & necessaria subministret, ecclesias non grauabit, sed subleuabit. Inter res itaq; oneri & sumtui futuras reponi non potuit. Imò quid opus ecclesiarum impensis, si necessaria subministrabant fœminæ? Sed non omnia, inquiunt, subministrabant. Ego verò Apostolos ita sumtuosè vixisse non credo, vt eorum vsibus fortunatarum fœminarum opes sufficere non potuerint. Et si non poterant, quur hoc fine, vt scilicet Apostolos sustentarent, sequebantur vel sequi permittebantur? Siue verò omnia, siue aliqua suppeditarent, ecclesias certè sumtu leuauerint. Oneribus igitur, quæ ab ecclesijs cæteri Apostoli suo jure exigerent, accensere Paulus non debuit. Petrus, inquit, & alij Apostoli ecclesiarum sumtu viuunt, ἀδελφὰς γυναῖκας circumducunt, laboribus manuum supersedent. Ista quidem omnia ecclesijs onus & sumtum attrahunt. Interim nobis Apostolis optimo jure debentur. *Ego tamen nullo istorum sum vsus:* sed *gratuitum constitui euangelium Christi.* Commentum itaq; Tertulliani nullo modo subsistere posse jam, puto, manifestum est.

1 Cor. 9, 15 & 18.

Pater

Pater Annalium Cæsar Baronius contra literalem &genuinam acceptionem nouum argumentum protulit. *Si vxorem significare voluisset, vtiq; qui eam græcè scripsit, græci sermonis regulam seruasset, nec simpliciter γυναῖκα dixisset, sed necessitate adstrictus articulū addidisset, dixissetq; τὴν γυναῖκα, vt vxorem exprimeret. Quum igitur articulum non addiderit, planè constat non de vxore, sed de sorore intellexisse.* Idem Bellarmino arrisit. *Dico*, inquit, *Apostolum non de vxoribus, sed de pijs fœminis loqui, quæ sequebantur Apostolos & eis ministrabant. —— Et certè proprietas græcæ linguæ hoc satis ostendit. Nam dicit ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, sine vllo articulo. Si enim de vxore loqueretur, diceret τὴν γυναῖκα: vxor enim certa quædam mulier est.* Ab vtro vter præclarum inuentum acceperit, haut possum dicere. Ille enim primum tomum suorum annalium, iste itidem primum controuersiarum Sixto quincto inscripserunt, nec aliam temporis notationem addiderunt, vt vter vtrum præuenerit, equidem ignorem. Est autem non argumentum, sed mera miseria, & inscitia, qualem in discipulo pædagogus meritò castigaret. Nullam vxorem Paulus habebat, nullam ducturus erat: saltim adserit, alicujus ducendæ, siquidem jure suo vti vellet, copiam sibi esse. Quomodo igitur addito articulo certam personam denotare aut debuit, aut potuit? Indiuidua vaga articulis insigniri non solent. Nulla itaq; græci sermonis regula, nulla proprietas articulum hic adhiberi permittit.

Anno 57, num 61.

l. 1 de cler. cap. 20.

Cæterùm alio adhuc inuento nos beat Baronius. *Nihil prohibet*, inquit, *eadem Pauli verba non de qualibet externa muliere, sed de sua ipsius sorore, eademq; germanâ posse intelligi, quum præsertim testimonio Lucæ euangelistæ constet Paulum habuisse sororem, cuius filius ipsum liberauit ab insidijs Iudæorum.*

ibid. n. 62.

Act. 23, 16.

Si ea tum superfuit, sanè de hac ipsâ loquutus articulo conuenientius vti potuit, quàm priore casu. Quin Lucas in ipsis Actis, ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς Παύλου. Contra hanc itaq; expositionem ab omisso articulo argumentum petere possemus rectius, quàm fecit Baronius contra sententiam nostram. Et quid faciemus vocabulo γυναῖκα? Hoc enim, si de germanâ loquitur, quomodo locum habere queat, non potest ratio reddi. Et num reliqui Apostoli, fratres Domini & Cephas singulas germanas habuisse & circumduxisse credentur? Quod enim de se Paullus negat, hoc illos factitare affirmat. Quin inuentiuncula hæc commentū Tertulliani tantopere decantatum & receptum euertit. Nam si per ἀδελφὴν γυναῖκα germanam intelligit Paullus, corruit quod de alijs mulieribus excogitauerat Tertullianus, & adductis Hieronymi, Augustini, Pelusiotæ testimonijs probare conatus est ipse Baronius. Ita videlicet, qui euidentem veritatem oppugnant, sibimetipsis contraria essari compelluntur.

Nec verba igitur, nec natura rei, nec proprietas sermonis, nec scopus scribentis Pauli, nec honestas conuersationis Apostolorum, qui *sine offendiculo & Iudæis, & Græcis, & ecclesiæ Dei* fuerunt, patitur, vt aliud nobis persuadeamus, quàm plerosq; Apostolos, fratres Domini & Petrum vxores habuisse & circumduxisse. Plerosque dico, nam vt superius monebamus, eam vim vocabulum *reliqui* habere oportet. Qui interim eorum aut cœlibes aut mariti fuerint, non magnopere curamus; præsertim in tanta rerum, quæ vitam & gesta Apostolorum concernunt, obscuritate & ignorantiâ, de quâ testem producimus Baronium ipsum. *Quod pertinet*, inquit, *ad res*

1 Cor. 10, 32.

adres ab Apostolis gestas, postquam ab inuicem semel separati sunt; res quidem perobscura est. Quum enim Apostolorum nomine tam facta quàm scripta reperiantur esse supposititia; nec, si quid de illis à veris sincerisque scriptoribus narratum sit, integrum & incorruptum omnino remanserit: in desperationem plane quamdam animum deyciunt, posse vmquam assequi, quod verum certumque subsistat. Iohannes virgo permansisse perhibetur, quod nos facilè admittimus. Paulum quoq; cœlibem fuisse è verbis, de quibus hactenus egimus, & alteris, *Velim omnes esse, sicut ipse sum,* constat: fuisse, inquam, cœlibem, quum ea scriberet. nam potuisset habuisse vxorem, quæ viuere desijsset; quod nec ipsum tamen verosimile videtur, quandoquidem non prouectâ ætate vt Petrus, sed adolescens ad Apostolatum vocatus fuit.

Anno 44. num. 42.

Act. 7, 58.

Si quid extra canonicas scripturas certi de his rebus reperiri posset, nihil præferendũ foret testimonio Ignatij, qui tẽporibus Apostolorũ proximus fuit, & sine dubio, vtpote & cum Apostolis ipsis, & cum auditoribus discipulisq; Apostolorum conuersatus, quicquid hujus erat, optime cognitum habuit; nihil, inquam, præferendum foret testimonio Ignatij ex epistolâ ad Philadelphienses, (de quâ ab ipso scriptâ Eusebius in historiâ & ex eo Hieronymus in catalogo fidem nobis faciunt,) depromto, modò hæc & aliæ eius epistolæ ad nos sinceræ & ab interpolatione im̃unes peruenissent. Hæc autem sunt verba: Αἱ παρθένοι, μόνον τὸν Χριστὸν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχετε, καὶ τὸν αὐτοῦ πατέρα ἐν ταῖς εὐχαῖς, φωτιζόμεναι ὑπὸ τοῦ πνεύματος. *Virgines, solum Christum in precibus vestris ante oculos habete, & patrem illius, illuminatæ a spiritu. Fruar vestrâ sanctimoniâ, vt Iesu filij Naue, vt Melchisedeci, vt Elisæi, vt Ieremiæ, vt Baptistæ Iohannis, vt dilecti illius discipuli,*

Lib. 3. c. 33

cap. 16.

vt Timo-

ut Timothei, ut Titi, ut Euodij, ut Clementis, qui in puritate vitam exegerunt. οὐ ψέγων τοὺς λοιποὺς μακαρίους, ὅτι γάμοις προσωμίλησαν, τούτων ἐμνήσθην ἄρτι, *Non quod vituperem cæteros beatos, qui se rei uxoriæ dederint, horum modò memini: opto enim ut dignus sim, qui ad illorum pedes in regno cælorum inueniar, utpote Abrahami, Isaaci & Iacobi; utpote Iosephi, Iesaiæ & aliorum Prophetarum;* ὡς Πέτρου, καὶ Παύλου, καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων, τῶν γάμοις προσομιλησάντων, *utpote Petri & Pauli & aliorum Apostolorum, qui nuptijs operam dederunt.* Pauli nomen in antiquioribus Vaticanæ & Sfortianæ bibliothecarum codicibus non exstare dicit Baronius; & adstipulatur Bellarminus. Marianus quoq; Victorius in epistolam vigesimam secundam Hieronymi: *In antiquissimo Ignatij græco codice, qui Matthiæ Vngarorum regis erat, hoc non inueniri, Ambrosius Camaldulensis, qui librum legit, testatur.* Idem de Anglicanis codicibus Hieronymus Verlenius Syluius, cujus ad has epistolas scholia in Bibliothecâ Patrum Margarini Bignæi leguntur. Equidem haut inuitus admitto, illud, καὶ Παύλου, à temerariâ manu perperam insertum videri, quum alibi & in ijs etiam, quæ exiguo interuallo subsequuntur, idem contigisse animaduertam: nempe vbi presbyteros, diaconos & clerum episcopo parére jubet, principes & Cæsarem additos esse. Quis enim hoc, si tempora Ignatiana respicias, ineptum esse non videat? Cætera verò, quæ adscripsimus, genuina apparent, nec falsitatis coargui poterunt. Quin dicendo, ὡς Πέτρου καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων, verba Pauli (ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι καὶ Κηφᾶς) leuiter immutata expressit. Recte itaq; Gabriel Vazquez: *Negare non possum, magnæ auctoritatis esse testimonium Ignatij, discipuli Apostolorum, & præferri meritò debere testimonio Tertulliani, — et quod*

[Margin: Ann. 57. n. 64] [Margin: L. 1 de cler. cap. 20.] [Margin: Scholia 16.] [Margin: disp. 240 in tertiam, cap. 8.]

et quod attinet reliquos Apostolos, præter Paulum, irrefragabile videri. Nam licet credere possimus Paulum ab eo noninatum non fuisse inter reliquos Apostolos conjugatos, sed ab aliquo hæretico suppositum, sicut contendit Barronius: —— tamen quod spectat ad alios Apostolos in vniuersum, non video, quo pacto scriptura Ignatij falsitatis insimulari possit. Sed neq; Baronius, neq; alius aliquam in eo textus corruptionem aut deprauationem ostendunt. Quin Baronius ipse in Apparatu annalium, *Certè*, inquit, *fideliorem veriorem q́; Lucæ euangelistæ interpretem Ignatio neminem quis jure dixerit, dum quæ de Christo scripsit, ob oculos habuit.* Possumus nos eodem jure & modo dicere; Certè fideliorem veriorem q́; Pauli interpretem Ignatio neminem quis jure dixerit, dum quæ de Apostolis scripsit, ob oculos habuit. Et tomo primo: *Ignatij epistolarum firmissima semper in ecclesiâ fuit fides; nec in aliquo vmquam vel in dubitationem leuem adducta.* Tomo autem secundo: *Magnâ quidem inprimis Dei prouidentiâ factum est, vt epistolæ ab Ignatio scriberentur: sed & admirando planè diuino consilio procuratum, vt inter tot tantaq; naufragia scripturarum, eædem ad nostram ætatem incorruptæ atq; integræ seruarentur. In illis quippe eius temporis orientalis ecclesiæ facies propemodum viua redditur: atq; adeo, vt non tantum res tunc gestæ, sed & ecclesiastica disciplina, & mores, & Apostolicæ ipsæ traditiones Apostolicarum ecclesiarum, velut in tabula quadam, eruditæ manus penicillo habeantur expressæ.* Si hæc, quæ tantâ adseueratione à summo aduersæ partis antiquario & historico traduntur, vera sunt, quid desideramus amplius? Habemus enim liquido & manifestè, Petrũ aliosq; Apostolos in cõjugio versatos, negocijs matrimonialibus operã dedisse. nam id fuerit γάμοις προσομιλεῖν. Ita προσομιλεῖν τῷ πολέμῳ apud Thucydidẽ. Et sic esse adjuncta exempla similia patriarcharum

num. 102.

an. 57, n. 66

anno 109, num. 20.

lib. 1.

charum & prophetarum declarant. Paulum excipi, (quamquam secus fieri oporteret, si tanta esset incorruptio & integritas, quantam Baronius postremis verbis prædicat, quin & Iohannem, vel adhuc, si opus sit & evinci queat, vt potest minimè, vnum & alterum, haut inuiti patiemur. Manet enim nihilominus, quod nos volumus, plerosq; Apostolos vxoratos fuisse & in matrimonio, Abrahami, Isaaci & Iacobi instar, vixisse.

paullò post medium.

Si fas esset à lucernâ soli lucem fænerari, in promtu foret è septimo Stromatum Clementis, traditionem, quæ vxoris à Petro circumductæ fidem faceret, producere. Verba sic habent: φασὶ τὸν μακάριον Πέτρον, θεασάμενον τὴν αὐτοῦ γυναῖκα ἀγομένην ἐπὶ θάνατον, *Aiunt beatum Petrum, quum vidisset vxorem suam duci ad mortem, lætatum quidem esse propter vocationem,* (quòd ad coronam martyrij vocaretur) *et quòd domum* (in cœlestem patriam) *reuerteretur: valdè autem exhortando & consolando proprio nomine eam compellantem dixisse, Heus tu, memento Domini. Tale erat beatorum matrimonium, & vsq; ad carissima* alacriter deferenda *perfecta* erga Dominum *affectio.* Quare narrationi huic fides derogari debeat, nulla est ratio. Arguit autem, vt diximus, Petrum seorsim ab vxore non vixisse, sed vsq; ad mortem vnà fuisse. Cæterùm quibus clarissima in promtu sunt, eiusmodi obscuris vti nihil opus est.

Posset res abundè demonstrata videri, & nos acquiescere. Quum enim è diuinis canonicisq; Apostoli literis euidenter constet, licere episcopis, presbyteris, diaconis esse vxoratis, quin ipsos Apostolos plerosque in conjugio vixisse & vxores circumduxisse; quis adhuc ausit adserere Apostolos conjugium & vxores clericis inter-

interdixisse? Constat de constitutione Apostolicâ, constat de praxi & exemplis; & constat per auctoritatem, qua nulla sub sole major est: quid vltrà exposcimus aut desideramus? Est tamen aliquod operæ precium sacrosanctæ Scripturæ legitimam traditionem, ne quis hanc ab illâ diffidere existimet, ceu pridem monuimus, subjungere, & sic quoq; primis optimisque ecclesiæ seculis conjugium clericis permissum & vsurpatum ostendere.

Nemo autem ignorat, quum de legitimâ traditione agitur, nullum locum inuenire scripta apocrypha, ὑποβλητὰ & præfixis priscorum ecclesiæ doctorum summorumq; virorum splendidis nominibus auctores suos mentientia. In ejusmodi nullum est dubium multa in ignominiam nuptiarum inueniri, & vnde queat colligi ac deduci, conjugium Apostolis parum placuisse, nec sacros ministros decere. Canones qui Apostolorum dicuntur, contra Pontificios magis, quàm contra nos faciunt. De ijs tamen & quidem sexto eorum agens Baronius, *apocryphorum*, inquit, *non est tanta auctoritas, vt quæ sunt tam certa, rata atq; firmata, conuellant.* Si quid itaque nobis & superius demonstratis aduersum contineant, ijsdem verbis optimo jure vtemur. Gelasius sanè in Romanâ LXX episcoporũ synodo ponit inter ea, *quæ ab hæreticis siue schismaticis conscripta vel prædicata, nullatenus recipit catholica & apostolica ecclesia Romana.* Par ratio Constitutionum Apostolicarum, quas Clemens Romanus fingitur edidisse, etiamsi cùm pro illis, tum pro his adserendis non ad rauim modò sed ad insaniam vsq; declamauerit Franciscus Turrianus Iesuita: cujus nihilominus sodalis Antonius Possevinus, *non omnino*, ait, *apud omnes effecit aut euicit, constitutiones istas esse Apostolicas & legitimas*,

anno 58. num. 25.

c. Sancta Romana, dist. 15.

Appar. verbo Clemens.

tinas, à Clemente ipso perscriptas. Sed nec hæ, vt fortè postea ostendemus, tam nos feriunt, quàm aduersarios. Non igitur apocryphas esse, quod ipse alicubi Baronius agnouit, operosiùs demonstrabimus.

an. 32, n. 12, & an. 46, num. 13

Ex actis Pauli & Theclæ Faustus Manichæus catholicis apud Augustinum objicit: *Ipsi jam timeo Apostolo, ne dæmoniorum doctrinam imulisse tunc Iconio videatur, cùm Theclam oppigneratam jam thalamo, in amorem sermone suo perpetuæ virginitatis accendit.* Epiphanius tamen, cui apocryphas narrationes, in quas fortè incidisset, referre non est insolens, *oppigneratam thalamo* non dicit, sed habuisse ὁρμαστὸν (quod vocabuli nescio an apud alios scriptores occurat) εὐειδέστατον, *sollicitatorem siue procum formosissimum.* Verba sunt: Θέκλα μὲν συναντᾷ Παύλῳ τῷ ἁγίῳ, καὶ διαλύεται γάμου, ὁρμαστὸν ἔχουσα εὐειδέστατον, πρωτεύοντα δὲ πόλεως, πλούσιον ἄγαν, εὐγενέστατον καὶ διαφανέστατον. Cæterùm hæc acta inter apocrypha idem, qui suprà, Gelasius, & *jure* quidem, vt Baronius loquitur, *recensuit.* De ijs enim multo antè Tertullianus: *Sciant in Asia presbyterum, qui eam scripturam construxit, quasi titulo Pauli de suo cumulans, conuictum atq. confessum id se amore Pauli fecisse, loco decessisse.* In eamdem sententiam libro de scriptoribus Hieronymus: Περιόδους *Pauli & Theclæ & totam baptizati leonis fabulam inter apocryphas scripturas computamus;* & subjungit Tertulliani, vtpote *eorum temporum vicini* (ita enim loquitur) testimonium. Interim Theclam piam quamdam virginem & martyrem fuisse, non est, quod negemus: cujus quando veteres meminerunt, haut est mirum aliquando de apocryphâ narratione nonnihil adhærescere, quemadmodũ fortè Ambrosio scribenti *Theclam, dum copulam fugeret nuptiarum, sponsi furore damnatam esse.*

lib. 30.

an. 47. n. 2. l. de bapt. cap. 17.

cap 7.

lib. 2 de virginibus.

Sub

Sub Lini nomine exstat historia passionis Petri in Bibliothecâ Patrum Bignæanâ. Legitur ibi, quod hîc subijcio. *Vxor Albini, nomine Xantippe, cum alijs plurimis nobilissimis matronis venit ad Petrum: à quo percipiens verbum castæ vitæ, repudiauit non modò virile connubium, quinetiam & omne huius delectamentum. Quâ de re Albinus nimio mœrore confectus comminabatur multa se Petro illaturum tormenta: Xantippen verò vxorem suam verbis injuriâ plenis, indeq; delinimentis ac toto conamine retrahere tentabat.* Inde senatores nonnulli in consessu surgere, & Petrum accusare narrantur in hunc modum: *Suggerimus amplitudini vestræ, nobiles viri, quòd ad euersionem vrbis æternæ Petrus connubia diuortijs emancipat, vxores nostras à nobis disjungit, & nescimus, quam nobis nouam & inauditam legem inducit.* Rectè autem Baronius, *Acta*, inquit, *passionis Petri, quæ feruntur à Lino conscripta, fuere aliquando fortasse sincera, quæ autem modò exstant, Manichæorum reperiuntur fuligine tincta, sicut & de actis Andreæ queritur Augustinus: nam sicut in illis Andream, ita in istis Petrum habes non tantùm castitatem rectè suadentem, & concubinas ab hominibus diuellentem, sed malè docentem etiam, ne viris suis vxores debitum redderent, quæ quidem à sincerâ Apostolicâ prædicatione procul abhorrent.* Hoc judicium Baronij sanum est & laude dignum; cujus vtinam cætera omnia in vasto illo annalium opere similia essent.

tomo 7. edit. 2 & 5.

anno 69. num. 6.

Locus Augustini de actis Andreæ, quem memorat, est in libro de fide contra Manichæos, capite XXXIIX. *Attendite in actibus Leucij, quos sub nomine Apostolorum scribit, qualia sint, quæ accipitis de Maximillâ vxore Egetis; quæ quum nollet marito debitum reddere, (quum Apostolus dixerit, Vxori vir debitum reddat, similiter & vxor viro,) supposuerit marito suo ancillam suam,* & quæ sequuntur, quibus etiam Maximil-

læ socia quædam jungitur Iphidamia, & Egeti prætorium tribuitur. Iidem Egetes proconsul siue prætor, & vxor Maximilla, & Iphidamia in rebus gestis Andreæ, quæ vnà cum aliorum Apostolorum sub nomine Abdiæ Babylonij in lucem prodierunt, leguntur. In suspicionem igitur adducor hanc ipsam Apostolorum, vti appellatur, historiam decem libris comprehensam, quæ ab Abdia primo Babyloniorum episcopo hebraicè scripta, ab Eutropio in græcum & à Iulio Africano in latinum sermonem conuersa fingitur, & primùm à VVolfgango Lazio, deinde à Iohanne Fabro doctore Sorbonico, sub elogio genuini operis edita fuit, esse actus Apostolorum illos quos Leucius Manichæus scripserit, nisi quòd absurdiora & turpiora fortè nonnulla alicubi sint resecta. Auget suspicionem, nec immeritò, quod apud sanctum Augustinum Faustus ipse Manichæus, *Mitto*, ait, *cæteros eiusdem Domini nostri Apostolos, Petrum & Andream, Thomam, & illum inexpertem Veneris inter cæteros beatum Iohannem, qui per diuersa* terrarum loca *professionem bonis istius* (abstinentiæ) *inter virgines ac pueros diuino præconio cecinerunt, formam nobis atq; adeo vobis ipsis, faciendarum virginum relinquentes. Sed hos quidem prætereo, quia eos vos exclusistis à canone, facileq; mente sacrilega vestrâ dæmoniorum his potestis importare doctrinas.* Hæc Faustus. Habuerunt itaq; Manichæi actus Apostolicos, multa conjugio injuria complexos, à Leucio, vt apparet, scriptos, & à catholicis meritò rejectos, quos aliquantum interpolatos historiam illam, siue fabulas potiùs personati Abdiæ esse, vt dixi, existimo. Nam sanè hìc non modò in vitâ Andreæ, sed etiam Iohannis & Thomæ leguntur, quæ conjugio plurimum detrahant, & homini Christiano, nedum

libro 5.

lib. 30.

nedum sacrorũ ministro vix conuenire posse arguant. Iohannis *intenta sermonibus* Drusiana, nobilis fæmina, vxor Andronici, *propter Dei* scilicet *cultum, mori potius eligit, quàm consuetudinem repetere conjugij*, etiamsi maritus, & quidem fidelis, acriter *insisteret, dicens*; *Aut reddes te mihi vxorem, aut morte persequar repugnantem.* Ipse verò Iohannes jam jam moriturus inter cætera fingitur in hunc modum precari. *Tu Domine, qui seruulum tuum mundum à conjunctione fœmineâ præstitisti; te Domine rogo, qui festinanti mihi ad nuptias in juuentute demonstrasti te, atq; dixisti: Mihi necessarius es Iohannes, operam tuam quæro. Sed quum juuentutis ardore visus essem non seruare præceptum, & diffisus, quòd integritatem seruare vix possem, animum ad nuptias appulissem; tu quasi bonus dominus ægritudinem mihi corporis inferens, castigans castigasti me Domine, & morti non tradidisti me. Tertiò quoq; studentem nuptijs impedimento leuiore reuocasti. Tu mihi Domine in mari dignatus es dicere: Iohannes, nisi meus esses, permitterem tibi, vt vxorem duceres.* Thomas, seu, vt ibi narratur, ipse Dominus sub imagine Thomæ, filiæ regis Indi eiusq; sponso in ipsis nuptijs, ne consuetudine matrimoniali vtantur, persuadet. Hujus etiam sermones ex quo auscultauerat Mygdonia, vxor Charisij, marito suo, quantumuis vrgenti, copulari posteà noluit. Eumdem animum induit conjunx regis Mesdei, postquam Mygdoniã cognatam suam inuiserat & Thomam audiuerat. Rex igitur iratus vinctum & adductum Thomam interrogat: *Quis est iste Deus tuus, qui conjuges nostras per te à nobis separat? Dicit ei Thomas: Tu quum sis rex, numquid vis habere inquinata seruitia? Si ergo tu, quum sis homo, mundos seruos habere studes atq; mundas ancillas; quantò magis credere debes, amare Deũ castissima & mundissima seruitia? Si*

libro [illegible]

libro [illegible]

 ergo

ergo hoc Deum in seruis suis & ancillis suis amare prædico, quod tu in seruis tuis & ancillis tuis diligis, vt quid culpor? Tum rex, Ego, inquit, permisi vxorem meam, vt cognatam suam Mygdoniam de præcipitio liberares, & ipsam tu præcipitio immisisti. Respondit Apostolus: Præcipitium non est, nisi recedere à castitate, & ire in libidinem. Nam qui à libidine se tollit, & ad castitatem accedit, hic à præcipitio remeat ad salutem, & egreditur de tenebris ad lucem. Dicit ei Mesdeus rex: Quomodo separasti animos earum à consortio conjugij nostri, his quoq; artibus age, & eodem consilio, vt redeant, vt sint conjuges nostræ, vt antè fuerunt. Respondit Apostolus: Errat jussio regis. Et rex: In quo errat jussio mea? Dicit Apostolus: Fabricaui turrim excelsam, et dicis mihi, vt ego qui sum fabricator, ipse destruam summitatem? Fodi terram profundam, & eduxi fontem de abysso, & dicis mihi, vt ego illum obruam? Ego potiùs dicam illis verba Domini mei: quia qui diligit patrem, aut matrem, aut filios, aut vxorem, plus quàm Deum, Deo dignus non est. Tu enim rex temporalis es, & si voluntas tua non fiat, temporaliter punis. Deus autem Rex æternus est, & si voluntas eius contemta fuerit, æternaliter punit.
Quasi Apostolicum esset vxores à maritis auellere, & iram diuinam cohabitantibus intentare. Quis non videat, & vel manibus palpet, ab insaniâ Manichæorum esse, munditiem & castitatem conjugio, vt hîc manifestò fit, detrahentium? Nihilominus impostorem & planum hunc, qui se plerisq; rebus gestis interfuisse non minore stultitiâ quàm impudentiâ fingere audet, γνήσιον Apostolorum discipulũ esse nonnulli adseuerauerunt. Iohannes Faber Theologus Parisiensis margini editionis suæ, quam Coloniensis Materni Cholini imitata est, alicubi adleuit: *Hæc omnia capite duodecimo Actorum habentur: quare vel Abdiam ex Lucâ sumsisse, vel Lucam ex Abdiâ, quum fuerit*

libro 8.

fuerit uterq; Apostolorum discipulus, credendum est. Quæ vel mentis egestas est; vel insignis in Spiritum sanctum, cujus inspiratione & ductu Lucas scripsit, blasphemia. Bellarminus quoq; testimonijs indidem petitis vsus fuit: in recognitione tamen suorum operum errorem agnouit. Ad libri enim de monachis secundi caput tertium annotauit: *Epistolæ Martialis & liber Abdiæ de rebus gestis Apostolorum citantur a nobis tum hoc loco, tum etiam alibi, quoniam ab aliquibus recipiuntur: quamquam non ignoremus eos libros non esse tantæ auctoritatis, vt in ijs dogmata fundari possint.* Disertiùs autem libro de scriptoribus: *Vitæ Apostolorū, quæ sub nomine Abdiæ circumferuntur, fabulis similiores sunt, quàm veræ narrationi.* A Baronio etiam reijculis annumerantur & *manifestæ arguuntur imposturæ.*

anno 44, n.44, & an. 51, num. 35.

Quales itaq; fuerint, qui primi opinionem hanc inuehere & disseminare conati sunt, nempe Apostolos suâ doctrinâ, suasu vel jussu vxores à maritis separasse & consuetudinem conjugalem sustulisse, jam patet: fuisse videlicet sycophantas manifestarios, Manichæorum antesignanos, qui veriti non sint Apostolicis viris adulterinos fœtus supponere & pudenda somnia sub sanctissimorum doctorum nominibus orbi obtrudere. Ingens impostura, quâ vix alia excogitari possit pestilentior, & perniciosissimum mendacium, profectum sine dubio à patre imposturarum & mendaciorum diabolo. Idem igitur primarius auctor opinionis de sublatâ per Apostolos matrimoniali inter conjuges consuetudine. nam à quo figmenta ista & audacia falsos titulos præfigendi, idem architectus eius, de quâ diximus, opinionis. Ille verò is spiritus est, quo acti & impulsi fuerunt Manichæi.

Dices, Quid verò opus est statuere, quòd per Apostolos sublata fuerit matrimonialis inter conjuges consuetudo? Respondeo, juxta opiniones nouatorum Soti, Bellarmini & sequacium omnino opus est statuere, quòd per Apostolorum siue doctrinam, siue constitutionem aut legem, siue saltim monita & consilia matrimonialis consuetudo maritis, qui in clerum legerentur, atq; adeo conjugibus benemultis, fuerit ademta. Sunt manifesta Soti verba, sub initium tractatus producta, *quòd circa Apostolorum tempora cunctis fuerit sacerdotibus vxorius vsus interdictus.* Baronius etiam: *Dicendum est conjugatos sæpius eligi contigisse, EA TAMEN LEGE, vt quantumlibet necessitate cogente eiusmodi assumerentur, consentiente primùm vxore, sic electi desinerent prorsus vsu conjugij esse viri; atq; adeo, vt si inuenti essent liberis operam dare, redigerentur in ordinem.* Et mox: *Qui vxores habentes in episcopos adsumebantur, abstinere, si munus adsequi vellent, accedente vxorum consensu ab ipsarum consuetudine cogebantur.* Ajunt videlicet, non fuisse istis temporibus eam fidelium à matrimonij nexibus immunium copiam, quæ ministerijs sacris potuerit sufficere: hinc plerosq; aut certè multos maritos adscitos esse. Iuxta hypotheses igitur aduersariorum, hos ipsos in hunc aut similem modū Apostolos affari oportuit: Ecclesia indiget vestrâ operâ, quam etiam nos judicamus vtilem fore. A nobis autem lege constitutum est, ne quis maritus sacro ministerio admoueatur, nisi consuetudini conjugali cùm ipse, tum vxor eius renuncient. Si itaq; ecclesiæ vestram operam, quam ipsa magnopere desiderat, impendere vultis, oportebit in posterum mutuo congressu abstinere, nec vmquam ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθαι, atq; adeo in eum finem vos vxoresq; vestras

pag. 11.

an. 58. n. 18.

num. 20.

vestras votum emittere,& religione obligationis,quanta omnium maxima cogitari potest, obstringi. Vt ecclesiæ idoneis sacrorum ministris destitutæ præsto sitis, nec tempore tam necessario operam denegetis à vobis exspectamus, &, si non præcipimus, certè cupimus, hortamur & rogamus. In hunc, inquam, aut similem modum ad maritos ministerio aptos sermonē ab Apostolis habitum oportuit. Annón verò hoc est monitis & consilijs, si non doctrinâ & lege, quamquam etiam istâ, consuetudinem maritalem conjugibus adimere?

Quis autem adeo cæcutit, vt id Apostolis conuenire non potuisse, non videat? Pugnat enim manifestò cum doctrinâ Apostolicâ: *Vxori vir debitam beneuolentiam reddito; similiter & vxor viro.* πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχησθε, *rursus simul conuenite, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.* Hæc ita vniuersim docet Apostolus, nec maritos vxoresúe maritorum, qui in clerum lecti fuerint, excipit. Neq; verò ratio erat, quur exciperet, aut eorum matrimonialia jura magis, quàm aliorum conjugum, infringeret. Nec enim eorum matrimonia minùs matrimonia sunt, quàm aliorum; nec ipsi humanæ imbecillitati minùs obnoxij, quàm alij. Non est itaq;, quòd sibi quisquam persuadeat, Apostolos generatim conjuges docuisse, ne alter alteri consuetudinem subtraheret: nihilominus voluisse, vt eorum, quorum alter in presbyterium cooptatus esset, cōjugalis familiaritas penitus aboleretur. Non nunc ago de ijs, qui fortè olim mutuo commercio suâ sponte siue, vt loquuntur, motu proprio renunciarunt: quomodo & quatenus id fieri possit, nunc non anquiro. Hoc saltim hic dico, Apostolos, siquidem sibi constiterunt, vt constiterunt

1 Cor. 7. v. 3 & 5.

omni-

omnino nemini, & præsertim nulli integro hominum statui sine ordini id per consilium suadere, nedum per constitutionem aut legem imponere vel præcipere potuisse.

Taceo alia, quæ hîc occurrunt, ἀσύστατα. Ajunt cœlibes, quot satis ecclesiæ ministerijs essent, reperiri non potuisse. At longè difficilius fuerit tot conjuges repetire, qui velint conjugiorum desinere. Si fortè promtus maritus, num statim ad consentiendum procliues fæminæ? Quàm diuturnas hîc necesse esset fuisse deliberationes! quàm operosas actiones! At sine difficultate septem ab Apostolis ordinantur diaconi, è quibus tamē aliquos maritos fuisse in confesso est; Philippus certè quatuor filias habuit: Nicolai vxorem multi veteres memorant. Paulus & Barnabas per singulas ecclesias creant presbyteros: nec tantæ rei, adeo hactenus inusitatæ, inauditæ & haut promtæ (si communem hominum inclinationem & naturam attendamus) perfici, vlla fit mentio. Paulus etiam jubet Titum oppidatim in Cretâ constituere presbyteros, *Si quis*, inquit, *est vnius vxoris vir*. Debuisset ex alterâ sententiâ dicere, Si quis vult *consentiente vxore desinere prorsus vsu conjugij esse vir*, quemadmodum Baronium loqui paullò antè ostendimus. Neq; dubium est, si hoc voluisset Apostolus, quin pari facilitate dicere potuisset, & dicturus omnino fuisset. Sed nolumus his diutiùs immorari. Satis nobis est ostendisse, opinionem, quæ affirmat per Apostolorum doctrinam, leges, monita, vxores à maritis avulsas abjunctasq; aliquando fuisse, in apocryphis pudendisq; scriptis fundamentum & è detestandâ Manichæorum hæresi architectos habere.

Act. 6. 5. 21. 8. 14. 23.

Tit 1. 6.

Perge-

Pergemus ad alia, si paucis antè monuerimus, traditionē, quā hic inquirimus, gemino sensu accipi posse: *vno*, an ecclesia prima & pura existimauerit proq; certo habuerit, Apostolos nemini marito sacrum ministerium credidisse, nisi commercio vxoris priùs renunciasset; *altero*, an ipsa in praxi idem obseruauerit, & neminem nisi vel cœlibem, vel maritum ex voto suo & vxoris abstinentem, admiserit. Prius est attestatio de facto præterito, & quasi doctrina quæpiam: quæritur enim, an vetus ecclesia docuerit suoq; testimonio confirmauerit, Apostolos tale quid fecisse. Posterius, factum non præteritum, sed præsens & praxin eiusipsius ecclesiæ seculique, cuius suffragium quærimus, concernit. Vtrumq; ab ipsis canonistis & scholasticis negari in initio tractatus ostendimus, & nunc etiam contrariam prioris assertionem è Manichæismo originē ducere commonstrauimus. Posterius autem à priore pendet: primorum enim seculorum ecclesia sicut memoriam doctrinæ & factorum Apostolicorum rectè conseruauit, ita praxi suâ fideliter expressit. Quoniam igitur in sincerâ & genuinâ antiquitate prius non inuenitur, scilicet, Apostolos, quotquot conjugio & consuetudini conjugali non renunciarent, ad ministerium ineptos declarasse, & tamquam indignos exclusisse; nec inuenietur posterius, nempe primis seculis omnes eos qui jus conjugij à sese non abdicauerint, exclusos fuisse. Et de priore quidem, vtpote abundè in superioribus demonstrato, in posterum magnopere solliciti non erimus. Solius posterioris operosior aliqua restare possit considerario, vt liquidò perspiciamus, qualis primorum seculorum vel etiam à primis proximorum praxis fuerit.

Act. 6. 5.

Nicolaus proselytus Antiochenus, vt est in Actis Apostolicis, & vnus è primis septem, quos Apostoli ordinauerunt, diaconis vxorem habuit, sicut priùs diximus & communis est veterum & recentiorũ sententia. Irenæus quidem & Tertullianus vxoris mentionem nullam, sed ipsum turpissimæ sectæ auctorem faciunt, ille libro suo primo, capite XXVII; iste de præscriptionibus capite XLVI. Clemens Alexandrinus tertio Stromatum accuratiùs, quàm quisquam alius, totam rem exposuit: estq; antiquissimus omnium, è quo plenam cognitionem liceat haurire.

post init.

Subjungo, quæ apud eum leguntur. ὡραίαν, φησί, γυναῖκα ἔχων οὗτος, μετὰ τὴν ἀνάληψιν τὴν τοῦ σωτῆρος πρὸς τῶν ἀποστόλων ὀνειδισθεὶς ζηλοτυπίαν, εἰς μέσον ἀγαγὼν τὴν γυναῖκα, γῆμαι τῷ βουλομένῳ ἐπέτρεψεν· ἀκόλουθον γὰρ εἶναί φασι τὴν πρᾶξιν ταύτην ἐκείνῃ τῇ φωνῇ, τῇ, ὅτι παραχρήσασθαι τῇ σαρκὶ δεῖ. καὶ δὴ κατακολουθήσαντες τῷ γενομένῳ τῷ τε εἰρημένῳ ἁπλῶς καὶ ἀβασανίστως, ἐκπορνεύουσιν ἀναίδην τὴν αἵρεσιν αὐτοῦ μετιόντες. *Nicolaus, vt ferunt, quum vxorem haberet formosam, & post adscensionem Seruatoris ei ab Apostolis Zelotypia exprobrata esset, vxorem in medium productam cuiq; qui ducere cuperet, ducendam permisit. Aiunt enim actionem istam illi voci consentaneam, qua dicere solitus, Quòd carne oporteat abuti,* hoc est, duriter vti, asperè tractare & eius illecebris nihil indulgere. *Et cum factum tum dictum simplex & minùs accuratum consectati impudenter fornicantur, qui eius hæresin sequuntur.* Habuit itaq; Nicolaus vxorem: etsi, objectum zelotypiæ vicium siue deponere siue diluere & palàm ostendere satagens, quàm cùm vxorem tum res alias similes terrenas nihili faceret, conjugium eius alteri permittendo inconsideratè admodùm & perperam egit. Subijcit autem Clemens in excusationem

Nico-

Nicolai. *Ego verò audio Nicolaum nullá vmquam aliá, quàm quæ ei nupsisset, vsum esse, & ex liberis eius famellas in virginitate consenuisse & filium in puritate perseuerasse.* *Quæ quum ita sese habeant, adductio vxoris, cuius zelotypia laborabat, in medium Apostolorum, abjectio erat affectus, & abstinentia à voluptatibus, quibus studetur maximè, quid sit abuti carne, declarabat. Neque enim existimo voluisse, congruè ad præceptum Domini, duobus dominis seruire, voluptati & Deo. Dicunt itaque etiam Matthiam similiter docuisse,* σαρκὶ μὲν μάχεσθαι καὶ παραχρῆσθαι, *carnem quidem oppugnare & duriter tractare, nihil ei ad voluptatem libidinosum indulgendo, animam contrà fidei & cognitionis incremento excolere.* Hæc Clemens, quibus docemur, turpissimos hæreticos ἄθεσμον γυναικῶν κοινωνίαν vsurpantes Nicolai nomen falsò prætexuisse, & cum dictum tum factum hominis, contra ipsius animi sententiã aliò, quàm quò spectauerat, detorsisse. Quamquam profectò illud vtpote ambiguum & minùs accuratum, expositione indiget; istud verò, quippe temerarium & pugnans cum honestate & religione matrimonij, meritò reprehenditur.

Verba Clementis exscripsit Eusebius historiæ libro tertio, capite XXIII: laudat etiam & sequitur Theodoretus Αἱρετικῆς κακομυθίας tomo tertio, quamquam nonnulla paullò aliter narrare mihi videtur. Ait Nicolaum εὔσημον ἐσχηκότα γυναῖκα, αἰτιαθῆναι παρὰ τοῖς ἀποστόλοις, ὡς ζηλοτυπίας εἰσδεξάμενον πάθος. τοῦτον δὲ ἀποτρίψασθαι τινὰς τὴν δόξαν πειρώμενον (Clemens dicit propter ἀποβολὴν πάθους fecisse) εἰς μέσον ἀγαγεῖν τὴν γυναῖκα, καὶ ἐπιτρέψαι κοινωνῆσαι αὐτῇ (γῆμαι dicit Clemens) τὸν βουλόμενον, οὐ τοῦτο νομοθετοῦντα, ἀλλὰ τὴν τῶν κατηγορηκότων συκοφαντίαν ἐλέγχοντα. In eamdem sententiam Augustinus: *Quum de zelo pulcerrima*

de hæres. cap. 5.

rimæ conjugis culparetur, velut purgandi ſui cauſâ permiſiſſe fertur, vt eâ qui vellet vteretur. Quod eius factum in ſectam turpiſſimam verſum eſt, in quâ placet vſus indifferens fœminarum. Cæterùm apertè dicit Theodoretus, nefandos iſtos homines ψευδῶς σφᾶς αὐτοὺς ἐκ τῆς τοῦ δὲ προσηγορίας ἐπονομάζεσθαι. Eodem reſpicere videtur Ignatius, ψευδωνύμους appellans Nicolaitas. Sic enim ſcribit ad Trallianos: φεύγετε τοὺς ἀκαθάρτους Νικολαΐτας, τοὺς ψευδωνύμους, τοὺς φιληδόνους, τοὺς συκοφάντας. Idem occurrit epiſtolà ad Philadelphienſes: vbi tamen locum interpolatum putauerim. Irenæum & Tertullianum ſuprà productos; Hilarium item canone XXV in Matthæum; Hieronymum epiſtolâ ad Sabinianum diaconum, & aduerſus Luciferianos, & ad Cteſiphontem aduerſus Pelagianos; Philaſtrium deniq; de hæreſibus ſcribentem, qui Nicolaum ipſum omnis nequitiæ & imunditiei auctorem & repertorem faciunt, ex communi opinione & minùs accuratè loquutos exiſtimo. Irenæus quoq; libro tertio, Nicolaitas dicit *vulſionem eſſe eius, quæ falsò cognominatur ſcientia.* Vult dicere, eſſe ἀπόσπασμα (quomodo etiam ſine dubio græcè ſcripſit) eius ſectæ, quæ à ſcientiâ falsò ſibi nomen indiderit, id eſt, Gnoſticorum. A Gnoſticis igitur orti honeſtum à Nicolao cognomentum ſumere voluerunt.

cap. 11.

Epiphanius aliquanto aliter, quàm cæteri veteres, hiſtoriam Nicolai enarrat. Locum integrè, vt quicquid ad rem facit rectè percipiatur, adſcribam. *Nicolaus vnus fuit ſeptem diaconorum ab Apoſtolis electorum, vnà cum Stephano illo ſancto primoq; martyre, & Prochoro, & Parmena, & alijs. Is ortus ab Antiochenis proſelytus fit. Poſteà autem admiſſo prædicationis de Chriſto ſermone adjunctus diſcipulis primas inter*

hær. 25.

præci-

præcipuos obtinuit, atq; hinc inter selectos ad curam viduarum connumeratus est. Inde verò in ipsum diabolus ingressus cor eius seduxit eodem, quo cæteros priùs commemoratos veteres, Simonem videlicet, Menandrum, Saturnilum, Basilidem, *errore, vt magis etiam quàm isti, sauciaretur. Quum enim vxorem haberet formosam & ab eâ se continuisset, quasi ad imitationem illorum*, cœlibum puta nonnullorum, *quos Deo addictos videbat, aliquò vsq; sustinuit: cæterùm perseueranter suæ intemperantiæ dominari non potuit, sed cupiens vt canis ad proprium vomitum reuerti prætextus quosdam non bonos sibimetipsi aucupatus, excogitauit ad excusationem sui libidinosi affectus, quæ maximè viderentur conducere. In posterum igitur prolapsus à scopo suæ vxori miscebatur* ἀπεριέργως, *nullâ habitâ sui propositi ratione. Erubescens verò se defecisse, & metuens deprehendi, ausus est dicere, Nisi quis quotidie venerem exerceat, vitæ æternæ participem esse non posse. Ab alio enim ad alium prætextum confugit. Nam quum coniugem suam* κάλλει μὲν διαφέρουσαν, ταπεινότητι δὲ φερομένην, *pulcritudine quidem præstantem sed humilitate impulsam* conspectum & alloquium suum alijs familiariter impertire *videret, Zelotypiâ eam prosequutus est, & ex suâ lasciuiâ alios æstimans primùm quidem propriæ vxori contumeliam fecit, calumniâ ei sermonibus impactâ. Tandem semetipsum præcipitauit non modò in vsum carnis, qui est hominibus secundum naturam, sed etiam in blasphemam suspicionem & noxam peruersi moris ingressusq; in erroneam prauitatem. Atq; hinc qui se à scientiâ falsò denominant, in mundo ceperunt exoriri.* Si à Nicolatis Gnostici exorti sunt, quomodo verum esse poterit, quod ex Irenæo paullò antè produximus, Nicolaitas ἀπόσπασμα esse Gnosticorum? Clementis autem narratio, quæ Nicolaum tantis criminibus liberat, simplicitate & antiquitate præ hac Epiphanij se nobis

 com-

commendat, probata Eusebio & Theodoreto, quemadmodum diximus; quin ipsi Baronio. an.68. n.10

Siue verò Clementis Nicolaum excusantis, siue Epiphanij accusantis fidem sequamur, Nicolao diacono vxorem fuisse manifestò docemur. Neq; dicit Epiphanius, magnus & vehemens aliàs cœlibatus præco, ex constitutione Apostolicâ, aut quia diaconus esset, Nicolao ab vxore suâ abstinendum fuisse; quod si ita se habere credidisset, non tacuisset: sed, ὡς κατὰ μίμησιν τῶν ἱερῶν Θεῷ προσανεχόντων, quasi ad imitationem cœlibum, qui dono continentiæ præditi, vt toti & sine distractione Deo vacarent, conjugio abstinebant: quales eo tempore in ecclesiâ fuisse, & inter ipsos Apostolos Iohannem & Paulum, lubenter admittimus. Suâ itaq; sponte & ex temerario quodam proposito abstinuit Nicolaus, quum alioquin nec ex aliquâ Apostolicâ lege nec ex officij ratione abstinere necesse habuisset; cupidus paria cum illis facere, quibus tamen neq; donis neq; vocatione par erat. Dono enim continentiæ instructum non fuisse, euentus docuit; & ad conjugium, inprimis ex quo vxorem duxerat, non ad cœlibatū à Deo vocatum fuisse non potest dubitari. Itaque, si Epiphanij quidem narrata admittimus, euidens illa nobis suggerunt exemplum, quo doceamur, quàm intempestiuum sit supra vires & dona sua abstinentiam moliri, & quàm periculosum, conjuges ab inuicem separari, vt Apostoli ejus rei auctores, præsertim in scriptoris, qui historiam memoriæ consecrauit, silentio, haberi non debeant.

Quantopere verò Baronius Epiphanij narrationem torserit, vt nuperis suæ sectæ opinionibus eam aptaret, operæ precium est cognosci. Cognoscetur autem, si verba

verba hominis hîc legenda subijciamus. Consueuit aliàs ipsa auctorum loca, quamuis prolixa, integrè describere, & charactere distinguere: sed hîc, vt fucum faceret, aliter rem instituere, & Epiphanij verbis sua miscere maluit. *Irenæus*, ait, *Tertullianus, Hilarius, Epiphanius, Hieronymus & alij complures adserunt Nicolaum ab ecclesiâ catholicâ desciuisse, & in sordidissimas hæreses turpiter lapsum esse: eâ nimirum ex causâ, quòd ordinatus diaconus, quum ad imitationem eorum* (*inquit Epiphanius*) *quos Deo addictos videbat, ab vxore, quam formosam habebat, se continuisset, & à concupiscentiâ superatus eam iterum superinduxisset, argueretur que ab Apostolis, quod vxore, quàm anteà dimisisset, vteretur; indignum nimirum ratis, vt sacris jam officijs atque ordinibus mancipati, adhuc carnis tenerentur illecebris: illum mox hæresin excogitasse, necessariumque ad salutem consequendam esse affirmasse, quotidie inquinari luxurijs.* Sed vbi, obsecro, dicit Epiphanius (nam huius narrationem integrè priùs adscripsimus) Nicolaum, quòd vsum vxoris repetijsset, ab Apostolis reprehensum fuisse? vbi, quòd indignum rati Apostoli, sacris officijs ordinibusque mancipatos adhuc vti conjugio? Et tamen bonus noster Baronius narrat, quasi ab Epiphanio omnia ista dicerentur: imo quasi ab omnibus priùs laudatis veteribus. Sanè contextus verborum ita institutus est, vt possit lectori eam ingenerare opinionem: quum tamen, vt anteà etiam monuimus, de vxore Irenæus & Tertullianus nihil prorsus dicant, tantumdem Hilarius & Hieronymus; Nicolaum nefandarum turpitudinum magistrum solummodo affirmantes.

an. 68. n. 9.

Non potui, quin magni Annalistæ fraudem & κακοήθειαν, qualis aliàs homini solennis est, detegerem. Quâ tamen ipsû hic

hîc vti voluisse meritò mireris, quum è vestigio Epiphanianæ narrationem Clementis præferat; etiam satis ineptè episcopatu Samaritano Nicolai, ex ignobili & ignorabili de LXXII discipulis Hippolyti libro, & *fabulosâ*, vt Bellarminus appellat, Dorothei synopsi depromto cōfirmet. Non possunt enim simul subsistere quæ tradit Clemens & quæ Epiphanius. Clemens videlicet docet Nicolaum diaconum zelotypiæ, quâ vxorem suam prosequeretur, ab Apostolis arcessitum affectus eliminandi ergo vxorem à se abdicasse, conjugio eius alteri, qui ducere cuperet, permisso; nec præter inconsideratum & temerarium hoc factum quicquam porrò peccasse, castèq; semper vixisse: Epiphanius verò narrat cœlibum æmulatione vsum vxoris repudiasse, sed postea repetijsse, suiq; excusandi gratiâ exercitium veneris ad salutem necessarium docuisse; zelotypiâ porrò ardentem criminatum esse vxorem suam, & deinceps omni nequitiæ turpissimisq; libidinibus se totum mancipasse. Hæc, inquam, Epiphaniana cum Clementinis non conueniunt, & vnà consistere nequeunt. Quamquam autem illa præ his, consentiente etiam Baronio, probamus; vtrumcumq; tamen fuerit, habemus euidenter, quod in rem nostram faciat, nempe Nicolao diacono vxorem fuisse, nec eius abdicandæ necessitatem ab Apostolis impositam esse.

l. de scriptor.

Vnum obseruo & addo, Rupertum ordinis Benedictini abbatem Tuitiensem, qui sub initium duodecimi seculi floruit, commentantem in Apocalypsin, quum in mentionem Nicolaitarum incidisset, eorum de promiscuo fœminarum vsu doctrinam suæ ætatis clericis accommodare. *Annón*, inquit, *illi doctrina vicinum hoc*

lib. 2.

hoc est, quòd isti legitimum non volentes habere conjugium, vtpote legibus ecclesiasticis (non dicit *Apostolicis) interdictum, vt sint sancti & mundentur, quia portant vasa Domini, nihilominus incontinentes sunt? imò deterius eò proruunt, imitantes connubia quoties volunt, & qui nullum habent thorum licitum, dum sic euagantur, nullum confidunt rupisse conjugij vinculum. Fornicantur autem cum illis, & imitantur Beelphegor, quicunq; exemplo talium ad incesta vel adulteria audaciores fiunt. Et tunc quidem miraculum fuit, quod aperuit Dominus os subjugalis muti,* (tangit historiam Balaam, quia videlicet in Apocalypsi dicuntur Nicolaitæ tenere doctrinam Balaam) *& animal hominis voce loquens redarguit prophetæ insipientiam, qui huiusmodi consilium dedit: sed & nunc penè illi simile fit, quando turba plebeia rectores ecclesiæ clamoribus suis coarguit atq; objurgat.* Sententiâ itaq; Ruperti, qui clerici conjugio abstinent & vagis libidinibus se polluunt, suoq; exemplo complures ad paria facienda excitant, atq; adeo inprimis, qui clericos conjugio arcent & interim vagis libidinibus indulgere permittunt, quod apud Pontificios fieri suprà multis ostendimus, Nicolaitarum doctrinæ vicini sunt. Nempe quemadmodum Nicolaitæ à legitimo conjugio abhorrebant, & interim scortationes promiscuosq; congressus admittebant; ita quoq; Pontificij hodie docent satius esse clericos fornicationibus operam dare, quàm matrimonium contrahere; ita Pontifex illarum licentiam passim, & in ipsâ vrbe Româ, concedit, huius verò copiam clericis nullo pacto facit, etiamsi intercedant & obtestentur principes, reges & imperatores, lasciuiamq; & turpitudines cœlibum lamentetur & detestetur vniuersus populus Christianus.

Num. 22, 14
Apoc 2, 14.

Versamur etiamnùm in consideratione seculi pri-

mi siue Apostolici. *Clemens*, ait Irenæus, Romanus videlicet, *et vidit ipsos Apostolos, & contulit cum eis, quum adhuc insonantem prædicationem Apostolorum & traditionem ante oculos haberet, non solus enim: adhuc multi supererant tunc ab Apostolis docti. Sub hoc igitur Clemente dissensione non modica inter eos, qui Corinthi essent, fratres factâ, scripsit quæ est Romæ ecclesia potentissimas literas Corinthijs, ad pacem eos congregans, & reparans fidem eorum, & annuntians quã in recenti ab Apostolis receperant traditionẽ.* Eadẽ epistola μεγάλη τε καὶ θαυμασία dicitur ab Eusebio; & Clementi auctori recte tribuitur. ταύτην δὲ καὶ ἐν πλείσταις ἐκκλησίαις ἐπὶ τοῦ κοινοῦ δεδημοσιευμένην πάλαι τε καὶ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἔγνωμεν, ait idem Eusebius. *Hanc cum veterum tum nostrâ memoriâ plurimis in ecclesijs publicè lectam cognouimus.* Sequitur, vt solet, in libro de scriptoribus Hieronymus. Quin Dionysius Corinthi episcopus in suâ ecclesiâ adseruari & legi apud Eusebium testatur. Hæc igitur vt genuina, ita quoq; ab ecclesiâ recepta & laudata Clementis epistola. Hodie sub eius nomine quinq; exstant, ineptæ & insulsæ, pro quibus quemadmodum & pro reliquis, quæ priscis Romanis episcopis suppositæ sunt, adserendis quum ad sudorem vsq; laborasset Turrianus, id consequutus est, vt Baronius eam caussam à sese, qui tamen quamcumq; commentis fulcire potest, non solet desere, amolitus totam in illius humeros rejecerit. *Cuius fidei sint*, inquit, *ac firmitatis, non laboro: tu consule Turrianum*, qui videlicet existimationem suam prodigere maluit, quàm tanto nouarum opinionum præsidio cedere. Subjicit autem Baronius: *Consultò quidem, quum agendum nobis est de ecclesiasticis controuersijs ab earumdem epistolarum citatione interdum abstinemus, ne vnis his armis indigere prædamur.*

lib. 3. c. 3. | hist. l. 3. c. 22. | cap. 15. | hist. lib. 4. cap 23. | lib. 1 cont. Magdeb. | an. 102, n. 7. | num. 8.

mur, quorum acies aduersariorum objectionibus retusa videri possit. Et addit in margine majusculis characteribus: *NON INNITENDVM APOCRYPHIS.* In eamdem sententiam concedit Bellarminus libro omnium, quos edidit, optimo, *de scriptoribus ecclesiasticis.* Ex earum tamen secundâ ad confirmandam antiquitatem legis de cœlibatu afferre solent, (attulit sanè nolens videri nugas agere Martinus Peresius; quæ non grauabimur, quamuis ne nijs occupari graue sit, adscribere. *Ad Dominica mysteria tales eligantur, qui ante ordinationem suam conjuges suas nouerint.* Quasi id necessarium esset, & aliter ordinari non oporteret. *Quod si post ordinationem ministro altaris contigerit proprium inuadere cubile vxoris, sacrarij non intret limina, nec sacrificij portitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocausti oblationem suscipiat, nec ad Dominici corporis portionem accedat, nec aquam sacerdotibus porrigat ad manus. Ostia forinsecus claudat, minora gerat officia, vrceum siue calicem ad altare non sufferat.* Vix arceri magis posset, si parricidium commisisset. *Non est,* ait Peresius, *quòd reijciant aduersarij cœlibatus legem, de nouitate eam falsò notantes, quasi à Siricio pontifice aut Innocentio institutam. Quandoquidem diuus Clemens Petri discipulus & successor, ex mente eius nobis eam promulgat.* Gratianus eadem, paucissimis verbis immutatis, Lucio, qui à Clemente sesquiseculi interuallo abest, tribuit. Cæterùm non magis isti, quàm huic, vel vlli veterum tribui possunt absq; notâ siue crassi stuporis, siue impudentis imposturæ. Patroni profectò fuerunt vniuersalis clericorum cœlibatus, & sine dubio primi, aut inter primos, qui ista finxerunt & sanctis priscorum titulis fucata orbi Christiano venditarunt. Iidem verò fuerunt, vt patet, sycophantæ & ἀνδράποδοι falsarij.

de tradit. parte 3.

c. Ministri, dist. 81.

 Nunc

Nunc, vt nauſeam diſcutiamus, è genuinâ illâ & tantopere, ceu paullò antè oſtendebamus, probatâ Clementis epiſtolâ nonnulla proferemus; quin contrarium ex eâ adſtruemus: è quâ Alexandrinus Clemens libris ſuis primo, quarto, ſexto Stromatum quædam inſeruit. In quarto compluſcula inueniuntur, è quibus ad rem noſtram faciunt iſta, hic legi præ alteris nenijs digna. Τὰς γυναῖκας ἡμῶν ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν διορθωσώμεθα. τὸ ἀξιαγάπητον ἦθος τῆς ἁγνείας ἐνδειξάσθωσαν· τὸ ἀκέραιον τῆς πραΰτητος αὐτῶν βούλημα ἀποδειξάτωσαν· τὸ ἐπιεικὲς τῆς γλώσσης αὐτῶν, διὰ τῆς σιγῆς φανερὸν ποιησάτωσαν, ἀγάπην αὐτῶν μὴ κατὰ προσκλίσεις, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς φοβουμένοις τὸν θεὸν ὁσίως, ἴσην παρεχέτωσαν. Τὰ τέκνα ἡμῶν τῆς ἐν Χριστῷ παιδείας μεταλαβέτωσαν, μαθέτωσαν τί ταπεινοφροσύνη παρὰ θεῷ ἰσχύει, τί ἀγάπη ἁγνὴ παρὰ θεῷ δύναται, πῶς ὁ φόβος τοῦ κυρίου καλὸς καὶ μέγας, σώζων πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ ὁσίως ἀναστρεφομένους ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ. *Vxores noſtras ad bonum conformemus. Amabiles mores caſtitatis oſtendunto: ſinceram manſuetudinis ſuæ voluntatem demonſtranto: moderationem linguæ ſuæ ſilentio manifeſtam faciunto: caritatem ſuam non juxta inordinatas propenſiones, ſed omnibus Deum ſanctè timentibus æqualem prabento. Liberi noſtri diſciplinam Chriſti capeſſunto; diſcunto quid humilitas apud Deum valeat, quid pura caritas poſſit, quàm bonus & magnus ſit timor Domini, ſeruans omnes, qui in ipſo ſanctè verſantur puro corde.* Clementi igitur vxorem & liberos fuiſſe apparet. Id enim innuunt verba, τὰς γυναῖκας ἡμῶν, τὰ τέκνα ἡμῶν. Numeratur quidem loco, quem ex Ignatij ad Philadelphienſes epiſtolâ ſuperiùs produximus inter expertes nuptiarum: cæterùm, quum eam interpolatam eſſe conſtet, poſſit reſponderi, vt inter maritos Paulum, ita inter cœlibes Clementem perperam intruſum fuiſſe. Scripſit

pag. 180.

autem

autem epiſtolam iſtam, vt Irenæus indicium facit, nomine eccleſiæ Romanæ. Ergo ſuo, vtpote epiſcopi & cleri Romani nomine, vel ex ipsâ aduerſariorum confeſſione. nam populum ſiue laicos ad eiuſmodi negocia illi non ſolent admittere. Si non igitur ipſum epiſcopum, attamen è clero ſiue ex illis, quorum potiſſimùm nomine epiſtola ſcripta fuit, aliquos vxoratos fuiſſe, etſi non omnino euidenter, admodum tamen probabiliter colligitur.

Progrediamur tandem ad ſecundum à nato Seruatore ſeculum, in quo auctores occurrunt Iuſtinus, omnium quidem, quorum poſt Apoſtolos genuina & ab interpolationibus immunia ſcripta ad nos peruenerint, antiquiſſimus; Athenagoras, Tatianus, ille æqualis propemodum, hic diſcipulus Iuſtini; Theophilus Antiochenus; Irenæus. Nemo eorum vſpiam dicit, ſiue Apoſtolicâ ſiue vllâ aliâ lege cœlibatum clericorum vel abſtinentiam ab vxoribus ſancitam fuiſſe; ne ibi quidem, vbi dicendi locus eſſet. Calumniâ onerabantur illis temporibus Chriſtiani, quòd noctu conuenientes euerſis lucernis promiſcuè congrederentur. Eam diluit Iuſtinus apologiâ ad Antoninum Pium; vbi locus fuiſſet oſtendere, clericos omni veneri etiam legitimæ ex decreto Apoſtolico renunciare, tantum abeſſe, vt promiſcuam admittant. Nihil autem tale innuit, ſed generatim & ſine diſcrimine de fidelibus cùm clericis tum laicis adſerit, alios non niſi liberorum procreandorum gratiâ coniuges eſſe, alios verò cœlibes & omnino continentes permanere. Verba eius ſunt: ἢ τὴν ἀρχὴν οὐκ ἐγαμοῦμεν, εἰ μὴ ἐπὶ παίδων ἀνατροφῇ, ἢ παραιτούμενοι τὸ γήμασθαι, τέλεον ἐνεκρατευόμεθα.

Apol. 2. ante medium.

Pari fere modo apologiâ ad Antoninum philosophum Athenagoras. Tria ait crimina Christianis à gentilibus obijci. Τρία ἐπιφημίζουσιν ἡμῖν ἐγκλήματα, ἀθεότητα, Θυέστεια δεῖπνα, Οἰδιποδείους μίξεις. Primum copiose refellit: duo postrema breuioribus. Quæ de castitate fidelium ad rem nostram facientia adfert, hic à studiosis legi volumus: γυναῖκα μὲν ἕκαστος ἡμῶν, ἣν ἠγάγετο κατὰ τοὺς ὑφ' ἡμῶν τεθειμένους νόμους, νομίζων, καὶ ταύτην μέχρι τοῦ παιδοποιήσασθαι. ὡς γὰρ ὁ γεωργὸς καταβάλλων εἰς γῆν τὰ σπέρματα, ἄμητον περιμένει, οὐκ ἐπισπείρων· καὶ ἡμῖν μέτρον ἐπιθυμίας, ἡ παιδοποιία. εὕροις δ' ἂν πολλοὺς τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, καταγηράσκοντας ἀγάμους, ἐλπίδι τοῦ μᾶλλον συνέσεσθαι τῷ θεῷ. εἰ δὲ τὸ ἐν παρθενίᾳ καὶ ἐν εὐνουχίᾳ μεῖναι, μᾶλλον παρίστησι τῷ θεῷ· τὸ δὲ μέχρις ἐννοίας καὶ ἐπιθυμίας ἐλθεῖν, ἀπάγει· ὧν τὰς ἐννοίας φευγόμεθα, πολὺ πρότερον τὰ ἔργα παραιτούμεθα. οὐ γὰρ μελέτῃ λόγων, ἀλλ' ἐπιδείξει καὶ διδασκαλίᾳ ἔργων τὰ ἡμέτερα· ἢ οἷός τις ἐτέχθη, μένειν, ἢ ἐφ' ἑνὶ γάμῳ. ὁ γὰρ δεύτερος, εὐπρεπής ἐστι μοιχεία. ὃς γὰρ ἂν ἀπολύσῃ, φησί, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται. οὔτε ἀπολύειν ἐπιτρέπων ἧς ἔπαυσέ τις τὴν παρθενίαν, οὔτε ἐπιγαμεῖν. ὁ γὰρ ἀποστερῶν ἑαυτὸν τῆς προτέρας γυναικός, καὶ εἰ τέθνηκε, μοιχός ἐστι παρακεκαλυμμένος, παραβαίνων μὲν τὴν χεῖρα τοῦ θεοῦ, ὅτι ἐν ἀρχῇ ὁ θεὸς ἕνα ἄνδρα ἔπλασε καὶ μίαν γυναῖκα. *Vxorem quidem vnusquisque nostrum, quam juxta positas nobis leges duxerit, reputat procreandæ sobolis ergo ductam. Quemadmodum enim agricola, postquam semina terræ mandauit, messis tempus exspectat, nec alia superinijcit: sic nobis etiam concupiscentiæ mensura liberorum est procreatio. Deprehendas autem multos ex nostris, cùm viros, tum fœminas, in cœlibatu consenescere hac spe, quòd ita Deo magis possint vacare. Quod si in virginitate & spontaneâ castratione*

perma-

permanere Deo magis adjungit; ad impuras verò cogitationes & cupiditates prolabi, abjungit: quæ cogitare formidamus, multò magis ne opere compleamus, cauebimus. Non enim in meditatâ verborum structura, sed in demonstratione & doctrina operibus comprobata professio nostra posita est. Quamobrem vel vt natus est, quisq; nostrum permanet, vel vnicis copulatur nuptijs. Nam secundæ decorum quoddam adulterium sunt. Qui enim dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, mœchatur, inquit Dominus noster; nec permittens eam, cujus virginitas delibata est, rejicere, nec aliam superinducere. Qui enim semetipsum priuat priore vxore; quamuis mortua fuerit, occultus est adulter, trangressus ordinem Dei manu constitutum, quia in principio vnum virum & vnam fœminam Deus creauit.

Matt. 19. 9. Marc. 10, 11 Luc. 16 18

Vbi dicit, εὕροις δ' ἂν πολλοὺς τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, καταγηράσκοντας ἀγάμους; ibi locus fuisset dicendi de toto sacrorum ministrorum ordine, qui ex Apostolorum sanctione non modo matrimonijs contrahendis abstineret, sed ne ductis quidem vxoribus vteretur. Id ipsum ad declarandam Christianorum continentiam multò maximè fecisset, plus sane, quàm quod eo præterito dicit inueniri passim viros & fœminas in cœlibatu suapte sponte consenescentes. Argumentũ illud inusitatæ & aliàs inauditæ abstinentiæ, quam non obiter aut incidenter hi vel illi, sed vniuersus sacrorum clericorum ordo, alter, qui [illegible] præcipuus totius ecclesiæ, præcisè & ordinarie p[illegible], non prætermisisset, siquidem ita, vt ex re & vero adducere posset, sese habuisset.

Quod autem dicit, secundas nuptias esse εὐπρεπῆ μοιχείαν, de secundis nuptijs, quæ post diuortia & repudia istis temporibus visitata, contraherentur, accipiendum est: neq; enim aliò faciunt, quæ tei tunc decl[illegible]

dæ siue

dæ ſiue probandæ continuò ſubijciuntur Seruatoris ex Euangelio verba. Illa, καὶ εἰ τέθνηκε, videri poſſint non nemini à prauâ manu inſerta: quemadmodum ſanè totus locus Cunrado Geſnero interpreti ſuſpectus fuit. Et haut injuriâ dubites, quid ſit, aut quem ſenſum habeat, *Qui primâ vxore, licet defunctâ, ſeipſum priuat*, vt Geſnerus reddidit? Qui per repudium, de quo ſermo eſt, aut etiam fortè alio modo ſemetipſum vxore priuat, viua ſe priuat, non defunctâ. Illa igitur, ſi retinenda ſunt, cum ijs, quæ ponè ſequuntur, conjungenda erunt; vt ſit ſenſus, Non diſſolui crimen obitu repudiatæ, ſed eum qui vxorem ſuam dimiſerit, aliamq; duxerit, etiamſi dimiſſa poſt repudium è viuis excedat, nihilominus adulterum eſſe. Sic equidem exiſtimo Athenagoram antiquiſſimum auctorem exponi, & ab errore damnatarum ſecundarum nuptiarum, (quod ex occaſione obiter dictum eſto) liberari oportere.

Tatianus Iuſtini auditor plurima ſcripſit, è quibus ſupereſt hodie λόγος πρὸς ἕλληνας, ὃς δὴ καὶ δοκεῖ τῶν συγγραμμάτων ἁπάντων αὐτοῦ κάλλιστός τε καὶ ὠφελιμώτατος ὑπάρχειν, vt loquitur in hiſtoriâ Euſebius: è quo in ſuum de ſcriptoribus librum transferens Hieronymus, *Tatianus*, ait, *infinita ſcripſit volumina, è quibus vnus contra gentes florentiſſimus exſtat liber, qui inter omnia opera eius fertur inſignis.* In hoc ipſo Græcorum doctrinam cum doctrinâ Chriſtianorum, virtutes cum virtutibus, continentiam cum continentiâ componit & comparat. Locus fuiſſet allegare continentiam totius ſacri ordinis, ſi allegari verè potuiſſet. Quomodo autem Tatianus poſt obitum Iuſtini in hæreſin prolapſus conjugium contemnere & calumniari ceperit, poſteà oſtendemus.

l. 4. cap. 17.

cap. 10.

Iaca-

In eadem tempora incidit Dionysius celeberrimus Corinthiorũ episcopus, de quo in tertio historiæ videri debet Eusebius. Longiùs aliquanto, quàm par esset, amore & admiratione continentiæ progressus fuerat Pinytus Gnosiorum in Cretâ episcopus, non contentus hortari & incitare, sed, vt apparet, leges ferens & laqueum necessariæ abstinentiæ, quem nemini Apostoli injecerant, suis fratribus coëpiscopis & compresbyteteris circumdans. Eum igitur epistolâ scriptâ monet Dionysius, μὴ βαρὺ φορτίον ἐπάναγκες τὸ περὶ ἁγνείας τοῖς ἀδελφοῖς ἐπιτιθέναι· τῆς δὲ τῶν πολλῶν καταστοχάζεσθαι ἀσθενείας, *ne graue puritatis siue continentia onus sub necessitate fratribus imponat, sed imbecillitatis multorum rationem habeat.* Pinytus respondens, vt memorat Eusebius, *Dionysium quidem admiratur, eiusq; auctoritatem admittit, vicissim verò hortatur, vt jam solidiore cibo tradito populum sibi concreditum perfectioribus literis pascat, ne perpetuò lacteis sermonibus immorantes in puerili institutione negligenter consenescant.* Ita quidem sui excusandi ergo Pinytus. Videmus autem euidenter, Apostolos & vetustiores Patres continentiam nemini sub necessitate imposuisse. nam si illi imposuissent, quomodo id peculiariter Pinyto tribueret Dionysius? quî reprehendere & dehortari ausus esset? & quâ ratione Pinytus ipse ad sui defensionem non potiùs Apostolicam sanctionem, quàm illum suum solidiorem cibum & perfectiorem, nescio quam, doctrinam proferret?

cap. 23.

Irenæus libro suo primo diaconi vxorati mentionem ex occasione fecit. Narrat, quomodo Marcus hæreticus & magus fœminas deceperit & corruperit, ὥστε καὶ διάκονόν τινα τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ τῶν ἡμετέρων ὑποδεξάμενον αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, περιπεσεῖν ταύτῃ τῇ συμφορᾷ, τῆς

cap. 9.

γυναικὸς αὐτοῦ οὔσης εὐειδοῦς, καὶ τὴν γνώμην καὶ τὸ σῶμα διαφθαρείσης ὑπὸ τοῦ μάγου τούτου, καὶ ἐξακολουθησάσης αὐτῷ πολλῷ τῷ χρόνῳ, *vt & diaconus quidam eorum, qui sunt in Asia, suscipiens eum in domum suum inciderit in huiusmodi calamitatem. Nam cum esset uxor eius speciosa, & sententia & corpore corrupta esset à mago isto, & sequuta eum esset multo tempore, post deinde cum magno labore fratres eam conuertissent, omne tempus in exomologesi consummauit, plangens & lamentans ob hanc, quam passa est ab hoc mago, corruptelam.* Græca apud Epiphanium, qui Irænei quædam loca operi suo inseruit, supersunt. Latina sunt veteris interpretis, è cujus versione Irenæi libri hodie leguntur.

hær. 34.

Tertullianus presbyter Carthaginiensis (quæ prouincia Latinis & occidenti accensetur) vxorem habuit, & ad eam duos libros scripsit. Priore persuadere conatur, ne si marito superstitem esse contingat, nuptias repetat. *Dignum duxi*, inquit, *dilectissima mihi in Domino conserua, quid tibi sectandum sit post discessum à seculo meum, si prior fuero vocatus, jam hinc prouidere.* —— *Præcipio igitur tibi, quanta continentia potes, post excessum nostrum renuncies nuptiis, nihil mihi isto nomine collatura, nisi quod tibi proderis.* Si, quæ nouatores apud Pontificios docent, vera essent, jam olim quando videlicet maritus in presbyterium cooptatus fuit, renunciasse eam oportuisset. Emittunt enim ex sanctione Apostolica, si pridem productos nouatores audimus, cum vir, qui presbyter legitur, tum vxor eius perpetuum continentiæ votum, atq; adeo & mutuis amplexibus & nuptijs post contrahendis ambo renunciant. Quid igitur hic agit Tertullianus? quid instruit vxorem ne faciat, quod se numquam facturam esse pridem ipsa vouerat? Posteriore quinetiam libro

cap. 5

pag. 10.

cap. 1.

ad ſecunda conſilia, reſpectu humanæ infirmitatis. Vt ipſe loquitur, *conuerſus* hortatur, ſi a repetendis nuptijs abſtinere omnino non velit, ſaltem à matrimonio gentilis vt abſtineat. *Nam quanto grandius eſt,* inquit, *continentia carnis, quæ viduitatem miniſtrat,* adminiſtrat ſiue regit & compellit, *tanto ſi nō ſuſtineatur, ignoſcibilius videri poteſt. difficilium enim facilius eſt venia. Quanto autē nubere in Domino perpetrabile eſt, vt noſtræ poteſtatis, tanto culpabilius eſt nō obſeruare quod poſſis.* Vel ex vnis igitur hiſce Tertulliani ad vxorē libris commentū nouū Pontificiū de abſtinentiâ preſbyterorū ab vxoribus ſuis per Apoſtolos ſancitâ euidenter refellitur.

Paullo pluribus, etiamſi in re manifeſta nihil opus eſſe videatur, ex his ipſis libris id oſtendemus. Vt perſuadeat, exempla vxori ob oculos ponit. *Quum quid,* ait, *difficile videtur, difficiliora alios obeuntes recenſeamus. Quot enim ſunt, qui ſtatim à lauacro carnem ſuam obſignant? Quot item qui conſenſu pari inter ſe matrimonij debitum tollunt? Voluntarijs ſpadonibus pro cupiditate cœleſtis, ſaluo matrimonio abſtinentia toleratur, quanto magis ademto? Credo enim difficilius ſaluum derelinqui, quàm amiſſum non deſiderari.* Aliena exempla hîc proponit, non domeſtica: nec ſeſe vxoremq́; ſuam inter eos numerat, qui pari conſenſu inter ſe matrimonij debitum ſuſtulerint. Quod ſi ita ſe habuiſſet, tacere nullo modo potuiſſet. Vnicè enim & plus, quam cætera quæcumq; adfert, ad propoſitum feciſſet. Dixiſſet vtiq; Quandoquidem, ex quo preſbyter ego ſum, conſenſu pari inter nos matrimonij debitum ſuſtulimus, facile erit tibi, quæ in ipſo matrimonio abſtinentiæ iamdudum adſueueris, poſt exceſſum meum, vergente etiam magis ac magis in ſenium ætate tuâ, continere. imò tibi per votum tuum aliter agere citra grande impietatis

l. 1. cap. 6.

ſterium adjerit, matrimoniali commercio renunciet; vtiq; nonnullis matrimonijs & conjunctionibus ſeparandis Chriſtus venerit. Sequitur: *Deniq; prohiberi nuptias à quibuſdam in nouiſſimis temporibus legimus, vt bonum ſcilicet.* Nec hoc tam abſolutè pronunciari potuiſſet, ſi clericis nuptiæ interdictæ fuiſſent. Quos autem peruerſitatum accuſat, Marcion eſt & adſeclæ, in quos libris aduerſus illũ etſi à declinans jam ad partes Montani ſcriptis, ob reprehenſas nuptias acriter inuehitur: Nonnulla in gratiam lectoris, ne expertem veterum harum de conjugio controuerſiarum dimittamus, adſcribentur. *Non tinguitur* (baptizatur) *apud Marcionem caro, niſi virgo, niſi vidua, niſi cælebs, niſi diuortio baptiſma mercata, quaſi non etiam ſpadonibus ex nuptijs nata,* id eſt, quaſi non etiam ſpadonum caro ex nuptijs nata eſſet. *Sine dubio ex damnatione conjugij inſtitutio iſta conſtabit. videamus an juſta: non quaſi deſtructuri felicitatem ſanctitatis,* puritatis & continentiæ, *vt aliqui Nicolaitæ aſſertores libidinis atq; luxuriæ, ſed qui ſanctitatem ſine nuptiarum damnatione nouerimus, & ſectemur, & præferamus, non vt malo bonum, ſed vt bono melius. non enim proijcimus, ſed deponimus nuptias: nec præſcribimus ſed ſuademus ſanctitatem, ſeruantes & bonum* nempe conjugium, *& melius,* continentiam ſcilicet, *pro viribus cuiuſq; ſectando,* prout quiſq; poteſt; *tunc deniq; conjugium exertè defendentes, quum inimicè accuſatur ſpurcitiæ nomine.* Poſt aliqua: *Deus Marcionis matrimonium vt malum & impudicitiæ negocium reprobat.* Et alio libro: *Tu Marcion nuptias dirimis nec conjungens marem & fœminam, nec alibi conjunctos ad ſacramentum baptiſmatis & eucharistiæ admittens, niſi inter ſe conjurauerint aduerſus fructum nuptiarum.* Potuiſſet ſanè Marcion regerere, ſi res ſe habuiſſet, vt volunt Pontificij nouatores: Nec vos catho-

lib. 1 adv. Marc. c. 29.

lib. 4.

lici coniunctos ad sacramentum ordinis ad.nitritis, nisi inter se coniurauerint aduersus fructum nuptiarũ.

Videtur occasio esse & operæ precium fore, vt hic, quomodo antiquæ hæreses matrimoniorũ honestatem inpugnauerint aut sustulerint, & vagis fœdisq; libidinibus commutauerint, breuiter ostendamus. nam id cognosci ad rem, quam præ manibus habemus, accuratius dijudicandam haut parum conferet. Certum autem est primos & priscos illos hæreticos, quemadmodum contra vnitatem Dei creatoris & resurrectionem carnis, ita quoq, aduersus coniugium quasi conspirasse, spurcitiei improbe inimulasse, & in eius vicem promiscuos congressus, nefandasq; libidines, velut consensu quodam, admisisse vel introduxisse. Simon magus hæreticorum dux & antesignanus à veteribus prædicatur. *Omnes, ait Irenæus, qui quoquo modo adulterant veritatem & præconium ecclesiæ lædunt, Simonis Samaritani magi discipuli & successores sunt.* H[illegible] autem ipse *docebat detestandam turpitudinem indifferenter vtendi fœminis* vt memorat Augustinus. Contra eum sic differit Epiphanius: πῶς ἔσται αἰσχρὰ τὰ ζωτικά, εἰ μή τι ἂν δαιμόνων εἴη τὸ φρόνημα, *Quomodo turpia erunt vitalia,* opera videlicet matrimonij vitæ humanæ conuenientia, *nisi sanè dæmonum ea fuerit sententia, quandoquidem ipse in euangelio Dominus dicentibus Si ita se habet negocium viri & vxoris, non expedit matrimonium contrahere; ipse inquam respondit, Non omnes hoc capiunt, sunt enim eunuchi, qui semetipsos castrauerunt propter regnum Dei: καὶ ἔδειξεν ὡς τὸ φύσει ἀπέχεσθαι συζυγίας, βασιλείας οὐρανῶν ἐστι δῶρον, et ostendit, quod natura abstinere à coniugio, donum est regni cælorum.* Id est, naturâ [illegible] non indigâ, peculiare est Dei donum. ὁ διὰ ὅσης θεοῦ νόμους [illegible] περὶ παρθενίας.

lib. 1. c. 30.

de hæres. cap. 1. & 1[illegible]

hær. 21.

γονίας οὐ τέθεικεν· οἶδε γὰρ ὑπὲρ φύσιν τὸ χρῆμα, ait Theodo-doretus.) *Rursus autem alio loco de venerandis nuptijs, quas Simon corrumpens turpiter suamipsius prosequitur concupiscentiam, Quos Deus, inquit, conjunxit, homo ne separet.* Intelligimus itaq; Simonem conjugium turpitudinis, nescio cujus, falsò accusasse, atq; interim veræ turpitudini operam dedisse. Quam detestandam hæresin ad subsequutos hæreticos, inprimis Gnosticos, quorum ἀπόσπασμα Nicolaitas fuisse & hoc in luto hæsisse suprà ostendimus, transmisit. Saturnilo vni è primarijs Gnosticorum magistris τὴν κατὰ τοῦ σεμνοῦ γάμου φαύλην κατηγορίαν præcipuè tribuunt Epiphanius & Theodoretus. Quomodo eamdem insaniam Marcion, qui pij episcopi filius fuit, amplexus sit, paullò antè ex Tertulliano diximus.

hær. 23.
hær. fab. l. 1

A Saturnilo & Marcione hauserunt Encratitæ, quorum dux & antesignanus, ex quo post martyrium magistri sui Iustini à sinceritate defecerat, Tatianus fuit, vt memorat Irenæus, & ex Irenæo Eusebius. Theodoretus de Encratitis: τὴν ἀγαμίαν μετίασι, πορνείαν τὸν γάμον προσαγορεύοντες, καὶ τὴν ἔννομον κοινωνίαν, διαβολικὴν ὀνομάζοντες. Augustinus libro ad Quodvultdeum: *Nuptias damnant, atq; omnino pares eas fornicationibus alijsq; corruptionibus faciunt, nec recipiunt in suorum numerum conjugio vtentem, siue marem siue fæminam.* Epiphanius, quem fortè præpositum oportuisset, quòd ex eó describere soleat Augustinus: Ἐγκράτειαν δὲ οὗτος (Tatianus) κηρύττει, τὸν δὲ γάμον πορνείαν καὶ φθορὰν ἡγεῖται, φάσκων μηδὲν διαλλάττειν πορνείας τὸν γάμον, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ εἶναι. ὅθεν ἐν τῷ προσχήματι τῆς ἐγκρατείας καὶ τοῦ ἐγκρατητικοῦ ἤθους κυβευτικὴν ἔσχε τὴν ἀγωγὴν, ὡς λύκος ἅρπαξ ἐνδυόμενος προβάτου

lib. 1 c. 30.
hist. lib. 4, cap. 27.
hær. fab. lib. 1.
hær. 46.

κώδιον, καὶ πλανῶν τῷ προσκαίρῳ προσχήματι τοὺς ἀπατωμένους. *Continentiam prædicat, nuptias verò scortationem & corruptionem reputat, adserens matrimonium à scortatione nihil differre, sed idem esse. Inde prætextu continentiæ & morum continentium aleatorium & fallax vitæ genus degit, tamquam lupus rapax ouillo vellere indutus, & temporibus accommodato prætextu seductos decipiens.*

Itaq; nuptias repudiare, & interim occultis aut etiam manifestis libidinibus indulgere, quos & quales auctores habeat, nunc videmus. Videmus itidem, impletum esse, quod ab Apostolo prædictum erat, scribente ad Timotheum: *Spiritus manifestè dicit fore, vt posterioribus temporibus desciscant quidam à fide, attendentes spiritibus seductoribus & doctrinis dæmoniorum*, διδασκαλίαις δαιμονίων, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων. Camerarius subintelligit ταῖς οὔσαις, doctrinis quæ sunt siue traduntur *per hypocrysin falsiloquorum, quorum conscientia cauterio resecta est, prohibentium contrahere matrimonium.* Bene Theodoretus ad hunc locum: *Cælibatum & continentiam non vituperat, sed eos accusat, qui lege lata ea sequi compellunt.* Sedulius: *non amore castitatus & abstinentiæ hoc faciebant, sed vt sanctiores cæteris viderentur.* Oecumenius: *Quid igitur? Christiani non prohibent nubere? absit. Preciosæ enim sunt nuptiæ & thorus immaculatus. Eos verò, qui virginitatem seruare velint, ad eam cohortantur. Qui autem nubere prohibent, velut propter immunditiam id faciunt.* Eadem ferè apud Theophylactum reperias. Atqui, vt ostendimus, prædictio Apostolica adimpleta fuit in Simonianis, Marcionitis, Nicolaitis, Encratitis cæterisq;, qui omnium hæreticorum maximè dissecti in varias diuisiones & appellationes abierunt, Gnosticis. Contra quos dignitatem matrimonij

1 Tim. 4. 1.

Notatione in h. loc.

prolixè defendit Clemens Alexandrinus, integro tertio & aliquâ parte libri primi Stromatum. Haut erit præter rem, ex vtroque nonnulla hîc à studiosis legi. E tertio quidem. ἔχει γὰρ ὥσπερ ἡ εὐνουχία, οὕτω καὶ ὁ γάμος ἰδίας λειτουργίας καὶ διακονίας, τῷ κυρίῳ διαφερούσας· τέκνων λέγω κήδεσθαι καὶ γυναικός· πρόφασις γὰρ, ὡς ἔοικεν, τῷ κατὰ γάμον τελείῳ, ἡ τῆς συζυγίας οἰκειότης γίνεται, τὴν πρόνοιαν πάντων ἀναδεδειγμένῳ κατὰ τὸ ἴσον τὸν κοινόν. αὐτίκα φησὶν ἐπισκόπους δεῖ καθίστασθαι, τοὺς ἐκ τοῦ ἰδίου οἴκου καὶ τῆς ἐκκλησίας ἁπάσης προΐστασθαι μελετήσαντας. ἕκαστος οὖν ἐν ᾧ ἐκλήθη ἔργῳ τὴν διακονίαν ἐκτελείτω, ἵνα ἐλεύθερος ἐν Χριστῷ γένηται, τὸν οἰκεῖον τῆς διακονίας ἀπολαμβάνων μισθόν. *Quemadmodum continentia, ita quoque conjugium propria habet munera & ministeria ad Dominum,* siue ad seruiendum Domino, *facientia, liberorum inquam & vxoris curam. Etenim, qui in conjugio perfectus sit, ille conjunctionis vsus & adsuetudo occasio fit, vt videtur* ad majora progredi, *quippe qui quam bene omnibus prospicere possit, in domo communi ostenderit. Iam dicit Apostolus, quòd eos oporteat constitui episcopos, qui ex administratione propriæ domus toti quoque ecclesiæ præesse didicerint. Vnusquisque igitur in quo vocatus est opere, ministerium peragito, vt in Christo liber fiat, propriam seruitij sui accipiens mercedem.* Ibidem post aliqua: *Vt in summa dicam, omnes Apostoli epistolæ, temperantiam & continentiam docentes, quandoquidem & de matrimonio, & de liberorum procreatione, & de domus administratione plurima præcepta continent, nunquam honestum & moderatum matrimonium prohibuerunt aut abrogarunt, sed legis cum euangelio conuenientiam seruantes vtrumque admittunt, cùm eum, qui Deo gratias agens moderatè matrimonio vtitur, tum qui continenter, vt Dominus vult, viuit, quemadmodum vnusquisque vocatus est.* Item: καὶ μὴν καὶ τὸν τῆς μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα πάνυ ἀποδέχεται ὁ Ἀπόστολος, κἂν πρεσβύτερος

ᾖ, κἂν

ἢ, κἂν διάκονος, κἂν λαϊκὸς ἀνεπιλήπτως γάμῳ χρώμενος. E septimo: ὁ γνωστικὸς ἐσθίει, καὶ πίνει, καὶ γαμεῖ, οὐ προηγουμένως, ἀλλὰ ἀναγκαίως. τὸ γαμεῖν δέ, ἐὰν ὁ λόγος αἱρῇ λέγω, καὶ ὡς καθήκει. γενόμενος γὰρ τέλειος εἰκόνας ἔχει τοὺς ἀποστόλους, καὶ τῷ ὄντι ἀνὴρ οὐκ ἐν τῷ μονήρη ἐπανελέσθαι δείκνυται βίον, ἀλλ᾽ ἐκεῖνος ἄνδρας νικᾷ, ὁ γάμῳ καὶ παιδοποιίᾳ καὶ τῇ τοῦ οἴκου προνοίᾳ ἀνηδόνως τε καὶ ἀλυπήτως ἐγγυμνασάμενος, μετὰ τῆς τοῦ οἴκου κηδεμονίας ἀδιάστατος τῆς τοῦ Θεοῦ γενόμενος ἀγάπης, καὶ πάσης κατεξαναστάμενος πείρας, τῆς διὰ τέκνων καὶ γυναικός, οἰκετῶν τε καὶ κτημάτων προσφερομένης. *Vera cognitione instructus edit, & bibit, & vxorem ducit, non præcipuè*, siue præcipua ista bona non reputans, *sed necessario*, siue naturali imbecillitate ita exigente. *Dico autem vxorem ducere, si recta ratio dictauerit, & quemadmodum conuenit. Quod si ea in re perfectus fiat, exempla habet Apostolos: & reuerà vir ostenditur, non in eo, quod vitam elegerit solitariam, sed ille etiam viros superat, qui conjugio & liberorum procreatione & domus administratione citra voluptatem & dolorem occupatus, cura rei familiaris nihil obstante, à caritate Dei non auellitur, nec vlli à liberis, & vxore, & famulis, & rebus suis illatæ tentationi cedit.* Hæc ita præter alia complura pro conjugio vniuersim, & pro cōjugio etiā Apostolorū sacrorūq; ministrorū disseruit Clemens Alexandrinus presbyter, (quē Theodoretus vocat ἱερὸν ἄνδρα, quomodo pridē etiā vocauerat Alexander Ierosolymitanus, vt apud Eusebium videre est, καὶ πολυπειρία ἅπαντας ἀπολιπόντα,) insigni Stromatum opere, quo ἀληθῶς γνωστικὸν informauit, & ψευδωνύμοις illis, siue, vt Epiphanius appellauit, κατὰ γνωστικοῖς opposuit.

lib. 1 hær. fab.

hist. lib. 6, cap 11.

Rectè autem Chrysostomus in locum Apostoli antè adductum hæreticis conjugij hostibus Manichæos

annumerat, & doctrinæ dæmoniorum participes esse affirmat. Sicut enim ex Augustino discimus, conjugium non tam propter concubitum auersati sunt, quàm propter generationem, quâ fieri somniabant, vt particulæ de substantiâ Dei sui vinculis carnis in prole illigarentur. *Nuptias*, ait Augustinus, *sine dubitatione condemnant, & quantum in ipsis est, prohibent, quando generare prohibent, propter quod conjugia copulanda sunt.* Ex eodem discimus, Manichæos vniuersam ecclesiam suam in Electos & Auditores dispertiuisse. *Alimentis*, inquit, *Dei substantiam perhibent esse commixtam, quam purgari putant in Electis suis eo genere vitæ, quo viuunt Electi Manichæorum, velut sanctiùs & excellentiùs Auditoribus suis. Nam his duabus professionibus ELECTORVM ET AVDITORVM ecclesiam suam constare voluerunt. In cæteris autem hominibus, etiam in ipsis Auditoribus suis hanc partem bonæ diuinæq; substantiæ, quæ mixta & colligata in escis & potibus detinetur, maximèq; in eis, qui generant filios, artiùs & inquinatiùs colligari putant.* Faustus Manichæus, homo, vt apparet, nec indoctus nec infans ea, quibuscumq; coloribus potest, pingit, & doctrinam dæmoniorum à suâ sectâ amoliri satagit. Verba eius apud Augustinum leguntur, è quibus nonnulla adscribemus. *Videtis, ô catholici, et virgines vestras dæmoniorum doctrinâ captas notari, & vos esse antistites dæmoniorum, qui certatim semper ad hanc eas incitetis professionem suasionibus vestris, vt penè jam major in ecclesijs omnibus virginum apud vos, quàm mulierum numerositas habeatur.* Suasiones saltim memorat Faustus, nullas autem leges siue sanctiones, quales vniuersum sacrum clerum concernentes si in vsu tum fuissent, non tacuisset, in rem suam plurimùm facturas. Dixisset, Vt quid nos objurgatis quia conjugium dis-

de hæres. cap. 46.

ibid.

libro 30.

um dissuademus, quum vos latâ lege sacris ministris omnibus id interdixeritis? Sed pergat: *Quid ergo? num & vos jam desistitis à talibus inceptis? Quid in fraudem miseras inducitis filias hominum, si non in eis Christi voluntas impletur, sed dæmoniorum? Et tamen hoc nobis primò respondeatis velim, vtrum omnino virgines facere doctrina sit dæmoniorum; an solùm per prohibitionem facere nubendi? Si per prohibitionem, nihil ad nos. nam & ipsi tam stultum judicamus inhibere volentem* abstinere, *quàm nefas & impium nolentem cogere. Si verò fauere huic quoq; proposito, & non-reluctari volenti* abstinere, *id quoque doctrinam putatis esse dæmoniorum, taceo nunc vestrum periculum, ipsi jam timeo Apostolo:* quæ sequuntur, superiùs à nobis producta sunt. Audiamus plura: *Non est interim, quòd vos existimetis solos hortamentis virgines facere, & non prohibitione nubendi: nobis enim quoq; hoc ipsum insitum est. Et demens profectò ille, non tantum stultus putandus est, qui id existimet lege priuatâ prohiberi posse, quod sit publicâ concessum: dico autem hoc ipsum nubere. Quapropter & nos hortamur quidem volentes, vt permaneant; non tamen cogimus inuitas, vt accedant. Nouimus enim quantum voluntas, quantum & natura ipsius vis etiam contra legem publicam valeat, nedum aduersus priuatam, cui respondere sit liberum, NOLO.* Si Faustum audimus, credemus ne apud Manichæos quidem, nedum Catholicos, legem vllam fuisse, quá quisquam nuptijs aut vsu vxoris suæ prohiberetur. Si non fuisset fas inter catholicos vlli marito, qui quidem altari inseruiret, ad vxorem suam accedere, non tacuisset Faustus, qui abstinentiam à conjugio à suæ sectæ primarijs receptam, quocumq; potest modo, tuetur. Nec ipse sanctus Augustinus responsione suâ affirmat nuptias vel vsum conjugij lege prohiberi posse, sed discrimen inter

pag. 184.

Catholicos & Manichæos inde arcessit, quòd hi nuptias malas esse dicant, & generationis gratia potissimùm auersentur, illi contra bonas esse affirment, & generationis gratia potissimum appetant. Audiamus ipsum: *Si ad virginitatem sic adhortaremini, quemadmodum hortatur Apostolica doctrina, Qui dat nuptum, bene facit, & qui non dat nuptum, melius facit; vt bonum esse nuptias diceretis, sed meliorem virginitatem, sicut facit ecclesia, quæ verè Christi est ecclesia, non vos Spiritus sanctus ita prænunciaret, dicens, PROHIBENTES NVBERE. Ille enim prohibet, qui hoc malum esse dicit; non, qui huic bono aliud melius anteponit. Denique vos eum præcipuè concubitum detestamini, qui solus honestus & conjugalis est, & quem matrimoniales quoque tabulæ præ se gerunt, LIBERORVM PROCREANDORVM CAVSSA: vnde viro non tam concumbere, quàm nubere prohibetis. Concumbitur enim etiam caussa libidinum, nubitur autem non nisi filiorum. Nec ideo vos dicatis non prohibere, quia multos vestros Auditores in hoc obedire nolentes vel non valentes fatua amicitia toleratis. Illud enim habetis in doctrina vestri erroris, hoc in necessitate societatis.*

1 Cor. 7, 38

Si nunc ex nobis quæratur, num veteribus illis hæreticis hodiernos nouatores affine aliquid habere existimemus; non quidem indiscriminatim de omnibus, quòd habeant, respondebimus: id tamen fateri nos oportebit, illos qui conjugium ob spurcitiem sacros ministros dedecere adferant, qui operibus carnis adnumerent, qui item clericis conjugium ita adimant, vt interim concubinatus & fornicationes permittant, & grauiùs contracto matrimonio quàm stupris & scortationibus peccare doceant; Nicolaitarum & Gnosticorum doctrinæ vicinos esse, vel ipso Ruperto Tuitiense, qui nostrarum controuersiarum ignarus fuit, & corroborato

Vide p. 201.

rato

rato jam in occidentis ecclesiæ cœlibatu vixit, judice. Iidem easdem ferè ob caussas Manichæismo accedunt, hac quoq; prætereà intercedente analogia, quòd, quemadmodum Manichæi Electis suis conjugium non permittunt, sed solis Audiroribus, vt viliori hominum generi, ita quoq; illi idem non clericis, sed saltim laicis concedant. *Auditores*, ait Augustinus epistola ad Deuterium, *qui appellantur apud eos, & carnibus vescuntur, & agros colunt, & si voluerint, vxores habent, quorum nihil faciunt, qui vocantur Electi.* epist. 74

Exorti sunt Manichæi tertio, vt notum est, post natum Seruatorem seculo. & nos etiam porrò, qualem in hoc ipso traditionem deprehenderimus, ostendemus. Origenes Adamantius, quo nemo vel majores labores exantlauit vel post exantlatos magis ambiguam famam reportauit continentiæ fuit studiosissimus, atq; adeo verba Christi, *Sunt eunuchi, qui seipsos castrarunt propter regnum cœlorum*, nimis simpliciter capiens Matt. 19, 12.

Deuoluit illa acuto sibi pondera silice:

quâ de re videri potest Eusebius sexto historiæ. Valesij factum sunt imitati. *seipsos castrant & hospites suos*, vt scribit Augustinus, prætexentes siue hoc ipsum, siue etiam alterum dictum, *Si offendiculo tibi fuerit aliquod tuorum membrorum, recide illud.* Quod posterius ipsos adimpletum ire putat Epiphanius, collocans eos in regione Philadelphicâ vltra Iordanem. *Vbi acceperint* appo- nam quæ ille memorat, *hominem in disciplinam. quanto quidem tempore nondum exsectus est. animatu non vescitur. Vbi verò ei persuaserint, aut per vim exsecuerint, tunc vescitur omnibus, vtpote à certamine jam quietus, nec amplius in periculo constitutus vt per edulia ad voluptatem concupiscentia impellatur.* cap. 7. de hæres. cap. 37. Matt 18, 8. hær. 58.

Non

Non suos autem solos ad eum modum tractant, sed sæpe etiam advenientes peregrinos & hospitio exceptos ad eiusmodi vitam traducunt, quemadmodum multa hac de re fama fertur. Abripiunt enim tales intrò, & vinculis adstrictos violenter castrant. Ecce eò absurditatis impulit Origenem, impulit etiam Valesios, quod supra vires naturæ, vbi continentiæ donū non erat, continentiam tamen sunt moliti. Patrum memoriâ eodem prolapsus fuit Ambrosius Morales Corduben sis, qui chronico Hispaniæ à Floriano Campensi quinq; libris incoato septem alios subjunxit. Is enim, quum Dominicanæ familiæ nomen dedisset, *ad refrenandas libidines sibi virilia amputauit*, vt scribit Thuanus. Obijt anno superioris seculi XC.

libro 99.

Sed ad Origenem reuertamur, cui magnam & manifestam injuriam illi flagitiosi & obscœni apud Epiphanium fecere, qui ab eo sibi nomen adsciscebant. ἀθετοῦσι δὲ γάμον, καὶ οὐ παύεται ἀπ' αὐτῶν ἡ λαγνεία, vt loquitur Epiphanius. *Reijciunt nuptias, & non cessat apud ipsos libido.* Magistros igitur & auctores sibi potiùs deputent Gnosticos, quàm Origenem, tantum castitatis & continentiæ zeloten. Quantus quantus autem fuit, nusquam tamen adserit Apostolos clericis aut vlli mortalium nuptias vel vsum vxoris interdixisse. Homiliâ XXIII in Numerorum librum zelum suum, quo in continentiæ admirationem & laudes rapiebatur, aperit, & ex eius abundantiâ loquutus, *Vereor,* inquit, *aliquid dicere, quod ex sermonibus apostolicis intelligi datur, ne fortè videar aliquos contristare. Nam si oratio justi sicut incensum offertur in conspectu Domini, & eleuatio manuum eius sacrificium est vespertinum; dicit autem Apostolus ijs, qui in conjugijs sunt, Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi,*

hær. 63.

1 Cor. 7. 5.

rationi, & iterum in idipsum sitis: certum est, quia impeditur sacrificium indesinens ijs, qui conjugalibus necessitatibus seruiunt. Vnde videtur mihi, quod illius est solius offerre sacrificium indesinens, qui indesinenti & perpetua se deuouerit castitati. Hæc ille ex abundantiâ zeli sui. Dicit autem, *VIDETVR MIHI*, non hoc saltim dicturus, sed sanctionem & legem ac consuetudinem vniuersalis ecclesiæ de perpetuâ sacrorum ministrorum abstinentiâ loco adeo opportuno producturus, si aliquam talem habuisset vel producere potuisset. Iungatur autem locus, quo sanctitatem conjugij rectiùs explicat. In caput duodecimum ad Romanos, & verba, Παρακαλῶ ὑμᾶς, παραστῆσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, in hunc modum commentatur: *Quoniam videmus nonnullos sanctorum, aliquos etiam Apostolorum habuisse conjugia, non vsquequaq; possumus de sola virginitate sentire; quamuis in huiuscemodi hostijs habere prius ordinem possit. Sicut in lege alia erat hostia sacerdotis, alia principis, alia synagogæ, & alia vnius animæ. Et quamuis in ecclesia prima post Apostolos hostia martyrum, secunda virginum videatur, tertia continentium: puto tamen, quòd neq; illi qui in conjugijs positi sunt, & ex consensu ad tempus vacant orationi, velut Nazaræorum vota soluentes, si in cæteris sanctè agant & iustè, negandi sunt corpora sua exhibere posse hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem. Nec rursum corpora virginum vel continentium si aut superbiæ macula, aut auaritiæ sordibus, aut linguæ maledicæ vel mendacij immunditia polluantur, hostiam sanctam & Deo placentem putanda sunt ex sola virginitate corporis obtulisse.*

Alibi quoq; conjugij clericis permissi & vsurpati satis manifesta sunt indicia. Homiliâ XI in Exodum: *Apostolus dicit, Bonum est homini mulierem non tangere: saluo*

 tamen

tamē remedio his, qui pro infirmitate sua remedio indigent nuptiali. Hîc clericos non excipit. Tractatu XXIV in Matthæum ad verba Christi, Ligant onera grauia portatuq; difficilia, & imponunt in humeros hominum; *Reprehendit,* inquit, *huiusmodi praeceptores, qui non solum quae docent, non faciunt, sed etiam crudeliter & sine misericordia, non secundum existimationem virium cuiusq; audientis, sed majora virtute ipsorum injungunt, vt puta qui prohibent nubere, & ab eo quod expedit,* à conjugio videlicet, *ad immoderatam munditiam compellunt; qui docent etiam abstinere à cibis, & alia huiusmodi, ad quae non omnino oportet cogere homines fideles. Alligant per verbū expositionis suae onera grauia citra voluntatē Christi dicentis, Iugū meum suaue & onus meum leue est; & imponunt ea, quantum ad verbum suum,* quantum est in ip̄sis, *super humeros hominum curuantes eos, & cadere facientes sub pondere grauium mandatorum eos qui bajulare non sufferunt.* Nuptias itaq; cuiquam interdici & cœlibatum injungi serio improbat Origenes. Perstringit autem veteres sine dubio, hæreticos, Marcionitas, Encratitas & similes; nec eo solùm nomine, quòd conjugium & cibos malos vel immundos esse adserant, verùm etiam quòd nullâ virium ratione habitâ, quæ subleuandæ imbecillitati humanæ diuinitùs ordinata sint, & interdici non oporteret, prohibeant, eâq; ratione in lapsum & perniciem miseros homines impellant. Homilia XVII in Lucam: *Sicut ab ecclesiasticis dignitatibus non solum fornicatio, sed & nuptiae repellunt,* secundæ videlicet; *neq; enim episcopus, nec presbyter, nec diaconus, nec vidua possunt esse digami; sic forsitan & de cœtu primitiuorum immaculatorumq; ecclesiae, quae non habet maculam, neq; rugam, ejicietur digamus.* Locus aliàs est prorsus Origenicus, id est, nouâ aliquâ & incommodâ opinione infectus.

Matt. 23, 4.

Matt. 11, 30.

ctus. Interim videmus hanc eius esse mentem, quòd à muneribus ecclesiasticis non excludant nuptiæ, sed saltim repetitæ nuptiæ. Libero septimo contra Celsum: *Apud Athenienses quidem vnicus pontifex*, (versio est Sigismundi Gelenij) *ne ipse quidem satis sibi fidens, quòd imperare possit masculis cupiditatibus, cicuta oblitus virilibus putatur satis idoneus ad castè obeundas eius ciuitatis solennes ceremonias: at apud Christianos non desunt viri, quibus cicutâ ad hoc nil opus est, vt Deo castè seruiant, sed pro cicuta eis verbum Dei sufficit ad expellendas è cogitatione omnes concupiscentias, & ad vacandum precationibus.* Quur pontifici ethnico non opponit pontifices Christianorum & vniuersum sacrum clerum? quur ita nudè *(non desunt viri)* dicit, nisi videlicet, quia aliter ex re & vero dicere non potuit? Quemadmodum igitur alij veteres, quos anteà produximus, exempla continentiæ Christianorum non peculiariter aut præcipuè à clero sumunt, sed indifferenter è medio fidelium numero: ita quoq; Origenes.

num. 16.

Porrò ipso hoc tertio seculo, circa extremam ætatem Origenis, Dionysius Alexandrinus ad Fabium Antiochenum, quæ martyres in AEgypto persequutione Decianâ perpessi essent, epistolâ perscripsit, quæ apud Eusebium superest, & inter cætera hoc, quod subijcio: continet. *Chæremon episcopus ciuitatis, quæ Nilus dicitur, quum jam planè grandis esset, & ætate propè exacta,* ἅμα τῇ συμβίῳ ἑαυτοῦ, *vnà cum vxore suâ ad montana Arabiæ confugiens non est reuersus, nec vspiam eos quisquam videre potuit. Et quamuis fratres multùm & studiosè eos quærerent, nec ipsos tamen nec corpora eorum inuenerunt.* Habemus hîc episcopum grandæuum, maritum tamen, & vxori suæ in ipso senio conjunctum.

hist. lib. 6, cap. 34.

Sanctus Cyprianus Nouatum presbyterum, qui perniciosi schismatis auctorem se præbuit, vxoratum fuisse epistolâ ad Cornelium testatur. Verba sancti doctoris & martyris, ne qua fraus subesse videatur, integrè adscribam. *Spoliati ab illo pupilli, fraudatæ viduæ, pecunia quoq; ecclesiæ denegata, has de illo exigunt pœnas, quas in eius furore conspicimus. Pater etiam eius in vico fame mortuus, & ab eo in morte postmodum nec sepultus. Vterus vxoris calce percussus & abortione properante in excidium partus expressus. Et damnare nunc audet sacrificantium manus, quum sit ipse nocentior pedibus, quibus filius, qui nascebatur, occisus est? Hanc conscientiam criminum jampridem timebat; propter hoc se non de presbyterio excitari* [eijci, deponi] *tantùm, sed & communicatione prohiberi pro certo tenebat: & vrgentibus fratribus, imminebat cognitionis dies, quo apud nos caussa eius ageretur, nisi persequutio antè venisset.* Non dat crimini beatus martyr, quod presbyter vxorem habeat, vel eam impregnauerit; sed quòd calce percusserit & abortui caussam præbuerit. Neq; dici potest, ante susceptum presbyteri gradum ea perpetrata esse: sic enim admitti & ordinari non potuisset. Quin ipsa verba clarè indicant, à constituto in ordine presbyterij commissa fuisse, propter quæ loco moueri & dignitatem amittere debuerit. Res est ita perspicua, vt negare vel torquere non potuerit Pamelius. Ne tamen nihil dicat, hoc dicit; *Adsumebantur tum temporis ob aliorum paucitatem multi conjugati in clerum: quare non mirum est, si vxoris Nouati meminit, quum presbyter esset.* Paucitas ista temporibus Apostolicis nascentisq; ecclesiæ tribui solet; in ætatem verò Cypriani nullâ probabilitate transferri potest. Quin per illam factum dicunt, vt mariti quidem in clerum legerentur, non tamen vt con-

epist. 49.

Annotat.

vt conjugio vti liceret. At hîc presbyterum habemus, qui vxorem grauidam fecerit: quod si Apostoli prohibuissent vel nefas judicassent, in Carthaginiensi ecclesia, cui Cyprianus præsideret, licere neutiquam potuisset.

Nec Tertullianum saltim, de quo pridem, & Nouatum, de quo modo diximus, presbyteros vxoratos Carthaginiensis ecclesia habuit: sed etiam Cæcilium, Cypriani κατηχητὴν, qui moriens vxorem & liberos Cypriano commendauit, teste Pontio Cypriani diacono, qui, vt Hieronymus confirmat, *vsq; ad diem passionis eius cum ipso exilium sustinens, egregium volumen vitæ & passionis Cypriani reliquit.* Quin ex hoc Pontiani scripto fit verisimile, ipsi Cypriano, etiam presbytero & pòst episcopo, vxorem fuisse. Conuerso & Christianis sacris initiato vxorem fuisse, id sane legimus: propter susceptum presbyteratum vel episcopatum remotam fuisse, non legimus. Quur non igitur vt alijs in eadem ecclesiâ presbyteris, ita quoq; Cypriano conjugium suum constitisse credamus? Possent videri repugnare nonnulla Pontij verba: sed non repugnant. Sunt autem ista: *Inter fidei suæ prima rudimenta nihil aliud credidit Deo dignum, quàm si continentiam tueretur: tunc enim posse idoneum fieri pectus & sensum ad plenam veri capacitatem peruenire, si concupiscentiam carnis robusto atq; integro sanctimoniæ vigore calcaret.* Nempe continentiam non à legitimo vsu vxoris, sed ab illicitis cupiditatibus, quibus gentilis olim indulsisset, intelligit. Nunc reliqua è Pontio ad nostrum negocium facientia lectoris oculis & judicio subijcio. *Cyprianus de imperitis gentibus veniens, tam maturâ cepit fide, quàm pauci fortasse perfecerint. Mora demum circa gratiam Dei* (baptismum innuit) *nulla,*

de scriptor. cap. 68.

nulla, nulla dilatio. Parum dixi: presbyterium & sacerdotium statim accepit. Quis enim non omnes honorum gradus crederet tali mente credenti? Multa sunt quæ adhuc plebeius, multa quæ jam presbyter fecit, multa quæ ad veterum exempla justorum imitatione consimili persequutus, promerendo Dominum totius religionis obsequio præstitit. —— Contemtu ille dispendijs rei familiaris in tantum exercit itâ virtute profecit, vt nec pietatis temporalia damna sentiret. Non illum penuria, non dolor fregit; non VXORIS suadela deflexit, non proprij corporis dira pœna concussit. Permansit in suis sedibus fixa virtus, & altis radicibus fundata deuotio, nullo diaboli tentantis impetu cessit, quo minus Dominum suum, fide gratâ, etiam inter aduersa benediceret. Domus eius patuit cuicumq; venienti. Nulla vidua reuersa est sinu vacuo; nullus indigens lumine, non illo comite directus est; nullus debilis gressu, non illo bajulo vectus est; nullus nudus auxilio, de potentioris manu non illo tutore protectus est. Hæc debent facere dicebat qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrens, dum meliores semper imitatur, etiam ipse fecit imitandum. Erat sane illi etiam de nobis contubernium viri justi, & laudabilis memoriæ Cæcilij, & ætate tunc & honore presbyteri, qui eum ad agnitionem veræ diuinitatis à seculari errore correxerat. Hunc toto honore atq; omni obseruantia diligebat, obsequenti veneratione suspiciens, non jam vt amicum animæ coæqualem, sed tamquam nouæ vitæ parentem. Denique, ille demulsus eius obsequijs, in tantum dilectionis immensæ merito prouocatus est, vt de seculo excedens, arcessitione jam proximâ, commendaret illi conjugem ac liberos suos, & quem fecerat de sectæ communione participem, postmodum faceret pietatis heredem. Cæcilius itaq; presbyter vxori suæ ad extremum vsq; vitæ, quod sibi in omnibus constantis matrimonij argumentum est, conjunctus fuit. Cyprianum diuersam à suo magistro vi-

stro viam injuisse & vxorem a se amouisse quur nobis persuadeamus, nulla est ratio.

Ad librum de singularitate clericorum nihil nunc annotamus: cum enim Cypriani non esse apud eruditos in confesso est. *Rectè censuit Erasmus Cypriani non esse*, ait Pamelius. *Stilus satis diuersus est à stilo sancti Cypriani, & verba multa parum latina admiscet, quæ in Cypriano nō inueniuntur*, ait Bellarminus. Inopiam verò judicij sui prodidit Baronius, quum maluit dissentire, & *nulli æquius quàm Cypriano adscribi posse* censuit. Pamelius quidem ex sententia Antonini, Vincentij aliorumq; istius ætatis, qui ejusmodi rem dijudicare nequiuerunt, Origeni tribuit. Recte autem Bellarminus, *Stilus*, inquit, *apertè reclamat, & latinum auctorem, non græcum esse clamat*. Nec omnino leue est, vt aliàs sæpe, Baronij argumentum; quod ita habet: *Quomodo, quæso, liber ille ab Origene potuit esse editus, qui vt absq. suspicione intra domesticos parietes cum mulieribus versari posset, seipsum absc. dit, quiq. semper velut in gynæcéo cum fœminis versabatur, vsq. adeo, vt non viros tantùm sed puellas quoq. suarum lucubrationum amanuenses haberet?* Quare autem Origeni nonnulli tribuerent, potissima fuit caussa, quòd injectâ spontaneæ castrationis mentione eam indemnatam abire animaduerterent: cujus tamen facti accuratius examen alij disputationi auctor reseruat: hic tantùm sic castratos clericis fœminas συνεισάκτους habētibus præfert. Verba sunt: *Nec minus eos, peiùs etiam illi confundunt, qui metuentes non tantum cum aliena sed etiam cum suâ carne luctari, amputatis genitalibus absc. edunt. De quibus modò examinationis suspendo sententiam, relinquens alia a[l]tatione promendam. Secundùm confusionem spadonum, non dubito meliores asserere, qui nec sibi parcunt quidem, non dicam, fœminis audent*

Annotat.

l. de script.

anno 251. num 45.

num. 36.

dent tentamenta porrigere. Respondeant spiritales eunuchi, quis furor in dilectione mulierum, vel quod sit in contubernalitate fæminæ mysterium, vt in perniciem suam alienis membris indulgeant, quum illi sua quoq; incunctanter abscindant? Hi confirmatos in se artus abijciunt, & illi aduersarijs artubus glutinantur. Hi pro integritate spiritali cum tormento non integri corporis dimicare non dubitant, & illi sine tormento, integri esse sine fæminarum dimidietate detrectant. Hæc ibi. Fortè autem de hoc scripto iterum dicendi infra erit occasio.

In fine tertij seculi Agricola vixit, & Bononiæ in vltimâ sub Diocletiano persequutione martyrij coronam adeptus est. Is, matrimonio integro & sibi in omnibus constante, presbyter vel certè diaconus fuit. Auctorem damus Ambrosium, Exhortatione ad virgines. Vxorem enim ille habuit Iulianam, quam post martyrium superstitem reliquit, laudatam ab Ambrosio in hunc modum: *Honoremus hanc viduam, quia scriptum est, Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. Licet verborum nostrorum honorem non ambiat, quæ Apostoli mandatum adæquauerit, habens in bonis operibus testimonium, quæ bene filios educauerit, melius instituerit. Quis hanc non destitutam & miserabilem deplorauit, quando amisit maritum? At ista ministrum sacris ereptum altaribus amplius ingemuit, quàm sibi conjugem, aut patrem alijs. Nam etsi præsidio esset mariti viduatæ & solatio, tamen apud piam mentem caussa ecclesiæ præponderabat.* Agricola igitur & maritus fuit, & sacrorum altarium minister, id est, in sacris ordinibus constitutus: nam horum participes qui sunt, sacrorum quoq; altarium ministri sunt. Vixisse autem cū conjuge Iulianâ in matrimonio, more vsitato, ex verbis Ambrosij, quæ modò recitauimus, datur intelligi. Nec ex his modò, sed itidem ex alijs, quibus eiusdem Iulianæ laudes

1 Tim. 5. 3

laudes prosequitur: *Egregia sanè fœmina, quæ sibi nihil reliquit, totum quod habuit Deo obtulit: cuius vita institutio disciplinæ est, & quædam formula castitatis, bono proposito & meliore magisterio. Exemplum enim*, per bonum propositum videlicet, *viduitatis*; & *virginitatis*, quam tribus filiabus persuasit, *magisterium est*. Non addit exemplum fuisse continentiæ in ipso matrimonio, & viuente marito; quod si addere potuisset, neutiquam omisisset.

Produximus filum traditionis primæuæ ecclesiæ ad quartum vsq; seculum. Quemadmodum nulla de cœlibatu sanctio fuit Apostolica, ita quoq; nullam viri Apostolici tradiderunt. Tantum verò abest constitutionem aliquam Apostolicam fuisse, vt ne quidem hactenus vlla ecclesiastica occurrant. Neq; enim vspiam prisci trium horum seculorum doctores innuunt vniuersum sacrum clerum nuptijs & vsu vxorum vel abstinuisse, vel oportuisse abstinere: sed contrà vxoratos Apostolos, & subinde ex occasione vxoratos episcopos, presbyteros & diaconos commemorat. Magna igitur est siue væcordia siue impudentia Bellarmini scribentis, *morem Græcorum, qui nunc est*, scilicet habendi in sacro clericatu vxores, *cœpisse circa tempus synodi sextæ, & annum Domini DCC.* Quod quàm facilè, tam quoq; temerè descripsit Gregorius Valentia. Nam primis & purissimis istis seculis non modò Græcos sacerdotes in orientali, sed ipsos quoq; Latinos in occidentali ecclesiâ vxores habuisse demonstratum est. Initio tractatus ostendimus, qu[illegible]modo [illegible]nte Bellarminum Dominicus Soto sub proba[illegible] [illegible]it, *circa Apostolorum tempora cunctis [illegible] si fu[illegible] interd[illegible] licere [illegible] postea fuere [illegible]* [illegible] pertri[illegible] [illegible]acere

l. 1 de cleri cap. 19.

in 3. disp. 9. qu. 5. pu. 5. § 1.

pag. 11.

ctiore fronte Bellarminus intrepide adſeruerit, *decretum, quo votum ordinibus annectitur, Apoſtolicum eſſe. & in tota eccleſiâ à temporibus Apoſtolorum longo tempore ſeruatum.* Si in totâ eccleſiâ à temporibus Apoſtolorum longo tempore ſeruatum fuit, annón, obſecro, primo, ſecundo, tertio ſeculo ſeruatum oportuit? Idipſum autem ex horum ſeculorum genuinis monumentis Bellarminus, aut, quandoquidem in fata ille conceſſit, quicumq; alius ex eâ ſectâ vicem eius tueri voluerit, ſi vir eſt, oſtendito. Nec teſtimonium aliquod de eiuſmodi Apoſtolico decreto, nec praxis tali decreto conſentanea vſpiam deprehendi poteſt. Nusquam docetur, conjugium vlli hominum ordini vllâ lege interdictum eſſe: paſſim verò occurrunt exempla ſacrorum miniſtrorum, qui licitè & citra reprehenſionem conjugio ſint vſi. Ego igitur adſero, quicumq; dixerit, Sacrum clerum à matrimonio ejuſq; vſu abſtinere, tamquam decretum Apoſtolicum tribus primis eccleſiæ ſeculis vel creditum vel ſeruatum fuiſſe; quicumque, inquam, hoc dixerit, eum adſero mendaciū dicere adeo vel ſtolidum, vel improbum, vt aut mentem aut frontem videri queat perdidiſſe.

Iam gradum promoueamus ad quartum ſeculum; in quo occurrunt canones, quos in prioribus nullos habemus, conciliorum, primùm quidem vnius habiti Ancyræ, Galatiæ in Tectoſagibus metropoli; & alterius habiti Neocæſaréæ, vrbe Cappodociæ in Ponto Polemoniaco. Quoto anno illa habita fuerint, non conſtat. Vtriq; præfuit Vitalis Antiochenus & præter alios interfuit Baſilius, Amaſéæ Ponticæ epiſcopus, ſub Licinio, vt eſt in chronico Euſebij, martyrio coronatus. Nicæno itaq; quemadmodum etiam in codicibus canonum inſcriptio-

ſcriptiones præ ſe ferunt, priora eſſe certum eſt: id quoque, habita fuiſſe in confinio perſequutionis & tranquillitatis, præſertim quum Ancyranum pleraq; de lapſis in perſequutione conſtituat, & vtrumq; collapſam diſciplinam inſtauret. Ancyrani canon decimus ad noſtrum negocium facit, & ita habet: Διάκονοι, ὅσοι καθίσανται, παρ' αὐτὴν τὴν κατάστασιν εἰ ἐμαρτύρατο, καὶ ἔφασαν χρῆναι γαμῆσαι, μὴ δυνάμενοι οὕτως μένειν· οὗτοι μετὰ ταῦτα γαμήσαντες, ἔστωσαν ἐν τῇ ὑπερησίᾳ, διὰ τὸ ἐπιτραπῆναι αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου. τοῦτο δὲ εἴ τινες σιωπήσαντες καὶ καταδεξάμενοι ἐν τῇ χειροτονίᾳ μένειν οὕτως, μετὰ ταῦτα ἦλθον ἐπὶ γάμον, πεπαῦσθαι αὐτοὺς τῆς διακονίας. Dionyſius Exiguus ante mille annos in hunc modum vertit latinè: *Diaconi quicumq; ordinantur, ſi in ipsâ ordinatione proteſtati ſunt & dixerunt, velle ſe coniugio copulari, quia ſic manere non poſſunt: hi, ſi poſt modum vxores duxerint, in miniſterio maneant, propterea quòd eis epiſcopus licentiam dederit. Quicumq; ſanè tacuerint, & ſuſceperint manus impoſitionem profeſſi continentiam, & poſteà nuptijs obligati ſunt, a miniſterio ceſſare debebunt.* Hic diacono etiam ordinato permittitur vxorem ducere, modò, quum ordinaretur, admonuerit, ſe non poſſe ſic, id eſt, in cœlibatu manere. Sin reciperet in ſe ſic manere & tamen poſteà duceret, officio mouebatur. Igitur, inquies, per hunc canonem diacono iam ordinato & poſt ſuſceptum ordinem non licuit vxorem ducere! Non ſanè licuit; & verum id eſt. Interim res ipſa, quæ eſt matrimonium ſiue vxor non adimitur, ſed ſaltim tempus & modus ducendi præſcribitur. Aut ducat ante ordinationem, aut in ipsâ ordinatione admoneat, ſe ducere velle. Quare autem huius ſeculi Patribus viſum fuerit coniugium quidem initiatorum ſiue in ſacris ordinibus

dinibus

constitutorum non improbare, & interim nuptias contrahendas & celebrandas haut temerè admittere; eius rei caussas posteà inquiremus. Ei verò qui post ordinationem contraxisset, rescisso conjugio vxorem non adimebant, vt fit à Pontificijs, sed saltim officium. Idem de presbyteris constituit canon alterius concilij, Neocæsareensis videlicet primus: Πρεσβύτερος ἐὰν γήμῃ, τῆς τάξεως αὐτὸν μετατίθεσθαι, ἐὰν δὲ πορνεύσῃ ἢ μοιχεύσῃ, ἐξωθεῖσθαι αὐτὸν τελέως, καὶ ἄγεσθαι εἰς μετάνοιαν. Dionysius Exiguus vertit: *Presbyter si vxorem acceperit, ab ordine deponatur. Si verò fornicatus fuerit, vel adulterium perpetrauerit, amplius pelli debet & ad pœnitentiam redigi.* Ἐξωθεῖσθαι αὐτὸν, alia versio reddidit, *extra ecclesiam abijciatur*: Gentianus Heruetus, *penitus extrudatur.* Legerunt videlicet, τελέως. Vertendum fuerit sine dubio, *mysterijs siue sacra communione pellendum esse.* Hi igitur itidem Patres presbyterum, qui post consecrationem matrimonium inierit, dignitate priuant, nec aliâ vllâ pœnâ adficiunt, nec conjugium rescindunt: fornicatorem verò & adulterum sacris penitus pellunt & excommunicant. Nempe conjugium presbyteri fornicationibus & adulterijs detestabilius esse, quod nostri nouatores hodie docent, non censebant. Et ista quidem concilia in oriente habita fuerunt.

In occidente etiam, quod in hæc ipsa tempora incidat, Eliberinum dictum & memoratum in Conciliorum tomis occurrit: in codicem tamen canonum à Dionysio vel Cresconio non relatum, nec à Ferrando in suâ epitome alicubi laudatum. Inscriptio in Tomis ita habet: *Concilium Eliberinum XIX episcoporum tempore Constantini & Syluestri papæ primus & circa tempora Nicænæ synodi celebratum.*

— *residentibus etiam XXXVI presbyteris, adstantibus diaconibus & omni plebe.* Episcopi, quorum nomina recensentur, Hispani sunt, interq; eos Hosius Cordubensis, qui posteà in Nicæno primas tenuit. Dubium itaque nullum est, Hispanicum esse concilium, habitum Illiberi, quæ vel hodie Granata est, vel certè olim prope eam, quæ hodie Granata est, fuit. Si quid hîc nobis adversaretur, dicere nobis liceret, quod de eodem dixit Baronius. Canon videlicet XXXVI ita habet; *Placuit picturas in ecclesiâ esse non debere, ne quod colitur aut adoratur, in parietibus depingatur.* Id quidem patribus illis placuit, sed Baronio displicet: dicit igitur; *Anne potuit vel debuit decem & novem episcoporum conuentus in orbis angulo congregatus aliud statuisse, quam vbiq; locorum vniuersalis profitetur ecclesia? — Ecquam tandem fidem meretur tam paucorum episcoporum canon, quem totius catholicæ ecclesiæ vsus contrarius continuò aboleuit, imò antequam nasceretur, exstinxit?* Idem, inquam, totidem verbis nos dicere poterimus ad trigesimum tertium canonem, cujus tenor hic est: *Placuit, in totum prohibere episcopis, presbyteris, diaconibus ac subdiaconibus, positis in ministerio, abstinere se à conjugibus suis & non generare filios: quod quicumq; fecerit, ab honore clericatus exterminetur.* Non tamen opus forte fuerit totam synodum abijcere, sed saltim commodam interpretationem adhibere. Voces, *positis in ministerio,* idem nobis significent, quod *tempore vicis suæ,* siue quum instat solennis sanctissimæ eucharistiæ celebratio; & nihil incommodi canon habebit: præsertim quum ex eodem concilio Gratianus canonem, quem tamen inter cæteros hodie non legimus, recitet huiusmodi: *Omnis homo ante sacram communionem à propria vxore abstinere debet tribus, aut quatuor, aut octo diebus.*

Anno 57, num. 119.

num. 122.

de consecrat. dist. 2. can. 21.

l.5. cap. 22. p.2. cap 32. Eumdem in suâ Decretorum collectione proferunt Burchardus VVormatiensis & Iuo Carnotensis. Addit autem Gratianus, quæ apud hos non legimus: *nec inter catholicos connumerabitur, qui in istis videlicet temporibus, Paschâ, Pentecoste & Natali Domini nō communicauerit.* Neutrū verò ab aliquot jam seculis apud Pontificios obseruatur: & videtur, vt diximus, prius illud è canone XXXIII manasse, vel eius quasi interpretatio esse. Sin ponamus, fuisse tum sententiam patrum Hispanorum, ne quisquam sacrorum ministrorum suæ vxori vmquam consuesceret; id nihil nobis poterit obesse. Hoc ipsis ita, vt ajunt, PLACVIT: quemadmodum etiam placuit, juxta subsequentes canones, ne in cœmiterio interdiu cerei incenderentur, vel noctu fœminæ vigilarent; item ne in parietibus templorum picturæ essent. Placuit illis, quòd ita decere existimarent: atq; adeo ex suo ipsorum placito non ex Apostolico aliquo decreto canonem formarunt, qui paullò pòst sancto confessori Paphnutio, & ex huius sententiâ omnibus œcumenicæ Nicænæ synodi patribus displicuit, & communi catholicæ ecclesiæ consensu abrogatus est.

Anno enim hujus quarti seculi vigesimoquincto habita est magna illa synodus, œcumenica prima, in quâ quid de matrimonio clericorum actum & constitutum fuerit, nunc videamus. Recitabimus autem verba Socratis historici, qui eam rem accuratè exposuit.

lib. 1. c. 8. *Visum erat episcopis legem nouam in ecclesiam introducere, vt sacris initiati, episcopi videlicet, presbyteri & diaconi cum vxoribus, quas in statu laico duxissent, non dormirent. Quum autem hac de re consultatio instituta esset, in medio episcoporum consessu surgens Paphnutius,* vrbis cujusdam in superiore Thebaide episco-

episcopus, ἐβόα μακρά, μὴ βαρὺν ζυγὸν ἐπιθεῖναι τοῖς ἱερωμένοις ἀνδράσι, *vehementer clamabat, graue jugum consecratis viris non esse imponendum, dicens honorabile esse cubile & conjugium impollutum. videndumq́, ne nimio exquisitæ vitæ studio ecclesiam graui incommodo adficerent. Neq́, enim omnes eiusmodi rigidam, quæ humanos adfectus excludat, disciplinã sustinere, nec castimoniam aquè à singulorum vxoribus seruari posse. Castimoniam verò vocabat legitimæ vxoris vsum. Sufficere, si qui prius in clerum adlectus sit, quàm vxorem duxerit, in posterum à nuptijs juxta veterem ecclesiæ traditionem abstineat; nec quemquam ab illá, quam laicus duxerit, sejungi oportere. Et hæc dixit Paphnutius, inexpertus nuptiarum, imò, simpliciter vt dicam, fæminarum. A puero enim in asceterio educatus, & propter castimoniam, si quisquam alius, admodum celebris erat. Totus itaq́, sacer conuentus verbis Paphnutij adsensum præbuit. Quapropter hanc quæstionem sopiuerunt, cuiusq́, arbitrio abstinentiam ab vxoris consuetudine permittentes.* Sozomenus eadem prorsus commemorat: dixisse videlicet Paphnutium, χαλεπὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα φέρειν. ἴσως δὲ καὶ αὐτοῖς, καὶ ταῖς τούτων γαμεταῖς τοῦ μὴ σωφρονεῖν αἴτια γενήσεται. κατὰ δὲ τὴν ἀρχαίαν τῆς ἐκκλησίας παράδοσιν, τοὺς μὲν ἀγάμους τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος κοινωνήσαντας, μηκέτι γαμεῖν. τοὺς δὲ μετὰ γάμον, ὧν ἔχουσι γαμετῶν μὴ χωρίζεσθαι. καὶ ταῦτα μὲν ὁ Παφνούτιος, καίπερ ἄπειρος ὢν γάμου, εἰσηγήσατο. ἐπῄνεσε δὲ καὶ ἡ σύνοδος τὴν βουλὴν, καὶ περὶ τούτου οὐδὲν ἐνομοθέτησεν. ἀλλὰ τῇ ἑκάστου γνώμῃ τὸ πρᾶγμα, οὐκ ἀνάγκῃ ἔθετο.

lib. 1. c. 2.

Ex his euidenter perspicimus, tempore Nicænæ synodi episcopos, presbyteros, diaconos vxoribus suis, quas olim duxissent, more maritorum cohabitasse. Fuisse verò, qui ex immodico & scientiâ non satis instructo zelo, quasi etiam Pinytum laborasse suprà ostendimus, legem

legem de omnimodâ abstinentiâ rogauerint, vt Patrum consensu sciscĕretur; Hispanos fortè & ipsum synodi præsidem Hosium, qui in suâ, de quâ egimus, Illiberitanâ synodo simile quid videri possunt statuisse: sed obstitisse magnum virum Paphnutiũ, & veris ac prægnantibus rationibus in suam sententiam totum concilium traduxisse; atq; adeo ius maritali consuetudine vtendi integrum & illibatum, quale hactenus fuerat, episcopis, presbyteris & diaconis cùm præsentibus tum pòstfuturis communi Patrum adsensu conseruasse. Ab Apostolis itaq; sub initia nascentis ecclesiæ jus illud abrogatum fuisse, nemo, cui quidem mens constet, persuaderi sibi patietur.

Quantus autem vir fuerit Paphnutius, Socrates & Sozomenus satis declararunt: magis tamen vtroq; antiquior Rufinus, cuius verba adscribemus. *Fuit in Niceno concilio Paphnutius, homo Dei, episcopus ex AEgypti partibus, confessor ex illis, quos Maximinus dextris oculis effossis & sinistro poplite succiso ad metalla damnauerat. Sed in hoc tanta virtutum inerat gratia, vt signa per eum non minus, quàm dudum per Apostolos, fierent. Nam & dæmones verbo tantùm fugabat, & ægros sola oratione curabat: sed & cæcis visum dicitur reddidisse, & paralyticos ad stabilitatem corporis reuocasse. Quem Constantinus in tantâ veneratione & adfectu habuit, vt sæpiùs eum intra palatium euocatum complecteretur, & eum oculum, qui in confessione fidei fuerat evulsus, exoscularetur.*

Hist. lib. 1, cap. 4.

Interfuit quoq; Spiridion, Trimythuntis in Cypro episcopus, γαμετὴν καὶ παῖδας ἔχων, ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο τὰ θεῖα χείρων, ait Sozomenus: *uxorem & liberos habens, nec tamen eam ob caussam ad diuina peragenda deterior*, siue, vt Cassiodorus in Tripartitâ vertit, *in rebus diuinis minor.* Rufinus: *Vir v-*

Lib. 1. c. 11.

Lib. 1. c. 10.

Vir vnus ex ordine prophetarum, quantum etiam nos eorum, qui eum viderant, narratione comperimus. Ita comparata fuit, quò ad nostrum negocium, prima œcumenica synodus Nicæna, nempe & præsentes habuit episcopos vxoratos, & consuetudinem maritalem episcopis, presbyteris, diaconis liberam permisit.

lib, 1, c. 5.

Hìc suæ caussæ jugulum peti vident & animaduertunt nouatores. Eorum itaq; primipili Baronius & Bellarminus nodum, quem soluere nequeunt, dissecant, Socratiq; & Sozomeno fidem abrogant. Quantum autem ecclesiasticæ historiæ peribit, si duo hi scriptores exauctorantur! Nemo præteritis ætatibus vmquam historiam eam in dubium vocauit. Turrianus, nisi fallor, omnium princeps cæteras suas absurdas opiniones, vt exploratissimum errorem de abstinentiâ clericis jure diuino indictâ tueretur, hac non minùs absurdâ cumulauit, & fidem historiæ omnium superiorum seculorum consensu firmatæ primus labefactare ausus est. Collegit igitur aliquot Socratis errores; & ex eo descripsit Bellarminus, hac fini vterq; vt auctoritatem hominis eleuent, & narrationes de synodo Nicænâ & Paphnutio falsi conuincant. In errores, quorum Socratem insimulant, nunc non inquiro. Hoc saltim adfirmo, si scriptores, quorumcumq; hallucinationes aliquæ possunt obseruari, illicò tamquam sexagenarij de ponte deijciendi sunt, & in illis etiam rebus, quæ cum deprehensis erroribus nihil habent commune, fidem nullam merentur; de historiâ vniuersâ cùm ciuili tum ecclesiasticâ actum esse. M. Aurelius Cassiodorus, qui è Socrate, Sozomeno & Euagrio habito delectu Tripartitam confecit, hanc historiam, vt probam, retinuit & inser-

l. de 6 syn.

l. 1 de cler. cap. 20.

lib. 2. c. 14.

v. Paphnut. lib. 1. c. 19. c. Nicæna, dist. 31.

seruit: quam itidem Suidas recitat & probat. Nicephorum Callistum prætereo, quod eius apud acriores censores exigua sit auctoritas: etiam Gratianum, qui inter canones posuit: non tamen Gelasium, quem memorat Photius codice XV & XXCIIX, humili dictionis genere acta Nicænæ synodi λεπτομερῶς exposuisse. Episcopum Cæsareæ Palæstinæ facit Photius: quamquàm Cyzicenum fuisse verosimilius est. Acta ipsa è Vaticanâ bibliothecâ prodierunt, & latinè conuersa sunt cùm ab Alfonso Pisano Iesuita, tum à Roberto Balforeo Scoto.

Nos consultationem de clericorum conjugio hîc subijcimus. Ἐδόκει τισὶ τῶν ἐπισκόπων, νόμον νεαρὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσαγαγεῖν ἐν τῇ συνόδῳ, καὶ ὡς περὶ τῶν ἄλλων τῆς ἐκκλησίας, οὕτω καὶ τοῦτο ὁρίσαι. Ἔγραφον οὖν περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοὺς ἱερωμένους, εἴτε ἐπίσκοποι, εἴτε πρεσβύτεροι, εἴτε διάκονοι, εἴτε ὑποδιάκονοι, εἴτε τις τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου, συγκαθεύδειν ταῖς γαμεταῖς ἃς ἔτι λαϊκοὶ ὄντες ἠγάγοντο. τούτων οὕτω διατυπουμένων, ἀναστὰς ἐν μέσῳ τοῦ ὄχλου τῶν ἐπισκόπων ὁ θεῖος Παφνούτιος, μεγάλῃ φωνῇ ἐβόησε λέγων, μὴ βαρύνετε τὸν ζυγὸν τῶν ἱερωμένων. τίμιος γάρ, φησίν, ὁ γάμος ἐν πᾶσι καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, ἵνα μὴ τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀκριβείας, τὴν ἐκκλησίαν μᾶλλον προσβλάψητε. οὐ γάρ, φησί, πάντες δύνανται φέρειν τῆς ἀπαθείας τὴν ἄσκησιν. οὐδεὶς οὖν, ὡς οἶμαι, φυλαχθήσεται ἐν τῇ σωφροσύνῃ, τῆς ἑκάστου γαμετῆς τοῦ ἀνδρὸς στερουμένης. σωφροσύνην δὲ καλῶ καὶ τῆς νομίμου γαμετῆς ἑκάστου τὴν συνέλευσιν λέγω, μὴ μὴν ἀποζεύγνυσθε ταύτην ἣν ὁ Θεὸς ἔζευξε, καὶ ἣν ἅπαξ ἀναγνώστης ἢ λαϊκὸς ὢν ἠγάγετο. Καὶ ταῦτα ἔλεγεν ὁ μέγας Παφνούτιος, ἄπειρος ὢν γάμου. διὰ τὸ νηπιόθεν ἐν ἀσκητηρίοις ἀνατεθρέφθαι αὐτόν, διὸ πεισθεὶς ὁ πᾶς τῶν ἐπισκόπων σύλλογος τῇ τοῦ ἀνδρὸς συμβουλίᾳ, ἀπεσίγησε περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, τῇ γνώμῃ κα-

καταλεί-

παλείψαντες τῶν βουλομένων κατὰ συμφωνίαν ἀπέχεσθαι τῆς ἰδίας γαμετῆς. Hæc ita conuertit Theodorus Beza : *Placebat quibusdam episcopis in synodo NOVAM legem in ecclesiam introducere, & vt de alijs ecclesiæ rebus, ita etiam de hac decernere. Censebant igitur oportere qui sacerdotio fungerentur siue presbyteros, siue diaconos, siue subdiaconos, quicumque denique in sacerdotali catalogo censerentur, ab vxorum concubitu abstinere quas adhuc laici duxissent, quæ quum ita ordinarentur, consurgens in medio episcoporum turbâ diuinus Paphnutius magna voce clamans, Ne, inquit, aggrauate sacerdotum iugum, quum honoratæ sint in omnibus nuptiæ, & cubile impollutum, ne potius ista summè exactâ seueritate detrimentum ecclesiæ afferatis. Nec enim, inquit, omnes tuendæ isti rationi vitæ ab omnibus istiusmodi affectibus alienæ, pares esse possunt : nec quisquam, opinor, castitatem seruabit, si vxores suis maritis priuentur. Aio vero honestam etiam castitatem esse, cuiusque cum legitimâ sua vxore congressum. Non igitur separate quam Deus conjunxit, & quam semel quispiam adhuc lector aut cantor aut laicus duxit. Hæc tum igitur dixit Paphnutius, & quidem nuptiarum expers, vt qui fuisset à pueris in asceterijs educatus : cuius consilio quum assensus esset vniuersus episcoporum cœtus, de hac quæstione tacuit, & cui ex mutuo consensu libuisset, à suâ vxore abstinere vniuscuiusque arbitrio reliquit.* Ista ibi.

Tract. de polygam.

Est autem in promtu obseruare, quum hanc historiam ijsdem propemodum verbis veteres, etiam exactè σύγχρονοι, quales Socrates & Sozomenus, quorum alter ex altero describere vix potuit, recitent; ex vno archetypo omnes sumsisse, nempe ex actis synodi, quæ tunc exstiterint. Et sane sua inde se hausisse Gelasius in proœmio adfirmat, librum suum ab his verbis exorsus: Τὰ κατὰ τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην καὶ οἰκουμενικὴν τῶν ἐπισκόπων συναθροι-

ρθεῖσαν σύνοδον ἐν τῇ Νικαέων, ἐκ πασῶν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῶν τοῦ Ῥωμαίου κόσμου ἐπαρχιῶν, καὶ Περσίδος, ἔκ τε τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος καὶ θεσπίσματος τοῦ θεοφιλοῦς καὶ εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ ἡμετέρου, ὑπὲρ τῆς Ἀποστολικῆς καὶ ὀρθοδόξου πίστεως, κατὰ τῶν μοχθηρῶν καὶ ἀσεβῶν δογμάτων τοῦ θεομάχου Ἀρείου. πάντα τὰ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἀρίστῳ καὶ ἁγίᾳ συνόδῳ λεχθέντα τε καὶ πραχθέντα καὶ διατυπωθέντα, πάλαι τε καὶ πρόπαλαι ἀναγνούς, ἔτι ἐν τῇ πατρῴᾳ οἰκίᾳ διάγων, εὑρηκὼς αὐτὰ ἐν βίβλῳ ἀρχαιοτάτῃ ἐγγεγραμμένα ἐν μεμβράναις ἅπαντα ἀπαραλείπτως ἐχούσαις· γενομένης μὲν τοῦ θείου καὶ ἀοιδίμου Δαλματίου, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου γενομένου τῆς ἁγίας καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς τῶν Κυζικηνῶν λαμπρᾶς μητροπόλεως. περιελθούσης δὲ εἰς τὸν τοῦ ποτὲ ἡμετέρου οἴκου δεσπότην, λέγω δὴ τὸν κατὰ σάρκα πατέρα ἐμὸν τῆς αὐτῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας πρεσβυτερίου ἠξιωμένον. Nota etiam hic presbyterum patrem familiâs. Ista verò in hunc modum latinè vertit Balforeus. *Quæ in sanctâ, magnâ, & vniuersali episcoporum synodo ex omnibus, vt sic dicam, Romani orbis prouincijs, & ex Perside, Dei gratiâ & pij ac Deo cari imperatoris nostri Constantini edicto Nicææ congregatâ, pro Apostolicâ & orthodoxâ fide, contra peruersa & impia impij illius Arij dogmata: omnia, inquam, quæ in præclara illâ & sancta synodo dicta, facta, & constituta fuerant, iampridem, quum adhuc in paterna domo vitam degerem, legi, quum illa inuenissem in antiquissimo libro, in membranis plane integris descripta: qui fuit diuini & celebris Dalmatij, in illustri Cyzicenorum metropoli sanctæ atque catholicæ ecclesiæ archiepiscopi: qui tandem ad familiæ nostræ dominum deuenit, patrem dico meum secundum carnem, dignum habitum qui in ordinem presbyterorum eiusdem ecclesiæ cooptaretur.* Ex ipsis igitur antiquis & veris Nicænæ synodi actis historia, de quâ agimus, est depromta, vt non nisi proteruè in dubium possit vocari.

Idipsum

Idipſum agnouit & ab objectiunculis rectè vindicauit Gabriel Vazquez, argumento cùm ſanioris judicij, tum melioris eruditionis, quàm vel in Baronio vel in Bellarmino obſeruamus. Idem hiſtoriæ Paphnutianæ canonem ſynodi tertium aduerſari, quod iſti volunt, negat; & τὰς συνεισάκτους vxores ſiue conjuges non eſſe eruditè oſtendit, quod etiam ante ipſum fecerat Michaël Medina.

in 3. diſp. 247, c. 4.

l. 2 de contin, c. 21.

Hoc autem vt plenè intelligatur, res paullò altiùs repetenda & vberiùs explicanda erit. In priſcâ eccleſiâ veros continentes & cœlibes ſincerè caſtos, qui donoeam in rem neceſſario diuinitùs inſtructi licitæ & honeſtæ etiam voluptati, vt Deo operâ magis adſiduâ & minùs interruptâ inſeruirent, renunciare voluiſſent, magno in honore fuiſſe, ſiue è clero ſiue è populo eſſent, certum eſt, & nos alibi diximus. Eam gloriam, vt ſunt humana ingenia ad æmulationem procliuia, adfectabant quoq; multi, quibus animi robur & continentiæ donum deerat, & ſine fœminarum conſortio viuere non poterant. Alij itaq; quum libidini mederi non poſſent, ſemetipſos caſtrabant: alij ſingulas alij etiam plures fœmellas adſciſcebant, non quidem vt vxores eſſent vel carnali copulâ miſcerentur, ſed vt in ſolitariæ vitæ ſolatium ſociarum, contubernalium & ſororum, ſicut videri volebant, ſpiritualium vicem præſtarent.

Illi auctorem habuerunt Origenem, & ſectatores Valeſios hæreticos, de quibus actum eſt ſuprà. Meritò autem mireris hunc maleſanum & in propria membra ſæuum impetum inter ipſos catholicos vſitatum fuiſſe. Docet id locus è libro de ſingularitate clericorum jam antè productus. Leontium, qui in tempora Nicæ-

Nicænæ synodi incidit, & posteà ab Arianis episcopus Antiochenus factus fuit, idem fecisse Athanasius aliquoties memorat. Apologiâ de suâ fugâ: ὁ μὲν Λεόντιος διαβαλλόμενος μετὰ γυναικός τινος νεωτέρας λεγομένης Εὐστολίου, καὶ κωλυόμενος συνοικεῖν αὐτῇ, δι' αὐτὴν ἑαυτὸν ἀπέκοψεν, ἵν' ἐπ' ἀδείας ἔχῃ διατρίβειν μετ' αὐτῆς, καὶ τὴν μὲν ὑποψίαν οὐκ ἀπενίψατο, διὰ τοῦτο δὲ μᾶλλον καὶ πρεσβύτερος ὤν, καθῃρέθη. *Leontius insimulatus commercij cum muliere iuuenculâ, cui nomen Eustolio, eiusq; contubernio abstinere iussus, propter eam semetipsum exsecuit, vt liberè cum ea versari liceret: & suspicionem quidem non eluit, propter idipsum autem eò magis, quum presbyter esset, depositus est.* Epistolâ ad solitariam vitam agentes: Λεόντιος ὁ ἀπόκοπος, ὃν οὐδὲ ὡς λαϊκὸν κοινωνεῖν ἐχρῆν, διότι ἑαυτὸν ἀπέκοψεν ὑπὲρ τοῦ μετὰ ἐξουσίας λοιπὸν κοιμᾶσθαι μετὰ Εὐστολίου τινὸς, γυναικὸς μὲν δι' αὐτὸν, λεγομένης δὲ παρθένου. *Leontius ille castratus, quem ne quidem vt laicum communicare oportuit,* vt laicus communicabat, cui ad mensam sacram propius accedendi, & panem atq; vinum vel offerendi vel benedicendi, siue in ipsâ, vt apellant, consecratione aliquid agendi & cooperandi jus non erat; quod obiter noto. *quandoquidem semetipsum exsecuit, vt in posterum licentiam cum Eustolio dormiendi haberet, quam ipse mulierem fecerat, virginem tamen appellabat.*

in fine.

ante medium.

Cœlibum verò, qui fœminas in contubernium adlegerent, complura occurrunt hinc inde exempla, & acres reprehensiones, & seueri tantum scandalum prohibentes & vindicantes canones. Temporibus Cypriani nonnullæ etiam virgines, quæ Deo pudicitiam suam dicauerant, contubernalibus viris carere nolebant. Res est manifesta ex epistolâ ad Pomponium, è quâ nonnulla hîc apponemus. *Legimus litteras tuas, frater carissime,*

epist. 62.

me, quas per Paconium fratrem nostrum misisti: postulans & desiderans, vt tibi rescriberemus, quid nobis de ijs virginibus videatur, quæ quum semel statum suum continenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ sint postea in eodem lecto pariter mansisse cum masculis (ex quibus vnum diaconum esse dicis) & planè easdem, quæ se cum viris dormisse confessæ sint, adseuerare se integras esse.——Intercedendum est cito talibus, vt separentur, dum adhuc separari innocentes possunt, quia diuidi postmodum nostra intercessione non poterunt, posteaquam conscientia grauissima cohæserint. Denique quàm graues multorum ruinas hinc fieri videmus, & per huiusmodi illicitas & periculosas conjunctiones corrumpi plurimas virgines cum summo animi nostri dolore conspicimus. Quod si ex fide(fideliter, siue fideli proposito, promissione, incepto) *se Christo dedicauerunt, pudicè & castè sine vlla fabula* (nihil caussæ, quare fabula vulgi fiant, præbentes) *perseuerent, ita fortes & stabiles præmium virginitatis exspectent. Si autem perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est nubant, quàm in ignem delictis suis cadant. Certè nullum fratribus aut sororibus scandalum faciant, quum scriptum sit, Si cibus scandalizat fratrem, non manducabo carnem in seculum, ne fratrem scandalizem. Nec aliqua putet se posse hac excusatione defendi, quòd inspici & probari possit, an virgo sit, quum & manus obstetricum & oculi sæpe fallantur.——Certè ipse concubitus, ipse complexus, ipsa confabulatio & osculatio, & conjacentium duorum turpis & fœda dormitio quantum dedecoris & criminis confitetur?——Et idcirco consultè & cum vigore fecisti, frater carissime, abstinendo diaconum, qui cum virgine sæpe mansit, sed & ceteros qui cum virginibus dormire consueuerunt. Quod si pœnitentiam huius illiciti concubitus sui egerint, & à se inuicem recesserint, inspiciantur interim virgines ab obstetricibus diligenter, & si virgines inuentæ fuerint, accepta communicatione ad ecclesiam admittantur, hac*

1 Cor. 8, 13.

tamen

tamen interminatione, vt si ad eosdem masculos postmodum reuersæ fuerint, aut si cum eisdem in vna domo & sub eodem tecto simul habitauerint, grauiore censura eijciantur, nec in ecclesiam postmodum facilè recipiantur. Si autem de eis aliqua corrupta fuerit deprehensa, agat pœnitentiam plenam, quia quæ hoc crimen admisit, non mariti sed Christi adultera est, & ideo æstimato iusto tempore, postea exomologesi factâ ad ecclesiam redeat. Quod si obstinatè perseuerant, nec se ab inuicem separant, sciant se cum hac suâ impudica obstinatione numquam à nobis admitti in ecclesiam posse, ne exemplum cæteris ad ruinam delictis suis facere incipiant.

Hæc de virginibus earumq; contubernalibus Cyprianus. Vbi obiter obseruamus, virgines, quæ se Christo dedicauerint, si continentiam, quam promiserant & exorsi fuerant, per imbecillitatem carnis continuare nequeant, ex sententiâ sancti martyris rectiùs facere si nubant, quàm si in perpetuo æstu degant, vel, vt ipse loquitur, *in ignem delictis suis cadant.* Idem statuit maximus virginitatis præco & cœlibatus adsertor Hieronymus: *Sanctum,* inquit, *virginum propositum & cœlestis angelorumq́; familiæ gloriam quarumdam non benè se agentium nomen infamat. Quibus apertè dicendum est, vt aut nubant, si se non possunt continere; aut contineant, si nolunt nubere.* Idem quoq; Epiphanius, & ipse etiam in prædicando cœlibatu multus: οἱ διὰ τὸ μὴ αἰσχυνθῆναι τοῖς ἀνθρώποις κρυφῇ πορνεύοντες ποιοῦσι πορνείας, ἢ μονότητος, ἢ ἐγκρατείας, οὐ πρὸς ἀνθρώπους ἔχουσι τὴν ὁμολογίαν, ἀλλὰ πρὸς θεὸν τὸν εἰδότα τὰ κρύφια, καὶ ἐξελέγχοντα πᾶσαν σάρκα ἐν τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ, περὶ ὧν ἕκαστος ἥμαρτε. κρεῖττον τοίνυν ἔχειν ἁμαρτίαν μίαν, καὶ μὴ περισσοτέρας. κρεῖττον πεσόντα ἀπὸ δρόμου φανερῶς ἑαυτῷ λαβεῖν γυναῖκα κατὰ νόμον, καὶ ἀπὸ παρθενίας πολλῷ χρόνῳ μετανοήσαντα, εἰσαχθῆναι πάλιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὡς κακῶς ἐργασάμενον, ὡς

epist. 8. in fine.

hæres. 61.

παρα-

παραπέσοντα καὶ κλασθέντα, καὶ χρείαν ἔχοντα ἐπιδέματος, καὶ μὴ καθ' ἑκάστην ἡμέραν βέλεσι κρυφίοις καταπιτρώσκεσθαι, καὶ πονηρίας ὑπὸ διαβόλου αὐτῷ ἐπιφερομένης. οὕτως οἶδεν ἡ ἐκκλησία κηρύττειν, ταῦτα τὰ φάρμακα τῆς ἰάσεως. *Qui, ne confundantur apud homines, occultè fornicantes sub specie solitudinis aut continentiæ scortantur, non habent confeßionem faciendam apud homines, sed apud Deum, qui nouit occulta, & in suo aduentu conuincet omnem carnem, prout quisq; peccauit. Melius igitur est vnum peccatum habere, & non plura. Melius est deficientem & cursu excidentem palàm sibi vxorem accipere juxta legem, & pœnitentiâ propter virginitatem non seruatam multo tempore actâ rursus in ecclesiam introduci, vt malè operatum, vt collapsum & confractum & medicina indigentem; & non quotidie occultis jaculis sauciari per improbitatem, quam ipsi suggerit diabolus. Ad hunc modum ecclesia nouit prædicare: hæc medicamenta sunt sanationis.* Ista per occasionem obiter voluimus adijcere, & interim, dum plenè eam rem possimus excutere, à studiosis obseruari.

Ad propositum redeamus & ad fæminas, quas cœlibes sibi socias adsciscere soliti. Earum mentionem fieri inuenio in epistolâ synodi Antiochenæ contra Paulum Samosatenum scriptâ, quæ apud Eusebium legitur. Memorant eiusmodi adscititias & ipsum, ex quo Antiochenus episcopus fuerit, habuisse, & presbyteris atq; diaconis suis, vt obnoxios eos haberet, permisisse. Τὰς δὲ συνεισάκτους αὐτοῦ γυναῖκας, ὡς Ἀντιοχεῖς ὀνομάζουσι, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, οἷς καὶ τοῦτο καὶ τὰ ἄλλα ἁμαρτήματα ἀνίατα ὄντα συγκρύπτει. *Quid scribemus de adscititijs vel subintroductis eius mulierculis, quas* συνεισάκτους *Antiocheni appellant*, (& sic etiam ab alijs passim appellatæ fue-

hist. lib. 7. cap. 24.

tæ fuerunt) *& eorum quoq, qui cum ipso sunt, presbyterorum & diaconorum, quorum & hoc & alia insanabilia delicta sciens occultat, vt eos obnoxios habeat, nec ausint, dum sibimetipsis metuunt, quæ ille sermone & opere delinquit, accusare.* Deinde quanto cum periculo & scandalo conjunctum sit συνεισάκτους habere, ostendunt. Ἐπιστάμεθα δὲ ἀγαπητοὶ, ὅτι τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸ ἱερατεῖον ἅπαν παράδειγμα εἶναι δεῖ τῷ πλήθει πάντων καλῶν ἔργων. καὶ οὐδὲ ἐκεῖνο ἀγνοοῦμεν, ὅσοι ὑπὸ τοῦ συνεισάγειν ἑαυτοῖς γυναῖκας ἐξέπεσον. *Nouimus, dilecti, episcopum & vniuersum sacerdotium populo bonorum operum exemplum esse debere. Nec id ignoramus, quàm multi per hanc mulierculas introducendi rationem lapsi fuerint. Alij verò in suspicionem venerunt. Nam licet ei concedat aliquis, quòd nihil libidinosi perpetret; suspicionem tamen, quæ ex huiusmodi negocio solet enasci, declinare oportebat, ne quem offenderet, vel aliquos ad imitandum inuitaret. Quomodo enim alium reprehendet, aut ne eò descendat, sibiq; caueat, ne per mulierem pereat, admonebit, qui vnam quidem repudiauit, duas autem ætate florentes & facie perliberales secum habet, & quocumq; iuerit, circumducit?* Paulus igitur hic hæresiarcha, præter aliorum morem, postquam fastidire ceperat, mutauit, nec vnâ contentus esse voluit. Huiusmodi verò συνεισάκτους, vxores non fuisse, nemo ita cæcus est, opinor, vt non videat.

Easdem ἀγαπητὰς dictas fuisse apud Epiphanium legimus. Obsceni illi, inquit, qui se Origenianos dicunt, κατηγοροῦσι τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὰς ἀγαπητὰς λεγομένας, συνεισάκτους γυναῖκας κεκτημένων, ὡς καὶ αὐτῶν τοῦτο ἐπιτελούντων κρυφῇ διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων αἰδῶ, ἵνα μὴ τῇ πορνείᾳ συνθάπτωνται, τῷ δὲ προσχήματι τῶν ἀνθρώπων ἕνεκα τὸ ὄνομα σεμνύνωνται.

Hær. 63.

Accusant eos qui in ecclesiá, quas Dilectas appellant, subintroductas

ductas, inquam, mulierculas habent, tamquam & ipsi id in occulto, homines reueriti, perpetrent, ut improbitati quidem consepeliantur, specie vero tenus hominum gratiâ bono nomine honorentur. Addit senem quemdam in Palæstinâ episcopum ἐσχηκότα τοιαύτας γυναῖκας ἐξυπηρετουμένας αὐτῷ, φημὶ δὲ συνεισάκτους, *habuisse eiusmodi mulieres, ipsi inseruientes, subintroductas inquam.*

Ex Gregorio Nazianzeno & Iohanne Chrysostomo constat à viris cœlibibus fæminas, & à fæminis siue virginibus viros in contubernium adsumtos fuisse. Illius quosdam versicuos recitat Gulielmus Budæus, qui tamen in operibus quærenti nunc non occurrunt. Budæi itaq; fide hîc apponam:

> Τὰς δὲ συνεισάκτους, ὡς δὴ φάσκουσιν ἅπαντες,
> Οὐκ οἶδ᾽ εἴτε γάμῳ δώσομεν, εἴτ᾽ ἀγάμους
> Θήσομεν, εἴτε μέσον τι φυλάξομεν. οὐ γὰρ ἔγωγε,
> Κἂν με λέγητε κακῶς, πρᾶγμα ἐπαινέσομαι.

Id est, *Subintroductas, quemadmodum omnes appellant, nescio an nuptis, vel innuptis annumerare, an verò tertium quemdam locum ijs reseruare debeamus. Equidem, etiamsi mihi malè dixeritis, rem non laudabo.* Item:

> Παρθένε, παρθένος ἴσθι καὶ ὄμμασι καὶ κρυφίοισι,
> Μὴ δὲ συνεισακτῆρας ἄρσενα κηδεμόνα.

Id est, *Virgo, sis virgo & quò ad exposita oculis, & quò ad occulta: nec virũ curatorẽ adsciscas.* Prætextus enim absurdæ rei tutela & curatela. Idẽ Nazianzenus præceptis ad virgines:

> Ἄρσενα πάντ᾽ ἀλέεινε, συνείσακτον δὲ μάλιστα,
> Μέρρας πικρὸν ὕδωρ, καὶ πείθεο παρθένος ἄγνη.
> Κἢν χρυσοῖο πέλῃ καθαρώτερος, ἢ ἀδάμαντος
> Στερρότερος. Paullò pòst:

Ἀλλὰ δόμος καὶ εἷμα, τράπεζά τε, ἀδρανὴ τε
Γῆρας ἀργαλέοιο τόδ' ἤγαγεν αἶσχος ἀρωγόν.

Iacobus Billius vertit:

Cumq́ue viros omnes, tum nullos ocyùs illis
Effuge, quos inductitios de nomine dicunt.
Crede mihi virgo. Merrha salsissimus amnis,
Firmior ille licet sit saxo, purior auro.
—At domus & mensa & vestis tristisq́ue senectus
Corpusq́ue inualidum labi praetexitur isti.

Chrysostomi duæ leguntur orationes, vna πρὸς τοὺς ἔχοντας συνεισάκτους, *Ad eos qui domi tenent puellas introductitias*; altera, *Ad eas, quæ domi habent viros introductitios.* Sunt XVII & XIIX in sexto tomo editionis præclarissimæ Sauilianæ, quam nunc, ob tumultus bellicos aliò transportatâ bibliothecâ Iuliâ, in promtu non habemus. In editione latinâ Basileensi, quam priuatim possidemus, tomo quincto vltimoque vltimum locum occupant, ordine tamen inuerso, quum quæ in Sauilianâ præcedit, hîc sequatur. Ex eâ ipsâ, vt quales συνείσακτοι fuerint, plenè intelligatur, quædam subijciemus. *Majoribus nostris duæ tantùm cognitæ fuerunt caussæ, propter quas mulieribus viri cohabitent. Et VNA quidem vetus est ac justa, rationiq́ue consentanea, nempe matrimonium, quod Deo legislatore institutum. Propter hoc enim, inquit, relinquet vir patrem suum & matrem suam, & adhærebit vxori suæ, eruntq́ue duo in carnem vnam. ALTERA verò posterior & ex confesso iniusta, & legi aduersa, nempe stuprum, quod à malignis introductum est dæmonibus. Atqui nostrâ hac ætate TERTIVS quidam nouus & insolitus mos prodijt, cuius caussam haut facilè inuestigaueris. Sunt enim nonnulli, qui puellas nuptiarum inexpertas domum ducunt, & vsq́ue in extremam senectutem inclusas tenent*

An. 1558.

tenent ac fouent, non procreandorum puerorum gratiâ; negant enim se cum illis rem habere: neq; libidinis caussa; aiunt enim quod illas integras & incorruptas seruent. Et si quis ab eis caussam rogauerit, dicunt sibi multas esse: sed fingunt. Ego enim nullam eos habere crediderim, quæ vel honesta, vel idonea sit. Verum de his nunc non dicemus. Afferemus autem in medium, quam nos potissimum caussam suspicemur. — Videtur mihi mulieris conuictus, etiam absq; nuptijs atq; congressu, voluptatis habere nonnihil. Post aliqua: *Sed dic mihi, cuius gratiâ virgini cohabitas? — Defensore caret, ais, virgo, neq; virum habet, neq; patrem; sæpe item nec fratrem: & indiget aliquo, qui ei manum præbeat, & solitariæ mœrorem consoletur, & vbiq; se pro eâ opponat aduersarijs. — Qui jussi estis portare crucem & sequi Christum, abjecistis crucem: quasi effaminati milites scuto sublato ad fusum & calathum consideris, propter alium turpiorem congressum aperta in præsentem vitam januâ. Non enim tam turpe est eos, qui in matrimonio sunt, hæc administrare; quàm vos, qui simulatis vos resilijsse à præsentium rerum curis, ob alterius personam iterum easdem subire. — Et quanto satius erat nuptui esse traditam, & viri cohabitore, cui incumberet harum rerum administratio?* Lubet etiam ex alterâ oratione pauca adscribere. *Si habere cohabitatores concupiscis, non oportebat virginitatem eligere, sed ad nuptias transeundum erat. Multò enim melius fuisset nupsisse, quàm isto modo virginem profiteri. Nam illas nuptias neq; Deus condemnat, neq; homines reprehendunt. Honesta enim res est, neminem offendens, neminem lædens. Virginitas autem illa cum viris, plus ab omnibus arguitur, quam stuprum ipsum. — Si concupiscunt & nuptias, & id genus conuersationis appetentes sunt, quis prohibebat & adimebat libertatem, ne hoc facerent? nec offensus Deus, nec ipsa ab hominibus redargutæ fuissent.* Hæc è Chrysostomo: per quæ, quales συνείσακτοι fuerint,

 nempe

nempe cœlibibus in contubernio & citra conjugiū cohabitantes, nemini ampliùs poteſt eſſe óbſcurum.

Ea quoq; res peculiarem aliquando hæreſin produxit, quam ſuo tempore ſuo in agro Hipponenſi inter ruſticos fuiſſe memorat Auguſtinus. *Abelonios* ſcribit *vocari, Punicâ declinatione nominis. Non miſcebantur*, ait, *vxoribus: & eis tamen ſine vxoribus viuere ſecta ipſius dogmate non licebat. Mares ergo & fœmina ſub continentia profeſſione ſimul habitantes puerum & puellam ſibi adoptabant, in eiuſdem conjunctionis pacto ſucceſſores ſuos futuros. Morte praeuentis quibuſque ſingulis alij ſubrogabantur, dum tamen duo duobus diſparis ſexus in illius domus ſocietate ſuccederent. Vtrolibet quippe parente defuncto, vni remanenti vſq; ad eius obitum filij ſeruiebant; poſt cuius mortem etiam ipſi puerum & puellam ſimiliter adoptabant. Nec vmquam eis defuit, vnde adoptarent, generantibus circumquaq; vicinis, & filios ſuos inopes ad ſpem hereditatis alienæ dantibus libenter.*

de Quodvultd. hær. 87.

Videmus, quanta mala, abſurda & ſcandala melioribus quoq; illis ſeculis, cum quibus feces noſtrorum temporum comparari nequeunt, in eccleſiam inuexerit præpoſterum nonnullorum cœlibatus ſtudium, & conatus continendi ſiue ambitione, ſiue æmulatione, ſiue imperito zelo, ſiue quacumq; aliâ de cauſſâ vltrà, quàm vires & dona admitterent, progreſſus. Sine numero & modo paſſim in cœlibatu magnam hominum partem viuere nec opus eſt, nec commodè fieri poteſt. Dona & robur in eam rem neceſſarium, vt vulgare non eſt, ita quoq; vulgò non confertur. *Non omnes ſunt capaces huius negocij.* Et *vnuſquiſq; proprium donum habet ex Deo, alius quidem ita, alius autem ita.* Ergo qui non habitâ captus & doni ſui ratione onus neq; neceſſarium neq; ...

Matt. 19, 11. 1 Cor. 7, 7.

ri...s

tibus accommodum subiêre, plerumq; succubuerunt aut impegerunt. Alij enim, quemadmodum diximus, semetipsos exsecuerunt; alij in absurdo, probroso & scandali pleno contubernio vixerunt.

Vtriq; malo medicinam facere conata est synodus Nicæna: & quidem, qui violentas manus sibimetipsis inferrent, conpescere canone primo. Εἴ τις ἐν νόσῳ ὑπὸ ἰατρῶν ἐχειρουργήθη, ἢ ὑπὸ βαρβάρων ἐξετμήθη, οὗτος μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ. εἰ δέ τις ὑγιαίνων ἑαυτὸν ἐξέτεμεν, τοῦτον καὶ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξεταζόμενον, πεπαῦσθαι προσήκει. ὥσπερ δὲ τοῦτο πρόδηλον, ὅτι περὶ τῶν ἐπιτηδευόντων τὸ πρᾶγμα καὶ τολμώντων ἑαυτοὺς ἐκτέμνειν, εἴρηται· οὕτως εἴτινες ὑπὸ βαρβάρων ἢ δεσποτῶν εὐνουχίσθησαν, εὑρίσκοιντο ἄλλως ἄξιοι, τοὺς τοιούτους εἰς κλῆρον προσίεται ὁ κανών. Dionysij vetus versio ita habet: *Si quis à medicis propter languorem desectus est, aut à barbaris excisus, hic in clero permaneat. Si quis autem seipsum sanus abscidit, hunc & in clero constitutum abstinere conuenit, & deinceps nullum debere talium promoueri. Sicut autem hoc claret, quod de his, qui hanc rem affectant, audentq́; semetipsos abscindere, dictum sit; sic eos, quos aut barbari aut domini castrauerunt, si inueniuntur aliàs digni, tales ad clerum suscipit regula.* E Nicænâ petijt & repetijt Arelatensis secunda, quæ modico post Nicænam interuallo habita, canone septimo: *Si qui se, carnali vitio repugnare nescientes, abscindunt, ad clerum peruenire non possunt.* In eamdem sententiam canones, qui Apostolici vocantur: Ὁ ἀκρωτηριάσας ἑαυτὸν, μὴ γινέσθω κληρικός· αὐτοφονευτὴς γάρ ἐστιν ἑαυτοῦ, καὶ τῆς τοῦ θεοῦ δημιουργίας ἐχθρός. *Qui semetipsum mutilauerit, non fiat clericus: est enim sui homicida, & diuini opificij hostis.* Et mox: Εἴ τις κληρικὸς ὢν ἑαυτὸν ἀκρωτηριάσει, καθαιρείσθω. φονευτὴς γὰρ

can. 21.

can. 22.

γάρ ἐστιν ἑαυτοῦ. *Si quis, qui sit clericus, semetipsum mutilauerit, deponitor: est enim sui homicida.*

Porrò turpe & inuerecundum illud, de quo egimus, contubernium prohibuerunt Patres Nicæni canone tertio: Ἀπηγόρευσε καθόλου ἡ μεγάλη σύνοδος, μήτε ἐπισκόπῳ, μήτε πρεσβυτέρῳ, μήτε διακόνῳ, μήτε ὅλως τινὶ τῶν ἐν κλήρῳ, ἐξεῖναι ΣΥΝΕΙΣΑΚΤΟΝ ἔχειν, πλὴν εἰ μὴ ἄρα μητέρα, ἢ ἀδελφὴν, ἢ θείαν, ἢ ἃ μόνα πρόσωπα πᾶσαν ὑποψίαν διαπέφευγεν. Dionysius Exiguus vertit: *Interdixit per omnia magna synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino, qui in clero est, licere SVBINTRODVCTAM habere mulierem, nisi fortè aut matrem, aut sororem, aut amitam, vel eas tantùm personas, quæ suspiciones effugiunt.* Ruffinus sententiam breuibus complexus est. *Ne quis episcoporum cæterorumq́; clericorum cum extraneis mulieribus habitet, præterquam cum matre, vel sorore, vel* θεία, *vel si quæ sunt huiusmodi necessitudinum personæ.* Vox θεία quum sit æquiuoca, à Ruffino relicta est. Alia versio, ipsa etiam vetus, varias significationes conjunxit: *neq; vlli clericorum omninò licere habere secum mulierem EXTRANEAM, nisi fortè mater, aut soror, aut auia, aut amita vel matertera sit.*

Nempe si clericus extra conjugium viuens sui solatij vel ministerij gratiâ mulierem secum habere cupiat, non permittunt ei Patres nisi conjunctam tali necessitudine, per quam omne scandalum & suspicio evitetur. Si viuat in conjugio, conjugem suam habet, de quâ nulla quæstio, quippe extra scandali & suspicionis aleam positâ. Saltem agitur de muliere, quæ non sit conjunx, & tamen ad modum conjugis perpetua vitæ socia & administra; qualis dicebatur συνείσακτος vel ἐπείσακτος, Latinis interpretibus *subintroducta, extranea.* Si ta-

tem velit habere clericus cœlebs, non habeat aliam, quàm quæ per artissimam cognationem nulli suspicioni sit obnoxia. Fuerunt igitur subintroductæ in domus clericorum siue extraneæ in duplici differentiâ: aliæ consanguinitate proximæ, & propterea à suspicionibus liberæ; aliæ verò nullâ cognatione iunctæ, & prorsus extraneæ, quæ etiam posteà appellatione συνεισάκτου odiosam imò probrosam fecere, & ad se solas traxere. Vxor aliàs, vt liquet, non est marito extranea: sed quod attinet societatem in vitâ, familiarem consuetudinem & adsiduam cohabitationem, extranea est quæcumq; cognata, soror, imò ipsa mater vel auia. *Derelinquet enim homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ.* Quum igitur subintroductæ & extraneæ prohibeantur, hactenus tamen hæ solæ excipiuntur, quæ suspicionibus caussam non sint præbituræ. Summa huc redit, vt clericus aut vxorem habeat, aut si cœlebs viuere malit, viuat sine scandalo, sine fabulâ, & commercio ac familiaritate fæminarum penitus careat, nisi fortè earum, quas proxima consanguinitas suspicionum probro plenè eximat. Hoc sibi velle Patres, & vocabulo συνεισάκτου vxorem non significari, atq; adeo cum historiâ de Paphnutio canonem hunc tertium non pugnare, sed optimè conuenire, nemo dubitare potest homo sanus, qui canonis verba perpenderit, & quæ priscorum doctorum paullò ante produximus, legerit. Nempe juxta verba canonis, *nulli omnino eorum, qui in clero sunt, συνείσακτον licet habere.* At juxta nouatores ipsos aliquibus clericis, minorũ videlicet ordinum, licet vxores habere. Συνείσακτος igitur vxorem significare nequit. Verba verò veterum, quæ ex epistolâ synodi Antiochenæ, Epi-

Gen. 1. 24. Matt. 19. 5.

 phanio,

phanio, Nazianzeno, Chrysostomo protulimus, adeo sunt plana & diserta, vt nullo interprete egeant; non magis quàm sol in meridie, quum sudum est, vt videatur, lucernâ.

l. 1 de cler. cap. 20.

Nihilominus Bellarminus, *Quomodo cohæret*, inquit, *ista narratio de Paphnutio cum canone tertio concilij Nicæni, vbi prohibetur episcopis, presbyteris, diaconis, ne vllam domi mulierem habeant præter matrem, sororem, amitam?* Optimè cohæret. Canon enim prohibet συνεισάκτους domi habere, qualis vxor non est; & declarat, quasnám vitæ & quotidiani conuictus socias extra conjugium siue matrimoniali nexu non copulatas liceat habere domi, sororem videlicet, matrem, amitas & similes extra suspicionem positas. Bellarmino non cedit Baronius: historiam de

an. 325. n. 149.

Paphnutio *vt adulterinam*, ait, *excussimus, vtpote quæ cumprimis Nicæno recensito canoni aduersari videatur. Nam quum expressè habeantur in eo fœminæ, quibus cum permittuntur clerici habitare, nec de vxore vlla prorsus mentio facta sit, planè ipsa esse explosa conspicitur.* Colligit itaq; Baronius vxorem quia inter συνεισάκτους, cum quibus habitare liceat, non numeretur, per canonem Nicænum è domo clerici explodi oportere. Quasi verò vxor συνείσακτος sit, aut vlli veterum in mentem venisset vxorem appellare συνείσακτον, & non potiùs vnam ab alterâ, tamquam planè diuersas imò oppositas, clarè & liquidò distinguerent? Quid de his Cardinalibus, nouatorum antesignanis, sedis Pontificiæ fulcris dicemus, vel non dicemus? Si qui Romæ antiquitatis ecclesiasticę promicondi videri volũt, quę è veterum scriptis attulimus & porro etiam adferemus, non legerunt, imperiti sunt; si non intelligunt, stupidi; si legunt & intelligunt, & tamen dissimulant, improbi.

Magis

Magis tamen apud prudentes rerum æstimatores periclitabuntur de integritate, quàm de eruditione. Sed vbi prolata veritas supplicium, ibi dissimulata purpuram meretur.

Quoniam de συνεισάκτοις agere cepimus, porrò nonnulla, vt omnia plenè intelliganrur, adijciemus. Malum hoc vt vetustum, ita tempore Nicænæ synodi frequens & peruulgatum fuisse videtur: quæ res Patres, vt canonem sancirent, impulit. In concilijs quinetiam particularibus, quę vtpote œcumenico Nicęno aliquantulum priora antè commemorauimus, Ancyrano videlicet & Illiberitano exploduntur. Ancyrani decimus nonus canon hic est: Ὅσοι παρθενίαν ἐπαγγελλόμενοι, ἀθετοῦσι τὴν ἐπαγγελίαν, τὸν τῶν διγάμων ὅρον ἐκπληρούτωσαν. τὰς μὲν τοι συνερχομένας παρθένους τισὶν, ὡς ἀδελφὰς, ἐκωλύσαμεν. Vetus versio reddidit: *Quotquot virginitatem promittentes irritam faciunt sponsionem*, contracto scilicet matrimonio, *inter bigamos censeantur*. Bigami qui verè veteribus fuerint, suprà ostendimus: & obseruari potest, non rescindi matrimonium talium, deficientium puta ab incepto continentiæ, vt hodie apud Pontificios fit, sed ob leuitatem & non seruatam promissionem canonicam pœnam imponi. Sequitur de συνεισάκτοις: *Virgines autem, quæ conueniunt cum aliquibus tamquam sorores, habitare prohibemus*. Illiberitani canon vigesimus septimus talis est: *Episcopus vel quilibet clericus alius aut sororem, aut filiam virginem dicatam Deo tantùm secum habeat: extraneam verò nequaquam secum habeat.*

pag. 45 & seqq.

Liber de singularitate clericorum, quem Cypriani operibus adiungi suprà diximus, circa tempora Nicænę synodi scriptus & totus in eo occupatus est, vt à consor-

pag. 131.

tio συνεισάκτων clericos deterreat & abstrahat. Auctor ait se diuinitus admonitũ, & propter istiusmodi fœminarum cum clericis commorationem seuerè correptum ad scribendum accessisse. Videtur itaq; episcopus, cui aliorum cura & inspectio incubuerit, fuisse. Videtur etiam ante Nicænam synodum scripsisse: cuius conjecturæ argumentum inde capio, quòd in suam rem auctoritate synodi, quæ aliàs post eam scribenti præstò fuisset & plurimum ponderis habuisset, non vtatur. Eum verò non de coniugibus sed citra conjugium introductis siue adscitis mulierculis agere, harumq; consortium prohibere ipsissima, quæ adscribemus, auctoris verba planum facient. *Quòd si mulier de viro suo nata vsq; hodie ipsum, cui iungitur, tentat, quantò magis illa quæ copulatur nullâ lege conjuncta? Et si illi, qui duo sunt in carne vnâ concreti, tentationibus mutuis inuicem pungunt, quid facient hi, qui in vnâ carne nec nati nec juncti sunt? —— Quid est nunc, quod in hac conjunctione delectet, in quâ sunt solæ pugnæ? aut quæ vtilitas fauet, vbi non sunt officia conjugalia, quando nec ipsa possunt esse secura?* Ipsum quoque coniugium, inquit, suas etiam difficultates & molestias habet: quas itaque non habeat conuersatio cum fœminâ citra conjugium? *Causale est*, id est, caussam & occasionem molestiæ præbet *omne quod fœminæ est, & copulatio eius semper infesta est. Fœdere suo magnas molestias præstat; & cui adhæserit contra fas, insanabilem ingerit plagam.* Porrò: *Volo scire, quæ sit affectio ista communis, quæ morbi dissensio semper ambigua, quæ propositum suum nutantibus consilijs impugnando conturbat. Vt quid sibi adhibuit mulierem, qui ducere contemsit vxorem. Omnis qui non manducauerit carnem, vt quid habitationem suam carnis apparatibus replet? Et qui non biberit vinum, quid bibendi oblectatione perfrui-*

num. 6.

num. 7.

perfruitur? Quasi non aliquotiens videndo nec gustando copiâ esculentorum animus pascitur, & vini odoriferi sola fragrantiâ suscitatur sæpius animus. Quid per hypocrisin vult ab omnibus abstinens dici, & in secreto carnibus & ebrietate distendi? Habent multi diuitias quas suis vsibus negant, sed pro cupiditate conseruant, quibus si nulla cupiditas inhæsisset, nec cupiditatis insignia possiderent. At verò quia cupiditate possessi sunt, perfruuntur animo quod vsu non tangunt. Ita is qui despexit vinculum nuptiarum, & aliter vinculis famineis obligatur, quamuis nullo concubitu misceatur, desiderio tamen, visu, colloquio, conjunctione semper oblectatur. Nam si desiderium fœminæ non haberet, numquam fœminam suis oblectamentis assumeret. Immo verò insuper mihi suspectum placitum dedit, qui non legitimam duxit, & legitimam recusauit: nisi fallor, in publico argumentatus est hominibus promittere sanctitatem, & in occulto sine vxore non esse. Duo argumenta sanctitatis & libidinis hinc & inde miranda sunt, quæ vtraq; inuicem tegunt, & vtraq; inuicem produnt. Ingeniosus eunuchus & mœchus inuidet sibi dum consulit, & dum quærit vtrumq;, neutrum facit, vt sanctus minimè deputetur, qui non verâ conjunctione perfruatur, quum Paulus Apostolus dicat: Alligatus es vxori? ne quæsieris solutionem: solutus es ab vxore? ne quæsieris vxorem. Sed consentio non esse castitatis huius pudicitiam violatam, suspiciosis tamen malam porrigit famam, & pudicitiæ bonum frustra intrinsecus laborioso agone custodit, qui illud forinsecus efficit infamari, destruens magisterium Pauli prouidentis pariter & monentis: Vt quid, inquit, libertas mea judicatur ab infideli conscientia? Si ergo gratia participo, vt quid blasphemor pro eo quod gratias ago? Peius est quàm mœchia, continentiam ducere criminosam, & infamem facere sanctimoniam. Blasphemiam ingerit religioni quam colit, qui quod confitetur, non ante o-

1 Cor. 7,27.

1 Cor. 10,29

mnes impleuerit, ne Christianitas credatur esse fallacia, & mœchatio videatur esse sanctitatis velamento vestita.

Deinceps objectiones aliquas proponit & soluit, inter cæteras hanc quoque: *Quisquam malignus obsequutor ad dictum Apostoli Pauli confugiet dicentis: Onera vestra sustinete inuicem, & sic implebitis legem Christi. Non hæc sunt onera, quæ Paulus Apostolus imperat subuehenda, sed vt tolerantes nosmetipsos discordia nulla discernat, & in tentationibus constitutis fratribus mutua præbeamus auxilia; non vt ipsi nobis tentamenta per fæminas procuremus, sed vt tentamentorum magis pondera subleuemus, quum sciat quale sit sanctitatis jugum, quod vix singulare portetur. De quo non solùm ipse, sed & Dominus noluit certum definire præceptum dicens; Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est: & iterum; Qui potest capere, capiat. Si ergo difficilè singulariter* (ab homine solitario & extra fæmineum commercium degente) *magnitudo istius ponderis toleratur; quomodo tolerabitur, si geminatis ponderibus prægrauetur? Et si singulares* (solitarij) *penè omnes vix durant carnales insidias sustinere; quid faciunt illi, qui ex vtroq; latere gladijs impendentibus non cunctantur incumbere? Plus dico, si mariti & vxores desideria conjugalia quotidie gerentes sibi non sufficiunt; quid agunt illi, qui ad augendas impugnationes fæminis,* citra conjugium videlicet, *sociantur? —Semel dixerim, omnis inconueniens sodalitas mulierum gluten est delictorum & viscum toxicatum, quo diabolus aucupatur.*

num. 11.

Gal. 6, 2.

Matt. 19, 11.

Ex his igitur & alijs horum similibus per totum librum sparsis manifestissimum est auctorem contra conjuges clericorum non disputare, sed contra extraneas & citra coniugij legem adscitas suspectasq; mulierculas. Has, inquam, clericorum consuetudine arcet & domibus eliminat; conjuges verò minimè, quod etiam ista

am ista sub finem libri verba clarè declarant: *Si quis habet matrem, vel filiam, vel sororem, vel CONIVGEM, vel cognatam; sic habeat, vt nulla ancilla intersit, neq; aliqua ingrediatur extranea, ne ad hoc videatur tenere proximas suas, vt ipsarum caussâ liberè sibi adhibeat alienas.* Ecce clerico domi suæ conjugem habere apertè permittit. Excipere tamen & eludere conatur Bellarminus. *Loquitur*, inquit, *de conjuge quæ simul vouerit continentiam.*—*Alioqui si Cyprianus vxorem clericis concederet, quâ vti liceret, pugnaret cum toto suo libro, & cum ipso titulo, De singularitate clericorum.* Scopus libri est, vt pridem diximus & ex ipso patuit, arcere adscititias suspectas fæminas, non conjuges: & *singularitas*, quam titulus præfert, intelligitur eiusmodi, *quam*, vt auctor ipse loquitur, *non solùm conscientia sua nullis sordibus maculet, sed etiam nullæ opiniones suspectæ pluralitatis infament.* Singularitas itaq; clericorum, quam auctor intendit, non excludit quamuis pluralitatem, hoc est, familiarem cum alijs hominibus, etiam fæminis, conuersationem; sed saltim suspectam. Pluralitatem enim, siue familiaritatem & conuersationem, cum matre, filiâ, sorore proximâq; aliquâ cognatâ, quemadmodũ etiã canones conciliorum faciunt, permittit: nempe quia ea suspecta non est. Cum conjuge verò omniũ minimè suspecta est.

num. 47.

l. 1 de cleric. cap. 19.

num. 43.

Putidum autem est, quod cum Bellarminus dicit *loqui de conjuge, quæ simul vouerit continentiã.* Talem si intellexisset, expressisset vtiq;. Talẽ verò cũ marito in eâdem domo familiariter uersari, absurdũ fuerit & verè cum toto libro eiusq; scopo pugnauerit. Caussæ quare cũ fæminis habitare cœlebs siue continens non debeat, duæ præcipuæ sunt & ab hoc auctore maximè vrgentur; Vna, ne conuictu isto, adspectu, adloquio tentetur siue irritetur

-. 4. tetur & ad libidinem prouocetur. *Nam si modò*, ait, *putamus nos intentabiles esse muliebribus jaculis, quid ergo restat cœlestibus regnis? — Nec quisquam sibi proponat & dicat; habere volo quod vincam: hoc est enim dicere; viuere desidero sub ruinâ. — Quòd si aliquis dicit, Captiuum teneo aduersarium meum, cui semper insultem; videat, ne fortè aduersus eum captiuus incipiat praualere. Numquam securus eum thesauro latro tenetur inclusus: nec intra vnam caueam habitans cum lupo tutus est agnus.*

num. 11. num. 12. num. 14.

Item: *Duæ faculæ junctæ simul ambæ accenduntur.* Altera caussa est, ne suspicio exoriatur, eos qui continentiam promiserint & præ se ferant, continentiam non seruare, sed saltim simulare. Iam pone duos conjuges mutuo consensu continere, & continentes haberi velle; vt domicilijs sejungantur & familiari conuictu abstineant vtraque caussa eos magis, quàm alios vllos, vrgebit. Quum enim mutuæ consuetudini pridem adsueuerint, domestica conuersatio longè faciliùs illos, quàm alios inexpertos & inadsuetos, accendet. Et si, qui coniuges hactenus fuerunt & conjugio vsi sunt, pergant vnà esse, conuersari, domum administrare, non immutatâ in talibus pristinâ familiaritate; quomodo vulgus in cæteris immutatam esse & ad consuetudinem matrimonialem numquam eos redire sibi persuadebit? Erant ijs temporibus, vt etiam è Tertulliano supra ostendimus, qui inter se pari consensu matrimonij debitum tollerent. Non erat id quidem sacris ministris vel proprium vel necessarium: hoc enim nemo veterum dicit: sed ex vtrolibet Christianorum ordine nonnulli, quibus ita videbatur, siue laici siue clerici eam vitæ rationem inibant. Diuertisse verò illos ab inuicem, nec ampliùs communi habitaculo vsos esse noster auctor testatur.

pag. 211.

Quum

Quum videam, inquit, *de Christianis plerosque* (multos) *maritos pariter & uxores continentiam destinantes domicilia singularia magis eligere, vt consensum omnium votorum sine irritatione præsentiæ & concordante secessu valeant obtinere: & eunuchi nostri non durant sine fœmina sodalitate dormire? Apud illos amor conjugalis continentiæ amore pensatur: & apud spadones cohabitatio fœminæ numquam potest habere fastidium? — Ecce vera dilectio, quæ in conjugalitate diuidit, vt in castitate conjungat. Ecce sancta dilectio, quæ conjugibus ad communem laudem inducit absentiam. Hi pro certo sese inseparabiliter diligunt, qui, vt triumphos sibi inferant, à seipsis discedunt, quibus nec crimen, nec natura, nec lex, nec Dominus, nec Apostolus potestatem vnius* consortis *interdixit aut tulit; sed pro tuendis paribus votis semota vnitate absentari caritas persuasit.* Obserua nullam omnino ijs temporibus fuisse legem, quâ conjuges quicumque essent, siue laici siue clerici, commercio matrimoniali abstinere juberentur: eos verò qui suâ sponte pari consensu abstinuerint, à familiari itidem cohabitatione, conuictu & conuersatione abstinuisse.

num. 38.

Et sanè posito, quòd conjuges continere & continentes haberi voluerint, ita fieri oportuit. Gregorius Nazianzenus versibus πρὸς τοὺς ἐν κοινοβίῳ μοναχούς:

—— κέλομαι δὲ ἐνθάδε χάσμα μέγιστον
Ἑστάμεν, ὥς κεν ἔωσι διαστάδὸν εὐσεβέοντες
Ἀνέρες ἠδὲ γυναῖκες, ὁμὸν κλέος οἶον ἔχοιεν.

Id est, *jubeo maximam voraginem interijci, vt qui se pietati deuouerunt viri atque fœminæ distinctis sedibus degant, & solam gloriam communem habeant.* Si viros & fœminas continentes, sed nullo antea conjugio copulatos, ita disiungi oportet; multò magis conjuges continentiam professos. Sicut enim jura matrimonij sibi in omnibus constantia

 suspi-

ſuſpicionem excludunt, non tantùm quò ad conjuges ipſos, verùm etiam quò ad perſonas domeſticis vſibus neceſſarias: nam conjugibus fas eſt mutuâ conſuetudine frui; & , vbi præſtò eſt vxor, ibi domi eſſe ancillas. (de quibus quod monet auctor, aut abundans cautio eſt, aut ad ſolas matris, ſororis & ſimilium ancillas referri debet) non ſolet fabulis cauſſam præbere: ita ſi juribus matrimonij per continentiæ profeſſionem derogetur, & nihilominus vnà habitent, nulli magis ſuſpicioni erunt obnoxij, quàm conjuges. Si dixeris ipſam continentiæ profeſſionem ſiue votum vt periculum ita quoq; ſuſpicionem & ſcandalum remouere; mox quæram, quur non in alijs nullo matrimonio junctis itidem remoueat, & quur nō vir & puella poſt emiſſa continentia vota vnà eſſe permittantur? nam ſi votū efficit, vt tutò & ſine ſuſpicione conjuges cohabitent, multò magis in viro & fæminâ non-conjugibus idem præſtabit: aut ſi non in his, multò minùs in illis. Inde itaq; Patres Trullani epiſcopos, quos ab vxoribus abſtinere volunt, cum iiſdem habitare non permittunt. Canon videlicet X L IIX ita habet: *Vxor eius, qui ad epiſcopalem dignitatem promotus eſt, communi ſui viri conſenſu priùs ſeparata, poſtquam in epiſcopum ordinatus eſt ac conſecratus, monaſterium ingrediatur procul ab epiſcopi habitatione exſtructum, & epiſcopi prouidentiâ fruatur.* Sic etiam poſteà apud Latinos Alexander tertius: *Nullus conjugatorum eſt ad ſacros ordines promouendus, niſi ab vxore continentiam profitente fuerit abſolutus.* Item, *prohibemus ne vxoratum præſumatis in epiſcopum ordinare, niſi vxor priùs profeſſa continentiā ſacrum ſibi velamen imponat & religioſam veſtem adſumat.* Dubium nullum eſt, quin profeſſio iſta continentiæ ſegregationem à marito, i-

de conuerſ. conjug. c. 5 & 6.

ro, imò ingressum monasterij secum trahat. Et sane neminem maritum ad sacros ordines hodie Pontificij admiserint, nisi vxorem ab eo separauerint, vel etiam in monasterium truserint. Breuiter, Qui conjuges simpliciter & semper continentes esse & videri velit, non potest prudenter & citra absurditatem, vt vnà maneant & consuetâ quotidianâ familiaritate vtantur, permittere. Hinc itaq; colligo, quum hactenus in ecclesiâ catholicâ nulla constitutio, nullus canon inueniatur, perquem clerici mariti à suis vxoribus segregentur vel vnà habitare & vitam transigere prohibeantur; sed in contrarium occurrant adsiduæ & indiuulsæ, advsque mortalis vitæ finem, cohabitationis exempla, (vt canonem ex Apostolicis appellatis sextum nunc taceam) quorum aliqua jam prolata fuerunt, aliqua proferentur posteà: hinc, inquam, colligo, nullam quoq; primis hisce seculis constitutionem fuisse, nullum canonem, & ne receptum quidem morem, per quem clericis maritis perpetua & omnimoda continentia imponeretur. Quomodo enim, quæso, clericum cum vxore, cuius consuetudini adsueuerit, siquidem ab eâ in posterum semper & simpliciter abstinere debeat, habitare permittant, qui, propter periculum & scandalum, alterius extraneæ, cum quâ aliâs nulla intercesserit consuetudo, familiaritatem tantopere interdicunt? Et hæc notare voluimus ad librum de singularitate clericorum; quo ipsis συνεισάκτους suspectas mulierculas adimi, vxores autem permitti ex re & vero adfirmamus.

Easdem seuerè & sub pœnâ cùm clericis tum laïcis interdicit concilium Carthaginiense, quod primum appellatur, Nicæno viginti circiter annis posterius, cuius

canone tertio ista legimus: *Gratus episcopus* Carthaginiensis & synodi præses *dixit: Et illud præcipuè, si videtur vestræ dilectioni, cauendum est, vt pastoris cura, quantum debet & potest regularis prouidentia, præmoneat, vt nullis liceat ab affectu abstinentibus carnali apud extraneas pariter commorari. Occasiones enim amputandæ sunt peccatorum, & tollendæ omnes suspiciones, quibus subtilitas diaboli sub prætextu caritatis & dilectionis incautas animas vel ignaras irretire consueuit. Nullus igitur, nullaque sanctimonia & virginitati deseruiens, propter blasphemiam ecclesiæ, si vobis placet, in vna domo cum extraneis penitus commorari debet. Vniuersi dixerunt, Qui nolunt nubere, & pudicitiæ meliorem eligunt partem, hæc vitare debent: & non solùm non habitare simul, sed nec habere ad se aliquem accessum. Hoc ergo & lex jubet, & sanctitas vestra commendat, vt in singulis concilijs statutum est. Gratus episcopus dixit: Ergo persuasio interdum prudentes solet arcere à peccatis; dum imprudentes decet metus huiuscemodi constringere, si sanum consilium respuunt, & salutare mandatum. Si ergo laici sunt, post commonitionem si contempserint, à communione separentur.* (Addendum sine dubio, quod incuria librariorum excidit, & solet aliàs in talibus addi, *Si clerici, deponantur.*) *Vniuersi dixerunt, Placet.* Et canone quarto: *Si videtur vobis, pari sententiâ teneantur etiam hi, qui cùm viduis commorantur, & nulla secum germanitate conjuncti sunt. Vniuersi dixerunt, Iuxtà viduos & viduas eadem lex manet & sententia.*

Hac ipsâ de re exstat epistola canonica Basilij magni ad Gregorium, vel, vt aliæ editiones legunt, Peragorium presbyterum, quem propter συνείσακτον, cum quâ septuagenarius habitabat, & jussus abdicare, tergiuersabatur, sanctus Basilius officio, donec pareret, prohibet. Eam hic appono integram, quemadmodum à

Gen-

Gentiano Herueto latinè conuersa exstat in codice canonum, quem vna cum Nomocanone Photij & commentarijs Theodori Balsamonis hic ipse Heruetus edidit. *Legi tuas litteras cum omni patientia & longanimitate, & miratus sum quomodo quum posses per res ipsas nobis breuiter & facilè respondere, in ijs quidem quorum accusaris persistere malueris, prolixa autem oratione, quæ sunt immedicabilia, curare volueris. Nec primi, nec soli, ô Gregori, statuimus, ne mulieres cum viris cohabitarent: sed lege canonem qui à sanctis patribus nostris Nicææ editus est, qui apertè prohibet, ne sint introductitia,* φανερῶς ἀπαγορεύσε συνεισάκτους μὴ εἶναι. *In hoc autem situm est cælibatus decus & honestas, quòd separatus sit à consuetudine & consortio mulierum. Si quis enim verbo profitens, reuera ea faciat, quæ qui cum mulieribus cohabitant, apertè ostendit se virginitatis quidem laudem nomine tantùm prosequi, sed à turpi voluptate non recedere. Tanto magis ergo oportebat te nostræ postulationi facilè acquiescere, quòd dicis te ab omni corporali perturbatione liberum. Neq; enim credo eum qui septuaginta annos natus est cum muliere animi perturbatione commotum habitare: nec tamquam propter turpem aliquam actionem, quæ facta fuerit, statuimus ea quæ statuimus: sed quia ab Apostolo docti sumus fratri non esse ponendum offendiculū vel scandalū. Scimus autē quod id quod rectè & sanè fit ab aliquibus, erit alijs occasio ad peccatū. ea de caussa decreuimus, sanctorum patrum constitutionem sequentes, vt à muliere separeris. Quid ergo chorepiscopum incusas & veteris simultatis recordaris? Quid autē nos inj.mul.is, quod aures ad admittendas ca[illegible]as faciles præbeamus non autē te ipsum, qui à consuetudine cū muliere non potes recedere? Ejice eam a domo tua, & statue ipsam in monasterio, sit illa cum virginibus, & viri tibi seruiant: ne nomen Dei per vos bl[illegible] [illegible]. Qu[illegible] [illegible] hæc feceris myriades* verborū *quæ scribis in epistol[illegible] [illegible] proderūt. Sed ociosus* suspensus

 ab of-

ficio & administratione sacrorum*) morieris, Deoq; reddes rationem tui ocij: sin autem non correctus ausus fueris sacerdotium apprehendere, eris toti populo anathema, & qui te susceperint, erunt in omni ecclesiâ abdicati.* Hactenus epistola sancti Basilij: nunc etiam è Balsamonis ad eam commentario nonnulla subjungo. *Gregorius quidam presbyter habebat quandam mulierculam ei inseruientem. Quod quum sanctus intellexisset, petiuit à presbytero vt mulierem domo suâ expelleret. Is verò ad ipsum de eâ rescipsum defendens rescripsit. Magnus quoq; Basilius rescripsit ad presbyterum. Est autem verisimile presbyterum in suâ epistolâ sanctum rogasse, vt litteras cum longanimitate legeret, ad quem rescripsit pater, Cum omni longanimitate tuas litteras legi, & admiratus sum, quòd quum posses per res breuiter respondere, scilicet per mulieris amandationem; in iis quorum accusaris, rebus scilicet ipsis propter quas accusatio instituta est, permanes: verbis autem te defendis. Deinde dicit, Nos nec primi, nec soli statuimus, ne mulieres cum viris scilicet sacratis cohabitarent, sed lege canonem synodi Nicenæ, qui prohibuit ne sint introductitiæ. Eas autem introductitias appellat tertius dictæ synodi canon, quæ introducuntur in ædes sacratorum hominum, qui vxores non duxerunt, & cum eis cohabitant. Qui autem cœlibatum professi sunt, laudem, & gloriam ob continentiam habebunt, si à mulieribus separentur. Si quis autem virginitatem profiteatur, cum mulieribus verò cohabitet, habet solum nomen, non autem & rem ipsam.* His auditis audiat nunc, quæso, lector, quid scribat & quomodo epistolam, quam recitauimus, accipiat & applicet Baronius. *Est*, inquit, *eiusdem veritatis*, scilicet quòd sacris ministris non liceat vxores habere, *egregius assertor Basilius, qui scribens ad Peragorium, quem licet decrepitæ ætatis sacerdotem, quòd presbyteram nempe vxorem suam, quam presbyter cooptatus jussu canonum reliquerat, rursus in domum admisisset, grauissimè increpauit, excommunicationem, nisi eam dimitteret, acriter comminatus.* Hæc conditor annalium; quæ vnusquisque, cui sanum sit sinciput, cum Basilij verbis contendere poterit, & ab hoc

Anno 18, num. 10.

exem-

exemplo quâ fide siue potiùs quantâ perfidiâ annales ecclesiastici Romæ scribantur, discere.

Adijcimus nunc rescriptum imperatorum Honorij & Theodosij junioris, quod ex canone Nicæno deriuatum in vtroq; codice legitur sub titulo de Episcopis & clericis; & in Theodosiano quidem legem facit XLIV, in Iustinianæo XIX. *Eum qui probabilem seculo disciplinam agit, decolorari consortio sororiæ appellationis non decet.* (Nempe non decet de eo posse dici, quod de Themisone Martialis: *Quare non habeat, Fabulle, quæris Vxorem Themison. habet sororem.* Sororiam appellationem inter ἐρωτικὰς fuisse vide in tertio Antiquarum lectionum apud Lipsium.) *Quicumq; igitur cuiuscumq; gradus sacerdotio fulciuntur, vel clericatus honore censentur, extranearum sibi mulierum interdicta consortia cognoscant; hac tantùm facultate concessâ, vt matres, filias atq; germanas intra domorum suarum septa contineant: in his enim nihil saeui criminis existimari fœdus naturale permittit. Illas etiam non relinqui castitatis hortatur affectio,* (quia videlicet juxta Paphnutium congressus cum legitimâ vxore castitas est) *quæ ante sacerdotium maritorum legitimum meruêre conjugium: neq; enim clericis incompetenter adjunctæ sunt, quæ dignos sacerdotio viros suâ conuersatione fecerunt.* Distinguitur manifestò inter legitimas coniuges, & illegitimas sorores siue extraneas mulieres: illarum consortium, vtpote castum, permittitur; hæ, vt merentur, penitùs exploduntur. Constitutio ista edita fuit sub extremam ætatem Hieronymi; cujus tempore malum illud frequens fuisse ex ipsius de vitando suspecto contubernio epistolâ potest intelligi. *Retulit,* inquit, *mihi quidam frater è Gallia, se habere sororem virginem, matremq; viduam, quæ in eadem vrbe diuersis habitarent cellulis, & vel ob hospitij soli-*

lib. 1, epig. 10.

sub fin.

epist. 47.

solitudinem, vel ob custodiendas facultatulas, præsules sibi quosdam clericos adsumsissent. Qualis virgo fuerit, & qualis contubernalis clericus, ibidem describit, illa videlicet *annos nata viginti quinque*, iste *adolescens nec dum benè barbatulus.* Peruulgata fuisse eiusmodi contubernia indicium facit, scribens *aut rarum aut nullum esse, qui sub huius culpæ reatum non cadat.* Et obiectionem occupans, *Quid igitur? scelus est sancti viri habere contubernium?* respondet, *Obtorto collo me in jus trahis, vt aut probem quod nolo, aut multorum inuidiam subeam.* Multi igitur, imò plurimi culpæ isti obnoxij; quæ quàm difficulter eradicari potuerit repetita sæpiùs interdicta arguunt. Iustinianus imperator eadem de re sanxit nouellà CXXIII, inserto propemodum verbotenus Nicæno canone: *Presbyteris & diaconis & subdiaconis & omnibus in clero conscriptis*, lectoribus puta, cantoribus & reliquis minorum ordinũ, *non habentibus vxores secundum sacros canones*, id est, quales sacri canones habere permittunt, non repudiatas scilicet ab alijs viris, nõ inhonestas aut sinistræ famæ. (sic verba, *secundũ sacros canones*, si præcedentibus jungantur, quod tamen fortè necessarium non est, accipienda fuerint) *interdicimus etiam nos secundum sanctarum regularum virtutem*, jungentes auctoritati ecclesiasticæ imperatoriam, *mulierem aliquam in domo propriâ superinductam habere*, γυναῖκα τινα ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἐπείσακτον ἔχειν, *tamen citra matrem aut sororem aut filiam & alias personas, quæ suspicionem effugiunt. Si quis autem absque hac obseruatione mulierem in sua domo habet, quæ potest ei suspicionem inferre, & semel & secundò à suo episcopo aut à suis clericis admonitus, ne cum tali muliere habitaret, eijcere eam de suâ domo noluerit; aut accusatore apparente approbetur inhonestè cum muliere conuersari: tunc episcopus eius secundum ecclesiasticos ca-*

cap. 19.

cos canones de clero eum amoueat, curiæ ciuitatis, cuius clericus erat, tradendo. Episcopum verò nullam penitus mulierem habere, aut cum ea habitare permittimus. Si autem probetur nequaquam hoc custodiens, episcopatu projiciatur: ipse enim se ostendit indignum sacerdotio. Subsequutis seculis easdem suspectas mulierculas domibus clericorum eijci jussit Trullana synodus canone V; Nicæna secunda canone XIIX; Agathensis canone X; Aquisgranensis canone XXXIX. Sanctionem Honorij Theodosijq; imperatorum totidem propemodum verbis repetunt leges Boiariorum, titulo XII. Quæ suis singula locis possunt videri.

Colophonem imponat Elias metropolites Cretæ, cujus responsa nonnulla in tertio libro juris orientalis ab Enimundo Bonefidio editi leguntur. Quæsierat ex eo quidam Dionysius monachus, πῶς δεῖ καλεῖν τὸν μετὰ τὴν τελευτὴν τῆς ἐκ πρώτου γάμου συναφθείσης αὐτῷ συνεισάκτῳ συνοικοῦντα, καὶ ταύτῃ συμμολυνόμενον. τὸ αὐτὸ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τῆς ἐκ δευτέρου ἐπὶ συνείσακτον ἀποκλίναντος. καὶ εἰ τὸν μὲν, δίγαμον, τὸν δὲ, τρίγαμον· ἢ πόρνους ἁπλῶς. *quomodo oporteat appellare eum, qui post obitum suæ ex primo matrimonio vxoris cum introductitiâ habitet & inquinetur: item eum, qui post obitum vxoris ex secundo matrimonio ad introductitiam diuertat: num illum digamum, hunc trigamum, an scortatores simpliciter.* Ista verò in clericum cadere non poterant, cui ex eorum temporum disciplinâ secundum vel tertium matrimonium contrahere non licebat. Videmus itaque mulierculas etiam illas, quæ laicis præter decorum & fas cohabitarent, συνεισάκτους dictas fuisse. Respondet autem Elias: Καὶ σοῦ θαυμάζω τὴν σύνεσιν, ὅπως περὶ τῶν οὕτω πρόδηλον ἐχόντων τὴν διαφορὰν, ὡς περὶ ἀδιαφόρων, ἐρωτᾷν προήχθης· ὅτι πολλή τις ἡ τῶν διγάμων πρὸς τοὺς πόρνους

διαφορά, καὶ τούτων αὖθις πρὸς ἐκείνους. ὅπερ ἅπασι πρόδηλον· καὶ μάλιστα τοῖς μὴ παρέργως ἀκούουσι τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου, ὃς τὴν μὲν διγαμίαν οἰκονομικῶς συγχωρῶν εὕρηται. τὴν πορνείαν δὲ οὐδαμῶς. ᾧ δὴ στοιχῶν καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, οὕτω πως φησὶν ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσιν αὐτοῦ, Ἡ ἐν χηρείᾳ ἐξουσίαν ἑαυτῆς ἔχουσα συνοικεῖν, ἀνέγκλητός ἐστι· τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνήρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι· μόνον ἐν Κυρίῳ. Τοῦτο δὲ προσέθηκε, τὰς πορνικὰς κωλύων συμπαθείας καὶ συναφείας, ὁποῖαι δὴ καὶ αἱ τῶν συνεισάκτων. καὶ ἡ μὲν διγαμία εὐχῆς ἀξιοῦται, ἡ πορνεία δὲ οὐδαμοῦ. ἢ γὰρ ἂν οὐ πορνεία ἦν. καὶ ἡ μὲν πορνεία καθώς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος οὔτε γάμος ἐστίν, οὔτε γάμου ἀρχή· ἡ δὲ διγαμία, ὅτι γάμος, καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος φανερόν. *Miror equidem, quid in mentem tibi venerit, vt de his perstricuè adeo diuersis, tamquam non diuersis quæsiueris, quum magna sit digamorum à scortatoribus differentia, & horum vicissim ab illis. Quod omnibus est manifestum: inprimis verò non perfunctoriè audientibus magnum Apostolum, qui digamiam quidem certâ ratione permisisse deprehenditur, scortationem verò nequaquam. Cui congruens magnus Basilius in suis sacris canonibus dicit; Quæ in viduitate potestatem sui ipsius habet, vt nubat, extra crimen est, Apostolo dicente, Si maritus mortuus fuerit, libera est vt nubat cui velit, modò in Domino. Hoc autem addidit, scortatorios affectus & congressus prohibens, quales sanè etiam sunt introductitiarum. Et scortatio quidem, (quemadmodum magnus dicit Basilius) nec matrimonium est, nec matrimonij initium: quòd autem digamia matrimonium sit, ex ipso quoque eius nomine manifestum.* —— καὶ ταῦτα περὶ διαφορᾶς γάμων τε καὶ πόρνων, μεθ' ὧν δὴ τάττονται καὶ οἱ συνεισάκτοις συνοικοῦντες. *Et hæc de differentiâ nuptiarum & scortatorum, quibus accensentur etiam illi, qui cum introductitijs habitant.*

Hæc ita ex antiquitate depromta & in vnum cumu-

lum coacta oculis lectorum subijcere voluimus, vt constet & vel manibus palpetur eiusmodi συνεισάκτυς, subintroductas, adscititias, extraneas, dilectas & sorores nullo matrimonio ijs, cum quibus habitarent, junctas fuisse, ne quæ in has à priscis patribus & concilijs dicuntur, aduersus legitimas conjuges torqueantur, aut quæ scortationibus pœnę decernuntur, sacrosanctis nuptijs fraudi sint: atq; adeo vt constet ab œcumenicâ primâ synodo conjugium clericis permissum fuisse, & historiam Paphnutij cum canone Nicæno tertio optimè conuenire, & à summâ vel inscitiâ vel impudentiâ profectum esse, quod scribit Baronius, *sacrum Nicænorum Patrum consessum à contubernio clericorum edito canone vxores exclusisse.* Anno 58. num. 21.

Extrema nihilominus molitur, vt ex oculo hodiernæ Romanæ ecclesiæ hanc sudem amoliatur. *Certè,* inquit, *si velimus Socratem & Sozomenum* (& quot etiam alios præter hos, ô Baroni?) *non esse mentitos, de illis tantummodo totam illam agitatam esse controuersiam dicendum est, qui quum ordinarentur inuiti, contestati essent, non posse se continere.* Et sic etiam Ancyranum canonem decimum, suo superiùs loco productum, deprauare nititur. pag. 225. Mireris meritò Baronium cùm hîc, tum alibi sæpissimè, quæ manifestissima sunt & omnium oculis exposita, non videre; contrà, quæ nusquam apparent, cernere. De inuitis ad ordines adscitis neutrubi vllum verbum. Si eos intellexissent Patres Ancyrani, expressissent vtique. Neque enim adeo infantes fuisse censendum est, vt sensa animi efferre nequiuerint. Contrà manifestò: Διάκονοι, ὅσοι καθίστανται, *Diaconi quotquot ordinantur.* Quod etiam attinet historiam de Paphnutio, oppono commento cerebri Baroniani clara verba cùm aliorum, tum Gela-

sij, superiùs producta, nec hîc repetenda: oppono rationes, quibus vtitur Paphnutius, concludentes simpliciter de quibuscumq; conjugatis clericis, siue volentibus siue inuitis ad ordines adsumtis. *Aio*, inquit, *honestam castitatem esse cuiusq; cum legitimâ suâ vxore congressum. Non igitur separare quam Deus conjunxit, & quam semel quispiam adhuc lector, aut cantor, aut laicus duxit.* Oppono denique, quòd si persuasum habuissent Patres siue Ancyrani, siue Nicæni, Apostolicam legem esse, ne quis clericus vxore suâ vtatur; potiùs quàm Apostolicam legem migrassent, ordinationes inuitorum sustulissent, & neminem nisi volentem initiari permisissent. Quam igitur obscurando soli induxerat Baronius, leui momento impulsa *Scindit se nubes & in athera purgat apertum.*

Interim, dicent Pontificij, ex hac ipsâ historiâ constat & manifestum est, constitutis in sacro ministerio non licuisse ad nuptias transire siue matrimonium contrahere; & id ipsum tam Paphnutio, quàm Patribus Nicænis probari. Paphnutio quidem magnopere probari non apparet. Dixit ἀρκεῖσθαι τὸν φθάσαντα κλήρου τυχεῖν, μηκέτι ἐπὶ γάμον ἔρχεσθαι, κατὰ τὴν τῆς ἐκκλησίας ἀρχαίαν παράδοσιν, *sufficere, si, qui in clerum ante contractas nuptas adlectus sit, posteà non contrahat juxta antiquam ecclesiæ traditionem.*

Socr. lib. 1. cap. 8.

Apostolicam non dicit, sed ecclesiasticam traditionem: & sufficere eousque amore cœlibatus progressam esse ecclesiā, vt licentiam contrahendarum nouarum nuptiarum clericis ademerit, non esse progrediendum vlteriùs ad auferendum ipsum conjugium & vsum conjugij. Quasi dicam, Sufficicit ordinarias, quas hodie vocant, contributiones juxta consuetudinem militarem miseros homines pendere; nec penitùs facultatibus exui oporte-

portere, aut etiam insuper vapulare. Μὴ βαρύνετε, ait apud Gelasium, τὸν ζυγὸν τῶν ἱερωμένων. *Ne aggrauate jugum sacerdotum.* Graue itaq; aliquod jugum sacerdotali ordini jam impositum agnoscebat. Et jam antè Neocæsareensis synodus vetuerat presbyteros γαμεῖν, vt diximus pridem. Cæterùm rem in statu, quo tunc erat, & ipse & Patres concilij relinquunt: & id verum est. pag. 316. Obserua igitur substantiam rei, hoc est, conjugium & vsum conjugij, integram clericis conseruari: solùm dedeterminari modum & tempus contrahendi aut etiam celebrandi nuptias; nempe vt vxorem ante initiationem ducant, vel certè in ipsâ, juxta Ancyranum canonem, se ducere velle protestentur; aliter cœlibes permaneant vel clero excedant. Huiusmodi autem sanctiones intra terminos ritus alicuius consistunt: nempe quia, vt diximus, rem ipsam non abolent, nec conjugatis sacrum ministerium adimunt, nec sacros ministros vxores habere vel vxoribus vti prohibent, sed saltim quando & quomodo ducere debeant, præscribunt. Sic etiam de nuptijs tempore Aduentus & Quadragesimæ non celebrandis ecclesiasticæ sunt traditiones & constitutiones.

Quæ verò videantur fuisse caussæ, quas propter priscis Patribus placuerit, vt clericis sacros ordines jam adeptis integrum esset vxores quidem habere, non tamen ducere, nunc aperiam. Amabant & admirabantur omnes, alij tamen alijs moderatiùs aut vehementitiùs, continentiam & cœlibatum: & quum viderent in laicorum ordine haut paucos inueniri, qui eâ gloriâ insignes eminerent & suspicerentur, in clero ne pauciores, vel certè ne non aliqui essent, desiderabant. In-

 telli-

telligebant autem mandari non posse, ne quis vxorem haberet vel commercio conjugali vteretur. Erat igitur ὁ δεύτερος πλοῦς vt sancirent, nemini fas esse post initiationem ad nuptias transire, sed ante eam, quicquid eius rei foret, perfici oportere. Inde enim futurum, vt continentes in clero essent, primùm quotquot cœlibes accessissent, vel certè quotquot protestatione interpositâ, vt cauet Ancyranus canon, licentiam ducendæ vxoris sibi non reseruassent; deinde quotquot amissâ post initiationem conjuge dignitatem retinere quàm nuptias iterare mallent. Promouebantur autem ad sacros ordines non nisi ætate, quâ de semetipsis possent statuere, & quid sibi animi ac virium esset, satis exploratum habere. Neocæsareensis synodus presbyterum ante XXX annum; Carthaginiensis tertia diaconum ante XXV non admittit. Sic etiam Iustinianus imperator, *Presbyterum*, inquit, *minorem triginta quinq; annorum fieri non permittimus: sed neq; diaconum aut subdiaconum minorem viginti quinq;*. Tantâ ætate & tali rerum statu non erat valdè metuendum, vt temerè accederent, vel quid possent ferre, non satis intelligerent; aut vxorem, quâ sibi carendum esset, nisi occuparent ducere, in tempore & dum liceret, siquidem se ægrè carere nossent, non ducerent.

can. 11. can. 4. Nouel. 123. cap. 13.

Alia caussa fuisse videtur, quòd existimarent amare, ambire nuptias puellæ & totum illud procari, quod sine aliquibus ineptijs non solet transigi, grauitate sacerdotali indignum esse. Neq; verò ipsa nuptiarum festiuitas nihil nugarum, aut quod à serijs hominibus alienum videri queat, secum trahit. Voluerunt itaque veteres non quidem conjugio sacros ministros prohiberi; quicquid tamen à seueriore disciplinâ abhorrens

horrens conjugij apparatui & initijs vulgò solet adhærere, prius, quam admitterentur, peragi. Ancyranus itaq; canon sæpiùs anteà memoratus paullatim etiam displicuit, & per contrariam consuetudinem abrogatus est. Quum autem tempore Leonis philosophi in vsum quodammodo reuocari cepisset, Nouellam suam tertiam ipse imperator opposuit, in hæc verba conceptam: *Quum decenter inde ab initio de ijs, qui faciendis Deo sacris digni essent, ecclesiasticus ordo constituerit, non rectè meo quidem judicio) qui præsentis temporis consuetudinem sequuntur, interdum ecclesiasticam traditionem contemnunt. Nam vbi illa mandat, vt qui creandi sacerdotes sunt, aut per omnem vitam, si promissum non falsum fore fidant, cœlibatum voveant; aut si illum seruare impossibile ipsis videatur, legitimum matrimonium ineant, ac deinde diuinum ministerium suscipiant: consuetudo quæ in præsenti obtinet, ijs, quibus matrimonio conjungi in animo est, concedit, vt antequam vxorem duxerint, sacerdotes fieri possint, & deinde biennium ad perficiendam voluntatem jungi matrimonio volenti præstituit. Id igitur quia INDECORVM esse videmus, jubemus vt ad vetus ecclesiæ & antiquitùs traditum præscriptum dehinc creationes procedant. Neq; enim dignum est, vt qui spirituali adscensu supra corporis abjectionem & sordes evecti sunt, hi rursum ad carnis sordes delabantur: sed è diuerso, vt diuinum ministerium ex corporis sordibus tamquam in altum aliquem gradum conscendat, conuenientius fuerit.* Conjugium sanè carnis sordes non vocat imperator philosophus, sed ea quæ apparatui nuptiarum solent adhærescere. Eumdem finem, grauitatem scilicet morum in clericis, spectauit sine dubio synodus, quæ coijt Agathæ, oppido Galliæ Narbonensis, sub Alarico secundo rege Gothorum, quum sanxit, *presbyteri, diaconi, subdiaconi vel deinceps,* cap. 19.

ceps, quibus ducendi vxores licentia modò non est, etiam aliarum nuptiarum euitent conuiuia. Nec his cœtibus misceantur, vbi amatoria cantantur & turpia, aut obscœni motus corporum choreis & saltationibus efferuntur. Repetitur in concilio Venetico, canone XI.

Hæ fuisse videntur caussæ, quæ priscos Patres impulerint, vt alij ægrè, alij ne ægrè quidem matrimonia post initiationem contrahi & nuptias celebrari permitterent. Nam quod Dominicus Soto, quem Gregorius de Valentiâ sequitur, autumat, ideo factum fuisse, quòd conjuges & vsum conjugum clericis concedi non posse statuerent, nullo modo potest subsistere, aut cum genuinâ antiquitate ecclesiasticâ conciliari: neq; id quisquam adfirmabit, nisi qui eam vel ignoret, vel cognitam deprauare in animo habeat. *Constitutissimum cunctis est,* ait Soto, *statim ab ecclesia incunabulis conjugatos quidem ad sacerdotium admitti: sacerdotes verò à ducendis vxoribus fuisse cohibitos.* Statim ab ecclesiæ incunabulis cohibitos fuisse falsum est; nec vmquam Soto aut alius quisquam poterit probare. Quin ipso etiam quarto seculo Ancyrani patres, vt sæpè diximus, diacono jam ordinato facultatem ducendæ vxoris, modò in ordinatione se ducturum esse admoneat, liberam relinquunt. Sed pergat Soto: *Hoc discrimen nullâ quiuit aliâ niti ratione, quàm quod neutri illorum vsui matrimoniali indulgere sinebantur. Alioquin si qui in matrimonio erant, poterant vxoribus vti, quidnam quæso vetabat, ne & sacerdotes possent pariter inire connubia?* Discrimen illud alijs rationibus niti quiuisse, jam ostendimus; quæ quidem ad constituendum aliquem ritum (neq; enim hîc nisi de mero ritu agitur) Patribus visæ sint sufficere. Ritus autem omnibus locis & temporibus

l. 7 de iustit. & jure qu. 6, a. 2.

buseosdem esse nihil necesse est: & quemadmodum qui priùs non erant, institui potuerunt; ita quoq; qui aliquando obtinuerunt aut etiam hodie alicubi obtinent, alibi inductâ contrariâ consuetudine &, ecclesiæ populiq; Christiani in magnâ aliquâ ecclesiâ consensu aboleri.

Rationes enim istæ, etiamsi sanciendo ritui temporali & locali satis esse queant, non tamen adeo sunt prægnantes, quum incommodis aliâ ratione possit obuiam iri, vt vniuersalem, perpetuum & necessarium faciant. Contractum sanè matrimonialem non officere sacro ministerio ipsi pleno ore clamant aduersarij. Bellarminus: *Matrimonium non pugnat cum ordinibus ratione essentiæ suæ, sed ratione officij seu exercitij conjugalis.* Id verò falsum esse suo suprà loco demonstrauimus. Interim manifestò fatetur, conjugium non posse prohiberi *propter contractum matrimonij, qui celebratur*, inquit, *solo consensu animorum, & est res breuissima & honestissima.* Similiter Gregorius de Valentia: *Matrimonium non interdicitur propter ipsum actum contrahendi & ducendi vxorem, siquidem is actus sanctus & religiosus est & honestissimus, & constituens vnum quoddam sacramentum.* Rationes verò Paphnutij, quòd conjugium sit honorabile, quòd imbecillitati humanæ consulere oporteat, non solùm pro contracto matrimonio faciunt, sed etiam pro contrahendo. Sequitur itaq; ritum, quo de nunc agimus, non adeo firmis fundamentis niti, vt ab ecclesijs vmquam vel vspiam mutari aut abrogari non possit. Quicquid autem sit de tempore & modo contrahendi, de quibus alias atq; alias leges sine magnâ difficultate institui & destitui posse certum est; sufficit nobis Nicænæ synodi patres ipsam rem,

l. 1 de cler. cap. 18.

pag. 17.

Tom. 4. disp. 9. qu. 5. pu. 5.

conjugium inquam eiusq; vsum, clericis integram efficacissimis & in perpetuum valituris rationibus permotos reliquisse.

Post Nicænum occurrit in tomis conciliorum concilium Romanum, Nicæno proximum. Baronius anno antiquius facit. Nutat eius fides: & licet geminum habeatur exemplum, vtrumque tamen ita est luxatum & vitiosum, vt alicubi vix queat intelligi. Quia tamen eiusmodi merces auidè inuolant, & inter cæteras hanc quoq; exosculantur Pontificij, ecce proferimus ex eo caput XIX. *Nemo presbyter à die gradus presbyterij sumat conjugium, vt & si neglectio egerit, decem annis eum dicimus priuari honore.* Hæc, modò genuina essent, cum Nicænâ synodo non malè conuenirent.

Anno 324. aum. 325.

Sequitur Arelatensis secunda, cujus etiam editiones non sunt sinceræ; & acta primæ cum actis secundæ confusa, vt agnoscit & obseruat Baronius. Eius tres primos canones, quemadmodum hodie leguntur, hîc subijcio. I. *Ordinari ad diaconatus vel sacerdotij officium, neophytum non debere.* II. *Adsumi aliquem ad sacerdotium non posse in vinculo conjugij constitutum, nisi fuerit promissa conuersio.* III. *Si quis clericus à gradu diaconatus, in solatio suo mulierem, præter auiam, matrem, sororem, filiam, neptem vel conuersam secum vxorem habere præsumserit, à communione alienus habeatur. Par quoq; & mulierem, si se separare noluerit, pœna percellat.* Tertius hic canon cum Nicæno tertio bene conuenit; quin eum quodammodo exprimit. Pontificij quidem vxorem *conuersam* interpretantur vxorem, quæ vsum conjugij emisso continentiæ voto abdicauerit: nec ignoramus posterioribus seculis vocabulū ita vsurpari cepisse: sed tempore Nicænæ & hujus Arelatensis synodi

Anno 314. aum. 50.

nodi conuersos eo sensu dictos fuisse, quasi conjuges & qui conjugio vterentur, conuersi non essent, id verò mihi ex dictione & scriptis eius temporis auctorum velim probari. Quod etiamsi maximè fieret, Nicænæ tamen œcumenicæ ista prouincialis non præjudicaret. Cæterùm & vsus ille vocabuli à temporibus, quorum historiam modò expendimus, alienus est; & res ipsa secundum eiusmodi acceptionem inconueniens & absurda. Diximus suprà conjuges, qui abstinentiæ se adstrinxissent, vnà commoratos non fuisse. Quin haut pridem ipsum Baronium produximus scribentem, etsi falsò, à magno Basilio excommunicationem intentatam fuisse Paregorio decrepitæ ætatis sacerdoti, *quòd vxorem suam, quam presbyter jussu canonum reliquerat, rursus in domum admisisset.* Hîc itaque quoniam clericus vxorem conuersam secum habere permittitur, eiusmodi conuersa non poterit esse deuota abstinentiæ. Quid igitur? nempe sæpe illis temporibus contingebat, altero conjugum ad fidem & religionem Christianam conuerso alterum erroribus & superstitionibus gentilium adhuc implicari. Quamobrem vxor conuersa hîc est conuersa ad Christum vnà cum suo marito aut etiam posteà per suum maritum. Non enim decet ad sacerdotium vel ecclesiæ ministerium cooptari, qui conjugem & liberos habeat nondum conuersos. nam si hos conuertere non potuit, quomodo conuertet aljos? Exigit igitur Apostolus vt presbyter siue episcopus *liberos habeat fideles*: quidnî pari ratione vxorem etiam fidelem? quemadmodum sanè diaconorum vxores vult esse *venerandas, non calumniatrices, sobrias, fidas in omnibus.* Hinc constituit canon Carthaginiensis inter collectos, juxta editionem

Pag. 170. | Tit. 1, 6. | 1 Tim. 3, 11.

tionem Herueti, XXXIX, aliàs, & vt allegatur in Nomocanone, XXXVI, ἐπισκόπους, καὶ διακόνους καὶ πρεσβυτέρους μὴ χειροτονεῖσθαι, πρὶν ἢ πάντας τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν χριστιανοὺς ὀρθοδόξους ποιήσωσιν, *episcopos, presbyteros & diacones non ordinari, priusquam omnes suos domesticos Christianos orthodoxos fecerint.* Sententiam itaq; canonum Arelatensium nunc credo esse manifestam. Primus autem & secundus non videntur esse integri, sed potiùs fragmenta vel summæ quædam ipsorum canonum, fortè à quodam imperito confectæ. Et puto mentem esse secundi, ad sacerdotium non debere adsumi in vinculo conjugij constitutum, nisi vxor sit conversa, vel certam conuersionis spem & sponsionem fecerit. Quamquam pro eo, quod est, *nisi fuerit promissa conversio*; rectiùs fortè legetur, *præmissa*, quemadmodum habet tertiæ Arelatensis canon secundus: *Licet de laicis prolixiora tempora antiqui Patres ordinauerint obseruanda, tamen quia crescente numero ecclesiarum necesse est nobis plures clericos ordinare; hoc inter nos sine præjudicio dumtaxat canonum conuenit constituere antiquorum, vt nullus metropolitanorum cuicumq; laico dignitatem episcopatus tribuat. Sed nec reliqui pontifices presbyterij vel diaconatus honorem conferre præsumant, nisi anno integro fuerit ab eis præmissa conuersio.* Id est, Vsq; adeo neophytus, vt annum integrum in Christianismo nondum expleuerit, ordinari non debet. Sicut hîc, ita quoq; ibi rectiùs quadrabit vox *præmissa*, sensu videlicet eiusmodi; Non posse ordinari conjugatum, nisi conuersio conjugis eius præmissa fuerit. Cæterùm vt in istis parum fidæ editionis canonibus enucleandis magnopere laboremus, non est admodum necessarium.

titulo 1, cap. 10.

Majoris auctoritatis & certioris fidei sunt canones Gan-

Gangrenſes, quos non modò eccleſia orientis ſemper agnouit & in ſuo canonum codice habuit, ſed etiam occidentalis, recenſentibus eos, vnà cum cæteris omnium vetuſtiſſimis, Dionyſio Exiguo, Ferrando, Creſconio. Habita autem fuit ea ſynodus Gangræ, metropoli Paphlagoniæ, aliquot poſt œcumenicam Nicænam annis, licet quoto exactè non poſſit ſciri. Et habita fuit contra Euſtathium, quem epiſcopum Sebaſtiæ in Armeniâ Socrates & Sozomenus faciunt. Hallucinatos eâ quidem in re fuiſſe cenſet Baronius, & alium quàm Sebaſtenum à Gangrenſibus patribus damnatum. Siue verò idem fuerit, ſiue alius, nihil nunc noſtra intereſt. Certum eſt quemdam Euſtathium eiusq; inprimis adſeclas conjugatos preſbyteros repudiaſſe & indignos, qui ſacra peragerent, judicaſſe; atq; ea propter à Patribus Gangrenſibus anathemate feriri. Sozomenus ſcribit *à nonnullis* Euſtathium ipſum, Sebaſtenum videlicet illum, *culpa eximi, & quosdam eius diſcipulos* (id fortè à veritate omnium minimè alienum) accuſari, ὡς γάμῳ καταμεμφομένους, καὶ ἐν οἴκοις γεγαμηκότων εὔχεσθαι παραιτουμένους, καὶ τοὺς γεγαμηκότας πρεσβυτέρους ὑπερφρονοῦντας, *quòd nuptias reprehendant, quòd in ædibus eorum, qui matrimonium contraxerint, orare renuant, quòd presbyteros, qui habent vxores, contemnant.* Ita enim græca latinè reddidit Iohannes Chriſtophorſonus; ex cujus verſione etiam cætera ſubijciam: *quòd diebus dominicis jeiunent, quòd in ædibus agant conuentus, quòd diuites omnino à regno Dei excluſos pronuncient, quòd deteſtentur eos, qui carnibus veſcuntur, quòd tunicas & ſtolas communiter quidem vſitatas induere nullo modo velint, ſed peregrino & inſueto veſtitu vtantur, quòd deniq; alia quàm plurima innouare ſtudeant. Vnde mulieres non pauca adductæ in fraudem primum viros de-*

lib. 2, c. 33.
lib. 3, c. 13.
anno 361, num. 47. & ſeqq.

ros deseruerunt, deinde quum non possent se temperare, stupro grauiter peccarunt. ἐκ τούτου πολλὰς γυναῖκας ἀπατηθείσας καταλιπεῖν τοὺς ἄνδρας, εἶτ' ἐγκρατεύεσθαι μὴ δυνηθείσας, μοιχείας ἁμαρτεῖν. Nunc etiam Socratem audiamus. Eustathius γαμεῖν ἐκώλυε, καὶ βρωμάτων ἀπέχεσθαι (respicit verba Apostoli in priore ad Timotheum) ἐδογμάτιζεν. καὶ διὰ τούτων πολλοὺς μὲν τοὺς γεγαμηκότας τοῦ συνοικεσίου ἐχώριζε. —— ἐν οἴκοις τε γεγαμηκότων εὐχὰς ἐκώλυε γενέσθαι. καὶ πρεσβυτέρου γυναῖκα ἔχοντος, ἣν νόμῳ λαϊκὸς ὢν ἠγάγετο, τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν κοινωνίαν, ὡς μύσος ἐκκλίνειν ἐκέλευε. Hoc est ex eiusdem Christophorsoni versione: *nuptias fieri prohibuit, à cibis abstinendum docuit. vnde nonnullos, qui nuptias contraxerant, à connubio segregauit. —— in ædibus conjugatorum precationes fieri vetuit: benedictionem & communionem presbyteri habentis uxorem, quam lege, quum esset laicus, duxisset, tamquam scelus declinandam præcepit.* Eustathianos itaq; conjugium ministrorum ecclesiæ, & ministerium conjugatorum rejecisse eamq; ob caussam à Gangrensi synodo damnatos, atque adeo quæ in Nicænâ Paphnutius dixerat & Patres rata habuerant, sub anathematis comminatione confirmata esse manifestissimum est.

Cap. 4, v 3.

Manifestissimum id quoque ex ipsis verbis synodi, quibus & in præfatione, & in canonibus, & in epilogo vtitur. Præfationem quidem, episcopos Armeniæ compellans, sic orditur: Ἐπειδὴ συνελθοῦσα ἡ ἁγιωτάτη σύνοδος τῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ κατὰ Γάγγραν ἐκκλησίᾳ διά τινας ἐκκλησιαστικὰς χρείας, ζητουμένων καὶ τῶν κατ' Εὐστάθιον, εὕρισκεν πολλὰ ἀθέσμως γινόμενα ὑπὸ τούτων αὐτῶν τῶν περὶ Εὐστάθιον· ἀναγκαίως ὥρισεν, καὶ πᾶσι φανερὸν ποιῆσαι ἐσπούδασεν, εἰς ἀναίρεσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ κακῶς γινομένων. καὶ γὰρ ἐκ τοῦ καταμέμφεσθαι αὐ-

τοὺς

τῆς τὸν γάμον, καὶ ὑποτίθεσθαι, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἐν γάμῳ ὄντων ἐλπίδα παρὰ Θεῷ ἔχει, πολλαὶ γυναῖκες ὕπανδροι ἀπατηθεῖσαι τῶν ἑαυτῶν ἀνδρῶν ἀνεχώρησαν, καὶ ἄνδρες τῶν ἰδίων γυναικῶν· εἶτα ἐν τῷ μεταξὺ μὴ δυνηθεῖσαι ἐγκρατεῦειν, ἐμοιχεύθησαν. —— καὶ ἐν οἴκοις γεγαμηκότων εὐχὰς ποιεῖσθαι μὴ βουλόμενοι, καὶ γινομένων εὐχῶν καταφρονοῦντες, καὶ πολλάκις προσφορῶν ἐν αὐταῖς ταῖς οἰκίαις τῶν γεγαμηκότων γινομένων μὴ μεταλαμβάνοντες, καὶ πρεσβυτέρων γεγαμηκότων ὑπερφρονοῦντες, καὶ τῶν λειτουργιῶν τῶν ἐπ' αὐτῶν γινομένων μὴ ἁπτόμενοι. *Quoniam sanctissima episcoporum in Gangrensi ecclesia propter quasdam ecclesiasticas caussas congregata synodus, in quaestionem venientibus etiam illis, quae per Eustathium gesta sunt, deprehendit multa perperam ab ijs, qui Eustathium sequuntur, facta; necessariò constituit & omnibus manifestare allaborauit, quae facerent ad tollenda ab ipso prauè commissa. Etenim inde quòd nuptiae vituperantur & quòd docetur nullum in conjugio constitutum spem apud Deum habere; multae maritatae mulieres in fraudem inductae suos viros, & viri suas uxores deseruerunt; inde, quum interea continere non possent, adulteria commiserunt. —— & in aedibus conjugatorum preces fieri nolunt, & factas contemnunt, & oblationum, quae in conjugatorum domibus saepe fiunt, participes esse recusant, & presbyteros conjugatos despiciunt & sacramenta ab illis confecta non attingunt.* Haec in epistolâ praeliminari, à nobis ex ratione nostri instituti diligenter obseruanda.

Sequuntur canones, singuli singulis Eustathianorum erroribus oppositi, suaq. annexa habentes anathemata. Ad rem nostram faciunt primus, & praecipuè quartus; quos recitabimus. Primus hic est: Εἴ τις τὸν γάμον μέμφοιτο, καὶ τὴν καθεύδουσαν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, οὖσαν πιστὴν καὶ εὐλαβῆ, βδελύσσοιτο ἢ μέμφοιτο, ὡς ἂν μὴ

δυνα-

δυναμένην εἰς βασιλείαν εἰσελθεῖν, ἀνάθεμα ἔστω. *Si quis nuptias vituperat, & dormientem cum suo viro fidelem ac religiosam detestatur & criminatur; quasi regnum Dei non possit ingredi, anathema esto.* Quartus est iste: Εἴ τις διακρίνοιτο παρὰ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος, ὡς μὴ χρῆναι λειτουργήσαντος αὐτοῦ προσφορᾶς μεταλαμβάνειν, ἀνάθεμα ἔστω. *Si quis separatur (segregat se) à presbytero conjugato, quasi non oporteat eo ministrante de oblatione percipere, anathema esto.* Ecce anathema dictum ijs, qui conjugium presbyterorum reijciunt, aut vxoratos sacro ministerio indignos prædicant. Balsamon interprete Herueto, *Præsens*, ait, *canon eos anathematizat, qui non indistinctè communicant sacris sacerdotum, qui habent vxores.* Facit quoq; non penitus nihil ad caussam nostram canon decimus, quem & ipsum propterea adscribimus: Εἴ τις τῶν παρθενευόντων διὰ τὸν κύριον κατεπαίροιτο τῶν γεγαμηκότων, ἀνάθεμα ἔστω. *Si quis eorum, qui propter Deum virginitatem colunt, aduersus conjugatos extollitur, anathema esto.*

In epilogo tandem concludunt: ἡμεῖς τοιγαροῦν παρθενίαν μετὰ ταπεινοφροσύνης θαυμάζομεν, καὶ ἐγκράτειαν μετὰ σεμνότητος καὶ θεοσεβείας γινομένην ἀποδεχόμεθα, καὶ ἀναχώρησιν τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων μετὰ ταπεινοφροσύνης ἀποδεχόμεθα, καὶ γάμου συνοίκησιν σεμνὴν τιμῶμεν. *Nos itaq; virginitatem cum humilitate conjunctam admiramur; & continentiam, quæ cum grauitate & pietate exercetur, suscipimus; & recessum à mundanis negocijs admittimus; & venerabilem matrimonij cohabitationem honoramus.*

Ista synodus Gangrensis; particularis quidem, sed auctoritatem œcumenicæ, quandoquidem ab vniversâ cùm orientis tum occidentis ecclesiâ vnanimiter approbata, & canones ejus inter ecclesiasticas regulas semper recepti fuerunt, adepta. Quin Baronius è verbis Sym-

Symmachi Papæ *canones Gangrenses Apostolicâ auctoritate conditos esse* affirmat; inter cætera hunc quoque in modum disserens: *Auctoritate Romani pontificis Gangris congregatâ synodo quot hæreses delirus Eustathius statuerat, tot aduersus eas statutis canonibus Patres paribus suffragijs damnauêre.* Hæresis igitur est, vt de delirio, quod fortè condonari possit, taceam, matrimonium vituperare; hæresis est conjugium presbyterorum improbare; hæresis est discrimen inter ministerium cœlibis & vxorati statuere; hæresis est λειτουργίαν solorum cœlibum admittere, conjugatorum vero repudiare.

Anno 361. num. 44.

Quid hîc miseri nouatores? quò se nunc vertent? ad familiares sibi puto cauillationes & deprauationes. Bellarminus enim ne nihil dicat, *dicit anathema dici eis, qui putant matrimonium ex se esse malum, & propterea existimant non licere sacra facere ei, qui vxorem habuit, etiamsi ab illâ se contineat. Id ita esse patet, quia in ipso primo canone dicitur anathema ijs, qui putant nuptias absolutè esse malas; & in hoc canone quarto non dicitur, QVI VXOREM HABET, sed QVI VXOREM HABVIT.* Verùm enimverò Bellarmine, vtrumq; docuerunt Eustathiani, *primò* conjugium esse rem malam, fœdam, sacroq; ministerio indignam; *deinde* presbyteros conjugatos reijci, siue, quod idem est, vxores presbyteris, & presbyterium vxoratis adimi oportere. Vtrumque, inquam, Eustathiani docuerunt, & vtrumq; Gangrensis synodus anathemate ferijt. Et modò audiebamus alterum Cardinalem, dicentem, *quot hæreses delirus statuerit Eustathius, tot contrà à Patribus statutos canones.* Vna igitur hæresis, conjugium esse malum; & hæc damnatur canone primo: altera, presbyteros conjugatos tolerari non posse; & hæc in quarto ana-

l. 1 de cler. cap. 21.

themati subijcitur. Pendet quidem posterior à priore, quemadmodum inter hæreses quoq; & errores nexus & consequentia esse solet. Nec non apud Pontificios decantatum est matrimonium propter annexam turpitudinem ministros sacrorum dedecere. Quin ipse Bellarminus adserit, *quòd actus conjugalis hominem reddat totum carnalem & ineptum ad diuina.* Priorem igitur hæresin si non omnino amplectuntur, adludunt tamen & quadamtenus accedunt: posteriorem verò ex asse suam faciunt. Presbyteros enim conjugatos eorumq; ministerium non magis admittunt aut tolerant, quàm Eustathiani, etsi fortè in reddendâ sui facti caussâ partem opinionis Eustathianæ vsurpant, non totum.

l. 1 de cler. cap. 18.

Quod addit Bellarminus, *canone quarto non dici, QVI VXOREM HABET, sed QVI VXOREM HABVIT*, admodum ineptum est. Vnam videlicet deprauatam versionem reliquis melioribus versionibus & ipsi græco textui absurdè præponit. Tres exstant versiones in tomis conciliorum, antiquæ duæ & vna recentior Gentiani Herueti. Prior antiquarum, quæ Dionysij Exigui est, à fonte græco deuiat, & ad Romanam eorum temporum consuetudinem siue ab ipso Dionysio, siue posteà ab alio accommodata est. Habet autem ita: *Quicumq; discernit à presbytero, qui vxorem habuit, quòd non oporteat, eo ministrante, de oblatione percipere, anathema sit.* Altera antiqua, quam collectores canonum Burchardus & Gratianus exscribunt, hæc est: *Si quis discernit presbyterum conjugatum, tamquam occasione nuptiarum, quòd offerre non debeat, & ab eius oblatione ideo se abstinet, anathema sit.* Tertia noua Herueti est huiusmodi: *Si quis de presbytero, qui vxorem duxit, contendat, non oportere eo sacra celebrante oblationi communicare,*

lib. 3. c. 75. dist. 28. can. 15.

nicare, anathema sit. Prima quidem versionum verba partim obscura sunt, partim ad dictionem græcam non satis quadrant. Nos versionem, quam superiùs posuimus, probabiliorem putamus. Possit etiam commodè verti in hunc modum: *Siquis dubitet* (ita διακρίνεσθαι in Scripturis, quarum phrasin canones imitari solent, accipitur) *à presbytero conjugato, quasi hoc eo ministrante non liceat, oblationem accipere, anathema sit.* Cæterùm ista nihil ad caussam nostram. Cardo negocij in eo vertitur, quid significet vox γεγαμηκώς. Significare eum, *qui vxorem habuit,* vt connotet priuationem, quasi nunc non ampliùs habeat, adeo absurdum est, vt nemini sano possit in mentem venire. Versio itaque, quam Bellarminus sequitur, nihili est & manifestâ deprauatione sequioribus ecclesiæ Romanæ consuetudinibus accommodata. Vox autem ipsa, si spectetur origo & natiua vis, eum significat *qui vxorem duxit,* præscindendo vtrum ductam habeat adhuc, annón: si verò vsus auctorum, denotat conjugatum siue in matrimonio viuentem, quomodo veteres latini *nuptum* dixerunt. Non inuenietur, puto, aliter apud scriptores vel ecclesiasticos vel exoticos. In Scripturis semel saltim apud Apostolum occurrit: τοῖς δὲ γεγαμηκόσι παραγγέλλω, οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ὁ Κύριος, γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι. Id est juxta veterem vulgatam, *Iis autem qui matrimonio juncti sunt, præcipio nō ego sed Dominus, vxorem à viro non discedere.* Γεγαμηκὼς itaq; phrasi Apostolicâ, quam canones imitari constat, *conjugatus* est, siue in matrimonio constitutus. Adjungam etiam exemplum vnum ecclesiastici & alterum exotici scriptoris. Clemens Alexandrinus Pædagogi libro secundo, capite decimo: Συνουσίας δὲ τὸν καιρὸν μόνοις τοῖς γεγαμηκόσιν ἀπο-

1 Cor. 7. 10.

in init.

λέλειπ]αι σκοπεῖν. τοῖς δὲ γεγαμηκόσι, σκοπὸς ἡ παιδοποιΐα· τέλος δὲ, ἡ εὐτεκνία. *Tempus congressus ijs solis considerandum relinquitur, qui matrimonio juncti sunt. Junctis autem matrimonio scopus est liberorum procreatio: finis verò, vt boni sint liberi.* Apud Dionē Cassium Augustus equites Romanos ad matrimonia adacturus ἤθροισεν ἐς τὴν ἀγορὰν χωρὶς μὲν τοὺς ἀγυναίους σφῶν, χωρὶς δὲ τοὺς γεγαμηκότας, *coëgit in concionem seorsim quidem cælibes ex ijs, seorsim verò conjugatos.* Γεγαμηκότες itaque, qui in matrimonio viuunt. Nec vllum dubium, quin presbyteri, quos ab Eustathianis rejectos historia & synodus testantur, tales. Neq; enim hîc alius vsus vocis, quàm apud cæteros scriptores: omnium verò minimè alius, quàm apud Apostolum. Et disertè scribit Socrates, Eustathianos auersatos esse communionem πρεσβυτέρου γυναῖκα ἔχοντος. Quod si æquè auersati fuissent communionem eius, qui licet vxorem tunc non haberet, antè tamen habuisset; quâ fini conjugia dirimere & vxores à viris separare instituissent? Frustra enim hoc, siquidem nonmodò eum, qui haberet, sed etiam, qui habuisset, auersarentur. Ἐν οἴκοις γεγαμηκότων εὐχὰς ποιεῖσθαι μὴ βουλόμενοι, aiunt Patres in proloquio. Qualium verò? vtiq; eorum qui vxores haberent: nam eâ gratiâ, vt idonei & digni isto cœtu efficerentur, vxores aut ipsi dimittebant, aut illi auellebant. Canone quinetiam decimo παρθενεύοντας καὶ γεγαμηκότας opponunt: & in epilogo γάμου συνοίκησιν σεμνὴν pronunciant. Ex his omnibus liquidò perspicitur, presbyteros conjugatos illis temporibus in ecclesiâ fuisse: rejectos verò ab Eustathianis, & hos propterea à synodo Gangrensi damnatos & anathemate perculsos esse. Habemus igitur in quarto sæculo præter Nicænam, hanc quoque

lib. 56, in initio.

Gangren-

Gangrensem synodum, communi ecclesiæ consensu semper receptam, &, vt ex Baronio diximus, ipsius Romani pontificis auctoritate fultam, quæ conjugia presbyterorum admittat & probet, quin improbantibus anathema dicat.

Iam porrò faciem quarti huius seculi intuentibus, occurrit praxis ipsa & exempla ad historiam & canones synodorum, de quibus hactenus egimus, conuenientia. Nicænæ interfuit Arianorum malleus Athanasius, tunc temporis diaconus, eò adductus ab Alexandro, Alexandriæ episcopo, cui quincto post synodum mense successit. Eius jampridem episcopi epistola legitur ad Dracontium, monastico viuendi instituto, quod sub id tempus in AEgypto admodum inualuerat, hactenus deditum, quin cuiusdam monasterij præsidem, nuper verò delectum, propter singularem sine dubio pietatis & doctrinæ famam, qui alicubi ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων χώρᾳ episcopatu fungeretur. Detractabat autem ipse & subterfugiebat, metuens inprimis, ne à seuerâ istâ & adstrictâ viuendi normâ, quam amplexus erat & continuare cupiebat, per episcopalem functionem auelleretur. Hunc scrupulum ei Athanasius eximit, & ostendit, etiamsi episcopi nonnulli in conjugio & communi Christianorum more degant, nihilominus ab alijs iisdem episcopis, modò ipsi velint, adstrictam illam & ἀσκητικὴν viuendi rationem posse seruari: neq; enim eam ita monachis esse propriam vt in episcopos cadere nequeat; neq; laxiorem siue communem vitæ modum ita episcopis tribui aut à monachis remoueri posse, vt non ad eum ipsi interdum monachi, relicto suo proposito, deflectant. Μὴ λέγε, inquit, μηδὲ πείθου τοῖς λέγουσιν ἁμαρτίας

εἶναι πρόφασιν τὴν ἐπισκοπὴν, μηδὲ ὅτι ἐκ ταύτης ἀφορμὴ τοῦ ἁμαρτάνειν ἐστίν. ἔξεστι γὰρ καὶ ἐπίσκοπον ὄντα πεινᾷν καὶ διψᾷν, ὡς Παῦλος. δύνασαι μὴ πιεῖν οἶνον ὡς ὁ Τιμόθεος, καὶ νηστεύειν καὶ αὐτὸς συνεχῶς, ὡς ὁ Παῦλος ἐποίει· ἵνα κατ' ἐκεῖνον οὕτως νηστεύων, χορτάζῃς ἄλλους ἐν τοῖς λόγοις, καὶ διψῶν ἐν τῷ μὴ πιεῖν, ποτίζῃς ἄλλους διδάσκων. μὴ οὖν ταῦτα προβαλλέτωσαν οἱ συμβουλεύοντές σοι. οἴδαμεν γὰρ καὶ ἐπισκόπους νηστεύοντας, καὶ μοναχοὺς ἐσθίοντας. οἴδαμεν καὶ ἐπισκόπους μὴ πίνοντας οἶνον, μοναχοὺς δὲ πίνοντας. οἴδαμεν καὶ σημεῖα ποιοῦντας ἐπισκόπους, μοναχοὺς δὲ μὴ ποιοῦντας. πολλοὶ δὲ τῶν ἐπισκόπων οὐδὲ γεγαμήκασι, μοναχοὶ δὲ πατέρες τέκνων γεγόνασιν· ὥσπερ καὶ ἐπισκόπους πατέρας τέκνων καὶ μοναχοὺς ἐξ ὁλοκλήρου γένους μὴ τυγχάνοντας· καὶ πάλιν οἴδαμεν κληρικοὺς πίνοντας, μοναχοὺς δὲ νηστεύοντας. ἔξεστι γὰρ καὶ οὕτως, καὶ ἐκείνως οὐ κεκώλυται, ἀλλὰ πανταχοῦ τις ἀγωνιζέσθω. καὶ γὰρ ὁ στέφανος οὐ κατὰ τόπον, ἀλλὰ κατὰ τὴν πρᾶξιν ἀποδίδοται. *Neq; dicas, neq; dicentibus credas episcopatum esse peccati caussam, aut quòd per eum suggeratur occasio delinquendi. Licet enim tibi etiam episcopo esurire & sitire, sicuti Paulo: potes abstinere vino, quemadmodum Timotheus, & frequenter etiam ipse jejunare, quemadmodum fecit Paulus, vt ita ad eius exemplum jejunans alios sermonibus satures, & abstinendo à potu sitiens alijs doctrinam potandam prabeas. Ne itaq; talia proferant consiliarij tui. Nouimus enim & episcopos jejunantes, & monachos manducantes: nouimus etiam episcopos non bibentes vinum, & monachos bibentes: nouimus & signa facientes episcopos, monachos verò non facientes,* ne videlicet vel seueritatem vel sanctimoniam vitæ monachis in quarto, quem vocant, modo propriam esse, atq; apud eos vel solos vel omnes inueniri existimes. *Multi quoq; episcopi matrimonia non contraxerunt, monachi verò* (abjecto continentiæ proposito) *parentes liberorum*

rum facti sunt: quemadmodum itidem (vt harum rerum vicissitudinem aperiamus, nec exactam & ἐξαίρετον illam vitæ rationem, contrà quàm se res habet & experientia comprobat, omnibus vel episcopis tribuamus vel monachis adimamus) *episcopos filiorum patres, & monachos propositi sui tenaces sobolis penitus expertes nouimus; & itidem clericos bibentes & monachos jeiunantes. Licet enim hoc modo, & altero non prohibetur*, id est, arbitrij est episcoporum, vtrum vxorem habere, liberos gignere & communem vitam agere, an verò alteram illam solitariam & ἀσκητικὴν velint amplecti, nec ad alterutrum vllâ necessitate vel lege adiguntur, *sed vbicumque quis volet, decertato: corona enim non locorum* (siue in monasterio degas, siue extra) *sed factorum habitâ ratione confertur.* Videmus itaque licuisse episcopis in conjugio viuere & liberos gignere. Neq; est, quod dicatur ante susceptum episcopatum licuisse, non pòst. Athanasius enim Dracontio, qualiter in ipso episcopali statu episcopo viuere liceat, suggerit & ostendit. nam ad rem nihil faciebat, nec animum Dracontij turbabat vel turbare poterat, qualis episcoporum, antequam episcopatum adijssent, vita fuisset, cœlebsne an conjugata, communis an ἀσκητική, sed qualis in episcopatu esset vel esse soleret. Ostendit igitur Athanasius, episcopos quidē nonnullos conjuges esse & communem vitam viuere, non tamen omnes: integrum esse ijs, qui velint, cœlibem, solitariam & ἀσκητικὴν agere. Ne monachismi quidem professioni repugnat vxorem habuisse vel liberos genuisse: repugnat tamen habere & liberos gignere. nam eo ipso, quo monachus vxorem ducit, propositum deserit & monachico vitæ generi renunciat; quale factum olim, constante

ſtante ſibi interim indiuulſoque, quod contractum fuerat, matrimonio, notâ leuitatis & inconſtantiæ non vacabat, & pœnis canonicis ſiue eccleſiaſticis obnoxium erat. At, quod attinet epiſcopum, ἔξεστι καὶ οὕτως, καὶ ἐκείνως οὐ κωλύεται, licet ei in epiſcopatu vxorem habere & more conjugatorum viuere; neq; prohibetur alterius generis adſtrictam & ſolitariam vitam, qualem monachi degunt, amplecti. Vtriusq; ille habet poteſtatem: vtrum velit, poterit ſectari; ob neutrum reprehendi. Hanc eſſe mentem ſancti Athanaſij ſatis manifeſtum eſt.

Illuſtre exemplum & nomen nunc ſubijcio, Gregorium videlicet Nazianzi in Cappadociâ epiſcopum, alterius Gregorij, magni eccleſiæ doctoris κατ᾽ ἐξοχὴν Theologi dicti, & oratorum ac poëtarum Chriſtianorum facilè principis parentem, qui hunc ipſum filium in presbyteratu, aut fortè etiam epiſcopatu, genuit. Eius rei indubitatos teſtes damus & patrem & filium. A patre enim ad hunc modum ſe compellatum fuiſſe filius ſcribit:

Carm. de vitâ ſuâ.

Πατήρ σε λίσσεθ᾽ υἱέων ὦ φίλτατε,
Πατήρ ὁ πρέσβυς τὸ νέον. Et poſteà:
Οὔπω τοσοῦτον ἐκμεμέτρηκας βίον,
Ὅσος διῆλθε θυσιῶν ἐμοὶ χρόνος.
Dilecte fili, te obſecrat tuus pater,
Pater ſenex juuenem. —
Nondum tot anni vitæ totius tuæ,
Quot in ſacris mî ſunt peracti victimis.

Euidentiſſimum igitur eſt, Gregorium filium à patre ſacerdote, fortè etiam epiſcopo, genitum eſſe. Et quum Gregorium maiorem natu, Cæſarium fratrem minorem fuiſſe conſtet, non illum modò, ſed hunc quoque

expa-

ex patre sacerdote natum esse certissimum est. Et quid, obsecro, potest esse clarius? quid certius? Cæsar tamen Baronius, qui antiquitatem reluctantem & renitentem hodiernis Romanæ ecclesiæ moribus aptare, *& stellis nebulam spargere candidis* sibi semper putauit palmarium, fuligine hîc quoq; claram lucem inficere conatur: quam vt remoueamus, non pigebit haut minorem pro explicandâ veritate operam, quàm ille pro intricandâ sumsit, adhibere, & nonnulla aliquantò altiùs repetere & pleniùs edisserere.

Gregorius pater, *quum res ita tulisset, vt ad profligandum nuper exortum Arij insanum dogma permulti episcopi Nicæam properarent, Deo sese veritatisq; præconibus tradidit, ac desiderium* baptismi *confitetur, communemq; salutem ab ijs poscit, inter quos eximius erat Leontius, qui metropolin* Cappadociæ Cæsaream *tunc moderabatur.* Talia verò, quum catechesi imbueretur, & posteà baptizaretur, contigerunt, quæ eum sacerdotio breui admotum iri portenderent, vt baptistes etiam ipse, quem presbyterum fuisse reor, altâ voce pronunciaret, ὅτι τὸν ἑαυτοῦ διάδοχον τῷ πνεύματι χρίσει, quòd suum ipsius successorem, siue qui ipsius vices subiturus esset, spiritu imbuisset. Non diu igitur à baptismo factus est presbyter; & posteà etiam, haut magno interuallo, episcopus: quemadmodum hæc omnia ex oratione fil. j, quam præsente Basilio magno in funere patris habuit, intelliguntur. Nupta autem erat Gregorio patri Nonna, Christianis parentibus orta, pietate & virtutibus illustris matrona, quæ quum desiderio masculæ prolis teneretur, eam se Deo, si potita esset, redditurам promisit.

Αὕτη ποθοῦσα παιδὸς ἄῤῥενος γόνον
Ἰδεῖν ἐν οἴκῳ, πρᾶγμ᾽ ἐὸν πολλοῖς φίλον.
Θεῷ προσωμίλησε, καὶ δεῖται πόθου
Τυχεῖν. ἐπεὶ δ᾽ ἦν δυσκάθεκτος τὴν φρένα,
Δῶρον δίδωσιν ὅνπερ ἠξίου λαβεῖν,
Καὶ τὴν δέσιν φθάνουσα τῇ προθυμίᾳ.
Καὶ τοίνυν εὐχῆς οὐχ ἁμαρτάνει φίλης,
Ἀλλ᾽ ἦκεν αὐτῇ δεξιὸν προοίμιον
Ὄψις, σκιὰν φέρουσα τῶν αἰτουμένων.
Ἐμὸν γὰρ εἶδος ἐμφανῶς παρίσταται,
Καὶ κλῆσις. ἦδ᾽ ἦν ἔργον ἡ νυκτὸς χάρις.
Ἐγὼ γὰρ αὐτοῖς γίνομ᾽, εἰ μὴ ἄξιος
Εὐχῆς, τὸ δῶρον οὗ δεδωκότος Θεοῦ.
Εἰ δ᾽ ὢν ἀπευκτὸς, τῆς ἐμῆς ἁμαρτίας.

Sic in Iambis de vitâ suâ ipse qui editus fuit filius, quos latinè conuertit Leonclauius in hunc modum:

Desiderabat illa filium marem
Domi videre, quod complures expetunt.
Ergo Deum precatur, voti fiat vt
Compos: moderari quumq; non posset sibi,
Donabat illum, quem poscebat à Deo,
Donum anteuertens desiderio pectoris.
Nec inane votum hoc illius tandem fuit.
Oblatum ei nimirum commodum initium est,
In somnio vmbra visa eius, quod posceret.
Etenim mea ipsi forma perspicuè adstitit,
Itidemq; nomen noctu cognouit meum.
Sic editus sum; ac si voto respondeo,
Id ipsius donum esse statuamus Dei:
Sin autem, adscribatur delictis meis.

Orati-

Oratione in obitum patris ita loquitur: μέγα ἐπιχείρημα, ὅτι καὶ πρὸ γενέσεως ἡμᾶς καθυπέσχετο τῷ Θεῷ, μηδὲν τὸ μέλλον εὐλαβηθεῖσα, καὶ γεννηθέντας εὐθὺς ἀνέθηκε. Θεοῦ δὲ τὸ μὴ πάντη διαμαρτεῖν αὐτὴν τῆς εὐχῆς, μηδὲ ἀπωτῶσαι τὸ καλλιέρημα. *Illud matris factum eximium fuit, quòd nos priùs etiam, quàm nasceremur, DEO, nihil futuri euentus metu exterrita, promisit, & in lucem editos, statim consecrauit. Dei autem beneficium, quòd non omnino voto excideret, neq; victima repudiaretur.* Hic quidem natiuitatem suam ante patris conuersionem & baptismum commemorat: quia videlicet patrem laudaturus, quale matrimonium sortitus esset, inter cætera, vel potiùs ante cætera ostendit, & ad virtutes matris deprædicandas digressus, quæ huc facerent, conjunxit, nempe quantâ pietate Deum coluerit, beneficentiâ pauperes sustentauerit, diligentiâ domum administrauerit. *Rem familiarem*, inquit, *industriâ & solertiâ juxta leges mulieri forti à Solomone præscriptas ita auxit, quasi pietatem colere nesciret: Deo rursus diuinisq; rebus ita sese totam adiunxit, tamquam à rerum domesticarum procuratione plurimùm abesset: neq; ab alterutro horum quicquam impedita est, quò minùs alterum impleret; quin potiùs vtrumq; alterius ope fulciuit & confirmauit.* Addit quàm ardenter orare, quàm frequenter jejunare, quàm reuerenter sacra audire, quàm diligenter infidelium consortia declinare, quàm fortiter aduersa sustinere consueuerit; subijciens denique, quomodo nondum natum filium Deo consecrauerit, & quantopere, vt ad veram fidem maritus adduceretur, laborauerit, quod etiam tamdem feliciter effectum dederit, postquam Deum precibus & maritum monitis, obsequi;s, exemplo vrgere numquam destitisset. Et sic in maternas laudes digressus illarum ipsarum ductu ad res patris explican-

 das

das reuertitur. Manifestum est igitur, hîc ordinem rerum & personarum, vt ita dicam, non temporum seruari. In carmine verò de vitâ suâ sacrum patris ministerium natiuitati suæ præmittit. Sed, vt pergamus, Gregorius filius Cæsareæ primùm literis operam dedit, vt annotat in vitâ eius Gregorius presbyter, & ipse oratione in laudem Basilij fatetur. Exin Alexandriam profectus est: Alexandriâ Athenas, earum in studijs famâ, quorum amore flagrabat, excitus. Quâ ætate fuerit, quùm Alexandriâ Athenas nauigaret, ipse jambis de vitâ suâ indicium facit.

Ἄχνους παρειά, τῶν λόγων δ' ἔρως ἐμὲ
Θερμός τις εἶχε. ——
Ὅπερ δὲ πάσχει θερμότης ἀεὶ νέων,
Ὁρμαῖς ἀτάκτοις εὐκόλως ῥιπίζεται,
Ὡς πῶλος ἄπλων εἰς δρόμους, θυμοῦ πλέως
Πέπονθα τοῦτο. τῆς γὰρ ὥρας παντελῶς
Ἔξω, θαλάσσης οὐκέθ' ἡμερουμένης,
Ταύρου τιν' οὐρὰν οὐκ ἀκίνδυνον φασὶν
Οἱ ταῦτα δεινοί, πλὴν θεράσους ἀλλ' οὐ φρενὸς.
Τοτ' οὖν Ἀλεξάνδρειαν ἐκλιπὼν ἐγὼ,
Ἄρας ἔτεμνον πόντον εὐθὺς ἑλλάδος.

Erant genæ imberbes mihi, erga literas
Flagrabam amore magno. ——
Nimio calori quod adolescentum accidit,
Inordinato qui feruntur impetu,
Ceu pullus animi plenus ad cursum exsilit,
Idem accidit mihi. nam alieno tempore,
Quo non sueuit esse tranquillum mare,
Sed excitari fluctus à Tauro solent,

Loquun-

Loquuntur vt docti, quum prudens nauigat
Nemo temerè; tum Alexandream deserens,
Conscendo nauim & Græciæ pontum seco.

Per illum igitur adolescentiæ feruorem siue imprudentiam & impotens Athenarum desiderium, capitis periculum adijt, quum parum abesset à naufragio, maternis precibus & ope diuinâ ereptus. Ἔπειτ' Ἀθῆναι καὶ λόγοι. *Exinde Athenæ & studia*, de quibus prolixè oratione in magnum Basilium, quem in illâ celeberrimâ orbis terrarum academiâ paris instituti socium & consortem habuit. Erant isti duo ὁμόστεγοι, ὁμοδίαιτοι, συμφυεῖς, τὸ ἓν βλέποντες, *contubernales, commensales, concordes, vnum idemq́; spectantes*, vt loquitur ibi Gregorius; digni sanè, quos tamquam exemplar insigne omnes pietatis & sapientiæ studiosi intueantur, & quantâ maximâ possunt curâ industriâq́; exprimant, atq; hinc adeo, quomodo in academijs viuere & quales familiares adsciscere oporteat, discant. Ἑταίρων ὡμιλοῦμεν, ait Gregorius, οὐ τοῖς ἀσελγεστάτοις, ἀλλὰ τοῖς σωφρονεστάτοις· οὐδὲ τοῖς μαχιμωτάτοις, ἀλλὰ τοῖς εἰρηνικωτάτοις, καὶ οἷς συνεῖναι λυσιτελέστατον· εἰδότες ὅτι κακίας ῥᾷον μεταλαβεῖν, ἢ ἀρετῆς μεταδοῦναι· ἐπεὶ καὶ νόσου μεταχεῖν μᾶλλον, ἢ ὑγείας χαρίσασθαι. *Non cum petulantissimis quibusq; sodalium consuetudinem habebamus, sed cum modestissimis & temperantissimis; neq; cum pugnacissimis, sed cum pacatissimis, & cum quibus conuersari maximos fructus afferret: gnari videlicet, multò faciliùs vitium contrahi, quàm virtutem communicari, quemadmodum promtius quoq; est morbido contagio affici, quàm remedium consequi.* Prior Athenas venerat Gregorius, & vt Basilio, qui posterior accedebat, initiationis, quam hodie in Germaniæ academijs ritus depositionis, vt vocant, imitatur, gratia fieret, impetrauit. Basilio

filio primùm non arridebant Athenæ, nec famæ vel exſpectationi reſpondere videbantur. Regeſſit autem Gregorius, *vt mores hominis non niſi multo tempore & ex perfectâ familiaritate, ita quoq; eruditionem ex paucis argumentis & exiguo tempore cognoſci non poſſe.* Haut exiguum itaque tempus Athenis & ſtudijs vterq; impenderunt, & eò rem tandem deduxerunt, *vt non ſolùm apud præceptores & ſocios* (dicam hæc quoque verbis Gregorij à Billio conuerſis) *ſed apud totam etiam Græciam, ac præſertim clariſſimos quoſque Græciæ viros illuſtri famâ celebrarentur. Quin etiam vltra Græciæ fines,* ait, *progreſſi ſumus, ſicut multorum ſermone compertum eſt. Nam vt quocumq; Athenarum fama, eodem quoq; præceptorum noſtrorum fama ſeſe proferebat: ita quicumq; præceptores, ijdem quoq; nos cognoſcebant, ſimulq; de nobis audiebant & loquebantur: ac par quoddam non obſcurum & incelebre apud eos & eramus & dicebamur.* Subjungit, quomodo cæteris diſciplinis propter corporis ἀῤῥωστίαν καὶ νοσοκομίαν Medicinam Baſilius adjunxerit. ὅθεν ἀρξάμενος εἰς ἕξιν τῆς τέχνης ἀφίκετο. *Inde exorſus ad artis habitum tandem peruenit.* Εἶχε μὲν οὖν οὕτω ταῦτα, καὶ πλήρης παιδεύσεως ἡ φορτὶς, *Atq; hæc quidem ita ſe habebant, eratq; doctrinæ mercibus nauis onuſta, quantum quidem humanæ naturæ adſequi datur.* Parant itaq; diſceſſum: ſed quum ægrè cùm à commilitonibus tum à præceptoribus dimitterentur, Baſilius ſolus relicto Athenis Gregorio abit: quamquam Gregorius quoque, qui deſiderium conjunctiſſimi ſodalis, patriæ & parentum haut diutiùs ferret, poſt modicum interuallum ſequitur. Sic itaque Baſilio Gregorius & in acceſſu prior, & in diſceſſu poſterior. His de rebus & diuturnitate ſtudiorum ſuorum ipſe carmine de vitâ ſuâ:

Mῶνος

Μοῦνον ἐμοὶ φίλον ἔσκε λόγων κλέος, οὓς συνάγειραν
Ἀντολίη τε, δύσις τε, καὶ Ἑλλάδος εὖχος Ἀθῆναι.
Τοῖς ἔπι πολλ' ἐμόγησα πολὺν χρόνον.
Sola meum ardenti pectus stimulauit amore
Doctrina, Argolicæ quam gloria gentis Athenæ
Quæsiuere mihi, solisq́; occasus & ortus.
In quâ multum operæ posui, multumq́; laboris
Permultis annis subij.

Quoto autem ætatis anno Athenis discesserit, disertè in Iambis, è quibus pridem nonnulla depromsimus, expressit.

Καὶ γὰρ πολὺς τέτριπτο τοῖς λόγοις χρόνος.
Ἤδη τριακοστὸν μοὶ σχεδὸν τοῦτ' ἦν ἔτος.
Nam tempus ingens fluxerat iam in literis,
Triginta & annos penè tunc exegeram.

Venit Alexandriâ Athenas, quum esset adhuc ἄχνους παρειά, *sine lanugine gena*, vt diximus suprà; discessit ætatis anno trigesimo. Commoratus itaq; fuit decennium, vel paullò certè minùs. Neque verò multùm artiore tempore fieri potuit, vt Basilius & Gregorius tantam eruditionem & tam perfectam acquirerent, & illustrem adeo celebremque, non Græciæ modò sed exteras quoq; oras peruagatam famam, quemadmodum ostensum est superiùs, consequerentur, & Basilius etiam cæteris multis disciplinis medicinam, ad perfectum vsq; habitum, adiungeret. Hæc inquam omnia diuturnum tempus & complures annos Athenis exactos fuisse arguunt. Interea verò eodem venit Iulianus, qui postquam imperium nactus fuit, à fide Christianâ defecit. *Nostram eruditionem & pietatem Athenis cognouerat* Iulianus, ait Gregorius oratione in laudem fratris Cæsarij. Et inuectiuâ po-

steriore in ipsum Iulianum, se cum homine Athenis versatum fuisse, & ex vultu, habitu & gestibus prauam indolem animaduertisse adfirmat. τοῦτον πρὸ τῶν ἔργων ἐθεασάμην, ὃν καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων ἐγνώρισα. καὶ εἴ μοι παρῆσάν τινες τῶν τηνικαῦτα συνόντων καὶ ἀκουσάντων, οὐ χαλεπῶς ἂν ἐμαρτύρησαν, οἷς ἐπειδὴ ταῦτα ἐθεασάμην, εὐθὺς ἐφθεγξάμην, οἷον κακὸν ἡ Ῥωμαίων γαῖα τρέφει, καὶ προσαγορεύσας καὶ γενέσθαι ψευδόμαντις ἐμαυτῷ κατευξάμενος. *Talem ante opera conspicatus sum, qualem in operibus postea cognoui. Quod si quidam ex ijs, qui tum simulerant, quidq́; dixerim audierunt, nunc mihi praestò essent, haud agrè testarentur. Quibus, vt ista conspexi, statim proloquutus sum, Quale malum Romanorum terra nutrit; prafatus licet, ac mihi, vt falsus vates essem, imprecatus.* Certum igitur est Iulianum Athenis Gregorio visum & cognitum. Venit autem Athenas Iulianus ἄρτι τῶν κατὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ νεωτερισθέντων, τὸν βασιλέα τοῦτο αὐτὸ παραιτησάμενος, *statim post ea, quæ aduersus fratrem,* nempe Gallum vitâ & imperio à Constantio exutum, *designata sunt, quum, idipsum vt sibi liceret, Imperatorem exorasset.* Conuenit Ammianus Marcellinus, scribens post interitum fratris, elisâ accusatione & euitato, quod etiam ipsi intendebatur, periculo, *pro colendi ingenij caussâ, vt cupidine flagrauit, ad Græciam ire permissum esse.* Perijt autem Gallus, vt ex eodem Marcellino discimus, se tertiùm & Constantio septimùm COSS. hoc est, anno æræ Christianæ CCCLIV. Hoc ipso igitur Athenas venit Iulianus; proximo, qui Arbetionem & Lollianum consules habuit, *haut ita dudum ab Achaiâ accitus, etiam tum palliatus, ad societatem imperij* à Constantio motibus Gallicis exterrito *adscitus.*

lib. 15. n. 1.

l. 14. n. 9.

l. 15. n. 7.

Ista vberiùs & operosiùs enarrandi necessitatem nobis imposuit Pater annalium Baronius, qui Herculeis

suis

suis laboribus id consequutus est, vt antiquitatem ecclesiasticam multis quidem in locis illustrasse & explicuisse, sed longè pluribus ijsq; ferè majoris momenti obscurasse & inuoluisse deprehendatur. Quâre & suam sibi gloriam ipse detraxit, & laborem studiosis veritatis adauxit. Insigne specimen præbuit in torquendâ hac ipsâ Gregorij patris in episcopatu conjugati liberosq; generantis historiâ. Quæcumq; verò attulit, ex ijs quæ modò nos enarrauimus, nullo negocio dissolui possunt. Misera enim res est sycophanta & sophista: quas argutiolarum telas magno molimine texuit, vt aranearum, leui incumbente aurâ mox disruptas videre cogitur. Apponemus autem quæcumq; aduersus hujus rei euidentiam est molitus, vt intelligant & tantùm non manibus palpent studiosi, Baronio pro moribus hodiernis Romanis satagenti nihil omnino credendum esse: offundere eum oculis lectorum suorum technarum & inuentiuncularum fumum, qui quàm temerè coiuerit, tam quoq; facilè dissipatus auctori suo ingenij judicijúe laudem nullam relinquat, integritatis verò & candoris omnem adimat. Nec aliâ mercede, etsi Romæ purpuram mereantur, digni sunt, qui antiquitatem ecclesiasticam eâ fini tractant, vt corrumpant & prauis opinionibus aptent.

Audiamus ergo ipsum, quid adferat. *Caue*, inquit, *lector hyperbolen in historiâ: in præceps enim fereris currens, nisi vbi vestigia figas, cautè consideres.* Mirum, ni Romæ, quum hæc scriberentur, exclamauerint omnes, *Facetè, lepidè, lautè, nihil suprà.* Vno verbo Baronius totam jugulat caussam, hyperbolen in consignatione numerorum statuens, vbi æquè ei locus, ac cani in balneo. Quis me

Anno 371, num. 102.

 ferat

ferat homini tricenario dicentem, Tot annos natus non es, quot in publicâ profeſſione ego exegi? Nulla profectò hyperbole à mendacio me excuſauerit. Apage inſulſam & ſtolidam hyperbolen. Pergat autem Baronius: *Quidnam eſt dicere, plures habuiſſe annos in epiſcopali functione Gregorium ſeniorem, quàm Gregorius filius ætatis eſſet; niſi neceſſariò affirmare, ipſum genitum eſſe, quum jam pater eſſet epiſcopus?* Ita eſt Baroni, aliter nemo poteſt capere vel ratiocinari: neq; aduerſus euidentem veritatem incertas & friuolas conjecturas admittere oportebat, nedum excogitare; quod indocilis, diſtorti & vafri ingenij argumentum eſt. *Quàm care precio*, ait, *ſibi emerent eiuſmodi exemplum tum recentiores Græci, tum Latini incontinentes, qui à fide catholicâ exſulant hæretici, cœlibatus hoſtes?* Olim Herculis ſacra Lindi ſine maledictis non celebrabantur: hodie annales eccleſiaſtici Romæ ſine conuicijs non ſcribuntur. Quia ſicut ibi ſacra pro violatis habebantur, ſi vel alicui imprudenti bonum verbum excidiſſet: ita hîc res malè geritur, ſi antiquæ catholicæq; ſinceritatis ſtudioſi ſuo nomine appellentur, & qui conjugium vagis fœdiſque libidinibus præferunt, hæretici & cœlibatus hoſtes non proclamentur. Neq; tamen opus eſt nobis, vt exemplum quod obuium eſt & vltrò offertur, vllo precio emamus. Ipſe verò carè ſine dubio emeret aliquid ſolidæ oppoſitionis, quo exemplum noſtrum efficaciter impugnare poſſet, modò venale exſtaret. nam quàm friuola & inefficacia ſint, quibus vtitur, mox patebit. *Cæterùm*, inquit, *id hyperbolicè dictum eſſe, etſi aliæ rationes ad manifeſtè probandum deeſſent, illud perſpicuè omnino demonſtrat, quòd generare filios in epiſcopatu procul à moribus legibusq; eccleſiaſticis eſſet, tamq; in occidentali, quàm etiam in orientali eccleſiâ,*

hoc potissimùm seculo, firmiter custoditum: quod quidem certum exploratumq́, haberi, quæ primo Annalium tomo, vbi de his fusiùs actum est, alijsq́, in locis sæpe dicta sunt, luce clariùs manifestant. Ista videlicet techna est Baroniana. Remittit nos ad primum tomum & primi seculi historiam, quasi vel rem ibi probasset, vel lex cœlibatus in primo seculo fundamentum haberet. Egit sanè de cœlibatu sacrorum ministrorum in anno LIIX: sed nihil ad eum stabiliendum protulit, neq; verò proferre potuit, quod ætate Gregoriorum antiquius vel ei saltem suppar esset, nisi fortè Illiberitanum concilium, cui tamen auctoritatem ipse priùs detraxerat. Nam quod ibidem dixit à Nicæna synodo vxorum consortium prohiberi, & à Basilio magno presbyterum, quòd vxorem in domum admisisset, increpari, profligati pudoris mendacia esse suis suprà locis demonstrauimus. Cætera, quæ ibi profert, omnia, tēporibus de quibus nunc agimus, Gregorianis inquam, recentiora sunt. Et hoc scilicet est ostendere, Gregorium in sacro ministerio liberos non genuisse, quia obstiterint leges ecclesiasticæ. *Quonam*, ait, *modo vel fingi potest, Gregorium seniorem adeo ignominiosè leges ecclesiasticas proculcasse, quem etiā adhuc ethnicum virtutibus egregiè excultum Gregorius filius prædicat, factumq́, Christianum omni studio mores fidei adæquasse commendat?* Si leges has ecclesiasticas, quibus vsu conjugij Gregorius prohibitus fuerit, à Baronio requiras, ad primum tomum remitteris. Nempe vult te credere, primis seculis eas viguisse, & inde ad Gregorianam ætatem transiuisse: quomodo sanè rem se habere oporteret, siquidem verè Gregorius prohibitus fuisset, & argumentum stringeret. At vbi te, quò ablegatus es, contuleris, præter vnum atq; alterum falsi cri-

num. 18. & seqq.

men nullas nisi recentiores constitutiones reperis. Id est lectorem ludos facere & naso suspendere: sed aliter nouæ opiniones non probantur, nec aliud in Annalibus maius occurrit artificium. Pergat itaque: *Vel quonam pacto eiusmodi suorum natalium labem (sic ipse Gregorius propalare non veritus esset, quæ diuinitus accidisse tantopere prædicat?* Iterum ad eumdem lapidem impingit Baronius: quæ falsa sunt, sumit tamquam certa; & veteris ecclesiæ mores ex hodiernæ Romanæ moribus æstimat. In quâ sanè è presbytero nasci, profligatâ hactenus honestate matrimonij, ingens & pudenda natalium labes est: est enim fornicatoris & scorti filium esse; quales apud Pontificios nusquam ferè, minimè autem omnium, vbi ampliora & opulentiora collegia sunt, desiderantur. At apud veteres, quibus conjugij dignitas in ipso quoq; clero constabat, apud quos vniuersim, siue populum siue sacros ministros respiceres, σωφροσύνη erat ἡ τῆς νομίμου γυναικὸς συνέλευσις, vt Paphnutius, & γάμου συνοίκησις σεμνὴ, vt Gangrenses loquuntur, honori fuit presbytero vel episcopo parente natum esse, non dedecori.

Sed præter hæc, ait Baronius, *quæ sufficere satis possent, si quis, puta, vltrò decipi velit, fortiori adhuc argumento res tanta demonstranda est.* Aures igitur arrigite & animum aduortite. Prodit nouum argumentum, si non validius, certè operosius. *Reuocemus*, inquit, *orationem ad ipsius Gregorij junioris ætatis annos, vt ex his, ratione numeri rectè subducta, intelligere valeamus, ipsum non solùm ante parentis episcopatum natum esse, sed etiam antequam ille fieret Christianus. Testatur namq; ipse de se, quum Athenis esset vnà cum Basilio, se fuisse ætatis annorum triginta: ait enim:*

Nam tempus ingens fluxerat iam in literis.
Triginta & annos penè tunc exegeram.

Erat autem id tempus, quando Iulianus apostata, vt idem Gregorius tradit, Athenas se contulit, nempe COSS. Constantio VII & Gallo III. Est is annus Domini trecentesimus quinquagesimus quartus. Quòd si tunc erat Gregorius annos triginta natus, fateri opus est, natalem eius contigisse anno Domini CCCXXIV, nempe anno ante Nicænum concilium, quo tempore Gregorius parens ethnicus adhuc erat; quem baptizatum fuisse idem Gregorius minor tradit eo tempore, quo celebratum est ipsum Nicænum concilium, nempe anno Domini CCCXXV. Quanto autem tempore vixerit laicus, antequam initiaretur sacris ordinibus, vel posteà eligeretur episcopus, ignoratur. Vt planè intelligas, longè abesse, vt parente episcopo ipse Gregorius nasceretur: si præsertim his consentientia iungas, quæ habet idem ipse Gregorius oratione habitâ in funere patris, vbi adeo manifestè natalem suum recenset, antequam pater initiaretur sacro baptismo. Quomodo & quâ ratione id à Gregorio factum sit, diximus suprâ; nec quicquam attinet hîc repetere, quum, qui ista legerit, satis intelligat, non propterea natalem Gregorij baptismo patris esse priorem, quia ibi natiuitatis suæ mentionem priùs inijciat, quàm de baptismo patris agere incipiat. Prior autem illa ratio, quamuis aliquanto siue speciosior siue spinosior, pari facilitate ex eâ parte historiæ Gregorianæ, quam ipsiusmet verbis paullò antè recitabamus, dissoluitur. Verum quidem est Iulianum anno æræ Christianæ CCCLIV Athenis fuisse & à Gregorio visum esse: sed hunc annum cum trigesimo ætatis Gregorij, quo is se Athenis abijsse commemorat, componi oportere verum non est. Nam vt hoc sit, necesse fuerit ponere, Gregorium non nisi vnicum annum

pag. 199.

cumq; ætatis suæ trigesimum Athenis exegisse: & hoc eodem, quo accesserit, discessisse. Quod quantopere à vero abhorreat, rem putanti & Gregorij versus ac orationem legenti manifestum est. Nempe studium Gregorij Atheniense, quum adhuc genæ sine lanugine essent, incoatum & vsq; ad trigesimum annum ætatis continuatum, & ad summum perfectionis famæq; fastigium, quæ omnia ex ipsius verbis suprà patuêre, perductum, res decennij fuit, vel paullò minùs. Interea temporis, anno puta suo vigesimo secundo, vel tertio, vel quarto, vel quincto, vel sexto, vel septimo, aliquo inquam horum Iulianum vidit, non ipso illo, quo tandem discessit, trigesimo. Sic itaq; techna & structura Baroniana —— *supremum*

Congemuit, traxitq́; iugis auulsa ruinam.

Vindicauimus natales Gregorij Theologi, eumque patre sacerdote vel episcopo natum esse euicimus. De Cæsario verò eius fratre, vtpote aliquot annis minore, ne dubitari quidem potest. Et jam, quod nec ipsi aduersarij, nisi fortè pauci ferreæ frontis & plumbei cordis, negauerint, rem factam habemus. Nullo in ecclesiâ ad hæc vsque tempora cognito vel audito Apostolico præcepto cœlibatus clericis injungitur; nullo, quod auctoritatis alicuius sit, ecclesiastico: sed è contrario conjugium eorum à celeberrimis & in summâ auctoritatis arce collocatis Nicæno & Gangrensi concilijs admittitur imò probatur, & illustribus magnorum virorum exemplis confirmatur. Qui igitur Apostolicâ sanctione cœlibatum clericis impositum esse affirmant, mendacij nimis manifesti sese alligant & nouæ absurdæque opinionis palàm damnantur. Qui verò ecclesiasticas

ſticas conſtitutiones temporibus, de quibus hactenus egimus, recentiores adferunt, neceſſe habent fateri, eas primis & purioribus ſeculis, à quibus genuinam traditionem peti & deriuari oporteat, incognitas fuiſſe, imò à ſententiâ & moribus eatenus receptis deuiare, & propterea pari aut majore etiam, quàm inſtitutæ fuerint, facilitate, præſertim ex quo nihil in eccleſiam vtilitatis aut decoris, ſed noxæ & opprobrij plurimum inuehere deprehenſæ ſunt, abrogari potuiſſe & etiamnum poſſe.

Liceret hìc acquieſcere & gradum ſiſtere. Nec validiorem vberioremúe demonſtrationem vel à nobis quiſquam jure queat exigere, vel nos cuiquam debere. Lubet tamen vlteriùs aliquantum progredi, & obiter, quomodo ſequioribus ſeculis res, quà conjugium clericorum, in eccleſiâ ſeſe habere cœperint, oſtendere.

Priuſquam autem à Gregorio abeamus, vnicum adhuc eius de conjugio teſtimonium adferemus. Audiuimus in ſuperioribus adſerentem de matre ſuâ, quòd curâ rei familiaris à ſtudio pietatis & cultu Dei non fuerit auocata. Idem de ſorore ſuâ Gorgoniâ adfirmat. Verba ex interpretatione Billij appono. *Quum in duo hæc genera vitæ omnis noſtra diviſa ſit, nimirum in matrimonium & cœlibatum; quorum alterum vt præſtantius & diuinius, ita maioris quoque laboris & periculi, alterum humilius quidem & abjectius, cæterùm minori periculo obnoxium;* (in græco eſt, καὶ τῆς μὲν (ἀγαμίας) οὔσης ὑψηλοτέρας τε καὶ θειοτέρας, ἐπιπονωτέρας δὲ καὶ σφαλερωτέρας, τοῦ δὲ (γάμου) ταπεινοτέρου καὶ ἀσφαλεστέρου) *vitatis vtriusque ſtatus incommodis, quicquid in vtroque commodi erat, delegit, in vnumque coegit, alterius nempe ſublimitatem, alterius ſecuritatem, ſuitque citra ſupercilium pudica, cœlibatus commoda matrimonio temperans, ac reipſa oſtendens, neutrum horum ſu-*

apte

pag. 299.

orat. in Gorgon.

apte naturâ tale esse, vt nos prorsus vel Deo vel mundo adstringat, vel ab his penitus nos separet, sic quidem vt alterum natura omnino fugiendum sit, alterum prorsus expetendum: verum mentem esse, quæ & nuptias & virginitatem rectè moderetur, atq; vtrumque horum instar materiæ cuiuspiam ab artifice ratione componi, & ad virtutem elaborari. Non magis hanc veterum doctrinam cum suâ hodiernâ, quàm exempla cum moribus conciliare possunt Pontificij.

Gregorio Nazianzi iungimus Gregorium Nyssæ episcopum, Gregorij filij æqualem, Basilij magni fratrem, qui de Virginitate scribens semet eius exsortem in conjugio viuere fatetur. *Vtinam,* inquit, *aliquo modo fieri posset, vt ex hoc studio mihi quoq; aliquid amplius contingeret, quò propensiore animi voluntate ego in hoc studij genere laborem posuissem: quoniam si ea spe ducerer, vt quemadmodum frugum quæ ex aratione trituraue percipiuntur, partem ego quoq; aliquã ferrem, accuratè sanè in hac oratione elaborassem. Nunc verò mihi virginalium laudum cognitio quodammodo inanis est ac minimè fructuosa, quales solent esse terræ fruges boui, qui ore frenis impedito ad aream conuertitur; id quod accidit item ei, qui aquam sitit è præruptis saxis defluentem, neq; eam capere potest. Præclarè quidem cum ijs agitur, quibus integrum & liberum est meliora deligere; quiq;, quum communi se vitæ dederint, quasi vallo aliquo circumsepti, non tenentur: quemadmodum nos, qui veluti quodam terrarum hiatu prohibemur, quò minùs ad hanc virginalem gloriam accedamus; quam attingere illis amplius non licet, qui in humanæ vitæ curriculo vestigium semel impresserunt.* Ecce Gregorius virginitatis gloriâ se prohiberi, quòd vulgatum humanæ vitæ curriculum ingressus esset, fatetur. Nec potest vllum esse dubium, quum Gregorij filij Nazianzeni ad hunc Gregorium Nyssenum super obitu vxoris,

cap. tert.

Epist. 95 in additiou.

xoris, cui Theosebiæ nomen, epistola consolatoria extet, quâ eam summis laudibus vehit, prædicatque *Theosebiam ecclesiæ decus, Christi ornamentum, ætatis suæ vtilitatem, fœminarum fiduciam; Theosebiam in tantâ fratrum pulcritudine formosissimam & clarissimam; Theosebiam verè sacram, & sacerdotis conjugem, & honore parem, magnisq; mysterijs dignam.* Vxores sacrorum ministrorum pietate & virtute præstantes Nazianzenus honoris maritorum consortes facit. Nam vt hîc Theosebiam, ita alibi matrem suam Nonnam patri episcopo ὁμότιμον prædicat.

orat. in Gorgon.

De conjugio Nysseni maioris fidei testes haberi nequeunt, quàm sunt hi, ipse videlicet, de cujus statu quæritur, & æqualis eius maximæ vir auctoritatis Nazianzenus: vt recentiorum, qui ab his acceperunt, Nicephori & Nicetæ testimonijs vti superuacaneum videri possit. Apud Nicephorum ita legimus: *Gregorius fuit ecclesiæ Nyssenæ lux & ornamentum, vir secundum fratrem doctrinâ, moribus & vitæ sanctitate spectatus. Et quamuis is conjugem habuerit, rebus tamen alijs fratri minimè cessit.* Nicetas ad orationem Nazianzeni, dictam in laudem Basilij, & verba, *Mihi nullo nomine* parentes Basilij *celebriores atq; illustriores esse videntur, quàm egregiæ sobolis procreatione. — Nam quum vnus duntaxat aut alter cum laude viuunt, id tale est, vt bonitati naturæ possit adscribi: at vndiq; perfecta & ad summum prouecta omnium virtus, ijs haut dubiè, à quibus procreati atq; instituti sunt, adsignari debet. Quod quidem liquidò demonstrat beatus sacerdotum & virginum numerus, eorumq; qui in conjugata vitâ eam vim sibi adhibuerunt, vt matrimonium nihil ipsis impedimenti afferret, quò minùs ad parem virtutis gloriam adspirarent, sed ea vitæ generum potiùs, quàm rationis viuendi discrimina esse censerent*: ad hæc, inquam, verba Nicetas: *Basilij pa-*

Lu, cap. 19.

scholio 10.

ter multos liberos procreauit, Macrinam, Basilium, Gregorium, Petrum, Naucratium: quorum tres virgines fuerunt, tres autem episcopi, Basilius Cæsareæ, Petrus Sebastiæ, Gregorius Nyssæ. Hic verò quamuis nuptias amplexus sit, vim tamen adhibuit, ne ab ipsis ad virtutis cursum impediretur. Sic enim connubialem vitam delegit, vt tamen eamdem vitæ rationem idemq́ institutum cum episcopis haberet. Ita fiebat vt hæc tria, nimirum cælibatus, matrimonium & sacerdotium vitæ quidem genere & instituto inter se differrent, non item vitæ gerendæ ratione. Ad eumdem enim virtutis scopum omnes collimabant. Hinc ipsi textui nonnulla inseruit Raphaël Volaterranus, geminatâ culpâ, cùm quòd præter officium fidi interpretis auctori, cujus orationem conuerteret, quæ apud ipsum non inueniret, tribuit; tum quòd ipsa etiam, quæ in in scholio reperta cum textu commiscuit, adulterauit. Gregorium enim Nyssenum cœlibem facit, eius autem parentem, sacerdotem maritum: quum neutrum horum vel in oratione Nazianzeni, vel in scholio Nicetæ legatur. Id monendum duximus, quòd sub titulo monodiæ oratio Nazianzeni ex illâ Volaterrani versione editioni operum Basilij Basilieensi à VVolfgango Musculo curatæ præfixa sit, ne studiosi, qui in eam fortè incidunt, turbentur.

Anno 1565.

Baronius (nam quomodo ille historiam nouitatibus hodiernis aduersantem, vt non contaminet, prætermittat?) quamuis ista omnia legerit & intellexerit, nihil tamen eorum attendit, sed nec lecta nec reperta vspiam profert, nempe *sicut Gregorium maritum muneri sacerdotali, ita Theosebiam seorsim à viro ecclesiæ ministerio se mancipasse, & munere diaconissæ functam esse; atq, ideo à Nazianzeno sacram & honore parem sacerdoti (quantum fas sit feminæ sacris officiis mancipari) appellatam fuisse.* Profectò

Anno 369. num. 64.

—— quasi poëta tabulas quum cepit sibi,
Quærit quod nusquam est gentium, reperit tamen,
Facit illud verisimile, quod mendacium est:

sic in tractandâ & explicandâ ecclesiasticæ antiquitatis historiâ se gerit Baronius. Neq; enim soli repentè poëtæ prodeunt, qui in Parnasso somniant, sed etiam qui in Vaticano. Cæterùm meminisse oportebat, poëtis quidlibet audendi semper fuisse potestatem, non item interpretibus historiæ ecclesiasticæ: ab illis vt authenticis testimonijs omnia probent non exigi; his sine testibus ijsq; probis nihil credi. Discessum igitur à consortio viri & munus diaconissæ, quæ Theosebiæ tribuit, tantisper ad se recipiat, & inter operta reponat, donec idoneos scriptores, quorū verbis adsertioni suæ fidem faciat, inuenerit. Quod autem sub libri de virginitate finem scripsit Nyssenus, vbi monet καθαρεύειν ἀπὸ γάμου, qui munus Deo offerant, non clericos seorsim spectat, sed omnes pios, nec præceptum est de perpetuâ abstinentiâ sed consilium de temporariâ, suppar illi Apostolico, quo probatur, si coniuges *ex consensu ad tempus* abstineant, *vt vacent ieiunio & precibus.* Verba Nysseni sunt: πῶς ἱερατεύεις Θεῷ, καί τοι εἰς αὐτὸ τοῦτο χρισθεὶς εἰς τὸ προσφέρειν δῶρον τῷ θεῷ; δῶρον δὲ οὐκ ἀλλότριόν τι πάντως, οὐδὲ ὑποβολιμαῖον· ἐκ τῶν ἔξωθεν σοι παρεπομένων· ἀλλὰ τὸ ἀληθῆς σὸν, ὅπερ ἐστὶν ὁ ἔσω ἄνθρωπος, τέλειος τε καὶ ἄμωμος εἶναι ὀφείλων, κατὰ τὸν περὶ τοῦ ἀμνοῦ νόμον. *Quomodo sacerdotio Dei fungeris, & quidem ad hoc ipsum vnctus, vt munus offeras Deo? Munus autem non prorsus alienum, neq; ex ijs, quæ tibi extrinseca sunt, subdititium: sed quod reuerà tuum sit, nempe interior ille homo, quem perfectum & sine vitio, juxta illam de Agno legem, esse oportet.* Vt igitur hoc sacrificium perfe-

cap. 10.

1 Cor. 7. 5.

ctiùs & solenniùs offeratur, siue vt preces acriùs & intentiùs fundantur, ex vsu esse innuit ad tempus abstinere. *Si Deum*, inquit, *tibi apparere expetis, quid caussæ est, quur Mosen non audias, qui populo edicit, vt à nuptijs purus sit, quò Dei adspectum comprehendat.* Sanè Moses nullam perpetuam, sed solam triduanam abstinentiam indicebat. Quid itaq; Nyssenus hîc sibi velit, manifestum est.

Ex. 19, 15.

Exemplis græcæ ecclesiæ jungemus exemplum è latinâ, illis nihilo inferius. Hilarius, *defuncto Pictauiensis ciuitatis, cuius & ciuis erat, episcopo, miro vniuersorum consensu fuit eius sedis electus antistes, quantumlibet (vt auctor est Fortunatus) conjugatus esset, & filiâ vnâ auctus.* Ita ipse Baronius. Hilarij vita à Venantio Fortunato conscripta, quam inter Historias sanctorum edidit Laurentius Surius, nunc nobis ad manum non est: nisi tamen fallimur, scribit ille vxorem & filiam ab Hilario in exilium eunte Pictauis relictas fuisse. Quod ipsum indiuulsi hactenus consortij argumentum est. Certè Hilarium episcopum in conjugio sibi constante & per separationem minimè abrupto vixisse semper creditum fuit. Hinc de eo post multa secula Baptista Mantuanus:

Anno 355. num. 70.

[illegible] Fast.

Integritas vitæ, legum prudentia, cultus
Cælituum, tutela inopum, diadema pedumq;
Pictauiense tibi (dum nil mortalia curas,
Dum viuis tibi sorte tuâ contentus, ab omni
Ambitione procul) populo applaudente tulerunt.
Non nocuit tibi progenies, non obstitit vxor
Legitimo conjuncta thoro, non horruit illâ
Tempestate Deus thalamos, cunabula, tædas.
Sola erat in precio; quæ nunc incognita, virtus.
Sordet, & attrito viuit cum plebe cucullo.

Pro-

Propterea leges, quæ sunt connubia contra
Esse malas quidam perhibent.

Quæ sequuntur, superiùs descripta sunt. Opponit Baptista Mantuanus mores & leges ætatis Hilarianæ moribus & legibus suæ ipsius ætatis. Ait tunc non obstitisse vxorem legitimo thoro conjunctam. Intelligit igitur vxorem, quæ non-sublatâ matrimoniali consuetudine conjuncta fuerit. Nam numquam eò progressæ sunt leges Pontificiæ, vt suscipiendæ presbyteri vel episcopi dignitati obstaret vxor, quæ segregaret se & cohabitationi conjugali renunciaret. Numquam obstitit, inquam, apud Pontificios, & ne hodie quidem obstat vxorem habuisse vel habere, modò in separationem et abstinentiam & ipsa & maritus consentiant. Loquitur itaq; Mantuanus de conjugio citra separationem & abstinentiæ votum sibi in omnibus constante. Quin disertè inter cætera, *Patrum* ait

—— vita fuit melior cum conjuge, quàm nunc
Nostra sit, exclusis thalamis & CONIVGIS VSV.

Nunc, ne quid prætermisisse vel dissimulasse dicamur, nonnulla apud scriptores quarti seculi reperta, quæ conjugio clericorum aduersari videntur, proferemus & considerabimus. Eusebius Ἀποδείξεως εὐαγγελικῆς libro primo dicit in ecclesiâ Christi δύο βίων νενομοθετῆσθαι τρόπους, τὸν μὲν, ὑπερφυῆ, καὶ τῆς κοινῆς καὶ ἀνθρωπίνης πολιτείας ἐπέκεινα, οὐ γάμους, οὐ παιδοποιίας, οὐδὲ κτῆσιν, οὐδὲ περιουσίας ὕπαρξιν παραδεχόμενον, ὅλον δὲ δι' ὅλου τῆς κοινῆς καὶ συνήθους ἁπάντων ἀνθρώπων ἀγωγῆς παρηλλαγμένον, καὶ μόνῃ τῇ τοῦ θεοῦ θεραπείᾳ προσῳκειωμένον καθ' ὑπερβολὴν ἔρωτος οὐρανίου. *In ecclesiâ duo viuendi modi instituti sunt. Vnus quidem naturam & communem humanæ vitæ rationem excedens, neq; nuptias, neq; sobolis*

pag. 134.

cap. 8.

procreationem, neq; possessionem, neq; opum facultates admittens, totus autem prorsus à communi & consuetâ cunctis hominibus viuendi ratione discrepans, & soli diuino cultui, ex immenso rerum cœlestium amore, addictus. Qui hunc modum amplexi sunt, quasi ab hac mortali vitâ seiuncti, ipsumq; duntaxat corpus in terrâ gerentes, cogitatione verò atq; animo in cœlo degentes, quasi cœlites quidam humanam vitam despiciunt, ὑπὲρ τοῦ παντὸς γένους ἱερωμένοι τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ, *pro tota gente summo Deo consecrati, nec mactatione boum, nec cruore, nec libaminibus aut nidoribus, nec fumo vel ignis pabulo, nec corporum destructione, sed rectâ vera pietatis doctrinâ animiq; purgati affectione & praterea prastitis iuxta normam virtutis operibus & sermonibus, hisce, inquam, numen placantes* τὴν ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν σφίσιν ὁμογενῶν ἀποτελοῦσιν ἱερουργίαν, *& pro semetipsis & pro reliquis eiusdem generis consortibus sacrificium peragunt. Et talis quidem est in Christianismo perfectus viuendi modus. Alter verò remissior & humanior, qui ad pudicas nuptias & liberorum procreationem se demittit, rem familiarem administrat, ijs etiam qui iusta bella gerunt, quid agendum sit, prascribit, agros & mercaturam & alia ad ciuiliorem vita rationem facientia, vna cum pietate, curat.* οἷς καὶ ἀσκήσεως καιροὶ, μαθητείας τε καὶ τῆς θείων λόγων ἀκροάσεως ἡμέραι ἀφωρίσθησαν. *His etiam ipsis,* qui videlicet hoc vitæ genus elegerunt, *tempora exercitationis & dies, quibus doctrina & diuinorum sermonum auscultationi vacent, determinati sunt. Et illis quidem secundus gradus pietatis attributus est, consentaneam eiusmodi vita vtilitatem prabens, vt nemo salutaris apparitionis exsors sit, sed omne hominum genus, cùm gracorum tum barbarorum euangelica doctrina fructum percipiat.* Manifestum est Eusebium hîc distinguere duo inter Christianos recepta viuendi genera, non quidem clericorum vnum, alterum laicorum: sed vnum ἀσκητῶν & adstrictam

atq;

atq; à terrenis curis abjunctam vitæ rationem sectantium; alterum communi more degentium, quibus tamen ipsis religio & pietas cordi sint, nec ἄσκησις negligatur, temporibus inter hanc & curas, quas communis vitæ necessitas exigit, diuisis.

Mox rationes reddere conatur, quare cœlibatus, quum temporibus Veteris testamenti in vsu & precio non fuerit, nunc sub Nouo frequentetur & magnifiat. Concludens monet, ὅτι καὶ κατὰ τοὺς τῆς καινῆς διαθήκης νόμους οὐ πάμπαν ἀπηγόρευται τὰ τῆς παιδοποιΐας, ἀλλὰ κἂν τούτῳ τὰ παραπλήσια τοῖς πάλαι θεοφιλέσιν διατέτακται. δεῖν γὰρ φησιν ὁ λόγος τὸν ἐπίσκοπον γεγονέναι μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα. πλὴν ἀλλὰ τοῖς ἱερωμένοις καὶ περὶ τὴν τοῦ Θεοῦ θεραπείαν ἀσχολουμένοις ἀνέχειν λοιπὸν σφᾶς αὐτοὺς προσήκει τῆς γαμικῆς ὁμιλίας. ὅσοι δὲ μὴ τῆς τοσαύτης ἠξίωνται ἱερουργίας, τούτοις ὁ λόγος καθυφίησιν μονονουχὶ διαῤῥήδην ἅπασιν κηρύττων, ὅτι δὴ τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός. *Ne quidem Noui testamenti legibus; quæ sobolis procreationem concernunt, penitus prohibentur, sed etiam hac de re consentanea veterum sanctorum vita constituta sunt. Oportere enim dicit sermo diuinus, episcopum vnius vxoris virum fuisse. Verumtamen sacratos & in Dei ministerio occupatos sese deinceps à consuetudine matrimoniali decet continere. Qui verò ad tale sacerdotium euecti non sunt, ijs diuinus sermo indulget, tantùm non omnibus diserte inculcans, Coniugium esse honorabile & thorum immaculatum, scortatores autem & adulteros à Deo judicatum iri.* Hæc si cum prioribus componamus, liquidò perspicimus Eusebium de ἀσκηταῖς & monachis illorum temporum loqui. Sicut enim illos ibi ἱερωμένους vocat, & τοῦ Θεοῦ θεραπείαν καὶ ἱερουργίαν tribuit; ita quoque hîc. De clericis directè non agit, nisi quatenus qui in ἀσκήσει viuebant, in

cle-

cap. 9.

clerum legebantur. Si de clericis æquè ac de monachis ageret, non modò his sed etiam illis quâ ratione γάμους καὶ παιδοποιίας, eâdem quoq; κτῆσιν χρημάτων καὶ περιουσίας ὕπαρξιν adimeret. Quod an clericis Pontificijs placeat, ipsi despiciant. Adludere tamen inter cætera ad clericos videtur, atq; eâ gratiâ locum Paulinum torquere siue corrumpere, & extrusâ voculâ εἶναι τὸ γεγονέναι substituere. Interim nullam legem profert, nullam necessitatem vrget: saltim decere dicit, siue conueniens esse. Quod etiam de clericis hactenus admitti potest, si non desit insigne illud & peculiare continentiæ donum: absque quo fuerit, magis decebit sacrorum ministrum conjugio vti, quàm vri vel ad flagitia prolabi. Et fuerit fortè Eusebius inter eos, qui in synodo Nicænâ clericos vxorum consuetudine arceri desiderarunt. Quicquid autem in eam sententiam vel hîc scripserit, vel ibi suaserit, id consilio Paphnutij & auctoritate œcumenicæ synodi improbatum fuisse certum est, & nobis ad responsionem sufficit.

Epiphanius verò etiam post Nicænam synodum in cœlibatum clericorum propensissimus fuit. Nusquam tamen ausus est dicere, ab Apostolis eum sancitum vel omnino necessarium esse, & conjugatos presbyteros tolerari neutiquam posse. Existimauit maximopere decere, si sacrorum ministri in sincero castoque cœlibatu viuant, &, quamdiu talium sufficiens numerus haberi queat, coniugatos adsciscendos non esse; siue, quod eodem recidit, cœlibes coniugatis præferri oportere. Cui, si cœlibes intelligãtur, quales ipse intellexit, id est, verè & castè cœlibes, ac cætera paria sint, dona videlicet ad docendum necessaria, & mores Dei seruo

digni,

digni, non repugnamus. Nam præter alia vel inprimis decet, imò oportet servum Domini ἤπιον εἶναι πρὸς πάντας, διδακτικὸν, ἀνεξίκακον, ἐν πρᾳότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους. Si vel maximè sit qui continere possit & velit, idem tamen fuerit indoctus, ineptus ad docendum, socors, iracundus, auarus, turpis lucri cupidus; quis hunc quamuis cœlibē, marito erudito, ad docendū idoneo, industrio, mansueto, hospitali & à sordibus alieno prætulerit? Igitur vt coniugati excludantur, cœlibes ad sacrum ministerium & numero & dotibus sufficientes præstò esse oportet. Duo, inquam, requiruntur, primùm vt adsint sufficiente numero, qui continere & citra coniugium cāstè viuere cùm possint, tum etiam suapte sponte (nam vt aliàs ostensum, cœlibatus nec imperari potest, nec inuitis imponi) velint: deinde vt ipsi illi, qui continere & possunt & volunt, eruditione & dotibus, quales Apostolus in epistolis ad Timotheum & Titum exigit, instructi sint. Si non itaq; quot ecclesia ministris indiget, tot adsint qui castè extra matrimonium degere vel valeant, vel velint, aut si adsint quidem, sed cætera idonei non sint; tunc adsumi possunt, quin debent, qui in coniugio viuentes necessarijs dotibus præditi sunt. Nec alia mens Epiphanio, vt ex ipsius verbis, quibus abuti solent Pontificij, patebit. Quum aduersus Catharos disputans dixisset, bigamos successiuos (nam huius ille est opinionis) ad sacrum ministerium ab ecclesiâ non admitti, subiungit: ἀλλὰ καὶ τὸν ἔτι βιοῦντα καὶ τεκνογονοῦντα μιᾶς γυναικὸς ὄντα ἄνδρα οὐ δέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀπὸ μιᾶς ἐγκρατευσάμενον ἢ χηρεύσαντα, διάκονόν τε καὶ πρεσβύτερον καὶ ἐπίσκοπον καὶ ὑποδιάκονον, μάλιστα ὅπου ἀκριβεῖς κανόνες οἱ ἐκκλησιαστικοί. *Sed etiam adhuc viuentem & liberos*

1 Tim. 2 [margin]

hær. 59 [margin]

gignentem vnius vxoris maritum non admittit ecclesia, vt sit diaconus, presbyter, episcopus vel subdiaconus, sed eum qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit. Maximè vbi accurati & exacti sunt ecclesiastici canones. Sed an Nicæni canones, qui coniugia clericorum non improbant, & Gangrenses, qui improbantes damnant, accurati non sunt? Per ἀκριβεῖς κανόνας itaq; πολιτείαν & disciplinam insigniter siue exquisitam siue curiosam, qualis in plerisque ecclesiis vix inueniri queat, denotare videtur: & ex hac, vbi obtineat, cœlibes ad ministerium aptos sollicitè & solerter conquiri, vt coniugatos adiumere vix vnquam opus sit. Quid verò est, *Adhuc viuentem non admittit?* Locus sine dubio vitiosus aut mutilus, cui quid desit, absque ope meliorum codicum non possumus certò statuere. Videtur supplendum, quod æquipolleat τῷ *in communi vitâ*, vel aliquid simile. Ἐπιβιοῦντα, quandoquidem obscœnum est, substituere loco ἐπιβιοῦντα vix ausim.

Sed pergamus reliqua adscribere. ἀλλὰ πάντως ἐρεῖς μοι, ἔν τισι τόποις ἔτι τεκνογονεῖν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, καὶ ὑποδιακόνους. τοῦτο οὐ παρὰ τὸν κανόνα, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων κατὰ καιρὸν ῥαθυμήσασαν διάνοιαν, καὶ τοῦ πλήθους ἕνεκεν μὴ εὑρισκομένης ὑπηρεσίας. *Cæterùm, dices mihi, omnino in aliquibus locis sobolis procreationi operam adhuc dare presbyteros & diaconos & subdiaconos. At hoc non est iuxta canonem*, siue iuxta exquisitam illam πολιτείας & disciplinæ rationem, de quâ suprà, *sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit; & propter multitudinem, non inuento ministerio*, siue quòd numerus ministrorum ecclesiæ necessariorum aliter compleri nequeat. Quare coniugati ad sacros ordines admittãtur, duas caussas reddit Epiphanius, vnã, quòd elanguerit mens homi-

hominum, & ad continentiam siue cœlibatum non sit admodum procliuis, atq; adeo non reperiantur valdè multi, qui vltrò suâ sponte coniugio velint carere; alteram, quòd nihilominus ministros, quot satis sint, in ecclesijs esse oporteat. Concedit igitur Epiphanius, si necessarij atq; idonei ministri desiderentur, & præstò non sint, qui suâ sponte cœlibatum velint amplecti, coniugatos adhiberi posse. Legem itaq; ab Apostolis profectam vel aliam vniuersalem, quæ totam ecclesiam simpliciter obliget, nullam agnoscit. Id interim vrget & inculcat, decorum esse, si idonei ministri, qui continere velint, sufficiente numero haberi queant. Sequitur enim: τὸ πρεπωδέστερον γὰρ ἀεὶ ἐκκλησία ὁρῶσα ἁγίῳ πνεύματι εὐδιαταχθεῖσα ἔγνω ἀπερισπάστους Θεῷ τὰς λατρείας ἐπιτελεῖσθαι σπουδάζειν, καὶ τὰ πνευματικὰ τῶν χρειῶν μετὰ πάσης εὐνουστάτης συνειδήσεως πληροῦσθαι. φημὶ δὲ, ὅτι πρέπον ἐστὶ διὰ τὰς ἐξαπίνης λειτουργίας καὶ χρείας σχολάζειν τὸν πρεσβύτερον καὶ διάκονον καὶ ἐπίσκοπον Θεῷ. εἰ γὰρ καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ λαοῦ προστάσσει ὁ ἅγιος ἀπόστολος λέγων, ἵνα πρὸς καιρὸν σχολάσωσι τῇ εὐχῇ, πόσῳ γε μᾶλλον τῷ ἱερεῖ αὐτὸ προστάσσει; τὸ ἀπερίσπαστον δέ λέγω, εἰς τὸ σχολάζειν κατὰ θεὸν ἐν ταῖς χρείαις ταῖς πνευματικαῖς τελεσιουργουμένῃ ἱερωσύνῃ. *Nam quod decentius est semper ecclesia Spiritu sancto bene disposita animaduertens nouit operam dare, vt cultus diuini indistracti peragantur, & spirituales necessitates cum omni beneuola conscientia perficiantur. Aio verò decere, vt propter repentina ministeria & necessitates presbyter, diaconus & episcopus Deo vacet*, siue ne curis & negocijs humanarum rerum occupetur. *Si enim populo etiam sanctus Apostolus præscribit, dicens, Vt ad tempus vacent orationi; quanto magis sacerdoti id ipsum præscribit? Indistractum inquam esse, vt vacet secundum Deum sacerdotio [illegible] spiritualibus necessitati-*

bus

bus perficitur. Decentiam, vt manifeſtum eſt, obſeruat & vrget Epiphanius. Hæc autem decentia, vt etiam antè diximus, nulla fuerit, niſi adſit donum continentiæ vnà cum cæteris ad miniſterium benè obeundum neceſſarijs dotibus. Aliàs enim decentius fuerit presbyterum coniugatum eſſe, quàm vri, vel concubinam alere: decentius etiam, eſſe maritum eruditum, aptum ad docendum, manſuetum, quàm cœlibem indoctum, ineptum, iracundum. Apoſtoli dictum, quod huc applicat Epiphanius, conſilium continet, non præceptũ. Ipſe igitur etiam de re ſub conſilium & non ſub præceptum cadente loquitur.

Affinis eſt locus alius ſub finem Panarij, vbi quum ſummam dogmatum & fidei catholicæ expoſuiſſet, ſubiungit de ritibus in hæc verba: περὶ θεσμῶν δὲ τῆς αὐτῆς (ἐκκλησίας) ἐν ὀλίγῳ μέν μοι ἐπὶ πάλιν ἀνάγκη οὐ περὶ τῶν ἅπαντων τῶν αὐτῶν θεσμῶν μέρους τὸ εἶδος. ὅσαπερ φύσει πεφύλακται ἐν αὐτῇ καὶ φυλάζσεται, τὰ μὲν ἐκ προστάγματος, τὰ δὲ κατὰ ἀποδοχὴν προαιρέσεως, οὗ θεοῦ χαίροντος ἐπὶ τῇ ἀρετῇ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας. καὶ πρῶτον μὲν κρηπὶς, καὶ ὡς εἰπεῖν βαθμὸς ἐν αὐτῇ ἡ παρθενία, ἀσκουμένη τε καὶ φυλαττομένη παρὰ πολλοῖς, καὶ ἐνδοξαζομένη. συνέπεται δὲ τῇ αὐτῇ παρθενίᾳ ἡ μονότης, παρὰ πλείοσι τῶν μοναζόντων καὶ μοναζουσῶν. μετὰ ταύτην ἐγκράτεια ἐπὶ τὸ αὐτὸ δρόμῳ τεθελιωμένη. ἔπειτα δὲ χηρεσυνὴ μετὰ πάσης προσοχῆς καὶ ἀλεξαίτου συναναστροφῆς. ταύταις δὲ ταῖς τάξεσιν ἀκόλουθος ὁ σεμνὸς γάμος ἐν μεγάλῃ τιμῇ, ὁ ἐν μονογαμίᾳ μάλιστα, καὶ παρὰ φυλακῇ ἐνταλμάτων. —— στεφάνη δὲ τούτων πάντων ἡ μήτηρ, ὡς εἰπεῖν, καὶ γεννήτειρα ἡ ἁγία ἱερωσύνη, ἐκ μὲν παρθένων τὸ πλεῖστον ὁρμωμένη· εἰ δὲ οὐκ ἐκ παρθένων, ἐκ μοναζόντων. εἰ δὲ μὴ εἶεν ἱκανοὶ εἰς ὑπηρεσίαν ἀπὸ μοναζόντων, ἐξ ἐγκρατευομένων τῶν ἰδίων γυναικῶν ἢ

χηρευ-

χηρευσάντων ἀπὸ μονογαμίας. *Quod ritus ecclesiæ attinet, mihi quidem iterum necessarium est breuiter eorumdem rituum formã ex parte apponere. Quæcumq; verè in ecclesiâ seruata sunt & seruantur, alia quidem ex præcepto sunt, alia verò secundùm voluntariam susceptionem, Deo gaudente propter virtutem & successum suæ doctrinæ. Et primùm quidem crepido, atq;, vt ita dicam, basis in ecclesiâ est Virginitas, quæ exercetur & custoditur à multis, & glorificatur. Sequitur autem virginitatem ipsam Solitaria vita, à plerisq; monachorum & monacharum obseruatâ. Post hanc Abstinentia,* conjugum puta per mutuum consensum, *super eumdem cursum fundata. Inde Viduitas cum omni attentiòne & impollutâ conuersatione. Hos ordines insequitur venerandum conjugium in magno honore, præsertim quod in vnis nuptijs consistit vnà cum obseruatione mandatorum.—Horum autem omnium corona aut mater, vt ita dicam, & genitrix est sancta classis sacerdotalis, ex virginibus quidem vt plurimùm coacta: si verò non ex virginibus, at ex degentibus solitariam vitam: sine hi quidem ad ministerium suffecerint, ex ijs, qui continent à proprijs vxoribus, aut post vnas nuptias viduitatem seruant.*

Quatuor proponit ordines, vnum Virginum; alterum Μονάζοντων, qui quum à virginibus distinguantur, necesse nec omnes virgines μεμονακέναι, nec omnes μονάζοντας virgines fuisse, sed aliquos eorum olim conjuges vel aliàs in adolescentiâ lapsos; tertium facit Abstinentium à proprijs vxoribus, quorum suprà quoq; mentionem fecimus; quartum Viduorum monogamorum. Ex his & potissimùm ex virginibus legi dicit sacerdotes: non, quòd conjuges admitti nullo modo possent, aut numquam vel nusquam admitterentur; aliud enim priore loco ipse commemorauerat: sed quòd quamdiu reliqui ordines idoneam sacrorum ministrorum copiam sine de-

ne defectu suppeditarent, haut facilè admitterentur. Et hoc scilicet vnum ex illis, quæ obseruata κατ' ἀποδοχὴν προαιρέσεως, secundum liberam susceptionem; nam præceptum hactenus, non dicam Apostolicum, sed alicuius synodi, quod obligare possit, nullum exstat: & obseruata, vbi ἀκριβεῖς κανόνες, siue accurata, exquisita & curiosa disciplina; qualis fortè fuit ecclesiarum Cypriarum, vel saltim Salaminiæ, cui episcopus præerat Epiphanius. Qui quàm desiderauerit sacrorum ministros cœlibes & abstinentes esse, etiamsi eâ de re nullam legem videret, sed solam quarumdam ecclesiarum consuetudinem, quæ tamen non admodum roborata esse potuit, claret.

Ceperat quidem iam tum alicubi obtinere, vt cœlibes vel abstinentes in episcopos legerentur, quòd citra incōmodum fieri potuit, episcopis præ copioso presbyterorū & diaconorum numero paucis, & plerumq; nō nisi prouectiore ætate adsumtis. Vniuersale tamen id nō erat, nec lege aliquâ cautum. Quod liquidò docent non modò exempla partim producta, partim adhuc producenda, sed etiam diserta Chrysostomi verba in locum epistolæ ad Titum, Εἴ τις ἐστὶν ἀνέγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, τέκνα ἔχων πιστά. In hunc enim locum ita scribit Chrysostomus, Epiphanio ætate suppar, & aliquando aduersarius: Τίνος ἕνεκεν καὶ τὸν τοιοῦτον εἰς μέσον παράγει; Ἐπιστομίζει τοὺς αἱρετικοὺς, τοὺς τὸν γάμον διαβάλλοντας, δεικνὺς, ὅτι τὸ πρᾶγμα οὐκ ἔστιν ἐναγὲς, ἀλλ' οὕτω τίμιον, ὡς μετ' αὐτοῦ δύνασθαι καὶ ἐπὶ τὸν ἅγιον ἀναβαίνειν θρόνον. *Qua gratia eiusmodi virum*, qui scilicet episcopus fiat, *in medium producit? Obturat ora hæreticorum, qui conjugium criminantur, ostendens eam rem non esse impuram, sed adeo preciosam, vt cum ea possit ali-*

cap. 1, v. 6.

aliquis sanctum thronum conscendere. Ecce in conjugio positũ hoc ipso suo sibi cum conjugio episcopatus thronum conscendere posse affirmat Chrysostomus. Nec est quod dicas, conscendere quidem potuisse, sed non nisi separationem admitteret, & votum abstinentiæ emitteret. Sic enim nec cum conjugio (secundum communem quidem hominum loquendi & intelligendi modum) conscenderet; nec hæreticorum ora obstruerentur. Quid enim est conjugium, nisi maris & fœminæ societas, cum reciprocâ potestate vnius in corpus alterius, eaq; indissolubilis, vitandæ fornicationis & generandæ sobolis ergò? Iam si episcopatus imponat necessitatem abdicandi se istâ potestate & segregandi vxorem, quomodo verè diceretur in conjugio positus cum suo conjugio episcopalem thronum conscendere? quomodo, inquam, verè diceretur conjugium cum episcopatu non pugnare, si qui episcopus factus fuerit, *generare prohibeatur, propter quod conjugia,* vt Augustinus loquitur, *copulanda sunt?* Sic etiam cum idololatriâ & flagitijs ad Christianismum aliquis potest adscendere, nempe si eorum studio renunciet, & actus numquam se in posterum exercere velle promittat. Hoc itaq; non fuerit hæreticorum ora claudere, sed aperire. Quin imò dicet Manichæus, sicut episcopus fieri quidem potest, qui opus matrimoniale peregerit, sed non qui pergat peragere; ita quoq; excellentia Electorum nostrorum non repugnat peregisse, sed peragere. Quæ abstinentia in episcopis requiritur, eamdem in electis nostris nos quoque requirimus. Aliud enim non exigunt Manichæi, quàm vt qui in conjugio hactenus vixerunt, in posterum vsu eius abstineant. Neque verò abnuerint vinculum

de hæres. cap. 46.

culum matrimonij non abrumpi, & insolubile mānere, dummodo opera matrimonij ad generationem sobolis spectantia prorsus intermittantur, nec ad ea vnquam redeatur. In quam rem videri possunt, quæ de Manichæorum hæresi suprà diximus. pag 110. Chrysostomus itaq;, dum adserit hæreticorum ora obturari hoc ipso, quòd cum conjugio episcopalis thronus conscendi possit, cum conjugio citra separationem conjugis & prohibitionem operum conjugalium conscendi posse agnouit. Pontificij pro se adducere solent eumdem Chrysostomum, illa ipsa Apostoli ad Titum verba exponentem in homiliâ secundâ de patientiâ Iobi. Sed nihil ibi dicit, nisi Apostolum, vt episcopus maritus sit, *legis loco non posuisse*. Si tamen Chrysostomus is est. Dicit enim Apostolum nondum istis temporibus requisiuisse, vt irreprehensibilis esset episcopus, aut magnâ virtute præditus: quod è diametro disertis Apostoli verbis & indubitatis in ea Chrysostomi homilijs aduersatur.

Quod de episcopis horum temporum cœlibibus, non tamen ex necessitate vel lege, per quam nulli conjugato vspiam episcopo esse liceret, diximus; id illustrabimus exemplo Synesij, qui Ptolemaidis Cyrenaicæ episcopus ab ecclesiâ illâ lectus, & à Theophilo archiepiscopo siue patriarcha Alexandrino ordinatus est, etiamsi vxorem se dimissurum non esse exsertè profiteretur & protestaretur. Ἐμοὶ, inquit, ὅ τε Θεὸς, ὅ τε νόμος, ἥ τε ἱερὰ Θεοφίλου χεὶρ γυναῖκα ἐπιδέδωκε. προαγορεύω τοίνυν ἅπασι, καὶ μαρτύρομαι, ὡς ἐγὼ ταύτης οὔτε ἀλλοτριώσομαι καθάπαξ, οὔτε ὡς μοιχὸς αὐτῇ λάθρα συνέσομαι· τὸ μὲν γὰρ ἥκιστα εὐσεβὲς, τὸ τέ ἥκιστα νόμιμον. ἀλλὰ βουλήσομαί τε καὶ εὔξομαι συχνά μοι πάνυ καὶ χρηστὰ γενέσθαι παιδία. *Mihi & Deus, & lex, & sacra*

ſacra Theophili manus vxorem dedit. Prædico igitur omnibus & proteſtor, me neq; eam deſerturum vnquam, neq; cum eâ, vt mœchum, clam congreſſurum: alterum enim à pietate, alterum à legibus maximè alienum eſt: quin optaturum & precaturum, vt multi probiq; mihi naſcantur liberi. Hæc ipſiſſima Syneſij in epiſtolâ ad Eutropium fratrem verba: quibus nihil obſtantibus epiſcopatum adijt, & eccleſiæ magno cùm decori tum vſui fuit. De reſurrectione ſanè incommodam quoq; & peregrinam quamdam opinionem fouit, cui tamen poſteà renunciauit. Neq; eſt quod dicas, ſimiliter propoſito retinendæ vxoris renunciaſſe. Errori enim poſteà renunciaſſe auctores expreſſè tradunt: de altero nullum apud eos verbum. Euagrius: Πείθουσιν αὐτὸν τῆς σωτηριώδους παλιγγενεσίας ἀξιωθῆναι, καὶ τὸν ζυγὸν τῆς ἱερωσύνης ἐπελθεῖν, οὔπω τὸν λόγον τῆς ἀναστάσεως παραδεχόμενον, οὐδὲ δοξάζειν ἐθέλοντα, εὐθυβόλως εὖ μάλα στοχασόμενοι, ὡς ταῖς ἄλλαις τἀνδρὸς ἀρεταῖς ἕψεται καὶ ταῦτα, τῆς θείας χάριτος μηδὲν ἐλλειπὲς ἔχειν ἀνεχομένης. καὶ οὐκ ἐψεύσθησαν τῆς ἐλπίδος. *Perſuadent illi ſalutaris regenerationis lauacro tingi & ſacerdotij jugum ſubire, etiamſi necdum reſurrectionis doctrinam admitteret, nec ita ſentire vellet, rectè admodum conjecturantes, quòd alias eius viri virtutes hæc quoq; ſequutura eſſent, diuina gratiâ non paſſurâ quicquam in eo deſiderari. Quæ ſpes illos minimè fruſtrata eſt.* Photius in Bibliothecâ: Καὶ οὕτω διακείμενον ἐμύησάν τε τὰ ἡμέτερα, καὶ ἔτι καὶ ἀρχιερωσύνης ἠξίωσαν, πρὸς τὴν ἄλλην τοῦ ἀνδρὸς καλοκαγαθίαν καὶ τὸ καθαρὸν ἀφορῶντες τοῦ βίου. καὶ ὅτι οὐκ ἂν οὕτω βιοὺς ἄνθρωπος τὸ τῆς ἀναστάσεως οὐκ ἐλλαμφθείη φέγγος. καὶ τῆς ἐλπίδος οὐκ ἐψεύσθησαν. *Etiam ita ſentientem noſtris myſterijs initiarunt, & ſummo ſacerdotio dignum cenſuerunt, ad reliquam viri virtutem vitæq; puritatem reſpicientes, & ſperantes, quòd qui ad eum modum viueret, non poſſet non reſurrectio-*

epiſt. 105.

lib. 1. c. 15.

Cod 26.

 rectio-

rectionis lumine illuſtrari. Quâ ſpe neutiquam fruſtrati ſunt. Eadem habet Nicephorus, qui etiam epiſtolam Syneſij, de quâ ſuprà, integram deſcripſit. Baronius more ſuo conjecturas promit, & priſcæ hiſtoriæ, quæ apud priſcos auctores nec ficta nec picta vidit, adjicit: nempe ſeriò Syneſium hæc non ſcripſiſſe, ſed ſaltim ſimulaſſe, vt epiſcopatus ſarcinam effugeret. Cæterùm auctores eum cum iſtâ ſuâ opinione ad baptiſmum acceſſiſſe memorant. Quæ verò cauſſa eſſe potuit, cujus ergò baptizandus ſe reſurrectionis articulum non credere fingeret? Aut quomodo, qui ab incredulitate ſuâ ſe recedere nolle diceret, baptizari potuit? Neq; dubium eſt baptiſmum epiſcopatu priorem fuiſſe, atq; adeo quum baptizaretur, ad declinandum epiſcopatus onus eiuſmodi ſimulationem adhiberi non potuiſſe. Baptizatum priùs, quàm de eo epiſcopo creando ageretur, non modò Nicephorus diſertè affirmat, ſed ex ipſius ſcriptis liquidò conſtat. In epiſtolâ ad fratrem, quâ cauſſas quare ſibi epiſcopatus non conueniat, reddit, ne ſemel quidem minimâue voculâ ſe nondum baptizatum eſſe innuit: quod vtpote ad rem plurimùm faciens, ſi verè potuiſſet, inprimis attuliſſet. Dicit potiùs, ἱερὰ Θεοφίλου χεὶρ γυναῖκα ἐπιδέδωκε. Iungente igitur & benedicente epiſcopo vxorem acceperat. Chriſtianus itaq; fuit & baptizatus, vxorem quum acciperet.

Lib.14, c.55.

Anno 410, num. 43.

De opinione verò ſiue errore, quo laborauit Syneſius, magis credendum erit Syneſio ipſi, quàm alteri vlli. Equidem verba epiſtolæ ſemel atq; iterum adductæ perpendens in eam adducor ſententiam, vt credam eum, quicquid dicant Euagrius, Photius, Nicephorus, reſurrectionem carnis ſiue articulum & dogma illud fidei,

dei, quod quidem rem ipſam ſiue fundamentum & ſubſtantiam, vt ita dicam, eius attineat, non negaſſe; ſed circa quæſtionem aliquam juxtà emergentem ſiue intercurrentem, vt appellare conſueuimus, hæſitaſſe & à receptâ doctrinâ receſſiſſe. Verba ſunt: οἶδα ὅτι πολλὰ φιλοσοφία τοῖς θρυλλουμένοις τούτοις ἀντιδιατάττεται δόγμασιν. ἀμέλει τὴν ψυχὴν οὐκ ἀξιώσω ποτὲ σώματος ὑστερογενῆ νομίζειν. τὸν κόσμον οὐ φήσω καὶ τἆλλα μέρη συνδιαφθείρεσθαι, τὴν καθωμιλημένην ἀνάστασιν ἱερόν τι καὶ ἀπόρρητον ἥγημαι. καὶ πολλοῦ δέω ταῖς τοῦ πλήθους ὑπολήψεσιν ὁμολογῆσαι. *Noſti philoſophiam multa diuulgatis iſtis placitis contraria ſtatuere. Verbi gratiâ, Non adducar, vt animam in origine poſteriorem corpore exiſtimem. Mundum & alias partes ſimul interituras non dicam. Deprædicatam ab omnibus reſurrectionem ſacrum quid & ineffabile judico: longeq; abſum, vt vulgi opinionibus adſentiar.* Num anima rationalis in ipſo conceptionis inſtanti, an verò poſteà producatur, fortè nemo hominum nouit, nec vmquam certò demonſtrari poterit. Num mundus ſecundum ſubſtantiam, an ſecundum accidentia interitum vel mutationem ſit ſubiturus, adhuc hodie diſputatur. Hactenus itaque de nullâ quæſtione vel controuerſiâ fundamentali, ſed ſaltim intercurrentibus agitur. De Reſurrectione ἱερόν τι καὶ ἀπόρρητον ſe eam cenſere profitetur. Myſterium igitur eſſe credidit, quod magis ſimplici fide apprehendi, quàm curioſè diſcuti oporteret. Sanè ἱερόν τι καὶ ἀπόρρητον nemo ſolet dicere, quod falſum commentum eſſe perſuaſus eſt. Reſurrectionem itaq; hoc elogio proſequitur Syneſius, non quia figmentum, ſed quia myſterium, quod populo explicari non poſſet, exiſtimauit. Explicari inquam, demonſtrando dilucidè intrinſecam rationem ſiue modum reſurrectionis,

& qualitates corporum resurgentium. Et fortè ad opinionem aliquam Origenis, qualem Iohannes quoque Ierosolymitanus, Eutychius Constantinopolitanus, Iohannes Philoponus amplexi aliquando fuerunt, quâ de re in libro de Immortalitate animæ & resurrectione carnis egimus, declinauit. Id saltim videtur certum esse, resurrectionem ab eo simpliciter & directè, siue quatenus ad fundamentum pertinet & religionis Christianæ articulum constituit, negatam non fuisse. Et hoc ad expediendam istam difficultatem modò sufficiat. Neq; enim historia Synesij ad quartum seculum, in quo considerando nunc potissimùm versamur, propriè pertinet, sed potiùs ad initium quinti.

cap. 9. n. 6. & seqq.

Ad quartum itaq; redibimus, & â græcis ad latinos transibimus. Inter græcos Epiphanius cœlibatum clericorum inprimis siue vrget siue commendat. Inter latinos autem reperire est, qui rem propemodum feruidiùs agant. In Mediolanensi sanè ecclesiâ videtur cœlibatus inter clericos tempore Ambrosij obtinuisse. Sic enim ille libro primo Officiorum, capite L: *Inoffensum exhibendum & immaculatum ministerium, nec vllo conjugali coitu violandum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio conjugali sacri ministerij gratiam recepistis. Quod eò non præterij, quia in plerisq; abditioribus locis, quum ministerium gererent vel etiam sacerdotium, filios susceperunt: & id tamquam vsû veteri defendunt, quando per interualla dierum sacrificium offerebatur; & tamen castificabatur etiam populus per biduum aut triduum, vt ad sacrificium purus accederet, vt in veteri testamento legimus, et lauabat vestimenta sua. Si in figurâ tanta obseruantia, quanta in veritate?* Hæc Ambrosiana decentiam aliquam euincunt, necessitatem nullam.

Appa-

Apparet autem in Mediolanensi ecclesiâ sufficiente numero præstò fuisse, quibus *integro corpore, incorrupto pudore, alienis etiam ab ipso consortio conjugali* sacra ministeria obire & idonea facultas esset, & prompta voluntas. Quibus quare lætus lubensq; episcopus non vteretur? quare egregium propositum non laudaret? quare ad perseuerandum serio non cohortaretur, & in eam rem argumenta non adhiberet, figuras non applicaret? Interim disertè fatetur, *in plerisq; abditioribus locis, quum ministerium gererent, vel etiam sacerdotium, filios susceperunt.* Nota *in plerisq;* eum dicere, non *in paucis*. Per *loca abditiora* intelligit, vt puto, minùs illustria quàm sit Mediolanum, quò cum comitatu suo ventitare solebant Imperatores & interdum residere. Vniuersalem itaque legem, nedum Apostolicam, nullam profert, nullam nouit Ambrosius: atq; adeo etiamsi cœlibatum clericorum vehementer probaret, & in suâ ecclesiâ obtinere cerneret, alibi tamen rem aliter se habere fatetur.

In epistolâ verò ad Vercellensem ecclesiam id dat operam, vt ostendat verba Apostoli eiusmodi clericorum cœlibatui non aduersari, ne videlicet ijs perculsi nonnulli turbentur, aut à proposito deflectant. *Apostolus formam*, inquit, *dedit, quia & episcopum oportet esse irreprehensibilem; & alibi ait, Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum. Nam quomodo conueniunt sibi dispensantis misericordia, & cupientis auaritia? Hæc posui, quæ cauenda acceperim. Virtutum autem magister Apostolus est, qui cum patientiâ redarguendos doceat contradicentes; qui vnius vxoris virum præcipiat esse, non quò exsortem excludat conjugij (nam hoc supra legem præcepti est*, id est,

epist. 82

 exsor-

exſortem conjugij ab epiſcopatu excludi eſt præter mentem præcipientis Apoſtoli; aut, ſi mauis, exſortem eſſe conjugij eſt ſupra vel præter legem præcepti, id eſt, nullâ lege id præcipitur: ſic enim in hac ipſâ epiſtolâ priùs dixerat, non præcipi quod ſupra legem ſit, ſuaderi ſolùm:) *ſed vt conjugali caſtimonia ſeruet ablutionis ſuæ gratiam.* Probat igitur Ambroſius, vel ſaltim concedit, idq; ex Apoſtoli ſententiâ, epiſcopum conjugali caſtimoniâ ſeruare ablutionis ſuæ ſiue baptiſmi ſui gratiam, hoc eſt, adminiculo & remedio conjugij vti, ne in fornicationem & flagitia prolabatur. Si periculum eſt ab incontinentiâ & aliter caſtitatem tueri nequit, conjugium cōceditur, cujus beneficio caſtus permaneat. Sequitur: *Neq; iterum, vt* epiſcopus *filios in ſacerdotio creare Apoſtolicâ inuitetur* (jubeatur) *auctoritate. Habentem enim dixit filios, non facientem.* Ambroſius itaq; ſicut Apoſtolum epiſcopo conjugium interdixiſſe negat, ita permiſiſſe non diffitetur.

Hac ipſâ autem epiſtolâ priùs oſtenderat, quomodo Sarmatio & Barbatianus monaſterij Mediolanenſis non ita pridem incolæ, poſtquam deſciuiſſent, cùm virginitatem tum jejunium impugnarint, & nec hac nec illo vllum operæ precium fieri affirmarint. Ex ijs, quæ in hos dixit, nonnulla adſcribemus, vt tota res pleniùs, & quanti conjugium ipſe fecerit, intelligatur. *Audio,* ait, *veniſſe ad vos* Vercellenſes, *Sarmationem & Barbatianum, vaniloquos homines, qui dicunt nullum eſſe abſtinentiæ meritum, nullum frugalitatis, nullam virginitatis gratiam, pari omnes æſtimari precio, delirare eos, qui jejunijs caſtigent carnem ſuam, vt menti ſubditam faciant.* Quin videtur id quoque illis tribuere, quòd fornicationes neque prohibuerunt, neque

neq; castimoniæ siue conjugali siue virginali postposuerint. *Quæ Virgo*, inquit, *audiat nullum præmium esse integritatis, & non ingemiscat? Quæ Vidua, quum conceperit nullum esse fructum viduitatis, malit seruare fidem conjugij, & in tristibus degere, quàm se credere lætioribus? Quæ conjugij districtâ vinculo, si audiat, quòd nullus honos castitatis sit, non possit incuriosâ tentari corporis aut mentis facilitate?* Ecce tres gradus castitatis facit, vnum Virginum, alterum Viduarum, tertium Conjugum. Hos omnes innuit à Sarmatione eiusq; socio conuelli, ab ecclesiâ verò adseri & magnifieri. Sequitur enim: *Et ideo ecclesia quotidie in lectionibus sacris, in sacerdotum tractatibus* (concionibus) *laudem pudicitiæ, gloriam integritatis personat. Frustra ergo.* si vera est opinio Sarmationis, *dicit Apostolus, Scripsi vobis in epistolâ, ne commisceamini fornicarijs.* 1 Cor. 5, 9. *Et ne fortè dicant, Non de omnibus mundi nos dicimus fornicarijs, sed dicimus, quòd qui fuerit in Christo baptizatus, haberi jam non debeat fornicarius, sed qualiscumq; vita eius accepta sit Deo; ideo addidit Apostolus, Non vtiq; fornicarijs huius mundi: & infra, Si qui frater nominatur, est fornicator,* & cætera. Pòst iterum errores eorum in hunc modum proponit & exagitat: *Quid est quod adserunt baptizatos intendere non debere virtutum disciplinis; nihil illis obesse comessationes, nihil voluptatum affluentiam, insipientes esse eos, qui ijs careant; virgines oportere nubere, filios facere; similiter & viduas iterare, quod semel malè* (infeliciter, propter sequutum mariti obitum) *virili admixtione expertæ sint, etiamsi se continere possint, errare eas, quæ nolint iterare copulam?* Hisce ex Apostolo sanam & sinceram doctrinam opponit: *Quâ reuerentia virginitatis loquutus est sanctus Apostolus; De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tamquam misericordiam consequutus à Domino?* 1 Cor. 7, 25. *Præceptum non habet; consilium*

silium habet. Non enim præcipitur quod supra legem est, sed magis dato suadetur consilio. Nec auctoritas præsumitur, sed demonstratur gratia; nec à quocumque demonstratur, sed ab eo, qui misericordiam Dei meruit. Horum ergo meliora, quàm Apostolorum consilia? Apostolus dicit, Consilium do: isti dissuadendum putant, ne quæ studeat virginitati. —— Bonum ergo consilium, quia in consilio vtilitas est, in præcepto laqueus. Consilium inuitat voluntarios, præceptum adstringit inuitos. Si qua ergo sequuta fuerit consilium, & eam non pœnituerit, acquisiuit vtilitatem: si quam verò pœnituerit, non habet quod accuset Apostolum. Ipsa enim de infirmitate suá judicare debuit, & ideò sibi voluntatis suæ rea est, cuius grauiore, quàm ferre posset, laqueo se ac nodo ligauit. Itaque tamquam bonus medicus, qui & fortioribus stabilitatem virtutis conseruare cupiat, & infirmis salubritatem dare,

Rom. 14. 2. *alijs dat consilium, alijs demonstrat remedium. Qui infirmus est, olera manducet, accipiat vxorem: qui validior est, fortiorem virtutis cibum expetat. Meritoque adiunxit:*

1 Cor. 7, 37. *Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc judicauit in corde suo seruare virginem suam, benè facit. Igitur & qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit: & qui non jungit, melius facit. Mulier vincta est legi, quanto tempore vir eius viuit. Quod si dormierit vir eius, libera est: cui vult nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundum meum consilium. Puto enim quòd & ego Spiritum Dei habeo. Hoc est consilium Dei habere, explorare diligenter omnia, & quæ meliora sunt, suadere, & quæ tutiora demonstrare. Prouidus ductor multas ostendit vias, vt quâ vult vnusquisque, quam sibi accommodam arbitratur, incedat, dummodo occurrat quo possit in castris prætendere. Bona virginitatis via, sed sublimis & ardua validiores requirit. Bona & viduitatis, non tam difficilis vt superior, sed confragosa & aspera*

cautio-

cautiores exiuit. Bona etiam matrimonij, plana & directa, longiore circuitu ad castra sanctorum peruenit. Ea plurimos recipit. Sunt ergo virginitatis præmia, sunt merita viduitatis, est etiam conjugali pudicitiæ locus. Hactenus Ambrosius, qui quanti fecerit conjugium, quàm indubitatò pudicitiam in eo & castitatem agnouerit, hinc patet. Virginitatem quidem sublimiorem esse docet, sed etiam difficiliorem. Nemini itaq; per præceptum, quod hîc instar laquei sit, imponendam, nec ex consilio temerè & inconsideratè suscipiendam, vtpote cui ferendæ pares quorumuis non sint vires.

Hieronymus Ambrosij σύγχρονος conjugio iniquior fuit. Exortus erat istis temporibus Heluidius, qui quum doceret, beatissimam virginem Deiparam post editum in lucem Seruatorem ex viro suo Iosepho alios filios, qui fratres Domini appellati fuerint, suscepisse; & vrgeretur objectione, Ergo Deiparam, si in virginitate non perseuerauerit, hac insigni gloriâ destitui & ab alijs è fæmineo sexu multis superari: consequenter, vt videtur, adseruit, virginitatem præ conjugio nihil eximium habere. Hieronymus igitur Heluidium refutans sub finem libri eam quoq; controuersiam tangit, hac præfatione: *Et quia de comparatione virginitatis & nuptiarum sum aliqua dicturus, obsecro lecturos, ne me putent nuptijs detraxisse in virginum laude, & aliquam fecisse distantiam inter sanctos veteris testamenti & noui, id est, inter eos qui habuere conjugia, & eos qui à complexu mulierum penitus recesserunt: verùm pro conditione temporum alij eos tunc subjacuisse sententiæ, & alij nos, in quos fines seculorum deuenerunt.* Pleraq; verò ibi sunt moderata; etiamsi concludens dicat *se rhetoricatum esse, & in morem declamatorum paullulum lusisse.* Huic itaque lu-

cap. 10.

quę lusui imputetur, quòd torquens verba Domini de Sarâ ad Abrahamum, *Omnia quæcumq; tibi dicit Sara, audi vocem eius*, elicit inde, mulierem ex quo desierit muliebria pati & ad conceptum idonea esse, *à Dei maledictione fieri liberam, nec esse ad virum conuersionem eius: sed è contrario*, inquit, *vir subijcitur ei, & Domini voce præcipitur, Omnia quæcumq; tibi dicit Sara, audi vocem eius; & sic incipiunt vacare orationi, quia quamdiu in conjugio debitum soluitur, orandi prætermitur instantia. Non negamus viduas, non negamus maritatas, sanctas mulieres inueniri, sed quæ vxores esse desierint, quæ in ipsâ necessitate conjugij virginum imitentur castitatem.* Ergòne quæ vxores esse pergunt, sanctæ esse nequeunt; & conjugio renunciare eas oportet, quæ sanctæ esse cupiunt? Sanè dictum durum & in conjuges injurium. Sed imputemus id lusui & rhetoricationi: præsertim, quum quę sequuntur, vt mitiora ita quoq; veriora sint, & superioribus quasi medicinam faciant. *Hoc est*, inquit, *quod Apostolus breuiter, Christo in se loquente, testatus est; Innupta cogitat quæ Dei sunt, quomodo placeat Deo, nupta verò cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro; nobis super hoc campum intelligentiæ derelinquens. Neq; tamen alicui necessitatem imponit aut laqueum, sed id quod honestum est, suadet, volens omnes esse sicut seipsum. Et quamquam de virginitate Domini præceptum non habeat, (quia vltra homines est; & quodammodo impudentis erat, aduersum naturam cogere, alioq; modo dicere, Volo vos esse, quod angeli sunt; vnde & virgo maioris est meriti, dum id contemnit, quod si fecerit, non delinquit:) nihilominus in cohærentibus infert, Consilium autem do, tamquam misericordiam consequutus à Domino, vt sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quia bonum est homini sic esse. Quæ est ista necessitas? Væ prægnantibus & nutrientibus in illâ die*? Nempe ne-

Gen. 18, 12.

1 Cor. 7, 34.

Matth. 24, 19

pe necessitas hæc est imminentium afflictionum & calamitatum, quas declinare vel tolerare commodiùs potest, qui solitariam vitam degit, quàm qui familiam alit & agmen liberorum trahit. Quod si autem virgo nubendo non delinquit, nuptiæ profectò sanctitati non obstant, quæ non nisi delictis excutitur & violatur. Quod si etiam nemini præceptum est in virginitate permanere, neq; præcipi magis potest, quàm vt naturam suam exuant homines & angelorum more degant; certè qui non permanet, sanctitatem à se propterea non segregat, quia videlicet ille demum sanctus esse nequit, qui diuinis præceptis non páret. *Hæc est enim caritas Dei, vt præcepta eius obseruemus; & præcepta eius grauia non sunt.* Est quoq; egregium dictum Hieronymi, eo ipso in loco, dignum obseruatu; *Nihil prodest carnem habere virginem, si mente quis nupserit.*

1 Ioh. 5. 3.

Iste verò liber ab Hieronymo scriptus est, quum adhuc viueret Damasus, Romanæ vrbis episcopus. Sic enim ipse Apologiâ ad Pammachium: *Dum adhuc viueret sanctæ memoriæ Damasus, librum contra Heluidium de beatæ Mariæ virginitate perpetuâ scripsimus; in quo necesse fuit nobis, ad virginitatis beatitudinem prædicandam, multa de molestijs dicere nuptiarum.* Damaso successit Siricus, vir exigui iudicij & ad gubernandam ecclesiam non admodum instructus. Quod ex re & vero dici fidem facit ipse Hieronymus in Epitaphio Marcellæ, commemorans, quomodo, quum Origeniani Romanam ecclesiam turbarent, veritas per simplicitatem Siricij periclitans fœminæ prudentiâ & zelo defensa & vindicata fuerit. *Tunc,* inquit, *sancta Marcella, quæ diu se cohibuerat, ne per æmulationem quippiam facere videretur, postquam sensit fidem Apostolico*

epist. 50. cap. 7.

epist. 16.

ore laudatam inplerisq; violari, ita vt sacerdotes quoq; & nonnullos monachorum maximeq; seculi homines in adsensum sui traheret, ac simplicitati illuderet episcopi, qui de suo ingenio cæteros æstimabat, publicè restitit, malens Deo placere, quàm hominibus. Laudat Saluator in euangelio villicum iniquitatis, quòd contra Dominum quidem fraudulenter, attamen pro se prudenter fecerit. Cernentes hæretici de paruâ scintilla maxima incendia concitari, & suppositam dudum flammam jam ad culmina peruenisse, nec posse latere, quod multos deceperat, petunt & impetrant ecclesiasticas epistolas, vt communicantes ecclesiæ discessisse viderentur. Non multum tempus in medio, succedit in pontificatum vir insignis Anastasius. —— Dicas quid hæc ad laudem Marcellæ? Damnationis hæreticorum hæc fuit principium, dum adducit testes, —— dum acciti frequentibus literis hæretici, vt se defenderent, venire non sunt ausi; tantaq; vis conscientiæ fuit, vt absentes damnari, quàm præsentes coargui maluerint. Ecce quos Siricius comunione suâ dignatus est, tamquam hæreticos damnauit successor Anastasius. Sed hæc nos nunc saltim adducimus, vt quàm parum aptus regendæ ecclesiæ Siricius fuerit, appareat. Paulinus quoq; de superbiâ ejus conqueritur, scribens ad Seuerum Sulpitium; *Pleniùs indicare poterunt conserui nostri, pueri tui, quantum nobis gratiæ dominicæ detrimentum faciat vrbici papæ superba discretio.* Hîc Baronius: *Puto sentis lector, quem paulinus per vrbicum papam intelligat; non alium quidem, quàm qui tunc Romanæ præerat ecclesiæ pontificem ipsum Siricium, quem infensum absq; causâ aliquâ, vt ait, pati coactus fuerit.* Quin ipse etiam Hieronymus, qui Damaso pontifice Romæ in gratiâ & auctoritate fuerat, mox sub episcopo Siricio maleuolentiæ & calumniæ cedere coactus vrbem deseruit & in Palæstinam nauigauit. Quâ de re legi potest ipsius ad Asellam

epist. 2.

Anno 394. num. 90.

ſellam epiſtola, ſub cujus finem, *Hæc*, ait, *mea domina Aſella, quum jam nauem conſcenderem, raptim flens dolenſq; conſcripſi: & gratias ago Deo meo, quòd dignus ſim, quem mundus oderit. Ora autem, vt de Babylone* (Româ) *Ieroſolymam regrediar, ne mihi dominetur Nabuchodonoſor.* epiſt. 99.

Talis quum eſſet Siricius, epiſtolâ ſub initium pontificatus ſui ad Himerium Tarraconenſem, qui Damaſum de nonnullis dubijs conſuluerat, ſcriptâ & ambitionem ſuam dominandiq; cupiditatem non obſcurè prodidit, & jugum cœlibatus imò abſtinentiæ à proprijs vxoribus per præceptum Hiſpanis, quin & cæteris, vt apparet, Latinis presbyteris diaconiſq; impoſuit. *Directa*, ait, *ad deceſſorem noſtrum ſanctæ recordationis Damaſum fraternitatis tuæ relatio, me jam in ſede ipſius conſtitutum (quia ſic Dominus ordinauit) inuenit.* Data eſt epiſtola III. Eid. Februarij, Arcadio & Bautone COSS. hoc eſt, anno æræ Chriſtianæ CCCXXCV.

Verba præſens negocium ſpectantia integrè hic apponemus: *Plurimos ſacerdotes Chriſti atq; Leuitas, poſt longa conſecrationis ſuæ tempora, tam de conjugibus proprijs, quàm etiam de turpi coitu ſobolem didicimus procreaſſe, & crimen ſuum hac præſcriptione defendere, quia in veteri teſtamento ſacerdotibus ac miniſtris generandi facultas legitur attributa. Dicat mihi nunc, quiſquis ille eſt ſectator libidinum, præceptorq; vitiorum, ſi æſtimat, quòd in lege Moſis paſſim ſacris ordinibus à Domino laxata ſunt fræna luxuriæ, cur eos, quibus committebantur ſancta ſanctorum, præmonet, dicens: Sancti eſtote, quia & ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter? Cur etiam procul à ſuis domibus, anno vicis ſuæ, in templo habitare juſſi ſunt ſacerdotes? Hac videlicet ratione, ne vel cum vxoribus poſſent carnale exercere commercium, vt conſcientiæ integritate [illegible] tes, acceptabile Deo munus offer-*

Siric. ep. 1. cap. 7.

Leuit. 20, 7.

offerrent. Quibus etiam, expleto deseruitionis suæ tempore, uxorius usus solius successionis caussa fuerat relaxatus, quia non ex aliâ, nisi ex tribu Leui, quisquam ad Dei ministerium fuerat præceptus admitti. Unde & Dominus Iesus, quum nos suo illustrâsset

Matt. 5, 17. *aduentu, in euangelio protestatur, qia legem venerit implere, non soluere. Et ideo ecclesiam, cuius sponsus est speciosus formâ, castitatis voluit splendore radiare, ut in die iudicij, quum rursus aduenerit, sine maculâ & rugâ eam possit, sicut per Apostolum suum instituit, reperire.*

Eph. 5, 27. *Quarum sanctionum sacerdotes omnes atq; Leuitæ insolubili lege constringimur, ut à die ordinationis nostræ, sobrietati ac pudicitiæ & corda nostra mancipemus & corpora, dummodò per omnia Deo nostro in his, quæ quotidie offerimus, sacrificijs placeamus. Qui autem in carne sunt, dicente electionis*

Rom. 8, 8. *vase, Deo placere non possunt. Vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Et ubi poterit, nisi in corporibus (sicut legimus sanctis, Dei spiritus habitare? Et quia aliquanti, de quibus loquimur, ut tua sanctitas retulit, ignoratione lapsos esse se deflent, his hac conditione misericordiam dicimus non negandam, ut sine ullo honoris augmento, in hoc, quo detecti sunt, quàm diu vixerint, officio, perseuerent, si tamen post hac continentes se studuerint exhibere. Hi verò, qui illiciti priuilegij excusatione nituntur, ut sibi asserant veteri hoc lege concessum, nouerint se ab omni ecclesiastico honore, quo indignè usi sunt, Apostolicæ sedis auctoritate deiectos, nec unquam posse veneranda attrectare mysteria, quibus se ipsi, dum obscœnis cupiditatibus inhiant, priuauerunt. Et quia exempla præsentia cauere nos præmonent in futurum, si quilibet episcopus, presbyter atq; diaconus (quod non optamus) deinceps fuerit talis inuentus, jam nunc sibi omnem per nos indulgentiæ aditum intelligat clausum: quia ferro necesse est excîdantur vulnera, quæ fomentorum non senserint medicinam.*

Hæc & cætera, quæ rescripserat, alijs quoque Hispaniæ, quin etiam Africæ ecclesijs cùm indicari tum imponi iussit, concludens in hunc modum: *Explicuimus, vt arbitror, frater carissime, vniuersa, quæ digesta sunt in querelam: & ad singulas caussas, de quibus per filium nostrum Basianum presbyterum, ad Romanam ecclesiam, vtpote ad caput tui corporis, retulisti, sufficientia, quantum opinor, responsa reddidimus. Nunc fraternitatis tuæ animum ad seruandos canones, & tenenda decretalia constituta, magis ac magis incitamus, vt hæc quæ ad tua consulta rescripsimus, in omnium coëpiscoporum nostrorum perferri facias notionem: & non solùm eorum, qui in tuâ sunt diœcesi constituti, sed etiam ad vniuersos Carthaginienses ac Bæticos, Lusitanos atq; Gallæcios, vel eos, qui vicinis tibi collimitant hinc inde prouincijs, hæc, quæ à nobis sunt salubri ordinatione disposita, sub literarum tuarum prosequutione mittantur. Et quamquam statuta sedis Apostolicæ, vel canonum venerabilia definita, nulli sacerdotum Domini ignorare sit liberum: vtilius tamen, atq; pro antiquitate sacerdotij tui, dilectioni tuæ esse admodum poterit gloriosum, si ea, quæ ad te speciali nomine generaliter scripta sunt, per vnanimitatis tuæ solicitudinem, in vniuersorum fratrum nostrorum notitiam perferantur.* Vide verò vafriciem junctam superbiæ. Consilium quod ab eo petitum fuerat, vertit in imperium; & vt commodiùs Hispaniæ episcopos sub jugum redigat, vnum eligit, quo administro ad cæteros opprimendos vtatur, specie honoris ei oblatâ, vt per alienam ambitionem propriæ satisfaciat. Tibi, ait, admodum gloriosum erit, si quæ ad te scripta sunt, nostro nomine coëpiscopis tuis indices & injungas. Quæ ars non malè cessit Romanis Pontificibus. Per eam enim factum, vt qui coëpiscopis suarum prouinciarum dominari cuperent, quales vix vllibi poterant deesse, auctori-

ctoritate Romanæ sedis, quæ in toto orbe prima patriarchalis & in occidente vnica Apostolica esset, armati, interdum etiam titulo Legatorum ornati, dum sese super cæteros extollunt, necessariò Romanos, à quibus præeminentiam suam deriuabant, secum eueherent. Iussa igitur, quæ aliàs declinare potuissent & fortè debuissent, non modò capessebant ipsi, sed coëpiscopis quoq; suis, sæpe inuitis, imponebant, eò promtiùs, quò id sibi ad prærogatiuas suas stabiliendas magis profuturum, seq; ad dominatum alieno quàm proprio nomine tutiùs grassaturos intelligerent. Sed ista alterius loci considerationi reseruamus: nunc hoc agamus.

Edictum suum de cœlibatu & abstinentiâ Siricius proximo iterum anno in epistolâ ad episcopos Africæ repetijt, his verbis vsus: *Quod dignum & pudicum & honestum est, suademus vt sacerdotes & Leuitæ cum vxoribus suis non coëant, quia in ministerio diuino quotidianis necessitatibus occupantur. Ad Corinthios namq; sic Paulus scribit, dicens: Abstinete vos, vt vacetis orationi. Si ergo laicis abstinentia imperatur, vt possint deprecantes audiri; quanto magis sacerdos vtiq; omni momento paratus esse debet, munditiæ puritate securus, ne aut sacrificium offerat, aut baptizare cogatur? Qui si contaminatus est carnali concupiscentiâ, quid faciet? Excusabit? quo pudore, quâ mente vsurpabit? Quâ conscientiâ, quo merito hic exaudiri se credit, quum dictum sit, Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum? Quâ de re hortor, moneo, rogo, tollatur hoc opprobrium, quod potest jure etiam gentilitas accusare. Forte creditur, quia scriptum est: Vnius vxoris virum. Non permanentem in concupiscentiâ generandi dixit, sed propter continentiam futuram. Neq; enim integros non admisit, qui ait: Vellem autem omnes homines sic esse, sicuti & ego. Et apertiùs*

Siric. ep. 4. cap. 9.

1 Cor. 7, 5.

Tit. 1, 15.

1 Cor. 7, 7.

pertiùs declarat, *dicens*: *Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu.* Videtur hìc quidem magis persuadere velle, quàm cogere;& consilia potiùs quàm imperia promere. *Suademus*, ait; item, *hortor, moneo, rogo.* Sed si finem epistolæ addamus & pensitemus, an intra suasionum, hortatuum, monitorum & precum limites sese continuerit, dubitari poterit. Ait enim, *Si quis sanè inflatus mente carnis suæ, ab hac canonis ratione velit euagari, sciat se à nostrâ communione seclusum, & gehennæ pœnas habiturum.* Sed ista sine dubio non ad aliquem Siricianum, sed ad Apostolicum canonem, quem his ipsis verbis paullò antè præmiserat, referre oportet, hunc videlicet; *Vt vnanimes, vnum sentientes permaneamus in Christo, nihil per contentionem nobis neq; per inanem gloriam vindicantes, nec hominibus, sed Deo nostro saluatori placentes.*

Rom. 8. 8.

Philip. 2.

Quicquid sit, si non hac ad Africanos, certè priore illâ ad Himerium epistolâ mandanti propior est quàm hortanti. Non parentes enim *omni ecclesiastico honore, Apostolicæ sedis auctoritate deijcit, veneranda mysteria attrectare* prohibet, & *ferrum* minatur. Hoc igitur est mandare & pœnam dictare. Quare non temerè Siricius legis de perpetuâ clericorum in occidente abstinentiâ primus auctor semper creditus est, adeo vt eam non ad alium quàm illum, confirmato etiam pridem cœlibatu, retulerint ipsi Scholastici & Canonistæ, quemadmodum ex initio Tractatus patuit. Quin Innocentius, qui post annos viginti legem renouauit, in rescripto Siricij fundamentum fixit, vt posteà videbimus. Nunc verba venius Antonini Florentini, quem Sanctorum catalogo adscripsit Hadrianus sextus, ex Summâ eius historicâ

Tit. 9, c. 7. proferemus. *Siricius*, inquit, *indixit continentiam diaconibus & suprà coniugatis, scilicet quo ad vsum matrimonij contracti ante ordines: & hoc occidentalibus: nam ecclesia orientalis illam constitutionem non recepit.* Et posteà: *Occidentales si contraxerint ante susceptionem ordinis sacri, non possunt vtitali matrimonio. Et hoc à tempore Innocentij & Siricij papæ, qui continentiam quantum ad hoc indixerunt diaconibus & suprà,* id est, presbyteris & episcopis. *Antea poterant Occidentales, sicut & Orientales, vti jam contracto ante ordinationem in sacris. Subdiaconibus verò simili modo, scilicet quantum ad vsum matrimonij priùs contracti, indixit continentiam, scilicet vt abstinerent ab vxoribus, Gregorius papa.*

cap. 1. § 2.

Hîc jam jure meritoq; Siricium verbis, quibus alicubi Hieronymus vsus est, compellare licet: *Cur post quadringentos annos* (paucos adde, & quadringenti erunt) *docere nos niteris, quod antè nesciuimus? cur profers in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vsq; in hunc diem sine istâ doctrinâ mundus Christianus fuit.* Imitari etiam Paciani ad Sympronianum verba: *Siricius, inquies, hoc docuit. At vel quando frater, quibusúe temporibus? sub principatu Theodosij, id est, post quadringentos propè annos Dominicæ natiuitatis. —— Ergo à Christi aduentu vsq; Theodosij principatum nullus intelligens?* Nouitas legis manifesta est: nec obscura ejus iniquitas. Nemini mortali ea competit potestas, per quam toti alicui hominum statui jus matrimonij possit auferre, vt pridem ostendimus, nec hîc opus est repeti. Multò minùs ea cuipiam competit potestas, per quam separet, quod Deus conjunxit. Hic autem maritis vxores, quas nullo voto obstante, nullâ lege & ne quidem ecclesiasticâ, quippe nondum latâ, impediente validè & legitimè duxerant, interdicuntur: quin conju-

epist. 65.

epist. 3.

Vide pag. 135 & seqq.

conjuges in carne esse, coinquinati & infideles esse dicuntur. Quæ si eo sensu, quo ab Apostolo prolata sunt, capiuntur, conjugioq; applicantur, intolerabilia sunt, ipsumq; Siricium Encratitarum & Manichæorum hæresi, quod nolimus, inquinant. Nempe si ad hanc formam, quam sanè innuere ipse videtur, argumentum concipiatur: Qui in carne sunt & inquinati sunt, Deo placere vel ab eo quicquam impetrare non possunt. Sacerdotes vxoribus vtentes sunt in carne, & inquinati. E. Si jam ad Minorem quæram, quare sacerdotes vxoribus vtentes inquinati sint; aliquam eius rei rationem & caussam reddi oportebit. Si dicatur, sacerdotes vxoribus vtentes inquinatos esse ideo, quia vxoribus vtantur; sequetur illicò, omnes omnino vxoribus vtentes esse inquinatos, & proinde nulli Christiano vxoris vsum conuenire. Sin ideo, quia vtantur contra prohibitionem Pontificis; regero, sacerdotem vxore vti vitandæ fornicationis & suscipiendæ sobolis ergo, jure diuino & naturali opus bonum, pium & pudicum esse: per sanctionem itaq; Pontificiam non posse conuerti in opus vitiosum, immundum, carnale, inquinatum. Nisi fortè dicere velint, auctoritate Pontificiâ virtutem in delictum, & pietatem in crimen, versáq; vice delictum in virtutem, & crimen in pietatem verti posse. Hac itaq; viâ non processit, aliâ aggrediamur, vt existimationi Sicicij, quantum possumus, consulamus. Dicamus eum loqui de immundicie non morali, sed physicâ, & hunc aut similem discursum institutum ire: Qui physicè immundus & inquinatus est, siue qui opus aliquod physicè pudendum peregit, eum non decet continuò sacra ministeria peragere. Sed qui recens est ab opere matrimo-

trimoniali. E. Ad majorem probandam applicari verba Apoſtoli, non quidem ex ſenſu, quem ipſe Apoſtolus intendat, ſed ex quodam alio adludente: quomodo Scripturis interdum abuti veteribus non ſit inuſitatum. Sic equidem Siricium excuſatum cuperem.

Dices, Si aliam immundiciem, vel inquinationem non intelligit, cur tantopere ſæuit? cur non ſimili ratione, ne quis recens ab exoneratâ aluo ſacras oblationes peragat, interdicit? Et cur adeo præciſè & vniuerſim vxorio commercio omnes ſacerdotes prohibet? Nam ſi vel maximè externam & phyſicam illam mundiciem, quæ tamen Iudaica magis quàm Chriſtiana (hæc enim tota in internâ & morali animi ac actionum rectitudine poſita) videri poſſit, exigeret; non propterea neceſſe habebat vxorum vſum omnibus ſimpliciter adimere. Non enim omnes quotidie ſacra peragunt. Poſſunt inter ſe diuidere cùm functiones, tum ſeptimanas & dies. Suffecerit igitur, intuitu externi iſtius decori, ſtatis & congruis temporibus abſtinere. Sanè Siricium nihil aliud, & vix hoc ipſum, ratiunculis iſtis qualibus qualibus efficere, fatendum eſt. Et ſunt, ſi quid illis videri queat ineſſe momenti, à nobis pridem diſſolutæ. Exigit Deus à ſacrorum ſuorum miniſtris, imò ab omnibus fidelibus ſuis caſtitatem, pudicitiam, ſanctitatem. Conjugium autem caſtum, pudicum & ſanctum eſt. Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. Et præclarè Baſilius Seleucienſis epiſcopus, magni Chryſoſtomi, vt eſt apud Photium, φίλος καὶ ὁμωρόφιος, amicus & contubernalis: ᾠκοδόμησεν ὁ θεὸς τὴν πλευρὰν ἣν ἔλαβεν εἰς γυναῖκα. ὁμοφροσύνης καὶ σωφροσύνης ἡ πλάσις διδάσκαλος. ἑνὶ ἀνδρὶ μίαν προσαρμόσας γυναῖκα σωφροσύνης ὑπηγόρευσε νόμους. Ædificauit

Heb. 13, 4.

Cod. 168.

homil. 2.

ficauit Deus è costâ, quam accepit, mulierem. Consensum & pudicitiam creatio ista docet. Vni viro vnam aptans mulierem, pudicitiæ legem tulit. Et alibi ad verba epistolæ ad Hebræos, Εἰρήνην διώκετε καὶ τὸν ἁγιασμὸν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον, ad hæc, inquam, verba explicans subjungit; ἁγιασμὸν δὲ λέγει τὴν σωφροσύνην, ὥστε ἕκαστον ἀρκεῖσθαι τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ, καὶ μὴ προσέχειν ἑτέρᾳ. *Pacem sectamini & sanctimoniam, sine quâ nemo videbit Dominum. Sanctimoniam verò vocat pudicitiam, vt vnusquisque contentus sit sua ipsius vxore, nec ad aliam accedat.* Post pauca, ne impar quidem conjugium, fidelis inquam & infidelis, suâ sanctitate destitui docet. ἡ μὲν τῷ ἀπίστῳ συνοικοῦσα, οὐκ ἔστιν ἀκάθαρτος. ἡγίασται γάρ, φησιν ὁ Ἀπόστολος, ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικί. Ἐπὶ δὲ τῆς πόρνης, οὐχ οὕτως. ἀλλὰ τί; ἄρας οὖν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, ποιήσω μέλη πόρνης; ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ ἁγιασμὸς μένει, κἀκείνου συνοικοῦντος, καὶ οὐκ ἐξίσταται. ἐνταῦθα δὲ ἀναχωρεῖ. *Quæ quidem infideli cohabitat, non est immunda. Maritum enim infidelem Apostolus in vxore sanctificatum esse dicit. De meretrice verò haut ita. Quid autem? Num sublata membra Christi, faciam membra scorti? Ibi enim, vel tali cohabitante, sanctimonia manet, nec euanescit; hîc verò abscedit.* Quod itaq; dicit Siricius, *sacerdotes omnes atque Leuitas insolubili lege constringi, vt à die ordinationis suæ, sobrietati ac pudicitiæ & corda sua mancipent & corpora*; id etiam constante matrimonio rectè fieri potest & debet. Quod autem dicit *vxores solius successionis caussa Leuitis fuisse concessas*; id, vnde probare possit, non habet. Cur enim euitatio fornicationis, quæ communiter, præter procreationem prolis, conjugij finis est, respectu Leuitarum finis non sit? Sed, vt diximus, rationes Siricij aut pridem refutatæ, aut aliàs manifestò nullæ sunt. Lex igitur itidem ipsa, vtpote sine suffici-

homil. 42.
Heb. 12. 14.
1 Cor. 7. 14.
1 Cor. 6. 15.

ente ratione lata, lata etiam ab eo, cui ad ejusmodi legem ferendam auctoritas defuit, manifestò iniqua, irrita & nulla est.

cap. 5. Neq; verò est, quod magnopere idipsum miremur, quum in eâdem ad Himerium epistolâ occurrat alia sanctio, æquè iniqua & absurda, quam proinde vniuersalis ecclesia posteà reprobauit, irritamq; & nullam declarauit. Sancit videlicet Siricius, eum qui propter publicum aliquod crimen, siue datum publicè scandalum pœnitentiam publicam subijsset, hac peractâ & absolutione impetratâ facultatem matrimonij contrahendi non habere. Verba ne quid fingere existimer, iterum integrè apponam: *De his non incongruè tua dilectio Apostolicam sedem credidit consulendam, qui, actâ pœnitentiâ, tamquam canes ac sues, ad vomitus pristinos & ad volutabra redeuntes, & militiæ cingulum, & ludicras voluptates, & noua conjugia, & inhibitos denuò appetiuere concubitus. Quorum professam incontinentiam, generati post absolutionem filij prodiderunt. De quibus, quia jam suffugium non habent pœnitendi, id diximus decernendum, vt sola intra ecclesiam fidelibus oratione jungantur, sacræ mysteriorum celebritati, quamuis non mereantur, intersint: à Dominicæ autem mensæ conuiuio segregentur, vt hac saltem districtione correpti, & ipsi in se sua errata castigent, & alijs exemplum tribuant, quatenus ab obscœnis cupiditatibus retrahantur. Quas tamen (quoniam carnali fragilitate ceciderunt) viatico munere, quum ad Dominum ceperint proficisci, per communionis gratiam volumus subleuari. Quam formam & circa mulieres, quæ se post pœnitentiam talibus pollutionibus deuinxerunt, seruandam esse censemus.* Nihil nunc dicam de prohibitâ post pœnitentiam actam militiâ. Quo colore excusari potest, quòd prohibetur nouum conjugium? Non potest dici

Siricius

Siricius agere de monachis lapsis. nam de his sequente tractat capitulo: *Praetereà*, inquit, *monachorum quosdam atq; monacharum, abjecto proposito sanctitatis, in tantam protestaris demersos esse lasciuiam, vt prius clanculò, velut sub monasteriorum praetextu, illicitâ ac sacrilegâ se contagione miscuerint; posteà vero in abruptum conscientiae desperatione perducti, de illicitis complexibus liberè filios procrearint*, & caetera. Bellarminus igitur alio modo videtur medicinam facere velle, dicens prohiberi *illicitam conjunctionem eorum, qui post peractam poenitentiam iterum redeunt ad eamdem conjunctionem, propter quam poenitentiam egerant.* Caeterùm hoc quoq; frustra praetexitur. Agit Siricius de ijs, qui, vt diserta habent verba, *noua conjugia appetiuere*. Sit jam, qui cum aliquâ peccauerit, atq; eo nomine poenitentiam egerit. Is posteà conjugium (de conjugio enim loquitur) contrahere volet vel cum aliâ, vel cum eâdem. Quare alterutrum reprehendi, vel interdici, vel puniri debeat, nulla penitùs est ratio. *Posse sanè fieri nuptias ex malè conjunctis, honesto posteà placito consequente, manifestum est*, sicut ait Augustinus. Adeo nimius fuit in prohibendo conjugio Siricius, vt non modò presbyteris diaconisque, sed etiam poenitentibus planè id adimeret. Neq; consultus magis aut cautus vno, quàm altero. Et sicut prius magnas in ecclesiâ turbas & difficultates excitauit: ita quoq; posterius illud non traxit secum nihil incommodi. Certè intellectum ita fuit, quòd post actam poenitentiam non liceret matrimonium contrahere; à nonnullis etiam ita, quòd non liceret contracto vti: vt subsequutos Pontifices emendare & mentes hominum ab errore reuocare oportuerit.

Docemus, quae modò diximus, è Gratiano, cujus hec

cap. 6.

de Rom. Pont. l. 4. cap. 10.

de bono conjug. cap. 14.

causâ 33, qu. 2, c. 12.

hæc ſunt verba: *De pœnitentibus quæritur, an eis generaliter poſt pœnitentiam peractam conjugia concedantur. Generaliter enim canonicâ auctoritate prohibentur pœnitentes ad ſecularem militiam redire, vel matrimonia contrahere. Vnde Siricius Papa epiſtolâ ad Himerium epiſcopum: De his non incongruè dilectio tua Apoſtolicam ſedem credidit conſulendam,* & quæ ſequuntur, omnia integrè ſuperiùs recitata. Quibus ſubjungit Gratianus: *Sed quia timore ſoluendi conjugij nonnulli ad pœnitentiam accedere differunt, vel propter lapſum adoleſcentiæ, quem formidant, pœnitentiæ remedium ſuſcipere negligunt; ideo auctoritate canonicâ permittitur eis vel contracta matrimonia retinere, vel alia contrahere. Vnde Leo Papa* (quotumum exiſtimem, incertus ſum) *Galerio epiſcopo Tripolitano ſcribit:*

ca. 11. *Audiuimus à quibuſdam, quòd in veſtris diœceſibus ac finibus Chriſtianorum cœtus leui occaſione ſe ſubtrahunt pœnitentiæ jugo, dicentes; Quia ſi poenitentiam agimus, conjugij debemus relinquere copulam: in quo errant & à veritatis calle diſcedunt. Quia pro omnibus illicitis poenitentiam vnuſquiſq; Chriſti nominis cultor ſuſtinere ac peragere ſummopere debet, dicente Domino: Pœnitentiam igitur agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Conjugium verò legitimum nulli orthodoxorum pœnitentiam ſuſtinenti ſoluere licet. Et infrà: Sacris eos vos expedit eloquijs edocere, vt ab erroris eripiantur caligine, & licitis copulationibus juncti de omnibus illicitis poenitentiam agere procurent. Item Leo Papa ad Ruſticum:* eſt autem Leo primus ſcribens ad Ruſticum epiſcopum Narbonenſem; quæ epiſtola inter Leonis in alijs editionibus eſt numero XC, in alijs XCII:

ca. 14. *In adoleſcentiâ conſtitutus, ſi vrgente aut metu mortis aut captiuitatis periculo poenitentiam geſſit, & poſteà timens lapſum incontinentiæ iuuenilis, copulam vxoris elegit, ne crimen fornicationis incurreret, rem videtur feciſſe venialem, ſi præter conjugem nul-*

Iam omnino cognouerit. Addit rursus post pauca in eamdem sententiam alium canonem: *Si quis cum duabus fuerit sororibus fornicatus, aut cum his personis, de quibus Sancta scriptura prohibet, si dignam egerit pœnitentiam, & castitatis non valuerit continentiam sustinere, liceat ei in conjugio vxorem accipere: similiter & mulieri, quæ tali fuerit scelere lapsa, vt fornicationis non perducatur ad chaos.* Leguntur hæc in VVormatiensi concilio, celebrato sub Ludouico secundo; faciuntq; ibi canonem XXXIII. Quem in eodem concilio paullò pòst insequitur alius eâdem de re generaliter loquens, numero XXXVII: *Illi, qui pro diuersis erratibus vel quibuscumq; piaculis pœnitentiæ jugo fuerint submissi, legitimo nullatenus matrimonio separentur, ne in fornicationis voragine demergantur, & dũ ad alta subleuari sperantur, corruant in cœno.* Gratianus denique ex concilio Toletano sexto canonem octauum, qui Leonis dictum antè prolatum laudat, adducit: *Antiqui & sanctissimi est patris sententia Papæ Leonis, vt is, qui in ætatis adolescentiâ positus, dum mortis formidat casum, peruenerit ad pœnitentiæ remedium, si conjugatus fortè fuerit incontinens, ne posteà adulterij lapsum incurrat, redeat ad pristinum conjugium, quousq; possit adipisci temporis maturitate continentiæ statum: quod nos sicut de viris, ita de fœminis æquo modo censemus.* Atque ita posteriores Pontifices & concilia errorem, qui ex rescripto Siriciano animis hominum insederat, tollunt & emendant. Certum igitur est Siricium eos, qui pœnitentiam publicè subijssent, matrimonio arcuisse, istâque re multorum animos turbasse; atq; adeo in sanctionibus ecclesiasticis promulgandis, siue ex simplicitate siue ex inconsulto zelo, admodum infelicem fuisse.

ca. 16.

ca. 10.

Longè tamen tolerabiliores sunt constitutiones

Sericij, quàm hodiernæ pontificiorum siue leges, siue consuetudines. *Primò* enim Siricius subdiaconis (vt etiam Antoninum obseruasse suprà notauimus) conjugij vsum cōcedit; Pontificij verò adimunt, &, qui stupor est, cùm horum tum presbyterorum atq; diaconorum abstinentiam ad Apostolos legislatores referunt, quùm liqueat ne Siricium quidem subdiaconis cœlibatū imposuisse. *Secundò* Siricius ad diaconatum, cui abstinentiam annectit, non nisi viros maturæ ætatis & prudentiæ, suarumq; virium sibi cōscios admittit; quod itidem hodie à Pontificijs non obseruatur. *Tertiò* Siricius, vt abstinentia eò rectiùs & tutiùs citra periculum & fabulas præstari queat, juxta præscriptum Nicænæ synodi omnes suspectas & συνεισάκτους fœminas domibus cœlibum clericorum eijcit; quum hodie apud Pontificios clericus sine focariâ vel concubinâ vix inueniatur, vt videri possint illegitima consortia non minùs admittere, quàm legitima repudiare. Qui autem matrimonium ita reijciunt, vt interim scortationibus & vagis libidinibus indulgeant, & his quotidie pollui quàm conjugium semel contrahere malunt, imò sic se minùs peccare persuasum habent; ad Nicolaitarum & Gnosticorum turpitudines deflectunt.

Prioribus duabus, quas de Siricio modò statuebamus, adsertionibus fidem facimus ex istius ad Himerium epistolæ capitulo IX; vltimæ è XII. Nonum in hæc verba conceptum est: *Quicumq; se ecclesiæ vouit obsequijs, à suâ infantiâ, ante pubertatis annos baptizari & lectorum debet ministerio sociari. Qui ab accessu adolescentiæ vsq; ad trigesimum ætatis annum, si probabiliter vixerit, vnâ tantùm, & eâ, quam virginem communi per sacerdotem benedictione perceperit, vxore conten-*

contentus, acoluthus & subdiaconus esse debebit. Post quæ ad diaconij gradum, si se ipse primitùs, continentiâ praeunte, dignum probauerit, accedat. Vbi si vltra quinque annos laudabiliter ministrauerit, congruè presbyterium consequatur. Exinde post decennium episcopalem cathedram poterit adipisci, si tamen per hæc tempora integritas vitæ ac fidei eius fuerit approbata. Ecce, qui ante annos pubertatis baptizatus & lector factus fuit, ab accessu adolescentiæ vsq; ad trigesimum annum, si vnâ vxore contentus inculpatè viuat, subdiaconus esse debet. Post hæc, si ad diaconatum adspiret, continentiam demum exigit Siricius. Duodecimo autem capitulo repetit decretum Nicænæ synodi: *Fæminas non alias esse patimur in domibus clericorum, nisi eas tantùm, quas propter solas necessitudinum caussas habitare cum ijsdem synodus Nicæna permisit.* Focarias igitur & concubinas in domibus & cubilibus clericorum, vt hodie fit, commorari neutiquam permittit.

Neque dissimulandum est, videri ipsum in posteriore ad Africanos epistolà mitiùs & remissiùs agere, vt etiam antè obseruabamus. Fortè à moderatioribus admonitus, aut jam sentiscens & animaduertens τόξον ἐπιτεινόμενον ῥήγνυσθαι, de feruore suo aliquid decedere passus est. Sanctionibus enim Siricij turbatus vt apparet, vel irritatus Iouinianus, in vrbe Romanâ monachus, se opponere cœpit. Cæterùm hic quoque, vt est infelicitas nonnullorum ingeniorum, modum tenere nesciuit, & quum mediâ viâ incedere debuisset, in aliam ad contraria euagantem deflexit. Adseruit videlicet nullam virginitatis præ conjugio esse dignitatem; & propterea paria vtrique apud Deum præmia: & huic adsertioni plures alios errores adjecit.

 Fuisse

Fuisse ingenio duro & intorto, ad res intricandas magis quàm explicandas procliui, arguit animi character stilus, cujus specimen nobis exhibuit Hieronymus: *Satisfacto inusitatis, non vt claro curram nomine, sed vt rumore purgatus viuam vano. Obsero agrum, nouellas plantationum, arbusta teneritudinis erepta de vitiorum gurgitibus: audientiam, communitam agminibus*, & reliqua, quæ sub initium librorum Hieronymi aduersus Iouinianum leguntur. Vbi etiam compendio errores hominis proponit in hunc modum: *Dicit virgines, viduas & maritatas, quæ semel in Christo lotæ sunt, si non discrepent cæteris operibus, eiusdem esse meriti. Nititur approbare, eos qui plenâ fide in baptismate renati sunt, à diabolo non posse subuerti. Tertium proponit, inter abstinentiam ciborum, & cum gratiarum actione perceptionem eorum, nullam esse distantiam. Quartum, quod & extremum, esse omnium, qui suum baptisma seruauerint, vnam in regno cælorum remunerationem.* Hos quidem errores recenset Hieronymus: quibus addit Augustinus, quòd *omnia peccata, sicut Stoici philosophi, paria esse dixerit*; & quòd *virginitatem Mariæ destruxerit, dicens eam pariendo fuisse corruptam.* Nempe quum præmia statueret esse paria, similiter quoque paria voluit esse supplicia, & ex consequenti peccata. Et quum pærogatiuam nullam virginitati concederet, ne quidem eam in sanctissimâ Mariâ mansisse adseruit. Porrò de Iouiniano subijcit Augustinus: *Non sanè ipse vel habebat, vel habere volebat uxorem; quod non propter aliquod apud Deum maius meritum in regno vitæ perpetuæ profuturum, sed propter præsentem prodesse necessitatem, ne homo conjugales patiatur molestias, disputabat. Citò verò ista hæresis oppressa & exstincta est, nec vsque ad deceptionem aliquorum sacerdotum potuit peruenire.* Siricius videlicet aduersus eam statim insurrexit,

adv. Iovin. lib. 1, c. 1.

cap. 2.

ad Quod vul. hær. 82

rexit, & ipsum cum suis adseclis Iouinianum damnauit & communione priuauit;idq; per epistolam, quæ etiamnum exstat, Ambrosio & Mediolanensi ecclesiæ, cui Româ explosi subrepere nitebantur, significauit. *Facto*, ait, *presbyterio constitit doctrinæ nostræ, id est, Christianæ legi esse contraria. Vnde Apostolicum sequuti præceptum, quia aliter, quàm quod accepimus, annunciabant, omnium nostrûm tam presbyterorum & diaconorum, quàm etiam totius cleri vna suscitata fuit sententia, vt Iouinianus, Auxentius, Genialis, Germinator, Felix, Plotinus, Martianus, Ianuarius & Ingeniosus, qui incentores nouæ hæresis & blasphemiæ inuenti sunt, diuinâ sententiâ & nostro judicio in perpetuum damnati, extra ecclesiam remanerent.* Respondit Ambrosius & alij ejus prouinciæ episcopi: sententiam laudarunt & probarunt; vnde factum, vt illi miseri etiam *ex vrbe Mediolanensi, quasi profugi,* se proriperent.

inter epist. Ambrosij 80.

epist. 81.

Vnum est hîc obseruatu dignum. Quandoquidem paullò post editam Siricij de abstinentiâ sanctionem Iouinianus Romæ docere cepit, Virginitatem & abstinentiam conjugio perperàm præferri; citra controuersiam itidem adseruit, presbyteros & diaconos matrimonio non rectè prohiberi, legemq; illam Siricij nullâ ratione niti. Quum hoc ipsum inter cætera sine omni dubio doceret Iouinianus, nec per connexionem & consequentiam rerum aliter posset; nemo tamen illhoc nomine eum erroris arguere vel hæreseos accusare ausus est. Ne ipse quidem Siricius, nec qui summâ vehementiâ aduersus eum scripsit, Hieronymus. Dicere itaque, Non rectè fieri, si ministr[illegible] sacrorum ad abstinentiam & cœlibatum latis leg[illegible] compellantur; error eo tempore nondum fuit. Sa[illegible]s itaq; Siricij obtinere non-

re nondum poterant: licuit eas improbare; & sacrorum ministri, Siricianâ lege non obstante, Latini inquam, (nam Græcos ad eam numquam attendisse aliàs notum est) matrimonia sua retinuerunt. Quod ex ipso illo vehementissimo Hieronymi contra Iouinianum scripto, cuius modò mentionem faciebamus, probare possumus.

Quum enim commentarij à Iouiano diuulgati Româ ad Hieronymum Betlehemæ tunc degentem ab amicis, responsum, quod opponeretur, desiderantibus missi essent; ille morem gessit, & duos in Iouinianum libros, quorum priore de virginitate & conjugio tractat, confecit. Si Annales Baronianos sequimur, quinto post editam Siricij legem anno eos perscripsit. Nihilominus disertè, *Si Samuel*, ait, *nutritus in tabernaculo duxit vxorem, quid hoc ad præjudicium virginitatis? quasi non hodie quoque plurimi sacerdotes habeant matrimonia?* Inde scilicet non efficitur, virginitatem nuptijs præferendam non esse. Habebant igitur eo tempore plurimi sacerdotes matrimonia, quemadmodum habuerat Samuel; atq; adeo ab ijs lex Siricij acceptata siue in vsum deducta & approbata non fuit. De episcopis dicit quidem; *Certè confiteris non posse esse episcopum, qui in episcopatu filios faciat: alioquin si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.* Sed episcoporum quàm presbyterorum & diaconorum aliam non ex lege sed ex consuetudine rationem fuisse anteà diximus. Nec Hieronymus hîc legem aliquam adlegat. Ait potiùs, Iouiniano necessitatem incumbere fatendi, quòd episcopo non liceat, per consuetudinem scilicet vbique ferè admissam, generandis liberis operam dare: alioquin tamquam adulterum, ex

Anno 390. num. 50.

lib. 1, c. 15.

cap. 19.

rece

receptâ videlicet hominum opinione, habitum iri. Sequitur immediatè: *Aut permitte sacerdotibus exercere opera nuptiarum, vt idem sint virgines, quod mariti: aut si sacerdotibus non licet vxores tangere, in eo sancti sunt, quia imitantur pudicitiam virginalem.* Loquitur de sacerdotibus episcopis, de quibus sermonem incoatum continuat. Nam sacerdotum presbyterorum aliam rationem esse mox fatetur.

Subijciam enim nonnulla, quæ sermone non interrupto sequuntur: *Sed & hoc*, ait, *inferendum.* Nouum videlicet argumentum meditatur. *Si laicus & quicumque fidelis orare non potest, nisi careat officio conjugali; sacerdoti cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, ergo semper carendum matrimonio. nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solùm in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus ab vxoribus separati, & vinum & siceram non bibebant, quæ solent libidinem prouocare.* Hic discursus Hieronymi; qui quanti ponderis sit, alibi pridem ostensum. Objectionem autem, quam in promtu animaduertebat esse, ita occupat: *Eliguntur mariti in sacerdotium, non nego: quia non sunt tanti virgines, quanti necessarij sunt sacerdotes. Numquid, quia in exercitu fortissimus quisque eligendus est, idcirco non adsumentur & inferiores, quum omnes fortes esse non possint? Si exercitus viribus tantùm constaret, & non etiam numero militum, abijcerentur imbecilliores: nunc & secundarum & tertiarum virium gradus adsumitur, vt turbâ & numero exercitus compleatur.* Obserua argumentum Hieronymi: obserua itidem, quid sibimetipsi objiciat & quomodo objectionem diluat, & clarè videbis, agnoscere & fateri ipsum, maritos vsu matrimonij minimè abdicato ad sacerdotium passim admitti.

Vide pag. 79.

mitti. Hæc enim vnica exceptio poterit adhiberi, nempe, Eligi quidem maritos, sed non nisi continentiam promittentes & ab vxoribus abscedentes. Cæterùm ad eam elidendam sufficit, nihil tale ab Hieronymo dici: quin cum contextu sermonis & ratione loquendi id pugnare. Argumentum est: Laici, quum orandum est, abstinent. Ergo sacerdotes, quibus orandum est semper, semper abstinere debent. Declaratur siue confirmatur, Quia etiam sub vetere testamento sacerdotes hostias oblaturi ab vxoribus suis separabantur. Hic jam statim consuetudo ecclesiastica in contrarium occurrebat. Quicquid efficiat argumentum, fateri oportet, eligi nihilominus maritos, atque adeo in ecclesiâ ita non seruari, & praxin aliter sese habere. Si verum fuisset & dicere potuisset, dixisset omnino; Eligi quidem maritos, sed eos ex quo sacerdotium adeant, cum vxoribus suis numquam consuescere, quin, emisso vtrinq; continentiæ voto, penitus segregari. Atque ita verbo totam rem absoluisset. Nempe, Sicut laici tempore precationis abstineant; ita sacerdotes, quibus semper precandum sit, etiamsi mariti adsumti fuerint, semper abstinere: & sicut veteris testamenti sacerdotes tempore, quo offerendum erat, ab vxoribus suis abstinuerint; ita hodiernos perpetuò, & interposito quidem voto, abstinere. Sic vniuersum negocium breuiter expediuisset. Hoc itaq;, quod tantopere ipsius è re fuisset & sententiã vnicè stabiliuisset, quũ omittat, & alia omnia adferat, caussasque admissorum maritorum vndecumq; corradat; manifestum est, non potuisse verè dici, exemplis & publicâ ecclesiæ praxi, si dictum fuisset, è vestigio refellendum. Mauult itaque dicere, non tot in

prom-

promtu esse abstinentes, quot opus sit sacerdotibus: exercitum, quem non nisi fortes summæ excellentiæ conficiant, haberi non posse. Pergit, & caussas, quare ipsis virginibus mariti sæpe præferantur, anxiè conquirit: *Et quomodo, inquies, frequenter in ordinatione sacerdotali virgo negligitur, & maritus adsumitur? Quia fortè cætera opera non habet virginitati conuenientia; aut virgo putatur, & non est; aut est virginitas infamis; aut certè ipsa virginitas ei parit superbiam, & dum sibi applaudit de solâ corporis castitate, virtutes cæteras negligit. —— Multi eliguntur non amore sui, sed alterius odio. In plerisq́ suffragium meretur sola simplicitas, & alterius prudentia & calliditati, quasi malitia, opponitur. Nonnumquam errat plebis vulgiq́ judicium; & in sacerdotibus comprobandis vnusquisq́ suis moribus fauet, vt non tam bonum, quàm sui similem quærat præpositum. Euenit aliquoties, vt mariti, quæ pars major in populo est, maritis quasi sibi applaudant, & in eo se arbitrentur minores non esse virginibus, si maritum virgini præferant. —— Interdum hoc & pontificum vicio accidit, qui non meliores sed argutiores in clerum allegunt, & simpliciores quosq́ atq́ innocentes inhabiles putant; vel affinibus & cognatis quasi terrenæ militia officia largiuntur; siue diuitum obediunt jussioni; quodq́ his peius est, illis clericatus donant gradum, quorum sunt obsequijs deliniti.* Ex his maritos in statu maritorum positos & perseuerantes in sacerdotium cooptatos fuisse manifestum est.

Subijciemus in eamdem sententiam pauca ex libello æquè vehemente aduersus Vigilantium, *vnius noctis lucubratione* (sic enim sub finem eius ipse loquitur Hieronymus) dictato: idq; propter connexum rerum. nam aliàs Vigilantius aliquot annis post Iouinianum prodijt, imò hoc jam mortuo. *Quomodo*, ait Hieronymus,

cap. 1. mus, *Euphorbus in Pythagora renatus esse perhibetur, sic in isto Iouiniani mens praua surrexit; vt in illo & in hoc diaboli respondere cogamur insidijs.—— Ille Romanæ ecclesiæ auctoritate damnatus, inter phasides aues & carnes suillas non tam emisit spiritum, quàm eructauit. Iste caupo Calaguritanus,* & cætera. Voluit autem ipse & ὁμόψηφοι, quantum ex Hieronymiano illo, è quo de solo erroribus ejus nobis constat, scripto colligere possumus, ne quisquā cœlebs aut sine conjuge ad sacrum ministerium admitteretur. *Nisi tumentes vteros viderint fæminarum, maritos earum Christi ministerio arbitrantur indignos.* His verbis clauditur libellus. Sub initium verò, non multùm postea, quæ modò recitabamus, legimus: *Proh nefas, episcopos sui sceleris dicitur habere consortes: si tamen episcopi nominandi sunt, qui non ordinant diaconos, nisi prius vxores duxerint; nulli cœlibi credentes pudicitiam, imò ostendentes quàm sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur: & nisi pragnantes vxores viderint clericorum, infantesq́; de vlnis matrum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient orientis ecclesiæ? quid Ægypti & sedis Apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt?* Agit latinus presbyter contra presbyterum itidem latinum, natione Hispanum, incolatu Gallum. Cur ad orientem, cur ad Ægyptum se recipit, vt ecclesias, quæ non nisi virgines vel abstinentes in clerum siue ordinem diaconatus (de eo enim gradu loquitur) admittant, inueniat? Nempe quia in Hispaniâ & Galliâ inueniri non poterant, ibiq́; passim diaconatum mariti adibant. Si domestica præsidia præstò fuissent, peregrina vsque adeo longè petita non accersiuisset. Vigilantiani, ait, neminem nisi maritum ordinant. Si id rectè fit, quomodo excusari vel defendi po-

di poterunt ecclesiæ orientis, AEgypti & sedis Apostolicæ, Romanæ scilicet, quæ sola in occidente Apostolica; in quibus contrariâ prorsus ratione non nisi virgines vel abstinentes admittuntur? Si bene agunt Vigilantiani solos maritos adsciscendo, malè agent celeberrimæ aliquot ecclesiæ, quæ consuetudine omnino contrariâ vtuntur: ecclesiæ videlicet nonnullæ orientis, Cypriæ puta, in quibus eum morem obtinuisse ex Epiphanio suprà diximus; nam in Græciâ, prouincijs Asiaticis, Bithyniâ, Galatiâ, Paphlagoniâ, Cappadociâ & reliquis quæ orienti solent accenseri, aliter fuisse, concilia Nicænum & Gangrense, item exempla, quæ prolixè suis singula locis priùs adducta sunt, euidenter demonstrant: ecclesiæ etiam nonnullæ AEgypti; non sanè omnes; nam vel episcopos aliquarum maritos fuisse ex Athanasio AEgypti metropolitano anteà docuimus: demum ecclesiæ sedis Apostolicæ siue diœceseos Romanę, vbi cœlibatum decretis sanxerat Siricius, & jam fortè confirmauerat Innocentius, quâ de re inferiùs agemus. Hæ igitur ecclesiæ solæ in promtu erant Hieronymo; quæ ad diaconatum non nisi cœlibes vel abstinentes admitterent. Ad diaconatum, inquam: nam subdiaconatui ne ipse quidem Siricius; cæteris autem inferioribus ordinibus nemo vnquam cœlibatum vel abstinentiam imposuit. Reliquæ igitur ecclesiæ quàm plurimæ, vtut decreta sua Siricius jam publicauerat & Innocentius confirmauerat, diaconos accipiebant, qui nec virgines essent, nec continentes; nec, si vxores haberent, mariti esse desisterent. Et hæc ad libellum contra Vigilantium.

pag. 316.

pag. 191.

Reuertamur ad scripta contra Iouinianum; è quibus,

bus, & quidem ipsis illis superiùs adductis locis, Hieronymum agnouisse, quòd Apostoli sacris ministris coniugium permiserint, docere possumus. *Si Samuel,* inquit, *nutritus in tabernaculo duxit uxorem, quid hoc ad praeiudicium virginitatis? quasi non hodie quoq; plurimi sacerdotes habeant matrimonia; & Apostolus episcopum describat vnius vxoris virum, habentem filios cum omni castitate.* Alter locus clarior est. Introducit Iouinianum obijcientem: *Frustra, inquit, hac loqueris* Hieronyme: *quia & episcopi, & presbyteri, & diaconi, vnius vxoris viri & habentes filios ab Apostolo constituuntur.* Hæc obiectio; sequitur Hieronymi responsio: *Quomodo de virginibus Apostolus dicit se non habere praeceptum, & tamen dat consilium, quasi misericordiam consequutus à Domino; & hoc agit in omni illa disputatione, vt virginitatem praeferat matrimonio; & suadet quod imperare non audet, ne inijcere videatur laqueum, & plus imponere ponderis, quàm potest hominum sustinere natura: ita & in ecclesiastico ordine constituendo, quia rudis ex gentibus constituebatur ecclesia, leuiora nuper credentibus dat praecepta, ne territi ferre non possent. Deniq; & Apostoli & seniores de Ierosolymis literas mittunt, vt non amplius imponatur oneris his, qui de gentibus crediderunt, nisi vt abstineant se ab idololatriâ, & fornicatione, & à sanguine, & à suffocatis; & quasi paruulis atq; infantibus lac potum dant, non solidum cibum: nec praecipiunt de continentiâ, nec de virginitate significant, nec ad jeiunia prouocant, nec dicunt illud, —— Si vis perfectus esse, vade & vende omnia tua, & da pauperibus. Si enim adolescens ille, qui se iactauerat cuncta fecisse, quae legis sunt, audiens hoc tristis abijt, quia habebat possessiones multas; quanto magis tanta gentium multitudo, —— non habebat necesse praeceptum de castitate & continentia?* Sic igitur Hieronymus Iouiniano verba Apostolica de episcopis, presbyteris diaconis

lib. 1. c. 15.

cap. 19.

1 Cor. 7. 25.

Act. 15. 28.

Matt. 19. 21.

maritis objicienti respondet, non vt dicat, Constitui quidem maritos, sed qui posthac desinant esse mariti; quod pro sententiâ, quam tuendam susceperat, mirificè fecisset: sed quòd ratio recentis & rudis ecclesiæ aliter non tulerit, nec adstrictiora præcepta ferre potuerit. Fatetur itaq; maritos in matrimonio perseuerantes ad sacra ministeria ab Apostolo admitti, nec per eum præcipi, vt mariti esse vel maritorum officium implere desinant. *Sed & ipsa*, inquit, *episcopalis electio*, qualis videlicet hodie vbiq; ferè obtinet, *mecum facit*. Quum verba Apostoli non posset, electionem episcoporum, qualis tum vt plurimùm erat, in suas partes trahit, eique verba Apostoli, non sine aliquâ torsione, accommodare cupiens ait; *Non enim dicit* Apostolus, *Eligatur episcopus, qui vnam ducat vxorem & filios faciat, sed qui vnam habuerit vxorem, & filios in omni subditos disciplina.* Num filios etiam habuisse debet, non habere? Pergit autem, quod eo tempore de episcopis obtinuisse monuimus, vrgere & in rem suam rapere. *Certè confiteris non posse esse episcopum, qui in episcopatu filios faciat*; & cætera superiùs jam antè descripta. Quibus, quamuis episcopi non nisi cœlibes vel continentes, eo tempore & præsertim in latinâ ecclesiâ, adsumerentur, fateri tamen cogitur, maritos sæpè in presbyterium cooptari, imò virginibus non raro præferri. Cujus rei caussas inquirens, nonnumquam ipsorum episcoporum culpâ id accidere affirmat. Tandem laborat ostendere, Apostoli verba recepta isti de cœlibibus & abstinentib[illegible] episcopis consuetudini si non fauere, [illegible] *Alioqui* inquit, *si juxta sent*[illegible] *nisi mariti* [illegible] *de Apo-s*[illegible] *e non* [illegible] [1 Cor. 7, 7.]

se, sicut ego sum. Et Iohannes indignus hoc gradu existimabitur, & omnes virgines & continentes, quibus quasi pulcerrimis gemmis ecclesiæ monile decoratur.

Quamuis igitur Hieronymus, quemadmodum cæteri etiam prisci doctores communiter, virginitatem abstinentiamq; matrimonio anteponat, & sacros ministros abstinentiam insigniter decere credat, atq; adeo abstinentes esse discupiat; agnoscit tamen, Apostolos illis nullo injuncto cœlibatu vel separatione conjugium permisisse, & plurimos illo tempore in quàm plurimis ecclesijs maritos, vtut Siricius edicta sua pridem publicauerat, sacris ministerijs functos esse. Agnoscit quoq;, cœlibatum suaderi quidem posse, sed imperari non posse: illam demum *virginitatem hostiam Christi esse, cuius nec mentem cogitatio, nec carnem libido maculauerit*: talem verò non esse in manu omnium, nec à quibusuis præstari posse. *Incipere*, ait, *plurimorum est; perseuerare paucorum. vnde & grande præmium eorum, qui perseuerauerint. Si omnes virgines esse possent, numquam & Dominus diceret, Qui potest capere, capiat; & Apostolus in suadendo non trepidaret, De virginibus autem præceptum Domini non habeo.* Quin haut procul à fine prioris istius aduersus Iouinianum libri, *Tunc*, inquit, *virginitati posset officere* disputatio nostra, *si nuptias post virginitatem & viduitatis castimoniam non in gradu tertio poneremus: nunc autem, quum hæreticorum sit damnare conjugia & Dei spernere conditionem, quicquid de laude dixerit nuptiarum* Iouinianus, *libenter audimus.* Nuptias igitur laudari libenter audit Hieronymus. Bonas igitur esse & culpari non oportere, fatetur.

l. 1. adv. Iouin. cap. 7.

cap. 21.

cap. 25.

Interim occurrunt isto libro, quæ in contrarium exorbitant, interpretis admodum benigni indiga: quam-

quamquam vel à tali vix poterunt omnia excusari. Ex ijs nonnulla hic adscribemus, vt lectori constet, Hieronymo, quum de conjugio agitur, fidem haberi, & verba eius in auctoritatem trahi non posse. *Si bonum est*, inquit, *mulierem non tangere, malum est ergo tangere: nihil enim bono contrarium est nisi malum. Si autem malum est & ignoscitur, ideo conceditur, ne malo quid deterius fiat. —— Oro te, quale illud bonum est, quod orare prohibet? quod corpus Christi accipi non permittit? Quamdiu impleo mariti officium, non impleo Christiani.* Ita lectum fuit in editionibus veteribus & Erasmicis. Marianus Victorius mutauit, & *continentis* reposuit. Etiam in Apologiâ ad Pammachium, vbi locus repetitur, vel librarij vel Hieronymus ipse, post reprehensionem cautior, quod aliàs intolerabile erat, eâ suffectâ voce mitigauit. Videtur autem omnino, quod veteres editiones habent, primitùs scripsisse. Id enim & ardor declamationis & consequentia sermonis exigit. Orare & corpus Christi accipere officia sunt Christiani. Ea præstare prohibet officium mariti. Ergo quamdiu impleo mariti officium, non impleo Christiani. Aliter, sermo non cohæret, & frigus est à feruore Hieronymiano valde alienum.

cap. 4.

E Tertulliani autem libro de monogamiâ, quem alioquin ipse alicubi hæreticum appellat, & altero, cui titulus Exhortatio ad castitatem, itidem in hæresi scripto, non pauca hausit, quædam etiam verbotenus expressit. Inter cætera sunt, quæ subijcio: *Ideo melius est nubere, quia peius est vri. Tolle ardorem libidinis, & non dicet, Melius est nubere. Melius enim semper ad comparationem deterioris respicit, non ad simplicitatem incomparabilis per se boni. Velut si diceret, Melius est vnum oculum habere, quam nullum;*

[illegible] pag.

cap. 5.

melius

melius est vno inniti pede, & alteram partem corporis baculo sustentare, quàm fractis cruribus repere. Quid ais Apostole? —— Vbi de continentia loqueris & virginitate, Bonum est, ais, homini mulierem non tangere; &, Bonum est eis, si sic permanserint, vt ego; &, Puto hoc bonum eis esse propter instantem necessitatem; &, Quia bonum est homini sic esse. Vbi ad nuptias venis, non dicis, Bonum est nubere, quia non potes iungere, Quàm vri: sed dicis, Melius est nubere, quàm vri. Si per se nuptiæ sunt bonæ, noli illas incendio comparare, sed dic simpliciter, Bonum est nubere. Suspecta est mihi bonitas eius rei, quam magnitudo alterius mali malum esse cogit inferius: ego autem non leuius malum, sed simplex per se bonum volo. Confer nunc Exhortationis Tertullianicæ ad castitatem & libri De monogamiâ vtrobique caput tertium, & vnde sua Hieronymus hauserit, illico videbis.

Quinetiam dicta Apostolica, quæ de studio peccandi & manifestis criminibus agunt, conjugio aliquoties aptat. *Legimus, quòd Moses, id est, lex habuerit vxorem: ostende mihi Iesum Naue vel vxorem habuisse, vel filios. —— Comparemus vtriusq; sepulturam. Moses in terrâ Moab moritur, Iesus in terrâ Iudææ. Ille sepelitur in valle contra domum Phegor, quod interpretatur ignominia; propriè quippe Phegor linguâ Hebraicâ Priapus apellatur: hic in monte Ephraim ab aquilone montis Gaas. Et est in verbis simplicibus semper Scripturarum diuinarum sensus augustior. Quia apud Iudæos gloria erat in partubus & parturitionibus; & maledicta sterilis, quæ non habebat semen in Israël; & beatus, cuius erat semen in Sion & domestici in Ierusalem; & in benedictione maximâ ponebatur, Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ, filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ: idcirco sepulcrum eius* (Mosis, legem & veterem populum figurantis) *positum in valle describitur contra*

cap. 11.

Psal. 128, 3.

contra

contra domum idoli, quod propriè libidini consecratur. Nos autem, qui militamus sub Iesu duce, vsque ad præsentem diem ignoramus, vbi Moses sit sepultus: contemnimus enim Phegor (hìc sanè de contemtu conjugij loquitur) *& omnem ignominiam eius, scientes quòd qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* Rom. 8, 8.

Item: *Scribit inter cætera Paulus Apostolus ad Romanos*; cap. 22. *Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? nam finis illorum mors est. nunc verò liberati à peccato, serui autem Dei facti, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.* Rom. 6, 21. *Puto quòd & nuptiarum finis mors sit: fructus autem sanctificationis, qui vel ad virginitatem vel ad continentiam pertinet, vitâ pensatur æternâ. Ac deinde: Itaque fratres mei & vos mortificati estis legi per corpus Christi, vt sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, vt fructificemus Deo. Quum enim essemus in carne, passiones, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, vt fructificarent morti.* —— Rom. 7, 4. *Ac manifestiùs in consequentibus docet, Christianos non ambulare secundum carnem, sed secundum spiritum, dicens; Qui enim secundum carnem sunt, quæ carnis sunt, sapiunt, qui verò secundum spiritum, quæ sunt spiritus, sentiunt. nam prudentia carnis mors est: prudentia autem spiritus, vita & pax. Quoniam prudentia carnis, inimicitia est in Deum: legi enim Dei non subijcitur: nec enim potest. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt; & cætera.* Rom. 8, 5. *Si prudentia carnis inimicitia est in Deum, & qui in carne sunt, Deo placere non possunt; arbitror eos, qui seruiunt officio conjugali, quòd prudentiam carnis diligant, & in carne sint.* Rursus: *Quodcumque seminauerit homo, hoc & metet. Qui seminat in carne sua, de carne metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.* cap. 23. Gal. 6, 7. *Existimo, quòd qui vxorem habet, quamdiu reuertitur ad idipsum, ne tentet eum satanas, in carne seminet & non in spiritu.* Quis talia com-

 modè

modè & constanter excusare possit, nedum defendere?

11 de Continent. c.9. Rectè itaque Claudius Espensæus: *Multa viro sancto in virginitatis fauorem exciderunt coacta & violenta.* Qualia sunt etiam ista: *Qui se, inquit Saluator, castrauerunt propter regnum cælorum. Si castrati mercedem habent regni cælorum, ergo qui se non castrauerunt, locum non possunt accipere castratorum.* —— *Væ prægnantibus & nutrientibus in illo die.* *Non hic scorta, non hic lupanaria condemnantur, de quorum damnatione nulla dubitatio est; sed vteri tumescentes, infantum vagitus, & fructus atque opera nuptiarum.*

cap. 7.

cap. 9. Præterea: *Nuptiæ terram replent, virginitas paradisum.* Perinde, quasi solæ virgines paradisum intrent.

cap. 14. Item: *Tunc saluabitur mulier, si illos genuerit liberos, qui virgines permansuri sunt; si quod ipsa perdidit, acquirat in liberis, & damnum radicis & cariem flore compenset & pomis.* Quasi saluari nequeat, si liberos matrimonia contracturos genuerit. Hæc & huiusmodi alia in honorem Hieronymi nos sanè dissimularemus, si tot seculis publicè lecta dissimulari possent, & metus non esset, ne magni doctoris auctoritas simplicioribus imponat, vel eâ apud imperitos ad fraudem Pontificij abutantur. Fortè suâ sponte & nisi euidentia rei cogat, non fatebuntur omnes, quod fassus est Claudius Espensæus, aut quod Alfonsus Viruesius, scribens Philippicâ XIIX: *Iniquior fuit matrimonio Hieronymus, non negamus.* De matrimonij itaque dignitate & sanctitate quum quæritur, ad suffragium cum cæteris sanctis Patribus, à quibus seorsim sentit, Tertulliani quàm præceptoris sui Nazianzeni doctrinæ multò propior, non admittitur.

Neq; mirum, istos aduersus Iouinianum libros Romam perlatos complurium mentes, non minùs fortè, quàm

quàm Iouiniani errores fecerant, turbasse, & Pammachium summum Hieronymi amicum, vt manibus hominum subduceret supprimeretque, conatum esse. Quod rectè factum, etiamsi exemplis subitò multiplicatis consilium successus destitueret, ipse in epistolâ ad Pammachium non diffitetur Hieronymus. *De opusculis meis*, inquit, *contra Iouinianum, quòd & prudenter & amanter feceris exemplaria subtrahendo, optimè noui. Sed nihil profuit ista diligentia.* Mittit igitur Apologiam, quâ se, quantum potest, defendit & excusat. Inprimis vrget, quæ de conjugio commodè scripserat, qualia esse nonnulla nos ipsi suprà diximus; & his cætera acerbè dicta mitigare & diluere conatur. *Quum toties*, inquit, *& tam crebrò lectorem admonuerim, —— me ita recipere nuptias, vt continentes viduas virginesq; præferrem: debuerat prudens & benignus lector etiam ea, quæ videntur dura, æstimare de cæteris, & non, in vno atq; eodem libro, criminari, me diuersas sententias protulisse. Quis enim tam hebes & sic in scribendo rudis est, vt idem laudet & damnet?* Quomodo tamen cum istis sanis illa dura & dira conciliari possint, non facilè apparet. Certè si vt sonãt & jacent, id est, sensu simplice & genuino, præsertim si dicta Apostolica eo, quo ab Apostolo pronunciata sunt, capiantur; conciliari non possunt. Quum autem conciliari nihilominus cupiat Hieronymus, sumantur vt exeuntia à suo illo proprio & germano sensu; ad eum ferè modum, quo Siriciana emollienda esse suprà monuimus. Et huc tandem ipse labitur, producens exempla veterum scriptorum cùm exoticorum tum ecclesiasticorum, qui aduersarios simili scribendi genere confutârint. *Origenes*, ait, *Methodius, Eusebius, Apollinarius multis versuum millibus scribunt aduersus*

epist. 51.

cap. 4.

Celsum & Porphyrium. Considerate, quibus argumentis & quàm lubricis problematibus diaboli spiritu contexta subuertant. Hic rectè Marianus Victorius: *Lubrica dixit, quòd interdum ambiguis ac veluti non subsistentibus argumentationibus in disputando vtantur*. Paulum quoque Apostolum (vide, quid non sui defendendi ergò homines moliantur!) inuoluere, & secum in eumdem gregem compingere, siue paris in disputando artificij arguere audet. Non tamen se prorsus ἀναίτιον facere videtur, neque non agnoscere, quòd modum quadamtenus excesserit; suam vehementiam præcipiti disputationis ardori & desiderio feriendi ac obruendi aduersarium imputans. *Delicata doctrina est,* inquit, *pugnanti ictus dictare de muro, & quum ipse vnguentis delibutus sis, cruentum militem accusare formidinis. Nec hoc dicens statim iactantiæ reus sum, quòd cæteris dormientibus solus certauerim: sed hoc dico, cautiùs eos posse pugnare, qui me viderint vulneratum.* Quid est ipsum vulneratum esse, nisi feruore disputationis modum excessisse & reprehensioni obnoxium factum esse? *Nolo tale certamen adeas, in quo tantum te protegas, & torpente dextrâ, sinistrâ clypeum circumferas. Aut feriendum tibi est, aut cadendum. Non possum te existimare victorem, nisi aduersarium videro trucidatum. Legimus ——— plura esse genera dicendi, & inter cætera, aliud esse γυμναστικῶς scribere, aliud δογματικῶς. In priori vagam esse disputationem, & aduersario respondentem nunc hæc nunc illa proponere; argumentari vt libet; aliud loqui; aliud agere; panem, vt dicitur, ostendere, lapidem tenere. In sequenti autem aperta frons, &, vt ita dicam, ingenuitas necessaria est.* Hoc itaque gymnastico scribēdi genere & feruore disputationis vel quacumque commodâ ratione possumus, hyperbolas & hallucinationes Hieronymi excusemus; aut certè, si

quas

quas excusare non possumus, cæteris multis & præclaris eius viri in ecclesiam meritis condonemus. Lubet dicere cum Iosepho Scaligero: *Paucis erroribus Hieronymi mille benefacta eius, quæ illis opponamus, habemus. In illis hominem Hieronymum, in istis supra multos homines eum fuisse meminerimus: cui vni plus debent ecclesiasticæ literæ, quàm multis alijs, quamuis summis viris.*

Proleg. in Euseb.

Ad vnum adhuc & alterum eius Apologiæ locum, quod ex superioribus aliàs constare poterat, iterum admonebimus. Dicit sub finem: *Episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in æternum pudici.* Intelligi oportet non de omnibus, sed de Romanâ & paucis alijs ecclesijs, quas libro contra Vigilantium disertiùs expressit: præcipuè de Romanâ, cuius & ipse presbyter erat, & Pammachius membrum, constitutionibus sui episcopi ad cœlibatum adstringentibus nunc obnoxiæ. Eadem ratione, vel certè de abstinentiâ non perpetuò, sed ministerij tempore præstandâ capienda sunt ista verba: *Perspicuè nuptias diximus concedi in euangelio: sed tamen easdem in suo officio permanentes præmia castitatis capere non posse. Quod si indignè accipiunt mariti, non mihi irascantur, sed scripturis sanctis; imò episcopis, & presbyteris, & diaconis, & vniuerso choro sacerdotali & leuitico, qui se nouerunt hostias offerre non posse, si operi seruiant conjugali.*

cap. 1.

Hieronymo sanè, vt audiuimus, refutatio Iouiniani cessit non admodum feliciter. Quin effecit potiùs, vt aliquamdiu *iactaretur, Iouiniano responderi non posse cum laude, sed cum vituperatione nuptiarum.* Hi itaque sermones post aliquot annos occasionem dederunt Augustino, (ita enim ipse in posteriore Retractionum) vt librum

cap. 22.

de Bono conjugali scriberet; quo videlicet doceret, virginitatem nuptijs, etiamsi ipsæ quoque bonæ & laude dignæ sint, nihilominus præferri posse. *Vbi* tamen, inquit, *de propagatione filiorum, priusquam homines mortem peccando mererentur, quoniam cõncubitus mortalium corporum res videtur, quæstio magna dilata est: sed in alijs postea literis nostris satis, quantum arbitror, explicatur.* Nempe libro de Bono conjugali homines in statu innocentiæ, propagandæ sobolis ergo concubitu vsuros fuisse, non audet affirmare: quod tamen decimoquarto de Ciuitate Dei luculenter adserit; vnde nos quoque suo suprà loco pauca descripsimus. Interim Hieronymo & Tertulliano satis expressè contradicit. *Honorabiles nuptiæ in omnibus,* inquit, *& thorus immaculatus. Quod non sic dicimus bonum, vt in fornicationis comparatione sit bonum. Alioquin duo mala erunt, quorum alterum peius. Aut bonum erit & fornicatio, quia est peius adulterium. Peius est enim alienum matrimonium violare, quàm meretrici adhærere. Et bonum adulterium, quia est peior incestus. — Hoc autem falsum esse quis dubitet? Non ergo duo mala sunt connubium & fornicatio, quorum alterum est peius: sed duo bona sunt connubium & continentia, quorum alterum est melius.* Rursus post aliqua: *Certè dubitare fas non est, nuptias non esse peccatum. Non itaq; nuptias secundum veniam concedit Apostolus. Nam quis ambigat absurdissimè dici, non eos peccasse, quibus venia datur? Sed illum concubitum secundum veniam concedit, qui fit per incontinentiam, non sola caussâ procreandi, sed etiam aliquando nulla caussa procreandi, quem nuptiæ non fieri cogunt, sed ignosci impetrant.* Hæc opponuntur Hieronymianis istis: *Hoc, inquit* Apostolus, *dico juxta indulgentiam, non juxta imperium. Et mussitamus adhuc nuptias non vocare indulgentiam, sed præceptum? Quasi non eodem modo & se-*

cap. 11. & 15 vide p. 75. — cap. 8. — cap. 10. — 1 Cor. 7, 6. — lib. 1 adv. Iouin. c. 5.

& secunda & tertia matrimonia concedantur: quasi non & fornicatoribus per pœnitentiam fores aperiantur ecclesiæ; quodq́; his est maius, & incestis.

De sanctitate verò conjugum Christianorum idem Augustinus, paucis interjectis, præclarè: *Quod ait* Apostolus, *Quæ innupta est, cogitat ea quæ sunt Domini, vt sit sancta & corpore & spiritu; non sic accipiendum est, vt putemus non esse sanctam corpore Christianam conjugem castam. Omnibus quippe fidelibus dictum est, Nescitis, quoniam corpora vestra templum in vobis est Spiritus sancti, quem habetis à Deo? Sancta sunt etiam corpora conjugatorum, fidem sibi & Domino seruantium. Cui sanctitati cuiuslibet eorum nec infidelem conjugem obsistere, sed potiùs sanctitatem vxoris prodesse infideli viro, aut sanctitatem viri prodesse infideli vxori idem Apostolus testis est, dicens, Sanctificatus est enim vir infidelis in vxore fideli, & sanctificata est mulier infidelis in fratre fideli.* Et sanè Scriptura nuspiam sanctitatem collocat in abstinentiâ à propria vxore, sed, quod hanc rem siue commercium muliebre attinet, in abstinentiâ à fornicatione. Ita Apostolus Paulus: τοῦτο ἐστι θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἁγιασμὸς ὑμῶν, ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας. *Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestri, nempe vt abstineatis à fornicatione.* Idem, quando Romanis, Corinthijs, Ephesijs, Philippensibus, Colossensibus scribit, *sanctis* se scribere dicit, & tamen plerisque conjugatis scribebat, solis abstinentibus & cœlibibus minimè. Similiter Apostolus Petrus scribit *electis secundum præscientiam Dei Patris ad sanctificationem spiritus*, siue spiritualem; & tamen conjugibus scribit: imò mulieres subditas suis viris, *sanctas* prædicat. Quum itaque conjugium sit sanctum, conjuges sint sancti, & corpora conjugum fidem sibi & Domino seruantium, vt Augustinus loqui-

cap. 11.
1 Cor. 7, 34.
1 Cor. 6, 19.
1 Cor. 7, 14.
1 Thess. 4, 3.
1 Pet. 1, 2.
1 Pet. 3, 5.

loquitur, sancta; ineptum est metuere, ne sacra ministerio conjugatorum polluantur, & non magis vereri, ne, si ministris conjugium incontinentiæ & libidini compescendæ diuinitùs ordinatum vniuersè & simpliciter adimatur, ab ipsis sine illo sancto & diuino remedio ad fornicationes & flagitia prolapsuris inquinentur.

cap. 24. Sub finem libri triplex bonum conjugij esse docet, *Prolem, Fidem & Sacramentum.* Quod quarto Sententiarum à Petro Lombardo insertum apud Scholasticos πολυθρύλλητον euasit. dist. 31. A. Nempe quatenus conjugium est in officium, vt loquuntur, naturæ secundum speciem conseruandæ, siue propagandi generis humani, sic eius bonum & finis est proles: quatenus est in remedium culpæ siue compescendæ incontinentiæ ergò institutum, sic eius bonum est fides, nempe maritum non nisi cum suâ consuetudinem habere, & cum aliâ ne habere quidem velle; & idem de vxore, vt ita conjuges sibi mutuò fidem seruent. Et hisce bonis siue hac circumstantiarum rectitudine actum conjugalem præditum esse oportet, vt verè bonus sit & bene fiat. Quatenus autem conjugium artissimam & insolubilem Christi ecclesiæq; conjunctionem, illius erga hanc amorem & enutriendi fouendiq; studium, hujus verò erga illum obsequium figurat, sic sacramentum est. Quæ variè & prolixè à Scholasticis tractata apud ipsos videri possunt.

Nos ad edictum Siricij reuertamur. Quod à paucis ecclesijs acceptatum & in praxin traductum fuisse ex ipso Hieronymo ostendimus. Nunc insigne aliud exemplum subjungemus. Paulinus genere Romanus, ortu Aquitanus, nec magis familiæ & opum splendore, quàm eruditione & eloquentiâ illustris è Galliâ in Hi-

spani-

ſpaniam profectus Barcinone presbyter ordinatus fuit, & nihilominus vxorem abs ſe non ſegregauit, ſed itinerum comitem vitæq; ſociam retinuit & ſecum ſemper habuit. De ordinatione ſuâ ſic ipſe ad Alipium: *Quod indicaſti, jam de humilitatis noſtræ nomine apud Mediolanum te didiciſſe, quũ illic initiareris, fateor curioſiùs me velle condiſcere, vt ex omni parte te nouerim, quò magis gratuler, ſi à ſuſpiciendo mihi patre noſtro Ambroſio vel ad fidem inuitatus es, vel ad ſacerdotium conſecratus, vt eumdem ambo videamur habere auctorem. Nam ego, etſi à Delphino Burdegalæ baptizatus, à Lampio apud Barcilonam in Hiſpaniâ per vim inflammatæ ſubitò plebis ſacratus ſim: tamen Ambroſij ſemper & dilectione ad fidem nutritus ſum, & nunc in ſacerdotij ordine confoueor. Deniq, ſuo me clero vendicare voluit, vt etſi diuerſis locis degam, ipſius presbyter cenſear.* In aliâ ad Seuerum epiſtolâ hæc ſunt verba: *Nos modò in Barcinonenſi ciuitate conſiſtimus. Poſt illas literas, quibus reſcripſiſti, die Domini quo naſci carne dignatus eſt, repentinâ (vt ipſe teſtis eſt) vi multitudinis, ſed credo ipſius ordinatione, correptus & presbyteratu initiatus ſum (fateor) inuitus, non faſtidio loci; nam teſtor ipſum, quia & ab æditui nomine & officio optaui ſacram incipere ſeruitutem: ſed vt aliò deſtinatus, alibi (vt ſcis) mente compoſitus & fixus, nouum inſperatumq, placitum diuinæ voluntatis expaui. —— Scito tamen voti communis, eodem Domino præſtante, ſaluam eſſe rationem. Nam eâ conditione in Barcinonenſi eccleſiâ conſecrari adductus ſum, vt ipſi eccleſiæ non alligarer, in ſacerdotium tantùm Domini, non etiam in locum eccleſiæ dedicatus.* Item in epiſtolâ ad Amandum: *Vi ſubita inuitus, quod fateor, adſtrictus & multitudine ſtrangulante compulſus, quamuis cuperem calicem ipſum à me tranſire, tamen neceſſe habui dicere Domino, Verum non mea voluntas fiat, ſed tua.*

Inter Aug. epiſt. 35.

Paulin. ep. 6.

epiſt. 12.

Habuit ſecum eo tempore conjugem Theraſiam,

quam nusquam amandauit, nec consortium sociæ vitæ diremit. Docemus hoc primùm ex Ausonij ad Paulinum, & hujus vicissim ad Ausonium epistolis. Accusat Ausonius Paulinum, quem olim erudierat, quòd veteris amicitiæ oblitus officium scribendi penitus intermittat. Inter cætera:

Auson. ep. 23.

Si prodi Pauline times, nostræq́; vereris
Crimen amicitiæ, Tanaquil tua nesciat istud.

epist. 25. Et aliâ epistolâ:

Vertisti Pauline tuos dulcissime mores.
Vasconis hoc saltus & ninguida Pyrenæi
Hospitia, & nostri facit hoc obliuio cœli.

Ad hæc Paulinus respondet:

Paulin. ad Auso. ep. 2.

Ne me igitur venerande parens his, vt male versum
Increpites studijs, neq́; me vel conjuge carpas,
Vel mentis vitio. non anxia Bellerophontis
Mens est; nec Tanaquil mihi, sed Lucretia conjunx;
Nec mihi nunc patrij est, vt vis, obliuio cœli.

epist 3. Item: *Continuata meæ durare silentia linguæ,*
Te numquam tacito, memoras, placitamq́; laboris
Desidiam exprobras, neglectæq́; insuper addis
Crimen amicitiæ, formidatamq́; jugalem
Obijcis.

Hinc manifestum Paulino suam conjugem indiuiduam vitæ sociam fuisse. Quin postquam ex Hispaniâ reuersus venditis & in pauperes distributis amplissimis facultatibus secessum in agro Nolano elegisset, & amandatis omnibus secularibus curis, pietati, meditationi & cultui diuino se totum dedidisset; non tamen propterea cohabitationem abrupit, aut vxorem à se abdicauit, sed secum semper habuit, & epistolis plerisque, quas ad alios

lios pietatis & eruditionis plenas dedit, suum & vxoris nomen præfixit, huiusmodi inscriptione: *PAVLINVS ET THERASIA PECCATORES.* De his ipsis sanctus Ambrosius epistolâ ad Sabinum: *Paulinum splendore generis in partibus Aquitaniæ nulli secundum, venditis facultatibus tam suis, quàm etiam conjugalibus, in hos se induisse cultus ad fidem comperi, vt ea in pauperes conferat, quæ redegit in pecuniam, & ipse pauper ex diuite factus tamquam deoneratus graui sarcinâ. domui, patriæ, cognationi quoq; valedicat, quò impensiùs Deo seruiat. Elegisse autem affirmatur secretum Nolanæ vrbis, vbi tumultum fugitans æuum exigat. Matrona quoq; virtuti & studio eius proximè accedit, neq; à proposito viri discrepat: denique transscriptis in aliorum jura suis prædijs virum sequitur, & exiguo illic conjugis contenta cespite solatur se religionis & caritatis diuitijs. Soboles eis nulla, & ideo meritorum posteritas desiderata. Hæc vbi audierint proceres viri, quæ loquentur? Ex illâ familiâ, illa prosapiâ, illâ indole tantâ præditum eloquentiâ migrasse à Senatu, interceptam familiæ nobilis successionem,* abalienatis scilicet facultatibus, in quas heredes non sint successuri: *ferri hoc non posse. Et quum ipsi capita & supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiunt sacra, si fortè Christianus vir attentior sacrosanctæ religioni vestem mutauerit, indignum facinus appellant.* Hieronymus etiam ob hujusmodi viuendi institutum monachis eum annumerat: etsi propriè loquendo monachus non fuit, quandoquidem vxorem à se non segregauit. Hinc ad eum ipse Hieronymus: *Sanctæ sororis tuæ ligatus es vinculo, & non penitus expedito pergis gradu.* Item: *Sanctam conseruam tuam & tecum Domino militantem, per te salutari volo.*

epist. 15.

epist. 11.

Ad Augustinum quum scripsisset Paulinus, ille rescribens itidem conjugis mentionem facit, hujusmodi

epist. 31. verbis vsus. *Legi literas tuas fluentes lac & mel, — legerunt fratres. — Amant te omnes in eis, & amari abs te cupiunt. Laudatur & benedicitur Deus, cuius gratia tu talis es. Ibi excitatur Christus, vt ventos & maria tibi placare tendenti ad stabilitatem suam dignetur. Ibi conjunx excitatur, non dux ad mollitiem viro suo, sed ad fortitudinem redux in ossa viri sui. Quam in tuam vnitatem redactam & redditam, & spiritalibus tibi tanto firmioribus, quanto castioribus nexibus copulatam, officijs vestra sanctitati debitis in te vno ore salutamus.* Hic forte dicent subindicari votum aliquod abstinentiæ, per verba scilicet, *spiritalibus tibi tanto firmioribus, quanto castioribus nexibus copulatam.* Sed id frustra dixerint. nam conjugalis cohabitatio casta est: inter Christianos verò etiam spiritualis est. Quippe *vas suum possident in sanctificatione & honore, non in morbo cupiditatis, sicut gentes, quæ non nouerunt Deum.* Nempe sobriè, moderate & non nisi in debitum finem conjugio suo vtuntur. Præ conjugijs itaq; gentium, quantò magis spiritualia conjugia Christianorum, id est, quanto magis ejusmodi conjuges Spiritu Dei reguntur, tanto quoque castiora sunt. Et fuerat Paulinus, quamuis tum presbyter, non ita pridem conuersus, quin ante annum baptizatus: quò fortè respicit Augustinus. Baptismum itaq; Paulini haut magno interuallo excepit eius presbyteratus. Docemus ista ex ipsius Paulini epistolâ, cui suâ Augustinus respondit, quæque illam in codicibus proximè antecedit. *Ætas mihi*, inquit, *secundum carnem ea jam est, quâ fuit ille ab Apostolis in portâ speciosâ verbi potestate sanatus*, id est, annorum ampliùs quadraginta. *In natalibus autem animæ, illius adhuc mihi tempus infantiæ est, quæ intentatis Christo vulneribus immolata digno sanguine agni victimam præcucurrit, & Domini-*

cam

1 Thess. 4, 4.

Inter Aug. epist. 31.

Act. 4, 22.

eam auspicata est passionem. Atq; ideo vt infantem, adhuc verbo Dei & spirituali ætate lactentem, educa verbis tuis, vberibus fidei, sapientiæ, caritatis inhiantem. Si officium commune considerâs, frater es; nempe presbyteri ambo erant: *si maturitatem ingenij tui & sensuum, pater mihi es, etsi fortè sis æuo junior, quia te ad maturitatem meriti honor seniorem prouexit, & juuenem cana prudentia. Foue igitur & corrobora me in sacris literis & spiritalibus studijs, tempore (vt dixi) recentem.* Agnus anniculus in victimam paschalem, typum victimæ Christi, adsumebatur. Eam infantiam sibi secundum natales animæ esse dicit Paulinus. Ad priorem itaque vitæ statum respiciens Augustinus nexus conjugij inter ipsum & conjugem Therasiam nunc *spiritales, firmiores, castiores* meritò prædicat. Quæ verba ita Paulino placuerunt, vt ijs ipse ad Aprum scribens, vti voluerit. epist. 10.

Id sanè negari nequit, Paulinum conjugem secum semper habuisse, & in itineribus circumduxisse. Quod, si omnem cohabitationem & consuetudinem conjugalem presbytero illicitam existimasset, numquam fecisset. Et hoc sine dubio est, quod de Siricij *vrbici Papæ superbâ discretione* eum conquestum esse suprà diximus. pag 140. Nempe Siricius presbyteris vxores interdixerat. At Paulinus suam secum habebat, nec auelli passus est. Siricius igitur eum vt presbyterum agnoscere nolebat, siue è presbyterorum choro superbâ discretione ejicere cupiebat. Hoc est, quod dicit, *Indicare poterunt conserui nostri, pueri tui, quantum nobis gratiæ dominicæ detrimentum faciat vrbici papæ superba discretio.* Nihilominus Augustinus nuper factus episcopus vtrumq; conjugem, vt vnà in Africam veniant, invitat & hortatur. *Quamquam,* ait, *jugum Christi per seipsum lene sit, & sarcina leuis, tamen pro-* epist. 34.

 pter

pter nostram asperitatem atq; infirmitatem si quid me mordet hoc vinculum atq; urget hoc onus, (loquitur de onere recens susceptì episcopatus) *ineffabilis nobis aliquanto vestra præsentiæ solatio tolerabilius & portabilius redderetur. Vos audio curis eiusmodi expeditiores liberioresq; viuere. Quare non impudenter ego rogo vos, & postulo, & flagito, vt in Africam majore talium hominũ siti, quàm siccitatis nobilitate laborantem, venire dignemini.* Et post aliqua: *Hanc ergo Christi gloriam etiam oculis nostrorum hominum cupimus admoueri, in vno conjugio propositα vtriq; sexui calcandæ superbiæ, non desperandæ perfectionis exempla.* Si illicita & nefaria presbyteri cum suâ vxore consuetudo, quomodo quæso Paulinus & Therasia socium iter sicut antè ex Hispaniâ in Galliam & Italiam, ita nunc ex Italiâ in Africam absque ingente scandalo instituerent?

In hujus ipsius, quo de nunc egimus, Paulini epistolis aliud inuenio exemplum presbyteri conjugati, Apri videlicet, qui ad Christum nuper conuersus ex aduocato & judice seculari presbyter factus vxorem à se non segregauit, sed vitæ sociam & in re familiari administrandâ adiutricem habuit, seu potiùs in eam, vt ipse liberiùs Deo vacaret, omnem rei domesticæ curam rejecit. Doceo omnia ex epistolis Paulini. Et primò conuersionem Apri, quem in hunc modũ affatur Paulinus:

epist. 17. *Beatus es frater, & bene tibi erit, quia non carne & sanguine, sed spiritu cœlestis Patris reuelante didicisti, quod re inconcussa fide tenere & liberâ voce profiteri sanctissimo ad me epistolæ tuæ fine firmasti; Christum Iesum crucifixum, Dei filium, Deum, cui flecti omne genu terrestrium, cœlestium & infernorum, & quem ad dexteram virtutis & in gloriâ esse Dei patris omnis lingua confitetur. Hunc tu dominum & deum nostrum, quia non æstimabitur alius ad eum,*

eum, toto arcana pietatis mysterio amplexus, dominum & deum, Dei filium ante secula, factum ex semine Dauid in hoc seculo, & nunc ex resurrectione mortuorum in spem æternitatis humanæ viuentem in secula, vt est credis, & vt credis, prædicas: & rudem esse te atq; infantem Deo dices? Item: *Quare si quid humani sapiunt ij, qui inficiantur animo, quem figurâ præferunt hominem, admirentur in te & laudent Deum; & hanc beatissimam immutationem mentis ac vitæ tuæ, non existiment errorem stultitiæ tuæ, sed sapientiæ Dei esse virtutem intelligant. Quanto enim prudentiorem te cæteris & doctiorem fuisse meminerunt, tanto euidentior ijs esse debet operatio potentiæ Dei: quia prudentem à sententiæ suæ cursu vel statu non potest flectere, nisi summa ipsa sapientia, quod est in Christo Deus, virtutum virtus, & mens mentium, dominus majestatis, brachium excelsum. —— Vbi nunc tu ille es, aliquando terribilis vel pro tribunalibus aduocatus, vel in tribunalibus judex? vbi tua illa ceruix, tunc veriùs, vt nunc de te mentitus es, tauri pinguis? quomodo facta est docilis ac tenuis in jugo Christi, ex quo conuersus ingemuisti, & beneplacitum est in te Deo, sicut super vitulum nouellum? Depositâ ceruice tauri factus es in mansuetudinem bouis illius, qui agnouit possessorem suum. Beati oculi eorum, qui hæc in te Dei mirabilia conspiciunt, & similiter miserrimi, qui videntes non vident. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volarem ad te, & in conspectu tuo colloquioq; requiescerem, in voce exultationis & confessionis epularer? videns te, non te; & videns ex leone vitulum, videns in apro Christum, nunc versâ ferocitatis ac virtutis vice aprum seculo, agnum Deo.*

Sequitur post pauca de sacerdotio siue presbyteratu Apri: *Rarus, vt scribis, vrbium frequentator familiare secretum taciti ruris adamasti, non ocium negocio præferens, neq; te ecclesiasticæ vtilitati subtrahens, sed jam penè forensibus turbis æmulos ecclesiarum tumultus & consilia inquieta declinans. Arbitror*

bitror autem idipſum majoribus eccleſiæ vtilitatibus præparari, quòd ſalubri conſilio inſtructioni ſanctæ vacas, & intentus ſtudijs ſpiritualibus, quibus ſolitudo amica eſt, formas in te quotidie confirmaſq; Chriſtum; quò & ſeruus vtilior, & magiſter doctior digniorem te eâ, in qua nutu Dei poſitus es, ſede perficias, opere pariter & verbo potens, vt linguâ & mente tibi concors veram te Apoſtolicæ diſciplinæ formulam præbeas, præcepti dominici actor & doctor. Ita demum conſtabit non humano ſuffragio, ſed diuino te eſſe judicio ſacerdotem.

Epiſt. 19. Aliâ epiſtolâ de vxore Apri agit, & quomodo deriuatis in ſeſe familiaris rei curis & negocijs maritum ſubleuet, & à talibus immunem ad ſacra officia expeditum præſtet, exponit. Locus prolixior quidem, ſed quia pulcrè explicat, quomodo pia & induſtria conjunx marito ſacris operato non modò impedimento non ſit, ſed grandi potiùs auxilio, integer adſcribetur. *Benedicta hæc inter mulieres, & hæc quoq; deuotione fidelis, & acceptiſſima Domino, quâ ſe neceſſitatibus ſeculi pro te (velut quadam, procellis, in immobili ſcopulo ſtabilita turris) oppoſuit. Verè in ipſâ petra illa, ſuper quam ædificata domus non cadet, ſolido ſtrenuæ mentis fundata veſtigio, facta eſt tibi turris protectionis à facie inimici, vndas & turbines ſeculi frangens, piæ ſeruitutis objectu; vt tu ſecluſus à pelago tutam in eccleſiæ portu mentis inconcuſſæ ratem, meditatione continuâ ſtudiorum operumq; cæleſtium, quaſi quodam remigio ſalutis, exerceas.* 1 Tim. 4. 8. *Corporales enim, inquit, exercitatio ad modicum: nam pietas ad omnia vtilis eſt, quæ te ſubdidit Chriſto, præferentem vel jacere in domo Domini, quàm in peccatorum tabernaculis eminere; & conſeruam tuam in labore corporeo, ſed affectu ſpirituali pro tuâ animâ pignorauit, vt precium libertatis tuæ faceret ſeruitutem ſuam, non illa ſecularibus negocijs mundo, ſed Chriſto ſeruiens, propter quem mundum patitur, ne tu*

patiaris. Verè juxta diuinum opus & verbum facta in adjutorium tibi, & ad te habens conuersionem suam, de nutu tuo pendet, & in tuo statu sistit, in vestigijs tuis ambulat, in animâ tuâ animatur, pro vitâ tuâ deficit, vt in tuâ vitâ reficiatur. Curat illa seculi curas, ne tu cures. Possidere videtur, ne tu possidearis à mundo, & vt possidearis à Christo. Non illam à proposito tuo discors abjungit voluntas, sed, quod magis mirum est, concors fides opere diuidit voluntate conjunctam. Nam sine animi captiuitate rem captiuitatis in libertate spiritus administrans, firmauit manus suas in opere virtutis, brachia sua extendit ad vtilia; accincta fortiter lumbos suos, & escas pigritiæ non edens, facta est tibi tamquam nauis, quæ mercatur à longinquo; necessariâ diuisione reddens per se Cæsari, quæ sunt Cæsaris, vt quæ Dei sunt, per te ministret Deo. Nam quum tributum, sicut scriptum est, dederit cui debet tributum, tunc & manus suas adaperiens pauperi, & fructu operæ suæ porrigens inopi, spirituale vectigal pensitat, & redditum possessionis in tuæ militiæ stipendium suggerit, salutaris damni auarior, quàm letalis lucri. Quæ talis est, fidit in eâ cor mariti eius. Operatur enim (vt scriptum est) viro suo bona totâ vitâ suâ, & non mala: & ideo non sollicitus agis, quæ in domo tuâ terrenâ aguntur, sed quod in domo cœlesti agitur, strenuè liber exsequeris, nec confunderis, quum loqueris inimicis tuis in portâ: quia sapiens mulier, qualis tibi donata est, preciosior lapidibus preciosis, circumspectum te facit in foribus ecclesiæ, & duplicia pallia (inquit) fecit viro suo. Nonne tibi videtur & hæc, duplicia tibi pallia, ac purpurea vel byssina tibi vestimenta contexere, quum & illius fides gratiam tuam duplicet, quia mulier bona, corona est viro suo: & vicissim illi honor tuus, purpura est, quia temperante Domini gratiâ simpliciter fidei vnitate vestiti, superinduitis vos inuicem spiritualium operatione virtutum. Tu illi in Christo caput, & illa fundamentum tibi; cujus opere pes tuus stat in viâ

Gen. 2, 18. 3, 16.

Phrases è Proverb. 31 sumtæ.

Domini, & quam capitis tui participem faciet commembrata in Domini corpore fidei compago: quia & sollicitudinis diuersitate, saluo tamen consonæ mentis assensu, ac propositi tui junctâ sententiâ, dum tu creditam tibi dispensationem fidelis & solers talentorum herilium multiplicator exerces, nec illa, quod de terrenis elaborat fructibus, thesaurizat in terrâ; sed tuis potiùs operibus, quàm damnosis auaritiæ quæstibus fœneratur. Et ideo dabitur illi fructus à manibus suis, & laudabitur in portis filiæ Sion maritus eius in Domino. Qui vobis ab operis eiusdem labore diuerso, sed pari studio consitam segetem in communem præparat messem, vt in illâ die pariter in exultatione veniatis, afferentes manipulos vestros, ministra illa seminis, & tu ministerij seminator. Non enim defraudabitur consortio mercedis tuæ, per meritum compensationis istius, quâ non voluntati suæ obtemperans, sed saluti tuæ, huius ipsius operis documento probat judicium fidei suæ; satis indicans quanto & ipsa potiorem seculi contemtum, quàm vsum judicet, quæ spiritualia sibi maluit; non hoc seculum Christo, sed te sibi præferens. Adijciat Dominus super vos & filios vestros. Misericordia enim Domini promerita parentibus suscitauit (vt scriptum est) filios eorum, & locupletabuntur in bonis Domini. Spero autem, quòd sicut vxor tua in lateribus domus tuæ, sicut vitis abundans est, fructibus tibi pietatis exuberans, vt cadant à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis: ita & filij tui, mensam Domini tecum sicut nouellæ oliuarum circumsistere merebuntur: quos nunc arbitror diuinæ sapientiæ & bonæ conuersationis vestræ escis, vt pullos aquilarum, cibari, vt depopulatas prædâ parentum carnes, id est, carnales inimicitias, quæ aduersantur spiritui, jam nunc edere discant, & spirituali voracitate consumere, & in superna virtutum confirmatis alarum remigijs euolare. Educentur sicut filij prophetarum, —— consecrentur sicut filij Aharon, &cætera. *Ipse Dominus dixit, in duorum vel trium concordiâ se semper interfutu-*

futurum. Vnde confidimus, quia & in medio domus tuæ diuersatur, vbi & in vobis & in filijs vnus numerosarum agitur cœtus animarum. Ecce presbyterum patremfamiliâs, sacris officijs negocijsq; expeditè, & quidem operâ atque adminiculo suæ vxoris matrisfamiliâs, vacantem.

Ne quid autem dissimulare dicamur, proferemus etiam loca, quæ videri possint suadere, perpetuam ab ijs cultam fuisse abstinentiam. Videri, inquam, possint suadere, sed euincere minimè. Vtrumque conjugem Aprum & Amandam sic alloquitur Paulinus: *Officia & eloquia literarum vestrarum, quæ nobis largiter annuo commeatu penditis, indicant quàm ampla possessio nobis, & quàm fertilis terra Deo sitis, jam trigesimum fructum de vestrâ inter vos continentiâ proferentes, & quotidianis fidei communis augmentis sexagesimo propinquantes, & de prole virgineâ centesimum pollicentes.* Trigesimum fructum veteres communiter ad nuptias & conjuges referunt; vt sexagesimum ad viduas, & centesimum ad virgines. Hieronymus primo aduersus Iouinianum: *Centesimus & sexagesimus & trigesimus fructus, quamquam de vnâ terrâ & de vnâ semente nascatur, tamen multùm differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. nam & ipsa digitorum conjunctio, quasi molli se complexans osculo & fœderans* (adludit digitorum gestum & juncturam, quâ in numerando veteres vtebantur) *maritum pingit & conjugem.* Et in caput XIII Matthæi: *Primùm debemus audire, deinde intelligere, & post intelligentiam fructus reddere doctrinarum; & facere vel centesimum fructum, vel sexagesimum, vel trigesimum, de quibus pleniùs in libro contra Iouinianum diximus, & nunc breuiter perstringimus, centesimum fructum virginibus, sexagesimum viduis & continentibus, trigesimum casto matrimonio deputantes. Honorabiles enim nuptiæ, & cubile*

epist. 18.

cap. 1.

bile immaculatum. Quidam nostrorum centesimum fructum ad martyres referunt: quod si ita est, sancta consortia nuptiarum excluduntur à fructu bono. Paulinus itaque dum Apro & Amandæ trigesimum fructum tribuit, castum matrimonium & sanctum consortium nuptiarum in eis agnoscit potiùs, quàm negat. Nec vocabulum *continentiæ* quemquam turbet. Est enim & continentia conjugalis; dicendumq; cum Clemente Alexandrino: τί γάρ; οὐκ ἔστι καὶ γάμῳ ἐγκρατῶς χρῆσθαι, καὶ μὴ πειρᾶσθαι διαλύειν ὃ συνέζευξεν ὁ θεός; Item: τί δέ; οὐχὶ καὶ οἱ παλαιοὶ δίκαιοι εὐχαρίστως τῆς κτίσεως μετελάμβανον, οἱ δὲ καὶ ἐπαιδοποιήσαντο, γήμαντες ἐγκρατῶς; Et rursus: οὐκ ἐσμὲν ἐπιθυμίας τέκνα, ἀλλὰ θελήματος. καὶ τὸν ἐπὶ παιδοποιΐᾳ γήμαντα, ἐγκράτειαν ἀσκεῖν χρὴ, ὡς μηδὲ ἐπιθυμεῖν τῆς γυναικὸς τῆς ἑαυτοῦ, ἣν ἀγαπᾷν ὀφείλει, σεμνῷ καὶ σώφρονι παιδοποιούμενος θελήματι. *Quid enim? annón licet etiam matrimonio continenter uti, nec conari vt dissoluatur, quod conjunxit Deus? —— Quid vero? nónne etiam veteres justi cum gratiarum actione res conditas perceperunt, quidam autem etiam liberos susceperunt, continenter in matrimonio versati? —— Non sumus filij cupiditatis* inordinatæ, *sed voluntatis* per normam rectæ rationis gubernatæ. *Eum quoque, qui propter liberorum procreationem vxorem duxit, continentiam exercere oportet, vt ne suam quidem ipsius vxorem* inordinatè *concupiscat, quam debet diligere, honestâ & moderatâ voluntate operam dans liberis.* Similiter Ambrosius: *Discite fidei candidati continentiæ disciplinam sobriam. Nulli licet scire mulierem præter vxorem.* Christiani itaque conjuges etiam continentes sunt, siue continentiæ student. nempe vas suum non possident in morbo cupiditatis, sicut gentes: ab illicitis voluptatibus abstinent semper; interdum etiam à licitis, vt vacent jejunio & precibus; inprimis sacrorum

ſ Stromat. in medio

l. 1 de Abraham cap. 7.

crorum ministri, instante sacri ministerij tempore. Intelliguntur quoq; ex his & alijs, quæ dicta sunt superiùs, verba epistolæ sequentis, è quâ paullò antè prolixum locum depromebamus, ista videlicet: *Ibi excitatus Christus, vt directionis suæ cursum ad stabilitatem suam ducat, ventos & maria tibi placans videtur. —— Illic & conjunx non ad mollitudinem vel auaritiam viro suo, sed ad continentiam & fortitudinem redux in ossa viri sui, magnâ illâ diuini cum ecclesiâ conjugij æmulatione mirabilis est: quam in tuam vnitatem reductam ac redditam, spiritalibus tibi tanto firmioribus, quanto castioribus nexibus caritas Christi copulat; in cuius corpus transistis à vestro. Benedicti vos à Domino, qui fecit vtrumq; vnum, condens in semetipsum duo, faciens mirabilia solus, qui conuertit non solùm animas, sed & affectus, temporalia in æterna mutans. Ecce ijdem conjuges qui fuistis, sed non ita conjuges, vt fuistis: estis ipsi nec ipsi: & sicut Christum, ita & vosmetipsos jam secundum carnem non nostis. Hæc mutatio dexteræ excelsi, quæ in se manens omnia innouat, & conuertit mare in aridam, ad continentiæ siccitatem stringens fluenta vitiorum. Benedicta hæc inter mulieres,* & reliqua, quæ antè descripta. Priora illorum ad Augustini imitationem ex epistolâ, quam ab ipso acceperat, Paulinus expressit; sicut illa ipsa & Augustiniana priùs producta conferenti manifestum fit. Quæ igitur ibi annotauimus, hîc repetita censeri debent. Similiter quod dicit, *Ecce ijdem conjuges, qui fuistis, sed non ita conjuges vt fuistis: estis ipsi nec ipsi*; ita dictum est à respiciente ad conuersionem ipsorum è gentilismo ad Christianismum, & hinc ortam mutationem, quemadmodum aliâ epistolâ eidem Apro dixerat, *Videns te non te.* Porrò, *Sicut Christum, ita & vosmet ipsos jam secundum carnem non nostis*, id est, secundum morbum effrenis & inordinatæ cupidita-

epist. 39.

pag. 380.

epist. 37.

 pidita-

piditatis. De continentiâ conjugum Christianorum paullò antè diximus; eamque hîc ipse Paulinus non matrimoniali sobriæ cohabitationi, sed vitijs opponens, dicit eâ stringi siue inhiberi & compesci non legitimum castumque commercium, sed fluenta vitiorum. Et sanè locus, qui mox sequitur & priùs prolixè descriptus est, euidenter docet, Aprum & Amandam in vnis ædibus illum vt patremfamiliâs, hanc vt matremfamiliâs cohabitasse. Id verò, si commercium presbyteri cùm vxore flagitium creditum fuisset, licere non potuisset, vtpote prorsus irrationabile, & sinistris suspicionibus ac scandalis, si quicquam aliud, vehementer obnoxium, sicut alibi pridem ostendimus.

pag. 264. & seqq.

Siricij decreta multis in latinâ ecclesiâ displicuisse, à multis nec admissa nec obseruata fuisse hinc constat. Constat itidem idipsum è rescriptis Innocentij, qui post intermedium Anastasium Siricio successit, & decreta Siriciana non modò renouauit, sed artiùs etiam strinxit. Collocat autem fundamentum sui rigoris non in sanctionibus Apostolicis, nec in praxi priscæ ecclesiæ, sed in ipsis illis sui decessoris Siricij statutis. Quin & ipsa Siricij verba repetit, vt conferenti primo statim intuitu patet. Epistolâ ad Victriciũ episcopũ Rothomagensem talibus vtitur: *Quod dignũ & pudicũ & honestũ est tenere ecclesia omnimodò decet, vt sacerdotes & leuitæ cum vxoribus suis non coëant, quia ministerij quotidiani necessitatibus occupantur. Scriptum est enim, Sancti estote, quoniam & ego sum sanctus Dominus Deus vester. Nam si priscis temporibus de templo Dei sacerdotes anno vicis suæ non discedebant*; & cætera. Quanta inscitia duorum Romæ episcoporum & Siricij & Innocentij ephemerias sacerdotum Aharonicorum, quę non nisi

cap. 9.

nisi hebdomadariæ fuerunt, annuas facientium! Et leguntur inter Augustini epistolas nonnullæ Innocentij, in quibus *et dictionem & ingenium & eruditionem tali dignam præsule desiderari* obseruat Erasmus; ipsum item Innocentium *sæuum potiùs quàm eruditum, & instructiorem ad damnandum, quàm ad docendum.* Cæterùm data est illa ad Victricium epistola Honorio Augusto sextùm & Aristoneto COSS. hoc est, anno æræ Christianæ CCCCIV. Et sic ad quinctum seculum jam peruenimus.

Inter Augúst. epist. 91 & 96.

Anno autem sequente Stilicone secundùm & Anthemio COSS. aliam dedit ad Exuperium Tholosanum, quâ pleraque prioris illius repetit, & nonnulla addit, quæ omnia mox subijcientur. Consuluerat Innocentium Exuperius de quæstionibus nonnullis, ad quas ille respondens modestè sanè præfatur, non profectò tamquam pro irrefragabili potestate ex infallibili cathedrâ, vt hodiè jactatur, pronunciaturus, sed tamquam doctor & episcopus collegam suum consilij cupidum pro sui captus modulo instructurus. Præfatio in hunc modum concepta est: *Innocentius Exuperio episcopo Tholosano salutem. Consulenti tibi, frater carissime, quid de proposità specie vnaquaq; sentirem, pro captu intelligentiæ meæ, quæ sunt visa, respondi, quid sequendum vel docilis ratio persuaderet, vel auctoritas lectionis ostenderet, vel custodita series temporum demonstraret. Et quidem dilectio tua, institutum sequuta prudentium, ad sedem Apostolicam referre maluit, quid de rebus dubijs custodire deberet, potiùs quàm vsurpatione præsumtâ, quæ sibi viderentur, de singulis obtinere. Cur enim magis pudendum putemus discere aliquid, quàm omnino nescire? Mihi quoq; ipsi de collatione docilitas accedit, dum perscrutatis rationibus ad proposita respondere compellor: eoq; fit, vt semper aliquid*

addi-

addiſcat, qui poſtulatur vt doceat. Proponam igitur ſingula, ſubÿciamq́ reſponſum. Sequuntur capitula; & primum quidem ad rem noſtram facit, reliqua hîc legi nihil attinet. Primum igitur ita habet: *Propoſuiſti, quid de his obſeruari debeat, quos in diaconÿ miniſterio, aut in officio presbyterÿ poſitos, incontinentes eſſe aut fuiſſe, generati filÿ prodiderunt. De his, & diuinarum legum* (quarum verò? Moſaicarum fortè, quas diſtortas in ſuam ſententiam paullò pòſt abripit?) *manifeſta eſt diſciplina, & beatæ recordationis viri Siricÿ epiſcopi monita euidentia commeârunt, vt incontinentes, in officÿs talibus poſiti, omni eccleſiaſtico honore priuarentur, nec admitterentur accedere ad miniſterium, quod ſolâ continentiâ oportet impleri. Eſt enim vetus admodum ſacræ legis auctoritas, jam inde ab initio cuſtodita, quòd in templo anno vicis ſuæ habitare præcepti ſunt ſacerdotes, vt ſeruientes ſacris oblationibus, puros & ab omni labe purgatos, ſibi vendicent diuina miniſteria, neq́ eos ad ſacrificia fas ſit admitti, qui exercent vel cum vxore carnale conſortium, quia ſcriptum eſt, Sancti eſtote, quia & ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter. Quibus vtiq́ propter ſobolis ſucceſſionem vxorius vſus fuerat relaxatus, quia ex aliâ tribu ad ſacerdotium nullus fuerat præceptus accedere. Quanto magis hi ſacerdotes vel Leuitæ pudicitiam, ex die ordinationis ſuæ ſeruare debent, quibus vel ſacerdotium, vel miniſterium ſine ſucceſſione eſt, nec præterit dies, quâ vel à ſacrificÿs diuinis, vel a baptiſmatis officio vacent? Nam ſi beatus Paulus Apoſtolus ad Corinthios ſcribit dicens, Abſtinete vos ad tempus, vt vacetis orationi, & hoc vtique laicis præcepit: multò magis ſacerdotes, quibus & orandi & ſacrificandi juge officium eſt, ſemper debebunt ab hujuſmodi conſortio abſtinere. Qui ſi contaminatus fuerit* (obſerua hîc malè conſutos centones) *carnali concupiſcentiâ, quo pudore vel ſacrificare vſurpabit, aut quâ conſcientiâ, quóue meritu exaudiri*

Leuit. 20, 7.

1 Cor. 7, 5.

dixi se credit, quum dictum sit, Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum? Sed fortassè hoc licere credit, quia scriptum est, Vnius vxoris virum. Non de permanente in concupiscentiâ generandi, hoc dixit, sed propter continentiam futuram. Neq; enim integros corpore non admisit, qui ait, Vellem autem omnes sic esse, sicut & ego. Quod & apertiùs declarat, dicens, Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem iã non estis in carne, sed in spiritu. Et habentẽ filios, non generantem, dixit. Sed ea planè dispar & diuersa sententia est. Nã si ad aliquos forma illa ecclesiasticæ vitæ pariter & disciplinæ, quæ ab episcopo Siricio ad prouincias commeauit, non probabitur peruenisse, his ignorationis venia remittitur, ita vt de cætero penitùs incipiant abstinere. Et ita gradus, in quibus inuenti fuerint, sic retentent, vt eis non liceat ad potiora conscendere. Quibus in beneficio esse debet, quòd hunc ipsum locum, quem retinent, non amittunt. Si qui autem scisse formam viuendi missam à Siricio, detegentur, neq; statim cupiditates libidinis abjecisse, illi sunt modis omnibus submouendi: quia post admonitionem cognitam præponendam arbitrati sunt voluptatem. Hoc primum est capitulum: reliqua, vt diximus, ad rem nostram non faciunt, nec hîc describi opus est.

Tit. 1, 15.

1 Cor. 7, 7.

Rom. 8, 8.

Præfatio, vti monuimus, consulentem quid ex vsu esse videatur, magis redolet, quàm imperantem. In ipso autem capitulo pleraq; Siricij repetit, & cum eo chordâ oberrat eâdem. Argumenta verò quàm inualida & inefficacia sint, pridem ostensum & ex se cuiuis manifestum est. Nonnullæ etiam dictis Apostolicis superstructæ consequentiæ impietatem secum trahunt, nisi admodum benignâ interpretatione emolliantur; cuius aliquam rationem, vt Siricio & Hieronymo in pari

culpâ hærentibus medicinam faceremus, suprà iniuimus. Eadem Innocentio Siriciana describenti, quantum poteſt, ſubueniat. Id inprimis obſeruari cupimus, Innocentium nec Apoſtolorum ſanctionem, nec ab eorum æuo deductam conſuetudinem, & ne quidem ab ipſis preſbyteris diaconiſque emiſſum aliquod votum allegare. Iſtorum ſi quid in promtu fuiſſet, rem conficere potuiſſet, nec opus habuiſſet ad illa partim infirma, partim inepta, partim etiam abſurda delabi. Quanto enim rectiùs Apoſtolicam legem Apoſtolicięq; eius praxin adduxiſſet, quàm Moſaica ſtatuta? quæ quum etiam torqueat, ne ſic quidem nouitati patrocinantur. Quanto quoque ſatius fuiſſet vim votorum à presbyteris diaconiſq; editorum vrgere, quàm dicta Apoſtolica de manifeſtis flagitijs agentia conjugio accommodare? Dixiſſet vtique, ſi dicere potuiſſet, Quandoquidem presbyteri & diaconi voto ad abſtinentiam ſeſe obſtrinxerunt, meritò ad eam, cui tantæ & ſine ingenti reatu numquam temerandæ religionis vinculo alligati ſunt, compelluntur. Sed nihil tale profertur, quia videlicet proferri non potuit; atq; iſto ſeculo nec Apoſtoli de cœlibatu quicquam ſanciuiſſe credebantur, nec votum aliquod preſbyteri diaconiue emittebant. Itaque præter argumenta nihili & periculoſas conſequentias nullum habet alium ſui ſiue conſilij ſiue mandati fundum Innocentius, quàm deceſſoris Siricij decreta. Quæ tamen à multis admiſſa & obſeruata minimè fuiſſe, dum exempla generatorum filiorum profert, agnoſcit: quin non decreta ſed *monita* appellat; quod vnum toto illo capitulo, vt benè & prudenter dictum, laudari poteſt. Neq; enim vel ipſe, vel Siricius,
vel

vel alij ex hac ætate veteres, prioris autem æui intuitu recentiores, rectiùs siue excusari siue explicari poterunt, quàm si dicamus, Vehementer eos expetijsse, vt sacrorum ministri puræ & perfectæ abstinentiæ gloriá in Christiano populo eminerent, & propterea vehementer etiam ad eam cohortatos fuisse, ipsis monitis ob abundantiam zeli instar mandatorum conceptis: interim quem exitum res habitura esset præuidere non potuisse. Quod si scire quiuissent, per huiusmodi constitutiones aliquando futurum, vt apud multos quin plerosq; clericos conjugio fornicationes & concubinatus succederet, ipsos omnium primos rigorem suarum sanctionum vel ex parte mitigaturos, vel in totum abrogaturos fuisse. Et obtinere debet hîc, quod quum de naturâ & obligatione legum ageremus, ex Francisco Suarezio adduximus, Vbi lex fuerit nimium dura & grauis, *tunc verisimiliter præsumi, non esse latam legem illam à principe cum intentione absolutè obligandi, sed solùm experiendi, quomodo talis lex à populo recipiatur.* Neque verò in ipsâ Italiâ episcopos defuisse, qui iniquas sanctiones sibi obseruandas non esse ducerent, eiusdem Innocentij ad Maximum & Seuerum Brutiorum episcopos epistola indicat. *Ecclesiasticorum,* inquit, *canonum norma nulli esse debet incognita sacerdoti, quia nesciri hæc à pontifice satis est indecorum, maximè quum à laicis religiosis viris & sciatur, & custodienda esse ducatur. Nuper quidem Maximilianus filius noster agens in rebus huiusmodi, qualem querelam detulerit, libelli eius series annexa declarat. Qui Zelo fidei & disciplinæ ductus, non patitur ecclesiam pollui ab indignis presbyteris, quos in presbyterio filios asserit procreasse. Quod non licere exponerem, nisi nossem vestram prudentiam legis totius habere notitiam. Et ideo, fra-*

pag. 111.

tres cariſsimi, libelli, qui ſubiectus eſt, tenore perſpecto, eos, qui talia perpetraſſe dicuntur, jubebitis in medio collocari: diſcuſsiſq́; objectionibus, quæ ipſis presbyteris impinguntur, ſi conuicti fuerint, à ſacerdotali remoueantur officio: quia qui ſancti non ſunt, ſancta tractare non poſſunt: atq́; alieni efficiantur à miniſterio, quod viuendo illicitè polluerunt. Miramur autem hæc eorum diſsimulare epiſcopos, vt aut conniuere, aut neſcire eſſe illicita judicentur. Illi igitur epiſcopi ſanctiones Romanas non probabant, nec ad eas, quod ſuarum quidem diœceſium presbyteros conjugatos attineret, attendendum eſſe cenſebant.

Hîc jam locus eſt, vt de ſynodis Carthaginienſibus & Africanis, quæ pleræq; circa hæc ipſa Siricij & Innocentij tempora habitæ ſunt, agamus, & quid de clericorum conjugio ſtatuerint, conſideremus. Nulla certè his temporibus prouincia ſynodorum & canonum ita ferax, vt Africa; nulla ciuitas, vt Carthago. Et ordo autem harum ſynodorum, & tempora & canones confuſione hodie penitùs non carent. In codice canonum græco canones Carthaginienſes variorum conciliorum in vnum collecti exſtant: ita etiam in tomis conciliorum latinis ſub titulo concilio Africani. Cæterùm in his ipſis latinis tomis aliquot ordine & numero diſtincta Carthaginienſia concilia viſuntur. Primum ita appellatur, non quòd ſimpliciter ſit primum, quum ante idipſum alia Carthagini habita fuiſſe conſtet, ſed quòd ſit primum poſt Conſtantini magni tempora; aut primum, cujus canones habeantur. Ex eo canonem tertium ſubintroductas ſiue extraneas mulierculas interdicentem ſuprà deſcripſimus. pag. 261.

Secundum & tertium, quartum itidem & quinctum locis

Jocis ſuis mota,&quod in tomis conciliorum tertiũ numeratur, reuerà ſecundum eſſe Baronius judicat. *Concili-orum collector*, inquit, *ab illis numerare exorſus, quæ poſt tempora Conſtantini potuit reperiſſe, hoc ordine tertium numerauit, ſed errore lapſus, dum ante illud exiſtimauit celebratum Carthagine, quod conſulatu Valentiniani quarto & Theodoſij reperitur inſcriptum, exiſtimans de Valentiniano ſecundo & Theodoſio ſeniore eſſe intelligendum, quum de Valentiniano potius tertio & Theodoſio juniore ſit accipiendum. Contigit enim eumdem nouiſſimum Valentinianum gerere conſulatum quartum cum Theodoſio juniore anno domini CCCCXXXV, vt faſti apertiſſimè docent, quum alioqui nullus ſit reperiri in illis conſulatus Valentiniani quartus cum Theodoſij conſulatu conjunctus, ſed cum Necterio. Quâ ratione ſecunda potiùs quàm tertia hæc ſynodus Carthaginienſis dicenda erit.* Ex inſcriptione ſanè conſtat, celebratam eſſe hanc, quæ tertia dicitur & Baronio ſecunda putatur, Cæſario & Attico COSS. id eſt, anno CCCXCVII, viuente adhuc Siricio, vti etiam è capitulo ſiue canone XLIIX datur intelligere: quamuis alicubi mixtura etiam deprehendatur, & in hanc ex alijs ſynodis nonnihil irrepſiſſe. Jam verò huius ipſius canone XVII ſubintroductæ mulieres prohibentur: decimi autem noni ad noſtrum negocium potiſſimùm facientis, quem *ex admonitione Siricij* conſtitutum vult eſſe Baronius, gemina eſt lectio. *Placuit, vt lectores, quum ad annos pubertatis venerint, cogantur aut vxores ducere, aut continentiam profiteri.* Mox ſubjungitur: *Hoc XIX capitulum vetuſti codices ſic habent; vt lectores vſq; ad annos pubertatis legant, deinceps autem niſi vxores cuſtodita pudicitia duxerint, aut continentiam profeſſi fuerint, legere non ſinantur.* Ecce, quicquid detonuerit in conjugium Siricius, & quantumuis immundum, carnale,

Anno 397. num. 45.

num. 54.

nale, inquinatum proclamauerit, Africani tamen, vtut Romanæ ecclesiæ aliquo modo, quippe latini & ad occidentem pertinentes, obnoxij, in conjugio pudicitiam agnoſcunt, & vxore ductâ pudicitiam non perire, ſed cuſtodiri potiùs. Quàm parum igitur hactenus apud Africanos obtinuerit Siricius, hinc apparet.

Quartam & quinctam Carthaginienſes loca ſua inuicem commutaſſe idem obſeruat Baronius. Celebrata eſt vtraq; anno CCCXCIIX, vna Majo, altera Septembri menſe. *Poſt conſulatum* nullis additis nominibus habet inſcriptio quinctæ dictæ. Quomodo expleat Baronius, nunc audiamus. *Hoc anno*, eo puta, quem paullò antè diximus, *nimirum poſt conſulatum Cæſarij & Attici, (vt ex ſcripto addimus codice) VI Kalend. Junij habita eſt Carthagine ſynodus ſeptuaginta epiſcoporum, quæ quincta dicta reperitur, dicenda autem ordine temporum quarta: nam quæ quarta numeratur, celebrata eſt hoc eodem anno, menſe Nouembri.* Quicquid ſit, in hac ipſâ vulgò quinctâ, juxta Baronium quartâ, capitulum tertium rem noſtram attinens ita habet: *Præterea quum de quorumdam clericorum, quamuis erga vxores proprias, incontinentia referretur, placuit epiſcopos & presbyteros & diaconos, ſecundum propria ſtatuta, etiam ab vxoribus continere. Quod niſi fecerint, ab eccleſiaſtico remoueantur officio. Cæteros autem clericos ad hoc non cogi, ſed ſecundum vniuſcuiusque eccleſiæ conſuetudinem obſeruari debere.* Repetitur in canonibus ſub titulo concilij Africani in vnum collectis, facitque ibi canonem XXXVII: in codice verò græco inter Catthaginienſes coaceruatos canon eſt juxta Herueti editionem LXXIV, & græcè in hæc verba conceptus: πρὸς ἐπὶ τούτοις ἐν τῷ περὶ ἐγκρατείας τῆς περὶ τὰς οἰκείας γαμετάς τινων μνημονευθέντων κληρικῶν, ἤρεσεν, ὥστε

τοὺς

Anno 398. num. 11.

τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους, καὶ ἐκ τῶν ἰδίων ἔτι μὴν ἀπέχεσθαι γαμετῶν, ὅπερ εἰ μὴ ποιήσαιεν, ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀποκινηθῶσι τάξεως. τοὺς δὲ λοιποὺς κληρικοὺς πρὸς τοῦτο μὴ ἀναγκάζεσθαι, ἀλλ' ὀφείλειν κατὰ τὴν ἑκάστης ἐκκλησίας συνήθειαν παραφυλάττεσθαι. *Secundum propria statuta* hic exprimitur per voces κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους: vt alteram lectionem, quæ margini adſcripta & à Gratiano vſurpata eſt, *ſecundum priora ſtatuta*, vicioſam eſſe manifeſtum ſit. Per ἰδίους ὅρους autem Trullani Patres propria tempora (*proprios terminos* reddidit Heruetus) functioni ſingulorum deputata, ſiue vices ſacri miniſterij intelligunt, vt poſteà patebit. De eiuſmodi vicibus ſynodus Aurelianenſis ſecunda: *Clerici, qui officium ſuum implere deſpiciunt, aut vice ſuâ ad eccleſiam venire detrectant, loci ſui dignitate priuentur.* Balſamo in illum ipſum Carthaginienſem canonem: *Magna quoq; eccleſia,* Conſtantinopolitana videlicet, *hac ratione ſacerdotum miniſteria diuidit in hebdomadas.* Quod ſi omnino per *propria ſtatuta* proprias ſanctiones quis velit intelligere; in eum ſenſum accipiat, quòd, quantum attinet abſtinentiam ab vxoribus, ſingulæ eccleſiæ ſuas proprias conſtitutiones poſſint & debeant obſeruare: nempe vbi conſtitutum receptumque, ſicut in Romanâ, vt ſemper ſacrorum miniſtri abſtineant, ibi ita fiat; vbi verò, vt non niſi tempore vicis ſuę, ibi quoq; idipſum obſeruetur. Sed prior interpretatio accommodatior eſt & magis arridet.

dist. 31 & 34

can. 14.

In ſextâ & ſeptimâ Carthaginienſibus ſynodis actum eſt de appellationibus ex Africâ Romam transferendis: vbi jugum quod Romani pontifices Zoſimus, Bonifacius & horum ſucceſſor Celeſtinus, adminiſtris Fauſtino epiſcopo Potentino, Philippo & Aſello presbyteris,

byteris, legatis suis, Africanis ecclesijs imponere conabantur, ipsæ bonis firmisq; rationibus cùm moderatè tum masculè repulerunt. Sed istius rei discussio in complures annos protracta est, & parum aut nihil ad rem præsentem. Facit autem eò & considerandum propterea est capitulum secundum Carthaginiensis secundæ dictæ, quam à Baronio in annum CCCCXXXV rejici suprà diximus. Videtur quoq; quoniam tertiæ locum secundum tribuit, hanc ipsam secundam in locum tertiæ substituere. Cæterùm si habita est, vt vult ipse, COSS. Valentiniano tertio quartùm & Theodosio juniore decimùm & quinctùm, id est, anno, sicut diximus, CCCCXXXV; tum inter illas septem, quæ in tomis Conciliorum isto ordine numerantur, omnium vltima fuerit. Quod omnino verum est. Septem igitur illæ secundum rei veritatem hac serie disponendæ erunt. Prima non mouetur loco. Tertia dicta, reapse est secunda. Quincta dicta, reapse est tertia. Quarta manet suo loco, & verè est quarta. Sexta posita est loco quinctæ, & septima loco sextæ. Secunda autem vulgò dicta septimæ locum occupare debet. Quam quum in annum CCCCXXXV reijcit Baronius, modum excedit, & integro decennio recentiorem, quàm oporteret, facit. Anno enim CCCCXXVII Wandali duce Genserico Africam illuuione maximâ inundantes tranquillitatem vt prouinciarum ita quoq; ecclesiarum sustulerant. Anno itaque CCCCXXXV concilia, quæ flagrante bello & barbaris vbiq; discurrentibus celebrari nequibant, haberi dudum desierant. Nec eo tempore Aurelium episcopum Carthaginiensem superfuisse verosimile est. Interfuit legatus ecclesiæ Romanæ Faustinus. Habita igitur

igitur est, quum ille in Africâ adhuc hæreret, & pro ambitione Romanæ sedis satageret. Epistola, quâ Africani acceptis à Constantinopolitano & Alexandrino episcopis Nicænæ synodi authenticis exemplis, de toto negocio decidunt & iniquos Romani conatus reijciunt, Cælestino inscripta est. In tertium Cælestini annum, æræ Christianæ CCCCXXV incidit consulatus Theodosij junioris vndecimus & Valentiniani tertij primus; in sequentem verò duodecimus illius, secundus hujus. Alterutro horum, &, vt equidem reor, priore habita fuerit synodus, de quâ quærimus, Carthaginiensis secunda dicta. Habita videlicet, quum adhuc Africa pace frueretur, & in eâ Romani episcopi negocia Faustinus curaret. Consulatus itaque Valentiniani in frontispicio synodi simpliciter scribi debet, quemadmodum Theodosij scribitur, non addito, quotus fuerit, deletâ videlicet voce *quartò*. Hæc de tempore habitæ synodi Carthaginiensis, dictæ secundæ.

Nunc ipsa secundi capituli verba videamus. *Aurelius episcopus dixit: Quum in præterito concilio de continentiæ & castitatis moderamine tractaretur, gradus isti tres, conscriptione quadam castitatis, per consecrationes annexi sunt.* Malim legere: *constrictione quadam castitatis per consecrationes connexi sunt.* Et sic meliùs legi è græco, quod subjungemus, patebit. Pergat Aurelius: *Episcopos, inquam, presbyteros & diaconos ita placuit, vt condecet sacrosanctos antistites & Dei sacerdotes, nec non Leuitas, vel qui sacramentis diuinis inseruiunt, continentes esse in omnibus, quò possint simpliciter, quod à Deo postulant, impetrare, vt quod Apostoli docuerunt, & ipsa seruauit antiquitas, nos quoq; custodiamus.* Dicit Aurelius in præterito quodam concilio de moderamine siue modo con-

tinentiæ tractatum, & tres illos gradus episcopatus, presbyterij & diaconatus pari quadam constrictione castitatis copulatos esse. Id concilium si superest, ipsum est quod quinctum dicitur, cujus capitulo tertio abstinentiam tempore vicis ministerij sanciri suprà ostendimus.

Vide p. 55. Continentem esse secundum Apostolum quid sit, alibi dictum. Apostoli continentiam docuerunt, nempe ab illicitis voluptatibus abstinere semper, interdum etiam 1 Cor. 7. 5. à licitis, puta quando vacandum est jejunio & precibus. Atq; hoc ipsum de abstinentiâ circa tempus sacri ministerij sumendæq; eucharistiæ, antiquitas intellexit. Alibi in eam rem nonnihil nobis dictum. pag. 88. Nunc saltim addimus responsa Theophili Alexandrini, quæ inter canones reposuit ecclesia græca. Horum quinctum eiusmodi est: *Si vxor cum suo marito noctu cohabitarit, vel maritus cum vxore, & fiat synaxis, debéntne communicare, an non? Resp. Non debent, quum clamet Apostolus, Ne frustremini vos inuicem, nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & rursus simul conueniatis, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.* Decimum tertium tale est: *Iis, qui matrimonij societate junguntur, in quibúsnam septimanæ diebus proponere oportet, vt à mutuo congressu abstineant, & quibúsnam potestatem habeant? Resp. Quod antè dixi, nunc quoq; dico. Dicit Apostolus, Ne vos priuetis, nisi fortè ex consensu inuicem ad tempus, vt vacetis orationi, & rursus eodem conueniatis, ne vos tentet satanas propter incontinentiam vestram. Necessariò autem sabbato & die dominico abstinere oportet, quòd in eis spirituale sacrificium Domino offeratur.* Vt à suâ vxore quisquam, siue clericus, siue laicus, aliâ ratione & perpetuò abstineret, nusquam docuerunt Apostoli, nec ejusmodi aliquam legem Apostolica vnquam habuit aut seruauit antiquitas, sicut ex ijs quæ

ij quæ toto hoc tractatu disputauimus, abundè liquet. Quod igitur Aurelius dicit Apostolos docuisse, antiquitatem seruasse, & suis quoq; custodiendum esse, de lege perpetuæ abstinentiæ accipi neque potest, neque debet. Probat Apostolus, si abstineatur, quum vacandum est precibus. Hoc sacris ministris non malè antiquitas accommodauit, vt ipsa quoq; tanto magis probaret cuperetq; abstineri, quando vacandū erat sacro ministerio. Et hac fini nonnulla siue monita siue præcepta promulgauit. Quemadmodum etiam quod hîc aut statutum esse aut statui debere Aurelius dicit, totum juris ecclesiastici positiui esse, & à judicio arbitrioq; statuentium pendere, ex ipsis eius verbis manifestum est. Sequitur in capitulo Carthaginiensi: *Faustinus episcopus ecclesiæ Potentinæ, prouinciæ Piceni, legatus ecclesiæ Romanæ dixit; Placet, vt episcopi, presbyteri & diaconi, vel qui sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes ab vxoribus se abstineant. Ab omnibus dictum est; Placet vt in omnibus & ab omnibus pudicitia custodiatur, qui altario deseruiunt.* Faustinus caussam agens episcoporum Romanorum & dominatum & mores Romanos & leges de perpetuâ abstinentiâ à Romanis episcopis promulgatas Africanis ecclesijs obtrudere satagens non magis vnum obtinere potuit, quàm alterum. Postremo enim effato, quod ab omnibus dictum fuit, vis sanctionis continetur. Proponit Faustinus & vrget, vt omnes, qui altari seruiunt, ab vxoribus abstineant. Episcopi verò Africani communi consensu statuunt, vt pudicitiam custodiant. Id scilicet satis esse. Pudicitiam autem in matrimonio etiam & ductâ vxore custodiri ipsi in Carthaginiensi dictâ tertiâ pridem agnouerant; quod, vbi eam excussimus, patuit. Est quidem alia

pag. 307.

alia quoq; lectio, secundum quam quod vnus Faustinus dixit, vniuersis episcopis tribuitur. Sed eam mendosam esse cùm res ipsa, tum græcus codex euincit. Quomodo enim ab vniuersis dictum est, quod mox vniuersi mutarunt & aliter extulerunt? Vniuersorum de eadem materia eodem tempore non potuerunt esse diuersa decreta. Græci etiam codicis lectio itidem vt melior latina, quam nos sequuti sumus, Faustino, & non vniuersis episcopis, verba, quibus abstinentia ab vxoribus suadetur, tribuit. Canones videlicet tertius & quartus Carthaginiensium collectorum ita habet: Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐν τῇ προλαβούσῃ συνόδῳ ὡς περὶ ῥυθμοῦ ἐγκρατείας καὶ ἁγνείας ἐξητεῖτο, ἤρεσε ὥστε τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τούτους τοὺς συνδέσμῳ τινὶ ἁγνείας διὰ τῆς καθιερωσύνης συμπεπλεγμένους (φημὶ δὴ ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους) ὡς πρέπει ὁσίοις ἐπισκόποις καὶ ἱερεῦσι θεοῦ καὶ λευίταις καὶ ὑπουργοῦσι θείοις καθιερώμασιν, ἐγκρατεῖς εἶναι ἐν πᾶσιν, ὅπως δυνηθῶσιν, ὅπερ παρὰ τοῦ θεοῦ ἁπλῶς αἰτοῦσιν, ἐπιτυχεῖν. ἵνα καὶ τὸ διὰ τῶν ἀποστόλων παραδοθὲν, καὶ ἐξ αὐτῆς ἀρχαιότητος κρατηθὲν, καὶ ἡμεῖς ὁμοίως φυλάξωμεν. Περὶ διαφόρων τάξεων ὀφειλουσῶν ἀπέχεσθαι γυναικῶν, Φαυστῖνος ἐπίσκοπος πικένου τῆς ποτεντίνης χώρας, τοποτηρητὴς τῆς ἐκκλησίας ῥώμης εἶπεν· ἀρέσκει ἵνα ἐπίσκοπος καὶ πρεσβύτερος καὶ διάκονος καὶ πάντες οἱ τὰ ἱερὰ ψηλαφῶντες τῆς σωφροσύνης φύλακες γυναικῶν ἀπέχωνται. Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη· ἀρέσκει, ὥστε πάντας σωφροσύνην τηρεῖν τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας, ἤτοι δουλεύοντας.

Canon inter eosdem juxta Herueti editionem XXIIX, aliàs XXV, ex hoc ipso & decimonono dictæ tertiæ & tertio dictæ quinctæ Carthaginiensium synodorum canonibus siue capitulis consarcinatus esse videtur. Hunc

etiam

etiam ipsum, ne quid prætereamus, subijcimus: Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Προστίθημι ἀδελφοὶ τιμιώτατοι πρὸς τούτοις, ἐν τῷ ἀναφέρεσθαι ἕνεκεν ἐγκρατείας τῆς περὶ τὰς ἰδίας γυναῖκάς τινων τῶν κληρικῶν, ἐξαιρέτως ἀναγνωστῶν, τὸ καὶ ἐν διαφόροις συνόδοις βεβαιωθέν, ὥστε τοὺς ὑποδιακόνους τοὺς τὰ ἱερὰ μυστήρια ψηλαφῶντας, καὶ τοὺς διακόνους καὶ πρεσβυτέρους, ἀλλὰ καὶ ἐπισκόπους, κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους καὶ ἐκ τῶν συμβίων ἐγκρατεύεσθαι, ἵνα ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν· ὅπερ εἰ μὴ ποιήσωσιν, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀποκινηθῶσι καθήκοντος. Τοὺς δὲ λοιποὺς κληρικοὺς, πρὸς τοῦτο μὴ ἀναγκάζεσθαι, εἰ μὴ ἐν προβεβηκυίᾳ κεῖται. Ἀπὸ πάσης ἐλέχθη τῆς συνόδου, Ἅπερ ἡ ὑμετέρα ἁγιωσύνη δικαίως ἐρύθμισεν, ἱεροπρεπῆ ὄντα καὶ θεάρεστα βεβαιοῦμεν. *Aurelius episcopus dixit: Adijcio, fratres venerabiles, hisce, dum refertur de quorundam clericorum erga proprias vxores continentiâ, præcipuè lectorum, quod & in diuersis synodis confirmatum fuit, vt hypodiaconi, qui sacra mysteria contrectant, & diaconi, & presbyteri, sed & episcopi in proprijs terminis à coniugibus abstineant, vt sint tamquam non habentes. Et hoc nisi fecerint, ab ecclesiastico officio remoueantur. Reliqui verò clerici ad hoc non adigantur, nisi in prouectâ ætate. Ab vniuersâ synodo dictum est, Quæ vestra sanctitas justè disposuit, quum religionem deceant & Deo placeant, confirmamus.* E pluribus, quæ modo indicabamus, capitulis hunc canonem confectũ esse, eoq; etiã hypodiaconos diaconis & presbyteris, quod abstinentiam attinet, æquari cernimus; quum aliàs hypodiaconis eiusmodi aliquam legem imponi nondum deprehenderimus. Quum autem in eam formulam totidem verbis conceptum in latinis Carthaginiensibus synodis nusquam inueniamus, Græcis cum meritò acceptum ferimus; quos de nullâ, nisi in proprijs terminis siue tempore vicis, abstinentia intelligi voluisse certum est. Adijcimus, dilucidioris explica-

tionis ergò, ſcholium Theodori Balſamonis: *Lectoribus Patres concesserunt, ut à ſuis uxoribus non continerent omnino tempore vicis ſuæ, niſi utiq; iuuenes prouecti ſint ætate. Nota ergo, quòd etiam hypodiaconi [illegible] abſtrahuntur. Nec dicas præ[illegible]tem canonem canoni vigeſimo primo [illegible] ſynodi repugnare, qui dicit ſubdiaconos non habere locum in ministrando [illegible] deberè [illegible] tangere.* Græca Laodiceni canonis huiuſmodi ſunt: [illegible] ἔχειν χώραν ἐν τῷ [illegible]. *Sed dic quod aliud eſt contrectare, et aliud tangere. Contrectare enim ſeu è loco in locū mutare eſt miniſterij; [illegible] ſubdiaconi [illegible] impediretur. Tangere autem ſolis ſacerdotibus [illegible] ſumme [illegible], & ijs, qui [illegible] ſubſeruiunt, ſeu diaconis.* (Ad canonem Laodicenum clarius explicat: nempe Quòd ſubdiaconis liceat ſacra vaſa, quum vacua ſunt, contrectare, & e loco in locum transferre; non liceat autem, quando ſacra myſteria continent, tangere.) *Delent autem ex præſente canone non ſolùm qui ſacra tangunt, ſed & qui ea contrectant, ſuæ vicis tempore continere. Vt autem clerici, qui ſunt extra tribunal, à proprijs vxoribus abſtineant in prouectâ ætate, honeſtum quidem eſt. Vt ij autem puniantur, à naturâ compulſi, non eſt, vt exiſtimo, ſanctorum Patrum iudicij. Et propterea, vt eſt conſentaneum, ne canon quidem hos puniendos eſſe ſtatuit.* Tantum quoq; è Balſamone, & in vniuerſum de Carthaginienſibus ſynodis, quas hactenus Siricianas & Innocentianas de perpetuâ abſtinentiâ conſtitutiones admiſiſſe vel approbaſſe nondum apparet.

Nihilominus, quemadmodum in reliquis ita quoque in Africanis eccleſijs, qui cœlibes & conjugij expertes ſacris ordinibus initiati eſſent, hoc ipſo ducendæ in poſterum vxoris licentiam amiſerant. Quod etiam tempore Nicænæ ſynodi obtinuiſſe, & quæ eius rei cauſſæ fuerint, ſuo ſuprà loco diximus. Huc reſpiciens Auguſtinus in fine librorum de adulterinis conjugijs ad Pollentium ſcribit, quæ ſubijcio: *Iſtos, qui virilem excellentiam non putant niſi peccandi licentiam, quando terremus, ne adul-*

pag. 176 & ſeqq.

adulterinis conjugijs hærendo pereant in æternum, solemus eis proponere etiam continentiam clericorum, qui plerumq; ad eamdem sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eamq; susceptam vsq; ad debitum finem Domino adjuuante perducunt. Dicimus ergo eis, Quid si & vos ad hoc subeundum populorum violentiâ caperemini, nonne susceptum castè custodiretis officium, repentè conuersi ad impetrandas vires à Domino, de quibus numquam anteà cogitastis? Sed illos, inquiunt, honor plurimùm consolatur. Respondemus, Et vobis timor amplior moderetur. Si enim hoc multi Dei ministri repentè atq; inopinanter impositum susceperunt, sperantes se illustriùs in Christi hereditate fulgere; quanto magis vos adulteria cauendo viuere continenter debetis, metuentes non in regno Dei minùs lucere, sed in gehennæ ignibus ardere. Loquitur, inquam, Augustinus de ijs, qui ad sacros ordines adsciti, priusquam vxores duxissent; quos ex antiquâ consuetudine in cœlibatu perseuerare oportuit. De conjugibus siue vxoratis non loquitur, nam ne hodie quidem apud Pontificios, etsi sanctionibus suis rigidè hærentes & ad diuellenda clericorum conjugia pronos, maritus sacros ordines, quamuis maximè cupiat, ita potest recipere, vt inconsultâ & non consentiente vxore suâ perpetuæ abstinentiæ sese addicat. Quod si maritus ipse jus, quod in eũ vxor habet, receptâ initiatione non potest abolere vel conjugale commercium penitùs dissoluere; multo minùs populus, qui per violentiam, repentè & inopinanter inuitum sacerdotio onerauerit, vtriq; conjugi citra liberum & huius & illius adsensum, sep. rationem siue abstinentiam poterit imponere. Augustinus itaque non de maritis, sed de cœlibibus ad sacra officia subeunda à populo violenter compulsis, & post ea suscepta in cœlibatu perseuerantibus, loquitur.

Morem

Morem autem illum ad ſacra miniſteria pleroſque compellendi, & populorum violentiâ, repentè atq; inopinanter inuitos adigendi, etſi antiquum atq; ijs temporibus paſſiuum, nemo, vt opinor, hodie probet vel reductum velit. Videmus itaque nonnulla ad ritus & externum eccleſiæ regimen facientia, vtut apud nonnullos è veteribus vſu ſatis diuturno recepta & confirmata, nihilominus noſtris temporibus minimè conuenire, & abrogari vel in melius commutari optimâ ratione poſſe. Quod in ritum clericos à contrahendis nuptijs prohibentem non minùs, quàm in alterum inuitos ad ſacra miniſteria compellentem, quadrare, non poterit negari.

Concilia Carthaginienſia paullò antè junctim perluſtrauimus. Nunc reliqua hujus viciniq́ue temporis latina concilia & Rom. pontificū de conjugio clericorū ſtatuta, obiter conſideremus. Ad ſummam quidem rei, quæ pridem euicta eſt, nempe DECRETA DE ABSTINENTIA NON ESSE APOSTOLICA, SED RECENTIA, parum faciunt, & ſine eius fraude omitti poſſent. Interim, etiamſi abſtinentiam illam paullatim magis atq; magis inculcent & vrgeant, de rei tamen nouitate luculentum teſtimonium perhibent: atq; ideo breuiter ſubjungi non eſt omnino nullū operæ precium. Taurinenſe concilium in annum Chriſti CCCXCVII, Siricij pontificis poſtremum, conijcit Baronius. Certum autem eſt è capitulo quinto poſt obitum Ambroſij habitum eſſe: quoto anno, præciſè definiri non poteſt. Capitulum eius ſeptimum atq; vltimum ita habet: *Hi, qui contra interdictum ſunt ordinati*, contra interdictum, vt puto, Siricianum, nempe qui etiamſi vxores haberent, nec earum confue-

Anno 397. num. 42.

consuetudinem abdicarent, nihilominus diaconi presbyteriúe ordinati sunt, *vel in ministerio genuerunt filios, ne ad majores gradus ordinum permittantur, synodi decreuit auctoritas.* Hæc synodus, quamuis in Italiâ, & temporibus quidem vel Siricij vel proximorum successorum habita, clericos tamen vxoratos & in sacro ministerio vxoribus vsos officio non deijcit, multò minùs excommunicat; saltim ne ad sublimiores gradus conscendere permittantur, prohibet: nempe ne qui diaconi sint, ad presbyteratum, qui presbyteri, ad episcopatum euehantur. Quanta sub ipsis Romanarum de perpetuâ abstinentiâ sanctionum primordijs alibi moderatio fuerit, quàm subinde variatum, & ad summum rigorem quâm lentè ac timidè processum, oculatis hinc potest patere.

Par ferè sententia concilij Toletani primi capitulo primo, quod tamen aliquo modo intricatum & intellectu difficile. *Placuit, vt diacones, si vel integri, vel casti sint & continentis vitæ, etiamsi vxores habeant, in ministerio constituantur.* Videtur sensus esse, Illi diaconi, qui vel integri sunt, id est, virgines, vel qui, etiamsi vxores habeant, ab ijs tamen abstinent, ministerium peragant. Sensum esse, vt non ordinentur aut ministerium adeant, nisi qui pridem ante ordinationem & susceptum ministerium abstinuerint, non potest dici, quum qui omniũ rigidissimi fuerunt, satis esse judicauerint, si, ex quo initiatio facta sit, abstineatur. Licuisse autem subdiaconis vxores, etiam quæ viduæ fuissent, habere ex hoc ipso concilio claret. Sed capitulum illud primum & cætera huc facientia plenè adscribamus. *Placuit, vt diacones, si vel integri, vel casti sint & continentis vitæ, etiamsi vxores habeant, in ministerio constituantur, ita tamen, vt si qui, etiam ante inter-*

 dictum,

dictum, quod per priores ante nos episcopos, temporibus, vt apparet, Siricij *constitutum est, incontinenter cum vxoribus vixerint, presbyterij honore non cumulentur. Si quis verò ex presbyteris ante interdictum filios susceperit, de presbyterio ad episcopatū non admittatur.* Tertium capitulum: *Item constituit sancta synodus, vt lector fidelis, si viduam alterius vxorem acceperit, amplius nihil sit, sed semper lector habeatur, aut fortè subdiaconus.* Quartum: *Subdiaconus defunctâ vxore si vxorem aliam duxerit, ab officio, in quo ordinatus fuerat, remoueatur, & habeatur inter ostiarios vel lectores, ita vt Euangelium & Apostolum non legat, propterea, ne qui ecclesiæ seruierit, publicis officijs seruire videatur. Qui verò tertiam, quod nec dicendum est, acceperit, abstentus biennio, postea inter laicos, reconciliatus per pœnitentiam, communicet.* Subdiaconis primas vxores permitti, secundas saltim & tertias interdici; siue sola iterata subdiaconorum matrimonia remotioni ab officio & pœnis quibusdam canonicis, matrimonijs tamen indiuulsis, subjici manifestum est. Concilium hoc Toletanum primum habitum est temporibus Honorij & Arcadij, consule Stilicone, vt docet inscriptio. Stilico autem bis consul fuit, primùm anno cccc, secundùm anno ccccv. Et quidem primo Stiliconis consulatu concilium habitum esse, ex actis eius ab Ambrosio Morali editis, Baronius ostendit.

Anno 405. num. 41.

Leo, quem magnum vocitamus, in medium quinti seculi incidit. Eutychen quidem hæreticum feliciter & egregriè repressit: idem tamen in dilatandis suis fimbrijs & extendendâ Romanæ sedis auctoritate mirus artifex & insignis nouator. Conatur itaq; Macedonicis ecclesijs non modò jugum sui dominatus, sed

etiam

etiam cœlibatus & perpetuæ abstinentiæ imponere, ita vt subdiaconos quoque, dequibus decessores Siricius & Innocentius nihil tale sanxerant, comprehendat. Ad Anastasium enim Thessalonicensem, quem suum ijs in locis vicarium esse vult, in hunc modum scribit: *Sacerdotum tam excellens est electio, vt hæc, quæ in alijs ecclesiæ membris non vocantur ad culpam, in illis tamen habeantur illicita. Nam quum extra clericorum ordinem constitutis, nuptiarum societati & procreationi filiorum studere sit liberum: ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem nec subdiaconibus quidem carnale connubium conceditur: vt & qui habent, sint tamquam non habentes; & qui non habent, permaneant singulares. Quod si in ordine, qui quartus à capite est, dignum est custodiri, quanto magis in primo, aut secundo, vel tertio seruandum est, ne aut leuitico ministerio, aut presbyterali honore, aut episcopali excellentiâ quisquam idoneus existimetur, qui se à voluptate vxoriâ necdum frenasse detegitur?* Similia leguntur epistolâ ad Rusticum Narbonensem: *Lex continentiæ eadem est ministris altaris, quæ episcopis atq; presbyteris. Qui, quum essent laici siue lectores, licitè & vxores ducere & filios procreare potuerunt. Sed quum ad prædictos peruenerint gradus, cœpit eis non licere, quod licuit. Vnde, vt de carnali fiat spirituale conjugium, oportet eos nec dimittere vxores*, dissoluto scilicet ipso matrimonij nexu, *& quasi non habeant, sic habere, quò & salua sit caritas conjugiorum, & cessent opera nuptiarum.*

epist. 84. al. 81. c. 4.

epist. 92. al. 90. c. 3.

Hæc quidem Leo: quæ tamen in ecclesiâ orientali apud Græcos locum neutiquam inuenerunt; & ne quidem in occidentali apud omnes Latinos. Prosper Rhegij in Galliâ episcopus vxorem habuit, quam versibus, qui sub finem libri Epigrammatum eius leguntur, ita alloquitur:

Age jam precor mearum
Comes irremota rerum,
Trepidam breuemq́ vitam
Domino Deo dicemus.

Item: *Non mirabor opes, nullos sectabor honores,*
Pauperiem Christo diuite non metuam.
Quá stetero aduersis, hac vtar mente secundis:
Nec mala me vincent, nec bona me capient.
Semper agam grates Christo, dabo semper honores,
Laus Domini semper viuet in ore meo.
Tu modò fida comes mecum isti accingere pugnæ,
Quam Deus infirmo prabuit auxilium.
Sollicita elatum cohibe, solare dolentem,
Exemplum vitæ simus vterq; piæ.
Custos esto tui custodis, mutua redde,
Erige labentem, surge leuantis ope.
Vt caro non eadem tantùm, sed mens quoq; nobis
Vna sit, atq; duos spiritus vnus alat.

Sunt qui hæc conijciant esse Paulini Therasiam suam compellantis: verùm non editiones modò, sed vetustus etiam Cambronensis in Belgio monasterij codex Prospero vindicant.

C. Sollius Sidonius Apollinaris Aruernorum fuit episcopus, de quo Gregorius Turonensis: *Eparchio* episcopo *migrante, ex præfecto substituitur Sidonius, vir secundum seculi dignitatem nobilissimus & de primis Galliarum senatoribus, ita vt filiam sibi Auiti imperatoris in matrimonio sociaret.* Ex eiusdem prosapiâ vxorem quoq; habuit Leontius episcopus Burdegalensis, vt carmine in eius laudem scribit Venantius Fortunatus:

hist. Franc. l. 2, c. 21.

Cogor

lib. 1.

Cogor amore etiam Placidinæ pauca referre,
Quæ tibi tunc coniunx, est modò cara soror.
Lumen ab Arcadio veniens genitore refulget,
Quà manet augustum germen, Auite, tuum.
Imperij fasces toto qui rexit in orbe,
Cuius adhuc pollens iura senatus habet.
Plurima quid referam, quantis sit prædita rebus,
Quæ potuit votis nupta placere tuis.

Sed hanc mittamus; & de Sidonio pergat Turonensis. *Sanctus Sidonius,* inquit, *tantæ facundiæ erat, vt plerumq; ex improuiso luculentissimè quæ voluisset, nullâ obsistente morá componeret.—Quum autem esset magnificæ sanctitatis, atq;, vt diximus, ex senatoribus primis, plerumq; nesciente conjuge vasa argentea auferebat è domo, & pauperibus erogabat. Quod illa quũ cognosceret, scandalizabatur in eum: sed tamen dato egenis precio, species domi restituebat.* Ista sanè Sidonium & vxorem in vnâ domo cohabitasse & familiam administrasse euincunt.

Quod de facundiâ Sidonij scribit Turonensis, comprobatur exemplo ad præsens negocium faciente. Bituriges arbitrium Sidonio detulerant eligendi episcopi metropolitani, & in eius iudicium quasi compromiserant. Nominat ille Simplicium, hominem vxoratum, præmissâ oratione propemodum extemporaneâ, disertâ nihilominus & elegante, modò menda librariorum abessent. Inter cætera, *Viuit*, ait, *Spiritus sanctus, omnipotens Deus noster, qui Petri voce damnauit Simonem Magum, quum opinaretur gratiam benedictionis pretio sese posse mercari, me in eo, quem vobis oportunum censui, nec pecuniæ fauere, nec gratiæ, sed statu satis superq; trutinato personæ, temporis, prouinciæ, ciuitatis, virum cujus in consequentibus raptim vita replicabitur, competentissimum credidisse. Benedictus Simplicius,* hacte-

Extat inter epist. Sid. l. 7.

hactenus vestri, jamq; abhinc nostri, modò per vos Deus annuat, habendus ordinis comes, ita vtriq; parti, vel actu vel professione respondet, vt & respublica in eo quod admiretur, & ecclesia possit inuenire quod diligat. Si natalibus seruanda reuerentia, —— parentes ipsius, aut cathedris, aut tribunalibus præsederunt. Illustris in vtraq; conuersatione prosapia, aut episcopis floruit, aut præfectis. Ita semper huiusce majoribus, aut humanum, aut diuinum dictare jus vsui fuit. Si verò personam suam tractatu consiliosiore pensemus, inuenimus illam tenere istic inter spectabiles principes locum. —— Vxor illi de Palladiorum stirpe descendit, qui aut literarum, aut altarium cathedras cum sui ordinis laude tenuerunt. Sanè quia persona matronæ verecundam & succinctam sui exigit mentionem, constanter adstruxerim respondere illam fæminam sacerdotiis vtriusq; familiæ, vel vbi educata creuit, vel vbi elocata nupsit. Eiusmodi aliquid supplendum fuerit. *Filios ambo bene & prudenter instituunt, quibus comparatis pater inde felicior incipit esse, quia vincitur. Et quia sententiam paruitatis meæ in hac electione valituram esse jurastis, siquidem non est validius dicere sacramenta quàm scribere, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti Simplicius est, quem prouinciæ nostræ metropolitanum, ciuitati vestræ summum sacerdotem fieri debere pronuntio. Vos autem de viro, de quo loquimur, si nouam sententiam meam sequimini, secundum vestram veterem consonate; Memor nostri esse dignare, domine Papa.* Ecce majores cùm Simplicij, tum vxoris ejus, episcopi: & episcopus ipse, quamuis vxoratus, constituitur, nec vt mutuo consortio sese inuicem abdicent vel cum ipso agitur, vel cum vxore, cujus in eam rem prægressus expressus consensus, siquidem id omnino fieri oporteret, necessarius fuisset. Si, inquam, Simplicius non potuit esse episcopus, nisi abdicato commercio vxoris; atq; hoc abdicari non potuit, nisi

nisi vxore liberè & disertè consentiente: non potuit itaque Simplicius antè constitui episcopus, quàm cum vxore ista de re actum esset, & ipsa in eiusmodi separationem volens consensisset. Constituitur autem episcopus, & consensus, quem diximus, priùs non requiritur. Illam igitur abdicationem & abstinentiam simpliciter & omnino necessariam non judicarunt. Ergo videmus, etiamsi inter latinos exstarent statuta pontificum & conciliorum, praxin nihilominus alicubi, etiam apud magni nominis viros, aliter se habuisse, atq; adeo acceptationem statutorum ambiguam, suspensam, interruptam fuisse.

Addam ex eodem, quem paullò antè allegabamus, Gregorio Turonico vnum & alterum huc facientia & in tempus quinti seculi aut certè vicinum incidentia exempla: è quibus qualem temerè siue præcepta siue suscepta abstinentia progressum & aliquando exitum habuerit, queat intelligi. Gregorium quidem ipsum vt stylo incomto, ita ingenio simplice, credulo & superstitioso fuisse apparet. Nos narratiunculas eius subijciemus: cuiq; eis, quod visum fuerit, & quantum libuerit, tribuendi jus integrum esto.

Libro primo historiæ Francorum: *Apud Aruernos post Stremonium episcopum prædicatoremq́; primus episcopus Vrbicus fuit, ex senatoribus conuersus, vxorem habens: quæ juxta consuetudinem ecclesiasticam,* (non dicit *Apostolicam*) *remota à consortio sacerdotis religiosè viuebat. vacabant enim ambo orationi, eleemosynis, atq; operibus bonis. Quumq́; hæc agerent, liuor inimici, qui semper est æmulus sanctitati, commouetur in fæminam: quam in concupiscentiam viri succendens, nouam Euam efficit. Nam succensa mulier à libidine, operta peccati tenebris,* cap. 44.

pergit

pergit ad domum ecclesiæ per tenebras noctis. Quumq́; obserata omnia reperisset, pulsare fores ecclesiæ domus cepit, ac voces hujusmodi dare: Quousq; sacerdos dormis? quousq; ostia clausa non reseras? cur conjugem spernis? cur obduratis auribus, Pauli præcepta non audis? Scripsit enim: Reuertimini ad alterutrum, ne tentet vos satanas. Ecce ego ad te reuertor, nec ad extraneum, sed ad proprium vas recurro. Hæc & his similia diu declamanti, tandem sacerdotis tepescit religio. Iubet eam cubiculo intromitti, vsusq́; concubitu eius discedere jubet. Dehinc tardiùs ad se reuersus, & de perpetrato scelere condolens, acturus pœnitentiam, diœcesis suæ monasterium expetit: ibiq́; cum ge nitu ac lacrymis quæ commiserat diluens, ad vrbem propriam est reuersus. Qui impleto vitæ cursu migrauit à seculo. nata est enim ab hoc conceptu filia, quæ in religione permansit. Ipse quoq; sacerdos cum conjuge & filiâ in crypta Cantobennensi, juxta aggerem publicum est sepultus. Geminum propemodum exemplum habet Fasciculus temporum, in anno CCCCXCIV: *Gerhardus primus episcopus Laudunensis habuit primò vxorem, quam dimittens & iteratò admittens genuit ex eâ virum sanctum Latronem, qui ei in episcopatu successit.*

cap. 10. Libro octauo historiæ Francorum: *Badegisilus Cenomanorum episcopus, vir valdè sæuus in populo, auferens siue diripiens injustè res diuersorum: ad cuius animum acerbum atq; immitem conjunx accesserat sæuior, quæ illum in committendis sceleribus, nequissimis consilij stimulis perurgebat. Nec præteribat dies aut momentum vllum, in quo non aut in spolijs ciuium, aut in diuersis altercationibus grassaretur. —— Quinto autem anno episcopatus sui expleto, quum jam sextum ingrediens, epulum ciuibus cum immensâ lætitiâ præparasset, à febre correptus annum, quem ceperat, protinus morte imminente finiuit. In cujus locum Bertcramnus Parisiacus archidiaconus subrogatus est. Qui multas*

altercationes cum relictâ illius defuncti habuisse probatur, eo quòd res, quæ tempore Badegisili episcopi ecclesiæ datæ fuerant, tamquam proprias retinebat, dicens, Militia hæc fuit viri mei: & licet inuita, tamen cuncta restituit.

Libro de gloriâ confessorum: *Egemonio decedente beatus Simplicius ecclesiæ Augustodunensi præponitur. Fuit autem de stirpe nobili, valde diues in opibus seculi, nobilissimæ conjugi sociatus. His fuit castissima obtegente seculo vita, soli Deo cognita, mortalibus tamen ignota. Erant enim ambo justi & in eleemosynarum semina ac vigiliarum tolerantiam promtissimi. Intereà propter illam, vt diximus, seculi dignitatem, Simplicius decedente Egemonio, à populis eligitur: sed à Deo pro castitatis & sanctitatis gloriâ destinatur. Accepto quoque pontificatus ordine, beata soror, quæ priùs fuerat non libidine, sed castitate viro conjuncta, non passa est à strato pontificis submoueri, sed in illâ puritatis castitate, quâ prius viri castissimi thorum adibat, secura de conscientiâ mentis sanctæ, sciens se vri non posse ab incentiui ignis ardore. Sed sæua dæmonis inuidia contra sanctos Dei probrosa excitat bella, & quæ instinctu suo destruere non potuit, nititur verbis subdolis infamare. Quid plura? In ipso dominici natalis die commouentur ciues in scandalum, & ad beatam virginem rapido cursu concurrunt, dicentes; Incredibile est mulierem viro junctam, pollui non posse: sed nec vir poterit artubus mulieris junctus, à coitu abstinere. Sic etenim Salomonis prouerbia proferunt. Nemo, ait, tangens picem, mundus poterit esse. Neque enim in sinu ignem quis gestans non cremabitur. Ergo videmus vos vno in thoro recumbere, & suspicari aliud non possumus, nisi misceamini simul. His commota virgo sanctissima, adgreditur pontificem simili castitate pollentem, replicatisque coram omni populo sermonibus quos audierat, arculam puella tunc plenam, vt adsolet, pro injuriâ hyemis cum carbonibus tenebat. Vocat puellam, ex-*

cap. 76.

pansoq́, pallio prunas ardentes suscipit, & ferè horæ vnius spacio tenens sacerdotem euocat, dicens: Accipe mitiorem solito ignem, nequaquam tuis velaminibus nociturum, vt ostendant in nobis hæ flammæ extinctas flammas esse luxuriæ. Suscipiente verò Pontifice, nihil nocitum est velamen eius ab igne. Hoc miraculo populus qui erat tunc incredulus, credidit Deo. Et inter septem dies amplius quàm mille homines sacri innouatione lauacri sunt renati. Hæc ex Gregorio Turónico, qui obijt sub finem seculi sexti: quibus, vt diximus, quisque pro suo judicio, quantum videbitur, tribuat.

Atq; ista quidem in occidente. Cæterùm in oriente Nicænæ & Gangrensi synodis firmiter adhæserunt, nec ab ijs sese abduci passi sunt. Notat tamen Socrates aliquam Thessaliæ consuetudinem, diffusam quoque, vt dicere videtur, ad vicina quædã Macedoniæ & Græciæ loca, discrepantem à consuetudine, quæ per reliquum orientem obtineret. Græcus verò auctoris textus non est vsquequaque integer. Differens de rituum & morum diuersitate, Ἔγνων, ait, ἐγὼ καὶ ἕτερον ἔθος ἐν Θεσσαλίᾳ γενόμενον· κληρικὸς ἐκεῖ, ἣν γαμήσας πρὶν κληρικὸς γένηται, μετὰ τὸ κληρικὸς γενέσθαι συγκαθευδήσας αὐτῇ, ἀποκήρυκτος γίνεται, τῶν ἐν ἀνατολῇ γνωρίμων πάντων ἀπεχομένων, καὶ τῶν ἐπισκόπων, εἰ καὶ βούλοιντο, οὐ μὴν ἀνάγκῃ νόμου τοῦτο ποιούντων. πολλοὶ γὰρ αὐτῶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ παῖδας ἐκ τῆς νομίμης γαμετῆς πεποιήκασιν. ἀλλὰ τοῦ μὲν ἐν Θεσσαλίᾳ ἔθους ἀρχηγὸς κληρικὸς Θεόδωρος τρίκκης τῆς ἐκεῖ γενόμενος, (legendum, ἀρχηγὸς Ἡλιόδωρος τρίκκης τῆς ἐκεῖ ἐπίσκοπος,) οὗ λέγεται ποιήματα ἐρωτικὰ βιβλία, ἃ νέος ὢν ἔταξε, καὶ Αἰθιοπικὰ προσηγόρευσε. φυλάσσεται δὲ τοῦτο τὸ ἔθος ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ αὐτῇ Μακεδονίᾳ, καὶ Ἑλλάδι. *Noui ego aliam quoq; in Thessaliâ consuetudi-*

tudinem. Factus ibi clericus, quam, priusquam clericus fieret, vxorem duxit, si, postquam factus est clericus, cum eâ dormierit, abdicatur; quum in oriente cunctâ illustres quiq;, etiam episcopi, abstineant si velint, non autem ex legis necessitate id facientes. Multi enim eorum ipso episcopatus tempore etiam liberos ex legitimis vxoribus susceperunt. Caterùm eius quidem in Thessaliâ consuetudinis auctor fuit Heliodorus, Trices, quæ inibi est, episcopus, cuius feruntur opera amatorij libelli, quos, quum iuuenis esset, composuit & Aethiopica inscripsit. Eadem etiam consuetudo seruatur Thessalonicæ & in ipsâ Macedoniâ & Hellade. Cassiodorus, qui è Socrate, Theodoreto & Sozomeno operâ cujusdam Epiphanij scholastici conuersis Tripartitam suam confecit, ita habet: *Ego quoq; cognoui in Thessaliâ consuetudinem aliam. Quum quidam clericus ante clericatum legitimè duxisset vxorem, quia cum eâ mixtus fuisset, abdicatus est, quum in oriente cuncti spontaneâ voluntate, & non aliquâ necessitate, etiam episcopi, seipsos abstineant. Plurimi enim eorum etiam episcopatus tempore ex legitimâ vxore filios habuerunt.* Consuetudines, vt etiam anteà monebamus, non semper ex vsu est imitari. Patet de aliâ in ijsdem Thessalicis ecclesijs receptâ, quam continuato sermone Socrates subjungit: καὶ ἄλλο δὲ ἔθος οἶδα ἐν Θεσσαλίᾳ γενόμενον, ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ πάσχα μόνον βαπτίζουσι. διὸ σφόδρα πλὴν ὀλίγων οἱ λοιποὶ, μὴ βαπτισθέντες ἀποθνήσκουσι. Tripartita vertit: *Hoc quoq; in Thessaliâ seruari cognoui, quod apud eos in diebus paschæ tantummodo baptizatur. Quapropter plurimi sine baptismate moriuntur.* Quis eiusmodi consuetudinem probare vel imitari ausit? Nescio an coniecturandum, aliquid Leonem per Anastasium Thessalonicensem, ad quem quæ scripsit paullò antè prolata sunt, effecisse: aut potiùs, quum edicta Leonis parum possent, Heliodorum, vt

Lib. 9. c. 38.

Pag. 408.

vt quam editis Aethiopicis maculam contraxerat, elueret, & lasciuiæ suspicionem, quam incurrerat, contrario facto refelleret, clericis in Thessaliâ & vicinis locis, vt perpetuam abstinentiam admitterent, persuasisse; atq; ideo Socratem istiusmodi consuetudinem Heliodoro auctori acceptam ferre. Quicquid sit, & nouitatem & particularitatem disertè notat, dum hanc ipsam consuetudinem ab Heliodoro, minimè verò ab Apostolis, deriuans à consuetudine reliquarum orientis ecclesiarum diuersam abire ostendit.

Nunc reliqua latinorum statuta leui brachio percurramus. Turonense concilium primum Seuerino consule, id est, anno ccccxcii habitum, & sententiam & verba Pontificum Siricij Innocentijq; exprimit & imitatur. Capitulo primo: *Si vniuersis fidelibus secundum Apostolicam doctrinam castitas custodienda indicitur, vt qui habent vxores, ita sint, quasi non habentes: quanto magis sacerdotes Dei ac leuitæ diuino mancipati altario, custodire debent, vt non solùm cordis, verùm etiam corporis puritatem seruantes, pro plebe supplicaturi, preces illorum ad diuinum mereantur introire auditum? quia secundum auctoritatem Apostoli, Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne, sed in spiritu. Et iterum: Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum: sed polluta est eorum & mens & conscientia. Quum ergò laico abstinentia imperetur, vt possit orationi vacans, & Deum deprecans, exaudiri: quanto magis sacerdotibus vel leuitis, qui omni momento parati esse debent in omni munditiâ & puritate, securi, ne aut sacrificium offerre, aut baptizare, si id temporis necessitas poposcerit, cogantur imparati aut immundi? Qui si contaminati fuerint carnali concupiscentiâ, quâ fronte excusabunt, quo pudore vsurpabunt, quâ conscientiâ, quo meri-*

merito exaudiri se credent? II. Et licet à patribus nostris è commissâ auctoritate id fuerit constitutum, vt quicumq; sacerdos vel leuita, filiorum procreationi operam dare fuisset conuictus, à communione dominicâ abstineret, nos tamen huic districtioni moderationem adhibentes, & iustâ constitutione mollientes, id decreuimus, vt sacerdos vel leuita coniugali concupiscentia inhærens, vel à filiorum procreatione non desinens, ad altiorem gradum non conscendat, neq; sacrificia Deo offerre, vel plebi ministrare præsumat. Sufficiat his tantùm, vt à communione non efficiantur alieni. Quinám patres Gallicani clericos conjugio vsos sacrâ communione priuauerint, vel quando aut vbi id fecerint, non constat. Quoniam autem *è commissâ auctoritate id constitutum fuisse* Turonenses dicunt, iussu Romanorum pontificum factum esse verosimile est. Ipsi verò rigorem eum nimium iudicarunt, & propterea adhibitâ aliquâ moderatione emolliuerunt. Hoc sanè egregium, quod indictâ abstinentiâ, vt cùm ebrietas tum familiaritas extranearum fœminarum, à clericis abstinentiæ deditis euitetur, seuerissimè edixerunt. Nisi enim vtramq; procul habuerint, abstinentiam tantopere expetitam & indictam seruari illibatam non posse, probè intellexerunt. Verba ipsorum adscribi digna: *Sed vt hæc valeant obseruare, fomitem omnium vitiorum oportet abscindi, Apostolo præcipiente: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Eph. 5, 18. *Et quàm grauis ebrietas supplicio expietur, eadem Apostolica manifestat doctrina, inter cætera dicens: Neq; fornicatores,* 1 Cor. 6, 10. *neq; idolis seruientes, neq; ebriosos regnum Dei possessuros. Si quis verò in omni officio clericali Deo militans, ab ebrietate se non abstinet, secundum status sui ordinē competens in eum vindicta tribuatur. III. Et quia nullum diabolo locum dari oportet, hoc præcipuè custodiendum decreuimus, vt nullam clerici cum extraneis*

fæminis habeant familiaritatem, ne vllam malè loquendi vel sentiendi hominibus aditum tribuant: quia frequenter per hanc indecentem occasionem contingit, vt diabolus, qui insidiatur sicut leo in cubili suo, de ruinâ seruorum Dei exultet. Si quis clericus post interdictum episcopi sui illicitis familiaritatibus extranearum fæminarum voluerit inhærere, à communione habeatur alienus. Quantum ab illis, non quidem primæ, sed mediæ ætatis moribus & statutis defecerit hodierna ecclesia Romana, nemo non videt. Quum abstinentiam à coniugio vehementissimè vrgeat, abstinentiam tamen siue ab ebrietate siue à conuersatione fæminarum non tantùm pari vehementiâ non vrget, sed vtramq; passim liberam & nullis canonicis pœnis obnoxiam permittit: imò lupanaria, in vsum potissimùm, vt apparet, suorum abstinentium in ipsâ Româ, Christianæ pietatis & virtutis (ita aiunt) metropoli, aut exstruit, aut fouet. Baronius anno CCCCLIII inserit concilium quoddam Andegauense, à Frontone Ducæo acceptum, hactenus ineditum, cuius capitulum tertium ita habet: *Familiaritatem extranearum fæminarum* clerici *nouerint esse vitandam. Sed si qui sunt cœlibes, non nisi à sororibus, aut amitis suis, aut à matribus consolentur. Quia sicut bonum non est homini solum esse; ita familiares esse clericos fæminis non oportet extraneis, quia frequenter plurimorum ruinas sub hac occasione deflemus. Si quis autem post hoc interdictum à prædictis familiaritatibus se reuocare noluerit, nequaquam gradu altiore donabitur; & si jam ordinatus fuerit, non ministret.* Ecce pœnam, conuersationi cum extraneis mulieribus indictam; & quidem in Turonensi concilio, quàm vsui coniugum, seueriorem. Si hodiè Pontificij per sanctiones suas continentiam veri nominis & rigoris stabilitum irent, non minùs aut magis

num. 11. & seqq.

gis

gis etiã eiuſmodi conuerſatione quàm cõiugio clericis interdicerent. Quod illos mediæ ætatis veteres latinos in cœlibatum propenſos vbiq; factitaſſe deprehendimus. Coniungunt enim ſiue ſubiungunt prohibitioni conjugum prohibitionem æquè ſeueram, plerumq; etiam ſeueriorem, extranearum; quas à Græcis primæque ætatis veteribus συνεισάκτους appellatas, & ſolas, conjugio interim permiſſo, interdictas fuiſſe multis ſuprà oſtendimus. Quum itaque recentiores Pontifices ſolum conjugium clericis adimant, nec ancillas autem, nec coquas & focarias, & ne manifeſtas quidem concubinas domibus eorum eijciant; nihil faciunt ad eorum ſententiam vel hæc ipſa mediæ ætatis latina concilia; nec quiſquam prudens temerè ſibi perſuadebit, zelo caſtitatis eos vrgere, quod vrgent, ſed potiùs ad finem, de quo alibi diximus, & dominatum ſuum ſtabiliendum reſpicere. pag. 115.

Sub initium ſeculi ſexti, anno Alarici ſecundi regis VVeſtgothorum XXII, Chriſti DVI, habita eſt in Galliâ Narbonenſi ſynodus Agathenſis, cui præſedit & ſubſcripſit Cæſarius Arelatenſis. Ea capitulo nono abſtinentiam clericorum à Siricij & Innocentij decretis arceſſit, quin hujus, ex epiſtolâ ad Exuperium Tholoſanum, ipſiſſima verba repetit, omiſſis tamen duris illis, in ſanctum conjugium injurijs. *Placuit etiam, vt ſi presbyteri vel diaconi conjugati ad thorum vxorum ſuarum redire voluerint, papæ Innocentij ordinatio vel Siricij epiſcopi auctoritas, quæ eſt his canonibus inſerta, ſeruetur. Quod ſi ad aliquos formula illa eccleſiaſticæ vitæ pariter & diſciplinæ, quæ à Siricio epiſcopo ad prouincias commeauit, non probabitur perueniſſe, eis ignorationis venia remittitur, ita vt de cætero penitùs incipiant abſtinere.*

Et

Et ita gradus suos in quibus inuenti fuerint, sic retineant, vt ad potiora eis non liceat adscendere. Quibus in beneficio esse debet quòd locum ipsum quem retinent, non amittunt. Si qui autem scisse formam viuendi missam à sancto Siricio episcopo, deteguntur, neq; statim cupiditates libidinis abjecisse, illi sunt modis omnibus submouendi, eò quòd post admonitionem cognitam, praponendam arbitrati sunt voluptatem. Sequentibus duobus capitulis de consortio mulierum vitando cauet synodus. Decimum enim sic habet: *Id etiam ad custodiendam vitam & famam speciali ordinatione pracipimus, vt nullus clericorum extraneæ mulieri qualibet collatione aut familiaritate jungatur. Et non solùm in domo illius extranea mulier non accedat, sed nec ipse frequentandi extraneam mulierem habeat potestatem, sed cũ matre tantùm, sorore, filiâ aut nepte, si habuerit, aut voluerit, viuendi liberam habeat potestatem. De quibus nominibus nefas est aliud, quàm natura constituit, suspicari.* Vndecimum: *Ancillas vel libertas à cellario vel à secreto ministerio & ab eadem mansione, in quâ clericus manet, placuit remoueri.* De justâ ætate ordinandorum sancit capitulum decimumsextum: *Episcopus benedictionem diaconatus minoribus quàm vigintiquinq; annorũ penitùs non committat. Sanè si conjugati juuenes consenserint ordinari, etiam vxorum voluntas ita requirenda est, vt sequestrato mansionis cubiculo, religione promissâ, posteaquam pariter conuersi fuerint, ordinentur.* Decimum septimum: *Presbyterum verò vel episcopum ante triginta annos, id est, antequam ad viri perfecti ætatem perueniat, & diaconos ante vigintiquinq; nullus metropolitanorum ordinare præsumat, ne per ætatem (quod aliquoties euenit) aliquo errore culpentur.* De vitandâ ebrietate quadragesimum primum: *Ante omnia clericis vetetur ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes ac nutrix est. Itaq; eum, quem ebrium fuisse constiterit, (vt ordo patitur) aut triginta dierum*

rum spacio communione statuimus submouendum, aut corporali subdendum supplicio. Agathensis quidem hæc synodus juxta placita Siricij & Innocentij abstinentiam à presbyteris & diaconis exigit. De tribus verò ad illam ipsam abstinentiam cùm commodiùs tum sinceriùs præstandam vnicè necessarijs, eâdem operâ constituit, nempe Vt familiaritas & conuersatio cum fæminis vitetur; Nemo ante justam ætatem, & quâ suarum sibi virium quisque conscius esse queat, ordinetur; Nemini ebrio impunè sit. Quum nihil horum, (è quibus, necessarijs quidem omnibus, id tamen quod est de fugiendo mulierum commercio, tamquam palmarium omnia hujus ætatis abstinentiam exigentia concilia studiosè vbique inculcant,) nostri obseruent Pontificij; nullo fructu vnicum & solitarium illud de prohibito conjugio & conjugũ vsu pro hodierno suo periculis & scandalis obnoxio, imò turpitudinum pleno cœlibatu adducunt. Atq; ita ne quidem latinorũ mediæ ætatis leges & mores hodiernis Pontificiorũ legibus & moribus patrocinantur.

Agathensi Gallicano concilio posterius est Ilerdense Hispanicũ, vtpote à quo illud allegatur. De conuersatione cum fæminis ita habet: *Familiaritatem extranearum* cap. 15. *mulierum licet ex toto sancti patres antiquis monitionibus præceperint ecclesijs euitandam; id nunc tamen nobis visum est, vt, qui talis probabitur, si post primam & secundam commonitionem se emendare neglexerit, donec in vitio perseuerat, officij sui dignitate priuetur.* Eamdem familiaritatem itidem prohibet Gerundense capitulo septimo; & Toletanum secundum capitulo tertio, verbis admodum seueris grandique sub pœnâ. *Sanè deinceps post datam hanc admonitionem, quisquis earum consortio frui voluerit, nouerit non so-*

lum se à clericatus officio retrahi vel ecclesiæ foribus expelli, sed etiam omnium catholicorũ, clericorum vel laicorum communione priuari, nullâ prorsus vel colloquij consolatione relictâ, quatenus malæ consuetudinis abrasa rubigo in posteris radicis suæ veneno serpere non possit. Hæc Hispanica concilia in primum trientem seculi sexti incidunt.

Aurelianense primum à Clodoueo, primo Francorũ Christiano rege, coactũ in proximo post Agathense anno collocat Baronius. *De familiaritate extranearum mulierum tam episcopos, quàm presbyteros vel diaconos præteritorum canonum statuta custodire* jubet, capitulo XIII. Habita sanè sunt hoc, in quo modò versamur, seculo sexto complura in Gallijs prouincialia concilia, præsertim Aureliani. Pleraque clericis vt vsum conjugum & conjugium, ita quoque cõmercium siue familiaritatem & conuersationem cum extraneis fæminis interdicunt, quemadmodum ex recensione patebit.

Anno 507. num. 14.

Aurelianense tertium, quod in anno DXL ponit Baronius, capitulo secundo: *Nullus clericorum à subdiacono & supra, & quos vxores in proposito suo accipere prohibetur, propriæ (si fortè jam habeat) misceatur vxori. Quod si fecerit, laicâ communione contentus juxta priorum canonum statuta ab officio deponatur. Quem si sciens episcopus suus in hac vilitate permixtionis viuentem ad officium posteà admiserit, & ipse episcopus ad agendam pœnitentiam tribus mensibus sit à suo officio sequestratus.* Capitulo quarto: *De familiaritate extranearum mulierum licet jam multa, quæ obseruari debeant, multis canonicis sententijs fuerint statuta, tamen quod agnoscitur sæpe transcendi, conuenit replicari. Ideoq; statuimus, vt ne quis antistitum clericorumq; omnium licentiam habeat intra domum suam, vllam absq; his propinquis mulieribus, quas priores canones eloquuntur, habere per-*

Anno 540. num. 17.

re personam. —— Quòd si quilibet ille antistitum vel clericorum quod supra scriptum est vitare noluerit, pro inobœdientiâ triennij excommunicatione mulctetur. Capitulo sexto ne ante ætatem legitimam; septimo, ne inuitus quisquam ordinetur, statuitur. Ætas autem legitima in diacono XXV, in presbytero XXX annis, quantam etiam ab antiquioribus canonibus requiri anteà vidimus, definitur.

Anno proximè subsequuto; nempe DXLI habitum est concilium Aruernis, cujus capitulum duodecimum hoc est: *Quum presbyteri atq; diaconi sublimi dignitatis apice prærogentur, actibusq; omnino seculi renuncient, & ad sacrum ministerium electi repudient, & quisquis est presbyter atq; diaconus, diuino munere benedictione perceptâ, vxoris suæ priùs frater illicò efficiatur ex conjuge: attamen quosdam reperimus ardore libidinis inflammatos, abjecto militiæ cingulo, vomitum pristinum & inhibita rursus conjugia repetisse, atq; incesti quodammodo crimine clarum decus sacerdotij violasse, quod nati etiam filij prodiderunt. Quod quisquis fecisse cognoscitur, omni in perpetuum, quam admisso jam crimine perdidit, dignitate priuabitur.* Decimo sexto capitulo conuersatio cum extraneis sub pœnâ excommunicationis interdicitur.

Aurelianense tertium haut magno interuallo excepit quartum, *quum,* vt ait Baronius, *magnâ ex parte illi ipsi episcopi, qui interfuerunt tertio Aurelianensi concilio, ijdem huic quarto præsentes fuisse atq; subscripsisse legantur.* Hoc quartum decimo septimo capitulo edicit, *vt sacerdotes siue diaconi cum conjugibus suis non habeant communem lectum & cellulã, ne propter suspicionem carnalis consortij religio maculetur.* XXIX capitulo pœnam statuit adulterio clericorum; qui videlicet fructus fuit interdicti tanto cum rigore conjugij.

Anno 545, num. 19.

Aurelianense quinctum, quod in annum Childe-

berti regis XXXIIX, Christi DLII incidit, tertio capitulo conuersationem cum extraneis; quarto vsum conjugum prohibet.

Turonense secundum habitum anno Chariberti regis sexto, Christi DLXX, sic de extraneis capitulo decimo: *Nullus deinceps clericorum provocatione necessitatis faciendæ vestis aut caussa ordinandæ domus extraneam mulierem in domo suâ habere præsumat.* Vndecimo: *Nullus clericorum, non episcopus, non presbyter, non diaconus, quasi sanctimonialem aut viduam, vel ancillam propriam pro confirmatione rerum in domo suâ stabilire præsumat; quæ & ipsa extranea est, dum non est mater, aut soror, aut filia; quæ etiam promior propinquabit ad culpam, dum dignoscitur subjecta dominatui. Si quis episcopus, aut presbyter, seu diaconus de hac re statuta patrum vel nostra temerare præsumserit, excommunicetur.* Episcopo vsus conjugij interdicitur capitulo decimotertio: *Episcopus conjugem vt sororem habeat: & ita sanctâ gubernatione gubernet domum omnem, tam ecclesiasticam, quam propriam, vt nulla de eo suspicio quaquam ratione consurgat. Et licèt (Deo propicio) clericorum suorum testimonio castus viuat, quia cum illo tam in cellâ, quàm vbicumque fuerit, secum habitent, eumque presbyteri, & diaconi vel deinceps clericorum turba juniorum Deo adjutore) conseruent: sic tamen propter zelotem Deum nostrum, tam longè absint, mansionis propinquitate diuisi, vt nec hi, qui ad spem recuperandam clericorum seruitute nutriuntur, famularum propinquâ contagione polluantur.* Additur capitulo XIV: *Episcopum episcopam non habentem nulla sequatur turba mulierum.* Deniq; capitulo vigesimo: *Archipresbyteri vicani, & diaconi & subdiaconi, non quidem omnes, sed plures in hac suspicione tenentur à populo, quòd cum conjugibus suis maneant. Pro quâ re hoc placuit obseruare, vt quotiescumque archipresbyter seu in vico manserit, seu ad villam*

villam suam ambulauerit, vnus lector canonicorum suorum, aut certus aliquis de numero clericorum cum illo ambulet, & in cellâ, vbi ille jacet, lectum habeat pro testimonió. Septem tamen inter subdiaconos & lectores vel laicos habeat concessos, qui vicissim septimanas suas cum illo facere omnino procurent: & qui distulerit, fustigetur. Et si in hoc presbyter negligens inuentus fuerit, quòd non hoc sic implere contendat, triginta diebus communione priuetur, donec pœnitentiam agat, & sic reuertatur ad gratiam. Reliqui presbyteri, & diaconi, ac subdiaconi vicani, hoc studiose custodiant, vt mancipiola sua ibi maneant, vbi vxores suæ: illi tamen segregatim solitarij in cellâ jaceant, & orent, & dormiant. Nam qui vxores non habent, in parte de mancipiolis suis habeant cellulas segregatim, vbi & ipsi itidem & orent segregati, & dormiant. Nam si inuentus fuerit presbyter cum sua presbyterâ, aut diaconus cum suâ diaconissâ, aut subdiaconus cum suâ subdiaconissâ, annum integrum excommunicatus habeatur; & depositus ab omni officio clericali, inter laicos se obseruare cognoscat: eo tamen permisso, vt inter lectores in psallentium choro colligatur. Illi verò archipresbyteri, qui talem cautelam super juniores suos habere noluerint, & non eos habuerint studio distringendi, ab episcopo suo in ciuitate retrudantur in cellam, ibiq; mense integro panem cum aquâ manducent, & pœnitentiam agant pro sibi credito clero: quia nulli clericorum, juxta sententiam canonum, cum conjuge suâ manere permittitur. Quàm difficile fuerit legem abstinentiæ Gallico clero imponere, & quomodo à conjugibus prohibiti ad extranearum contubernia declinauerint, è decretis toties repetitis manifestum.

Matisconense primum à Guntramno rege conuocatum à Baronio memoratur in anno DXXCII. Primo capitulo extraneas arcet: vndecimo vsum conjugum prohibet, ijsdem propemodum verbis, quibus Aruer-

 nense

neate loqui paullò antè audiuimus. *Episcopi, presbyteri vel vniuersi honoratiores clerici, quum sublimi dignitatis apice sublimentur, actibus omnino renuncient seculi, & sacro electi ministerio repudient carnale consortium, ac permixtionis pristinæ contubernium permutent germanitatis affectu: & quisquis ille est, diuino munere benedictione perceptâ, vxori prius suæ illicò frater efficiatur ex conjuge. Eos verò, quos reperimus ardore libidinis inflammatos, abjecto religionis cingulo, vomitum pristinum & inhibita rursus conjugia repetisse, atque incesti quodammodo crimine clarum decus sacerdotij violasse, quod nati etiam filij prodiderunt: quod qui fecisse cognoscitur, omni in perpetuum, quam admisso jam crimine perdidit, dignitate priuabitur.*

Post quinquennium sub eodem Guntramno, anno videlicet eius XXII, Christi DXXCVII, coijt Lugdunense secundum, primo statim capitulo in hunc modum loquutum: *Sancimus, vt nullum clericum ab ordine sancto antistitis vsque ad subdiaconi gradum, mulierem, præter amitam, matrem & sororem, in hospitio suo habere liceat. Placuit etiam, vt si quicumque vxoribus juncti ad diaconatus aut presbyteratus ordinem quoque modo peruenerint, nō solùm lecto, sed etiam frequentatione quotidianâ debeant de vxoribus suis sequestrari. Quod si, quod Deus auertat, de earum familiari contubernio post acceptam benedictionem infans natus paruerit, ab officij gradu priuetur.*

Matisconense secundum habitum est anno eiusdem Guntramni regis XXIV, Constituit, quòd *episcopalis domus canes non habeat. Custodienda est,* inquiunt isti Patres, *episcopalis habitatio hymnis, non latratibus; operibus bonis, non morsibus venenosis. Vbi igitur Dei est assiduitas cantilenæ, monstrum est & dedecoris nota, canes ibi vel accipitres habitare.* Ista quidem nihil ad rem præsentem. Magis eò facit capitu-

cap. 13.

pitu-

pitulum XVI: *Illud quoq; rectum nobis visum est disponere, vt quæ vxor subdiaconi, vel exorcistæ, vel acoluthi fuerat, mortuo illo, secundo se non audeat sociare matrimonio.* Vxoribus exorcistarum & acoluthorum consuetudo cum maritis adempta numquam fuit. Nec itaque subdiaconorum vxoribus, quæ cum istis conjunguntur. Subdiaconis igitur istis temporibus vsus matrimonij fuit permissus: quod ex sequentibus etiam magis patebit.

Gallicanis hisce concilijs jungantur Hispanica vnum & alterum, quæ juxta seriem temporum proxima. Toletanum, quod tertium dicitur, coijt anno Reccaredi regis VVestgothorum quarto, æræ Hispanicæ DCXXVII, Christianæ DLXXXIX. Eius capitulum quinctum ita habet: *Compertum est à sancto concilio, episcopos, presbyteros, & diaconos venientes ex hæresi, carnali adhuc desiderio vxoribus copulari. Ne ergò de cætero hoc fiat, præcipitur, quod & canonibus prioribus terminatur, vt non liceat eis viuere libidinosá societate, sed manente inter eos fide conjugali, communem vtilitatem habeant, & non sub vno conclaui maneant. Vel certè, si suffragatur virtus, in aliá domo suam vxorem faciat habitare, vt castitas apud Deum & apud homines habeat testimonium bonum. Si quis verò post hanc conuentionem obscœnè cum vxore elegerit viuere, vt lector habeatur. Qui verò semper sub canone ecclesiastico jacuerunt, si contra veterum imperata in suis cellulis mulierum, quæ infamiæ suspicionem possunt generare, consortium habuerint*, subintroductarum scilicet & extranearum: *illi canonicè quidem distringantur, mulieres verò ab episcopis venundentur, & precium ipsum pauperibus erogetur.* Ecce, prohibetur quidem vsus conjugij; sed longè majore cum seueritate in subintroductarum consortia animaduertitur. Quod ipsum anno sequente, Reccaredi videlicet

quin-

quinto, in concilio Hispalensi non modò repetitur sed etiam exacuitur in hunc modum: *Inter cætera cognoscite, à nobis hoc definitum pro abolendis maculis clericorum, quia quidam episcoporum, non obseruantes nuper editum concilij Toletani decretum, minùs sollìciti in subjectis existunt. placuit proinde, vt si presbyter, diaconi, vel clerici consortia extranearum fœminarum, vel ancillarum familiaritatem per sacerdotis sui admonitionem à se minùs remouerint, seculi judices easdem mulieres cum voluntate & permissu episcopi comprehensas, in suis lucris vsurpent, vt vitium hoc, dum sacerdos inhibere non praualet, potestas judicialis coërceat, dato tamen ab eisdem judicibus sacramento episcopo, vt eas clericis nullâ arte restituant. Quòd si restituerint, ipsi judices sententiâ excommunicationis feriantur. Mulieribus verò illis juxta priores canones à sacerdote distractis, precium earum indigentibus dispensetur.* Quamquam cùm Gallicana tum Hispanica sexti hujus seculi concilia in cœlibatum prona, videmus tamen ab illis multò vehementiore zelo & grauioribus sub pœnis consortium extranearum quàm vsum conjugum interdici.

cap. 3.

Id quoq; obseruare oportet, subdiaconis Hispaniæ hactenus vxorum vsum permissum fuisse; quod agnoscit & annotat ipse Baronius. *Non in Siciliâ tantùm*, inquit, *sed & in Hispaniâ continentiam subdiaconis minimè adhuc imperatam fuisse videri potest ex canone quinto Toletani concilij hoc anno (D X X C I X) habiti, vbi sacerdotes tantùm atq; diaconi absq; vxoribus castè viuere admonentur.* Decrètum itaque Leonis primi, quòd ex epistolâ ad Anastasium Thessalonicensem suprà memorauimus, ab ecclesijs Hispaniæ receptum non fuit. Nec ab omnibus Galliæ, vt ad synodum Matisconensem secundam paullò antè diximus. Ne in Siciliâ quidem Romæ vicinâ locum inuenit, vt notat Ba-

Anno 589, num. 43.

pag. 411.

tat Baronius, quandoquidem post exactum ab ætate Leonis integrum seculum & ampliùs, subdiaconi conjugibus suis vsi vt morem Romanæ ecclesiæ admitterent à Pelagio & eius successore Gregorio, qui magnus appellatur, compulsi sunt. Sic enim scribit hic ipse Gregorius Leoni Cathanensi episcopo. *Multorum relatione comperimus hanc apud vos olim consuetudinem tenuisse, vt subdiaconi suis licitè miscerentur conjugibus. Quod ne denuò quisquā præsumeret, à Seruodei sedis nostræ diacono ex auctoritate nostri decessoris est isto modo prohibitum, vt eodem tempore ij, qui jam vxoribus fuerant copulati, vnum è duobus eligerent, id est, à suis vxoribus abstinerent, aut certè nullâ ratione ministrare præsumerent. Et quantum dicitur, Speciosus tunc subdiaconus hac pro re ab administrationis se suspendit officio; & vsq; in obitus sui tempus notarij quidem gessit officium, & à ministerio, quod subdiaconum oportuerat exhibere, cessauit.——De cætero fraternitas tua sit omnino sollicita, & quos ad hoc jam officium contigerit promoueri, hoc quàm maximè diligenter inspiciat, ne, si vxores habēt, miscendi se cum eis licentia potiantur, sed ad similitudinem sedis Apostolicæ eos cuncta obseruare suâ nihilominus districtione constituat.*

Reg. l. 1. epist. 14.

Rigorem tamen illum Pelagij Gregorius ipse alicubi improbat, & mitigat. *Ante triennium*, inquit, *subdiaconi omnium ecclesiarum Siciliæ prohibiti fuerant, vt more Romanæ ecclesiæ nullatenus suis vxoribus miscerentur. Quod mihi durum atq; incompetens videtur, vt qui vsum eiusdem continentiæ non inuenit, neq; castitatem antè promisit, compellatur à suâ vxore separari, atq; per hoc, quod absit, deteriùs cadat. Vnde videtur mihi, vt à præsenti die omnibus episcopis dicatur, vt nullum subdiaconum facere præsumant, nisi qui se victurum castè promiserit: quatenus & præterita mala, quæ per propositum mentis appeti-*

Reg. lib. 1. epist. 42.

 ta non

ta non ſunt, violenter non exigantur ; & futura cautè caueantur. Qui verò poſt eamdem prohibitionem, quæ ante triennium facta eſt, continenter cum ſuis vxoribus vixerint, laudandi atq; re[mu]nerandi ſunt, &, vt in bono ſuo permaneant, exhortandi. [H]os autē, qui poſt prohibitionem factam ſe à ſuis vxoribus continere noluerint, promoueri ad ſacrum ordinem (ſuperiorem ſcilicet; aut quia ſubdiaconatus olim inter ſacros non habebatur, vt ex Vrbano pontifice allegat Innocentius tertius pontifex *nolumus: quia nullus debet ad miniſterium altaris accedere, niſi cujus caſtitas ante ſuſceptum miniſterium fuerit approbata.*

c. A multis De ætate qual. & ord præfic.

Data eſt hæc Gregorij epiſtola indictione noná, quæ ipſo pontifice in annum Chriſti DXCI incidit. Quando igitur à deceſſore Pelagio prius interdictum fuerit promulgatum, liquet. Liquet etiam ſubdiaconis Romanæ eccleſiæ vſum conjugij pridem ademtum fuiſſe, à Leone, ſine dubio, primo: ſeruatum tamen hactenus vt Hiſpanarum ita quoq; Sicularum eccleſiarum ſubdiaconis. Pelagium itaq; Siculos, vt Romanæ conſuetudini ſe conformarent, impellere voluiſſe rigidiore decreto, quo aut officio aut vxoribus renunciare juſſi erant. Cæterùm id à Gregorio improbari & mitigari, ſubdiaconos, qui vſum matrimonij retineant, non quidem exauctorante, ſed nec, vt ad ſuperiores gradus conſcendant, permittente, & ne in poſterum quiſquam, niſi qui abſtinentiam promiſerit, ſubdiaconus creetur, ſanciente. Ratio autem, quâ ad emendandum deceſſoris ſui decretum Gregorius vtitur, generalis eſt, alijs quoq; & pluribus caſibus aptari idonea. *Qui vſum continentiæ non inuenit, neq; caſtitatem antè promiſit, à ſuâ vxore ſeparari & per hoc deteriùs cadere, durum & incompetens*

petens

petens est. Liquet denique vanissimè à nouatoribus de ordinibus, quos sacros hodie vocat, affirmari, Quòd jure Apostolico cœlibatus ijs sit annexus; quum post tot à temporibus Apostolorum exacta secula subdiaconis Siciliæ, Hispaniæ, quin etiam nonnullis Galliæ vsum matrimonij integrum fuisse, & quando, quomodo atque à quibus interdictus fuerit, manifestò constet.

De illicito extranearum consortio (nam ab hoc, vt diximus, mediæ hujus ætatis veteres latini, etsi à conjugio plerique alieni, seueriùs tamen, quàm à conjugum commercio clericos prohibent) ita alicubi idem Gregorius: *Cum his, qui in sacro sunt ordine constituti, habitare mulieres prohibentur. De quibus ne antiquus humani generis inimicus exultet, omnium definiendum consensu est, vt præter eas, quas sacri canones complectuntur, alias secum mulieres habere non debeant.*

Reg. lib. 7. epist. 110.

Nec præterribimus, vixisse hoc ipso sexto seculo Aratorem, ecclesiæ Romanæ subdiaconum, qui historiam Apostolicam versibus expositam Vigilio pontifici obtulerit, eiusq; posteriore libro comparans inuicem sacerdotes Leuiticos conjugatos & sui temporis cœlibes, ex sensu & consuetudine ecclesiæ, in quâ viueret, ita scripserit:

Ecclesiæ nunc alma fides sine fine pudicos
Pontifices jubet esse suos.

Attigit autem Gregorius ille magnus siue primus seculum septimum. Eius enim quarto anno defunctus est, cui post Sabinianum quinquemestrem pontificem Bonifacius tertius successit. *Hic obtinuit apud Phocam principem, vt sedes apostolica beati Petri apostoli caput esset omnium ecclesiarum, id est, ecclesia Romana, quia ecclesia Constantinopolita-*

in Bonif. 3. *politana primam se omnium ecclesiarum scribebat.* Ita Anastasius bibliothecarius pontificius; & hoc antiquior Pau-

l. 4 de gest. Longob. lus Diaconus, *Phocas*, ait, *imperator, rogante papa Bonifacio, statuit sedem Romanæ & Apostolicæ ecclesiæ primam esse, quum prius Constantinopolitana se primam omnium scriberet.* Repetunt in eumdem sensum & totidem propemodum verbis in suis Chronicis Ado Viennensis, Regino Prumiensis, Hermanus Contractus, Marianus Scotus, Sigebertus Gemblacensis, Otho Frisingensis, Gobelinus Persona; item Blondus, Platina, Sabellicus, alij. Nempe episcopi ex vrbibus, quibus præsidebant, æstimari consueuerant. Roma itaque, quòd imperij potissimam orbis habitati partē complexi caput esset, episcopo suo summam dignitatem conciliabat, præsertim quamdiu in vrbe imperatores sedem habebant. Eorum enim præsentia, vt fieri amat, ex omnibus nationibus totoque orbe vt alios multos, ita quoq; Christianos attrahebat. Irenæus itaque siue potiùs latinus Irenæi interpres, *Ad*

l. 3. cap. 3. *hanc*, inquit, *ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse est omnem conuenire ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndique fideles.* Hinc primatus ecclesiæ Romanæ. At postquam sede imperij Constantinopolin translatâ nullus Romæ ampliùs esset imperator, ipsâ à barbaris aliquoties captâ, direptâ & oppressâ, quin & exarchi ab imperatoribus missi non Romæ sed Rauennæ commorarentur; hinc Romanæ ecclesiæ Constantinopolitana præeminentiam controuersam facere, & primatum sibi, cuius vrbs imperatori domicilium præberet gloriâq; & potentiâ præcelleret, vindicare. Nam, vt diximus, à dignitate vrbium dignitatem episcoporum pendére, & si illam imperatores immutassent, hanc quoq; immutari contende-

tendebat. Quam rem tangunt Chalcedonensis synodi canones XII & XVII; & disertissimè Trullani patres canone XXXIIX: Τὸν ἐκ τῶν πατέρων ἡμῶν τεθέντα κανόνα καὶ ὑμεῖς παραφυλάττομεν, τὸν οὕτω διαγορεύοντα, Εἴ τις ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις, ἢ αὖθις καινισθείη, τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἡ τάξις ἀκολουθείτω. *Canonem, qui à Patribus factus est, nos quoq; obseruamus, qui sic edicit: Si qua ciuitas à regiâ potestate innouata est vel innouabitur, ciuilem ac publicam formam ecclesiasticarum quoq; rerum ordo consequatur.* Sabellicus itaq; rem in hunc modum exponit: *Bonifacius tertius egit ab initio suæ administrationis cum Phocâ, vt Romana ecclesia esset omnium aliarum caput: estq; id ægrè, nec sine multâ contentione Apostolicæ sedi datum. Græci id ad se decus trahentes ibi Christianæ pietatis arcem esse oportere ajebant, vbi & imperij.* Quare dubium non est, quin tantum habeat Romanus pontificius primatus de iure diuino, quantum cœlibatus habet de iure Apostolico. Sed hæc in transcursu.

Enneade 8, lib. 6.

Haut longè ab initio septimi seculi habitum est in Galliâ concilium Antisiodorense, temporibus pontificis Deusdedit, vt est in tomis conciliorum. Eius capitulum XXI hoc est: *Non licet presbytero in vno lecto post acceptam benedictionem cum presbyterâ suâ dormire, nec in peccato carnali misceri, nec diacono, nec subdiacono.* XXII. *Non licet relictæ presbyteri, nec relictæ diaconi nec subdiaconi post eius mortem maritum accipere.* Habitum est etiam posteà, regnante Clodoueo secundo, Cabilonense, quod de extraneis ita loquitur: *Licet iam prioribus canonibus fuerit statutum, placuit tamen renouare, vt si quis episcopus, presbyter aut diaconus, vel quicumq; ex sacerdotali catalogo, præter personas quæ in ipsis canonibus continentur, cum qualicumq; extranea muliere fami-*

cap. 3.

familiaritatem habere præsumserit, quæ dedecoris vel adulterij possit adferre suspicionem, iuxta statuta canonum ab ordine regradetur.

Hispania autem hoc septimo seculo conciliorum ferax fuit, & præcipuè Toletum ciuitas, cuius octodecim concilia, quorum memoria hodiè exstet, numerantur. Ex octauo, quod habitum est anno regis Recesvvindi quinto, Christi DCLIII, apparet sinceram abstinentiam à clero matrimonijs orbato extorqueri non potuisse, sed ad vagas libidines & subintroductarum commercium ipsos quoq; episcopos delapsos esse.

cap. 4. *Quartæ congressionis* siue actionis *euentu*, aiunt illi Patres, numero quinquaginta duo, *obuius sese nobis intulit pontificalis culminis lapsus, quem antè flere, quàm disponere compulsi ex ordine sumus. — Si deinceps episcopi detecti fuerint exsecrabilibus flagitijs cum quibuslibet fæminis pollui, ac familiari peculiaritate versari, nouerint se irreuocabili sententiâ Patrum vlcisci, id*

cap. 5. *est, & loci & ordinis dignitate priuari.* Porrò: *Quintæ actionis impulsu peruenit ad totius concilij sacrum auditum, quosdam sacerdotes & ministros, obliuiscentes maiorum ac veterum constitutorum, aut vxorum, aut quarumcunq; fæminarum immundâ societate, & exsecrabili contagione turpari, & pessimâ cordis obstinatione, tam sacris literis, quàm patrum regulis obuiantes, nec*

Leuit. 19, 2. *leui quidem respiramine contemplantes, quod scriptum est, Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum, dicit Dominus; & illud Aposto-*

Coloss. 3, 5. *licum, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, id est, fornicationem & immunditiam, concupiscentiam malam & auaritiam. Quibus quantò est pertinacior vis in malis, tantò austerioribus conuenit obuiare decretis. Propter quod flagitijs detectis, specialiter hoc à sancto concilio definitur, vt omnes episcopi idipsum in suis quærere sollicitè curent. Et quum hoc verissimè reperire potue-*

potuerint, omnes placitâ cautione taliter distringant, vt numquam vlterius tam abominanda committant. Mulieres verò, seu liberæ sint, seu ancillæ, hac illis turpitudine sociatæ, ita omnimodè separentur, aut certè vendantur, vt vlterius ad consocios sui criminis reuertendi omnem habeant aditum denegatum. Illi verò, si omninò coërceri nequiuerint, vsq; ad exitum vitæ suæ monasterijs deputati, disciplinis monasticis maneant omninò subiecti.

Tantæ molis erat vniuerso Hispaniæ sacro clero cœlibatũ imponere, tantæ opus seueritatis; irritæ tamen, & propterea post biennium in nono concilio Toletano, anno septimo Recesvvindi regis, non modò repetitæ, sed etiam adauctæ. Sic enim habet capitulum eius decimum: *Quum multæ super incontinentiâ ordinis clericorum hactenus emanauerint sententiæ patrum, & nullatenus ipsorum reformari quiuerit correctio morum; vsq; adeo sententiam iudicantium protraxêre commissa culparum, vt non tantùm ferretur vltio in auctores scelerum, verùm & in progeniem damnatorum. Ideoq; quilibet, ab episcopo vsq; ad subdiaconum deinceps, qui vel ex ancillæ, vel ex ingenuæ detestando connubio, in honore constituti filios procreârint; illi quidem, ex quibus geniti probabuntur, canonica censura damnentur: proles autem tali pollutione nata, non solum hereditatem parentum nunquam accipiet, sed etiam in seruitutem eius ecclesiæ, de cuius sacerdotis vel ministri ignominiâ nati sunt, iure perenni manebunt.*

Quin Potamius metropolitanus Bracarensis, qui octauo Toletano interfuerat, & inter primos rigidis eius decretis subscripserat, in decimo Toletano, quod octauo Recesvvindi anno habitum fuit, culpam suâ sponte confessus est per epistolium, *quo reserato*, aiunt Patres, *quid obliteranda pagina & abolenda literarum panderent elementa, fletibus potiùs quàm sermonibus lacrymosa concio recensuit.*—

Tunc

Tunc per fidelem confeßionem eius agnito, quòd tactu fœmineo forduisset, & declarato, licet hunc paterna antiquitas sacris regulis deijcere ab honore decernat, nos tamen miserationis iura seruantes, non abstulimus nomen honoris, quod ipse sibi sui criminis confeßione iam tulerat: sed validâ auctoritate decreuimus, perpetuæ pœnitentiæ hunc inseruire officijs & ærumnis.—— Tunc venerabilem Fructuosum, ecclesiæ Dulmensis episcopum, communi omnium nostrum electione constituimus ecclesiæ Bracarensis gubernacula continere, ita vt omnem metropolin prouinciæ Galliciæ, cunctosq; episcopos populosq; conuentus ipsius, omniumq; curam animarum Bracarensis ecclesiæ gubernandam suscipiat.

Eiusmodi sanè exempla Romanos pontifices & patres latinos cōmonefaciebant & disertè inuitabant, vt de rigidis suis decretis aliquid remitterent, & remedium incontinentiæ diuinitùs institutum, sanctum videlicet conjugium, hominibus cætera ad sacrum ministerium idoneis, sed sine illo remedio continenter degere non valentibus, permitterent. Qualia satis atrocia vix vmquam in posterum defuerunt. Indicio sit Toletanum vndecimum, quarto regis VVambani, Christi DCLXXV anno habitum, quod inter cætera ita loquitur: *Si quis episcoporum magnatis cuiusquam vxorem, filiam, neptem, seu quolibet illi gradu altero pertinentem, quacumq; fraude vel subtilitate, adulterinâ pollutione fœdauerit, & honoris proprij gradum amittat, & sub exilij relegatione perpetuam excommunicationis sententiam perferat.* Idem concilium, vt fortiùs stringat & quoquo modo ad abstinentiam impellat, disertam & peculiarem promissionem ab ordinandis edi præcipit. *Quamquam omnes,* ait, *qui sacris mancipantur ordinibus, canonicis regulis teneantur adstricti; expedibile tamen est, vt promißionis suæ vota sub cautione spondeant, quos ad promotio-*

cap. 5.

cap. 10.

motionis gradus ecclesiastica probat disciplina. Solet enim plus timeri, quod singulariter pollicetur, quàm quod generali sponsione concluditur.

Bracarense quoq; concilium tertium hoc ipso, quem paullò ante indicauimus, anno celebratum, legem de familiaritate & cohabitatione subintroductarum arctiùs stringit, quàm antehac vmquam factum. *Quamquam,* cap. 4. ait, *antiqua canonum institutio de huiusmodi præsumtione absolutas & multiplices disciplinas atq; institutiones indiderat, nos tamen breuitatis caussâ omnem fornicandi occasionem cupientes auferre, id omnimodâ sancimus auctoritate tenendum, vt nullus sacerdotum siue quisq; ille de clero, absq; honesto & competente testimonio, exceptâ solâ matre, cum quibuslibet fœminis secretè se præsumat adjungere. Et non solùm cum extraneis mulieribus, sed nec cum ipsis etiam sororibus vel propinquis; ne licentiâ sororum vel propinquarum mulierum solutus, familiarior habeatur ad perpetrandum scelus.* Hîc etiam conuersatio cum sororibus & propinquis aliàs concessa, interdicitur. Cui rei dira sine dubio exempla occasionem præbuere.

Videmus igitur ex sanctionibus toties repetitis, inculcatis, exasperatis, quàm difficile fuerit, imò impossibile, sublato legitimi conjugij vsu ad veram castitatem & abstinentiam clerum adigere. Alij enim conjugio spoliatj ad vagas & nefarias libidines sunt prolapsi. Alij meliùs consulti vxores suas abdicare noluerunt, rati leges eiusmodi ab ijs ferri, quibus talium ferendarum nulla esset potestas, nec humanâ auctoritate separari posse vel debere, quos semel diuina conjunxisset. Se itaque legibus, quas destituti auctoritate obtruderent, nec vtilitas aliqua commendaret, quin noxa & dedecus palàm consequerentur, non teneri. Id arguunt decreta toties re-

es repetita. Cæterùm, aiunt Pontificij, plus tribuendum est patribus & episcopis, qui tot in concilijs decreta sanxerunt, quàm reliquo clero, obsequium præstare renuenti. Hic quidem legem inutilem, noxiam, impossibilem esse credidit: at illi contrà vtilem, bonam, possibilem. Respondeo, Patres in ijs quæ ordinem & decorum spectant, à scopo interdum aberrare, nihil est absurdi; vt videlicet ad decus & emolumentum ecclesiæ facere credant, quod posteà contrarios effectus sortiri experientia comprobet: Patres præsertim particularis alicujus ecclesiæ, sicut hîc latinæ. Hæ enim molitiones imponendi sacro clero absolutam abstinentiam & constitutiones eò facientes non sunt nisi latinorum in Italiâ, Galliâ & Hispaniâ; quas vniuersa ecclesia græca siue orientalis, latinâ siue occidentali amplior, disertè improbauit & rejecit, vt nunc patebit.

Elapso circiter decennio post habitam sub Constantino Pogonato Constantinopoli in Trullo, qui Cæsarei palatij locus quidam erat, œcumenicam synodum sextam, Constantinopolitanam verò tertiam, atq; adeo ante septimi seculi finem plùs minùs decennio, à Iustiniano, Constantini filio, qui posteà à reciso naso ῥινότμητος dictus est, eodem loci Patres redire jussi sunt. Conuenerunt itaque Paulus Constantinopolitanus, Petrus Alexandrinus, Anastasius Ierosolymitanus, Georgius Antiochenus patriarchæ, & reliqui ἐκ πάσης ἐπαρχίας ἢ χώρας episcopi, numero ducenti viginti septem. Ita enim habet subscriptio. Quare conuocati fuerint, & quid egerint, ipsi in præloquio ad Imperatorem testantur. *Quandoquidem sancta & œcumenica synodus in hac regiâ & diuinitùs custoditâ vrbe congregata, vna quidem*

temporibus Iustiniani diuinæ recordationis, altera verò sub piæ memoriæ imperatore nostro Constantino, tuæ mansuetudinis parente, mysterio fidei paternè declarato, sacros canones, quemadmodum aliæ quatuor œcumenicæ synodi, non conscripserunt, per quos populi à deteriore & abjectiore viuendi ratione auocarentur, & ad meliorem ac sublimiorem traducerentur. —— τὴν ἁγίαν ταύτην καὶ θεόλεκτον οἰκουμενικὴν συναθροισθεῖσαν σύνοδον ὥρισας, *hanc sanctam & diuinitùs electam vniuersalem synodum congregari decreuisti, vt à te multorum simul consensu & concordiâ, in quod magno studio incumbis, rectè perficiatur.* —— ἐπὶ τοῦτο τοίνυν κατὰ κέλευσιν τῆς σῆς εὐσεβείας συνελθόντες κατὰ ταύτην τὴν θεοφύλακτον καὶ βασιλίδα πόλιν, κανόνας ἱεροὺς ἀνεγράψαμεν. διὸ τῆς σῆς εὐσεβείας δεόμεθα, τὰς τῶν πρὶν ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει ἐπὶ τοῦ ἐν εὐσεβεῖ τῇ μνήμῃ γενομένου ἡμῶν βασιλέως συναθροισθέντων πατέρων φωνάς σοι προσάγοντες, ἵνα ὥσπερ τοῖς τῆς κλήσεως γράμμασι τὴν ἐκκλησίαν τετίμηκας, οὕτω καὶ τῶν δοξάντων διʼ εὐσεβῶν κεραιῶν ἐπισφραγίσῃς τὸ τέλος. *Eam igitur ob rem, quum tuæ pietatis jussu in hanc Dei præsidio munitam regiamq́; vrbem conuenerimus, sacros canones conscripsimus. Quapropter tuam pietatem obsecramus, Patrum priùs in hac diuinitùs protectâ ciuitate sub bonæ memoriæ olim imperatore nostro congregatorum voces tibi afferentes, vt quemadmodum literis conuocationis ecclesiam honorasti, ita & eorum, quæ decreta sunt, per pios apices obsignes confirmesq́; finem.* Hæc adducere voluimus, ne quis cauilletur, suppositos esse sextæ synodo canones, quam aliàs constet nullos edidisse. Patres enim ipsi qui sint, & quomodo ac quando conuenerint, disertè professi, non sub Constantino Pogonato quando habita fuit synodus sexta, sed sub eius filio Iustiniano, vt canones, quos nec sexta nec quincta vllos edidisset, conficerent, se conuenisse apertissimis verbis testantur.

Quincta quidem XIV anathematismos promulgauit, qui ad fidem eiusq; mysteria spectant: hîc autem de canonibus ad mores, ritus & disciplinam facientibus agitur, quales cùm quinctam tum sextam edidisse negant. Hinc nonnulli πενθέκτην, quasi quinisextam dicas, appellarunt. Theodorus Balsamo ad præfationē modò à nobis productam, γέγονεν, inquit, αὕτη ἡ σύνοδος εἰς ἀναπλήρωσιν τῶν δύο· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ οὐδὲ ἕκτη κυρίως κατονομάζεται, ἀλλὰ πενθέκτη, ἀνεπλήρωσε γὰρ τὸ ὑστέρημα τῆς τε πέμπτης καὶ τῆς ἕκτης συνόδου. *Facta est hæc synodus in supplementum duarum: propterea enim neq; sexta propriè nominatur, sed quinisexta, nam quod quinctæ & sextæ synodis deerat, suppleuit.* Quin ex postremis præloquij verbis verosimile fit, in ipsâ synodo sextâ de canonibus edendis deliberatum fuisse & materiam præparatam, rem tamen ob caussas, nescio quas, ad exitum perduci non potuisse. Ajunt enim hi Quinisextæ patres, se patrum priùs Constantinopoli sub suo bonæ memoriæ imperatore congregatorum voces adferre. Quid igitur adferant, nunc videamus.

Primo autem loco producimus canonem duodecimum, quo de episcopis agitur: Verba sunt: Καὶ τοῦτο δὲ εἰς γνῶσιν ἡμετέραν ἦλθεν, ὡς ἔν τε τῇ Ἀφρικῇ καὶ Λιβύῃ καὶ ἑτέροις τόποις οἱ τῶν ἐκεῖσε θεοφιλέστατοι πρόεδροι συνοικεῖν ταῖς ἰδίαις γαμεταῖς, καὶ μετὰ τὴν ἐπ' αὐτοῖς προελθοῦσαν χειροτονίαν, οὐ παραιτοῦνται, πρόσκομμα τοῖς ἄλλοις τιθέντες καὶ σκάνδαλον. πολλῆς οὖν ἡμῖν σπουδῆς οὔσης, τοῦ πάντα πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὑπὸ χεῖρα ποιμνίων διαπράττεσθαι, ἔδοξεν, ὥστε μηδαμῶς τὸ τοιοῦτον ἀπὸ τοῦ νῦν γίνεσθαι. τοῦτο δέ φαμεν, οὐκ ἐπ' ἀθετήσει ἢ ἀνατροπῇ τῶν ἀποστολικῶς νενομοθετημένων, ἀλλὰ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπῆς τῶν λαῶν προμηθούμενοι, καὶ τὸ μὴ δοῦναι μῶμόν τινα κατὰ τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως. φησὶ γὰρ ὁ θεῖος ἀπό-

στολος·

σολος· πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖτε, ἀπρόσκοποι γίνεσθαι καὶ ἰουδαίοις καὶ ἕλλησι καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ. καθὼς κἀγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἐμαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν. μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ. εἰ δέ τις φωραθείη τὸ τοιοῦτο πράττων, καθαιρείσθω. *Ad nostram cognitionem hoc quoque peruenit, quòd in Africâ & Lybiâ alijsque locis, quidam ex ijs, qui ibi sunt, Dei amantissimi præsules proprijs suis vxoribus cohabitare, etiam ex quo ordinati fuerint, nihil pensi habent, alijs hoc ipso offendiculum & scandalum præbentes. Quum itaque studium nostrum in eo maximè occupetur, vt omnia ad vtilitatem gregis, qui sub manibus est, peragantur, visum est, ne quicquam tale deinceps vllo modo fiat. Hoc autem dicimus non ad abolenda & euertenda ea, quæ Apostolicè constituta sunt, sed populi saluti & in melius profectui consulentes, & ne vituperio exponatur sacerdotalis ordo. Dicit enim diuinus Apostolus: Omnia ad gloriam Dei facite. Estote sine offendiculo & Iudæis & Græcis, & ecclesiæ Dei: sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens meam ipsius vtilitatem, sed multorum, vt salui fiant. Si quis autem deprehensus fuerit tale quid agere, deponatur.* 1 Cor. 10, 31

Eodem facit canon quadragesimus octauus, & quomodo vxorem procul amoueri oporteat, præscribit: Ἡ τοῦ πρὸς ἐπισκοπῆς προεδρίαν ἀναγομένου γυνὴ κατὰ κοινὴν συμφωνίαν τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς προδιαζευχθεῖσα, μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονίαν, ἐν μοναστηρίῳ εἰσίτω πόρρω τῆς τοῦ ἐπισκόπου καταγωγῆς ᾠκοδομημένῳ, καὶ τῆς ἐκ τοῦ ἐπισκόπου προνοίας ἀπολαυέτω. εἰ δὲ καὶ ἀξία φανείη, καὶ πρὸς τὸ τῆς διακονίας ἀναβιβαζέσθω ἀξίωμα. *Vxor eius qui ad episcopalē dignitatē promotus est, communi sui viri cōsensu priùs separata, postquā in episcopū ordinatus est ac consecratus, monasteriū ingreditor, procul ab episcopi habitatione exstructum, & episcopi prouidentia fruitor. Sin autem digna visa fuerit, etiam ad diaconatus dignitatem prouehitor.*

Iampridem de episcopis diximus, obtinuisse non ipsis quidem primis, sed subsequutis ecclesiæ seculis inuulgatum quemdam morem, vt vix nisi cœlibes vel abstinentes admitterentur. Hic nunc etiam legem videmus; de quâ Iohannes Zonaras ad canonem quinctum Apostolicum, vt vocari solent: Μέμνηται ὁ κανὼν καὶ ἐπισκόπων ἐχόντων γυναῖκας, ὅτι τότε ἀκώλυτον εἶχον καὶ οἱ ἐπίσκοποι τὴν πρὸς γυναῖκας νόμιμον συζυγίαν· ἡ γὰρ ἐν τῷ τρούλλῳ σύνοδος, ἡ λεγομένη ἕκτη, τοῦτο ἐκώλυσεν, ἐν δωδεκάτῳ αὐτῆς κανόνι. *Meminit canon*, Apostolicus videlicet quinctus, *etiam episcoporum vxores habentium, quia tunc episcopis quoq; libera erat legitima cum vxoribus conjunctio: synodus enim in Trullo, quæ sexta dicitur, canone suo duodecimo id prohibuit.* Theodorus item Balsamo ad eumdem Apostolorum canonem: *Ante sextam synodum, quæ fuit in Trullo palatij, licebat episcopis habere vxores, etiam post dignitatem episcopalem, quemadmodum & qui post matrimonium ordinantur sacerdotes & diaconi.* Et ad canonem quartum Carthaginiensium collectorum: *Dicet quispiam, quòd etiam qui sunt apud nos episcopi, vxores non habent. Sed hoc constitutum est à Patribus sextæ, quæ dicitur, synodi, dicentibus in duodecimo canone; Non repugnantes ijs, quæ ab Apostolis constituta sunt, sed salutis populorum & profectius ad meliora cupidi.* Sanè agnoscunt hi Patres Apostolicam doctrinam, *Oportet episcopum vnius vxoris esse virum*; nec audent reijcere, nisi quod sibi persuadent, ex vsu & decoro fore, si episcopi strictè ita dicti (nam Apostolum loqui de episcopis, qui suo ambitu presbyteros includant, alibi ostendimus) cœlibes sint & licitis quoq; voluptatibus abstineant. Fuit hoc consilium humanæ cujusdam prudentiæ, quâ sine dubio ecclesia citra suum detrimentum carere potuisset. Et conjugia episcopo-

ſcoporum aliquibus in locis hactenus integra perſeueraſſe ex ipſis canonis verbis manifeſtum eſt. Interim, quum epiſcopi ſtrictioris iſtius ſignificationis & excelſioris dignitatis pauci ſint, ſinguli videlicet in ſingulis ciuitatibus vel prouincijs, & plerumq; ætate prouectâ epiſcopatum capeſſant, legem de ipſorum cœlibatu non poſſe eccleſiæ multùm incommodare, pridem conceſſimus.

Et quidem hac Trullanâ lege epiſcopis orientalibus vſum conjugij primitùs ademtum eſſe, ſi de eccleſiaſticâ lege agatur, fortè verum fuerit. Aliàs ſeſquiſeculo antiquior eſt Nouella Iuſtiniani imperatoris, qui indemnitati rerum eccleſiaſticarum conſultum cupiens, epiſcopum cùm vxore tum liberis penitus carere voluit. *Sancimus*, ait, *quoties opus fuerit epiſcopum ordinari, clericos & primates ciuitatis, cuius futurus eſt epiſcopus, mox in tribus perſonis*, quas videlicet idoneas illi cenſeant, *decreta facere, propoſitis eis ſacroſanctis euangelijs periculo ſuarum animarum dicentes in ipſis decretis, Quia neq; propter aliquam donationem, neq; propter aliquam promiſsionem, aut amicitiam, aut aliam quamlibet cauſſam, ſed ſcientes eos rectæ & catholicæ fidei & honeſtæ eſſe vitæ, & literas noſſe, hos elegerunt; & quia neq; vxorem, neq; filios aliqui eorum habent, neq; concubinam aut filios naturales cognoſcunt eos habuiſſe aut habere: ſed & ſi prius vxorem aliquis ex eis habuit, ipſam & vnam, & primam, & neq; viduam, neq; viro coniunctam, neq; legibus aut ſacris conſtitutionibus interdictam.* Neq; ignorauit hanc Nouellam Balſamo, ſed dicit *eam exoleuiſſe*. Quamdiu vim & vigorem obtinuerit, haut equidem ſcio. Quum recens eſſet, rationem eius in ordinando epiſcopo Syracuſano habere voluit Pelagius pontifex, eius nominis, vt puto, primus;

Nouel. 123. cap. 1.

ad cap. 48 ſyn. 6.

mus: sed cedere & sententiam mutare coactus episcopum vxoratum liberosq; habentem admisit, & indemnitati bonorum ecclesiæ aliâ ratione cauit, quæ ex ipsius rescripto, quod subijcimus, intelligetur. *De Syracusanæ vrbis antistite optaueramus in ipso initio, gloriæ vestræ desiderijs obedire, nisi nos multiplex ratio ipsius non paucis temporibus ordinationem differre sacerdotij coëgisset, ob hoc, quòd vel personæ qualitas (sicut & vos meliùs nostis) vel superstes vxor, aut filij (per quos ecclesiastica solet periclitari substantia) nostros animos diutiùs ab eius ordinatione suspenderent. Et quantum ad cautelam humanam pertinet, integro penè anno distulimus, opinantes, quòd in melius Syracusanorum prouenire posset electio. Sed quia in voluntatis suæ proposito irreuocabiliter persliterunt, & nullus est alius in eadem repertus ecclesiâ, nisi longioribus adhuc temporum differretur spacijs: nec paullò ampliùs insanirent (sicut filij nostri magnifici viri prætoris testificatione didicimus) inter huiusmodi ambiguitates, illud consultius judicauimus faciendum, vt congruâ prouidentiâ causâ, propter quam principalis constitutio habentem filios & vxorem, ad episcopatus ordinem promoueri prohibet, saluâ dispositione consilij, muniremus. Quâ de re summo studio ab eodem Syracusanæ vrbis episcopo, priusquam à nobis contingeret ordinari, huiusmodi exegimus cautionem, per quam & suam fateretur, quantula esset, præsentis temporis habitâ rerum descriptione, substantiam, & nihil vmquam per se, aut per filios, & vxorem, siue quamlibet propinquam aut domesticam, vel extraneam fortè personam de rebus vsurparet ecclesiæ, & vniuersa sui episcopatus quæsita tempore, ecclesiæ suæ dominio sociaret: nihil vltra id, quod modò scriptum est, filijs suis vel heredibus relicturus.* Posteà Iustiniani nouella per aliam Leonis philosophi, non citra acrem reprehensionem, rejecta & abolita est. *Mirari subit quomodo non veriti nonnulli sint, sacras diuinasq; leges, tamquam*

dist. 18, c. 15.

Nov. 2.

quam

quam illæ absolutæ non essent, promulgatis alijs legibus abrogare. Etenim quum sacri canones quibus locis de episcoporum creatione præscribunt, statuant, eum qui ex legitimo matrimonio liberos habeat, si modò in reliquâ vitæ ratione nihil impedimenti sit, ad primarium sacerdotium promoueri posse; hi in contrarium statuentes aiunt, vt ij qui liberos habent, tametsi legitimi conjugij munus sint, ad episcopalem dignitatem euadent, suo impedimento non vacare. Quod ideo fortasse in animum induxerunt, quod istiusmodi affectione quadam erga liberos (quid enim quis aliud dicat?) sacras facultates oblæsurus videatur. Verùm non rectè sese illa ratio habet. Sic namque nec fratribus alijsue cognatis superstitibus accessum quisquam ad episcopatum haberet: si quidem & ad hos sanguinis propinquitatisq; affectio respicit. Quin & hoc præuidentes diuini canones, fecerunt episcopis potestatem, vt si ipsis pauperes cognati essent, illorum inopiam ex sacris facultatibus subleuarent. Nostra igitur Imperatoria, quæ ex Deo est, majestas, si mandatis diuinis insistatur, id longè conuenientius fore animaduertens, consonam illis profert legem: vt, quemadmodum ipsis videtur ad primarium sacerdotium promoueri posse, qui illo honore alioqui dignus sit, tametsi liberi ipsi, lege tamen honorati, sint; id ita liceat. Sed hæc mittamus, & ad Patres Quinisextæ synodi Trullanos redeamus.

Sanciunt illi canone suo sexto, vt qui clericus vxore carere nolit, eam priùs, quàm hypodiaconi, diaconi vel presbyteri ordinibus initietur, ducat. Post initiationem enim ducere ne quidem tempore Nicænæ synodi licuisse, pridem vidimus. Verba sunt: Ἐπειδὴ παρὰ τοῖς ἀποστολικοῖς κανόσιν εὔρηται τῶν εἰς κλῆρον προαγομένων ἀγάμων, μόνους ἀναγνώστας καὶ ψάλτας γαμεῖν, καὶ ἡμεῖς τοῦτο παραφυλάττοντες, ὁρίζομεν, ἀπὸ τοῦ νῦν μηδαμῶς ὑποδιάκονον ἢ διάκονον ἢ πρεσβύτερον, μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ προεχομένην χειρο-

ροτονίας, ἔχειν ἄδειαν, γαμικὸν ἑαυτῷ συνιστᾶν συνοικέσιον. εἰ δὲ τοῦτο τολμήσοι ποιῆσαι, καθαιρείσθω. εἰ δὲ βούλοιτό τις τῶν εἰς κλῆρον προερχομένων, γάμου νόμῳ συνάπτεσθαι γυναικί, πρὸ τῆς τοῦ ὑποδιακόνου ἢ διακόνου ἢ πρεσβυτέρου χειροτονίας τοῦτο πραττέτω. *Quoniam in Apostolicis canonibus dictum est, eorum qui non ducta uxore in clerum promouentur, solos lectores & cantores uxorem posse ducere; & jam nos hoc seruantes decernimus, ut deinceps nulli penitus hypodiacono, vel diacono, vel presbytero post sui ordinationem conjugium contrahere liceat. Si autem hoc facere ausus fuerit, deponatur. Si quis autem eorum qui in clerum accedunt, velit lege matrimonij mulieri conjungi, antequam hypodiaconus, vel diaconus, vel presbyter ordinetur, hoc faciat.*

Decimo autem tertio canone Romanas de cœlibatu & perpetuâ sacrorum clericorum abstinentiâ leges directâ fronte aggressi, quæ hactenus à latinis nonnullis toties sancita & repetita audiuimus, sonorâ voce damnant & explodunt. Ἐπειδὴ ἐν τῇ ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος παραδεδόσθαι διέγνωμεν, τοὺς μέλλοντας διακόνου ἢ πρεσβυτέρου χειροτονίας ἀξιοῦσθαι, καθομολογεῖν ὡς οὐκέτι ταῖς αὐτῶν συνάπτονται γαμεταῖς· ἡμεῖς τῷ ἀρχαίῳ ἐξακολουθοῦντες κανόνι τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας καὶ τάξεως, τὰ τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν κατὰ νόμους συνοικέσια, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐρρῶσθαι βουλόμεθα, μηδαμῶς αὐτῶν τὴν πρὸς γαμετὰς συνάφειαν διαλύοντες, ἢ ἀποστεροῦντες αὐτοὺς τῆς πρὸς ἀλλήλους κατὰ καιρὸν τὸν προσήκοντα ὁμιλίας· ὥς τε, εἴ τις ἄξιος εὑρεθείη πρὸς χειροτονίαν ὑποδιακόνου ἢ διακόνου ἢ πρεσβυτέρου, οὗτος μηδαμῶς κωλυέσθω ἐπὶ τοιοῦτον βαθμὸν ἐμβιβάζεσθαι, γαμετῇ συνοικῶν νομίμῳ, μήτε μὴν ἐν τῷ τῆς χειροτονίας καιρῷ ἀπαιτείσθω ὁμολογεῖν, ὡς ἀποστήσεται τῆς νομίμου πρὸς τὴν οἰκείαν γαμετὴν ὁμιλίας· ἵνα μὴ ἐντεῦθεν τὸν ἐκ Θεοῦ νομοθετηθέντα καὶ εὐλογηθέντα τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ

σίᾳ, γάμον καθυβρίζειν ἐκβιασθῶμεν, τῆς τοῦ εὐαγγελίου φωνῆς βοώσης· ἃ ὁ θεὸς ἔζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω· καὶ τοῦ ἀποστόλου διδάσκοντος· τίμιον τὸν γάμον, καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον, καί, δέδεσαι γυναικί, μὴ ζήτει λύσιν. ἴσμεν δὲ ὥσπερ καὶ οἱ ἐν Καρθαγένῃ συνελθόντες τῆς ἐν βίῳ σεμνότητος τῶν λειτουργῶν ποιούμενοι πρόνοιαν, ἔφασαν, ὥς τε τοὺς ὑποδιακόνους, τοὺς τὰ ἱερὰ μυστήρια ψηλαφῶντας, καὶ τοὺς διακόνους καὶ πρεσβυτέρους κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους, καὶ ἐκ τῶν συμβίων ἐγκρατεύεσθαι, ἵνα καὶ τὸ διὰ τῶν ἀποστόλων παραδοθέν, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχαιότητος κρατηθέν, ὁμοίως φυλάξωμεν, καιρὸν ἐπὶ παντὸς ἐπιστάμενοι πράγματος, καὶ μάλιστα νηστείας καὶ προσευχῆς. χρὴ γὰρ τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας, ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν ἁγίων μεταχειρήσεως ἐγκρατεῖς εἶναι ἐν πᾶσιν, ὅπως δυνηθῶσιν, ὃ παρὰ τοῦ θεοῦ ἁπλῶς αἰτοῦσιν, ἐπιτυχεῖν. εἴ τις οὖν τολμήσοι παρὰ τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας κινούμενός τινας τῶν ἱερωμένων, πρεσβυτέρων φαμὲν ἢ διακόνων, ἀποστερεῖν τῆς πρὸς τὴν νόμιμον γυναῖκα συναφείας τε καὶ κοινωνίας, καθαιρείσθω. ὡσαύτως καί, εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα προφάσει εὐλαβείας ἐκβάλλει, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δέ, καθαιρείσθω. *Quoniam rescıuimus in Romanâ ecclesia loco canonis traditum esse, vt quicumque ordinationem diaconi vel presbyteri adepturi sunt, profiteantur, se deinceps cum suis ipsorum vxoribus non congressuros; nos antiquum Apostolicæ exactæ constitutionis canonem sequuti, virorum, qui in sacris sunt, legitima coniugia etiam in posterum valere volumus, nullo modo eorum cum vxoribus copulam dissoluentes, aut eos mutuâ consuetudine, quæ congruo tempore fiat, priuantes. Quamobrem qui hypodiaconi, vel diaconi, vel presbyteri ordine dignus compertus fuerit, ne prohibeatur eum gradum conscendere, quia legitimæ vxori cohabitet; nec ipso ordinationis tempore compellatur profiteri, quòd legitimo suæ vxoris congressu velit abstinere; ne hinc,* vel hoc posito *con-*

 jugium

jugium à Deo institutum & ipsius præsentiâ benedictum cogamur contumeliâ afficere, euangelio clamante, Quæ Deus conjunxit, homo ne separet; & Apostolo dicente Nuptias esse honorabiles & cubile impollutum; item, Alligatus es vxori, ne quæras solui. Nouimus autem eos, qui Carthagini conuenerunt, de honestate & grauitate morum, quâ ministri pollerent, sollicitos dixisse, Vt hypodiaconi, qui sacra mysteria contrectant, & diaconi & presbyteri in proprijs suis terminis ab vxoribus abstineant, vt quod per Apostolos traditum est & antiquitus obtinuit, nos similiter obseruemus, opportunum cuiq; rei tempus tribuentes, maximè jejunio & precibus. Oportet enim eos, qui altari adsident, tempore quo sacra tractantur, omnino continentes esse, vt possint, quod simpliciter à Deo petunt, obtinere. Si quis igitur aduersus Apostolicos canones insurgens ausus fuerit aliquos consecratorum, presbyterorum dicimus aut diaconorum, consuetudine & commercio legitimæ vxoris priuare, deponitor. Similiter si quis presbyter aut diaconus suam vxorem prætextu pietatis ejiciat, segregator; & si perseueret, deponitor.

Matt. 19, 6. Heb. 13, 4. 1Cor. 7, 27.

Apostolicam doctrinam hi Patres loco fundamenti substernunt, quâ stante conjugium sacris ministris eripi non posse agnoscunt. Obseruant etiam, si matrimonium illis penitùs interdicatur, id cum injuriâ matrimonij conjunctum fore; quod omnino verum est, præsertim si caussa prohibitionis perhibeatur esse impuritas & pollutio matrimonio innexa. Vt autem imminente sacri ministerij tempore siue ἐφημερίας suæ vnusquisque abstineat, consentaneum judicant; eâque fini adducunt verba Carthaginiensium patrum è secundâ & quinctâ dictis synodis, vel potiùs è canonibus Carthaginiensibus in vnum collectis græcèque conuersis, vti inter Græcos tunc exstabant, & legi recepti erant.

Neq;

Neque est, quod dicant Pontificij, Trullanos mentem Carthaginiensium non rectè cepisse, nec per illud suum κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους bene expressisse; quum certum sit Orientem & Græcos sanctionibus Carthaginiensium obligari non potuisse, nisi quatenus eas ipsi reciperent & admitterent. Nunc autem illas Græci in hoc ipso sensu, & non in alio, si vel maximè alium Carthaginienses intendissent, quod tamen probari nequit, admiserunt. Nempe canones illos Carthaginienses, vti græcè tum exstabant, ita receperunt & probarunt. Quin quòd in codice canonum orientalis ecclesiæ Carthaginienses canones locum habeant, huic ipsi Trullanæ synodo debent. Quæ quantæ auctoritatis fuerit, & in oriente habita semper sit, vel hinc potest liquere, quòd ex eius judicio codex canonum, quo & olim & hodiè ecclesia orientalis vtitur, coagmentatus sit & confectus. Quicquid enim in eo legitur, quo hactenus disciplina ecclesiæ græcæ continetur, & ipsa in externâ gubernatione regitur, Trullani patres canone secundo enumerant, & recipi mandant: exceptis paucis, quæ recentiora sunt, quàm vt illi eorum meminisse potuerint. Hinc ille canonum partim ab Apostolis siue potiùs ab Apostolicis viris, id enim aliquanto rectiùs diceretur; partim à concilijs antiquissimis cùm œcumenicis tùm prouincialibus; partim à sanctissimis & maximi nominis Patribus editorum codex, quo in hunc vsque diem ecclesia græca regitur, illustrato commentarijs Iohannis Zonaræ & Theodori Balsamonis. Ipsi Trullani in fine canonis hujus decimitertij canonem quintũ è dictis Apostolicis rei propositæ applicant; omissâ tamen mentione episcoporum, quandoquidem episcopos vsu conjugij citra in-

gij expertes fuerint, amplius ad nuptias deuenire: vel si mariti fuerint, cum alijs jungi, sed eâ contentos esse, quam habentes ad ordinationem peruenerunt. Ministros autem & Cantores, & Lectores, & Ianitores, jubemus quoq; vnius vxoris esse. Quod si antequam matrimonio jungerentur in clerum prouecti sint, concedimus eis vt vxores, si velint, ducant, ne si peccarint, pœnas luant. Iubemus verò vt nulli ex clero liceat vel meretricē, vel seruam, vel viduam & repudiatam accipere, sicut & lex ipsa dicit. Hisce obiter insertis ad Quinisextam regrediamur.

Eam à Sergio Romano pontifice probatam non fuisse, nihil est mirum. Animaduertebant enim Latini, se ab eius canonibus καιρίως πεπληγμένους, *lethaliter ictos*, vt loquuntur Zonaras & Balsamo. Hinc Beda libro de sex ætatibus: Imperator Iustinianus junior *beatæ memoriæ pontificem Romanæ ecclesiæ Sergium, quia erraticæ suæ synodo, quam Constantinopoli fecerat, fauere & subscribere noluisset, misso Zacharia protospatario suo jussit Constantinopolim deportari: sed præuenit militia Rauennatis vrbis vicinarumq; partium jussa principis nefanda, & eumdem Zachariam contumelijs & injurijs ab vrbe Româ repulit.* Descripsit totidem propemodum verbis Paulus diaconus in suâ cùm Romanâ tum Longobardorum historiâ. Quid tum autem, etiamsi vt probaret & subscriberet, Sergius Romanus pontifex adduci nequiuerit? Haut minore pertinaciâ Vigilius Romanus pontifex Constantinopolitanam secundam, quæ œcumenica quincta est, & tria, vt vocantur, capitula damnat, recipere & approbare recusauit: quin ne quidem, quum Constantinopoli præsens adesset, vt in synodum veniret, vllà ratione adduci potuit. Nihilominus posteriores pontifices eam, vt agnosci. Baronius, *recepisse atq; confirmasse noscuntur. —— Itemq; in alijs*, inquit, *œcu-*

l. 6 de gestis Longob. c. 11.

Anno 553, num. 229.

œcumenicis synodis posteà celebratis eadem quinctа synodus œcumenica cognita est atq; probata, vt nihil penitus sit, quo in dubitationem amplius reuocari possit. Idem de Quinisextâ adfirmare possumus. Si non recepit & probauit eam Sergius, receperunt tamen & probarunt alij Pontifices & œcumenicæ synodi.

Anastasius quidem bibliothecarius adfinia narrationi Bedæ & Pauli diaconi commemorat; quæ etiam ipsa adscribemus. Sergij *temporibus Iustinianus imperator concilium in regiâ vrbe iussit fieri, in quo & legati sedis Apostolicæ conuenerant, & decepti subscripserant. Compellebatur autem & ipse subscribere, sed nullatenus acquieuit, pro eo, quòd quædam capitula extra ritum ecclesiasticum fuerant in eo annexa. Quæ & quasi synodaliter definita, & in sex tomis descripta, à tribus patriarchis, id est, Alexandrino, Constantinopolitano & Antiocheno, vel cæteris præsulibus, qui eo tempore illic conuenerant, subscripta manuq; imperiali confirmata —— in Romanam vrbem ad confirmandum vel in superiori loco subscribendum Sergio pontifici, vtpote capiti omnium sacerdotum, direxit. Qui beatissimus pontifex penitus eidem Iustiniano Augusto non acquieuit, nec eosdem tomos suscipere aut lectione pandere passus est: porrò eos vt inualidos respuit atq; abiecit, eligens antè mori, quàm nouitatum erroribus consentire.*

Vitâ Sergij.

Quod de præsentibus Romanæ sedis legatis dicit Anastasius, illustrari potest ex commentario Theodori Balsamonis, quædam de illis ipsis legatis notari digna complexo. Apponemus verba Balsamonis, vt latinè à Gentiano Herueto sunt conuersa. *Antiquius, inquit, Nomocanonum versaui, & ex subscriptionibus inueni, quòd in hac synodo, quæ in Trullo magni palatij congregata est, aderant Basilius Gortynæ Cretæ insulæ metropolis episcopus, & quidam Rauennæ episcopus, totius synodi*

in præfat. 6. Synodi.

Romanæ ecclesiæ vicem gerentes, & non solùm ipsi, sed & qui tunc erant Papæ legati, Thessalonicensis, Sardanensis, Heracleanus in Thraciâ, & Corinthius episcopi. Sunt autem legati, qui ἐκ προσώπου à facie dicuntur, (a latere dici solent hodie.*) qui etiam particularem habent iurisdictionem. Quòd autem Papa Romanus ius ordinationis in nostris regionibus non habet, vt nonnulli hallucinantur, dicentes Thessalonicenses & alios ab eo ordinari; sed eos quidem habuit legatos à facie, qui interesse, quando opus erat, debebant; probatur quidem certè & ex alijs, & quod aliquando quidem, vt Papæ legati, adessent Athenarum & Corinthi episcopi, aliquando verò Cretæ, Patrarum, Rauennæ, & cæteri, nonnunquam verò & alij. Vt manifestum sit eos esse Papæ legatos, quos sigillatim elegit, non tamen eum sub se habere tot extra suos fines episcopos. Vt autem Papa ex nostris etiam regionibus legatos haberet, excogitatum est propter viæ longitudinem.* Nempe Romani, vtpote primariæ in toto imperio sedis episcopi magna semper fuit auctoritas, & œcumenicæ synodi absq; ipsius vel legatorum eius præsentiâ plenè & perfectè celebrari non posse credebantur: quippe nec alio quopiam patriarcharum à deliberationibus excluso, quod vniuersam ecclesiam concerneret, legitimè statui poterat; tantum abest, vt posset, excluso omnium primo. Quum in oriente, vnde ad occidentem prædicatio euangelij transgressa erat, & antiquior & amplior esset ecclesia, & ipsi quoq; imperatores sedem haberent; hinc factum videtur, vt quæ ad totam ecclesiam spectarent, in oriente potissimùm deliberarentur, atque adeo ibidem omnia œcumenica concilia, quibus vniuersa ecclesia regeretur, celebrarentur. Occurrentibus itaq; de quibus consultari totius ecclesiæ intererat, ne vel absentia Romani patriarchæ eiusque legatorum auctoritatem statuendis detraheret, vel missitationes vltrò citroq; faciendæ impedimentum negotijs adferrent, excogitatum fuit, vt nonnullis in ori-

rien-

riente episcopis suas vices Romanus pontifex demandaret, qui quouis casu eius locum tuerentur, & quasi perpetui siue ordinarij legati essent. De eiusmodi legatis loquitur cùm Anastasius, tum Balsamo.

Insigniter autem sibi imetipsi repugnat Anastasius, quum in synodum Nicænam secundam, œcumenicam septimam, abs se latinè conuersam ad Iohannem octauum pontificem Romanum præfatus, scripsit, quæ exscribit & probat Baronius, & nós hîc subijcimus: *Regulas quas Graci à sextâ synodo perhibent editas, ita in hac synodo,* Nicænâ scilicet secundâ, *principalis sedes admittit, vt nullatenus ex his illæ recipiantur, quæ prioribus canonibus, vel decretis sanctorum hujus sedis pontificum, aut certè bonis moribus sunt aduersæ. Quamuis omnes hactenus ex toto maneant apud Latinos incognitæ, quia nec interpretatæ. Sed nec in cæterarum patriarchialium sedium (licet græcâ vtantur linguâ) reperiuntur archiuis: nimirum quia nulla earum, quum ederentur, aut promulgans, aut consentiens, aut saltem præsens inuenta est.* At paullò antè ipsius Anastasij verba protulimus, adserentis, quæ in sextâ vel, si mauis, quinisextâ synodo definita essent, trium patriarcharum Alexandrini, Constantinopolitani & Antiocheni subscriptionibus approbata in Romanam vrbem ad pontificem transmissa fuisse. Quomodo itaq; nunc ait, neminem eorum promulgasse, consensisse, præsentem fuisse? Et quâ confidentiâ adfirmat Baronius, patres istius synodi *nullius nominis, obscuros penitus, nullius sanctitatis neq; doctrinæ* fuisse?

Anno 692. num. 46.

ibi. n. 10.

Præterea idem Anastasius tomos à Sergio rejectos ad Iohannem septimum per duos metropolitanos ab imperatore Iustiniano remissos esse commemorans, *Hic,* inquit, *humanâ fragilitate timidus hos nequaquam tomos*

emendans per suprafatos metropolitas direxit ad principem, post quæ non diu in hac vitâ durauit. Videtur probasse; quamquam negat Baronius. Esto autem, relinquatur approbatio Iohannis septimi incerta: adferimus ejus loco approbationem satis certam, & quæ negari nequeat, Hadriani primi eo nomine Romani pontificis, ex epistolâ, quâ epistolæ Tharasij Constantinopolitani patriarchæ respondet, lectâ in actione secundâ synodi Nicænæ secundæ. Epistola ipsius Tharasij, quâ ex more electionem suam tribus orientis patriarchis, additâ fidei suæ confessione, significat, tertiâ actione exstat; & in eâ hæc verba: *Ejusdem quoque sextæ synodi omnia, tum rectè & diuinè decreta edita, traditosque canones recipio, præcipuè tamen in quo adsignatur,* canonem videlicet octogesimum tertium, *quibusdam in picturis agnum digito præcursoris indicatum feliciter effigiari.* Iisdem sine dubio vsus fuit Tharasius in simili ad Hadrianum epistolâ. Nunc itaque quid Hadrianus responderit, audiamus. *Inuenimus*, inquit, *in prædictâ synodicâ vestrâ epistolâ quanta sit confessio & recta fides vestra circa cœtus sacros & sex sacras synodos, & erga venerandas & sacras imagines, quæ profectò mira est & compunctione digna. In quâ etiam clarè est expressum, quod in sextæ synodi DIVINE ET LEGALITER PRAEDICATIS CANONIBVS recipitur pictura illa veneranda, in quâ agnus digito præcursoris demonstratus graphicè est insculptus; qui in typum gratiæ adsumtus verum nobis per legem agnum, nempe Christum Deum, indicat. Veteres igitur typos, figuras & vmbras, tamquam veritatis signa & notas ecclesiæ traditas suscipientes, gratiam & veritatem agnoscimus, tamquam legis plenitudinem hanc arbitrantes. Vt igitur & in colorum effectibus, omnium oculis subjiciatur figura illa, quæ agnum illum, qui abstulit peccata mundi, nimirum*

Ibi. n. 39.

nimirum Deum nostrum, juxta humanam effigiem delineat; censemus ab hoc tempore, pro veteri illo agno & nunc in ecclesijs Dei erigendũ, quò per eum exaltationẽ humilitatis Verbi Dei consideremus, quò in memoriam politiæ illius, quã in carne vixit, item passionis eius & salutiferæ mortis, unde mundo liberatio contigit, veluti manuducamur. Ad eum modum quum sententiam totius octogesimi tertij Trullani canonis expressisset, subijcit: *HAC ORTHODOXAE FIDEI TESTIFICATIONE improborum hæreticorum curiositatem & importunam garrulitatem vestra fraterna sanctitas repellat.* Ex his itaque manifestò patet ab Hadriano canones Trullanæ quinisextæ, siue, vt ipse appellat, sextæ synodi recipi, laudari, approbari.

Frigidum & friuolum est commentum Baronij, approbationem Hadrianæam eludere cupientis, quum ait, *Considerare illud ante omnia debes, rem gestam esse aduersus Græcos & iconoclastas, qui eo velamento occultabant illud, quod propinabant venenum populis, quo se professores atq. assertores esse profiterentur sex aliarum præcedentium synodorum vniuersalium. —— Ex his igitur opportunè oblatam ansam arripientes jidem Romani pontifices, benè vsi occasione, ex canone ab ipsis lato nomine sextæ synodi, eorũ putarunt esse conuincendum errorem, tamquam suis ipsorum armis eosdem penitus superantes. —— Sicut igitur Dauid gladio Goliath* (certè hujus similem, militem admodum gloriosum, nunc sermocinantem audimus) *ipsius caput abscidit, eodemq. postea est vsus in prælio; eodem modo sancti pontifices aduersus iconoclastas vsi sunt canone illo, quo probaretur Saluatoris in ecclesijs imaginem debere pingi instar hominis factam.* At certè Tharasius, cui epistolâ suâ respondet Hadrianus, iconoclasta non erat: eius enim erga sa-

ibi. nu. 45.

cras imagines adfectum in illâ ipsâ epistolâ ab Hadriano laudari paullò antè audiuimus. Qui etiam inter cætera, *Quòd si non perfectâ mihi esset*, inquit, *& probè cognita erga sacras synodicas sex constitutiones & venerandas imagines vestra sinceritas & orthodoxa fides, nequaquam ad synodum conuocandam adsentiremus.* Frustrà igitur contendit Baronius, aduersus iconoclastas ab Hadriano canones, quos ipse non probet, torqueri. Et si maximè argumentum ad hominem, vt appellari solet, Hadrianus proponeret; quare *diuinè & legaliter prædicatos canones* diceret? quare *orthodoxæ fidei testificationem* indigetaret? Dixisset potiùs, Quos illi, aduersarij scilicet nostri & hæretici, diuinè & legaliter prædicatos reputant, & tamquam orthoxæ fidei testificationem recipiunt. Nunc autem eum ex suo ipsius & non ex alieno sensu loqui, cuiuis verba inspicienti manifestum redditur.

ib.num.44 Sequitur apud Baronium: *Cæterùm quum inter latinos acta res est, nequaquam reperies eum canonem ab ecclesiâ Romanâ esse receptum, imò vsu contrario penitus improbatum, quo prohiberetur Christus redemtor noster instar agni immaculati depingi; quum numquā ipsa destiterit agni imagine Christum repræsentare, & idipsum facere hactenus perseueret.* Atqui idē Hadrianus quum ad Carolum regem Francorum, posteà magnum dictum, pro defensione imaginum scriberet, vtique latino & de latinis, quin de suis decessoribus Romanis pontificibus loquutus, in hunc modum fatur: *Si voluerimus* cap. 19. *enarrare per ordinem, nostri prædecessores pontifices quantas ecclesias fecerunt vsq; nunc, mirificè in eis sacras imagines erigentes, atq; diuersas historias pingentes, nec non & venerantes, Apostolicè audemus dicere, deficiet nos tempus enumerandi, atq; eorum ædificia cum sacris imaginibus & historijs explanandi. In sexto verò*

verò sancto concilio non solùm contemnere non sunt ausi, sed etiam easdem sacras imagines venerantes statuerunt, agnũ Christũ Deum nostrum secundum humanam figuram & in imaginibus à nunc pro veteri agno restitulari. Scriptum illud edidit Laurentius Surius, & in suis Conciliorum tomis synodo Nicænæ secundæ subjunxit. Falsum igitur est, quod dicit Baronius, eum canonem, quum inter latinos acta res est, receptum non esse. Quod autem existimat prohiberi eo canone picturam Christi sub imagine agni, etiamsi in eumdem sensum acceperit Balsamo, ex ipso tamen canone id non liquet, sed potiùs, non prohiberi quidem quin imagine agni Christus interdum figuretur, præcipi tamen, vt plurimùm & potissimùm specie humanâ pingatur: quippe hanc picturam alteri, vtpote complementum vmbræ, præferendam esse. Et sic in suis quoq; epistolis acceperunt & interpretati sunt cùm Tharasius, tum Hadrianus. Cæterùm id parum ad rem nostram. Ostendere tantùm voluimus, canones Trullanus ab Hadriano Romano pontifice probari, & inter canones œcumenicarum synodorum reponi; atq; id à Baronio frustrà negari.

Quin in ipsâ Nicænâ secundâ, præsentibus & audientibus, neque tamen contradicentibus vel refragantibus Romanis legatis, sub titulo & nomine canonum *sanctæ & vniuersalis sextæ synodi* laudantur, recitantur, probantur. Et Tharasius Constantinopolitanus patriarcha, *Quæ est*, inquit, *hæc ignorantia, qua pleriq; laborant circa hos canones? scandalum enim est dubitare, num sint sextæ synodi. Cognoscant igitur tales sextam synodum temporibus Constantini fuisse congregatam, nimirum contra eos, qui tantummodò vnam actionem & voluntatem in Christo collocant. Illi igitur hære-*

hæreticos anathemate verberantes, orthodoxamq́; fidem confirmantes sub annum decimum quartum imperij Constantini domum redierunt. Post annos igitur quatuor aut quinq́; (num rectè rationem temporis inierit, nunc non anquiro) *ijdem illi patres sub Iustiniano Constantini filio congregati prædictos canones ediderunt: neq́; de hac re quisquam dubitet. Nam qui temporibus Constantini subscripserunt, ijdem illi sub Iustiniano quoque præsentem hanc chartam subsignarunt, quæ res satis clara est ex eorumdem propriarum manuum immutabili similitudine.* Ista actione quartâ: quæ rursus actione septimâ, quâ refutatur iconomachorum synodus, repetuntur. *Sacra sexta & vniuersalis synodus posteaquam sententiam suam de vna voluntate Christi sub Constantino, qui per ea tempora imperium administrabat, cuiusq́; nutu & voluntate conuentus is erat inastus, pronunciasset, contigit imperatorem de vita decedere. Iustiniano autem eius filio imperium adsumente, iterum vnanimiter omnes diuina voluntate post quatuor aut quinq́; annos congregati, de rebus ecclesiasticis statuq́; eorum correctione circiter duos & centum canones edidere.* Hæc ipsa quum Gratianus recitasset, subijcit, *Ex his ergo colligitur, quòd sexta synodus bis congregata est: primò sub Constantino, & nullos canones constituit; secundò sub Iustiniano filio eius, & præfatos canones promulgauit.* Gratianus itaq; Trullanos, de quibus agimus, canones nomine sextæ synodi plus decies adducit. Nec Gratianus modò, sed plerique omnes sextæ synodo eos tribuunt, quòd hanc posteriorem patrum sub Rhinotmeto coitionem tamquam appendicem siue supplementum sextæ habeant. Quod absurdum videri Pontificijs non debet, qui superiore seculo quosdam sui gregis conuentus, quibus tamen Tridentinæ œcumenicæ synodi titulum imponere non verentur, in decimum octauum

Dist. 16. c. 6.

vsque

vsque annum extenderunt. Denique ipso canone primo Nicænæ secundæ à Romanis pontificibus vtiq; probatæ & receptæ, sex œcumenicarum synodorum canones laudantur & confirmantur. Quinctæ verò sextæq; non sunt alij, quàm de quibus nos hactenus disputauimus. Omitto sextum ex ijs canonem ab Innocentio tertio in Decretali sub nomine sextæ synodi produci & laudari.

Liquidò itaque constat, Trullanos siue Quinisextæ, vel, vt alij simpliciter loquuntur, sextæ synodi canones ipsorum quoq; Romanorum pontificum & œcumenici ab ipsis recepti concilij suffragio & auctoritate comprobatos esse. Quod si maximè non esset, nihil tamen caussæ nostræ incommodaret: quia videlicet ex his ipsis Trullanis canonibus, quicquid de Romanorum adsensu fiat, nihilominus demonstramus, ab vniuersâ orientali ecclesiâ constitutiones latinorum de cœlibatu cleri, quas hactenus in Italiâ, Galliâ & Hispaniâ procuderint, magno cum zelo rejectas & explosas fuisse. Nunc etiam accedit, quòd ab ipsis Pontificibus eorumque concilijs canones illos probari videmus.

c. A multis, De ætate qualit. & ord. præf.

Cæterùm, inquies, qui potest fieri, vt eos canones aliquis Romanus pontifex probet, & suum nihilominus rigorem in vrgendâ cleri abstinentiâ retineat, nec de eo quicquam remittat, quemadmodum sanè Romanos quicquam remisisse vel leges illas suas mitigasse aut mutasse nondum apparet? Respondeo, Trullanos canones à Romanis probatos fuisse id efficit, vt intelligamus, Romanos, quamuis ipsi suo clero conjugium indulgere & seueritatem siue malis iniquitatem suarum legum emendare noluerint, reliquis tamen, orientali-

bus videlicet ecclesijs & episcopis vitio non vertisse, quòd talibus legibus teneri nollent, & sanctiones alias, per quas castitatem sui cleri tutiorem fore & rectiùs conseruari posse crederent, promulgarent. Inde post annos plus minùs septuaginta Stephanus papa, *in primâ actione synodi, ab ipso*, vt est apud Gratianum, *in basilica Lateranensi congregatæ*; Stephanus videlicet tertius, quem in Laterano concilium habuisse Anastasius & Platina testantur: *Aliter se orientalium traditio habet ecclesiarum, aliter huius sanctæ Romanæ ecclesiæ. Nam earum sacerdotes, diaconi atque subdiaconi matrimonio copulantur*, id est, *copulato vtuntur*, vt exponit Glossa; quam expositionem nos admittimus, etiamsi eam Cardinalis Cajetanus reijciat: *istius autem ecclesiæ, vel occidentalium, nullus sacerdotum à subdiacono vsque ad episcopum, licentiam habet conjugium sortiendi.* Et post aliquot secula Innocentius tertius: *Quum olim ad nostram audientiam peruenisset, quòd canonici Anglorienses cantorem Tricaricensem sibi elegerant in pastorem: —— licet tibi de formâ electionis canonicæ ac idoneitate personæ in alijs constitisset; mouit te tamen, quòd quum pater eius græcus fuerit, & juxta ritum græcorum vxorem duxerit in minoribus ordinibus constitutus, cantorem ipsum ex vxore legitimâ in sacerdotio suscepisset. Nos igitur attendentes, quòd orientalis ecclesia votum continentiæ non admisit, quoniam orientales in minoribus ordinibus contrahunt, & in superioribus vtuntur matrimonio jam contracto; mandamus, quatenus nisi pro eo, quòd inter latinos græci huiusmodi conuersantur, regionis consuetudo repugnet, si aliud canonicum non obsistat, ad confirmationem & consecrationem eiusdem sine dubitatione procedas.* Videmus itaq; Romanos, etiamsi inter suos sui rigoris tenaces fuerint, orientales tamen, quò minùs alio more viuerent alijsque legibus vterentur, non impedi-

dist. 31, c. 14.

Opusc. to. 1. tract. 17.

De cleric. conj. c. 6.

pediuisse. Qualis libertas pontificias leges ad examen reuocandi, & ad amussim diuinarum scripturarum Apostolicæq; antiquitatis exigendi non septemtrionalibus magis, quàm orientalibus, eripi potest.

Dices verò, Atqui nec septemtrionales hodie cum orientalibus & his ipsis, de quibus actum fuit, Trullanis canonibus conueniunt; siquidem in sacro ministerio constituti non modò vxoribus vtuntur, quod orientales faciunt & canones permittunt, sed etiam vxores ducunt, quod nec orientales faciunt, nec canones permittunt. Respondeo, eam quæstionem pridem à nobis de synodo Nicænâ tractantibus excussam fuisse. Conjugium & vsus conjugij, siue vxorem habere & vxore vti, res ipsa est: de quâ quòd licita sit & sacris ministris interdici non debeat, orientalibus cum septemtrionalibus conuenit. Num verò, ante susceptos sacros ordines vxor ducenda sit, vel etiam post initiationem duci possit, merum quid rituale est. Quòd si eam mentem fidelibus suis Deus aliquando inspirauerit, vt de vnitate concordiàque catholicæ ecclesiæ tollendisque schismatibus seriò cogitent; ejusmodi diuersitas rituum poterit facilè vel ad consensum vel ad mutuam tolerantiam, quæ in talibus optima est, reduci.

pag. 278

Audiuimus paullò antè nonnulla, ad infringendam Trullanorum canonum auctoritatem à Cardinali Baronio adlata: nunc etiam quid alius Cardinalis, alter videlicet Pontificiarum nouitatum patronus Bellarminus adferat, audiamus. *Error*, inquit, *est, Oportere clericos, antequam ordines sacros suscipiant, vxores ducere, quia post sacros ordines susceptos non licet id facere, & nimis magno periculo fornicandi se exponit, qui sine vxore viuit. Huius erroris aliqui*

l. 1 de cler. cap. 19.

auctorem faciunt Nicolaum, vnum ex septem primis diaconis: sed quicquid de hoc sit, constat Vigilantium hunc errorem expressè docuisse; idque probat testimonio Hieronymi, & addit: *Hunc errorem receperunt Patres concilij Trullani circa annum Domini DCC, vt patet ex canone XIII, vbi profana illa synodus damnat nominatim canones Romanæ ecclesiæ, & contrarium statuit; nimirum vt clerici ante subdiaconatum vxores ducant, & cum eis viuant posteà in sacris ordinibus constituti. Tempore hujus synodi cepit mos Græcorum, qui nunc est. Auctus autem est & confirmatus tempore Leonis noni, quando dissidium Græcorum à Latinis maximè creuit in multis alijs articulis.* Quis hæc legat, & Cardinalibus Romanarum nouitatum patronis frontem superesse credat? Vix pauciores falsitates quàm voces numerare licet. Falsum est, Trullanos Vigilantianum errorem amplecti, &, vt quiuis clericus vxorem habeat, exigere: episcopos enim prorsus abstinentes volunt esse; reliquorum nemini necessitatem ducendæ conjugis imponunt, sed, si ducere quis velit, vt ante suam ordinationem ducat, præcipiunt. Falsum est, morem Græcorum, qui nunc est, tempore Trullanæ synodi cepisse: Græcos enim sacrorum ministros jam inde ab antiquo vxoribus suis vti consueuisse, synodi Ancyrana, Nicæna, Gangrensis & tot à nobis superiùs producta testimonia & exempla extra dubitationis aleam ponunt. Falsum est, errorem, quem Græcis affingit, tempore Leonis noni auctum & confirmatum esse; falsum est, multis prætereà alijs in articulis auctum esse: quod enim Græci de conjugio clericorum in Trullanâ synodo statuerunt, id tempore Leonis noni non mutarunt, & ne hodie quidem mutant, sicut nec aliorum articulorum quicquam, sed quod tempore Trullanæ

syno-

ſynodi crediderunt & obſeruarunt, eius poſteà ſemper tenaces fuerunt, hodieque ſunt. Ad eum modum rem Romanam Cardinales defendunt. Si falſa dicendo nouitatibus opinio Apoſtolicæ antiquitatis conciliatur, quicquid noui Romæ docetur & obſeruatur, jampridem Apoſtolicum & antiquum euaſit.

Quàm indignè verò Trullanos Vigilantiani erroris, quaſi per eos nulli clerico ſine vxore licuerit eſſe, Bellarminus accuſet, quamuis ex ſuperioribus clarum ſit, ex adſcripto tamen trigeſimo canone, alioquin ad præſens negocium faciente, magis patebit. Πάντα πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας βουλόμενοι διαπράττεσθαι, καὶ τοὺς ἐν ταῖς βαρβαρικαῖς ἐκκλησίαις ἱερέας οἰκονομεῖν διεγνώκαμεν. ὥστε εἰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα, τὸν περὶ τοῦ προφάσει εὐλαβείας τὴν οἰκείαν γαμετὴν μὴ ἐκβάλλειν, ὑπεραναβαίνειν οἴοντες δεῖν, καὶ παρὰ τῶν ὁρισθέντων ποιεῖν, ἐκ τούτου μετὰ τῶν οἰκείων συμφωνοῦντες συμβίων τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας ἀπέχονται· ὁριζόμεθα τούτους μηκέτι ταύταις συνοικεῖν καθ' οἷον δήποτε τρόπον, ὡς ἂν ἡμῖν ἐντεῦθεν ἐντελῆ τῆς ὑποσχέσεως παρέξοιεν τὴν ἀπόδειξιν. πρὸς τοῦτο δὲ αὐτοῖς, οὐ δι' ἄλλο τι, ἢ διὰ τὴν τῆς γνώμης μικροψυχίαν, καὶ τὸ τῶν ἠθῶν ἀποξενούμενον καὶ ἀπαγὲς, ἐκδεδώκαμεν. *Cuncta ad eccleſiæ ædificationem facere cupidi, ſacerdotes etiam, qui in barbaricis eccleſijs ſunt, gubernare conſtituimus. Itaq; ſi Apoſtolicum canonem de vxore pietatis prætextu non ejciendâ tranſgrediendum, & præter ea, quæ ſtatuta ſunt, faciendum eſſe arbitrati, deinceps cum vxorum ſuarum conſenſu mutuâ conſuetudine abſtinent; decernimus eos nullo modo cum illis cohabitare debere, vt ex eo nobis perfectam ſuæ promiſſionis demonſtrationem præbeant. Hoc autem eis non propter aliud, quàm propter puſillanimitatem & mores peregrinos minusq; firmos, conceſſimus.* Patres Trullani in perpetuâ & votiuâ illâ conjugum abſtinen-

ſtinentiâ ſuperuacuũ & inſolens quid agnoſcunt: non prohibent tamen: ſed ſi iſtiuſmodi inſtitutũ placeat, ſeparari eos volunt, vt manifeſtũ omnibus fiat, nõ ſimulatam ſed veram abſtinentiam præſtari, & contrarijs ſuſpicionibus, perſeuerãte mutuâ cohabitatione exorituris, anſa præcidatur. Balſamo ad hunc canonẽ: *Nota hoc velut priuatim editum eſſe, & de ſolis ſacerdotibus debere intelligi, qui ſunt in barbaris regionibus, non etiam de cæteris. Ego verò varios epiſcopos qui ex Ruſſiâ venerant, atq; adeo ipſum Alaniæ metropolitanum de eâ re ſciſcitatus, accepi præſentem canonem in ijs regionibus locum non habere, licet ſint barbaricæ, ſed quemadmodum noſtros, eorum quoq; ſacerdotes proprias vxores habere, etiam poſt ordinationem.* Et hîc ſanè in vtraque Ruſſiâ nigrâ & albâ, ſiue Polonicâ & Muſcouiticâ hodie res ſe habet.

Patrum memoriâ, vt id obiter addam, Staniſlaus Orechouius Ruthenus, ſiue, vt ipſe ſolitus fuit ſcribere, Roxolanus, vir latinè eleganter doctus & haut vulgariter diſertus, relictis partibus Græcorum ad Pontificias tranſiuit: nullam nouitatum & ſingularitatum, quales inter Pontificios obtinent, concoquere minùs potuit, quàm legitimâ vxore carendum ſibi eſſe. Scripſit eâ de re ad Iulium tertium pontificem. Scripſit quoq; ad Cardinalem Staniſlaum Hoſium, concilij Tridentini eo tempore ad finem vergentis præſidem: *Vxor*, inquit, *& liberi mei te ſalutant, tibiq; ſe vnà mecum commendant, teq; orant, vt matrimonio noſtro apud Patres, ſi vſus venerit, iſthic ne deſis.* Literæ datæ ſunt Peremiſſiæ, oppido Ruſſiæ, anno cIↃ IↃ LXIII. Sed poſt triennium Cardinalis Hoſius ad Franciſcum Turrianum ita ſcribit: *Orechouius de fœminâ, quam ſibi conjunctam habet, vt vxor eſſe legitima decernatur, laborare non deſinit. Sed minùs erit, quòd ſperet nune*

epiſt. 77.

ſub

ſub Pio quinctô, *quàm ſub Pio quarto.* Ita indies adaugetur rigor Romanus. Non recuſaſſet, opinor, presbytero è partibus, vbi conjugium in vſu, venienti idipſum permittere Stephanus tertius; non Innocentius tertius, qui in Lateranenſi ſuo concilio agens de pœnis incontinentium clericorum, *Qui ſecundum regionis ſuæ morem,* ait, *non abdicârunt copulam conjugalem, ſi lapſi fuerint, grauius puniantur, quum legitimo matrimonio poſſint vti.* Per Innocentium itaque tertium presbyteris, in quorum regionibus copulam conjugalem abdicare moris non erat, matrimonio, quod ipſe legitimum agnoſcit, vti licuit. Sed iſta in tranſcurſu.

cap. 14.

Certum autem eſt, quæ de matrimonijs clericorum Trullanis canonibus ſancita ſunt, ab omnibus Græcis in hunc vſque diem conſtanter & inuariatim ſeruari: nec à Græcis modò, ſed à reliquis quoq; qui Græcæ vnionis & communionis ſunt, patriarchis, Alexandrino videlicet, Antiocheno, Ieroſolymitano, & vniuerſis, qui ſub horum diſciplinâ degunt, Chriſtianis.

Abyſſinorum verò ſiue Aethiopum presbyterorum conjugia quod attinet, audiamus quæ ſcripſit Zaga Zabo epiſcopus, Dauidis regis Aethiopum ad regem Luſitaniæ ante ſeculū legatus, Confeſſione fidei ſuâ, quam quū in Luſitaniâ degeret, conſignauit. *Conſtitutum eſt,* inquit, *à ſanctis Apoſtolis in ſynodorum libris, clericis vxores licere ducere, id quidem poſtquam cognitionem aliquam habuerint rerum diuinarum. Deinde inito matrimonio, in ordinem presbyterorum recipiuntur, in quem niſi poſt annum trigeſimum nemo recipitur, nec ſpurij, nec nothi aliquâ ratione ad eumdem ſacratiſſimum ordinem intromittuntur, qui ordines à nemine, niſi ab ipſo Patriarcha, dantur. Mortuâ tamen propriâ vxore epiſcopi aut clerici* aliam

aliam ducere non possunt, nisi Patriarcha ad id dispensauerit (quod aliquando indulgetur magnatibus propter publicum bonum) nec habere concubinam, nisi se voluerint à sacris abdicare: quod si fecerint, res diuinas amplius tractare non possunt. Et hoc tam strictè seruatur, vt ij presbyteri, qui secundò vxorem duxerint, ne candelam quidem vnam ecclesiæ consecratam, in manum auderent accipere. Quòd si inuentum fuerit, episcopum aut clericum filium spurium habere, ab omnibus beneficijs ac sacris ordinibus abdicatur, quorum bona, si sine legitimâ prole discedant, ad Preciosum Ioannem, & non ad Patriarcham, veniunt. Et id quòd presbyteri apud nos vxores possident, ex Paulo accepimus, qui mauult clericum & laicum nubere, quàm vri. Is quoq; inquit, oportere episcopum virum vnius vxoris esse, & irreprehensibilem sobrium: pariq; modo vult esse diaconos; atq; etiam vt ecclesiastici, perinde atq; seculares, proprias vxores in legitimo matrimonio habeant. Monachi tamen vxores non ducunt.

Si de Armenijs quæratur, docere nos potest, qui inter eos peregrinatus fuit, Petrus Bellonius; cujus in eum finem verba subjicimus. *Turcis ex Scythiâ egressis & vicinas regiones occupare incipientibus, Armenij tunc Christiani licet omnium primi subjugati, in fide tamen Christianâ constantes semper permansere, & per vniuersum Turcicum imperium nunc etiam hoc nomen retinent. Si enim Armenium appellant, Christianum intelligunt: at si Mahumetanam religionem amplectitur, eam appellationem amittit. —— Pacifici sunt & humani, egeni magnâ ex parte agricolæ, diligentes hortulani, boniq; vinearum cultores. Illorum sacerdotes conjugati sunt, perinde atq; Græci.* Hæc & alia plura de Armenijs Bellonius.

Obseruat. l.3, c.12.

Pontificios itaque, dum omnibus sacrorum ministris conjugium conjugijque vsum absolutâ & inexorabili lege simpliciter adimũt, ab Vniuersalitate recedere & sin-

& singularitatis siue particularitatis sese alligare manifestum est. Quantopere verò ab Antiquitate etiam & Consensu antiquitatis diuersi abeant, ex ijs quæ disputauimus, clarè constat. Non itaque tenent, quod VBIQVE, quod SEMPER, quod OMNES tenuerunt. Non sequuntur Vniuersitatem, Antiquitatem, Consensionem: de quibus veræ sinceræq; traditionis notis præclarè in suo Commonitorio disserit Vincentius Lerinensis, & nos in proœmio ad illud nonnulla diximus, quæ ab auditoribus nostris repeti & præsenti negocio applicari cupimus.

Atque hanc quidem Pontificiorum ab Vniuersitate & Antiquitate dissensionem ostendere nobis fuit propositum. Quod quandoquidem jam præstitum est, receptui canere & dissertationi finem imponere bonâ cum lectoris gratiâ licebit. Eum tamen, priusquam penitus manum de tabulâ tollamus, de nonnullis, quorum meminisse non fuerit nullum omnino operæ precium, breuiter admonebimus.

Quum honestatem matrimonij in sacro ordine Romana sedes ferre nullo modo posset, factum est vt ipsa, justo Dei permittentis judicio, à compluribus, monstris veriùs quàm hominibus, è libidine & scelere conflatis, horribilem in modum pollueretur. Quod argumento reliquis Christi ecclesijs esse potuit, ab ipsâ neq; bene viuendi neque rectè sentiendi normam peti oportere.

Hic primo loco Iohanna construpata fœmina, Pontificio throno insidens, cui, nisi sexum mentita esset, Iohannis octaui nomen deberetur, occurrit. Neque est, quod omittatur, quum tot eam memorent historici,

De Pontif. Foemina

quibus cur fin[illegible]erent, neq; amor, neque odium, neque inuidia, neq; spes alicuius præmij, quibus ad falsa comminiscenda homines impelli solent, caussa esse potuit. De eâ Marianus Scotus: *Anno DCCCLIII Leo papa obijt Kal. Augusti. Huic successit Iohanna mulier, annis II, mensibus V, diebus IV.* Marianus factus est monachus Coloniæ, anno ClↃ LVI: post triennium claustro includitur Fuldæ; & inde exacto decennio iterum includitur Moguntiæ, quemadmodum ista in suo chronico ipse annotauit. Antiquissimus sanè est scriptorum omnium, apud quem hodie quidem hujus Papissæ mentionem inuenias. Sunt autem ab ipso vsque ad rem gestam anni plures, quàm ducenti. Hoc igitur ariete Pontificij totam historiam sese prostrauisse arbitrantur, quòd nullus auctor rei gestæ σύγχρονος, qualis Anastasius bibliothecarius fuit, ejus mentionem faciat; nec Ado Viennensis, nec Regino Prumiensis, quorum ætas proxima: sed hic demum Marianus, integris duobus seculis & ampliùs recentior. Bellarminus eò vsque prouehitur, vt dicat, *etiamsi in impresso Mariano Scoto, vt & Sigeberto Gemblacensi, inueniatur Iohannes fœmina, tamen in antiquissimis manuscriptis non inueniri: & satis constare corruptos fuisse auctores illos.* Vult autem, Onuphrij Panuinij vestigia legens, Martinum Polonum primum esse, à quo memoriæ prodita fuerit. *Martinus Polonus*, inquit, *qui fuit quadringentis annis posterior isto ficto Iohanne octauo, primus huius Iohannis octaui meminit, contra fidem omnium antiquorum. Ab ipso autem acceperunt Platina, & cæteri recentiores.* Id verò Baronius, qui suum decimum Annalium, diu post Bellarmini primum Controuersiarum tomum edidit, dicere non audet, nec Mariano Scoto memorationem Iohannæ abjudicare. Dicit nihil-

De Pont. Romano l. 3, c. 24.

nihilominus, vt aliquid dicat, *in scripto codice, ex quo prodieris prima editio, aliter legi*, nempe, *Iohannes, qui, vt asseritur, fuit mulier*. Sed hæc Martini Poloni verba sunt. Et quis ita nudè adfirmantibus credat? num manuscriptos codices, qui aliter habeant, exhibere possunt? num testibus vel argumentis docere, quòd editores suorum auctorum verba interpolauerint & corruperint? quur passim omnes editiones ita legunt? quur nulla ex fide alicujus manuscripti emendatur? Nos sanè illam sequimur & expressimus, quam Iohannes Pistorius Niddanus curauit. Si ad eum modum agitur, si nudâ adsertione editionibus fidem abrogare, & ad manuscripta, quæ nec exstant nec exhiberi possunt, prouocare licet; nihil certi ampliùs erit vel in historiâ vllâ, vel in vllo auctore.

Anno 8[illegible] num. 60.

Rectiùs itaque judicat Baronius, qui Marianum antiquissimum, à quo Iohanna papissa memoretur, exstare agnoscit, quàm Onuphrius & hunc sequutus Bellarminus, qui negant, & Martinum Polonum primum auctorem faciunt. Frustra etiam fides editionum, vt diximus, tentatur. Si autem nullus auctor, nisi αὐτόπτης vel rei gestæ σύγχρονος, fidē meretur, & quicquid ad nostram notitiam non nisi indicio scriptorum ducentis annis re gestâ recentiorum peruenit, incertum est; incerta erit potior pars vniuersæ historiæ cùm ecclesiasticæ, tum ciuilis. Neque verò sequitur, quia Mariano antiquior nemo, qui rem literis commendarit, hodie nobis innotuerit, ideo neminem fuisse: nec enim omnium eius ætatis scriptorum, maximam partem monachorum, monumenta hodie exstant, plurimis per bellorum & incendiorum calamitates absumtis; nec quæ exstant, omnia

lucem adſpexerunt. Et vnde Marianum, monachum incluſum, vel ipſum nomen Iohannæ, vel annos, menſes & dies pontificatus ejus ita exactè annotatos, niſi ex libris, qui in monaſterio Fuldenſi ob bibliothecam ſemper celebri deeſſe non potuerunt, hauſiſſe exiſtimabimus? Ei videlicet in promtu fuerunt auctores, quibus nos hodie caremus.

Anaſtaſium verò bibliothecarium pontificium & pontificiæ ſedis ſtudioſiſſimum omiſiſſe, quin omni arte, vt memoria rei adeo fœdæ & ignominioſæ ſupprimeretur, enixum eſſe, mirum minimè eſt: mirum potiùs foret, ſi aliter egiſſet. Baronius ipſe de Iohanne octauo: *Eius res geſtæ deſiderantur apud Anaſtaſium*, (Gulielmum Anaſtaſij continuatorem dicere debuiſſet) *fortaſsè prætermiſſæ ob odioſam reſtitutionem Photij*. Qui Iohannem octauum propter Photij reſtitutionem omittunt, quomodo animum inducent, vt fæminam conſtupratam inter pontifices recenſeant? Neq; magis mirum eſt Adonem Viennenſem & Hermannum Contractum veſtigia Anaſtaſij ſequutos eſſe, & ignominiam Romanæ ſedis, ſub quâ ipſi degerent, diſſimulaſſe. Adonis verba ſunt in anno DCCCLXV: *Pontifex Romanus Gregorius moritur, atq; eius loco Sergius ordinatur. Illo defuncto, Leo ſuccedit. Quo obeunte Benedictus in ſede Apoſtolicâ ſubſtituitur, jam tamen defuncto Lothario imperatore*. De Hermanno probabiliùs diceretur, Iohannam papiſſam ex ejus chronico eraſam, quàm Marianæo inſertam eſſe. Regino verò Prumienſis & Lambertus Schafnaburgenſis pontifices ſeriatim non recenſent, nec Iohannam modò ſed alios quoque bene multos ſilentio prætereunt. Græcos, Cedrenum, Curopalatem, Zonaram non eſt quod moremur.

Anno 881, num. 7.

remur. Eos enim rebus ſuis, id eſt, Græcorum occupari, de ſucceſſione verò Romanorum pontificum ſollicitos non eſſe, conſtat. Atque hi ſunt auctores, qui primis ducentis annis papiſſam memorare debuiſſent: Anaſtaſius præcipuè: nam nemo aliorum ex inſtituto ſeriem, ſucceſſionem, electionem pontificum enarrat, vt facit ille. Hermanus tamen vt imperatorum, ita quoq; pontificum chronologicum catalogum texit: è quo, Anaſtaſium ſequutus, Iohannam, quam pontificem non agnoſceret, excluſit. Cæteri pontificum non ſingulorum, ſed ſaltim aliquorum ex occaſione mentionem inijciunt.

Poſt Anaſtaſium, Adonem, Reginonem, Hermannum, Lambertum, proximus eſt Marianus Scotus, primus ſanè, à quo Iohannam proditam hodie legimus. Ei propemodum coætaneus Sigebertus Gemblacenſis, quippe qui vitam ſolos XXVI annos, vt ex appendicibus Dodechini & Roberti de monte intelligitur, diutiùs produxerit. Verba ſunt in anno DCCCLIV, quæ ſequuntur: *Iohannes papa Anglicus. Fama eſt hunc Iohannem fæminam fuiſſe, & vni ſoli familiari tantum cognitam, qui eam complexus eſt, & grauida facta peperit, papa exiſtens. Quare eam inter pontifices non numerant quidam, ideo nomini numerum non facit.* Sigebertus attigit initium ſeculi duodecimi: ſub cujus medium floruit Otho Friſingenſis. Nec is ex ordine omnes pontifices enumerat. Catalogum verò, qui libro ſeptimo ſubjunctus eſt, ex arbitrio eorum, qui edunt, variare animaduerto.

Anno decimoquinto ſeculi decimitertij Cunradus à Lichtenavv abbas Vrſpergenſis creatus eſt, qui itidem Iohannam omittit: Benedictum vero tertium,

 quem

quem alij Iohannæ ſucceſſiſſe & annos duos cum dimidio ſediſſe ſcribunt, ille *eodem*, quo pontificatum adijt, *deceſſiſſe* affirmat. Quod ſi verum eſt, quomodo annos, qui Iohannæ dentur, in ſucceſſorem deriuauerint, liquet. Sequitur jam in eodem ſeculo Martinus Polonus, monachus Ciſtertienſis, archiepiſcopus Conſentinus & Innocentij quarti pœnitentiarius, quem Bellarminus, poſtquam antiquiſſimum narrationis de Iohannâ auctorem feciſſet, tamquam *virum ſimpliciſſimum & fabularum ſcriptorem* traducit. At eiuſmodi homines à pontificibus archiepiſcopos & pœnitentiarios creari non credideram. Verba nihilominus eius, quem primum auctorem falsò fingi, vel ipſo Baronio conſentiente, demonſtrauimus, adijciemus. *Iohannes Anglicus, natione Maguntinus, ſedit annos II, menſes V & dies IV: & ceſſauit epiſcopatus menſem vnum. Hic, vt aſſeritur, fœmina fuit, & in puellari ætate à quodam ſuo amaſio in habitu virili Athenas deducta ſic in diuerſis ſcientijs profecit, vt nullus ſibi par inueniretur, adeò, vt poſt quam Romæ fuit, magnos magiſtros diſcipulos & auditores haberet, & quum in vrbe vita & ſcientiâ magnæ opinionis eſſet, in papam concorditer eligitur. Sed in papatu per ſuum familiarem impregnatur. Verùm tempus partus ignorans, quum de ſancto Petro in Lateranum tenderet, anguſtiata inter coloſſéum & eccleſiam ſancti Clementis peperit, & mortua, ibidem, vt dicitur, ſepulta eſt. Et quia dominus papa eamdem viam ſemper obliquat, creditur à pluribus, quòd ob deteſtationem facti hoc faciat. Nec ponitur in catalogo ſummorum pontificum propter mulieris ſexum.* Eadem cum Martino ætate vixit Vincentius Bellouacenſis, qui Speculo ſuo hiſtorico juſtam ſeriem pontificum non texuit, & propterea non Iohannam modò, ſed Benedictum quoq; tertium præterijt.

Vide li. 25, c. 36 & 37.

Se-

Sequente ſeculo decimoquarto duo præſtantiſſimi & ingenio judicioque plurimùm pollentes Itali Franciſcus Petrarcha & Iohannes Boccarius hanc hiſtoriam probant & recipiunt, ille quidem Chronico Italicè ſcripto, iſte libro de claris mulieribus, capite XCIX. Anglus itidem Ranulphus Hygden Polychronici libro V, capite XXXII; qui à nonnullis *ob deformitatem facti omiſſam fuiſſe* agnoſcit.

Decimoquinto ſeculo paſſim & ab omnibus talium rerum ſcriptoribus admittitur. Antoninus epiſcopus Florentinus in Summâ ſuâ hiſtoricâ Martini Poloni verba recitat, & recitatis exclamationem Paulinam subjicit: *O altitudo ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam incomprehenſibilia ſunt judicia eius!* Et poſteà, *Etſi fuit verum,* ait, *nulli tamen ex hoc ſalutis prajudicium: quia nec eccleſia tunc fuit ſine capite, quod eſt Chriſtus, vnde influxum gratiæ percipit.* Quod profectò veriſſimum eſt. Quicquid enim de pontifice fiat, ſiue is ſcortum ſit, ſiue ſcortator, ſiue aliquis, ſiue nullus, eccleſia tamen præſidio veri & vnici capitis ſui, quod Chriſtus eſt, qui eam nec deſeruit vmquam, nec deſeret, ſeruabitur. Inde de ijs, qui ab eâ ordinati eſſent & ſacramenta ſuſcepiſſent, ſollicitus, *Nec vltimi,* inquit, *effectus ſacramentorũ, quæ illa conferebat, deficiebant eis, qui deuotè ab eâ accipiebant, ſcilicet gratia: licet illa, ſicut nec aliæ faminæ ſint ſuſceptibiles characteris alicuius ordinis, nec conficere eucharistiam, etiam de facto ordinatæ, poſſint, nec abſoluere à peccatis. Vnde ordinati ab eâ erant iterum ordinandi, quia nihil ab eâ acceperant. Gratiam tamen ſacramentorum Chriſtus ſupplebat in recipientibus dignè, ignorantia facti inuincibili eos excuſante à culpâ.* Hæc Antoninus. Matthæus Palmerius Florentinus, qui Euſebij & Proſperi chronica continuauit,

Tit. 16, c. 1. § 7.

verba

verba Sigeberti Gemblacensis adfert. Baptista Platina Martinum Polonum potissimùm exscribit & sequitur, adijcitque: *Sunt qui ob hæc scribant, pontificem ipsum, quando ad Lateranensem basilicam proficiscitur, detestandi facinoris caussâ & viam illam consultò declinare, & eiusdem vitandi erroris caussâ, dum primò in sede Petri collocatur, ad eam rem perforatâ, genitalia ab vltimo diacono attrectari. De primo non abnuerim. De secundo ita sentio, sedem illam ob id paratam esse, vt qui in tanto magistratu constituitur, sciat se non deum sed hominem esse, & necessitatibus naturæ, vtpote egerendi, subjectum esse. vnde meritò Stercoraria sedes vocatur.* Tandem, ne pontifices offendat, memor tetri carceris, è quo haut ita pridem sub Paulo secundo emerserat, *Hæc*, inquit, *quæ dixi, vulgò feruntur, incertis tamen & obscuris auctoribus: quæ ideo ponere breuiter & nudè institui, ne obstinatè nimiùm & pertinaciter omisisse videar, QVOD FERE OMNES AFFIRMANT. Erremus etiam nos hac in re cum vulgo. Quamquàm apparet, ea quæ dixi, ex his esse, quæ fieri posse creduntur.* Et tantum Platina.

Eiusdem ætatis nunc etiam scriptorem græcum, qui eamdem rem memoret, producimus, nempe Laonicum Chalcocondylam. Verba ex interpretatione Cunradi Clauseri Tigurini apponimus. *Constat mulierem quondam in pontificatum esse subuectam, quia sexus ignorabatur: nam Italiæ occidentales penè omnes barbas radunt. Quum autem illa mulier grauida esset facta, & ad festum siue sacrificium prodijsset, peperit infantem inter sacrificium in conspectu vniuersi populi. Quapropter ne decipiantur iterum, sed rem cognoscant neque ambigant, pontificis creati virilia tangunt. Et is qui tangit, acclamat, Mas nobis dominus est.* Pontificij dicunt ab interprete inserta hæc esse. Cæterùm id quidem dictu facile,

De rebus Turc. l. 6.

cile, probatu difficile; longèque faciliùs & probabilius negatur, quàm adseritur. Credibilius etiam, ab ipsorum interpretibus, si quos huius auctoris habent, omitti, quàm à nostris addi. Sed & alius græcus, Laonico, nisi fallor, antiquior, Barlaam videlicet monachus, τῦ ἀκολάςȣ ἐκείνης γυναίȣ τῦ γενομένȣ πάπα, *impudica illius mulierculæ, quæ papa fuit*, meminit.

De Papæ principatu cap. 14.

Ad Latinos autem redeamus, qui quum neq; Lutheri neq; Caluini nomen audiuissent, & propterea nouatores, vt ridiculè antiquitatis studiosos Pontificij, nouatorum omnium maximi, appellare solent, non essent; nihilominus magno consensu papissam memorant. VVernerus videlicet Roleuincius Carthusianus, *Fasciculo temporum*, his insuper additis verbis: *Et hic sextus videtur fuisse papa, qui nomen sanctitatis sine re habuit vsque huc, & similiter sicut alij à Deo plagatus fuit, nec ponitur in catalogo pontificum. Nugantur aliqui hac de caussà nullum Alemannum in Papam eligi, quod falsum esse constat.* Item Hartmannus Schedelius *Chronico Norimbergensi*; Marcus Antonius Coccius Sabellicus *Enneade nona, libro primo*; Iacobus Philippus Bergomas *Supplemento*; Iohannes Nauclerus præpositus Tubingensis *Generatione XXIX*, vbi sententiam Antonini exscribit & laudat; Iohannes Stella, sacerdos Venetus, *libro de vitis pontificum*; Raphaël Volaterranus *Commentariorum vrbanorum libro XXII*; Albertus Crantzius *Metropoleos libro secundo*; Baptista Mantuanus *libro III Alfonsi*; Iohannes Trithemius *Chronico Hirsaugiensi, vitâ Lintberti, primi abbatis.* Ludouicus Cælius Rhodiginus *libro octauo lectionum antiquarum, capite primo*, cujus eruditissimi viri, quin Itali, cujates etiam plerique superiores, verba adscribo: *Quid, nonne à chronicis relatum scimus, Io-*

 han-

hannam Anglicam solam à condito suo specie viri pontificatum Romæ inuadere ausam? imò verò & vnum ex familiaribus, qui solus rem tenebat, ad concubitum admisisse, & inde grauidam etiam in summo dignitatis fastigio peperisse. Factum hoc salutis anno octingentesimo quinquagesimo tertio. Omitto chronica antiqua vernaculi idiomatis complura, partim edita, partim manuscripta, quæ hinc inde in bibliothecis visuntur, & magno consensu Papissam commemorant.

Dico itaque tandem, quali fide & probabilitate plerisque rerum, quæ inter homines gestæ sunt, narrationibus credimus; talem huic quoque de papissa historiæ tribui oportere. Historica ita comparata sunt, vt non nitantur omnia certitudine penitus infallibili, & quæ ad euidentiam accedat: in plerisque probabilitate contentos esse fas est. Quam aio huic narrationi tot seculorum & auctorum testimonio comprobatæ, per ea, quæ in contrarium nonnulli recentiores attulerunt, nondum ademtam esse. Quæ enim illi opponuntur, vt, quòd desit auctor rei gestæ σύγχρονος, quòd aliquæ circumstantiæ varient; hæc ipsa alijs plurimis opponi possunt: & si illi omnem fidem abrogant, his quoque eadem operâ abrogari necesse erit. Primus, quod ego sciam, Iohannes Auentinus, qui obijt anno superioris seculi XXXIV, falsitatis palàm accusare & *fabellam* appellare ausus est. Verba sunt quarto Annalium Bojorum: *Adelbertus locupletissimus Hetruriæ princeps Rauennam, Bononiam, Romam in potestate habuit. Eius socrus Theodora scortum nobile atq; imperiosum Romæ dominabatur: Iohannemq; nonum, amatorem suum, Bononiensibus primò, deinde Rauennatibus, postremò Romanis imposuit, primariumq; sacerdotem creauit: vnde fabellam ortam crediderim, quæ temerè vulgarit, hisce temporibus fuisse*

ipse sacerdotem maximam, quæ appellata sit Iohannes. Cæterum lapsus est memoriæ. Iohannes, de quo loquitur, non nonus est, sed decimus, & juxta Baronium in sedem pontificiam intrusus anno DCCCCXII. Inter Iohannam itaq; papissam & hunc Iohannem anni intersunt LIX. Si illo ipso tempore, quo scortum Theodora Romano pontificatui amasios suos præficiebat, Iohanna poneretur; aliquid probabilitatis haberet, dicere, Ortum inde fuisse, vt crederetur mulier Romæ pontificatu functa esse. Quod nec ipsum tamen propterea hominibus cordatis, Mariano, Sigeberto, Martino Polono statim persuaderetur. Nunc autem quum tot anni intersint, probabilitatem omnem conjectura amittit. Amittit quoque, quin potiore etiam jure, altera Onuphrij Panuinij, qui ad Iohannem XII eiusque scorta trahit. Inter Iohannam enim & Iohannem XII intersunt anni plures, quàm centum. Est autem Onuphrius ab Auentino secundus, & primus, qui patrum memoriâ justo conatu historiam conuellere aggressus sit. Tanto tempore, totis propemodum quinque seculis, in possessione fuit, è quâ primus eam deijcere voluit, sed leui admodum operâ, Auentinus; & post eum majore molimine Onuphrius. Ante hos natos tot seculis veritas facti à nemine negata; quamuis ob fœditatem ab aliquibus dissimulata. Onuphrium sequitur Bellarminus. Inde Florimundus Ræmundus, in senatu Burdigalensi regius consiliarius librum edidit gallicè, cui titulus, *Error popularis de Iohanne pseudopontifice, dicta papissa.* Eiusdem argumenti alium edidit Hieronymus Schererus Iesuita germanicè. Neutrum tamen scriptum nobis nunc est in promtu. Gilbertus porrò Genebrardus *Chronographia suæ libro quarto*, &

Annot. ad Platinam.

Papirius Maſo *in De vrbis epiſcopis*, veritatem rei geſtæ oppugnandam ſibi ſumſerunt. Horum ratiunculas & conjecturas laudat Baronius Annali decimo, & additis de ſuo nonnullis contra papiſſam ſatis prolixè declamat.

Anno. 853.

Poſſunt, quæ obijciuntur, pleraque ex ijs, quæ nos jam diximus, diſſolui. Non pigebit autem, ſi quæ peculiari reſponſo indigere videntur, diſcutere. Interim monemus, ſubſtantiam facti eſſe, *Quòd inter Leonis quarti & Benedicti tertij papatum media interceſſerit fæmina, ſupremo pontificatu potita;* eamq; per quinque ferè ſecula à quàm plurimis, monachis plerisque & Italis, papatus alioquin ſtudioſiſſimis, adſertam, à paucis diſſimulatam, à nemine negatam fuiſſe: conuenire in hac ſummâ rei auctores, à quibus traditur, omnes: ſi quid igitur in circumſtantiâ vnâ vel alterâ varietur, imò etiamſi falſi nonnihil deprehendatur, propterea veritatem ipſius facti non collabi, niſi pari de cauſſâ magnam partem vniuerſæ hiſtoriæ, & præſertim Pontificiæ, quâ in enarrandis pleriſque circumſtantijs, vt patriâ, domo, annis, menſibus, diebus paparum, nulla alia ſub ſole incertior, euerſum eamus. Quamquam objectiones talium, quæ multum negocij faceſſant, hîc non occurrunt, etiamſi ab ingenijs non contemnendis multorum, qui nunc à ſeculo in curam euertendæ totius hiſtoriæ magno conatu incubuerunt, excogitatæ ſint.

Obijcit Onuphrius, & ex eo Bellarminus: *Iohannes Anglicus ex Moguntiâ. At Moguntia non eſt in Angliâ, ſed in Germaniâ.* Reſpondeat autem VVernerus Roleuincius: *Iſte Iohannes, Anglicus cognomine,* fortè etiam gente, parentum

rum vel majorum suorum intuitu, *sed natione Moguntinus.*

Ajunt, Iohannam non potuisse Athenis studia colere, *quum neq; Athenæ eo tempore, neq; in ijs amplius vllum gymnasium esset*, vt quidem scribit Onuphrius. Magnum magni historici, qualem Onuphrium fuisse libenter agnoscimus, παρόραμα, à quo sibi, dum thesin semel susceptam nimio studio tuetur, non cauit. Vt Athenæ initio seculi noni non fuerint, de quibus post captam demum Constantinopolim in potestatem Turcarum redactis scribit Laonicus Chalcocondylas Atheniensis: *Tunc quidem rex Athenas peragrans & arcem contemplans, mirabatur vrbis arcisq; magnificentiam.* Bellarminus idem argumentum maiore vrget conatu. *Constat*, inquit, *eo tempore neq; Athenis, neq; vsquam alibi in Græciâ fuisse vlla gymnasia literaria. Scribit enim Synesius in epistolâ vltimâ ad fratrem suum, suo tempore Athenis nihil fuisse, nisi nomen Academiæ. Fuit autem Synesius paullò post tempora Basilij & Nazianzeni.* Quum igitur, inquam, horum tempore studia Athenis insigniter floruerint, quî potuit fieri, vt tam citò penitus concciderent? Non arriserunt Ahenæ Synesio, nec exspectationi responderunt, quum primùm eò veniret. Idem accidisse scimus Basilio, qui itidem, vt testis est Nazianzenus, *mœrebat, angebatur, quod sibi de profectione gratularetur non habebat*, ἐζήτει τὸ ἐλπισθὲν, κενὴν μακαρίαν Ἀθήνας ὀνόμαζε, *quod sperauerat, quærebat, inanem felicitatem Athenas nominabat.* Et oportuit valdè eximium esse, vnde Synesiò multum accederet, qui tamen scribit, δοκῶ μοι πλεῖν ἢ παλαιστῇ καὶ δακτύλῳ γεγονέναι σοφώτερος, *videor mihi plus palmo & digito sapientior factus.* Quin etiamsi studia Athenis, quum Synesius ibi esset, concidissent, annon interea

De rebus Turc. l. 9.

epist. 136.

Or. in laudem Basilij.

ſcenderit? Adoleſcentula Athenas profecta eſt ſtudiorum gratiâ. Inde veniens Romam aliquamdiu publicè docuit, & ob eruditionem in precio fuit. Tandem *ſenex*, vt veriſimile eſſe ipſe Onuphrius agnoſcit, papa fit. Inter acceſſum ad vrbem & papatum abundè eſt temporis, quo in clerum legi, diaconus, aut etiam ſacerdos creari potuit. Quod Martinus dicere videtur, eam *per triennium* Romæ docuiſſe, non ita legitur in omnibus codicibus. Minimè verò dicit, ſtatim exacto triennio pontificem creatam eſſe: ſed potius in triennali lectura (ſiquidē *triuium* vel *triennium*, vt diuerſimodè codices habent, retinere omnino placet) magnos magiſtros auditores habuiſſe, propterea deinceps in vrbe magni nominis fuiſſe, in clerum ſcilicet lectam, & ita demum ad pontificatum perueniſſe. Quamquam non video, quid ſit abſurdi, vel ſolo triennio per inſolitæ eruditionis opinionem effeciſſe, vt in clerum adſcita & ad ſacros ordines admiſſa aditum ad papatū habuerit. Malo tamen credere, diuturnius tempus interceſſiſſe, & ipſam in ſenectute demum, quod veriſimilius eſſe Onuphrius quoq; largitur, ad pontificatum adſcendiſſe.

Aiunt, annos qui Iohannæ tribuuntur, non conuenire cum temporum ratione. At quid incertius eſt chronologiâ pontificum, huius præſertim & ſubſequuti ſeculi? Onuphrius ipſe ad Platinam: *Quum ſequentes pontifices à Nicolao primo vſq; ad Clementem ſecundum*, annorum videlicet propemodum CXXC, *neq; perpetuum quemdam habeant ſcriptorem, & majorem ſuorum actorum partem amiſerint, tempora adeo incerta & obſcura habent, vt neq; quo loco, neq; quo ordine aliquot Romanorum pontificum nomina reponerentur, ſatis liqueat.* Addit Onuphrius in ſuo Pontificum

Vitâ Nicolai I.

cum chronico Platinæ ſubjuncto, nonnullis Iohannam partim præcedentibus partim ſequentibus pontificibus menſes, imò annos, apud Marianum non repertos, è quibus biennium Iohannæ facilè conficiatur. Tribuit Sergio ſecundo duos menſes, & Leoni quarto tres menſes, plus quàm Marianus. Nicolaus primus apud Marianum habet annos octo, dies nouem; apud Onuphrium verò annos nouem, menſes ſex: ita qui ſequitur Hadrianus ſecundus apud Onuphrium quatuor annos, apud Marianum nonniſi duos occupat. Talibus remotis, quantum Iohannæ loci & temporis debetur, non poteſt deeſſe.

Baronius auctores hiſtoriæ confuſionis & diuerſitatis, & per conſequens fabuloſitatis conuincere nititur. *Audi inprimis*, ait, *quanta inter eos confuſio in conficta fœminæ nomine.* *Alij enim ipſam Iohannam nominatam anteà Agnetem dixere, quæ ab alio reperitur appellata Gilberta; rurſum verò ab alio Iſabella, ab alio autem Margarita; Iuttam inſuper aliquis, aliquis verò Dorotheã nominauit.* Equidem tantã varietatem apud auctores mihi lectos & anteà productos non deprehendo. Quidquid autem ſit de nomine, quo in Germaniâ appellata aliquando fuerit, Romæ & in pontificatu Iohannem dictam eſſe omnes conſentiunt. Germani quum ejuſmodi fœmininum nomen in ſuâ linguâ non haberent, in Iuttam id commutarunt. Chronicon itaque Colonienſe, eâ in vrbe anno cIↃ cccc xcix editum, hiſtoriæ hanc epigraphen præmittit; Wie ein Wyff Pays ward zo Rome / und wirt gemeynlich genoempt Pays Jutte.

Anno 853. num. 67.

Alij eam vocant Iohannem ſeptimum, alij octauum, alij verò nonum. Quis verò ejuſmodi variationi pontifices

hujus nominis obnoxios esse ignorat? Interim Sabellicus, quod sciam, solus septimum vocat; reliqui omnes octauum: qui numerus, si fœmina hîc numerum faceret, rectè subductus.

Alij anno DCCCLIII, alij anno sequente, alij anno DCCCLVII, octauo alij ponunt. Quasi non par, aut etiam major ambiguitas siue varietas in annis plerorumque aliorum pontificum. Ab auctoribus tamen, qui à nobis laudati & producti sunt, inter Leonem quartum & Benedictum tertium in anno DCCCLIII vel sequente constanter ponitur.

Sed & in sedis tempore quanta inter eos diuersitas & repugnantia? dum alij eam sedisse tradunt anno vno & mense vno & diebus quatuor; alij annis duobus, totidemq́ mensibus & diebus quatuor; alij duobus annis cum dimidio; duobus tantùm annis alij; alij verò quatuor tantùm menses. At contrà ipse Onuphrius disertissimè: *Omnes, qui de eâ meminerunt auctores, Iohannis fœminæ pontificatum annorum duorum, mensium quinq; & dierum trium, insuper menstruam vacationem sedis inter Leonis IV & Benedicti III sacerdotium (præter vnum tantùm mendosum indicem in fine septimi libri Othonis Frisingensis collocatum) interponunt.* Paucis pontificibus annos, menses, dies suos tanto consensu adsignatos deprehendas. Nondum igitur quicquam effecit Baronius.

Cæterùm, ait Onuphrius, *hæc mulier non nisi in papatu impregnatur? & quæ diu ante pontificatum amatorem habuerat sine partu aliquo, nunc senex, vt verisimile est, papa ingrauidata peperit?* Respondeo, Iohanna rerum naturalium perita medicamentis conceptum prohibuit vel abegit, quod quum fortè fiducia senilis ætatis facere neglexisset, Deo permittente flagitium tandem detectum est. Pergit autem:

autem: *Nóune ante partum vterum intumescentem præ se ferebat? & nemo ex tot familiaribus, ex tot aulicis, qui Romanum pontificem comitari semper solent, rem tam claram animaduertit?* Quasi non quotidie vsu veniat, vt mulierculæ arte & vafricie Iohannâ longè inferiores, ad ipsum vsque partus momentum, vterum celent.

Instat Bellarminus, *Dicunt Iohannam peperisse in itinere, quum ex Vaticano inuisere vellet ecclesiam Lateranensem. At certissimum est, vt Onuphrius demonstrat, pontifices non habitasse in Vaticano, sed in Lateranensi palatio vsq. ad tempora Bonifacij noni. Quomodo ergo si in Laterano habitabat, volebat ex Vaticano inuisere Lateranum?* Respondeo, Martinus Polonus, qui hanc loci circumstantiam annotauit, non dicit è palatio Vaticano in Lateranum iuisse, sed, *Quum de sancto Petro*, è templo scilicet, vbi statio fuerat & sacra celebrata erant, *in Lateranum tenderet.* Onuphrii verba ex antiquâ memoriâ nonnihil memorandum complexa si quis desideret, hæc sunt: *Lateranensis basilica, aliàs sancti Saluatoris, quæ & Constantiniana vocatur, principem locum intra vrbem aliquamdiu obtinuit. Ipsa enim fuit Romanorum pontificum sedes, vbi ipsi in patriarchéo iuxta eamdem ecclesiam fabricato mille annis permansere, à sancto Syluestro papa, qui primus id condidit vsq. ad Clementis papæ quinti pontificatum, qui Romanam curiam in Galliam transuexit, vbi ipse & qui ei successerunt quinq. Romani pontifices ad LXX annos permanserunt. Cæterùm Gregorius XI, qui Romam Petri sedem ex Auenione reduxit, & qui ei successerunt Romani pontifices, nequaquam amplius Laterani, sed in patriarchéo prope sanctum Petrum in Vaticano perpetuam sedem fixerunt, proximæ molis Hadriani, quam in arcem verterunt, opportunitate ducti.* Et iterum: *Gregorio XI ex Galliis ad vrbem cum Romanâ curiâ reuerso, & paullo pòst mortuo, qui ei succes-*

l. de præcip. vrbis basilicis.

successit Vrbanus VI parum in vrbe vixit. Sed Bonifacius IX Neapolitanus occasione molis Hadriani, quam in munitissimam arcem prius converterat, ductus, primus omnium Romanorum pontificum, Lateranensi palatio omnino relicto, apud basilicam S. Petri sedes perpetuas posuit, praesertim quum ibidem paullò antè Vrbanus V egregias aedes struxisset. A quo tempore deinceps Laterani nullus Romanorum pontificum amplius habitauit. Hæc obseruatu non indigna ex occasione voluimus inserere.

Pergit Bellarminus; *Dicit Martinus & cæteri omnes istum Iohannem in solenni & publica supplicatione peperisse. At certè nullam habet probabilitatem, quòd mulier vterum gerens jam tot menses tunc maximè voluerit procedere, quando maximè periculum erat, ne detegeretur.* Respondeo, apparet ex obitu puerperæ fœtum tempore parum congruo, & justo maturiùs editum esse, vt casum consilio præuertere fæmina alioquin vaferrima nequiuerit. Breuiter, nihil profuit versutæ sua versutia, quia justo Dei judicio venerat *summa dies & ineluctabile tempus.*

Baronius vrget, & vehementer quidem, *Quomodo id exprobrare prateriÿssent Romanæ hostes ecclesiæ? Photiusne pseudoepiscopus, Romanorum pontificum implacabilis hostis, tacuisset istud immane scelus, qui longè leuiora in Romanam ecclesiam obÿcit? quiq́, inter alia sede censeretur indignus, quòd esset eunuchus, tacuisset dicere, quòd etiam fæmina thronum Romanæ ecclesiæ conscendisset? Sed & Michaël, qui hoc tempore orientale moderabatur imperium, & eiusdem Photÿ stimulis in eamdem Romanam ecclesiam concitatus, omne genus conuiciorum in eam contumeliosius valdè conjecit; tacuissétne modestiæ caussâ adeo probrosa obÿcere & portentosa cantare?* Respondeo, vt certi esse possemus id probrum ab imperatore Græcorum Michaële & patriarcha Photio vel alijs reccentioribus Romanorum ponti-

Anno 853, num. 65.

pontificum aduersarijs objectum numquam fuisse; necesse foret exstare omnia omnium scripta. Quæ si exhibere queat Baronius, nihilque tale in vllo eorum deprehendatur, fateor argumentum non nullarum virium fore. Atqui exstat quidem hodie epistola Nicolai primi pontificis, quâ imperatori Michaëli respondet: sed Michaëlis epistola non exstat. E Nicolai tamen epistolâ Michaëlem multa objecisse, quibus respondere Nicolaus subterfugeret, intelligimus. *Epistola*, ait, *vestræ gloriæ tota blasphemijs, tota erat injurijs plena.* Et caussas reddens, quare omnibus non responderit, primam facit suam ipsius ægritudinem; alteram legati Constantinopolitani festinationem; *tertiò*, inquit, *quia quum eadem quæ superfuerunt in ipsâ epistolâ, ad quæ nihil respondimus, sed potiùs philosophando contempsimus, plena essent omni prauitate & blasphemiâ, —non vestra esse verba, quæ tam perperam sonabant, credidimus.* De Photij verò contra Romanos scriptis docet nos ipse Baronius, Hadrianum secundum apud Basilium imperatorem Michaëlis successorem effecisse, vt Romam mitterentur, vbi in cineres sint redacta. *Addit*, inquit, *Anastasius in præfatione historicâ ad octauam synodum, pariter in hac* Romanâ *synodo jussum, vt quod factum est Romæ de inflammatione scriptorum Photij, pariter Constantinopoli fieri deberet, si quæ ibi exemplaria reperiri possent. Sic igitur quod faciendum Michaëli imperatori Nicolaus antè præceperat, vt scripta ab eo blasphemia in Apostolicam sedem igni darentur, quum ille facere contempsisset, Deus voluit vt per eius successorem Basilium eadem missa Romam publicè synodali judicio, magna sua gloriâ, sedisq́; Apostolicæ honore, laudeq́; eiusdem pontificis Nicolai, cælo testante, populo acclamante, orbe Christiano gaudente, perficeretur. In Photij enim illo volumine insertas fuisse illas blasphemias Michaëlis*

Anno 868, num. 38.

epistolas quis poterit dubitare? Quid caussæ fuisse existimabimus, quare in epistolas Michaëlis & scripta Photij tantopere Romani pontifices Nicolaus primus & Hadrianus secundus sæuierint, & omni ope atque consilio, vt è naturâ rerum sublata memoriæ posteritatis subducerentur, enixi sint? Quare non credamus & alia multa, & fæminam Romano throno haut ita pridem insidentem aculeatis verbis objectam fuisse? quemadmodum postea sanè à Barlaamo græco monacho factum esse paullò antè audiuimus.

Porrò Leo nonus adversus Michaëlem Constantinopolitanum & Leonem Acridanum episcopos ita scribit: *Absit, vt velimus credere, quod publica fama non dubitat asserere, Constantinopolitanæ ecclesiæ contigisse, vt eunuchos contra primum sancti Niceni concilij capitulum passim promouendo, fæminam in sede pontificum suorum sublimasset aliquando. Hoc tam abominabile scelus detestabileq; facinus etsi enormitas ipsius vel horror, fraternaq; beneuolentia non permittit nos credere; consideratâ tamen incuriâ vestrâ erga sanctorum censuram canonum, quia eunuchos & aliquâ parte corporis imminutos non solum ad clericatum, sed ad pontificatum etiam indifferenter ac solenniter adhuc promouetis, fieri potuisse pensamus.* Id Leo nonus non ausus fuisset scribere vel objicere, siquidem in ipsâ Romanâ ecclesiâ idem anteà contigisset, ait vterque Cardinalis. Nam *quâ fronte* (Baronij verba sunt) *potuisset in eos adeo acriter inuehi, quòd esset de fæmina apud eos creatâ pontifice, famâ perlatum; si verum fuisset, fæminam in Apostolicum thronum acceptam, atq; in eodem puerum peperisse?* A Genebrando *ratio hæc ineluctabilis* prædicatur. Respondeo autem, inter Iohannam & Leonem nonum annos esse ducentos. Leonem igitur aut in memoriâ Iohannam

cap. 25.

nen

non habuiſſe; aut, ſi habuit, etiam ſciuiſſe, monumenta eius rei Græcis induſtriâ Nicolai primi & Hadriani ſecundi ſubtracta fuiſſe. Quum ſcriberet, inquam, aut Iohannæ non meminerat, aut memoriam eius apud Græcos intercidiſſe perſuaſus erat. De quâ hominis ſiue incogitantiá ſiue confidentiâ eò certiùs conſtat, quò audaciùs & ſine vllo fundamento Græcis de fœminâ ad ſummum ſacerdotium euectâ obijcere videmus.

Fundamentum quidem eius objectionis aliquod inuenire conatur Baronius, ne nugari vel calumniari videatur Nicolaus. Adeo autem ineptum & alienum profert, vt judicium, quemadmodum in pleriſq; alijs, meritò deſideremus. *Fortaſſe* ait, *id famâ vulgatum, quòd Michaël imperator, licet per ludum, vnum è cinædis ſuis fecerit Conſtantinopolitanum patriarcham, qui cum alijs cinædis, epiſcopis pariter nominatis, obiret ſacra.* Sceleratum iſtum ludum narrant Georgius Cedrenus & Iohannes Curopalata, vterque ijſdem omnino verbis, ſicut alia ferè omnia. Hiſtoria enim Cedreni ab interitu Nicephori vſque ad Iſaaci Comneni imperium, ſub nomine etiam Iohannis Curopalatæ exſtat. Vter vtrum deſcripſerit, neſciri puto. Vt lector ipſe totâ de re judicare poſſit, integrum locum è Cedreno per Xylandrum conuerſo apponemus. *Id verò juſtas aduerſus Michaëlem iras concitabat, facinus deterrimum, quòd cœtum habebat ſecum cinædorum, & ad omnem turpitudinem paratorum hominum: quos in honore ille habens, vt rebus ſacris illuderet, veſtibus eos ſacerdotalibus auro intextis amiciebat, atq; humeralibus, cogebatq; turpiter & impurè ſacras actiones æmulari. Principem eius cœtus Gryllum patriarchæ nomine ornabat: reliquos duodecim metropolitarum: ſeipſum quoq; vnum pontificum, & coloniæ præſidem appellabat.*

Anno 853. num. 50.

Quum

Quum cantandum erat peragendis sacrificijs, citharam adhibebant, modò sensim eam tangentes vt subtilem ederet vocem, modò vt magnum sonitum exhiberet, sicut in sacrificijs sacerdotes contenta voce cantant. Aurea etiam & baccata gemmis vasa habebant: ea aceto & sinapi implebant, & communicantibus impertiebant, hoc modo impolluta deridentes mysteria. Hic cœtus aliquando beato patriarchæ obuiam est factus, quum is supplicationis causâ cum clericorum pompâ procederet. Quem vt conspexit Gryllus, audacter admodum & impudenter absque vllâ cunctatione, exemplum suum reliquis sequentibus, veste deductâ pulsare citharam contentiùs cepit, & sanctis hominibus obscœnè conuicia facere. Michaëlus porrò matrem suam Theodoram adhuc in palatio degentem aliquando ad se vocauit, quasi fausta ei precaturo Ignatio patriarcha, quem adesse finxerat. Vt ergo sanctissima mulier venit, & religiosè in solum se prostrauit, vota pro se concipi petens, vt quæ nihil sinistri suspicaretur, quum impurus Gryllus eatenus barbam occultasset; Gryllus surgens crepitum ventris emisit, & quædam ore suo digna blatterauit. Theodora facinus hoc ægerrimè ferens, detestata filium, vaticinataque est eum diuinam indignationem breui sensurum. Hæc tota res est, à duobus illis auctoribus prolixè narrata, breuiùs & obscuriùs à Zonara, vsque quibus esset, penitus ignoraretur. Contigit autem ante pontificatum Nicolai annis ducentis, circa ipsa papatus Iohannæ tempora, quum Constantinopoli patriarcha esset Ignatius, cui posteà oppositus Photius, vterque magni nominis, & suspicionem de fœminâ illorum temporũ patriarcha facilè excludentes. Quare itaque patriarcham fœminam Græcis Nicolaus obijceret, fundamentum prorsus nullum habuit.

Cæterùm vlteriùs etiam progrediuntur Cardinales, &c

les, & hinc famam de pontifice fæminâ ortam hariolantur. Bellarminus: *Fortasse hinc nata est fabula de Iohanne feminâ. Quum enim rumor esset, quamdam feminam fuisse pontificem Constantinopolitanum, & deinde paullatim, omisso nomine Constantinopolitani, remansisset fama & opinio de feminâ pontifice, & pontifice vniuersali: ceperunt aliqui in odium Romanæ ecclesiæ dicere, feminam illam Romanum pontificem fuisse. Et verisimile est, circa tempora ipsius Martini,* Poloni scilicet, quem Bellarminus primum auctorem vult esse, *hanc famam exortam.* Atqui quódnam hujus famæ erat fundamentum? Et quomodo circa tempora ipsius Martini exoriri potuit? Martino enim flagitium Michaëlis quadringentis, Nicolai pontificis epistola ducentis annis antiquior. Aetate quidem Mariani Scoti scripta fuit illa Nicolai epistola. Baronius itaque, qui Marianum primum auctorem agnoscit, majore confidentiâ vsus, *Ea*, inquit, *quæ ita erant famâ vulgata de ecclesia Constantinopolitana, conuersa in Romanam ecclesiam à schismaticis eam odio prosequentibus & calumniis proscindentibus, atque ita, vt accepit ipse eam fabulam Marianus, eodem tempore scripserit, quis non intelligat?* Fundamentum famæ, vt ex ipso audiuimus, scelus Michaëlis & Grylli, ante duo secula perpetratum. Quis id, quod nisi à Cedreno & Curopalata proditum esset, ignoraretur, Mariano incluso monacho narrauit? quâ ille vertigine è re ludricâ rem seriam, è viro cinædo fæminam, è Gryllo Iohannem, è personato Constantinopolitano patriarcha serium pontificem Romanum fecit? annos, menses & dies pontificatus adsignauit? Hasce Cardinalium conjecturas ita frigidas esse, vt Scythicam glaciem frigore suo vrere possint, quis non intelligat?

Denique Baronius huiusmodi cudit argumentum: *Lupus abbas, Ferrariensis natione, Gallus sub diœcesi Senonensi, scribens epistolam ad Benedictum papam, vocat eum successorem Leonis, ac planè nullum inter Leonem & Benedictum intercessisse pontificem, satis euidenter ostendit.* Item, *Nicolaus papa, qui post annos quinq; Benedicto successit successori Leonis, in duabus suis epistolis ad Michaëlem imperatorem conscriptus, tertio repetit proximos prædecessores suos Romanos pontifices Leonem & Benedictum, nullo alio medio inter eos nominato.* Respondeo, hoc eos fecisse & ex decoro, & ex vero. Ex decoro quidem, vt detestabilem & summopere pudendam suæ Romanæ ecclesiæ ignominiam, quantum possent, celarent, & ex hominum memoriâ abolerent. Ex vero autem, quia Iohanna verus pontifex non fuerat. Benedictus itaque tertius Leonis quarti verus, quin immediatus successor; non minùs, ac si sede tamtumdem temporis vacante successisset; quia videlicet Iohanna, quæ media intercesserat, pontifex (vt diximus, & ipsi pugnant) non fuit. Quæ verò Baronius, vt fortius stringat, & solutionem eneruet, subijcit, equidem me fateor non capere. *Nec est, quod quis dicere possit, ipsum* Nicolaum *non numerasse Iohannam fœminam, quòd legitimus pontifex non fuisset. Nam quum ipse de Ignatio agens patriarcha Constantinopolitano, numeret eius sedis annos duodecim vsq; ad violentam depositionem, factam sui pontificatus tempore; planè declarat nullum alium intercessisse pontificem inter Leonem & Benedictum: alioquin si in medio sedisset fœmina annis duobus & mensibus quinq;, totidem anni adjungendi essent sedi ipsius Ignatij.* Summa est, Nicolaus qui Leonem & Benedictum decessores suos prædicat, scribit suo tempore Ignatium, postquam annos XII sedisset, dejectum esse. Ergo nulla inter Leo-

nem

nem & Benedictum potuit esse Iohanna. Id verò quomodo sequitur? Aut ego non capio, aut solennia delirat Baronius.

Quæ verò de more & iter obliquandi, & virilitatem explorandi à nonullis scriptoribus historiæ adijciuntur, ea talia sunt, vt neque ad summam rei quicquam faciant, neque nisi in rem præsentem veniatur, certò dijudicari possint. Ita alij memorant Senis in mediâ Italiâ templum esse Diuæ Catharinæ, in quâ inter aliorum pontificum marmoreas effigies Iohanna quoque sub titulo fæminæ spectetur. Norint, qui viderint. Interim de more declinandi infamem locum, *non abnuit* Platina, cui res non potuit esse incomperta. Onuphrius autem vt alia, ita etiam hoc ipsum eludere conatus, *Quia*, ait, *per medium amphitheatrum ob loci angustiam magna hominum & equorum manu comitatus pontifex transire nequit, sinistrâ ad colossæum deflectit, deinde rectâ progreditur versus SS. Petrum & Marcellinum, reuertendo denuò circum amphitheatrum ad viam, quæ sub SS. quatuor coronatis ad Lateranum ducit.* Comitatum pontificium equidem non vt aciem in latum, sed, vt in processionibus fieri amat, in longum exporrigi puto. Angustiam itaque loci transituris obstare haut temerè credidero. Quum typum vrbis à Pyrrho Ligorio editum intueor, video viam à collosséo versus templum S. Clementis rectà ad Lateranum ducere: alteram verò, quam Onuphrius describit, per longas ambages & anfractus extendi. Sed qui loca viderunt aut vident, accuratiùs ista arbitrari poterunt.

Sedes perforata, quam liber Pontificalium ceremoniarum Stercorariam appellat, nouumque pontificem in eâ commemorat sedisse ita, vt potius jacere videre-

 tur.

tur, ad ætatem vſque patrum noſtrorum in patriarchêo Lateranenſi, vbi conclaue eligendis pontificibus, quū ipſi adhuc ibi habitarent, habebatur, ſuperfuiſſe dicitur. In chronico manuſcripto, quod in bibliothecâ Iuliâ ſub nomine Fratris Kœrneri viſitur, incipiens in conditu Romæ & in Conſtantienſi concilio finiens, ita lego: *Propter hunc errorem cauendum diligentia ſolers ſemper adhibetur in electione papæ de virilitatis & ſexus certitudine.* Exſtant etiam in eam rem epigrammata nonnulla, neq; recentia, neq; à Proteſtantibus profecta. Iani quidem Pannonij:

Petre tuâ quædam fuit auſa ſedere cathedrâ,
Orbi terrarum iura ferenda dedit.
Hæc compreſſa quidem multos latuiſſet in annos,
Facta foret partu ni manifeſta nouo.
Poſthac Roma diu ſimili ſibi cauit ab aſtu,
Pontificum arcanos quærere ſueta ſinus.
Nec poterat quiſquam reſerantes æthera claues
Non exploratus ſumere teſticulis.
Cur igitur noſtro mos hic iam tempore ceſſat?
Antè probat quod ſe quilibet eſſe marem.

Et de Paulo ſecundo:

Pontificis Pauli teſtes ne Roma requiras,
Filia, quam genuit, ſat docet eſſe marem.
Sanctum non poſſum, patrem te dicere poſſum,
Quum video gnatam, Paule ſecunde, tuam.

Marulli item de Innocentio octauo:

Quid quæris teſtes, ſit mas an fœmina Cibo?
Reſpice natorum, pignora certa gregem.

Sed iſta, vt etiam anteà monebamus, ſiue ita ſe habeant, ſiue ſecus, ad caput negocij nihil faciunt. Poterunt vt

cui-

cuiq; videbitur, summâ rei saluâ, vel affirmari, vel negari. Temerè tamen negari fama aliquot seculorum memoriam peruagata prohibet.

Historia itaq; Iohannæ papissæ, ante annos sexcentos in literas missa, & ex eo à plurimis auctoribus omni adfectu vacuis vnanimiter adserta, nemine vspiam contradicente vel inficias eunte, nisi quòd à centum annis impugnari primùm cepit argumentis infirmioribus, quàm vt eam conuellere vllo modo possint, in possessione meritò manet, eâ fide & adsensus certitudine, quâ cæteras plerasq; res ante aliquot secula ab hominibus & inter homines gestas admittimus, credi digna. Quia enim ei euertendæ, quæ proximo seculo excogitata sunt, minimè sufficiunt, sed facillimè omnia, vt patuit, dissoluuntur; ideo superiorum tot seculorum testimonio sua adhuc constat fides & auctoritas, & porrò constabit. Detrahi enim non possit, nisi res, quæ gesta narratur, euidenti veritati derogare ostendatur. Quod ab ingenijs in hanc & alias Romanæ sedis maculas eluendas intentissimis nec hactenus præstitum est, nec spes est præstari posse.

Quamquam quid hyperaspistæ Romani lucrarentur, si vel maximè memoriam Iohannæ expungere possent, non video. Seriem & successionem videntur vindicare velle? Sed eam nihilominus turbat tot pontificum incertus ordo, de quo ex Onuphrio suprà audiuimus, pag. 488. tot etiam & adeo diuturna schismata, vt parum sit vnius rupturæ suspicionem amouisse. Laudem verò puritatis & sanctitatis non patiuntur Romanæ sedi auferri, & tantæ turpitudinis notam inuri? Sed sic quoq; frustra sunt. Quid enim ad turpitudinem interest scor-

tum Romanæ sedi insidere, an è scorto & scortatione progenitum, scortationibus & adulterijs totum deditum, à scortis promotum & intrusum? Talia enim in post-sequutos Romanos pontifices nonnullos competere, mox patebit.

Priùs saltim monemus de epistolá Vdalrici episcopi Augustani, quá Nicolaum primum, cuius toties suprà facta est mentio, aduersus sacrorum ministrorum coniugia insurgentem, ex Scripturâ & antiquitate ecclesiasticâ cùm liberè tum acerbè coarguit. Epistolæ huius meminit Bertoldus presbyter Constantiensis, Appendice ad chronicon Hermanni Contracti, à Christiano Vrstisio in suo Germanicorum scriptorum volumine primùm in lucem emissâ. Verba sunt: *Anno* c*I*ↄ *LXXIX Gregorius papa synodum Romæ mense Februario collegit. In hac presbyteros deinceps in fornicationem lapsos, absq; spe recuperationis, deposuit, & scriptum, quod dicitur S. Vdalrici ad papam Nicolaum de nuptijs presbyterorum, & capitulum Paphnutij de eadem re, imò omnia sacris canonibus aduersa damnauit.* Bartoldus iste *vir deuotus, studiosus & eruditus* fuisse, & circa tempora Henrici IV imperatoris vixisse à Trithemio traditur. Ab annis itaq; sexcentis epistola illa, & sub nomine quidem S. Vdalrici in manibus hominum versata fuit. Antiquam sanè esse ipsa arguit dictio. Eam quoq; intellexisse videtur Aeneas Syluius, quum scripsit libro de moribus Germanorum: *Transimus Augustam Vindelicorum; Sanctus Vldaricus huic præsidet, qui papam arguit de concubinis.* Hermannus quidem Contractus & Abbas Vrspergensis Vdalricum Augustano episcopatui admotùm esse scribunt anno DCCCCXXIV, quando iampridem vitâ functus erat Nicolaus pontifex. Obijsse autem

tra-

[Margin: l. de scri-ptor. eccl.]

[Margin: ante med.]

tradunt anno DCCCCLXXVI, Sigebertus; anno obitus Othonis magni Otho Frisingensis *libro IV, cap. XXIV*; anno DCCCCLXXIII Trithemius *in Chronico Hirsaugiensi*. Iste igitur Vdalricus alius ab auctore epistolæ, eo videlicet, quem Onuphrius in Chronico ecclesiastico Coloniæ edito, quod ad manum nunc non est, circa initium pontificatus Nicolai & annum DCCCLIX collocare à Catalogo testium veritatis perhibetur. Duos enim fuisse oportet huius nominis Augustæ episcopos, haut maximo temporis interuallo diuisos: quod etiam disertè agnoscens auctor Compilationis chronologicæ, *Anno*, inquit, *DCCCCLXXIIX sanctus Vdalricus Augustæ episcopus migrauit ad Christũ. —Et iste fuit secundus eiusdẽ nominis, & ambo sunt sancti, & eorum solennitas in Sueuiá solenniter celebratur*. Non est itaq;, quòd epistola reijciatur, quia ei non conueniant tempora posteriori Vdalrico à Contracto, Sigeberto, Frisingensi, Vrspergensi & Trithemio adsignata. Prioris enim fuerit, quem cum posteriore à nullis confusum esse, vt fieri amat, verisimile est. Quare Gabriel Vazquez rectiùs, quàm alij hodie Pontificij, sine tergiuersatione vt genuinum scriptum, adlegat & admittit. Integrum autem, vt ipsum semetipso suam antiquitatem lectori probet, in fine subijcietur.

In 1. disp. 167, c. 4.

Nunc ad considerandum, quàm sancti, quàm puri, quàm pudici posthac fuerint Romani pontifices, nos conferamus. Hadriani secundi à Nicolao proximi successor fuit Iohannes octauus, qui post obitum patriarchæ Ignatij Photium recepit & admisit, etiamsi esset *prædecessorum scriptis obfirmata & iuramentis stabilita de Photio numquam recipiendo sententia; cui & ipse Iohannes, quum esset archidiaconus, coram vniuersa ecclesia consenserat, & magnâ asser-*

tione

Anno 1to, *tione iuramenti religione firmauerat atq; subscripserat*, vt scribit
aulo, f. Baronius. Periurus igitur hic fuit Iohannes. Baronius autem nouam rationem eleuandæ de papissâ historiæ sibi inuenisse videtur. *Hinc*, inquit, *factum puto, quod ob nimiam Iohannis animi facilitatem & mollitudinem, abiectâ penitus omni virilitate, fractus animo, sacerdotalis constantiæ expers, atq; robore eneruatus, non papa, vt Nicolaus & Hadrianus, sed papissa fuerit contumeliæ loco dictus; vtpote quod qui nec resistere sciret eunucho, quiq; vinceretur à semiuiro, non vir, sed esset fæmina potiùs nuncupandus; & sic nomen contumeliæ transierit posteris rerum inscijs in veritatis opinionem, atq; ita à compluribus decantatum fuerit, Iohannem octauum papam fuisse fæminam; sicq; iactata vulgò inuenerit eo modo locum fabula.* Huius perbellæ coniecturæ nec cuiquam ante ipsum, nec ipsi, quum de Iohannâ suo loco tractaret, in mentem venerat. Quid autem Iohannæ, inter Leonem quartum & Benedictum tertium per biennium & sex menses mediæ, cum hoc Iohanne Hadriani secundi successore, qui integrum decennium sedit, commune? Et quid hic Iohannes commisit, vt puerum peperisse diceretur?

Futilia igitur eiusmodi commenta missa faciamus, & consideremus, quæ nos admonet Gilbertus Genebrardus, quarto libro suæ Chronographiæ, sub initium seculi decimi. *Per annos ferè CL, pontifices circiter quinquaginta, à Iohanne scilicet octauo, qui Nicolao primo & Hadriano secundo sanctis pontificibus successit, ad Leonem nonum vsq;, à virtute maiorum prorsus defecerunt, apotactici apostaticiue potiùs, quàm Apostolici.— E tanto pontificum numero, quinq; modo, & satis tenuiter laudantur, Martinus II, Agapetus II, Iohannes XVII, Sergius IV, Gregorius VI.* A Iohanne octauo ad Leonem nonum usq; per annos CL (quamquam reuera plu-

res

res sunt) pontifices apotacticos & apostaticos sedisse testatur Genebrardus, quo iniquiorem & maledicentiorem hostem Protestantes vix vnquam sunt experti.

Platina quum de Formosi successoribus, qui aduersus se inuicem exacerbati alter alterius acta hactenus infregerant, egisset, *Sanctitate*, ait, *& doctrinâ, quæ non nisi magnis laboribus consummataq; virtute comparantur, pontificiũ decus sine vllis opibus primò quidem auctum est inter tot hostes & obstinatos persequutores Christiani nominis: mox verò vbi cum ipsis opibus lasciuire cepit ecclesia Dei, versis eius cultoribus à seueritate ad lasciuiam, peperit nobis tanta licentia peccandi, nullo principe flagitia hominum tum coërcente, hæc portenta, à quibus ambitione & largitione sanctißima Petri sedes occupata est potiùs, quàm possessa.* Hactenus Platina.

In Benedicto 4.

Ipse Baronius, vbi horum temporum historiam exponit, *Intrusi*, inquit, *in cathedram Petri, solium Christi, sunt homines monstruosi, vitâ turpißimi, moribus perditißimi, vsquequaq; fœdißimi.* Post pauca verò non id adeo mirandum vel indecens esse contendit: nam *quum Christus non dedignatus sit adeo sceleslos atq; adeo impios in suâ genealogiâ habere prædecessores; quid adeo mirandum & indecens, ipsum etiam habere passum esse successores huiusmodi homines peccatores, licet numquam impios sicut illos?* Nunc etiam porrò discimus, pontifices esse successores Christi; & etiamsi vitâ turpissimi moribusq; perditissimi sint, tamen impios non esse. Ita nouis doctrinis alijs super alijs nos beat Baronius. Item, *stertentibus omnibus, quibus ad regimen fuerat vigilandum,* pontificibus videlicet, *imò ijsdem ipsis, vt Apostolica nauis fluctibus obruta penitus mergeretur, operam dantibus; ——Christum ipsum nauis gubernaculum tenuisse, Petrum adstitisse, institisseq; Apostolos cæteros remis, ipsosq; Angelos gnauiter ministrasse.*

Anno 897. num. 4.

Anno 1. 2. num. 5.

Anno 900. num. 1.

Exorſus ab anno nongenteſimo ſeculum decimum, *quod*, ait, *ſui aſperitate ac boni ſterilitate ferreum, maliq́ exundantis deformitate plumbeum, atq́ inopiâ ſcriptorum appellari conſueuit obſcurum*; id, inquam, exorſus ſub initium monet, *ne quid ſcandali puſillus animo patiatur, ſi quando videre contigerit abominationem deſolationis in templo*, id eſt, flagitioſum pontificem in ſede pontificiâ. *Eſt planè*, inquit, *vt vix aliquis credat, quàm indigna, quamq́ turpia atq́ deformia, execranda inſuper & abominanda ſit coacta pati ſacroſancta Apoſtolica ſedes, in cuius cardine vniuerſa eccleſia catholica vertitur, quum principes ſeculi huius quantumlibet Chriſtiani, hac tamen ex parte dicendi tyranni ſæuiſſimi*, (quo iure quaúe iniuriâ ita loquatur, nunc non vacat diſputare) *arrogauerunt ſibi tyrannicè electionem Romanorum pontificum. Quot tunc ab eis, proh pudor! proh dolor! in eamdem ſedem Angelis reuerendam, viſu horrenda intruſa ſunt monſtra!* Porrò *hoc anno* nongenteſimo *Stephanus Apoſtolicæ ſedis inuaſor*, quum quadriennio eam tenuiſſet, *& ipſe pulſus detruditur in carcerem, vbi pariter ſtrangulatur.—Ita quidem paſſus facinoroſus homo, quiq́ vt fur & latro ingreſſus eſt in ouile ouium, laqueo vitam, adeo infami exitu, vindice Deo, clauſit. Ita quidem omnia Romæ tam ſacra quàm profana factionibus miſcebantur, vt penes illam partem eſſet promotio ad Apoſtolicam ſedem Romani pontificis, quæ potentior appareret, vt modò Romanorum proceres, modò Hetruriæ princeps intruderet ſeculari potentiâ quem vellet, & deijceret quem poſſet Romanum pontificem à contrariâ factione promotum. QVAE TOTO HOC FERME SECVLO SVNT ACTITATA, quò vſq́ Germaniæ imperatores Othones medij interceſſere vtriq́ parti contrarij, arrogantes licet & ipſi ſibi pariter Papæ electionem atq́ electi deiectionem.*

num. 3.

num. 6.

Anno 901. num. 3.

Iterum: *Sunt hæc infeliciſſima tempora, quum alter alte-*

rius

tius res gestas, intrusus quisq; pontifex aboleret. — *At, quod mirandum est, isti licet tales fuerint, tamen eo honoris & reuerentiæ* num. 4. *fideles omnes, præsertim longè positi boreales populi prosequebantur Romanam ecclesiam, vt quemcumq; in ea sedentem audirent nomine tenus pontificem, eumdem, mirum dictu, nulla habita discussione eius ingressus, vt Petrum colerent. Quum tamen eosdem sedis Apostolicæ inuasores, non Apostolicos, sed Apostaticos esse dicendos ecclesiastica benè disposita censuit disciplina.* Exinde num. 6. commemorat, quomodo Theodora fæmina nobilis Romana, *filias prostituens pontificibus, sedis Apostolicæ inuasoribus, & Thusciæ marchionibus,* tantam adepta sit potentiam, vt ipsa filiæq; *pro arbitrio legitimè creatos dimouerent pontifices, & violentos ac nefarios homines, illis pulsis, intruderent.*

Sed præstat illa verbis Luitbrandi Ticinensis, qui res suo tempore per Europam gestas descripsit, quibus ipse quoq; subinde vti solet Baronius, exponere. Iohannes Rauennas, decimus videlicet eius nominis Romanus pontifex, quem vndecimum appellat Platina, Sergijq; tertij pontificis filium facit, perperam tamen, nempe huic tribuens, quod sequenti Iohanni competit; iste Iohannes Rauennas *nefando scelere,* vt Luitbrandus loquitur, *contra ius fasq; pontificij culmen obtinuit. Theodora scortum impudens, quod dictu etiam fœdissimum est, Romanæ ciuitatis non inuiriliter monarchiam obtinebat. Quæ duas habuit natas Maroziam atq; Theodoram sibi non solum coæquales, verumetiam Veneris exercitio promtiores. Harum vna Marozia ex Papa Sergio, Iohannem, qui post Iohannis Rauennatis obitum sanctæ Romanæ ecclesiæ obtinuit dignitatem, nefario genuit adulterio. Ex Alberto autem marchione Albericum, qui nostro post tempore Romanæ vrbis principatum vsurpauit. Per idem tempus Rauennatis sedis, qui secundus post Romanum Archiereum archi-* lib. 2, c. 13.

præsulatus habebatur, Petrus pontificatum tenebat. Qui dum subiectionis officio debita nominatum Iohannem papam, qui sua minister ecclesiæ tunc temporis habebatur, Romam sæpius & iterum domino dirigeret papæ; Theodora, vt testatur vita eius, meretrix impudentissima Veneris calore succensa, in huius speciei decorem vehementer exarsit, secumq́ hunc scortari non solùm voluit, verumetiam atq; etiam pòst compulit. Hæc dum impudenter aguntur, Bononiensis episcopus moritur, & Iohannes iste loco eius eligitur. Paullò pòst ante huius diem consecrationis nominatus Rauennas archiepiscopus mortem obijt, locumq́ eius Iohannes, Theodoræ instinctu, priore Bononiensi ecclesiâ desertâ, ambitionis spiritu inflatus contra sanctorum patrum instituta sibi vsurpauit. Romam quippe adueniens mox Rauennatis ecclesiæ ordinatur episcopus. Modicâ verò temporis intercapedine, Deo vocante, qui eum iniustè ordinauerat papa, defunctus est. Theodora autem Glycerij mens peruersa, ne amasij ducentorum miliariorum interpositione, quibus Rauenna sequestratur à Româ, rarissimo concubitu poriretur, Rauennatis hunc sedis archiepiscoparum coëgit deserere, Romanumq́, proh nefas! summum pontificium vsurpare.

Anno 911, num. 8. Hic iam exclamat Baronius, *Quæ tunc facies sanctæ ecclesiæ Romanæ? quàm fœdissima, quum Romæ dominarentur potentissimæ æquè ac sordidissimæ meretrices? quarum arbitrio mutarentur sedes, darentur episcopi, &, quod auditu horrendum & infandum est, intruderentur in sedem Petri earum amasij pseudopontifices, qui non sunt nisi ad consignanda tanta tempora in catalogo Romanorum pontificum scripti. Quis enim à scortis huiusmodi intrusos sine lege legitimos dicere posset Romanos fuisse pontifices? — Qualésnam rebis delectos ab hisce monstris presbyteros & diaconos cardinales fuisse putandum; quum nihil tam naturæ insitum sit, quàm vnumquemq; sibi similem generare?* Interim, vt idem alibi nobis cupit persuadere, *ex multis apparet, orbem*

bem Christianum cognouisse summum pontificem Iohannem inuasorem, nemine sibi arrogante de Apostolicâ sede & iudicium tanti ponderis, existimans vnusquisq; nomen etiam, malè licet vsurpatum, ipsius Romani pontificis veneratione dignum; quod semel susceptum ab aliquo, nemo auderet contemnere. Quod si tanti vitrum, quanti margaritum?

Anno 911. num. 2.

Tribuit Baronius huic tam bellè depicto Iohanni pontificatum annorum XVI; post quos, à matre Theodorâ olim euectus, tandem à filiâ Marozia deijciatur, in carcerem trusus & ceruicali in os coniecto suffocatus. *Sic igitur*, inquit, *dignum suis sceleribus finem accepit inuasor & detentor iniustus Apostolicæ sedis Iohannes, vt qui per impudicam fœminam sacrosanctam Apostolicam sedem violentus arripuit, æquè per impudicam mulierem eiectus, & coniectus in carcerem, eâ simul cum vitâ caruerit.*

Anno 928. num. 2.

Post extinctum Iohannem decimum obtinuit Marozia, vt suus ipsius & Sergij tertij papæ filius, Iohannes vndecimus dictus, substitueretur. *Ipsum Maroziæ filium*, ait Luitbrandus, *nomine Iohannem, quem ex Sergio papa meretrix ipsa genuerat, papam constituunt.* Baronius obseruat, *hunc adhuc ætate iuniorem fuisse*, quippe qui *matrem talem meretricem haberet, ætate florentem, amoribus aptam, vt suâ pulcritudine Hugonem Italiæ regem post mariti VVidonis obitum prouocarit.* Rursus autem in admirationem & stuporem totus resoluitur. *Hîc*, inquit, *mirari non desino*, (si desineret enim, impietatis sese alligaret) *quod quum tale monstrum sedē Apostolicam occupasset, cui non ætas, non natalitia, non legitima suffragaretur electio, & qui nihil nisi nomen pontificis malis vsurpatum artibus retineret; tamen nomen tantum reueriti pontificis episcopi, qui procul essent, omnem ei exhibuere reuerentiam*: & probat exemplo Artaldi Remensis archiepiscopi, qui ab

lib. 3. c. 12.

Anno 931. num. 1.

Anno 931. num. 5.

hoc Iohanne palliũ petierit. *Tantus vir ergo*, ait, *tanti facis Romani pontificis nomen in homine immerito, illegitime collocato: non ipso neq; vllo alio audente super Romanũ nominatum pontificẽ sibi arrogare iudicium.* Nempe eò tandem rem deduci oportuit, vt quamuis scortum, siue, quod ad turpitudinem parũ interest, scorti amasius aut scorti fœtus calcatis diuinis pariter & humanis legibus Romano throno insideat; omnes tamen illud, quantum quantum monstrũ, Romani pontificis titulo sese venditans, colant & adorent, nec quisquam sibi arrogare iudicium vel contrà hiscere audeat. Peruenisse autem vult Baronius Iohannem, de quo nunc verba fecimus, ad annum pontificatus sui sextum, mortuumq; esse anno DCCCCXXXVI.

Iohanni vndecimo iungamus Iohannem duodecimum, antea Octauianum dictum, natum ex Alberico principe Romano, Iohannis vndecimi fratre, longè etiam patruo deteriorem. Baronius initium pontificatus eius confert in annum DCCCCLV, & ostendit, *ipsum ad summum non nisi annos XIIX habere potuisse, quum inuasit pontificatum: — vt nullo pacto*, inquit, *dicendus tunc fuerit legitimus iste pontifex, in cuius electione lex nulla sit suffragata, sed omnia vis & metus impleuerint; quum qui nec ætate diaconus esse potuit, ostensus sit tamquam in scenâ mimus pontificem agens. Attamen accedens consensus, hunc tolerandum vtcumq, perditissima illa tempora suaserunt magis, quàm ecclesiam schismate scindere; cuius vitandi caussâ, vtpote mali omnium pessimi, vniuersa catholica ecclesia eum est venerata pontificem, minoris sciens esse mali monstruosum quantumlibet caput ferre, quàm duobus capitibus infamari.*

Anno 955. num. 3.

VVernerus Roleuincius in Fasciculo suo ad hæc tempora annotauit: *Sanctitas papas dimisit & ad imperatores acces-*

accessit hoc tempore, sicut clarè apparet. Nam quum sceleratos adeo pontifices haberet Roma, produxit Germania laudatissimos imperatores, qui vtrum pietate an fortitudine præstantiores haberi debeant, dubium posteris reliquerunt, Henricum videlicet Aucupem, quem Baronius ipse, plerumq; aliàs imperatoribus parum æquus, *Christianæ religionis decus* appellat; huiusq; filium Othonem magnitudine rerum gestarum cognomen Magni promeritum. Ad quem quum Iohannes duodecimus aliiq; Italiæ cùm episcopi tum principes de tyrannide Berengarii & Adelberti conquestum misissent, vt ipse cum valido exercitu in Italiam descenderet & tyrannos conpesceret, impetrarunt. In Germaniam autem reuersus audit Iohannem pontificem partes tyrannorum, contra quos opem auxiliumq; haut ita pridem implorauerat, fouere. Id summopere miratus Romam, num res ita sese habeat, percontatum mittit. Quò *quum nuncii peruenissent, huiusmodi non à quibuslibet aut paucis, sed ab omnibus Romanis ciuibus responsa suscipiunt. Non dispar videtur ratio, cur Iohannes papa sanctissimum Imperatorem, suum scilicet ex Adelberti manibus liberatorem, & diabolus oderit creatorem. Imperator, quemadmodum re ipsâ experti sumus, ea quæ Dei sunt sapit, operatur, diligit, ecclesiastica & secularia negocia armis tutatur, moribus ornat, legibus emendat. Iohannes papa his omnibus aduersatur. Non clam est populo, quod fatemur. Testis est Rainera sui ipsius militis vidua, quam cæco captus igne multis præfectam vrbibus, sacrosanctis beati Petri donauit aureis crucibus atq; calicibus. Testis est Stephani eius amica, quæ in effusione, quod ex eo conceperat, recens hominem exuit. Quod si cuncta taceant, Lateranense palatium, sanctorum quondam hospitium, nunc prostibulum meretricum, non silebit amicam coniugem, Stephanæ patris*

Anno 959. num. 1.

Luitbrand. lib. 6, c. 6. *patris concubinæ sororem. Testis omnium gentium, præterquam Romanorum, absentia mulierum, quæ sanctorum Apostolorum limina orandi gratiâ timent visere, quum nonnullas ante dies paucos hunc audierint coniugatas, viduas, virgines vi oppressisse. Testes sunt sanctæ Apostolorum ecclesiæ, quæ non stillatim pluuiam, sed totum intrinsecus, supra ipsa etiam sacrosancta altaria, imbrem admittunt. Quanto nos terrore tigna afficiunt, quum diuinam opem eodem deposcimus? Mors in tectis regnat, quæ nos orare multa volentes impedit, atque domum Domini mox linquere cogit. Testes sunt non solùm iuncearum curatura, sed & quotidianarum formarum mulieres. Cui eædem sunt, & silicem pedibus quæ conterunt atrum, & quæ magnorum subuehuntur adiutorio iumentorum. Atque hoc rei est, quòd tanta ei cum imperatore sancto discordia est, lupis & agnis quanta sortito obtigit. Illi hoc vt impunè liceat, Adelbertum sibi tutorem & defensorem parat.*

Ista omnia Luitbrandus Ticinensis, scribens, *sicut is, qui non auditu dubius, sed visione certus.* (Præfat.) Baronius quidem primus mortalium narrationem nouam, quæ à capite sexto libri sexti incipit, alterius contendit esse auctoris, sed coniecturis nimium infidis & argumentis infirmis. Quod si tanti esset, in promtu ostendere. Cæterùm operam eâ in re abuti nihil attinet, quum Baronius, etiamsi diuersum esse velit, fateatur tamen, *quisquis ille fuerit, cuncta ob oculos habentem descripsisse*; (Anno 963 num. 1.) & ex eo omnia verbatim in suos Annales, tamquam fide dignissima, transferat.

Ex eo igitur etiam nos, quæ sequuta fuerunt (sunt enim apprimè memorabilia) adijciemus. Quum imperator è nuncijs redeuntibus, quid Romani ciues de pontifice suo retulissent, audiuisset, *Puer*, inquit, *est; facilè*

facilè bonorum immutabitur exemplo virorum. Spero eum obiurgatione honesta, suasione liberali, facile ex illis sese emersurum malis, dicemusq́ tunc cum propheta, Hæc est immutatio dexteræ excelsi. Quod prius rerum ordo deposcit, Berengarium in Feretro monte resistentem propulsemus: dein paterna admonitione dominum papam conueniamus. Si non voluntate, verecundia saltem in virum perfectum, esse mutet; sicq́ forsitan deuictus bene consuescere, studebit his desuescere. Ducitur itaque in Berengarium: legati inter imperatorem sincerè & pontificem subdolè agentem vltrò citroq; commeant. Quin pontifex Adelbertum hostem imperatoris Romam inuitat & in vrbem recipit. Cui quum copias admoueret imperator, pontifex & Adelbertus profugiunt. *Ciues verò sanctum imperatorem cum suis omnibus in vrbem suscipiunt, fidelitatemq́ promittunt: hæc addentes & firmiter iurantes, numquam se papam electuros aut ordinaturos præter consensum atq́ electionem domini imperatoris Othonis Cæsaris Augusti, filijq́ ipsius regis Othonis.*

Inde post paucos dies in ecclesiam Sancti Petri coit synodus, cui intersunt vnà cum imperatore ex Italiâ, Saxoniâ, Franciâ archiepiscopi & episcopi plurimi; Luitbrandus plures quàm XL commemorat: Cardinales item presbyteri diaconiq; & clerus ecclesiæ, proceresq; & primores vrbis Romanæ. Quid gestum sit, haut rectiùs, quàm verbis ipsius illius συγχρόνου historici narrabimus. *His itaq́ residentibus*, inquit ille, *silentiumq́ summum tenentibus, ita sanctus est Imperator exorsus: Quoniam decorum esset tam claro sanctoq́ dominum papam Iohannem interesse concilio, quur tantum declinauerit cœtum vos, ô sancti patres, consulimus, quibus communis labor ecclesiasticus ac commune negocium existit.*

Luitbran. l. 6. c. 7.

Tunc Romani pontifices & cardinales, presbyteri ac diaconi cum vniuersâ plebe dixerunt: Miramur sanctissimam prudentiam vestram nos hoc velle percontari, quod nec Ibericos, nec Babylonicos, nec Indicos incolas latet. Non hic iam de illis est, qui veniunt in vestimentis ouium, intus autē sunt lupi rapaces: ita apertè sæuit, ita apertè diabolica pertractat negocia, vt nihil circuitionis vtatur. Imperator respondit: Iustum nobis videtur, vt accusationes nominatim exprimantur; deinde quod agendum est, communi consilio pertractetur. Tunc consurgens Petrus cardinalis presbyter se vidisse illum missam celebrasse, & non communicasse testatus est. Iohannes episcopus Narniensis, & Iohannes cardinalis diaconus se vidisse illum diaconum ordinasse in equorum stabulo non certis temporibus sunt professi. Benedictus cum cæteris condiaconis & presbyteris dixit se scire, quòd ordinationes episcoporum precio faceret, & quòd annorum decem episcopum in Tudertina ciuitate ordinarit. De sacrilegio non esse necesse percontari dixit, quia plus videndo quàm audiendo scire potuissemus. De adulterio dixerunt, quod oculis non viderant, sed pro certo scirent viduam Rainerij, & Stephanam patris concubinam, & Annam viduam cum nepte suâ abusum esse, & sanctum palatium lupanar & prostibulum fecisse. Venationem dixerunt publicè exercuisse. Benedictum spiritualem patrem suum lumine priuasse, & mox mortuum esse. Iohannem cardinalem subdiaconum virilibus amputatis occidisse; ense accinctum, galeâ & loricâ indutum fuisse testati sunt. Diaboli in amorem vinum bibisse omnes tam clerici quàm laici acclamarunt. In ludo aleæ, Iouis, Veneris, cæterorumq́ dæmonum auxilium poposcisse dixerunt. Matutinas & canonicas horas eum non celebrasse, nec signo crucis se muniuisse professi sunt.

His auditis Imperator, quia Romani eius loquelam propriam, id est, Saxonicam intelligere nequibant, Luitbrando Cremonensi episcopo præcepit, vt latino sermone hæc Romanis omnibus, quæ sequun-

quuntur, exprimeret. Surgens itaq; sic cepit: Persæpe contigit, Cap. 8.
& nobis expertis credimus, vt in dignitatibus constituti inuidorum infamia maculentur: displicet bonus malis, quemadmodum & malus bonis. Atq; hoc rei est, quod hanc in papam accusationem, quam modò Benedictus cardinalis diaconus legit, & vobiscum fecit, amphibolam retinemus, incerti vtrum è Zelo iustitiæ an impietatis liuore proruperit. Vnde mihi indigno secundum concessæ dignitatis auctoritatem omnes obtestor per Deum, quem fallere, & si vult, nemo potest, sanctamq; eius genitricem intemeratam virginem Mariā, perq; preciosissimum Apostolorum principis corpus, in cuius hæc recitantur ecclesiâ, vt nulla in dominum papam iaculentur conuicia, quæ non sint ab ipso patrata, atq; à viris probatissimis visa.

Tunc episcopi, diaconi, clerus, & cunctus Romanorum populus quasi vir vnus dixerunt: Si non & quæ per Benedictum diaconum lecta sunt, hisq; turpiora & ampliora Iohannes papa indigna commisit facinora, non nos à peccatorum vinculis absoluat Apostolorum princeps beatus Petrus, qui verbo cælum indignis claudit, iustis aperit. Simus anathematis vinculo innodati, atq; in die nouissimâ in sinistrâ parte positi cum eis, qui dixerunt Domino Deo, Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. Quod si fidem nobis non adhibetis, exercitui domini Imperatoris saltem debetis credere, cui ante quinq; dies ense accinctus, clypeo, galeâ, loricâ indutus occurrit, solus Tiberis qui interfluxit, ne sic ornatus ab exercitu caperetur, impediuit. Mox sanctus Imperator dixit: Tot sunt huius rei testes, quot sunt nostro in exercitu bellatores.

Sancta synodus dixit: Si placet sancto Imperatori, mittantur literæ domino papæ vt adueniat, seq; ex his omnibus purget. Tunc eidem sunt literæ destinatæ. Summo pontifici & vniuersali papæ domino Iohanni, Otho diuinæ respectu clementiæ Imperator Cap. 9.

Augustus, cum archiepiscopis Liguriæ, Thusciæ, Saxoniæ, Franciæ, in Domino salutem. Romam ob seruitutem Dei venientes, aum filios vestros Romanos, scilicet episcopos, cardinales, presbyteros, diaconos, & vniuersam plebem de vestrâ absentiâ percontaremur, & quid caussæ esset, quod nos ecclesiæ vestræ vestriq́; defensores videre noluissetis, talia de vobis tamq́; obscœna protulerunt, vt si de histrionibus dicerentur, vobis verecundiam ingererent. Quæ ne magnitudinem vestram omnia lateant, quædam vobis sub breuitate describimus: quoniam si cuncta nominatim exprimere caperemus, dies nobis non sufficeret vnus. Noueritis itaq; non à paucis, sed ab omnibus tam vestri quàm alterius ordinis, vos homicidij, perjurij, sacrilegij, & ex propriâ cognatione, atq; ex duabus sororibus incesti crimine esse accusatos. Dicunt & aliud auditu ipso horrendum, diaboli vos in amorem vinum bibisse: in ludo aleæ, Iouis, Veneris, cæterorumq́; dæmonum auxilium poposcisse. Oramus itaq; paternitatem vestram obnixè, venire atq; ex his omnibus vos purgare non dissimuletis. Si fortè vim temerariæ multitudinis formidatis, iuramento vobis affirmamus, nihil fieri præter sanctorum canonum sanctionem. Data IIX Idus Nouemb.

Cap. 10. *Hanc epistolam quum legisset, huiusmodi apologeticum scripsit. Iohannes episcopus seruus seruorum Dei, omnibus episcopis. Nos audiuimus dicere, quod vos vultis alium papam facere: si hoc facitis, excommunico vos de Deo omnipotenti, vt non habeatis licentiam vllum ordinare, & missam celebrare.*

Hoc ridiculo accepto responso Imperator & synodus denuò eum, vt compareat, inuitant, literis X Kal. Decemb. datis, & missis *per Hadrianum cardinalem presbyterum & Benedictum cardinalem diaconum.* Qui vt refert historia, *quum ad Tiberim peruenissent, cum non [illegible]erunt. Pha[illegible] enim in campestria iam abierat. Nec quisquam erat, qui b[illegible], vbi ipse esset, indicare posset. Quumq́; eum inuenire non possent,*

possent, cum eisdem literis ad sanctam synodum, quæ tunc tertiò est habita, sunt reuersi. Mox Imperator ait, Exspectauimus aduentum eius, vt præsente eo, quod nobis egerit, quereremur: verùm quoniam eum non affuturum certò scimus, quàm perfidè nobiscum egerit, vt diligenter agnoscatis, etiam atque etiam flagitamus. Notum itaque vobis facimus archiepiscopis, presbyteris, diaconis, reliquoque clero, nec non & comitibus, iudicibus omnique plebi, quòd idem Iohannes papa oppressus à Berengario atque Adelberto rebellibus nostris misit nobis in Saxoniam nuncios, rogans vt pro amore Dei in Italiam veniremus, & ecclesiam sancti Petri ac seipsum ex faucibus eorum liberaremus. Nos verò adiuuante Deo quantum fecerimus, non est necesse dicere, vt impræsentiarum videtis. Ereptus vero meâ operâ ex eorum manibus, & honori debito restitutus oblitus iuramenti & fidelitatis, quam mihi supra corpus sancti Petri promisit, eundem Adelbertum Romam venire fecit, & contra me defendit, seditiones fecit, & videntibus nostris militibus, dux belli factus, loricâ & galeâ est indutus. Quid super hoc sancta synodus decernat, edicat.

Ad hæc Romani pontifices, reliquusque clerus, & cunctus populus dixerunt: Inauditum vulnus inaudito est cauterio exurendum. Si corruptis moribus sibi soli, & non cunctis obesset, quoquo modo tolerandus esset. Quot prius casti, huius facti sunt imitatione incesti? Quot probi, huius exemplo conuersationis sunt reprobi? Petimus itaque magnitudinem imperij vestri, monstrum istud nullâ virtute redemptum à vitijs, à sancta Romana ecclesia pelli, aliumque loco eius constitui, qui nobis exemplo bonæ conuersationis præesse valeat, & prodesse sibi; rectè viuat, ac bene viuendi nobis exemplum præbeat. Tunc Imperator, Placet, inquit, quod dicitis nihilque gratius nobis, quàm vt talis, qui huic sanctæ & vniuersali sedi proponatur, inueniri possit.

His dictis omnes vnâ voce dixerunt; Leonem venerabilem Cap. n

sanctæ Romanæ ecclesiæ protoscriniarium virum approbatum, ad summũ sacerdotij gradum nobis in pastorem eligimus, vt sit summus & vniuersalis papa Romanæ ecclesiæ, reprobato ob improbos mores Iohanne apostata. Quum hoc omnes tertio dixissent, annuente Imperatore nominatum Leonem ad Lateranense palatium secundum consuetudinem cum laudibus ducunt, & certo tempore in ecclesiâ S. Petri ad summum sacerdotium sanctâ consecratione attollunt, & fideles se ei affuturos iureiurando promittunt.

Chr. Hirs.

Audiuimus hactenus, quomodo propudium illud hominis, imò opprobium generis humani & *diaboli mancipium*, vt Trithemius appellat, Iohannes duodecimus, de cuius nefandis flagitijs & exquisitâ impietate toti Romanæ vrbi constaret, quum ab vrbe & cathedrâ suâ pharetratus & militari habitu profugus post vnam & alteram citationem non comparuisset, à frequente synodo episcoporum Italiæ & Germaniæ, cum consensu religiosissimi imperatoris Othonis magni, fuerit depositus, & in eius locum alius suffectus. Hîc iam Baronius, cui quemuis pontificem vel vmbram etiam pontificis supra omnem humani iudicij aleam extolli placet, totus æstuat & in indignationem atque bilem soluitur. De nullo quidem, quæ obiecta sunt Iohanni, crimine vel flagitio dubitat: numquam tamen ait *se legisse, orthodoxorum conuentum synodalem aliquando habitum, in quo magis ecclesiasticum ius offensum, magis canones violati, vulnerata traditio, conculcata, oppressa atq; maiore dedecore prostrata iustitia.* Igitur *præ indignatione animi exclamat, O indignum facinus, audax, & insolens!* Aderat hîc summus Christiani orbis princeps, imperator Romanus, religione & pietate præstantissimus; aderant, præter alios, Italiæ episcopi plurimi: quorum omnium, ne Romanæ cathedræ impius ... faci-

Anno 961. num. 31.

norosus pontifex insideret, summoperè intererat. Agebatur de homine frugis penitus desperatæ, imò homine, sub humanâ specie diabolum occultante. Nihilominus Baronius, *Vnde*, inquit, *ipsis cogendi concilij facultas contra pontificem absq; ipsius consensu?* pertendens *non licere ab aliquo alio, nisi ab ipso, synodum conuocari in caussa suâ.* Nempe huic Iohanni eiusq; similibus pontificibus, vt suis moribus viuant, donec ipsi contra sese concilium indicant, ab imperatore & reliquis orbis Christiani regibus, principibus atq; episcopis indulgendum est. Quod quia non faciebant, aut faciendum esse non credebant imperator Otho eiusq; ætatis episcopi, cùm illum tum hos præcipuè immanis inscitiæ accusat Baronius. *Scientiâ*, inquit, *carentes episcopi illi, in quibus esse debebat, sibi alijsq; parauere ruinam, sicut si cæcus cæcum ducat, ambo in foueam cadant. Quo nomine eâ diuinâ sententiâ ipsi primùm priuandi fuerant sacerdotio, sic apud Oseam prophetam Domino contestante; Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.* Sic itaq; iuxta Baronium sacerdotio indigni episcopi illi, quia pontificem Romanum quemvis, pessimum etiam & sceleratissimum, ἀνυπεύθυνον esse nesciebant. Nec immeritò, quum hodie Romæ præcipuus sit fidei articulus & potissimum religionis fundamentum, nempe à Deo constitutum esse Romanum pontificem eminente adeo & exuberante potestate, vt, quantacumq; perpetrauerit, ne ab vniuerso quidem mundo iudicari & in ordinem cogi possit. At ego existimo, aut illos eo tempore, qui hodie Romæ sunt, articulos fidei non fuisse; aut à religiosissimo imperatore & tot præclaris episcopis ignorari non potuisse.

num. 31. num. 32.

Sed audiamus Baronium: *Nonne suâ sponte omni. sta-* num. 35.

tim

tim corruunt, quum ab excommunicatis ab ipso pontifice omnia constet esse acta? Ergo quum aliquod diaboli mancipium, quale hunc Iohannem fuisse nemo negat, Romani pontificis titulum gerens, Imperatori Christiano & episcopis ecclesiæ oppressæ & gementi opem laturis dixerit, *Excommunico vos de Deo omnipotente*; omnes tamquam Gorgone prolatâ obrigescere oportet, &, consilijs de emendatione abjectis, non magis vocem mittere,

Quàm si dura silex aut stet Marpesia cautes.

Pergit autem Baronius paratragœdiare, & in illos à Iohanne fulminatos episcopos sæuire. *Vbi umquam visa tanta ignorantia canonum, judicium tam absurdum auditum in re tam graui, tantiq́ momenti? tanta temeritas, ex quo Christi ecclesia esse cepit, in orthodoxis episcopis vbi inuenta?* Clamat, *non licere in Romanum pontificem sententiam ferre—:—in his, quæ ad mores spectant, totam caussam Deo reseruandam esse—.* Igitur judicium synodale de condemnatione Iohannis spurium & sacrilegum fuisse. Huc videlicet Romæ velis remisque hodie enituntur, vt mortalibus persuadeant juris diuini esse, quod ipsi suo inseruerunt, nempe *Si papa suæ & fraternæ salutis negligens—innumerabiles populos secum ducat primo mancipio gehennæ, cum ipso plagis multis in æternum vapulaturus, culpas tamen eius isthic redarguere præsumat mortalium nullus: quia cunctos ipse judicaturus a nemine est judicandus.* Additur tamen exceptio, *Nisi deprehendatur à fide deuius.* Sed si Baronium & hodiernos Romanos doctores audimus, exceptio ista inutilis est, quia eiusmodi casus dari aut contingere numquam potest, vt Romanus præsul à fide deuius deprehendatur. *Non tanta nos vendicamus,* ait Baronius, *vt esse non possit, quin fœdus turpisq́ moribus irrepat vel irrumpat in sedem illam; fide autem impius nullo modo.* Scilicet, quan-

Num. 18.

Dist. 40, c. 6.

Num. 19.

quando Iohannes duodecimus in amorem diaboli vinum libauit, quando Iouem & Venerem inuocauit, fide impius nullo modo fuit. Interim per Baronium ab omni parte à iudicio & censurâ tutus & immunis est Romanus pontifex. A fide videlicet aberrare non potest, ob prauos autem mores & flagitia, quæ sanè committere potest, iudicari non debet.

Quid autem exauctorationem Iohannis duodecimi & consecrationem Leonis octaui sequutum sit, operæ precium est porrò ex Luitbrando audire. Quum vtrumque imperator ita, vt ex vsu ecclesiæ fore iudicatum erat, perfecisset, *sperans cum paucis posse Romæ degere, ne consumeretur populus Romanus ob multitudinem exercitus, multis vt redirent, licentiam dedit.* lib. 6, c. 11. Iohannes gnarus, quantæ leuitatis essent Romani, & quàm facile pecuniâ possent corrumpi, missis clandestinis internuncijs omnes ecclesiarum thesauros promittit, *si super pium imperatorem & dominum Leonem papam irruerent, eosq; impijssimè trucidarent.* Illi quidem sibi persuaderi patiuntur & facinus aggrediuntur, sed magno suo malo. In imbelles enim Romanos *fortes Imperatoris milites, adsuefacti bello, pectore & armis intrepidi insiliunt, & quasi accipitres auium multitudinem, nullo resistente, proterunt: non latibula, non corbes, non concaua ligna, non crypta sordium receptacula fugientibus tutelæ esse possunt.* Salutem deniq;, quam à latebris non poterant, a clementiâ imperatoris, interuentu Leonis noui pontificis, impetrarunt.

His igitur ita peractis imperator *Româ excedens Camerinum Spoletumq; versus, vbi Adelbertum esse audierat, properat. Interea mulieres, quibus cum Iohannes voluntatis suæ ludibrium exercebat, non ignobiles & plures, concitauerunt Romanos, vt*

Leonem summum & vniuersalem papam à Deo & ipsis electum perderent, & Iohannem in vrbem susciperent. Quod quum fecissent, Deo miserante, ex eorum manibus est venerabilis papa Leo liberatus, paucisq. ipsum comitantibus ad piissimi imperatoris misericordiam est profectus. Iohannes vrbis ex voto & lubitu potitus Iohanni cardinali diacono manum dextram amputat, Azonem protoscriniarium linguâ, duobus digitis & naribus mutilat. Et hæc Luitbrandus. Addit Regino Prumiensis, ab eo etiam *Otgerum Spirensem episcopum comprehensum & flagellatum, sed posteà spe impetrandæ ab imperatore veniæ dimissum fuisse.*

Anno 964.

Præter hæc Baronius ex codice quodam Vaticano acta synodi à Iohanne, dum per absentiam Imperatoris Romæ pro lubitu dominatur, habitæ, depromit: quāquam eadem Sigeberto Gemblacensi visa fuisse ex eius Chronico apparet; & ab auctoribus etiam Centuriarum è veteri libro proferuntur. Habitæ itaq; sunt, vt acta ista testantur, in basilicâ S. Petri, anno Domini DCCCCLXIV, mense Februario, *præsente piissimo & coangelico* (ἰσάγγελον credo dicere volunt) *domno Iohanne summo pontifice S. R. E. duodecimo papa,* tres actiones: quibus priorem ab Othone celebratam synodum, quâ ipse depositus & Leo electus fuerat, vt *prostibulum fauens adulteris,* damnat; episcopos, qui Leonem consecrauerant, dignitate priuat; Leonem ipsum *auctoritate Domini omnipotentis* (non malè agit mimum: ita decet intonare) *& beatorum Apostolorum principum Petri ac Pauli, & omnium simul sanctorum atq. venerandorum & vniuersalium conciliorum auctoritate,* ridiculè; quid vlli œcumenico concilio cum Iohanne vel Leone? *nec non & Spiritus sancti iudicio, omni sacerdotali honore & omni clericatus officio prorsus exuit; ita,* inquit, *vt si post hanc consti-*

Cent. 10, cap. 9.

tutio-

cutionem diuinâ inspiratione depromtam tentauerit in Apostolico throno residere, aut si vlterius ausus fuerit aliquid de sacro ministerio more sacerdotis contingere, nullo modo liceat ei communionis spem aut locum habere satisfactionis: sed anathematis vinculis innodatus maneat vnà cum socijs atq; fautoribus, perpetuo Dei per nostram mediocritatem iudicio ac sententiâ. Breuiter, omnes qui electioni & consecrationi Leonis fauerant, mulctat; ordinatos ab eo ad pristinos gradus reuocat; & tandem, ne solam suam ipsius caussam egisse videretur, *vt in circuitu altaris aut in presbyterio nullus laicorum stare præsumat, quoties missarum solennia celebrantur,* statuit.

Hic iam Baronius ob rem præclare gestam, siue ob mimum à satana, qui etiam in angelum lucis se potest transfigurare, haut omnino pessimè actum, Iô Pæan! Iô triumphe! *Ita quidem,* inquit, *in eneruato lasciuijs homine neruos ecclesiasticæ disciplinæ Deus, cui ipsa Petri cathedra curæ est, seruans, eos in schismaticos* (Leonem octauum eiusq; patronum Othonem magnum) *tetendit, & secundum illud Dauidicum, Percussit inimicos suos* (inimici Dei sunt imperator & episcopi, qui vt meliorem, quàm Iohannes erat, ecclesia Romana præsulem habeat, efficiunt) *in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis; quos voluit ab Apostolica sede emisso suâ potentia fulmine, cuiuscumq; manu non interest, iacere prostratos.* Hæc Baronius; qui profectò sub duce Iohanne gloriosi militis dignitatem mereri potuit.

Anno 964, num 14.

Psal. 77, 66.

Interim vtri parti opprobrium sempiternum dederit Deus, impióne & pessimo papæ Iohanni, an optimo imperatori Othoni, non pigeat videre. Sigebertus Gemblacensis breui narratione rem complexus est. *Iohannes papa se cum vxore cuiusdam oblectans à diabolo in tempore percutitur, ac sine viatico dominico moritur. Romani vero contra ju-*

Anno 965.

ramentum quod imperatori fecerunt, se numquam electures papam sine eius & filij eius Othonis consensu, Benedictum sibi papam statuunt. Imperator autem Roma obsessa Romanos cæde & fame adeo afflixit, vt Leonem papam se recepturos promitterent. Sic Benedictus reiectus non solùm papatu, sed etiam sacerdotio à Leone exordinatur.

Sed præstat, quomodo quæq; gesta sint è Luitbrando oculato teste, qui accuratiùs & vberiùs singula prosequitur, audire. (lib. 6, c. 11.) Quum quæ Iohannes Romæ egerat, ab exulibus imperator accepisset, *reparato exercitu, Romam redire disposuit. Priusquam tamen sancti imperatoris copiæ essent congregatæ, volens cunctis seculis innotescere Dominus, quam iustè esset Iohannes papa à suis episcopis & omni plebe repudiatus, quàmq; postmodum iniustè receptus, quadam nocte extra Romam, dum se cum cuiusdam viri vxore oblectaret, in temporibus adeo à diabolo est percussus, vt intra dierum octo spatium eodem sit vulnere mortuus. Sed eucharistiæ viaticum ipsius instinctu, qui eum percusserat, non percepit: quemadmodum à suis cognatis & familiaribus, qui præsentes erant, persæpe sub attestatione audiuimus.*

Quo mortuo, Romani omnes iuramenti, quod sancto Imperatori promiserant, immemores Benedictum cardinalem diaconum papam constituunt, insuper & iuramento, numquam se eum dimissuros, sed eum contra Imperatoris potentiam defensuros promittunt. Quo audito Imperator vrbem vallauit, neminem qui non membris truncaretur exire permisit, machinis & fame vsq; adeo afflixit, donec Romanis nolentibus vrbem reciperet, Leonem virum venerabilem debitæ sedi restitueret, ac Benedictum summæ sedis inuasorem eius præsentiæ præsentaret.

Residentibus itaq; domino Leone summo & vniuersali papa in ecclesia Lateranensi, nec non & Imperatore sanctissimo Othone, & episcopis Romanis, Italicis, à Lotharingia & Saxonia, archiepisco-

piscopis, presbyteris, diaconis, omniq; Romanorum plebe, aduenit Benedictus Apostolicæ sedis inuasor, eorum qui se elegerant manibus adductus, pontificalibus vestibus indutus. Quem Benedictus cardinalis archidiaconus tali est sermone aggressus. Quâ tibi auctoritate, quâue lege, ô inuasor, hæc pontificalia indumenta vsurpasti, superstite hoc præsenti domino nostro venerabili papa Leone, quem tu nobiscum, accusato & reprobato Iohanne, ad apostolatus culmen elegisti? num inficiari potes præsenti domino Imperatori iuramento promisisse, nunquam te cum cæteris Romanum papam electurum aut ordinaturum absq; illius filijq; sui regis Othonis consensu? Benedictus respondit, Si quid peccaui, miseremini mei. Tunc Imperator effusis lacrimis, quàm misericors esset ostendens, rogauit synodum, ne Benedicto præiudicium fieret. Si vellet & posset, ad interrogata responderet: quod si non posset, aut nollet, ac se culpabilem redderet, tamen pro timore Dei misericordiam aliquam inueniret. Quo audito, ad domini Leonis papæ pedes, ipsiusq; Imperatoris idem Benedictus concitè procidens, se peccasse, seq; sanctæ Romanæ sedis inuasorem esse acclamauit. Post hæc pallium sibi abstulit, quod simul cum pontificali ferula, quam manu gestabat, domino papæ Leoni reddidit. Quam ferulam idem papa fregit, & fractam populo ostendit. Deinde Benedictum in terra sedere præcepit, cui casulam, quam planetam vocant, cum stola pariter abstulit. Post autem omnibus episcopis dixit, Benedictum sanctæ & apostolicæ sedis Romanæ inuasorem, omni pontificatus & presbyteratus honore priuamus: ob eleemosynam verò domini Imperatoris Othonis, cuius sumus operá in sedem debitam restituti, diaconatus cum ordinem habere permittimus, & non tam Romæ, sed in exilium destinamus.

In his verbis finit historia Luitbrandi. Addit Adamus Bremensis, Benedictum Adaldago Hamburgensi archiepiscopo, qui Imperatori in Italia præsto aliquamdiu

Metrop. l. 3. cap. 1. diu fuerat (cancellarij munere functū scribit Crantzius) ad ecclesiam suam redeunti, vt cum in exilium Hamburgum abduceret, traditum fuisse. *Duxit*, ait Adamus,

lib. 2. c. 6 *in comitatu suo Benedictum papam ordinatum, sed ab Othone imperatore depulsum, quē ille in Hammaburg custodia mancipari praecepit. Archiepiscopus verò magno cum honore vsq. ad [...]tum eius detinuit. Nam vir sanctus literatusq. fuisse dicitur qui & dignus Apostolica sede videretur, a populo Romano nisi quod per tumultum electus, expulso eo, quem ordinari praeceperat Imperator. Igitur apud nos in sancta conuersatione viuens, aliosq. sancte viuere docens, quum iam Romanis poscentibus à Caesare restitui debuisset, apud Hammaburg in pace quieuit. Cuius transitus, quarto Nonas Iulij contigisse describitur.* Hæc Adamus: quorum sententiam in Metropoli suâ sequutus Crantzius, addit

Lib. 3. c. 20. ex Platinâ *dolore animi mortuum esse. Tumulatus* autem *cernitur*, vt idem monet Crantzius, *in choro Hamburgensis ecclesiæ*, tunc metropolitanæ: *exstructo postea eminenti sarcophago, cuius inscriptio annorum facit errorem. Nam obitus eius contigit anno DCCCCLXVI, vel circa: sed inscriptio hinc longè discedit.* Rectè monet Crantzius inscriptionem tumuli erroneam esse & rationi temporum non conuenire: exstructo videlicet monumento non mox ab obitu, sed aliquamdiu pòst, per homines historiæ & temporum ignaros. Est verò ejusmodi: BENEDICTVS PAPA, QVI DE SEDE APOSTOLICA PER VIOLENTIAM REMOTVS, ET POST, CVM REVOCARETVR, OBIIT HAMBORGI ANNO DOMINI DCCC QVADRAGESIMO PRIMO, QVARTO NONAS IVLII, ET SEPVLTVS EST HIC. Nempe iustum tempus integro ampliùs seculo præuertit. Quod autem scribit Dithmarus Mersburgensis ossa Benedicti à Ricone quodā tempo-

Chron. l. 4.

pori-

poribus Othonis tertij Hamburgo Romam translata esse; ne temere credam illud ipsum monumentum, quod adhuc hodie Hamburgi visitur, efficit. Adiungit Ditmarus de quadam Benedicti prophetiâ, quam credulitati & superstitioni hominis, perinde vt multa ab eo narrata somnia, visiones, oracula & miracula, imputo.

Baronius hunc Benedictum contendit fuisse legitimum pontificẽ, Leonem verò pseudopapam; nec *quam diu vixerit Benedictus (nescitur tamen,* inquit, *certus eius obitus annus) vllum alium potuisse dici legitimum Romanum pontificem.* Nempe, ne, si Iohannes XII valide fuerit depositus & Leo IIX rite subrogatus, concedere necesse habeat Romanũ pontificem à quoquam mortalium iudicari & in ordinem cogi posse. At contra sentiunt omnes veteres scriptores; nec véteres modò, sed ipse Baronij ὁμόμαχος & arcanorum Romanorum bene conscius Onuphrius Panuinius, cuius ad illum ipsum Benedictum hæc est annotatio: *Hunc Benedictum V appellari ab omnibus, & in eius numeri notâ illius rationem haberi à sequentibus pontificibus, qui illud nomen tulere, video, & id quidem parum accuratè factum fuisse existimo, quum schismaticus fuerit contra Leonem IIX papam legitimè creatum per vim renunciatus. Duo autem legitimi papæ esse non possunt. Ille germanus & verus pontifex semper censetur, cuius in ecclesiâ successio exstat, quæ quidem Leonis octaui, non Benedicti quinti est.*

Anno 965. num. 5.

In Platina.

Rationem successionis istius nemo accuratiùs prodidit, quàm Regino Prumiensis, aut ille potiùs, qui Regiuonem continuauit. *Anno DCCCCLXV dominus Leo papa obijt. Tunc legati Romanorum, Azo videlicet protoscriniarius, & Marinus Sutriensis ecclesiæ episcopus, imperatorem pro instituendo, quem vellet, Romano pontifice in Saxoniam adeuntes*

Chro. l. 2.

hono-

honorificè suscipiuntur & remittuntur. Et Otgerus Spirensis episcopus, & Linzo Cremonensis episcopus cum eisdem Romam ab imperatore diriguntur. Tunc ab omni plebe Romanâ Iohannes Narniensis ecclesiæ episcopus eligitur, sedisq; Apostolica pontifex inthronizatur. Leoni itaq; mortuo Iohannem successisse certum est: & res à probo scriptore additis singulis circumstantijs ita narratur, vt in dubium vocari nequeat. Quod igitur Adamus Bremensis, & Adami, nisi fallor, ductu atque fide inscriptio sarcophagi memorat, Romanos & Imperatorem de restituendo Benedicto egisse, mihi non fit verisimile. Baronius autem contra omnium cùm veterum tum recentiorum consensum, Benedictū Hamburgi exulantem vult fuisse legitimum pontificem; Leonem verò & Iohannem XIII Romæ residentes, quò ad Benedictus vixerit, pseudopapas: & hoc totum eâ solùm gratiâ, ne pontificem Romanum, quamuis flagitiosissimum & deterrimum, vlli censuræ vel iudicio obnoxium esse admittat.

Interim quàm dubia & incerta sit Romanorum pontificum successio, euidenter cernitur; & quàm sæpe, vtrum germanus aliquis pontifex sit, & quis ille sit, ignoretur, imò sciri vix vllo modo possit. *Quis a scortis intrusos sine lege legitimos dicere posset Romanos fuisse pontifices?* ait Baronius. Idq; *toto fermè seculo actitatum, vt penes illam partem esset promotio ad Apostolicam sedem Romani pontificis, quæ potentior appareret*: sicut hæc & alia ex ipso superiùs adduximus. Nunc etiam eos, qui Romæ residerent, habitos hactenus pro legitimis, nihilominus spurios; alium, qui Hamburgi extremis Germaniæ in oris delitesceret, legitimum fuisse audiuimus. Si Deus salutem ecclesiæ à pontifice Romano pendere, & veritatem articulo-

culorum fidei ab eius ore hauriri vellet, numquam permitteret rem tantis tenebris inuolui, vt tanto tempore vtrum aliquis germanus pontifex in rerum naturâ fuerit, vel quis fuerit, ignoraretur.

Non possumus hîc omnia vel solius istius sesquiseculi, quod ab apotacticis & apostaticis pontificibus occupari Genebrardus testatus est, exempla recensere; quomodo videlicet sedem alij pecuniâ mercati sint, alij vi rapuerint, alij fraude inuaserint, quomodo item alij alios dejecerint, in carceres truserint, exocularint, strãgularint, fame necarint. Aliquando Romæ simul & semel tres sederunt pontifices, quorum quis verus esset, nemo potuit scire, quum potiùs omnes spurij & illegitimi essent. Otho Frisingensis rem ita describit: *Circa idem tempus*, nempe sub initium imperii Henrici Nigri, quem Itali secundum, nos tertium appellamus, *pudendi confusio ecclesiæ Dei in vrbe Româ fuit. Tribus ibi inuasoribus, quorum vnus Benedictus dicebatur, sedem illam simul occupantibus, atq; ad maioris miseriæ cumulum diuisis simul cum reditibus patriarchéis, vno ad sanctum Petrum, altero ad sanctam Mariam majorem, tertio, id est, Benedicto in palatio Lateranensi sedente, flagitiosam & turpem vitam, vt egomet in vrbe Romanis tradentibus audiui, duxere.* lib. 6, c. 32

Operæ autem precium est, quis & qualis Benedictus ille fuerit, cognoscere. Benedictus octauus & Iohannes vigesimus, qui immediatè præcesserant, fratres germani fuerant, ambo filij Gregorij, comitis Tusculani; cuius itidem filius, pontificum istorum frater, Albericus, patris in comitatu successor. Quum autem Iohannes XX sedem Romanam, *quam non legitimè à Deo vocatus,* (verba sunt Baronij) *sed malis artibus, indignè atq; tyrannicè* Anno 1014 num. 3.

occupauerat, post regiminis annos nouem, menses octo & aliquot dies obitu suo vacuam reliquisset, in illam *tyrannide Alberici comitis Tusculani* (iterum Baronij verbis vtimur) *eius filius puer intruditur, monstrum erigitur, statuiturq; portentum. Quum enim morte duorum germanorum pontificum, Benedicti atq; Iohannis è domo suâ pontificatum diu retentum egredi agro animo ferret; ne id fieret, quum alium non haberet, filium quem habebat ætate puerum, malis artibus in Petri cathedram angelis reuerendam idem Albericus intrusit. — Ad facinus implendum parat pecuniâ infelix pater infeliciori filio viam; Romanos, quos nouit potentiores, aggreditur, quos expugnatos auro sibi deuincit, quorum emtione suffragiorum, quam conceperat, parit iniquitatem, dum filium in thronum prouehit (horrendum ac detestabile visu!) sedentem in eminente Petri solio puerum. Ingemit ad adspectum catholicus orbis, haut mediocre passus in electione adeo illegitimâ scandalum, vt intelligere potes ex Glabro tunc superstite, ista vidente, scribente ac detestante. Dum igitur horum temporum diuersa mala deplorat, hæc ad postremum ingerit luctuosa: —— Et ipse vniuersalis papa Romanus, nepos scilicet duorum, Benedicti atq; Iohannis, qui ei præcesserant, puer ferme dec[illegible]is* (duodecennis) *intercedente thesaurorũ pecuniâ, electus exstitit Romanis, à quibus exinde frequenter eiectus ac inhoneste receptus nullâ potestate viguit. Idem Glaber rursum ea refricans atq; deplorans in fine suæ historiæ sic perorat: Ipso quoq; in tempore Romana sedes, quæ vniuersalis iure habetur in orbe terrarum, præfato morbo pestifero (nempe simoniacâ labe) per viginti quinq; annorum spacia miserrimè laborauerat. Fuerat enim eidem sedi ordinatus quidam puer circiter annorum duodecim, contra ius fasq;; quem scilicet sola pecunia auri & argenti plus commendauit, quam ætas & sanctitas.* Hic itaq; Benedictus nonus fuit, cuius patruus Benedictus octauus à Petro Damiani, iunioris siue pueri huius intuitu, Benedictus maior appellatur. Addit nihilominus Baronius solennem suam con-

Anno 1033 num. 3.

num. 5.

lib. 4. c. 5.

ep. ad Dominic. lori.

ſiderationem & admirationem. *Interim autem, quod mireris, tanta tunc vigebat obſeruantia toto catholico orbe erga Romanam eccleſiam, vt quemcumq; audirent throno inſidere Petri, colere eum & venerari non detrectarent.* Et exempla adducit archiepiſcoporum Hamburgenſium, pallia ab hoc Benedicto petentium.

Cæterum quo cultu & veneratione ipſi tandem Romani eum proſequuti ſint, è Caſſinenſi Leonis Oſtienſis chronico audiamus. *Quum annis duodecim apoſtolicæ ſedi præfuiſſet, à Romanis eiectus eſt, & Iohannes Sabinenſis epiſcopus, cui nomen Syluester impoſitum eſt, non tamen gratis, in Romanum pontificem ſubrogatus. Qui quum præfuiſſet menſibus tribus, Benedictus ille prius abrogatus, annitentibus propinquis ſuis Tuſculanis proceribus, pulſo Syluestro Romanam ſedem iterum occupat. Nec multò pòst inuiſum ſe cunctis adſpiciens, Iohanni archipresbytero, qui quaſi religioſior habebatur, papatu tradito, ipſe cupiditates ſuas liberius exſequuturus, in paternam ſe recepit domum.* Certum autem eſt Benedictum papatum ſiue deſertum ſiue ademtum aliquoties repetijſſe. Hermannus Contractus, auctor aliquantum Leone Oſtienſi antiquior & rei geſtæ coæuus, ita ſcribit: *Romani Benedictum papam multis criminatum ſede ſua pellunt, & Syluestrum tertium quemdam in locum ſuum ſtatuunt: quem tamen poſtea Benedictus, quibuſdam ſibi fauentibus, excommunicatum depulit, ſediq; ſuæ redditus ſeipſum poſtea priuauit, & alium pro ſe ob auaritiam contra canones ordinauit.* Iſte alius eſt Iohannes archipresbyter apud Leonem Oſtienſem, in papatu Gregorius ſextus dictus. Gratianum vocant Hermannus Contractus & Otho Friſingenſis; Iohannem Gratianum Benno cardinalis *in vitâ Hildebrandi,* & Onuphrius *ad Platinam.* Addit Benno, mille quingentas libras Benedicto

l. 2, c. 80.

An.1044.

 pro

pro cessione papatus dependisse. Hunc autem ipsum *Gratianum, quem expulsis prioribus Romani papam statuerant,* Henricus niger, qui cum valido exercitu in Italiam transierat, & Placentiæ tunc erat, *ad se venientem honorifice suscepit: sicq́, cunctis prosperè cedentibus iuxta natalem Domini non longè ab vrbe Româ iuxta Sutrium synodo actâ, caussâq́, erroneorum pontificum,* Benedicti videlicet noni, Syluestri tertij & qui his subrogatus esset, aut duobus prioribus tertius accessisset, Gratiani siue Gregorij sexti *diligentiùs ventilatâ, Gratianum papam conuictum baculo pastorali priuauit. Dein omnium tam Romanorum quàm aliorum consensu Suidegerum episcopum Bambergensem, nimium reluctantem, summum Romanæ ecclesiæ elegit pontificem: sicq́, circa vigilias Natalis Domini ipsam ingrediuntur vrbem. In ipsâ Natalis Domini die,* anno CIↃ XLVII, *præfatus Suidegerus, natione Saxo, apostolicæ sedi papa ex more consecratus, & nomine auctus Clemens II vocatus est. Qui mox ipsâ die Henricum regem & coniugem eius Agnetem imperiali benedictione sublimauit.*

Hæc omnia Hermannus Contractus, scribens in extremâ ætate quæ ante oculos & comperta haberet. nam post octennium ab his gestis ipse rebus humanis exemtus est. Variat quidem in nonnullis Otho Frisingensis, qui tribus cedere persuasis quartum Gratianum successisse memorat, cum illis prioribus de certâ redituum pontificatus parte singulis relinquendâ pactum: & hunc propterea, quippe simoniæ reum, & quidem solum, reliquis tribus pridem amotis, ab Henrico in synodo Sutrinâ *cedere persuasum.* Cæterùm in huius rei narratione maior fides habenda Hermanno Contracto, auctori συγχρόνῳ, quàm Othoni Frisingensi totis centum annis recentiori. Hunc tamen mauult sequi Baronius, qui

qui Gregorium sextum contendit legitimum pontificem fuisse, & *inter spurios & schismate notatos reÿci* indignatur; Henrici quinetiam factum *detestandam præsumptionem* criminatur. Sed nos Contracto malumus credere, testi propemodum oculato; & his qui Contracto consentiunt, vtpote sunt Lambertus Schafnaburgensis, Marianus Scotus, Sigebertus Gemblacensis, omnes Frisingensi antiquiores. Lambertus: *Anno cIↃ XLVII Rex natalem Domini Romæ celebrauit, vbi tribus depositis, qui sedem Apostolicam contra ecclesiasticas regulas inuaserant, Suidgerum Babenbergensem episcopum vicarium Apostolorum constituit.* Marianus: *Anno cIↃ XLVI Henricus rex Italiam ingressus pacificè à Romanis suscipitur. Papas tres non dignè constitutos synodaliter deposuit.* Sigebertus: *Roma vno contra duos, & duobus contra vnum de papatu contendentibus, rex Henricus contra eos Romam vadit, & eis canonicâ & imperiali censura depositis, Suidigerus Babenbergensis episcopus, qui & Clemens, Romanæ ecclesiæ præsidet.* In eamdem sententiam è recentioribus Platina: *Henricus secundus in Italiam cum magno exercitu veniens, habitâ synodo, quum Benedictum nonum, Syluestrum tertium, Gregorium sextum, tamquam tria teterrima monstra abdicare se magistratu coëgisset, Suidegerum Bambergensem episcopum, cui Clementi secundo appellatio fuit, pontificem creat.* De vero pontifice, vbi ita agitur, quemadmodum hactenus audiuimus, quis certus esse potest?

An 1044. num. 10. An. 1046. num. 4.

G.egor. 6.

Certum autem est, Gratianum siue Gregorium sextum ab Henrico imperatore in Germaniam, ne quid eius occasione Romæ turbaretur, traductum esse, vt innuit Otho Frisingensis & agnoscit Baronius. Comitatus est eum Hildebrandus, turbando orbi Christiano natus & iam tum quâ ratione Imperatoribus omnem potestatem

Ann. 1047. num. 5.

adimeret, & pontificibus vindicaret, animo agitans. Verba Othonis sunt: *Gratianum Alpes transcen̄ actentem secutum fuisse tradunt Hildebrandum, qui postmodum summus pontifex factus, ob eius amorem, quia de catalogo pontificum semotus fuerat, se Gregorium VII vocari voluit: & sicut in Lucano habes,*

Victrix causa dijs placuit, sed victa Catoni;

ita & huic Hildebrando — causa ista, in quâ sententia principis & episcoporum praeualuit, semper displicuit. Rationem interijcit, *quòd semper in ecclesiastico rigore constantissimus fuerit.* Quis verò, quaeso, ille ecclesiasticus rigor, Imperatori & episcoporum synodo nolle permittere, vt in simoniacum & prauum pontificē animaduertant? Etiam tum, sicut diximus, Hildebrandus consilia coquebat & rationes meditabatur, per quas imperatore, regibus & principibus à culmine deiectis, ipse solus sede Romanâ aliquando potitus

Imperium terris, animos aequaret olympo.

Clemente secundo *post menses nouem vltra montes* in Germaniâ *defuncto praefatus Benedictus* (verba sunt Leonis Ostiensis) *in pontificatum iterum rediens octo illum menses tenuit, donec ab imperatore transmissus ex Germaniâ Damasus, Brixinorum episcopus,* anteà Poppo dictus, *illi in papatu successit.* In quo tamen non nisi XXIII dies vixit, Praeneste defunctus, Benedicto illo iterum, & quartâ vt minimùm vice sedem inuadente, perq; menses aliquot detinente, donec à legatis Romanorum (ita enim memorat Lambertus Scafnaburgensis) mortem Damasi nunciantibus & nouum rectorem Romanae ecclesiae postulantibus monitus & rogatus imperator, qui Frisingae tunc erat, Brunonem Tullensium in Leucis hactenus episcopum, pontificem illis dedit. Et huic ipsi, quum Romam

Lib 6, c. 32.

l. 2, c. 84.

An. 1049.

pro-

profectus in itinere Cluniacum venisset, ab Hildebrando, ne promotionem suam imperatori acceptam ferret, persuasum est, vt Otho Frisingensis narrat. Papa consecratus dici voluit Leo nonus; estque is ipse, in quo, post sesquiseculi flagitiosos papas, tandem dignitatem probitatemq; pontificiam revixisse docet Genebrardus. Quis autem fere vmquam tanti temporis spacio de vero & genuino pontifice certus esse potuit?

lib 6.c 35.

Istis, paullò antiquioribus nunc recentius etiam exemplum adijciamus. In schismate penultimo, eoq; maximo, quod numero XXIX fuisse & quinquaginta annos durasse scribit Onuphrius, alius Romæ vel alicubi in Italiâ pontifex residebat, alius Auenioni in Galliâ. Illi adhæserunt Italia, Germania, Hungaria & Polonia; huic Gallia, Hispania & Britannia. Ille hunc, & hic vicissim illum pseudopapam habuit, & tamquam adulterinum, imò tamquam Antichristum vnà cum adseclis & complicibus damnauit. Tandem Pisana synodus tantæ rei iudicium sibi sumens (quod ei licuisse Baronius, si doctrinæ suæ inhæreat, vix concesserit) vtrumq; deponit, Gregorium videlicet duodecimum & Benedictum decimumtertium, declarans *eorum vtrumq; fuisse & esse notorios schismaticos & antiquati schismatis nutritores, defensores, fautores, approbatores & manutentores pertinaces, nec non hæreticos à fide deuios, notorijsq; criminibus & enormibus periurij & violationis * irretitos, vniuersalem ecclesiam sanctam Dei notoriè scandalizantes, cum incorrigibilitate, contumaciâ & pertinaciâ notorijs, euidentibus & manifestis: & ex his & alijs se reddidisse omni honore & dignitate etiam papali indignos: ipsosq; & vtrumq; ipsorum propter præmissas iniquitates, crimina & excessus, ne regant, imperent seu præsint, à Deo & sacris canonibus fore*

Theod. Niem. de schis. l. 3, cap. 44.

fore ipso facto abiectos & priuatos, & etiam ab ecclesia praecisos. Quamobrem synodus *vtrumq; per hanc definitiuam sententiam abijcit & praecidit, inhibendo eisdem, ne eorum aliquis pro summo pontifice se gerere praesumat.* Neuter autem paruit. Itaque quum synodus, duobus illis exauctoratis, tertium, quem legitimum haberi vellet, pontificem creasset, Petrum videlicet è Candiâ, Alexandri quinti nomen sibi sumentem, cui post paucos menses defuncto Iohannes XXIII successit; iam tres erant pontifices, qui singuli pro veris se gererent & singuli duos reliquos damnarent. *Fuit haec schismatica diuisio*, ait Iohannes Marius Ludouici XII Galliarum regis historicus in suo de schismatibus & concilijs libro, *adeo dubia atq; perplexa, vt etiam peritissimi ac praecipui quiq; clerici discernere non possent, quis eorum verus Petri successor esset.*

part. 3. c. 13.

Iam verò, si Hildebrandum siue Gregorium VII audimus, *peccatum paganitatis incurrit, quisquis dum Christianum se asserit, sedi Apostolicae obedire contemnit:* si Bonifacium octauum, *omnino est de necessitate salutis omni humanae creaturae subesse Romano Pontifici.* Et iuxta ipsum Baronium, *nec fides nec opera prosunt bona sine obedientiâ sedis Apostolicae.* Si vera ista sunt, quomodo benigna Dei prouidentia permittat, vt tanto tempore, quis Romanus pontifex sit, ambigatur, nec ab acutissimis etiam, quantavis adhibitâ diligentiâ, discerni queat? Si tantopere, quemadmodum audiuimus, ad salutem necessarium est Romano pontifici obedire; vtiq; vero & legitimo obedire necessarium erit. At quis quandoq; verus & legitimus fuerit, ne hodie quidem inter peritissimos conuenit; quod paullo antè de Onuphrio & Baronio Leonem IIX & Benedictum V controuertentibus patuit. Quin tempore

Dist. 81. c. 15.

c. Vnam san. Extr. de maior. & obed.

Anno 849. num. 17.

diutur-

diuturni iſtius, quod modò memorabamus, ſchiſmatis, vel Italia, Germania, Hungaria, vel Galliæ & Hiſpania ſalute exciderint. Aut itaq; de neceſſitate ſalutis non eſt Romano ſubeſſe pontifici; aut ſub tantâ ambiguitate, quis Romanus pontifex eſſet, Deus numquam reliquiſſet.

Adde quod iuxta nouam Romanenſium Theologiam credendum ſit, Romanum pontificem in ſtatuendis Chriſtianæ religionis articulis & dijudicandis dogmatibus infallibilem eſſe; & quòd in rebus fidei ab eius ore pendere oporteat, vt quid ad ſalutem neceſſarium credi debeat, ex ipſo ſolo certò & infallibiliter intelligi poſſit; ſiue, vt Baronij verba proferamus, quòd *à Deo rerum diuinarum humanarumq́; arbiter conſtitutus ſit*; & quòd *ab eius arbitrio pendeat, quid velit eſſe in vniuerſâ eccleſiâ ſacroſanctum*, atq; adeo *fidei decreta ſancire & ſancita mutare*: quin quòd hoc omnium credendorum primum & præcipuum ſit. Certum autem eſt Chriſtianam religionem ita diuinitùs comparatam eſſe, vt nullâ manifeſtâ abſurditate ſiue improbabilitate, quæ homines ab adſentiendo deterreat, laboret, ſed contrà inſigni quadam probabilitate, quæ ad adliciendos mortalium animos, præſertim non indociles, improbos vel obſtinatos plurimùm valeat, pollere, & hac ipsâ præ Iudaicâ, Muhammedanâ, paganâ eminere. At ſi quæ Pontificios & Baronium docere audiuimus, ita ſe habent, ſi, inquam, certitudo totius religionis Chriſtianæ auctoritate Romani pontificis potiſſimùm nititur, & ab ipſius ore, & quidem ſolo, vtpote vnico infallibili vniuerſos Chriſti fideles, quod negocium fidei attinet, pendere oportet; & nihilominus plurimi, imò plures quàm integri ſeculi pontifices

Anno 216. num. 11.
Anno 553. num. 224.
An. 373. num. 21.

fices ſcelerati & flagitioſi, moribus & vitâ à Christianismo alieniſſimi, apotactici et apoſtatici ſunt vel eſſe poſſunt: tum certè tota Chriſtiana religio magnâ & euidente improbabilitate implicatur, nec poterimus dicere, *Teſtimonia tua, Domine, credibilia facta ſunt nimis.* Non hæc, inquã, poterimus dicere, ſiquidem Romanus pontifex præcipuus, imò vnicus certus & infallibilis ſit teſtis. Quomodo enim ſibi perſuadeat mens humana, diuinitus, vt viam ſalutis mortalibus oſtendat, miſſum ſiue conſtitutum eſſe, quem videt diabolum ducem ſequi & pleno gradu ad gehennam properare? Quomodo ſtatuat, ab eo normam ſincerè, purè & ſanctè credendi & viuendi exſpectandam eſſe, quem cernit, quantus quantus ſit, impurum & fœdum eſſe? Quomodo credat, diuinæ voluntatis ſolum certum & infallibilem interpretem eſſe, quem totum diaboli voluntati animaduertit obſequi? et Deo placere, vt hic vnus rerum diuinarum & humanarum ſupremus arbiter ſit; ab huius vnius nulli iudicio vel cenſuræ obnoxio arbitrio pendeat, quid debeat eſſe in vniuerſâ eccleſia ſacroſanctum?

Psal. 93, 5.

Prophetæ, qui olim veteri populo voluntatem Dei annunciabant, eximiâ & admirandâ ſanctitate inſignes erant, pleriq; etiam facultate miracula patrandi pollebant, vt mortaliũ animos ita ſibi deuincirent, & totius vitæ morumq; puritate, doctrinæ, quam annunciarent, puritati reſpondente, ſe Dei nuncios & diuinæ voluntatis interpretes eſſe, facilè fidem facerent. Horum haut diſſimiles, nec vllâ re inferiores, quin pleriſq; ſuperiores Apoſtoli & illi, quos reſurrectionis ſuæ teſtes Seruatore eſſe voluit, & gentibus per orbem terrarum diſperſis pandere & patefacere, cùm quòd ipſe paſſus & mortuus

tuus resurrexisset, tùm quòd per fidem in ipsum remissionem peccatorum & æternam salutem hominibus largiri, Deo staret sententia. Nihil ab huius doctrinæ sanctitate alienum in vitâ, moribus & actionibus eorum deprehendi poterat; nec has intuendo & examinando quisquam in suspicionem venire, quasi pro Dei nuncijs sese gerentes id interim agerent, vt voluptatibus indulgerent vel dignitatibus eminerent, vel reliquis mortalibus, quin ipsis regibus & principibus, dominarentur. Bellarminus etiam ecclesiæ notam facit *SANCTITATEM VITAE auctorum siue primorum patrum nostræ religionis. Ecclesia enim vera,* inquit, *non solùm habet doctrinam sanctã & efficacem sed etiam doctores sanctos & signorum gloriâ clarissimos.* Quod de Apostolis profectò verissimum est.

de conc. & eccles. l. 4. cap. 11.

Iam verò pontificiæ religionis secundum ipsam pontificiam doctrinam primus & præcipuus doctor est Romanus pontifex: quum ipse inter omnes mortales solus infallibilis sit auctoritatis, & ab eo certitudo doctrinæ à fidelibus in ecclesiâ credendæ magis pendeat, quàm à scriptis Propheticis & Apostolicis, quippe quæ ab ipso, iuxta Nouatores, in ordine ad cognitionem humanam robur & firmitatem suam accipiant. Ita Syluester Prierias dialogo aduersus Lutherum: *Quicumq; non innititur doctrinæ Romanæ ecclesiæ ac Romani pontificis, tanquam regulæ fidei infallibili, à quâ etiam Sacra scriptura robur trahit & auctoritatem, hæreticus est.* Item, *Indulgentiæ auctoritate Scripturæ nobis non innotuere, sed auctoritate ecclesiæ Romanæ, Romanorumq; pontificum, quæ maior est.* Iuxta Abrahamum Bzouium, qui ante duodecennium ROMANVM PONTIFICEM miris coloribus nouus Zeuxis ita depinxit, vt nugator an adulator maior sit, in dubio reliquerit, *Pontifi-*

præfat. ad lect.

cis Romani præstantia iuxtà & auctoritas est basis dogmatum,

cap.1 & 25 quippe quũ sit ille *fidei catholicæ conditor*, et *sacrorũ dogmatum demiurgus*, quod præter ipsum alteri in terris nulli competat. Quin si hodie Paulus, Iohannes, Iacobus, Andreas, & quicquid præter Petrum Apostolorum est, superessent, Romano pontifici subessent. *Soli enim Petro*,

cap.25. *cuius* videlicet pari auctoritate successor est pontifex, *non alicui Apostolorum aut discipulorum dedit* Seruator *& infallibilem scientiam de rebus fidei & morum discernendi, & irrefragabilem potentiam de scitis citra ipsum sanctis decernendi, atque quod improbum cognouerit, reprobandi.* Meritò itaq; dixi, pontificiæ, imò secundum pontificios vniuersæ Christianæ religionis primum & præcipuum, quin, si infallibilitatem in docendo spectes, vnicum doctorem esse Romanum pontificem.

Ergo si nota veræ ecclesiæ est sanctitas vitæ primorum & præcipuorum doctorum, & si ecclesia pontificia vera est ecclesia, aut si verè de pontifice prædicantur, quæ à Baronio & similibus nouatoribus prædicari hactenus audiuimus; oporteret pontificem eximiâ & Apostolicâ imò angelicâ vitæ puritate & sanctitate semper eminere. Quomodo enim aliàs sanctissimæ doctrinæ & voluntatis diuinæ infallibilem interpretem esse, præter quem alius in orbe terrarum nullus sit, credibile erit?

cap. 2. Oporteret verum esse, quod ex ore cuiusdam Cardinalis scribit Bzouius, *Pontificem Romanum non fieri, sed factum de cœlo recipi.* Ita enim nouo prophetæ, rerum diuina-

cap. 33. rum & humanarum arbitro, *supremoq́ cœli in iudicio terreno iudici* gratia & auctoritas conciliaretur, & testimonium ad fidem faciendam tantæ rei non omnino impar, præsto esset. Nunc autem violenter inuadere, simoni-

acè

ecè obrepere, turpiter à meretricibus etiam intrudi audiuimus. Hodie à superiorum vitâ functorum pontificum nepotibus, suffragia Cardinalium à patruis vel auunculis promotorum in potestate habentibus, noui pontifices creantur, illis, quorum auctoritati pontificatum debent, obnoxij futuri. Non dicam, oportere etiam insigniter eruditos & in sacris literis exercitatissimos esse, quum contrà constet, alios pueritiā alios adolescentiam nondum egressos papatum adijsse, imò *plures eorum*, vt loquitur Alfonsus à Castro, *adeo illiteratos esse, vt gammaticam penitus ignorent.* Quomodo autem tales, quascumq; circa dogmata & sacram scripturam exortas quæstiones & controuersias intelligere & infallibiliter dijudicare posse credibile sit? Id ego præcipuè nunc vrgeo, vitam impiam & flagitiosam cum istis sublimibus & diuinis, qualia omnium Apostolorum, si superfint & in vnum, Petro absente, cogantur, dignitatem, potestatem auctoritatem longè excedentia pontifici tribuuntur, non conuenire; & pontificiæ, quin, si ipsorum hypothesibus stemus, vniuersæ Christianæ religioni credibilitatem siue probabilitatem adimere. Vnum improbum irrepere, & aliquorum sanctorum & piorum seriem interuentu suo ad breue tempus quandoq; diffindere, non adeo fortè turbauerit. At toto seculo, quod Baronius agnoscit, à tyrannis & meretricibus fornicatores, adulteros, spurios, flagitiosos intrudi; vel, vt Genebrardus rationem init, per annos fere C L, atq; adeo trium hominum ætates, apotacticos & apostaticos potiùs, quàm apostolicos sedere; id cum ijs, quæ de pontificum immensâ & propemodum inenarrabili dignitate & supremâ in vniuersam ecclesiam Christiq; fideles, quin reli-

lib. 1 adv. hær. c. 4.

religionem ipsam potestate ex nouatorum sententiâ superiùs adduximus, nemo probabiliter concordabit.

Anno 912, num. 10.

Baronius hîc *grande miraculum* obseruat, & sic rem expediri existimat. *Quódnam hoc dices? Euidens planè illud,* inquit, *quod quum nauicula sic esset operta fluctibus, mersa non est, onusta tanto pondere peccatorum. Cur non mersa? cur non vortice maris absorpta? quia Christus semper inuentus est in eâ: alioqui planè perire necesse erat, si curâ tantùm hominum regeretur.* Et hoc propemodum est, quod volumus. Si auctoritate, curâ & fide Romani pontificis vniuersa Christi regeretur ecclesia, decimo seculo perire eam necesse fuisset. Ineptè igitur & falsò alicubi scripsit Bellarminus; *De quâ re agitur, quum de primatu pontificis agitur? breuissimè dicam, de summâ rei Christianæ. Id enim quæritur, debeátne ecclesia diutiùs consistere, an verò dissolui & concidere.* Si à Romano pontifice penderet ecclesia, decimo sanè seculo, quo pontificium primatum tenuerunt homines nefarij, inuasores, apostatæ, fures & latrones, quibus titulis ipse passim eos dignatur Baronius, dissoluta concidisset. Si verò agatur de Romanâ particulari ecclesiâ, facilè concessero, eam, ne quidē sceleratissimis pontificibus rerū potitis, interijsse, sed in vrbe Româ sanctū semē et fideles fundamentis salutis puro et simplice corde inhærentes diuinâ benignitate plurimos seruatos esse, quin hodieq; seruari. Id autem ad pontificem & negocium, quod à nobis disceptatur, planè nihil. Secundum ipsos enim nouatores, nec clerus, nec plebs Romana, nec vllus alius vel vrbis vel ecclesiæ eius ciuis, vniuersalis ecclesiæ princeps & supremus atq; infallibilis rerum diuinarum & humanarum arbiter est, sed vnus & solus pontifex, cum clero & plebe Romanâ ita

præf. in lib de R. pont.

diui-

diuisas res habens, vt Auenionem vel aliò profectus & clerum & plebem illam à se possit segregare. Nec vlli vel è clero vel è plebe nec ipsi adeo ecclesiæ Romanæ dictum est, *Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, Tibi dabo claues, Pasce oues meas, Rogaui pro te, ne deficiat fides tua*; sed soli Petro, eiúsq; successoribus pontificibus, in quorum manu sedem & sese ad loca transferre, quæ à clero, plebe, ecclesiá Romanâ *longa procul longis via diuidit inuia terris.* Non itaq; sequitur: Propter flagitia & scelera Romanorum pontificum Romana ecclesia non interijt; Ergo eadem non obstant, quò minùs ipsi flagitiosi & scelerati pontifices tantis & talibus supernaturalibus & diuinis dignitatibus & dotibus, quantas & quales nouatores eis tribuunt, emineant polleantq;.

Nec ad rem facit, quod ex Frodoardo memorat Baronius, in pago Parisiaco per reliquias de barbâ sancti Petri miracula facta esse, *cæcos & claudos vel contractes ampliùs quàm centum septuaginta sanitate donatos esse, dæmoniacos verò, quotquot illuc adierant, sano sensu pulsis dæmonibus rediÿsse, præter alia innumerabilia, quæ ibi sunt acta. Miranda sunt hæc,* ait Baronius, *nec perfunctoriè transeundo inconsiderata relinquenda. Etenim ita Deus Petri nomen fecit tunc esse celebrius atq; potentius, dum & eius barbæ pilos, qui sunt excrementa corporis, tantá voluit præstare virtute & fulgere miraculis: quum illud magis infamaretur ab eius sedis inuasore Iohanne* (de decimo loquitur) *vt eo ampliùs ostenderetur in radice virescere, quod existimari posset exsiccatum in ramis; vt non dubitares super hanc petram ædificatam esse ecclesiam, & portas inferi aduersus eam non præualere, quantumlibet etiam ipsi, qui super eius sedem sedent, eam impugnent moribus prauis.* Ecclesia singulorum temporum super eo, qui tunc est, pontifice fundatur, ædifi-

Anno 932. num. 3.

dificatur, nititur, & pro præſenti à præſentis pontificis ore pendere neceſſe habet. Temporibus itaq; Iohannis decimi, quem iuxta Baronium *planè non niſi pſeudopontificem & antipapam opus eſt appellare*, etiamſi pontificatum annos ſedecim tenuerit, priuſquam in carcerem truſus & ceruicali ſuffocatus *dignum ſuis ſceleribus finem acciperet inuaſor & detentor iniuſtus Apoſtolicæ ſedis; quo turpior nullus, cuius ſicut ingreſſus in cathedram Petri infamiſſimus, ita & exitus nefandiſſimus*: huius, inquam, Iohannis decimi temporibus non ab alterius, quàm ipſius ore eccleſiam pendere oportuit, & per annos illos ſedecim ipſius fuit arbitrij, quid vellet eſſe in vniuerſa eccleſiâ ſacroſanctum, item fidei decreta ſancire & ſancita mutare; ipſe ſupremus fuit rerum diuinarum & humanarum arbiter, nec alius in orbe terrarum præter ipſum. Super hoc itaq; Iohanne eccleſiam tanto tempore ædificatam fuiſſe, & diuinæ bonitati atque ſapientiæ placuiſſe, vt vniuerſa eccleſia & omnium dogmatum Chriſtianorum auctoritas & certitudo eiuſmodi homine & eius ſimilibus, per integrum ſeculum et diutiùs, inniteretur, etiamſi in pago Pariſiaco barba Petri miracula fecerit, non tamen vllo modo probabile vel credibile efficitur.

Anno 912. num. 12. — Anno 928 num. 2. — Anno 925. num. 11.

Alibi idem Baronius, *Facitne iſta*, inquit, *eccleſia ipſa Romana, an patitur, quum in eam indignus intruditur, & monſtrum aliquod ſeculari potentiâ in ſacroſanctam illam ſedem prouehitur & exaltatur?* Ait autem, quòd id *ipſa nolens & inuita, renitens & reclamans, lugens ac mœrens pati acerbiſſime cogatur.* Sed quando olim Romanus clerus et populus ſententijs non conuenere, aut quando poſteà Romani cardinales diſſentientibus votis diuerſos elegere pontifices, vel conſentientibus Alexandrum quendam ſextum

Anno 1033. num. 4. — num. 8.

tum, *qui immoderatâ ambitione* (verba sunt Guicciardini) *& pestiferâ perfidiâ, omnibusq́; horrendæ crudelitatis, monstrosæ libidinis & inauditæ auaritiæ exemplis, sacris & profanis rebus absq; discrimine venditis vniuersum orbem* perturbaret, creauere; annō tum ipsa Romana ecclesia, vt schisma oriretur, vel vt sceleratum pontificem haberet, fecit et in caussâ fuit? Cæterū nos eâ de quæstione magnopere sollicitos esse, nihil attinet. Siue enim egerit, siue passa sit in eiusmodi casibus Romana ecclesia, manet firmum, quod nos diximus, nempe, Si auctoritati pontificis tantopere inniteretur salus ecclesiæ & certitudo dogmatum, quemadmodum nouatores docent, numquam permissuram fuisse benignam Dei φιλανθρώπȣ prouidentiam, vt pontificatum aliquando occuparent fœminæ, pueri, spurij, illiterati, libidinibus, sacrilegijs, cædibus, crudelitate & omne genus horrendis facinoribus & flagitijs infames, nedum vt eum istiusmodi portenta totum sesquiculum, quod vix in gentili vel idololatrico aliquo principatu contigisse deprehendas, tenerent.

hist. lib. 6.

Bellarminus etiam in vitijs pontificum delitias facit. *Permisit Deus*, inquit, *vt etiam quidam parum probi pontifices aliquando hanc sedem tenerent & regerent. Quales sane fuerunt Stephanus VI, Leo V, Christophorus I, Sergius III, Iohannes XII, alijq́; NON PAVCI, si vera sunt, quæ de eorum vitâ & rebus gestis apud historicos eorum temporum* (vnde autem, nisi ex his, de rebus gestis earumq́; veritate nobis constat?) *scripta leguntur. Itaq; nihil est*, ait, *quòd heretici* (hæretici nouatoribus sunt, quicumq;, quantum ipsi, Romano pontifici non tribuunt; quod si verum est, nemo maior hæreticus quàm sanctus martyr Cyprianus) *tantum laborent in quorumdam pontificum vitijs conquirendis. Nos*

præf. in lib. de R. pont.

enim agnoſcimus & fatemur, ea fuiſſe non pauca: ſed tantum abeſt, vt ijs gloria huius ſedis obſcuretur, vt ijſdem, vitijs ſcilicet & flagitijs, *vehementer creſcat & amplificetur.* Mira res. Sanctitas vitæ præcipuorum doctorum eſt nota veræ eccleſiæ iuxta Bellarminum: et tamen iuxta eumdem Bellarminum ſedis Romanæ gloria vitijs & flagitijs præcipuorum ſuorum doctorum, nempe pontificum, *vehementer creſcit & amplificatur:* adderet ſaltim, quod apud eum alibi legimus, *hoc ipſum manifeſtum argumentum eſſe veritatis fidei ac religionis, quæ Romæ colitur.* Credas cardinales feruore tuendarum abſurdarum nouitatum ad inſaniam adigi. Ne tamen ſine ratione videatur inſanire, addit aliquam, nō ſine ſtrepitu & ampullis. Audiamus, ne quid diſſimulaſſe dicamur. *Hinc,* inquit, *intelligimus, non humano conſilio, prudentiâ, viribus Romanorum pontificum tam diu conſiſtere, ſed quia hæc petra ita à Domino roborata, diuinitus fundata, Angelorum cuſtodijs ſepta, ſingulari Dei prouidentia & protectione munita eſt.* Ego verò reſpondeo, ſi Romanum pontificatum vt epiſcopatum aut etiam patriarchatum conſideremus, haut paucioribus ſeculis duraſſe reliquos eccleſiæ catholicæ patriarchatus & plurimos alios epiſcopatus, tanto maiore miraculo & præſentiore diuinæ tutelæ argumento, quanto ſæuioribus Chriſtiani nominis hoſtibus expoſiti & minoribus ipſi opibus atq; viribus ſunt ſuffulti. Diuturnitate profectò durationis reliqui patriarchatus Romano non cedunt: ſed ſi vitijs & flagitijs gloria alicuius ſedis vehementer creſcit & amplificatur, cedere procul dubio cogentur. Sin reſpicimus pontificatum illum exuberantem & exorbitantem, & dum ſibi ea, quæ recenſita ſunt ſuperiùs, non minùs præfractè quàm impiè arrogat,

Append. ad lib. de R. Pont. c. 11.

gat,dissidia,schismata,tumult9,bella in orbe Christiano excitantem;respondemus eum propter peccata & ingratitudinem populi Christiani à Deo permitti & tolerari, non tamen diutiùs,quàm itidem permissus & toleratus fuerit Muhammedismus;vt si diuturnitas durationis vel inter flagrantia scelera continuatæ certum habeatur argumentum singularis diuinæ protectionis, non segniùs iactitare eum possit Muhammedismus, quàm pontificatus: exorbitantem intelligo: nam intra terminos veræ & legitimæ patriarchalis dignitatis sese continentem nemo impugnat. Quin non modò diuturnitate temporis, sed & amplitudine terrarum, per quas vtriusque cultus diffusus est, pontificatum Muhammedismus, si inter se contendantur, superaturus videtur. Et hæc de summo religionis nouatorum articulo præcipuoq; fundamento ex occasione dicta sunto.

Leo tandem nonus, si Genebrardo credimus, *primus à Deo vocatus velut alter Aharon, antiquam pontificum integritatem è cœlo in sedem Apostolicam reuocauit.* Quod ipsum sanè ipse in epistolâ, quam ad Constantinum Monomachum Græcorum imperatorem scripsit, decessoribus suis damnatis, sibi non obscurè tribuit. *Quia,* inquit, *abundante iniquitate & refrigescente caritate sancta Romana ecclesia & Apostolica sedes nimium diu obsessa fuit mercenarijs, & non pastoribus, à quibus sua, & non quæ sunt Iesu Christi, quærentibus, deuastata iacebat miserabiliter hactenus; diuinum consilium voluit meam humilitatem suscipere tantæ cathedræ pondus.* Quanta fuerit sub eiusmodi pontificibus cleri castitas & continentia, cuiuis promtum est conijcere. Sed neq; sub Leone & successoribus multò sinceriorem deprehendo, quum repudiato legitimo & diuinitùs ordinato

incontinentiæ remedio, sancto inquam conjugio, legem cœlibatus summo rigore & obstinatiòne omnes illi vrgerent, & maritos eodem, quo scortatores & mœchos loco haberent, atq; adeo discrimine subiato matrimonia, quæ nonnulli ex clero suæ infirmitatis sibi conscij & vagas libidines abominati contraxerant, fornicationibus & adulterijs æquarent. Haut itaque soli è vulgo clerici, sed ipsi quoq; episcopi & supremi religionis antistites inquinatissimè viuebant. Erat ijs temporibus in precio Petrus, Damiani filius, ortu Rauennas, professione monachus Benedictinus, deinde à Stephano IX creatus episcopus cardinalis Ostiensis, cui tamen dignitati posteà renunciauit, vir pro ratione seculi (vndecimum à nato Christo tunc agebatur) non indoctus, pietate præditus & zelo, quamquam non semper & in omnibus sufficiente scientiâ instructo. Is tunc temporis librum scripsit, titulo Gomorrhaei, quo tetram cleri libidinem & horrenda flagitia insectatus de remedio Leonem compellauit. Sed præstat hîc apponere, quæ eâ de re Baronius scripta reliquit, ne exaggerare aliquid videar: præsertim quum ex bibliothecâ Vaticanâ ille promat, quæ nostram notitiam aliàs subterfugerent. Locus integer est, qui sequitur.

An. 1049. num. 10. Frutices illi infelicissimi, vepres infausti, spinæ, & vrticæ agrum Patrisfamilias in immensum oppleuerant, qui ex putore carnis, corruptionis fimo turpiter excreuerunt. *Omnis quippe caro corruperat viam suam*: vt non tantùm ad eas abluendas sordes videretur satis esse diluuium, sed nefanda scelera ignem è cœlo Gomorrhæum, quo est exusta Pentapolis, postularent. Quorum gratiâ idem Petrus Damiani, tunc eremita montis Auellani in Vmbriâ constituti, de his omnibus nouum Pontificem Leonem monendum putauit, scribens

Gen. 6.

bens ad eum librum, quem GOMORRHAEVS inſcripſit, eoq́; quadripartita vitia carnis, quibus obrueretur eccleſia, vt decuit, quàm potuit honeſtè, inſinuauit, rogans vt Petri gladio, acutiore quàm Phinees, conficiens turpiſſimos homines illos, eccleſiam Dei non habentem maculam, neque rugam, ſeruaret incontaminatam. Quibus auditis ſanctiſſimus Pontifex, cùm viri ſancti laudauit zelum, tum etiam pro criminum qualitate & quantitate vltor offenſi numinis, pœnas dignas appoſuit, quas habet eiuſdem Pontificis epiſtola, ad eundem Petrũ reddita, quæ præfixa legitur Gomorrhæo, quæ vnà cum pluribus alijs eiuſdem auctoris lucubrationibus extat in antiquitus ſcripto codice bibliothecæ ſancti Petri in Vaticano, quo ſumus vſi in his conſcribendis. Ipſa autem Leonis Papæ epiſtola ad Petrum ſic ſe habet.

Leo Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei dilecto in Chriſto filio Petro eremitæ æternæ beatitudinis gaudium.

Ad ſplendidum nitentis pudicitiæ thorum, fili cariſſime, pio certamine intentionem tuæ mentis peruenisse libellus, quem contra quadrimodam carnalis contaginis pollutionem luculentis quidem ſtylo ſed honeſtiori ratione edidiſti, manifeſtis documentis commendat. Subegiſti quidem carnis barbariem, qui ſic erexiſti brachium ſpiritus aduerſus libidinum obſcenitatem. Execrabile quidem vitium, longeq́; ſegregans ab auctore virtutum, qui quum ſit mundus, nihil admittit immundum. Nec de ſorte eius eſſe poterit, qui ſordidis illecebris ſubiacebit. CLERICI *verò,* DE QVORVM VITA SPVRCISSIMA *flebiliter pariterq́; rationabiliter tua prudentia diſputauit, verè, & omnino verè ad funiculum hereditatis eius non pertinent, de quo ipſi voluptuoſis ſe oblectationibus ſubmouent. Quod ſi pudicè conuerſarentur, non ſolùm templum Dei ſanctum, ſed ipſum etiam ſanctuarium dicerentur, in quo niueo candore conſpicuus ille Dei Agnus immolatur, per quem fœda totius orbis lues lauatur. Tales nimirum clerici etſi non verborum, operum tamen teſtimonio profitentur, quia non exiſtunt, quod cenſentur. Quomodo enim clericus eſſe poſſit vel nominari, qui proprio arbitrio non metuit inquinari?* Et poſt ad extremum vbi eiuſmodi canonica cenſura coërcuit, hæc ad Petrum: *Sed fili cariſſime, inenarrabiliter gaudeo, quia exemplo conuerſationis inſtruis,*

quidquid oratoriâ facultate docuisti. Plus est enim opere docere, quàm voce. Quapropter auctore Deo palmam obtinebis victoriæ, & cum Dei & virginis filio lætaberis in cælesti mansione, & tot mercedibus eris cumulatus, quot ereptis per te à diaboli laqueis fueris constipatus, & quodammodo coronatus. Hæc ad Petrum Leo.

Subijcit idem Baronius, quomodo *ille Petrus, huius temporis magnum sidus ecclesiæ*, per aliquorum calumnias gratiâ Leonis exciderit, odiumq; & indignationem incurrerit, atq; ad ipsum ideo inter cætera scripserit, *Antiquus hostis timens, ne ego possem vobis suggerendo destruere, quod ille in istis partibus non desinit quotidie nouis adinuentionibus fabricare, malignantium aduersum me linguas exacuit.* Quomodo autem Gomorrhæum Alexander secundus pontifex auctori surripuerit & suppresserit, ex eodem Baronio inferiùs indicabimus.

Nunc exemplũ continentiæ episcopalis ex Hermanno Contracto adscribam, qui in anno CIↃ L I, *Post pascha*, inquit, *dominus papa Leo synodum Romæ collegit, vbi inter alia Gregorium Vercellensem episcopum, propter adulterium cum viduâ quadam, auunculi sui sponsa, admissum, & periuria perpetrata, absentem & nescientem excommunicauit: quem tamen non multò post Romam venientem, satisfactionem promittentem, officio pristino restituit.* Adeo seuerè in adulterium & incestum fuit animaduersum. In eadem synodo ab eodem Leone constitutum, quod in epistolâ ad Cunibertum episcopum Taurinensem commemorat Petrus Damiani, *vt quæcumq; damnabiles fæminæ intra Romana mœnia reperirentur presbyteris prostitutæ, ex tunc & deinceps Lateranensi palatio adiudicarentur ancillæ.* Quid verò cani in balneo, meretriculis in Lateranensi, vbi pontifex habitabat, palatio?

Collisus est Leo cum Michaële Cerulario, patriarcha Constantinopolitano, ad quem & Leonem Acridanum

danum Bulgarorũ archiepiſcopum eius exſtat prolixa epiſtola, à propio an alterius ingenio profecta incertum. Obijcit ſanè, vt dictum eſt pridem, eunuchos & indignos ad ſedem Conſtantinopolitanam fuiſſe promotos, interim non videns manticæ quod in tergo, id eſt, ſuorum ipſius deceſſorum, de quorum virtutibus paullò antè audiuimus, immemor. Miſit etiam Conſtantinopolim legatos Humbertum Syluæ candidæ epiſcopum, Fridericum archidiaconum & cancellarium, & Petrum archiepiſcopũ Amalphitanum, prætextu incundæ cum Græcis concordiæ, re verâ, vt eccleſiam græcam Romanæ ſubijceret. Legationis huius græci ſcriptores mentionem non faciunt, ſed latini, Leo videlicet Oſtienſis, *Chronici Caſſinenſis libro II, capite XXCIX*; Lambertus Schafnaburgenſis *in anno cIↃ LIII*, & Sigebertus Gemblacenſis *in anno cIↃ LIV*. Acta legationis ab Humberto, vt exiſtimatur, conſignata è manuſcriptis codicibus profert Baronius; in quibus nihil niſi magnificum narratur, quomodo videlicet legati, ſimul ac venerint, Nicetam Pectoratum, qui contra latinos ſcripſerat, in præſentiâ Imperatoris ad palinodiam adegerint, librum eius exuſſerint, Michaëlem patriarcham publicè in templo ſanctæ Sophiæ excommunicauerint. Cæterùm οἴκοθεν ὁ μάρτυς. Cauſſæ verò propter quas Michaëlem & qui cum ipſo facerent, excommunicaſſe ſe dicunt, nimis lepidæ ſunt; *Quia*, aiunt, *ſicut Simoniaci donum Dei vendunt: ſicut Valeſij, hoſpites ſuos caſtrant, & non ſolùm ad clericatum ſed inſuper ad epiſcopatum promouent; ſicut Ariani rebaptizant in nomine ſanctæ Trinitatis baptizatos, & maximè latinos; ſicut Donatiſtæ affirmant, exceptâ Græcorum eccleſiâ, eccleſiam Chriſti & verum ſacrificium atq; baptiſmum ex toto mundo periſſe; ſicut* Nico-

Pag. 494. | An. 1054. num. 19.

Nicolaitæ, carnales nuptias concedunt & defendunt sacri altaris ministris; sicut Seueriani, maledictam dicunt legem Moysi; sicut pneumatomachi vel theomachi, absciderunt à symbolo Spiritus sancti processionem à Filio; & cætera. Quàm vel falsò, vel ineptè, vel peruersè ista dicantur, norunt eruditi: quæ tamen Sigebertus ex his ipsis Actis, sibi fortè lectis, repetit & vniuersæ Græcorum ecclesiæ tribuit.

Nicetas Pectoratus, cuius facta mencio, monachus fuit & presbyter in monasterio Studij, quod Constantinopoli celeberrimum erat. Fallitur enim præclarus vir Martinus Chemnitius, qui eum in occidentali ecclesiâ inter latinos vixisse putat. Scripsit epistolam siue libellum de azymo, jejunio sabbati & conjugio sacerdotum. Priores duæ quæstiones, vtpote de rebus prorsus indifferentibus, potuissent præteriri; nec euinci potest à Græcis aut Niceta, quòd siue azymis vti, siue sabbato jejunare illicitum sit. Tertia majoris est momenti. Omnes autem à Niceta magnâ verborum modestiâ & cum honorificâ latinorum compellatione tractantur. Quamquam libellus ipse ab Humberto, vt apparet, conuersus est adeo infeliciter, vt sæpe vix, aut ne vix quidem, intelligi possit. Humbertus autem, qui magnâ cum vehementiâ & multis conuitijs respondit, de tertiâ quæstione, utpote ad negocium nostrum facientе, quid adferat, videamus.

Exam. cõc. Trident.

Perpendentes, inquit, à te tam peruersè defendi adulteria potiùs quàm nuptias sacerdotum; arbitramur ab inferis emersisse principem huius hæreseos nefandum diaconum Nicolaum, de quo Epiphanius vester sic scripsit: *Quarta Nicolaitarum à Nicolao hæresis est inuenta, vno ex septem diaconibus, ab Apostolis ordinatis. Iste quum zelo pulcerrimæ coniugis culparetur, docere cepit indifferenter debere vti coniugibus, non solùm laicos, sed etiam*

qui

qui sacerdotij fungerentur officio. Hos damnauit sanctus Euangelista & Apostolus Iohannes, & iussit, vt quicumq; cum eis vel sermonem colloquij miscuissent, ex hoc ipso communione priuandos, docens, rationabiliter à mundi origine Deo castitatem plurimùm placuisse, tunc etiam in seipso Christum Dei filium castitatis gloriam dedicasse, quum virginem possidens matrem virgo mansurus nullum discipulorum suorum commixtione etiam legitimâ conjugij vti permisit, dicens: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum sibi, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Vnde idem Dominus Iesus in Apocalypsi præcipiens Apostolo Iohanni scribere Angelo Ephesi, inter alia inquit: *Hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.* Hinc etiam Angelo Pergami inquit: *Habeo aduersum te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandala coram filiys Israel, edere, & fornicari: ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum.* Suffecerant quidem hæc ô Nicolaita Niceta, ad conuincendum errorem tuum, sed quia canonibus sub nomine Apostolorum editis nos vrgere videris, exponere tibi tua capitula decreuimus, quamuis ea inter apocrypha vsq; nunc magnâ ex parte computauerimus, vt apertè cognoscatur nec apocryphis, nec authenticis vos vestras ineptias posse defendere. Ante omnia autem comprobamus te mentitum ipsi veritati in eo, quod dixisti nostros prius ordinari, deinde vxores sortiri: quia apud nos, nec ad subdiaconatus gradus quisquam admittitur, nisi perpetuam continentiam etiam à propriâ conjuge profiteatur, nec post gradum cuiquam vxorem ducere conceditur. Sed tu ecclesiam Dei volens efficere synagogam satanæ, & prostibulum Balaam & Iezabel, cum Nicolao dicis, *Episcopum & presbyterum & diaconem dicimus, qui vnam habet vxorem, ordinari, quamuis viuant eorum coniuges, quamuis defunctæ: nec licet eos post manus impositionem innuptos esse, nec insuper ad nuptias ire: aut si nupserint, alteras amplecti, sed sufficere eis quas habent, quum ad ordinationem venerunt.* O abominabilis Cynice, quomodo non erubuisti tantum nefas euomere? Ergo non licet aliquem post manus impositionem sine

Luc. 9.

Apoc. 2.

vxore esse. Si ita est, ipse Iohannes Apostolus, & Paulus, & Barnabas, & omnis continens in gradu, ecclesiastico in culpâ est proculdubio· vnde necesse est, vt futurus episcopus, presbyter, diaconus, & subdiaconus priùs vxorem sortiatur, quæ sibi sufficere debeat ad carnales amplexus. Numquid laicis non sufficit vna, nisi fortè discipuli maligni Mahomed, cuius farinæ totus es, tu quoq; , quia presbyter es, sine vxore esse non debes, secundum tuas assertiones.

Hæc ex responsione Humberti, qui ne Græcis quidem conjugia permittere voluit, in specimen adlata sunto. Nemo autem, nisi stupidus sit, non videt, Humbertũ nec quæ Nicetas scripsisset, nec quæ ipse è veteribus græcis monumentis adfert, intellexisse. Ex Epiphanio conatur adstruere, Nicolai hæresin fuisse, quòd adsereret, non modò laicos, sed etiam sacrorum ministros vxoribus vti posse. Malumus id inscitiæ imputare, quàm malitiæ. Quæ enim de Nicolao Epiphanius tradidit, nos suo suprà loco plenè descripsimus; inter quæ nihil tale quisquam deprehender. E capite decimoseptimo libri sexti Constitutionum Apostolicarum sub nomine Clementis editarum adduxerat Nicetas locum à nobis suprà quoq; descriptum; quem quam miserè & insulsè verterit Humbertus, vel cæco appareat. Tribuit Clementi illi & Græcis, quasi doceant, Non licere episcopis, presbyteris, diaconis post ordinationem esse innuptis. Nihil tale Clemens, nihil Græci. Nicetas ipse presbyter erat, & nihilominus monachus: vrget etiam in suo libello auctoritatem sextæ siue quinisextæ synodi, quã episcopis cœlibatum iniungere, presbyteris verò & diaconis, si cœlibes perseuerare nolint, vt ante initiationem contrahant, præcipere palam est, & ipsissimis verbis prolatis satis superq; pridem demonstratum. Humber-

pag 196.
pag.455.
pag. 449.

bertum itaq; nec aduersarij mentem, contra quem scriberet, nec auctorum græcorum testimonia, quæ proferret, intellexisse certum est. Minùs itaque mirum, cum pro suâ sententiâ canonem Nicænæ synodi de συνεισάκτοις allegare. Adducit deinde Sîricij, Innocentij & Leonis Romanorum pontificum leges, quas à Græcis iniquas iudicari & in synodo quinisextâ reiectas fuisse non debuerat ignorare. Tandem in ecclesiam græcam his verbis debacchatur: *Illa ecclesia, quam Arius corrupit, Macedonius prostituit, quæ genimina viperarum, id est, Nestorium, Eutychen, Monothelitas* & *Theopaschitas & reliquas hæreticorum pestes peperit & aluit; adhuc à Nicolai hæresiarchæ amplexibus abstrahi non potuit.* Et in Nicetam: *Tu verò miserrime Niceta, donec resipiscas, sis anathema ab omni Christi ecclesiâ, cum omnibus, qui tibi acquiescunt in tam peruersâ doctrinâ.* Qui hæc scripta tanti æstimauerit, vt inspicere velit ipse, in fine vndecimi tomi annalium Baronianorum ea inueniet.

Quantâ pietate fuerit Leo nonus, quem tantopere extollunt, vt Sancti etiam titulum tribuant, ex eo licet coniecturam capere, quòd primus Romanorum pontificum (nisi fortè Iohannem XII, de quo galeato & loricato superiùs audiebamus, exemplo præiuisse dixerint) exercitum in aciem contra hostes suos, qui Normanni tunc erant, eduxerit. Infelicissimus exitus argumentum fuit nouitatis absurdæ & peruersæ, à Deo improbatæ. Rem totam Hermanni Contracti verbis, qui quum ea vidisset & descripsisset, proximo anno è viuis excessit, apponemus. Leo quum conciliandæ pacis ergo inter Henricum imperatorem & Andream Hungariæ regem in Germaniam venisset, Natalem Domini an-

pag 514 & seqq.

no cIↄ I III vnà cum Imperatore VVormatiæ egit. Et *quum de Normannorum violentijs & iniurijs, qui res sancti Petri se inuito tenebant, multa conquestus esset, ad hos inde repellendos Imperator ei auxilia delegauit.* Leonem itaq; *sequuti sunt plurimi Teutonicorum, partim iussu dominorum, partim quæstu adducti, multi etiam scelerati & proterui, diuersisq; ob noxias patria pulsi. Quos ille omnes tum consueta misericordiæ nimiæ compassione, tum etiam quia opera eorum ad imminens videbatur bellum indigere, clementer & gratanter suscipiebat.* Quum Romam rediisset, *habita post pascha synodo, contra Normannos, vt proposuerat, exercitum mouit: quumq; illi pacem petentes, subiectionem seruitiumq; ipsi promitterent, & quæ prius iniustè sibi vsurpantes inuaserant, eius beneficio gratiaq; retinere velle se dicerent; idq; papa abnegans vi & iniuria raptas res sancti Petri reposceret, eosq; perperam peruaso cedere loco iuberet: illi quia numero longè præstabant, quasi rem impossibilem sibi propositam refutantes, se potiùs bello obuiam ituros, armisq; acquisitam patriam armis defensuros, vel morte occubituros denuntiant. Sicq; XIV Kal. Iul. validâ pugnâ confligentes, primâ acie à Teutonicis penè victi sunt, sed succenturiatis copijs ex insidijs nostros circumuenientes, Italis citiùs terga vertentibus, Teutonicis maxima ex parte sed non multè occumbentibus, occulto Dei iudicio (siue quia tantum sacerdotem spiritalis potiùs, quàm pro caducis rebus carnalis pugna decebat; siue quòd nefarios homines quàm multos ad se ob impunitatem scelerum, vel quæstum auarum confluentes, contra itidem scelestos expugnandos secum ducebat, siue diuinâ iustitiâ alias, quas ipsa nouit, ob caussas nostros plectente) quamuis nimis cruentam hostes adepti sunt victoriam: ipseq; Dominus papa in quodam ab eis castello obsessus, quum expugnata iam iamq; munitione, necessitate coactus, communionem eis prius interdictam reddidisset, acceptus ab eis, Beneuentum cum honore tamen reductus est,*

ib. ¶

ibiq; tempore aliquanto detentus, nec redire permissus. Hæc Hermannus Contractus, fato suo vicinus, *omnes tunc temporis viros sapientia & virtutibus praecellens*, vt in Supplemento scribit Bertoldus presbyter Constantiensis.

Quid alter etiam æui huius vir eximius de facto Leonis senserit, Petrus Damiani videlicet, adijciamus. *Quũ frequenter*, ait Baronius, *audiret episcopos aliquot in Gallijs atq; Germanijs galeatos ac loricatos ad bella procedere, facinus execratus scripsit epistolam ad Firminum episcopum, quã deplorans mundi huius mala, præcipuè verò discordias oboriri inter imperatores atque pontifices, sic vult munera eorum esse distincta, vt nec imperatores attingant quæ sunt sacerdotum, nec sacerdotes quæ sunt imperatorum, vt bella tractare & alia id genus.* Sed præstat ipsum auctorem loquentem audire. *Quum inter cætera*, inquit, *mala, quæ nostris temporibus emergunt, ipsas quoq; ecclesias violenti homines insolenter opprimant, ac prædia vel qualibet bona sacri iuris inuadant; nonnullos mouet, vtrum ecclesiarum rectores expetere vindictam debeant, vt pro malis mala, more secularium reddant. Nam plerią;, mox vt eis infertur vis iniuriæ, ad indicenda protinus bella prosiliunt, armatorum cuneos instruunt, sicq; hostes suos, acriùs fortè quam læsi fuerant, vlciscuntur. Quod mihi planè videtur absurdum.— Vita planè, quam Saluator noster gessit in carne, non minùs quã prædicatio euangelij, nobis est proposita tenendæ linea disciplinæ. Sicut ergo ipse cuncta mundi furentis obstacula nõ per districti examinis vltionem, sed per inuictã superauit inconcussæ patientiæ maiestatem; ita docet mundi rabiem potius æquanimiter ferri, quàm vel arma corripere, vel lædentis læsionibus respondere: præsertim quum inter regnum & sacerdotium propria cuiusq; distinguantur officia; vt & rex armis vtatur seculi, & sacerdos accingatur gladio spiritali, qui est verbum Dei. De seculi nempe principe Paulus dicit, Non sine causa gladium portat,*

Anno 1063, num. 10.

Rom. 13, 4.

tat, Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. O-
1 Chro. 26 *zias rex, qui sacerdotale vsurpat officium, leprâ perfunditur; ipse si sacerdos arma corripit, quod vtique laicorum est, quid meretur? Ad hæc si quis obijciat, Leonem bellicis vsibus se frequenter implicuisse pontificem; nihilominus verum esse dico, quod sentio: quoniam nec Petrus ob hoc Apostolicum obtinet principatum, quia negauit; nec Dauid idcirco prophetiæ meretur oraculum, quia thorum alieni viri inuasit; quum mala vel bona non pro meritis considerentur habentium, sed ex proprijs debeant qualitatibus iudicari. Numquid hoc legitur vel egisse vel literis docuisse Gregorius, qui tot rapinas ac violentias à Longobardorum feritate est perpessus? Num Ambrosius bellum Arianis, se suamque ecclesiam crudeliter infestantibus intulit? Numquid in arma sanctorum quispiam traditur insurrexisse pontificum? Caussas igitur ecclesiastici cuiuscumque negocij, leges dirimant fori, vel sacerdotalis edicta concilij: ne quod gerendum est in tribunalibus iudicum, vel ex sententiâ debet prodire pontificum, in nostrum vertatur opprobrium congressione bellorum.*

An. 1053, num. 14. Hoc iudicium & censura Petri Damiani; *cui catholica dogmata*, ait Baronius, *penitus aduersantur, quibus hæresis errore notantur omnes, qui ab ecclesiâ Romanâ, cathedrâ Petri, à duobus alterum gladium auferunt, nec nisi spiritualem concedunt.*
An. 1049. num. 12. Sic bonus ille Petrus, qui aliàs Baronio *magnum sidus ecclesiæ*, & *cuius* iuxta eumdem Baronium *sermo à Romanis pon-*
An. 1057, num. 14. *tificibus probè auditus susceptusque, & vti diuinum oraculum obseruandus est propositus*, cuius item *tanta æstimatio in ecclesiâ Dei*
An. 1063, num. 3. *erat, vt quæ ipse facienda moneret, tamquam oracula diuina pij quique perciperent*; nunc idem ille Petrus, quia pontifici regiam potestatem & ius gerendi belli non concedit, hæreseos notâ inustus abit. Additur etiam hoc: *Errore*
Ann. 1053, num. 17. *lapsus conuincitur Petrus (excusare eum nec debemus nec possumus:*

nem-

nempe qui pontifici omnia non tribuit, excusari nec debet, nec potest) *quem communi catholicæ totius ecclesiæ conuentu constat esse damnatum.* Eia verò! Ergo quòd pontifici ius gerendi belli competat, VBIQVE, SEMPER ET AB OMNIBVS creditum fuisse demonstret. Videtur tamen inuidiam facti lenire velle. *Leo ipse, de quo agimus,* inquit, *licet sit comitatus exercitum, seorsim tamen in loco munito, in quo postea obsessus est, mansit.* Id verò pro lubitu fingit. Comitatus autem est? quomodo? an vt qui delicias belli inspicere cuperet, an vt qui cum summo imperio esset? Armatus fortè manus ipse non conseruit: sed nec hoc reges, qui bella gerunt, quin nec belli duces semper faciunt. Interfuisse & præfuisse bello, vt supremum principem, certum est. *Contra Normannos exercitum mouit,* ait Contractus, vt ex ipso paullò antè audiuimus. Lambertus: *Leo papa profectus contra Normannos contulit cum eis prope Beneuentum signa.* Marianus: *Leo papa exercitum ducens per Apuliam contra Normannos, infinita vtrobiq; cæde peractâ, sine victoriâ redit.* Leo Ostiensis: *Apuliam cum Normannis Leo papa dimicaturus ingreditur.* Cunradus Vrspergensis: *Post hæc Apostolicus Romam rediit, multis cum diuersarum prouinciarum militibus, imperiali præceptione & amicorum subuentione comitantibus; & post pascha exercitum ducens in Apuliam contra Normannos, illius terræ quondam aduenas, sed tunc possessionum Apostolicarum inuasores & Romani imperij hostes pugnauit, & infinitâ vtrobiq; cæde peractâ papa cum paucis fugiens, absq; victoria regreditur.*

num. 15.

lib. 2, c. 86.

Addit Lambertus, *Cunctos dies, quibus superuixit tantæ calamitati, in luctu & mœrore egit.* Superuixit autem annum non integrum: quippe pugnauit infeliciter anno ClↃ LIII, IV Kal. Iulias; obijt anno sequente, XVI Kalen. Maias.

Maias, vt est apud Hermannum Contractum, qui Leonis obitu chronicon suum finit, ipse etiam inde post paucos dies defunctus. Vacauit sedes menses vndecim & dies viginti quatuor, à Benedicto illo pristino inuasore, si Bennoni credimus, denuò vexata. Interea Hildebrandus à Romanis ad imperatorem missus est, à quo Gebhardum, Eichstadensem episcopum, cui Victori secundo nomen fuit, impetrauit.

Redijt autem Victor post annum in Germaniam, ab imperatore inuitatus: & imperator ipse morbo correptus, præsente pontifice, viuendi finem fecit, anno CIↃ LVI, III Nonas Octobris, vt legere est apud Marianum. Qui sub idem tempus varias prouincias obitu suorum principum, caritate annonæ, fame alijsq; calamitatibus adflictas fuisse commemorat. Hic quærit Baronius, *Quidnam Henricus imperator peccauerit, vt in eum Dei vindicta sæuierit*? Respondet: *Intercessit inprimis caussa illa, quòd electionem sibi Romanorum pontificum arrogasset, & episcoporum iudicia sibi sumsisset. Nam & paullò antè Gebhardum Ratisbonensem episcopum reum majestatis detrusit in carcerem.* Ita hic etiam imperator obsequio & cultu pontificis & sacerdotum Baronio non satisfacit, etiamsi eò se vsq; demiserit, vt *numquam insignia regalia sibi præsumserit imponere, nisi clam per confessionis ac pœnitentiæ, verberum insuper satisfactionem, licentiam à quolibet sacerdotum suppliciter mereretur*; quemadmodum è vitâ Annonis archiepiscopi Coloniensis à Reginardo descriptâ ipse memorat Baronius, subijciens ex eodem scriptore eius rei exemplum huiusmodi. *Tempore quodam magnâ imminente festiuitate, quum pontifices, duces, comites & cuiuscumq; alius dignitatis & ordinis viri regiam vndiq; properarent ad curiam, quum & i-*

An. 1056, num. 2.

num. 7.

num. 8.

& ipsum mos & honor impositus trabeatum exigeret procedere, non inscius sanctitatis & vitæ probatissimi inter præsules Annonis, vt suæ consuetudinis seruaret institutum, supplex & pœnitens eum cepit adire. Mox sacer antistes auctoritate plenus tali in negocio imperialem paruipendens magnificentiam, sicut parcere solitus erat inopi & pauperi, sic opportunitatem adeptus misericors sine misericordia sæuire cepit in principem. Nam vehementissimis eum inuadens correctionibus quidquid animo pro iustitiâ concitato se obtulit, liberè & constanter effabatur; illumq́; DVRISSIMIS PLAGIS ADFLICTVM non aliter eâ die coronatum incedere consensit, quàm priùs manibus suis triginta tres argenti libras in pauperes expendisset. Hæc, ait Baronius, *ipse* Reginardus *de Henrico imperatore, acquiescente pœnam verberum accipere imperio sacerdotum.* Quid sibi non arroget, quid non perpetret sacrificus siue presbyter à confessionibus, agni nomen & arietis cornua gerens, cui imperatoris ad eum modum tractandi concessa fuerit potestas?

Interim, si Baronium auscultamus, quia episcopum rebellem castigauit Henricus imperator, & flagitiosis pontificibus remotis meliores, ipsisquoq; Romanis id flagitantibus, sufficere conatus est, sacerdotalis ordinis & pontificis majestatem non satis comiter habuit, & propterea in eum Dei vindicta sæuijt. Sic Theodosius junior imperator, qui, teste Baronio, *eximio semper refulgens religionis exemplo & vitæ moribus integerrimis pollens, superiores omnes Christianos principes videri poterat superasse*; quia tamen aliquando *celebrandæ synodo œcumenicæ, qui illi in omnibus præsit, episcopum deligit, quod quidem Romani esse pontificis*, nec vllius alterius, sciscit Baronius; ideo *Deo vindice, vbi talem sibi Theodosius pontificiam auctoritatem arripuit, imperio priuatur,*

Anno 450. num. 11.

Anno 449. num. 17.

tur,

tur, anno sequente ex hac vita sublatus. Contrà verò de regibus Hispaniæ Arianis, pontifici nescio quid gratificantibus, scribit: *Hinc fortasse accidit, vt Deus eisdem regibus dederit & stabilire regnum, & ad multa secula propagare. Nullus enim vmquam absq; amplissimâ remuneratione persolutum inuenies, quicquid aliquando impensum est honoris & reuerentiæ Apostolicæ sedi.* Et de Theodorico, Gothorum in Italiâ rege: *Quàm euidenter manu tangere quisq; poterit, qua & tu ipse probè conspicis lector, cuncta bene cessisse Theodorico, dum licet Arianus, nihil voluit imminutum iurium Romani pontificis.*

Anno 447. num. 8

An. 504. num. 2.

Rursus Otho magnus, imperator, omnium scriptorum & vniuersi orbis testimonio, summæ virtutis & pietatis, quia sceleratissimum pontificem ipsissimumq; diaboli mancipium Iohannem XII, quemadmodum suprà expositum est, remouerat; ideo iuxta Abrahamum Bzouium, simium Baronij, *decimo anno post violata ecclesiastica libertatis pœnas dedit, subitaneo morbo in Saxonia interceptus*, quin in posteris quoq; suis Dei vindictam expertus. Ecce ad diuinam gratiam & remunerationem impetrandam & ad vindictam euitandam non prodest principibus Dei timor, si cuicui pontifici quaquâ ratione se opponant; nec obest infidelitas & impietas in ipsum mundi Seruatorem, modò cuiuis pontifici omnia deferant & concedant. Reliquis itaque, quas Papistæ in ecclesiam inuexere nouitatibus hanc quoq; annumeremus. Quòd crimen sit maius & atrocius & præsentiori vindictæ obnoxium, quemcumque Romanum papam quouis modo offendere, quàm articulos fidei & ipsam Filij Dei diuinitatem abnegare.

in R. pont. cap. 1.

Victor secundus anno tertio pontificatus sui mortuus

tur, cui succedens Fredericus, ille videlicet, quem vnà cum alijs duobus legatum Constantinopolin missum fuisse suprà diximus, Stephani noni nomen (decimi notam ei conuenire vult Baronius) sibi sumsit, *crebris synodis*, vt est apud Leonem Ostiensem, *clerum vrbis populumq́ conueniens maximè conjugijs clericorum & sacerdotum, consanguineorumq́ copulationibus tollendis institit.* Idem Petrum Damiani episcopum cardinalem creauit, & Florentiam profecturus *congregatis intra ecclesiam* (iterum verba Leonis) *episcopis & clero populoq́ Romano, sub districtâ nimis inhibitione constituit, vt si, antequam Hildebrandus Romanæ tunc ecclesiæ subdiaconus ab imperatrice* Hagne, Henrici tertij viduâ & Henrici quarti, qui minorennis adhuc erat, matre, *ad quam pro quibusdam reipub. negotijs communi consilio mittebatur, rediret, se mori contingeret; nullus omnino papam eligere auderet, sed vsq́ ad illius reditum sedes Apostolica intacta vacaret, eius demum ordinanda consilio.* Eò vsq; iam tum Hildebrandus rem perduxerat, vt ipsius consilio constituendi pontificis negocium, Imperatori subtractũ, committeretur. His enim in modum actis Florentiam profectus pontifex moritur, mense pontificatus sui septimo, die octauo, anno Domini cIↃ LIIX, IV Kal. April.

l. 6, c. 98.

cap. 101.

Interea Gregorius Lateranensis & Tusculanensis comes (proferimus hæc quoque verbis Leonis) *comperto pontificis Romani obitu, sociato sibi Gerardo Galerense & Romanis potentibus aliquot, noctu cum armatorum turbis ecclesiam vnà peruadunt, & Iohannem Velitrensem episcopum, Mincium posteà cognominatum, papam constituunt, Benedicti* decimi *illi imposito nomine.* Id quum Hildebrandus ab imperatrice reuersus *comperisset, Florentiæ substitit, suisq́ literis Romanorum primates conueniens, vbi eorum percepit adsensum, annitente Godefrido du-*

cap. 102.

lib. 3, c. 12.

ce,

ce, Gerardum Florentinum episcopum mox in Romanum pontificem elegit, atq; vnà cum ipso & duce Romam mense Ianuario venit. Vbi præfatus electus à Romano clero & populo in sede Apostolicâ locatus Nicolai secundi *sortitus est nomen. Qui præuaricatum Romanæ sedis inuasorem,* qui videlicet ab Aprili vsque in sequentis anni Ianuarium eam tenuerat, *cum suis fautoribus omnibus excommunicans, tandem interuentu quorumdam admissum ad communionem apud ecclesiam sanctæ Mariæ, quæ maior à Romanis dicitur, sacerdotali officio priuatum manere constituit.* Lambertus tamen Scafnaburgensis Nicolaum scito Henrici quarti imperatoris pontificem factum esse scribit, his verbis: *Romani principes satisfactionem ad regem mittunt, se scilicet fidem quam patri dixissent, filio quoad possent seruaturos, eoq; animo vacanti Romanæ ecclesiæ pontificem vsq; ad id tempus non subrogasse, eius magis super hoc exspectare sententiam, orantq; sedulo, vt, quem ipse velit, transmittat: nihil eius ordinationi obstare, si quis non per legitimæ electionis ostium, sed aliunde ascendisset in ouile ouium. Rex habitá cum primoribus deliberatione, Gerardum Florentinum episcopum (in quem & Romanorum & Teutonicorum studia consenserant) pontificem designat, Romamq; per Gódefridum marchionem transmittit. Ita Benedicto, qui sine iussu regis & principum sacerdotium vsurpauerat, reprobato, Gerardus, qui & Nicolaus, pontificatum obtinuit.*

Ann. 1059.

Nicolaus secundus non sedit nisi annos duos & menses sex. Interea clero vagis libidinibus immerso nihilominus ille cœlibatum rigorosè vrsit, & sancto legitimoque conjugio turpissimæ labi medicinam adferri nullo modo permisit. Clerum libidinibus immersum fuisse doceo ex epistolâ Petri Damiani ad Nicolaum ipsum, quâ non meros è grege presbyteros, sed summos antistites & episcopos nefarijs amoribus & libidinibus

indul-

indulgere, idque impunè, imò fine metu pœnæ, conqueritur. Verba sunt: *Nuper habens cum nonnullis episcopis ex vestræ maiestatis auctoritate colloquium, sanctis eorum femoribus volui feras apponere: tentaui genitalibus sacerdotum, vt ita loquar, continentiæ fibulas adhibere. Sed quoniam hæc secta est cui vbiq; contradicitur, aliud quidem quodcumq; vestræ constitutionis imperium, sub spe perficiendi, fidenter indicimus; huius autem capituli nudam saltem promissionem, tremulis prolatam labijs, difficiliùs extorquemus. Primò quia fastigium castitatis attingere se posse desperant: deinde quia synodali se plectendos esse sententiâ propter luxuriæ vitium non formidant. Nostris quidem temporibus gemina quodammodo Romanæ ecclesiæ consuetudo seruatur, vt de cæteris quidem ecclesiasticæ disciplinæ studijs, examen (prout dignum est) moueat; de clericorum verò libidine, propter insultationem secularium, dispensatiuè conticescat. Quod certè satis correptione dignum est, ne vnde vulgus omne conqueritur, inde potissimùm à magistris ecclesiæ in judicijs taceatur. Si enim malum hoc esset occultum, fuerat fortassis vtcumq; ferendum. Sed (ah scelus!) omni pudore postposito pestis hæc in tantam prorumpit audaciam, vt per ora populi volitent loca scortantium, nomina concubinarum, socerorum quoq; vocabula simul & socruũ, fratrum deniq; & quorumlibet propinquorum. Et ne quid his assertionibus deesse videatur, testimonio sunt discursio nunciorum, effusio munerum, cachinnantium secreta & loca & colloquia. Postremò verò omnis dubietas tollitur; vteri tumentes, & pueri vagientes. Ergo præ pudore nescio quomodo supprimatur in synodo, quod publicè vociferatur in mundo: vt non modò peccantes (vt dignum est) non notentur infamiâ; sed & hi quoq;, qui vltores esse debuerant, videantur in culpâ. Non hic pudor faciem Phinees sacerdotis operuit, qui nimirum coëuntem cum Madianitide Israelitem coram omni multitudine, in locis genitalibus, arrepto pugio-*

 ne transf-

ne transfodit. Porrò autem nos contra diuina mandata personarum acceptores, in minoribus quidem sacerdotibus luxuria inquinamenta persequimur: in episcopis autem, quod nimis absurdum est, per silentij tolerantiam veneramur. Inde pontifici exemplum Heli licentiam peccandi filijs suis permissam luentis, ob oculos ponit, & in sacerdotes luxuriantes & scortantes acriter inuectus, *Quoniam ego*, inquit, *summum ecclesiæ vniuersalis antistitem vel leuiter sugillare non audeo; ipsum, qui peccat, breuiter alloquor: Cur ô sacerdos, qui sacrum dare, hoc est, sacrificium Deo debes offerre; temetipsum priùs maligno spiritui non vereris victimā immolare? Fornicans enim à membris Christi abscinderis, meretricis corpus efficeris, Apostolo teste, qui ait, Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur: & item, Tollam membra Christi, & faciam membra meretricis? — Enimverò quum Dominus dicat, Nolite sanctum dare canibus; quod de te judicium erit, qui corpus tuum (quod vtiq; sanctum est per consecrationis accessum) non canibus sed lupanaribus tradis; & quum omnes ecclesiasticos ordines in te vno habeas metuendá mole congestos, omnes proculdubio fœdas, dum te prostibuli permixtione commaculas. Polluis itaq; in te ostiarium, lectorem, exorcistam, omnesq; deinceps sacros ordines, pro quibus omnibus in districto Dei judicio redditurus es rationem. Ad impositionem manus tuæ descendit Spiritus sanctus; & tu eam adhibes genitalibus meretricum. Lingua tua obsequitur Deus; & tu non vereris obtemperare dæmonibus. Porrò qui in ecclesiasticá cerneris dignitate conspicuus, non te erubescis immergere fornicibus scortatorum. Et qui prædicator constitutus es castitatis, non te pudet seruum esse libidinis. Veniet, veniet profectò dies, imò nox, quando libido ista tua conuertetur in picem, quá se perpetuus ignis in tuis visceribus inexstinguibiliter nutriat, & medullas tuas simul & ossa indefectiuá conflagratione depascat.* Tandem Nicolaum ponti-

pontificem ad coercendum & castigandum exstimulans, *Noli*, inquit, *connivendo & dissimulando grassanti luxuriæ frena laxare. Serpit enim hic morbus, vt cancer; & viroja propago ad infinita porrigitur, nisi euangelicâ falce, quod malè pullulat, amputetur. Absit igitur vt sanctum cor vestrum segnis Heli torpor emolliat, sed potius ad sceleris vltionem ingenui Phinees zelus accendat.*

Alterum, nempe clero, etiamsi vagis libidinibus passim infamaretur, conjugium nihilominus, quod vnicum malo remedium esse potuisset, interdictum & ademtum fuisse patet ex eiusdem Petri Damiani ad Hildebrandum tunc archidiaconum, posteà papam epistolâ, quâ narrat & exponit, quomodo legatus à Nicolao pontifice ad Mediolanenses vnà cum Anselmo Lucense episcopo missus, vt Simoniacorum & Nicolaitarum, quos ita vocabant, hæreses ejurarent, effecerit. *Erat*, inquit, *inter clerum & populum propter duas hæreses, Simoniacam videlicet & Nicolaitarum satis turbulenta seditio. Nicolaitæ autem dicuntur clerici, qui contra castitatis ecclesiasticæ regulam fœminis admiscentur. Qui planè tunc fornicatores sunt, quum fœdi commercij copulas ineunt; tunc Nicolaitæ jure vocantur, quum hanc letiferam pestem velut ex auctoritate defendunt.* Quamuis autem murmur in populo exoriretur, *non debere Ambrosianam ecclesiam Romanis legibus subjacere, nullamq́ judicandi vel disponendi vim Romano pontifici in illâ sede competere*: Petrus tamen dulci alloquio & fucatis verbis, vt se subijciant persuadet; imò à Guidone archiepiscopo rescriptum elicit, in quo inter cætera continentur etiam ista: *Nicolaitarum quoq́ hæresin nihilominùs*, quàm Simonaicam scilicet, (in quam nunc nos non inquirimus,) *condemnamus, & non modò presbyteros, sed & diaconos & subdia-*

subdiaconos ab vxorum vel concubinarum fædo consortio nostris studijs, in quantum possibilitas nobis fuerit, arcendos esse promisimus. Quin jusjurandum exegit, *quòd ipse archiepiscopus, donec aduiuet, in quantum posset, istas duas, Nicolaitarum videlicet & Simoniacam hæreses omni studio totisq́ viribus sincerè ac fideliter exstirpare contenderet: ita vt nec presbytero, nec diacono, nec subdiacono fæminam cum gradu simul habere permitteret; à conferendis etiam ecclesiasticis sacramentis venalitatis omne commercium funditus prohiberet. Idipsum jusjurandum contra Simoniacos & Nicolaitas permaxima pars populi non modò ciuilis, sed & suburbani, jam dederat. His ita gestis,* inquit, *visum est nobis, vt omnes illi clerici, acceptâ pœnitentiâ, inter Missarum solennia reconciliarentur, ornamenta de manu episcopi recipientes; hoc tamen priùs, quod infrà scriptum est, legentes. Ego Arialdus dictus diaconus de capellâ Mediolanensis archiepiscopi hac scripturâ, quam manu meâ scripsi, profiteor me eam fidem tenere, quam sacrosancta septem concilia Euangelicâ & Apostolicâ auctoritate firmarunt, & quam beatissimi pontifices Romani promulgatâ prædicatione lucidissimæ veritatis, exposuerunt. Anathematizo quoq́ generaliter omnes hæreses, extollentes se aduersus sanctam Catholicam & Apostolicam ecclesiam: specialiter verò ac nominatim Simoniacam hæresim, quæ in ipsam ecclesiam conatur introducere sacrorum ordinum, siue officiorum maledictam venalitatem; deinde Nicolaitarum æquè abominabilem hæresim, quæ impudenter latrat, sacri altaris ministros debere vel posse licenter vti conjugibus, quomodo & laicos. Vnde quia his diebus hæ duæ hæreses, scilicet Simoniacorum & Nicolaitarum grauiùs ecclesiam Dei vexant & impugnant; Simoniacos omnes & Nicolaitas cum dogmatum auctoribus sectatoribusq́ suis æterno anathemate dignos esse pronuntio, jurans per sanctam homousion Trinitatem.* Hæc omnia & alia complura in illâ, quam diximus, Petri

tri Damiani ad Hildebrandum epiſtolâ leguntur.

Apparet autem euidenter, maximo ſiue errore ſiue ſtupore conjugia cum ſtupris confuſa, & clericos matrimonijs ſuis vſos clericis fornicatoribus æquiparatos, atque adeo inter hos & illos nihil diſcriminis obſeruatum fuiſſe: Petrum etiam credidiſſe, quòd Nicolaitarum hæreſis fuerit, *ſacri altaris miniſtros debere vel poſſe vti conjugibus, quemadmodum poſſint Laici.* Id, niſi fallimur, viro bono & ſimplici, græcæque linguæ ignaro perſuaſit Humbertus Syluæ candidæ epiſcopus, qui, vt viſum eſt ſuperiùs, quum græcæ linguæ cognitionem ſibi perperam arrogaſſet, ex Epiphanio malè intellecto eam ſententiam Nicolaitis affinxit. Perſuaſit igitur idipſum ſine dubio viro nimis credulo, quemadmodum alia quoque; verbi gratiâ, prope Puteolos animas humanas teterrimarum auicularum ſpecie è lacu ſulfureo circa ſabbati veſperam emergere, die dominico *hinc inde per montem, velut ſolutas à vinculis, liberè ſpaciari, alas extendere, plumas roſtro pectere, & conceſſo ad tempus refrigerio frui: nec vmquam viſas cibum capere, nec vllo aucupis ingenio capi poſſe. Dilucеſcente autem matutinâ ſecundæ feriæ horâ, ecce magnus*, inquit, *inſtar vulturis coruus poſt præfatas auiculas incipit concauo gutture crocitare; & illæ protinus ſeſe aquis immergentes abſcondunt, nec vltrà inde ſe humanis oculis offerunt, donec adueſperaſcente jam ſabbati die, de ſulfurei ſtagni voragine rurſus emergant.* Quàm hoc certum eſt, tam quoque verum ſententiam Humberto & Petro memoratam Nicolaitis ab Epiphanio tribui. Cæterùm etiamſi Epiphanium vel alios è græcis adire & legere Petrus nequiuerit, potuiſſet tamen latinos, ſi non Tertullianum, ſaltim Auguſtinum conſulere, & quæ Nicolaitarum doctrina

ep. ad Dominic. loricatum.

& turpitudo fuisset, certioribus testibus, quàm Humberto, discere.

Sic etiam Nicolaus ipse secundus in synodo, quam in Lateranensi basilicâ celebrabat, vt libidines cleri coerceret, conjugium non permittebat, quin magis interdicebat, & remedij vicem in hunc modum sciscebat: *Nullus missam audiat presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, aut subintroductam mulierem.* Idem Nicolaus Tusculanos aliosq; vicinorum oppidorũ comites, quos non satis obsequentes haberet, accersitis copijs Normannorum, quibus ante paucos annos bellum intulerat antecessor Leo nonus, adoritur, & imperata facere cogit. Quod *diuinum planè consilium* Baronius prædicat. Quis enim dubitet Apostolos diuino actos spiritu similiter fecisse, gentem aliam aduersus aliam, & quidem Christianas, exciuisse, & in bella, cædes mutuamque perniciem impulisse?

D.A.32,c.5. | Anno 1059 num. 74.

Idipsum de non audiendis concubinariorum missis decretum in synodo itidem quadam Lateranensi repetijt, & epistolæ ad omnes episcopos inseruit successor Anselmus Lucensis, dictus Alexander secundus, auctoritate Hildebrandi (vt est apud Leonem Ostiensem) post tres ab obitu Nicolai menses pontifex creatus, cui tamen nonnulli Cadaloum Parmensem episcopum, sub nomine Honorij secundi, opposuerunt. Verba sunt in epistolâ quam diximus, à Gratiano etiam adducta: *Præter hæc*, quæ de Simoniacis statuta sunt, *præcipiendo mandamus, vt nullus missam audiat presbyteri, quem scit concubinam habere indubitanter, vel subintroductam mulierem. Vnde etiam sancta synodus* Constantiniana siue Lateranensis *hoc capitulum sub excommunicatione statuit, dicens: Quicumq; sacerdos, diaco-*

Lib. 3, c. 20. | d.A. 32, c. 6.

diaconus, subdiaconus post constitutum beatæ memoriæ prædecessoris nostri sanctissimi papæ Leonis noni *ac Nicolai* secundi *de castitate clericorum, concubinam palàm duxerit, vel ductam non reliquerit, ex parte omnipotentis Dei & auctoritate beatorum apostolorum Petri & Pauli præcipimus, & omnino interdicimus, vt missas non cantet, nec euangelium aut epistolam ad missam legat, neq; in presbyterio ad diuina officia cum his, qui præfatæ constitutioni obedientes fuerint, maneat, neq; partem ab ecclesia suscipiat.* Existimarunt libidinem incontinentium presbyterorum citra remedium matrimonij compesci posse, si populus missas eorum audire prohiberetur. Cæterùm consilium euentu caruisse & rem eò tandem deductam fuisse, vt missas aut nullas audire, aut à concubinarijs audire, sacerdotes vel nullos habere vel incontinentes tolerare oportuerit, Iohannes Gerson testatur, & nos ipsissima viri verba alibi produximus.

pag. 98

Similem medicinam, quin aliquo etiam modo acriorem, Mediolanensi ecclesiæ, (ad quam sub Nicolao secundo legatum Petrum Damiani, quantumuis laborauerit, nondum tamen rem confecisse vel planè stabiliuisse apparet,) alij sub hoc Alexandro secundo legati, Iohannes Syluæ candidæ episcopus & Iohannes presbyter, vterque cardinalis, adhibuerunt. Sanxerunt videlicet, quæ ex Baronio, decreta eorum ecclesiæ Mediolanensi præscripta recitante, adscribimus. *Presbyter, diaconus aut subdiaconus fœminam ad fornicandum palàm retinens,* (de conjugatis sine dubio loquuntur) *donec in culpâ manserit, nec officium faciat, nec ecclesiæ beneficium habeat. Qui verò non retinet,* qui conjugio sese abdjcat, *& euentu* (casu) *ex humana conditione* (imbecillitate) *ceciderit,* id est, scortatus fuerit; *postquam manifestum veraciter fuerit, suspendatur ab officio*

An. 1067, num. 5

ab officio tantùm, donec per pœnitentiam satisfecerit. Grauiore, vt patet, pœnâ conjugatos afficiunt, quàm scortatores. Sed pergant: *Statuimus insuper neminem prædictorum graduum clericum ex suspicione damnari, ita vt nec officio careat nec beneficio, nisi ipse fortè confessus, vel per idoneos testes veraciter sit conuictus.* Scortatores raró crimen ipsi confitentur; nec per idoneos testes conuinci semper possunt: immunes itaque sæpenumero à pœnâ: conjuges, vtpote manifesti, semper obnoxij. *Ne autem lædendi eos aliqua occasio pro relictis fœminis eorum fiat, statuimus vt cum illis in vnâ domo non maneant nec manducent, nec bibant, nec sine tribus vel duobus idoneis testibus simul loquantur: & hæc seruantes nullam pro eis calumniam patiantur: ipsi verò juxta ecclesias, si fieri potest, habitare cogantur. Qualiter verò quisq; eorum pro ordinum inæqualitate, vel culpæ varietate officium ac beneficium perdat, ideo scribimus, quia cuncta ecclesiastica officia in statu sui dignitate consistere volumus, & nullum clericorum pro cuiusquam peccati culpâ, vel officij sui aliquâ in Deum offensâ, in judicio laicorum amodò esse permittimus, sed modis omnibus in perpetuum prohibemus. Si quis autem cuiusq; ordinis, præscriptorum graduum clericos in potestate suâ*, ditione vel territorio suo *habet, quum primum sciuerit in veritate, aliquem ex eis vel fœminam, sicut dictum est, retinere, vel in fornicationis crimen casu cecidisse; statim per se vel per suum nuntium hoc studeat indicare Archiepiscopo, & huius ecclesiæ Ordinarijs, quibus cura ista commissa fuerit. Si ipse, aut ipsi, illi admodum scilicet in culpâ obdurato vel accidentaliter lapso interdixerint, vt dignum est, officium, ipse laicus postmodum interdicat obdurato tantum officium. Si verò Archiepiscopus, vel sui Ordinarij, postquam audierint, hoc neglexerint, ipse laicus, quicumq; sit, ex tunc in suâ potestate*, siue in territorio suo, *nec officium facere, nec beneficium alicui ex illis per-*

lis permittat tenere, donec culpam deserat, & dignè Domino per pœnitentiam satisfaciat. Præcipimus, vt illud beneficium, quod cuiquam clericorum aufertur, nullus laicus in suum vsum, vel lucrum accipiat, nec alicui suorum tribuat, sed ad ipsius ecclesiæ, vel ministrantium illi opus & vtilitatem seruetur aut expendatur, donec vel ipse, si dignus fuerit, reconcilietur, vel alter loco eius constituatur.

Quantopere pontifex & pontificis nomine legati aduersus sacrorum ministros cùm conjugatos tum scortatores exarserint, adeo vt etiam in eos laicis potestatem concesserint, vnde aliàs abhorrere & rem nefandam dicere solent; ex istis perspicuum est: id quoque, iniquiores conjugatis fuisse, quàm scortatoribus. Hos vocant *accidentaliter lapsos*; illos verò *obduratos*, qualis scilicet tempore Stephani noni presbyter ille Romanus, cujus in epistolâ ad Cunibertum Taurinensem meminit Petrus Damiani, *qui nec fœminam* vxorem suam *vllo modo quiescebat abijcere, nec vnquam poterat hæc statuta nisi vana prorsus & friuola judicare.* In obduratos itaque, quos vocant, siue conjugatos plus juris laicis concedunt, quàm in scortatores. Cæterùm qui conjugatos tantopere exosos habuere, in caussâ fuerunt, vt sacra à fornicatoribus & flagitiosis, seueritate legum & edictorum, quæ tamen paullatim exoleuit, nequicquam obstante, passim tractarentur.

Gomorrhæus à Petro Damiani scriptus, cuius antè facta mentio, flagitia clericorum ætatis hujus detexit. Quæ quum ad posteros diuulgari nollet Alexander secundus, librum inuito & indignante auctore, suppressit. Caussam reddit Baronius, quòd *absque verborum obscœnitate obscœnitates tantæ* non fuerint tractatæ: quod tamen fal-

pag. 541.

An. 1049. num. 17.

falsum esse arguit Leonis noni testimonium, qui *honesto stylo* editum fuisse agnoscit. Sed ipsa Baronij, vt supra polliciti sumus, verba hîc apponemus. Vt ad Petri librum, *inquit*, Gomorrhæum inscriptum redeamus, etsi visus sit à Leone Papâ laudari: tamen quòd absque verborum obscœnitate obscœnitates illæ tantæ pertractari haud adeò potuerint, quin legentium aures castas offenderent, vt reuera offendunt; Alexander Papa secundus callidâ arte illum ab eo surripuit, suoque inclusit scrinio. Sed questus est de his tunc Petrus literis scriptis ad duos Cardinales, nempe Hildebrandum & Stephanum. Quæ habentur in codice basilicæ sancti Petri, incipiuntq́;, *Querelam omnipotenti Deo, & vobis, qui estis membra eius, depono de domino nostro Papa, qui cor meum tam acerbo mœrore conturbat, & grandæui iam senis animam ad amaritudinem prouocat. Tulit enim librum nostrum, quem videlicet de paupertatulæ inopis ingenioli cum magno labore decerpseram, & velut vnicum filium vlnis vterinæ dulcedinis amplectebar. Et hunc qualiter tulerit, operæ pretium est agnoscatis. Sciebat enim hoc se à me aliter impetrare non posse: domno abbati sancti Saluatoris me præsente tradidit, præcipiens vt transcriberet. Nocte verò, me nesciente, tulit, suisq́; scriniis infarciuit. Et reuera est munditiæ sacerdotalis indicium, imò Papalis hoc puritatis est argumentum.* Ex quibus sanè verbis, licet quisnam liber ille fuerit, minimè exprimat; Gomorrhæum librum illum significare voluisse non dubitamus, cuius turpitudine offensus Papa, voluerit eum ita surripiendo, nec reddendo delere. Pergit autem de eodem Pontifice dicere: *Ex his tamen expostulatur, arridet, caputq́; meum tamquam oleo, iocosæ vrbanitatis suauitate demulcet, &c.* At de his hactenus.

In ipsum autem Alexandrum Petrus epistolâ quadam satis acriter inuehitur, & sibi cognita innuit, quæ diuulgata infamiam Alexandro sint adlatura. *Hoccine, inquit, mihi, Venerabilis pater, meritum reddidisti, quòd caussæ tuæ perorator in sanctorum pontificum concilijs toties exstiti; quòd in legationis tuæ curis atq; negotijs frequenter in secularium laicorumq́;*

rumq́; conuentu quasi quidam causidicus declamaui? Haeccine, inquam, mihi munera redhibentur, quod in hostes tuos, Cadaloum antipapam & adseclas, *violenter inuectus, eos mordacissimè loquendo & scribendo destruxi, teq́; per multimoda scriptionis articulos extuli, tuamq́; memoriam & egregiæ laudis quantum in me fuit, etiam apud posteros propagaui? Quid itaq; fecerim, quidue pertulerim examinis vestri censura discutias; vt coactus dignâ querelâ compellar effluere, quod adhuc silentio supprimens vix possum vlteriùs occultare. Hoc enim nec dum Roma me referentem vel scribentem cognouit, necdum alijs per me res ista, quæ sanctitatis vestræ famam laceraret, innotuit. Agat ergo qui læsit, sicut dignum est, pœnitentiam, vt is qui læsus est, non compellatur dignam exaggerare querelam.*

Grandi auctoritate sub aliquot pontificibus Hildebrandum hactenus fuisse in comperto est; eamque indies non imminutam sed auctam potiùs esse Petri Damiani nos docent versiculi, quos sub Alexandro & de Alexandro Hildebrandoque factos esse agnoscit Baronius; nempe *Papam rite colo, sed te prostratus adoro:*

An. 1061, num. 14.

Tu facis hunc dominum, te facit ipse deum, id est, tu quidem Alexandrum papam constituisti, ipse verò à tuo nutu & arbitrio, tamquam dei, pendet. Item,

Viuere vis Romæ, clarâ depromito voce:

Plus domino papæ, quàm domno pareo papæ, id est, fateri te oportebit magis parendum esse Hildebrando, qui est dominus papæ, quàm ipsi papæ. Alijs versibus eum *cuncta domare, & multos eum tremere* indicat. In epistolâ, cuius inscriptio *Patri & filio, Papæ & Archidiacono*, de Hildebrando in hunc modum loquitur: *Sanctum satanam meum humiliter obsecro, vt non aduersum me tantopere sæuiat; nec eius veneranda superbia tam longis me verberibus atterat.*

Bene-

Bennoni quidem, quippe Hildebrandi aduersario, fides simpliciter haberi fortè nequit: sed nec simpliciter derogari. Scribit enim res sui temporis, & hominibus sui temporis, à quibus se, si omnia adfectui indulgens fingeret, è vestigio mendacij conuictum iri, non poterat ignorare. Addit præterea circumstantias satis accuratè, vt sic quoque narrationis fides firmetur. Ille igitur Alexandrum sub imperio Hildebrandi admodum duro vixisse, quin aliquando colaphis cæsum esse, nec de reditibus Romanæ ecclesiæ plus, quàm parcâ manu Hildebrandus admetiretur, percepisse scribit. Quare non abs re Hildebrandum dominum Papæ à Petro Damiani appellatum fuisse intelligimus. Tandem *Alexandro sub miserabili jugo Hildebrandi* (verba sunt Bennonis) *quodam vespere defuncto, eadem horâ Hildebrandus à suis militibus sine adsensu cleri & populi est inthronizatus, timens ne alius per moram eligeretur. In cuius electione nullus cardinalium subscripsit. Ad quem quum veniret abbas Casinensis*, Desiderius videlicet, qui post obitum Hildebrandi pontificatum & nomen Victoris tertij obtinuit, *ait ipse Hildebrandus; Frater, nimium tardasti. Respondit abbas: Et tu Hildebrande nimium festinasti, qui nondum sepulto domino tuo papa sedem Apostolicam contra canones vsurpasti.* Vitâ functus est Alexander secundus anno cIↃ LXXIII, X Kal. Majas, postquam sedisset annos vndecim, menses sex & dies viginti duos. Eodem die pontificem factum esse Hildebrandum, dictum Gregorium septimum, non potest Baronius negare: quin juxta ipsum *errare penitus conuincuntur, qui post triduum ab obitu Alexandri Gregorium electum adserunt, quum certum sit electum fuisse dictâ die vigesimâ secundâ mensis Aprilis.* Testimonium liberæ electionis, quod jactat Baronius

An. 1073, num. 25.

ronius

ronius, Hildebrando, quà fuit cùm vafritie tum potentiâ, post rem peractam siue dolo conficere siue metu extorquere, procliue. Quis enim cardinalium aut clericorum ei, qui hactenus dominus papæ fuisset & omnia in potestate haberet, resistere vel aliquid negare auderet?

Hic ille est Hildebrandus siue Gregorius septimus, qui sub prætextu sanctissimæ religionis, Apostolicæ auctoritatis & sub nomine mitissimi & humilimi Petri pontificiæ ambitioni, superbiæ & tyrannidi fastigium imposuit; qui suo suæque sedis arbitrio regna & imperia, regumque & imperatorum sceptra & coronas subjecit; qui subditos à juratâ principibus fide absoluit; qui nationes sibi vectigales esse voluit; qui totius mundi dominatum affectauit; qui denique *sese opposuit & extulit supra quicquid dicitur Deus aut numen, adeo, vt in templo Dei*, siue in ecclesiâ, quæ est domus Dei, *sederet, præ se ferens, se esse Deum*. Ad hæc euincenda non opus est alijs argumentis, quàm ipsius cùm doctrinâ, tum factis. Doctrina continetur Dictatibus, quos vocant, Papæ, qui in regesto epistolarum ipsius Hildebrandi leguntur, & inde repeti in Annalibus à Baronio inserti sunt. Nonnullos ex ijs hîc recensebimus.

2. Thess. 2. 4

l. 2. ep. 55. An. 1076. num. 31.

Quòd Romana ecclesia à solo Domino sit fundata.

Quòd solus Romanus pontifex jure dicatur Vniuersalis.

Quòd ille solus possit deponere episcopos, vel reconciliare.

Quod cum excommunicatis ab illo, inter cætera, nec in eadem domo debemus manere.

Quod solus possit vti Imperialibus insignijs.

Quòd solius Papæ pedes omnes Principes deosculentur.

Quòd illius solius nomen in ecclesijs recitetur.

Quòd vnicum est nomen in mundo, Papæ videlicet.
Quòd illi liceat Imperatores deponere.
Quòd nulla synodus, absque præcepto eius, debet generalis vocari.
Quòd nullum capitulum, nullusque liber canonicus habeatur, absque illius auctoritate.
Quòd sententia illius à nullo debeat retractari, & ipse omnium solus retractare possit.
Quòd à nemine ipse judicari debeat.
Quòd Romana ecclesia nùmquam errauit, nec in perpetuum, Scripturâ testante, errabit.
Quòd Romanus pontifex, si canonicè fuerit ordinatus, meritis B. Petri indubitanter efficitur sanctus.
Quòd Catholicus non habeatur, qui non concordat Romanæ ecclesiæ.
Quòd à fidelitate iniquorum (regum puta & principum) *subiectos potest absoluere.*

Doctrinæ responderunt facta. Philippo Galliæ regi in hunc modum minatur: *In Romanâ synodo à corpore & communione sanctæ ecclesiæ ipsum, & quicumque sibi regalem honorem vel obedientiam exhibuerit, sine dubio sequestrabimus.* Quod comminatus fuit Philippo, id aduersus Henricum quartum imperatorem in rem contulit. Primùm legatos mittit, qui Henrico Goslariæ tunc agenti (annus autem erat CIↃ LXXVI) diem constituant, & Romam ad caussam dicendam euocent. Referemus illa verbis Lamberti Scafnaburgensis, monachi Hersfeldensis, *scriptoris horum temporum*, Baronij ipsius judicio, *accuratissimi & candidi, quem neque priuatus affectus suæ gentis suique principis valuit à veritate dimouere.* Ita enim de Lamberto censet Baronius, vt fides eius Pontificijs suspecta esse non possit. Verba igitur hominis in his & alijs explican-

Lib. 2, ep. 18.

An. 1074, n. 13, & 1076, num. 35.

plicandis adhibebimus. *Aderant*, inquit, *Hildebrandi papæ legati, denunciantes regi, vt secundâ feriâ secundæ hebdomadæ in Quadragesima ad synodum Romæ occurreret, de criminibus, quæ sobijcerētur, caussam dicturus: alioquin sciret se absq. omni procrastinatione eodem die de corpore sanctæ ecclesiæ Apostolico anathemate abscindendum esse. Quæ legatio regem vehementer permouit: statimq. abiectis cum graui contumeliâ legatis, omnes qui in regno suo essent, episcopos & abbates VVormatiæ dominicâ Septuagesimæ conuenire præcepit, tractare cum eis volens ad deponendum Romanum pontificem.* Et sanè *episcopi & abbates amplissimo numero* VVormatiæ congressi eò vsque processere, vt Hildebrandum pontificatu indignum judicarent, legatosque & literas *Romam destinarent, quibus ei denunciabatur, vt pontificatu, quem contra ecclesiasticas leges vsurpasset, sese abdicet, sciatq. post eam diem quicquid agat, jubeat, decernat, irritum haberi. Legati, vt jussum fuerat, summo conatu iter accelerantes, pridie quàm synodus* ab Hildebrando *indicta celebraretur, Romam ingressi literas tradunt: tunc cæteram legationem, sicut in mandatis habebant, verbo non minùs contumelioso quàm scripto exsequuntur. Papa nihil permotus atrocitate nuncij, postera die, quum clerus & populus ad synodum frequens confluxisset, in auribus omnium literas recitari fecit, & sic cunctis, qui conuenerant, episcopis id fieri decernentibus, regem excommunicauit.*

Id gratum erat & percommodè accidit non modò Saxonibus, veteribus ijsque atrocissimis Henrici hostibus, sed etiam Rudolfo Sueuorum, VVelfo Bajoriariorum, Bertoldo Carentinorum ducibus, & episcopis nonnullis, qui nouam conspirationem & defectionem meditabantur. *Facta est*, ait Lambertus, *conspiratio non modica, & magis ac magis indies roborabatur; eâ re maximè omnibus*

nibus ausum & fiduciam præbente, quòd excommunicatum esse regem à Romano pontifice frequentes ab Italiâ nuncij quotidie deferebant. Excommunicationi enim suæ eam vim inesse volebat Hildebrandus, vt excommunicatum non modò sacris arceret; sed & imperio, subditis à juratâ fidelitate solutis, deijceret. Ita enim ipse disertis verbis. Nempe excommunicationem, quâ Henricum perculerat, orbi Christiano innotescere voluit per literas, lib. 3, ep. 6. *omnibus, qui se cupiunt annumerari inter oues, quas Christus B. Petro commisit*, inscriptas, & in hanc clausulam exeuntes: *Qualiter aut pro quibus caussis beatus Petrus anathematis vinculo regem alligauerit, è chartulâ, quæ huic inclusa est, plenè potestis cognoscere.* Hæc videlicet solennis Hildebrandi formula, suam caussam Petri dicere; & quicquid ipse fecerit, Petro tribuere, prorsus, quasi non ab Hildebrando sed à sanctissimo Apostolo Petro profectum & factum esset. Chartulæ titulus hic est: *Depositio regis Henrici, filij imperatoris Henrici, & absolutio omnium, qui sibi præstiterant juramentum.* Tenor ejusmodi: *Beate Petre, Apostolorum princeps, inclina, quæsumus, pias aures tuas nobis.* —— *Hac itaq; fiduciâ fretus, pro ecclesiæ suæ honore & defensione ex parte omnipotentis Dei Patris & Filij & Spiritus sancti per tuam potestatem & auctoritatem Henrico regi, filio Henrici imperatoris, qui contra tuam ecclesiam inaudita superbia insurrexit, totius regni Teutonicorũ & Italiæ gubernacula cõtradico, & omnes Christianos à vinculo juramenti, quod sibi fecere & facient, absoluo, & vt nullus ei sicut regi seruiat interdico.* Rursus in literis, quæ inscriptæ lib. 4, ep. 3. sunt *omnibus dilectis in Christo fratribus & coepiscopis, ducibus, comitibus, vniuersis quoq; fidem Christianam defendentibus, in regno Teutonico habitantibus*, in hunc modũ scribit: *Si literas, quibus Henricus dictus rex in sanctâ synodo judicio Sancti spiritus,*

cius

eius videlicet, quo adflatus fuit Hildebrandus, *excommunicatus est, diligenter perpenditis; quid de eo fieri debeat, indubitanter cognoscetis. Ex illis enim intelligitur, cur sit anathematis vinculo illigatus, & à regiâ dignitate depositus, & quòd omnis populus quondam sibi subiectus à vinculo iuramenti eidem promissi sit absolutus.* —— *Quod si exigentibus multorum peccatis (quod non optamus) ex corde non fuerit ad Deum conuersus*, id est, Hildebrando sese in omnibus nō subiecerit; *talis ad regni gubernacula, Deo fauente, inueniatur, qui ea, quæ prædiximus, & cætera, quæ videntur Christianæ religioni & totius imperij saluti necessaria, se certâ & indubitatâ promissione obseruaturum promittat.*

Huiusmodi stimulis incitati veteres Henrici hostes rebellioni acriore studio incumbunt; amici verò paullatim vel dilabuntur, vel ad partes transeunt, superstitione, quam Hildebrandus eiusque emissarij animis hominum instillabant, & metu, ne societate Henrici polluerentur vel æternæ salutis iacturam facerent, irretiti. *Fuit horum sutor* (Baronij verba audimus) *Vdo archiepiscopus Treuerensis, qui Romam veniens Gregorium vt verè summum ecclesiæ hierarcham veneratus, rediens in Germaniam, concionator exstitit veritatis, atq; plurimis auctor, vt à rege deficerent.* Si veritatis concionator fuit hic Vdo, falsitatis præcones fuisse oportet eos, qui aliquando, quum Nero (at quantum portentum!) rerum potiretur, scripserunt: *Omnis anima potestatibus supereminentibus subiecta esto*; Item, *Subiecti estote cuiuis humanæ ordinationi propter Dominum, siue regi, vt supereminenti, siue præsidibus, vt qui per eum mittantur.* Cæterùm præ nimio studio regum coronas pontificis arbitrio subdendi, sui oblitus Baronius eadem pagina ex Chronico Citizensi Pauli Langij & annalibus Magde-

An. 1076. num. 18.

Rom. 13. 1.
1 Pet. 2. 13.

Anno 1076 num. 37.

burgensibus à Langio citatis *Vdonem Treuirensem archipræsulem inter fautores Henrici* recenset, & *repentinâ morte obijsse* commemorat.

Interim Triburiam, quæ prope Rhenum inter Moguntiam & Oppenheimum, sed in alterâ ripâ, villa fuit, conuentum ad XVII Kl. Nouembris perduelles indixerant. *Conueniunt* (verba nunc recitabo Lamberti) *statutâ die amplissimo numero, obstinatis mentibus ad submouendum à negocijs regni regem Henricum, & alium, in quem communis electio consensisset, creandum. Aderant vnà legati Apostolicæ sedis Sigehardus patriarcha Aquileiensis & Altmannus Patauiensis episcopus & laici nonulli missi à Romano pontifice, vt palàm omnibus per Gallias contestarentur, iustis de caussis excommunicatum esse Henricum, & ad eligendum alium regem Apostololici consensus & auctoritatis suffragium pollicerentur.* Henricus Oppenheimi consederat, & quum à numerosissimis hostibus septus, ab amicis autem plerisq; desertus ad summas angustias redactus esset, conditiones, quas durissimas perduelles ferebant, acceptare coactus est. Inter eas vna erat, vt si annum integrum excommunicatus viueret, nec interea absolutionem à pontifice impetraret, omni spe recuperandæ dignitatis & imperij excideret. Ita Henrico pontificis conueniendi necessitas imposita; quem tamen maluit in Italiâ adire, quàm venientem in Germamaniam exspectare. *Paucis igitur ante Natalem Domini diebus*, exeunte videlicet anno CIↃ LVI, & ineunte CIↃ LVII, *Spirensi vrbe discedens cum vxore & filio paruulo iter aggressus est, nec quisquam ex omnibus Teutonicis vir ingenuus comitatus est regno excedentem, præter vnum, & ipsum nec genere nec opibus conspicuum. Quumq; impensis tam longi itineris egeret, multisq; supplicaret, quibus incolumi repub. sæpenumero profuerat,*

rat, pauci admodum erant, qui vel veterum beneficiorum memoriâ, vel præsenti humanarum rerum spectaculo permoti, necessitatem eius aliquatenus releuarent.

Incidit iter eius, quod appropinquante constituto absolutionis termino accelerare cogebatur, in asperrimam hyemem, per quam factum, vt non nisi maximo labore & periculo Alpes superaret. Interea Hildebrandus Augustam Vindelicorum, à principibus Germaniæ inuitatus, iter instituerat, *Româq; egressus & ipse, quantum poterat, profectionem accelerabat, ducatum ei præbente Mathildâ, derelictâ ducis Lotaringorum Gozelonis, filiâ Bonifacij Marchionis & Beatricis comitissæ*, eademque Henrici, indigna nunc patientis, consobrinâ. Qum in Italiam descendisset Henricus, Canusium Longobardiæ oppidum vnà cum Mathildâ venerat Hildebrandus. Eam itaque vtpote cognatam Henricus *ad colloquiũ euocauit, precibusq; ac promissionibus oneratam ad papam transmisit, & cum eâ socrum suam filiumq; eius, Azonem etiam marchionem, & abbatem Cluniacensem, & alios nonnullos ex primis Italiæ principibus, quorum auctoritatem magni apud eum momenti esse non ambigebat, obsecrans, vt excommunicatione absolueretur, nec principibus Teutonicis, qui ad accusandum eum stimulo inuidiæ magis quàm zelo justitiæ exarsissent, temere fides haberetur. Quorũ p̃ eo legatione auditâ, ait incongruum valde esse, & ab ecclesiasticis legibus omnino alienũ, vt absentibus accusatoribus* (sed reus, si tamen reus, absens, nec auditus, cõdemnatus fuerat) *caussa accusati ventilaretur: quinimò si innocentiæ suæ confideret, omni timoris scrupulo liberatus, statuto die in Augustã, quo cæteri principes conuenire statuissent, fiducialiter occurreret; se illic discussis vtrarumq; partium allegationibus, nec odio nec gratiâ ab jure ad injuriam deuoluendum, sed juxta leges ecclesiasticas, quàm rectissimam possit, de singu-*

singulis sententiam laturum esse. Ita negocij merè politici & mundani, controuersiæ videlicet quæ Saxonibus alijsque imperij ciuibus & proceribus cum rege & imperatore suo intercederet, arbitrum & judicem se.e constituit Hildebrandus. Instant autem & vrgent legati sive deprecatores, vt, quandoquidem im̃ineat dies anniuersarius excommunicationis, *anathemate absoluatur, & communionis ecclesiasticæ gratiam recipiat, responsurus ex integro quacumq; die, quocumq; loco papa præcipiat, tamquam nihil hac conuentione actum sit, omnibus, quæ accusatores eius objecissent, criminibus, & juxta sententiam eius regnum vel obtenturus si objecta purgasset, vel æquo animo, si caussa cecidisset, amissurus.*

Diu papa restitit. Tandem quâ comitate supremum orbis Christiani principem exceperit & tractauerit, operæ precium est audire. *Superatus*, auctore Lamberto, *importunitate perurgentium & grauitate sententiarum, Si veraciter, inquit, eum facti pœnitet, coronam & cætera regni insignia in argumentum veræ & ex animo actæ pœnitudinis nostræ potestati dedat, & se post tam contumax admissum, regio nomine & honore deinceps indignum profiteatur. Durum nimis hoc visum est legatis. Quumq; vehementer insisterent, vt sententiam temperaret, nec calamum conquassatum judicij austeritate penitus contereret; vix & ægrè tandem exoratus annuit, vt cominus veniret, & si veram pro admissis pœnitudinem gereret, culpam, quam sedi apostolicæ contumeliam irrogando contraxerat, sedis apostolicæ decretis nunc obediendo expiaret. Venit ille, vt jussum fuerat, & quum castellum illud triplici muro septum esset, intra secundum murorum ambitum receptus, foris derelicto omni comitatu suo, deposito cultu regio, nihil præferens regium, nihil ostentans pomparicum, nudis pedibus, jeiunus manè vsq; ad vesperam perstabat, Romani pontificis sententiam præstolando.*

lando. Hoc secundo hoc tertio die fecit. Quarto demũ die in conspectum eius admissus, post multas hinc inde dictas sententias, his postremò conditionibus excommunicatione absolutus est: vt die & loco, quemcunq; papa designasset, euocatis ad generale concilium Teutonicis principibus præsto esset, & accusationibus quæ intenderentur, responderet, ipso Papa, si ita expedire videretur, cognitore caussarum insidente; & ad eius sententiam vel retineret regnum, si obiecta purgasset, vel æquo animo amitteret, si probatis criminibus regio deinceps honore indignus iuxta ecclesiasticas leges decerneretur, nullã siue retento siue amisso regno huius iniuriæ vindictam à quopiam hominum in perpetuum exacturus. Vsq; ad eam autem diem, quâ caussa eius legitimè discussa terminaretur, nulla regij cultus ornamenta, nulla regiæ dignitatis insignia sibi adhiberet, nihil circa rerum publicarum administrationem iuxta consuetudinem suo iure ageret, nihil quod ratum fore oporteat decerneret.

Ista Lambertus, cuius fides in dubium vocari minimè potest. Quin si maximè posset, alijs nihilominus testimonijs res gesta abundè confirmaretur. Domnizo poëtaster coætaneus, quem his de rebus scribens sæpissimè testem aduocat Baronius, in vitâ Mathildis:

Ante dies septem, quàm finem Ianus haberet,
Ante suam faciem concessit Papa venire
Regem cum plantis nudis à frigore captis,
In cruce se iactans papæ, sæpissime clamans,
Parce beate pater.

Quod autem omnium certissimum est, rem pari atrocitate narrat Hildebrandus ipse epistolâ *omnibus Archiepiscopis, Ducibus, Comitibus, caeterisq; Principibus regni Teutonicorum Christianam fidem defendentibus*, id est, si rectè interpreteris, legitimo suo regi ex arbitrio & libitu papæ, rebel- lib.4.ep.12.

lantibus, inscriptâ. *Quoniam*, inquit, *pro amore iustitiæ communem nobiscum in agone Christianæ militiæ caussam & periculum suscepistis; qualiter rex humiliatus ad pœnitentiam absolutionis veniam impetrauerit, & quomodo tota causa post ingressum eius in Italiam hucusq; deducta sit, vestræ dilectioni cum sincera caritate indicare curauimus. Sicut constitutum fuit cum legatis, qui ad nos de vestris partibus missi sunt, in Longobardiam venimus. —— Interim vero regem aduentare certo comperimus. Qui etiam priusquam intraret in Italiam, supplices ad nos legatos præmittens, per omnia se satisfacturum Deo & sancto Petro ac nobis obtulit, & ad emendationem vitæ suæ, omnem se seruaturum obedientiam repromisit; dummodo apud nos absolutionis & Apostolicæ benedictionis gratiam impetrare mereretur. Quod quum diu multis consultationibus differentes acriter eum de suis excessibus per omnes, qui intercurrebant, nuncios redargueremus: tandem per semetipsum, nihil hostile aut temerarium ostentans, ad oppidum Canusij, in quo morati sumus, cum paucis aduenit, ibiq; per triduum ante portam castri, deposito omni regali cultu miserabiliter, vtpote discalceatus & laneis indutus persistens, non prius cum multo fletu Apostolicæ miserationis auxilium & consolationem implorare destitit, quam omnes qui ibi aderant, & ad quos rumor ille peruenit, ad tantam pietatem & compassionis misericordiam mouit, vt pro eo multis precibus & lacrymis intercedentes, omnes quidem insolitam mentis nostræ duritiam mirarentur; nonnulli vero in nobis non Apostolicæ seueritatis grauitatem, sed quasi tyrannicæ feritatis crudelitatem esse clamarent. Deniq; instantia compunctionis eius, & tanta omnium, qui ibi aderant, supplicatione deuicti, tandem eum, relaxato anathematis vinculo, in communionis gratiam & sinum sanctæ matris ecclesiæ recepimus.* Recepto tamen dignitatem & imperium, vt pridem fuerat, integrum esse minimè permisit. Quis autem animum inducat, episco-

po ecclesiæ & pastori animarum aliud curæ esse, quam vt hominem lapsum siue peccatorem Deo reconciliet, & communioni fidelium restituat? Quis credat hoc peracto eum non quieturum, quin triumphaturum, ratum officij partes ab sese rectè expletas esse? At Hildebrandus in negocio merè mundano inter imperatorem & imperij proceres judex sedere vult; vult suo arbitrio summum regem, ejusq; dignitatē, coronam & sceptrum subjici, vt si jusserit, regnet, sin, imperio excidat & ad conditionem priuati redeat.

Totâ verò de re ita scripsit Otho Frisingensis, juxta Bellarminum *insignis nobilitate, pietate & doctrina*; juxta Baronium *sanctus episcopus* & *scriptor eruditissimus*: *Lego & relego Romanorum regum & imperatorum gesta, & nusquam inuenio quemquam eorum ante hunc* Henricum *à Romano pontifice excommunicatum vel regno priuatum.* Ex quo vero id tentatum & perpetratum est, Romana ecclesia, inquit, *quæ antea parua fuit & humilis, in quantum montem excreuerit, ab omnibus jam videri potest. Quanta autem mala, quot bella bellorumq; discrimina inde subsequuta sint, quoties misera Roma obsessa, capta, vastata, quòd papa super papam,* Guibertus siue Clemens tertius super Hildebrandū, *sicut rex super regem,* Rudolphus, Hermannus, Egbertus super Henricum, *positus fuerit, tædet memorare. Deniq; tot mala, tot schismata, tot tam animarum quàm corporum pericula huius tempestatis turbo inuoluit, vt solus ex persequutionis immanitate ac temporis diuturnitate ad humanæ miseriæ calamitatem sufficeret comprobandam. Vnde à quodam ecclesiastico scriptore densissimis Ægypti tenebris comparatur.* Rursus: *Regnorum mutationes & ad vltimum imminutiones, quis fructus sequatur, quia non sine graui scandalo dicere possumus, Deo, apud quem nihil inutiliter effluere*

lib. 6. c. 35.
lib. de scriptor.
Anno 961. n. 29; & 1073, n. 26.
cap. 36.
Prolog. in lib. 7.

 potest,

potest, relinquemus. *Non desunt tamen qui dicant, Deum ad hoc regnum minui voluisse, ut ecclesiam exaltaret. Regni quippe viribus ac beneficentia regum exaltatam & ditatam ... ambigit ecclesiam: constatq; non prius eam tantum regnum humiliare potuisse, quàm ipso ob amorem sacerdotij eius facto ac viribus exhausto, non eius tantùm, id est, spirituali, sed suo proprio, materiali scilicet gladio percussum destrueretur. Quæ adjudicare vel discutere supra nostras vires est.* Ista Otho Frisingensis episcopus.

Auctor vitæ Henrici quarti hæc habet: Hildebrandus *absoluit omnes à juramento, qui fidem regi juraverant, ut contra eum impelleret absolutio, quos fidei tenuit obligatio. Quod factum multis displicuit, (si cui displicere licet, quod Apostolicus fecit) & adserebant, tam inefficaciter quàm illicitè factum, quod factum est. Sed non ausim,* inquit, *adsertiones eorum ponere, ne videar cum eis Apostolici factum refellere.* Propter hujus auctoris & vitæ Hildebrandi, à Bennone conscriptæ curatam editionem in Reinerum Reineccium, hujus academiæ IVLIAE quondam historicum celeberrimum, rabioso calamo inuehitur Baronius. Vocat *damnatum auctorem, impesturarum consartorem*; item, *si edidit,* inquit, *bonâ fide, si in malo animo potuit esse bona fides.* Hæc Baronius; qui qualis sit animi & qualis fidei Annalium eius moles quàm sunt grandes, tam certò demonstrant; nos etiam in hoc Tractatu ex occasione ostendimus, & longè luculentiùs alibi, si Deus annuat, ostendemus. Si verò eorum scriptorum editionem cuiquam mortalium imputare voluisset, imputasset potius Ortuino Gratio, qui totis XLVI annis ante Reineccium in *Fasciculo rerum expetendarum & fugiendarum* ... in Coloniæ edidit, & vnà cum pluribus alijs illo Fasciculo comprehensis,

An. 1076, num. 8.

An. 1530.

ſis, Iohanni Helmanno, legum Licentiato, artium profeſſori & Colonienſi patritio inſcripſit. Virus itaq; calumniæ, quod in virum integerrimum, & vitæ, quo ad fuit, innocentiſſimæ, eundemque de vniuerſo hiſtorico ſtudio præclarè meritum, maledico & petulante ore euomuit, reſorbeat. Has vindicias pijs manibus optimi viri, & à Baronio vapulare indigni, debuimus.

Sigebertus Gemblacenſis virijs temporibus eruditus & judicio pollens ita ſcribit: *Hæc ſola nouitas, ne dicā hæreſis, nec dum in mundo emerſerat*; quaſi dicat, Quum multæ nunc nouitates vigeant, pleræq; tamen, inter quas fuerit ipſa de conjugio preſbyteris prorſus interdicendo, ante noſtram ætatem exortæ ſunt; hæc ſola, quæ adhuc videri poterat deeſſe, noſtris temporibus acceſſit, *vt ſacerdotes illius, qui dixit regi, apoſtata, & qui regnare facit hypocritam propter peccata populi, doceant populum, quòd malis regibus nullam debeant ſubjectionem, & licet ei ſacramentum fidelitatis fecerint, nullam tamen debeant fidelitatem, nec perjuri dicantur, qui contra regem ſenſerint; imò qui regi paruerit pro excommunicato habeatur; qui contra regem fecerit, à noxâ injuſtitiæ & perjurij abſoluatur.* Egregia profectò ſententia, qualem à monacho, cujus generis homines ex indole inſtituti papæ & ſacerdotum ordini aliàs addictiſſimi eſſe ſolent, profectam mireris. Idem *validis Patrum argumentis epiſtolâ Hildebrandi papæ ad Hermannum Metenſem epiſcopum in poteſtatis regiæ calumniam ſcripta ſe reſpondiſſe* teſtatur. Sed id, quicquid fuit ſcripti, ſine dubio egregij, ab ijs, qui regiam poteſtatem imminutum & pontificiam ſine more modoque auctum iuere, ſuppreſſum eſt.

An. 1088.

Iobi 34. v. 18 & 30.

I. de ſcript. eccl. c. vlt.

Hæreſeos Hildebrandinam doctrinam timide arguit Sigebertus. Quare autem argui non debeat, nul-

 la eſt

la est caussa, quum Sacræ scripturæ & veterum ecclesiæ doctorum sinceritati prorsus aduersetur. Prisci enim religionis nostræ antistites, etiamsi ad excommunicationem irrogandam delictorum atrocitas aliquando eos adigeret, in nullius tamen opes, fortunam, dignitatem aut corpus quicquam juris sibi sumebant; multo minus de regnis statuebant, vt excommunicatos imperijs spoliarent, aut excommunicatorum subditos à fide & obedientiâ præstandâ prohiberent. Excommunicabat Ambrosius, vt notum est, Theodosium magnum, quòd Thessalonicæ præcipiti & calido consilio crudele quid in insontes juxtà & sontes statuisset: imperatorio tamen fastigio non deuoluebat, regnis & prouincijs non exuebat, neque subditos à juratâ fide solutos esse jubebat. Sed hæc accuratiùs disputare ab hoc loco & instituto est alienum. Hoc saltim dico, quum Hildebrandina doctrina Sacræ scripturæ & totius ecclesiæ veteris doctrinæ praxique repugnet, orbis Christiani tranquillitatem turbet, mundum bellis & rebellionibus impleat, imperatorum & regum majestatem pessumdet, salutem periculo exponat & capita gladijs perduellium objiciat; longè justiùs hæresin appellari, quàm multas à Philastrio vel alijs hæresεωn descriptoribus recensitas.

Sunt autem præcipua hujus hæreseos capita, Quòd pontifex αὐτεύθυνος sit & in docendo ἀναμάρτητος; quòd potestati eius sublint regna & imperia orbis Christiani, imò vniuersi; quòd imperatores & reges excommunicare, & excommunicando imperijs & regnis priuare possit; quod populos à juratâ fide absoluere; quòd ita excommunicato & priuato rebellare subditis liceat; imò quòd

parere

parêre & fidem ſeruare crimen ſit, bonum autem factum obedientiam & fidem nullam præſtare. Abſolutæ & ſummæ huius poteſtatis argumentum eſſe voluit Celeſtinus tertius abſurdum, portentoſum & inſanæ ſuperbiæ ritum, quem in coronando Henrico ſexto ejuſque conjuge ipſum vſurpaſſe ex Anglicanis Rogerij annalibus refert Baronius. *Sedebat dominus papa in cathedrâ pontificali, tenens coronam auream imperialem inter pedes ſuos, & Imperator inclinato capite recepit coronam, & Imperatrix ſimiliter de pedibus domini papæ. Dominus autem papa percuſſit cum pede ſuo coronam Imperatoris, & dejecit eam in terram, ſignificans, quod ipſe poteſtatem ejiciendi eum ab imperio habet, ſi ille demeruerit. Sed cardinales ſtatim arripientes coronam, impoſuerunt eam capiti Imperatoris.* Ad hæc Baronius, *Vt ſixum,* inquit, *menti Imperatoris hæreret, nempe dare, cuſtodire, conſeruare & auferre, ſi cauſſa exigeret, imperium, eſſe in voluntate Romani pontificis; eiuſmodi voluit ipſum commonuiſſe exemplo.*

An. 1191. n. 10.

Sanè pòſt ſequutis temporibus hæreſin eam ſtrenuè propagarunt plerique pontifices, inter cæteros præcipue Innocentius tertius & Bonifacius octauus: diſputationibus autem & ſcriptis adſeruerunt Raimundus de pennâ forti, monachus Dominicanus; Auguſtinus Triumphus Anconitanus, monachus Auguſtinianus; Iacobus de Terano, canonicus Aprutinus; Henricus Oſtienſis, Petrus Bertrandus & Iohannes de Turrecremata cardinales; & ferè totus grex Canoniſtarum, fecem Decretalium tamquam nectar & ambroſiam liguriéntium. Patrum & noſtrâ memoriâ in eam defendendam magno conatu incubuerunt Alanus Copus, Iacobus Simanca, Nicolaus Sanderus, Alexander Carerius, Franciſcus &

Thomas Bozij, Doctor Marta Neapolitanus, Caspar Scioppius, pleriq; Iesuitæ,& inter cæteros Martinus Becanus, qui in Controuersiâ suâ Anglicanâ eò etiam vsque progressus est, vt pontifici in principes jus vitæ & necis haut obscurè tribuerit. Cui sententiæ si accedat doctrina Iohannis Marianæ Iesuitæ, tradita libris de institutione regis, quos Stephanus Hoieda visitator Societatis edi permisit, *approbatos prius*, vt ipse loquitur, *à viris doctis & grauibus ex eodem ordine*, vt proinde magis publica Societatis, quàm vnius viri doctrina videri possit; si hæc, inquam, doctrina accedat, nullius regis aut principis vita, qui in malâ pontificis gratiâ fuerit, aut ab eo excommunicatus sit, in tuto vmquam erit.

Cæterùm si de nostris temporibus loquamur, Cardinales duo Baronius & Bellarminus instar omnium esse poterunt. Ille in vastis & laboriosis Annaliũ voluminibus nihil majore curâ & industria videtur egisse, nec antiquitatem aliâ magis fini excussisse, quàm vt hæresin Hildebrandinam adstrueret, & quocumq; posset fulcro statuminaret. Sed & Paullo quincto recens pontificatum adepto ipsum Hildebrandum, vt perfecti pontificis ideam, proponit; quin sub initia administrationis suæ excommunicatione in Venetos vibratâ Paulum cepisse ἱλδεβρανδίζειν adeo gaudet, vt ad lætitiam animi sui exprimendam verba ab Apostolo mutuetur. *Ego* inquit, *vt ingenuè fatear, exulto spiritu*; *dicam cum Apostolo, superabundo gaudio videns in hac vltimâ meâ senectute in sede Petri sedere Gregorium* septimum, *siue Alexandrum* tertium, illum scilicet erga Henricum imperatorem sese gerentem, vt audiuimus; istum, quem ferunt, quum Venetijs imperatori Friderico Aenobarbo reconciliaretur, *collo ipsius prostrati pedem*

pedem irritos fuisse, cepisseque interim Dauidicum illud canere, Super aspidem & basiliscum ambulabis: Friderico autem ingentes adhuc spiritus alenti, dicentique, Non tibi, sed Petro; irato similem impressa fortius planta respondisse, Et mihi & Petro. Verba, quæ recitauimus, Sabellici sunt. Addit Iohannes Nauclerus id factum fuisse *ante januas templi diui Marci, ibidem vniuerso populo adstante.* Ibi à pontifice *jussum imperatorem se humi prosternere & veniam denuo postulare*, collumque ejus impacto pede, addito ad contumeliam psalmi versu, calcatum esse.

Rerum Venetar. dec. 1 lib. 7.

Vol. 2, Generat. 40.

Bellarminus eamdem Hildebrandinam hæresin libro *de potestate pontificis in temporalibus* aduersus Gulielmum Barclajum perscripto maximâ animi vehementiâ, summaque annixus opum vi, tamquam pro aris & focis dimicans, tuetur. Qui liber quidem primùm Venetijs ab Illustrissimo senatu; deinde, quum in Gallias delatus esset, ab Amplissimis supremæ curiæ Parisiensis patribus damnatus & proscriptus est. Decreti Parisiensis formula inferius in Appendice subdetur. Censet amplissimus ordo eum librum continere *falsum & detestandum dogma, quod supremam à Deo constitutam potestatem euertat, & subditos ad seditiones aduersus principes ciendas, ad obedientiam denegandam & ad insidias dignitati & capiti eorum moliendas incitet, denique publicam quietem & tranquillitatem turbet.* Pari modo quum abhinc sexennio Antonius Sanctarellus Iesuita Tractatum Hildebrandina hæresi infectum Romæ edidisset, librum in Galliam delatum mox censura Facultatis Theologicæ & Vniuersitatis Parisiensis excepit, quâ illa ipsa Hildebrandina doctrina pronunciatur *noua, falsa, erronea, verbo Dei contraria.* Sed cùm censura Facultatis, tum decretum Vniuersitatis,

 quæ

quæ fortè nondum in multorum nostratium manus peruenerunt, ad finem integrè subijcientur.

Ridiculum verò est audire, si quid tamen in re execrabili ridiculum esse potest, quum doctrinam hanc nouam, falsam erroneam, verboque Dei contrariam assertores eius catholicam appellant, & subinde ingeminant, *Ita docent catholici; catholici ita sentiunt; ita catholici exponunt: nihil certius apud catholicos.* Hac vnâ voce siue pro hac ipsâ, siue pro alijs suis nouitatibus depugnantes se satis muniri, & orbem Christianum, quasi in eo præter ipsos nemo, quid catholicum sit, nosset, perterrefacturos confidunt. Sed ad populum phaleras, ad pueros eiusmodi μορμολύκειον. Dictatus & actus Hildebrandinos neque probant neque defendunt catholici, sed nouitatum, hæreseon & schismatum auctores, regum & principum perduelles, pacisque & tranquillitatis publicæ hostes. Neque ista doctrina catholicum est dogma, sed hæresis Hildebrandina; siue, si à recentioribus hyperaspistis, qui principes nostâ ætate pro ea adstruenda laborarunt, quàm ab ipso auctore denominationem petere malis, Baroniana vel Bellarminiana. Apparet autem falli, qui hactenus existimarunt Iesuitas suâ siue industriâ siue vafricie, dum vnà cum literis, quas adolescentiam docen[t], [s]uas de omnipotentiâ pontificiâ opiniones teneris animis instillant, & quàm pontifici gratam, tam reipub. Christianæ perniciosam operam nauant, paullatim efficere, vt Theologi Gallicani pristinam suam & priscam quemadmodum de pontifice œcumenicis concilijs subijciendo, ita quoque de regnis & rebus temporalibus pontifici non subdendis sententiam abijciant & nouam Hildebrandinam amplectantur.

Tena-

Tenaces enim esse veteris doctrinæ & nouam abominari Censura, quam diximus & integram in fine apponemus, satis euincit. Et hæc de hæresi, cuius auctor meritò habetur Hildebrandus.

Est alia quoque, cuius ille non quidem auctor, sed innouator & restaurator debet censeri. Tempus enim nunc est, vt è diuerticulo in viam siue ad nostrum de conjugio clericorum negocium redeamus. Quod dum facimus, ab vnâ Hildebrandinâ hæresi ad aliam transimus; ab eâ, aio, quam adinuenit, ad illam, quam instaurauit. Quænam fuerint capita hæreseos Eustathianæ à Gangrensi synodo damnatæ, quà nostrum negocium concernit, suo loco suprà demonstrauimus, Pag. 189. nec hìc opus est prolixè repetere. Nempe, vt ibi patuit, conjugium vituperarunt & fœditatis siue turpitudinis arguerunt, propter quam indigni essent conjugati, qui sacra tractarent. Eâ caussâ sacrorum ministris conjugia interdixerunt, & solorum cœlibum λειτουργίαν admittentes à conjugatis eam celebrari noluerunt. Hæc totidem Eustathianæ hæreseos capita Hildebrandus sua fecit, vt lac lacti similius non sit, quàm hac in parte Hildebrandus Eustathio. Rem probatam damus ex horum temporum historicis, & quidem monachis, & proinde, vt genius est sectæ, cùm cœlibatui tum papæ fauentibus. Hactenus presbyteris Germaniæ jus conjugij incolume permanserat; sed quomodo Hildebrandus ademerit, & quàm ægrè passi sint id sibi adimi, illi, quos diximus, historici suis ipsorum verbis exponant.

Primùm audiendus Lambertus Scafnaburgensis, qui quæ ob oculos habuit, literarum monumentis ad memoriam posteritatis transmisit. Sic igitur ille in

anno cIↃ LXXIV: *Hildebrandus papa cum episcopis Italiæ conueniens jam frequentibus synodis decreuerat, ut secundum instituta antiquorum canonum presbyteri uxores non habeant, habentes aut dimittant, aut deponantur; nec quisquam omnino ad sacerdotium admittatur, qui non in perpetuum continentiam vitamq; cælibem profiteatur. Hoc decreto per totam Italiam promulgato, crebras literas ad episcopos Galliarum,* Galliæ puta Belgicæ, quæ hodie partem Germaniæ facit, *transmittebat, præcipiens, ut ipsi quoq; in suis ecclesijs similiter facerent, atq; à contubernio sacerdotum omnes omnino fœminas perpetuo anathemate resecarent. Aduersus hoc decretum protinus vehementer infremuit tota factio clericorum; hominem planè hæreticum, & vesani dogmatis esse clamitans qui oblitus sermonis Domini quo ait, Non omnes capiunt hoc verbum, qui potest capere, capiat; & Apostoli, Qui se non continet, nubat, melius est enim nubere quam vri: violentá exactione homines viuere cogeret ritu angelorum, & dum consuetum cursum naturæ negaret, fornicationi & immunditiei frena laxaret. Quòd si pergeret sententiam confirmare, malle se sacerdotium quam conjugium deserere, & tunc visurum eum cui homines sorderent, vnde gubernandis per ecclesiam Dei plebibus angelos comparaturus esset. Nihilominus ille instabat, & assiduis legationibus episcopos omnes socordiæ ac desidiæ arguebat, & nisi ocyus injunctum sibi negotium exsequerentur, Apostolica se censura in eos animaduersurum comminabatur. Archiepiscopus Moguntinus sciens non paruo constare operam hanc, vt tanto tempore inolitam consuetudinem reuelleret, atq; ad rudimenta nascentis ecclesiæ* (scilicet) *senescentem jam mundum reformaret, moderatius agebat cum eis & primo eis in dimidium annum inducias & deliberandi copiam dedit, hortans eos, vt quod necessario faciendum sit, sponte faciant, & tam sibi quam Romano pontifici necessitatem adimant aliquid in eos, quod secus sit, decernendi.*

nendi. Ad vltimum congregata synodo in Erfordia mense Octobri pressius jam imminebat, vt relegata omni tergiuersatione in praesentiarum aut conjugium abjurarent, aut sacri altaris ministerio se abdicarent. Multas econtra illi rationes afferebant, quibus instantis perurgentisque improbitatem eludere sententiamque cassare niterentur. Quumque aduersus Apostolicae sedis auctoritatem, qua se ille ad hanc exactionem praeter voluntatem propriam compulsum obtendebat, nihil argumenta, nihil supplicationes precesque proficerent; egressi tamquam ad consultandum, consilium ineunt, vt in synodum non redeant, sed iniussi omnes in domos suas discedant. Nonnulli etiam confusis vocibus clamitabant, melius sibi videri, vt in synodum regressi ipsum episcopum, priusquam exsecrabilem aduersum eos sententiam promulgaret, cathedra episcopali deturbarent, & merita morte multato insigne monumentum ad posteros transmitterent, ne quis deinceps successorum eius talem sacerdotali nomini calumniam struere tentaret. Quum ad episcopum relatum esset, hoc eos machinari, commonitus a suis, vt tumultum qui oriebatur, matura moderatione praeuerteret, misit ad eos foras, rogauitque, vt sedato pectore in synodum regrederentur, se, quum primum opportunitas arrisisset, Romam missurum, & dominum Apostolicum, si qua posset ratione, ab hac sententiae austeritate deducturum. Rursus in anno sequente: Archiepiscopus Moguntinus synodum anno cIↄ LXXV, mense Octobri Moguntiae congregauit, vbi inter alios episcopos qui conuenerant, aderat Curiensis episcopus, Apostolicae sedis literas & mandata deferens, quibus ei sub interminatione gradus & ordinis sui praecipiebat, sicut antea quoque multis legationibus praeceperat, vt presbyteros omnes, qui intra suam dioecesin essent conjugati, cogeret aut in praesentiarum conjugibus renunciare, aut se in perpetuum sacri altaris ministerio abdicare. Quod dum facere vellet, exsurgentes qui vndique assidebant clerici, ita eum verbis confutabant, ita mani-

bus & totius corporis gestu in eum debacchabantur, vt se vitâ comite synodo excessurum desperaret. Sic tandem rei difficultate superatus, statuit sibi deinceps tali quæstione omnino supersedendum, & Romano pontifici relinquendum, vt caussam, quam ipse toties inutiliter proposuisset, ille per semetipsum, quando & quomodo vellet, peroraret. Hæc omnia Lambertus; quæ in suis Chronicis descripsit Iohannes Nauclerus. De Lamberto autem obseruari potest, non monachũ modò fuisse, sed etiam Hirsfeldæ in diœcesi Moguntinâ, vbi ista contigerunt, vixisse. Ipse verò Hildebrandus an extra libidinis suspicionem fuerit, nunc quoque audiamus. Mathildam sanè comitem itinerum habuisse paullò antè intelleximus. *Hæc,* vt idem Lambertus narrat, *viuente marito suo, quandam viduitatis speciem longissimis ab eo spacijs exclusa prætendebat, quum nec ipsa maritum in Lotharingiam extra natale solum sequi vellet, & ille ducatus, quẽ in Lotharingiâ administrabat, negotijs implicitus, vix post tertium vel quartum annum semel marcham Italicam inuiseret: post cuius mortem Romani pontificis lateri penè comes indiuidua adhærebat, eumq́ miro colebat affectu. Quumq́ magna pars Italiæ eius pareret imperio, & omnibus, quæ prima mortales ducunt, supra cæteros terræ illius principes abundaret, vbicumq; operâ eius papa indiguisset, ocyus aderat, & tamquam patri vel domino sedulum exhibebat officium. Vnde nec euadere potuit incesti amoris suspicionem, passim jactantibus regis fautoribus, & præcipuè clericis, quibus illicita & contra scita canonum contracta conjugia prohibebat, quòd die ac nocte impudenter papa in eius volutaretur amplexibus, & illa furtiuis papæ amoribus præoccupata, post amissum conjugem vlteriùs secundas contrahere nuptias detractaret.* Et VValtramus Naumburgensis de Hildebrando loquutus, *propter frequens,* ait, *cum Mathildâ & familiare colloquium generauit plurimis sæuæ suspicionis*

Volum. 2, gener. 36.

Apol. pro Henr. 4, l. 2, c. 36.

tionis scandalum. Addit tamen in excusationem papæ Lambertus, *sed apud omnes sanum aliquid sapientes luce clarius constabat, falsa esse quæ dicebantur.* Interim ea fuit vtriusque quotidiana familiaritas & vitæ societas, vt suspicioni justam caussam præbuerint. Quis autem arcanorũ cubiculi aut conscius aut arbiter fuit? Id nemo, quantumcumque faueat Hildebrando, inficias ire potest, fœminam extraneam, qualis Hildebrando Mathilda fuit, *pontificis lateri comitem indiuiduam hærere*, quemadmodum Hildebrandi lateri Mathildam hæsisse Lambertus testatur, cum canonibus pridem sancitis directâ fronte pugnare. Hildebrandus itaque dum aduersus conjugatos seueritatem canonum sequioribus seculis promulgatorum præfractè & propemodum rabiosè vrget; ipse nihilominus in eosdem canones securè peccat, & omnibus illis familiarem vnius Mathildæ conuersationem anteponit.

Marianus Scotus, qui etiam ipse eodem tempore, & quidem Moguntiæ degebat, in anno CIƆ LXXIV: *Hildebrandus interdixit presbyteris, diaconibus omnibusq; clericis vxores habere.* In anno autem sequente: *Plures clerici sub sententiâ interdicti apostolici libentiùs esse voluerunt, quàm fœminis & vxoribus carere. Sed vt per alios castigaretur, decreuit papa synodicâ legatione etiam hoc anno, vt nullus Christianus audiret missam conjugati presbyteri.*

Sigebertus Gemblacensis, etsi aliquanto junior, tamen ijsdem quoque vixit temporibus. Nam vt in libro de ecclesiasticis scriptoribus ipse commemorat, *scripsit ad ipsum Henricum* imperatorem *apologiam contra eos, qui calumniantur missas conjugatorum sacerdotum.* In Chronographiâ verò sua in hunc modum scribit: *Anno CIƆ LXXIV*

cap. vlt.

Grego-

Gregorius papa celebrata synodo Simoniacos anathematizauit, vxoratos sacerdotes à diuino officio remouit, & laicis missam eorum audire interdixit, nouo exemplo & vt multis visum est, inconsiderato præiudicio contra sanctorum patrum sententiam, qui scripserunt, quòd sacramenta, quæ in ecclesiâ fiunt, baptismus scilicet, chrisma, corpus & sanguis Christi, Spiritu sancto latenter operante eorundem sacramentorum effectum, seu per bonos seu per malos intra Dei ecclesiam dispensentur. Inde quia Spiritus sanctus mystice illa viuificat, nec meritis bonorum dispensatorum amplificantur, nec peccatis malorum attenuantur. —— Porro continentiam paucis tenentibus, aliquibus eam modò caussâ quæstus ac iactantiæ simulantibus, multis incontinentiam periurio aut multipliciori adulterio cumulantibus, ad hoc hac opportunitate laicis insurgentibus contra sacros ordines, & se ab omni ecclesiastica subiectione excutientibus, laici sacra mysteria temerant, & de his disputant, infantes baptizant, sordido humore aurium pro sacro oleo & chrismate vtentes, in extremo vitæ viaticum dominicum & vsitatum ecclesiæ obsequium sepulturæ à presbyteris conjugatis accipere paruipendunt, decimas presbyteris deputatas igni cremant, &, vt in vno cætera perpendas, laici corpus Domini a presbyteris conjugatis consecratum sæpe pedibus conculcauerunt, & sanguinem Domini voluntariè effuderunt, & multa alia contra jus & fas gesta in ecclesia sunt, & hac occasione multi pseudomagistri exsurgentes in ecclesia, profanis nouitatibus plebem ab ecclesiasticâ disciplinâ auertunt. Hæc totidem verbis repetunt Vincentius *Speculi historici libro XXVI, capite XLV*; & Antoninus *Summæ historicæ titulo XVI, capite primo, sectione XXI.*

Quod autem aduersus Hildebrandum Sigebertus calamum stringere ausus, eo nomine a Trithemio, in libro de scriptoribus reprehenditur. Bellarminus quoque in eiusdem argumenti libello *apologiam contra eos, qui*

missas

missas conjugatorum calumniantur, indignam fuisse ait, *quæ lucem adspiceret. Neq; enim,* inquit, *Gregorius septimus, in cuius odium liber ille scriptus erat, reprehenderat missas conjugatorum presbyterorum, sed missas concubinariorum presbyterorum.* Id autem falsum est, & pugnat cum disertis verbis historicorum. Nisi fortè pontificis arbitrium & voluntatem tantum posse credant, vt presbyterorum conjugia, quia ipse nolit, conjugia non sint, sed mox in concubinatus & fornicationes vertantur. Quali ratione & potestate scortationes iterum in castitatem facilè commutauerit; quâ de re alibi actum est. At pergat Bellarminus: *Neq;* pag. 14 *vetuerat Gregorius missas eiusmodi concubinariorum audiri, quòd existimaret illas non esse veras missas;* hoc equidem verum esse arbitror, & falli Sigebertum, si contrariæ opinionis, vt tamen apparet, ipse fuit. Non vetuit, ait, *quòd existimaret illas non esse veras missas, sed quòd judicaret concubinarios indignos esse, qui missam celebrarent, & qui à fidelibus populis frequentarentur.* Si per concubinarios intelligit conjugatos, vt facit absque dubio; tunc hæc ipsissima Eustathianorum est hæresis. Neque enim vllum est indicium, quòd senserint Eustathiani sacramenta à conjugatis administrata non esse vera sacramenta: sed conjugatos judicarunt indignos esse, qui attrectarent vel administrarent, planè quemadmodum sententiam Hildebrandi exponit Bellarminus. Hinc Gangrensis synodus in præfatione: *Presbyteros conjugatos despiciunt, & sacramenta ab illis confecta non attingunt.* Quibus Patres canonem quartum in hæc verba opponunt: *Si quis separatur à presbytero conjugato, quasi non oporteat eo ministrante de oblatione percipere, anathema esto.* Non existimabant, inquam, eucharistiam à conjugatis administratam rem malam vel

 crimen

crimen esse: interim tamen sibi sine dubio persuadebant, conjugatos, si qui administrarent, perperam agere & crimen committere, quòd sacra, quibus propter conjugij sui fœditatem indigni essent, attingerent. Eò itaque magis, ne huius criminis participes redderentur, illorum sacra vitabant. Quemadmodum igitur Eustathiani conjugium turpitudinis arguebant; & propterea presbyteros conjugatos contemnebant, indignos qui sacra tractarent, censebant, & quum eorum ministerio sacra quodammodo contaminari crederent, à liturgia ab ipsis administratâ abstinebant: ita quoque in omnibus & per omnia Hildebrandus, eiusq; asseclæ. Interim quum sacra à conjugatis administrata vera sacra esse nosset & concederet, & nihilominus à populo attendi & frequentari prohiberet, dirus ille contemtus & horribiles profanationes, quibus à populo sacramenta adfecta fuisse audiuimus, temerario Hildebrandi interdicto meritò imputantur.

His etiam, quid de Hildebrando scribat & judicet recentior auctor, Iohannes videlicet Auentinus, qui etiamsi pontificiæ religioni addictus semper fuerit, à Baronio tamen hæreticus appellatur, adjiciamus. Sic igitur Auentinus: *Hildebrandus, qui & Gregorius septimus, primus imperium pontificium condidit, quod successores per CCCCL continenter annos inuito mundo, inuitis imperatoribus adeo auxere, vt inferos superos in seruitutem redegerint, & sub jugum miserint.* Item: *Sacerdotibus connubia interdicit, vetat populum sacrificijs eorum interesse, aut illos pro sacerdotibus ducere. Gratissima hæc fuere scortatoribus, quibus pro vnâ vxore sexcentas mulierculas inire licet. Sed isti hæc omnia plerisq; episcopis, a ij eruditis, simplicibus, apertis atq; bonis, præter conjuratos, qui suæ caussæ.*

Anno 771, num. 22.

Annal. Boiorum l. 5.

caussæ seruiebant, nouum dogma, pestifera heresis, quæ vmquam Christianum conturbasset regnum, visa est. Denique: *Plerique omnes boni, aperti, justi, ingenui, simplices tum imperiū antichristi cepisse, quòd ea, quæ Christus seruator noster tot annos antè nobis cantauit, euenisse eo tempore cernebant, memoriæ literarum prodidere.* Ista omnia & plura Auentinus.

Polydorus Virgilius obseruat, *alijs super alijs promulgatis legibus, non ante pontificatū Gregorij septimi conjugium adimi occidentalibus sacerdotibus potuisse.* Successores nihilominus Gregorij in eamdem quoque sententiam decreta promulgant, vt nonnullos, etiam post Gregorium, conjugij sui tenaces fuisse appareat. Ita Vrbanus secundus, qui post Victorem tertium Gregorio successit: *Eos qui post subdiaconatum vxoribus vacare volunt, ab omni sacro ordine remouemus, officioque, atque beneficio ecclesiæ carere decernimus. Quòd si ab episcopo commoniti non se correxerint, principibus indulgemus licentiam, vt eorum fœminas mancipent seruituti. Si verò episcopi consenserint eorum prauitatibus, ipsi officij interdictione mulctentur.* Calixtus secundus: *Presbyteris, diaconis, subdiaconis & monachis concubinas habere seu matrimonia contrahere penitus interdicimus: contracta quoque matrimonia ab huiusmodi personis disjungi, & personas ad pœnitentiam redigi debere, juxta sacrorum canonum definitiones judicamus.* Innocentius secundus: *Decernimus, vt ij, qui in ordine subdiaconatus & suprà vxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio atque ecclesiastico beneficio careant. Quum enim ipsi templum, vasa Domini & sacrarium Spiritus sancti debeant esse & dici, indignum est eos cubilibus & immunditijs deseruire.* Alexander tertius quid statuerit, Decretalibus, titulo *De cohabitatione clericorum & mulierum*, & *De clericis conjugatis* videri potest. Præter alia, *Clericos*, ait, *in sacris ordinibus constitutos qui publicè*

l. 4. de inuent. c. 4.

Dist. 32, c. 10.

Dist. 27, can. 8.

Dist. 28, can. 2.

licè tenent concubinas, ad eas abjurandas nolentes à tuâ fraternitate compelli, ne in eandem fornicationem instinctu diabolicæ fraudis redeuntes, perjurij reatum incurrant. Verùm ipsos per suspensionis & interdicti sententiam debes arctiùs cogere, vt mulieres ipsas à se ita remoueant, quòd de illis sinistra suspicio non possit haberi. Et si qui eorum ad ipsas redire, vel alias accipere fortè præsumserint; in aliquos eorum debes perpetuam excommunicationis sententiam proferre, vt alij eorum exemplo perterriti, à similibus arceantur. Item: *Si qui clericorum infra subdiaconatum acceperint vxores, ipsos ad relinquenda beneficia ecclesiastica, & retinendas vxores districtione ecclesiastica compellatis. Sed si in subdiaconatu & alijs superioribus ordinibus vxores accepisse noscuntur; eos vxores dimittere, & pœnitentiam agere de commisso, per suspensionis & excommunicationis sententiam compellere procuretis.*

Ex illo in peius ruere & retrò sublapsa referri pudicitia & continentia cleri. Paullatim enim canones de interdicto extranearum commercio obsolescere & in desuetudinem abire pontifices permiserunt: legem autem de conjugio non concedendo vnicè & pertinaciter vrserunt, donec tandem, quod cuperent, non in Germaniâ modò, sed in regnis quoq; septemtrionalibus, Angliâ, Poloniâ, Sueciâ, Daniâ, quorum historiam hîc nunc non vacat attexere, obtinerent. Euidens autem est, tanto feruore quin furore legem conjuges vetantem eos vrsisse, non quòd vera & sincera continentia ijs cordi esset; nam alioquin canones extranearum consuetudinem prohibentes non passi fuissent exsolescere: sed quòd conjugium cleri suis rationibus & dominatui, quem adfectarent, parum commodum judicarent. Glossa ad c. Maximianus, dist. XXCI. *Communiter dici-*

tur,

tur, quòd pro simplici fornicatione quis deponi non debet, quum pauci sine illo vitio inueniantur.

Hinc igitur omnibus pòst-sequutis ætatibus bonorum & piorum super infami & horribili cleri turpitudine atq; libidine querelæ, indignationes, detestationes. Sanctus vir Bernhardus, qui proximo post Hildebrandum seculo, duodecimo videlicet post Christum natum, vixit, sermone siue libro de conuersione ad clericos: *Curritur passim ad sacros ordines, & reuerenda ipsis quoq; spiritibus angelicis ministeria homines apprehendunt sine reuerentiâ, sine consideratione. Neq; enim signum regni occupare cœlestis, aut illius timent imperij gestare coronam, in quibus auaritia regnat, ambitio imperat, dominatur superbia, sed & iniquitas, & luxuria etiam principatur: in quibus & pessima fortè appareat intra parietes abominatio, si (iuxta Ezechielis prophetiam) parietem fodiamus, vt in domo Dei videamus horrendum. Siquidem post fornicationes, post adulteria, post incestus, nec ipsæ quidem apud aliquos ignominiæ passiones, & turpitudinis opera desunt: vtinam non fierent quæ vsq; adeò non conueniunt, vt nec Apostolum hæc scribere, nec nos dicere oporteret, vt nec dicentibus crederetur, quòd humanum aliquando occupauerit animum tam abominanda cupido. Numquid non olim ciuitates illæ spurcitiæ huius matres diuino prædamnatæ iudicio, & incendio sunt deletæ? Numquid non gehennalis flamma moram non sustinens, exsecrabilem illam præuenit tollere nationem, quòd ipsius specialiter essent peccata manifesta præcedentia ad iudicium? Numquid non & ipsam vtpote consciam tantæ confusionis tellurem absumsit ignis, sulfur, & spiritus procellarum? Numquid non in lacum horribilem solum omne redactum est? Amputata sunt hydræ capita quinq;, sed heu innumera surrexerunt. Quis reædificauit vrbes flagitij, quis turpitudinis mœnia dilatauit, quis extendit propagines virulentias?* cap. 19.

tas? Væ, væ, inimicus hominum sulfurei illius incendij reliquias infelices circumquaq; dispersit, exsecrabili illo cinere ecclesiæ corpus aspersit, & ipsorum quoq; ministrorum eius nonnullos sanie fœtidissimâ spurcissimaq; respersit. Heu genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, quis inter tua illa primordia tam diuina, & spiritualibus affluentem charismatibus Christianæ religionis ortum, credere posset posse talia in te aliquando reperiri? —— Vtinam magis turrim incoaturi, sedentes computarent, ne fortè sumtus non habeant ad perficiendum. Vtinam qui continere non valent, perfectionem temerariè profiteri, aut cœlibatui dare nomina vererentur. Sumtuosa siquidem turris est; & verbum grande, quod non omnes capere possunt. Esset autem sine dubio melius nubere quàm vri, & saluari in humili gradu fidelis populi, quàm in cleri sublimitate & deteriùs viuere, & districtiùs iudicari. Multi enim, non quidem omnes, sed tamen multi; certum est, nec latere queunt præ multitudine, nec præ impudentiâ quærunt; multi vtiq; libertatem in qua vocati sunt, in occasionem carnis dedisse videntur, abstinentes remedio nuptiali, & in omne deinceps flagitium effluentes.

Quid eodem seculo Rupertus Tuitiensis scripserit, & quomodo sui temporis clericos veteribus Nicolaitis comparauerit, alibi dictum est, nec hic opus repetere. pag 101.

Decimotertio seculo vixit Gulielmus Durandus, episcopus Mimatensis, qui præter Speculum juris, vnde Speculator dicitur, & Rationale diuinorum officiorum, Tractatum scripsit de modo generalis concilij celebrandi; in quo tractatu in hunc modum verba facit. Quum in Nicæno concilio & multis alijs concilijs familiaritas cum fœminis extraneis sit interdicta, *nec id tamen seruetur, & exhinc multa scandala sequantur, & contra clerum murmuret populus, videretur vtile pro conseruatione status ecclesiæ &* parte 2, rubr. 10.

ſiæ & honoris, quod mandaretur ſeruari.—— Et inſuper quòd proſtibula publica nō teneantur prope eccleſias & in Romanâ curia prope palatium domini Papæ, & nec alibi prope domos prælatorum, & ne mareſcallus domini Papæ & conſimiles aliquid recipiant à meretricibus & lenonibus earumdem. Ecce canones de abdicando conſortio extranearum prorſus exſtinctos; & publica proſtibula prope palatium domini Papæ. Quum quæ quoquo modo ad pontificem ſpectant, Apoſtolica appellare conſueuerint, vt Sedem, Cameram, Curiam apoſtolicam, Nuntios apoſtolicos, Bullas apoſtolicas; mirum quòd iſta proſtibula apoſtolica non dicant. Item: *Quum penè in omnibus concilijs & à plerisq; Romanis pontificibus ſuper cohibendâ & puniendâ clericorum incontinentiâ, & eorum honeſtate ſeruandâ multa hactenus emanauerint conſtituta; & nullatenus ipſorum reformari quiuerit correctio morum: ——videretur perpendendum, an expediret & poſſet prouideri, quòd in eccleſia occidentali, quantum ad votum continentiæ, ſeruaretur conſuetudo eccleſiæ orientalis, quantum ad promouendos, potiſſimè, quum tempore Apoſtolorum conſuetudo eccleſiæ orientalis ſeruaretur.* rubr. 46.

Aluarus Pelagius Syluenſis in Portugalliâ epiſcopus in decimumquartum ſeculum incidit, & opus ſuum de Planctu eccleſiæ Auenioni in curiâ Iohannis XXII perſcripſit. Vt pontificis, cardinalium, epiſcoporum; ita quoq; presbyterorum crimina plangit. Quartum facit, *quòd nimis incontinenter viuunt. Et vtinam,* ait, *continentiam numquam promiſiſſent, maximè Hiſpani & Regnicolæ, in quibus prouincijs in pauco majori numero ſunt filij laicorum, quàm clericorum. Et, quod ſceleratius eſt, per plurimos annos de latere concubinæ qualibet die ſurgunt non præmiſſa confeſſione, vel hypocritali cum propoſito redeundi; & procedunt ad altare ad terrificam hoſtiam conſe-* l. 2, art. 27.

secrandam, panem pollutum, quantum in eis est, Domino cordibus & labijs scelestis offerentes. VI. *Libentiùs dant joculator. & meretrici, quàm pauperi:* XIV. *Sæpe cum parochianis mulieribus, quas ad confessionem admittunt, scelestissimè fornicantur.* XXXII. *Quum sint notorij fornicatores, & per consequens suspensi quantum ad se & quantum ad alios, & simoniaci etsi occulti, vel aliàs suspensi & irregulares; nihilominus celebrant omni die.* XLIIX. *Faciunt sibi seruiri in altari & in ecclesiâ per suos filios illegitimos.* XLIX. *De bonis ecclesiæ pascunt concubinam continuè & filios, & de pecuniâ ecclesiæ emunt eis possessiones.* LIII. *Multi presbyteri & alij constituti in sacris, maximè in Hispaniâ, Asturia & Galliciâ & alibi, & publicè & aliquoties per publicum instrumentum promittunt & jurant quibusdam, maximè nobilibus mulieribus, numquam eas dimittere; & dant eis arras de bonis ecclesiæ & possessionibus ecclesiæ, & publicè eas ducunt cum consanguineis & amicis & solenni conuiuio, ac si essent vxores legitimæ.*

Robertus Holkot natione Anglus, professione Dominicanus, eodem seculo lectiones in Sapientiam scripsit. Earum CXXCIII in hunc modum loquitur: *Sacerdotes moderni sunt angeli incubi per luxuriam. Incubi vel incubones secundum Isidorum à Romanis dicuntur Fauni. Sunt etiam, vt creditur, dæmones corpora assumentes vel sibi jungentes, & sic mulieribus se immiscentes. Et dæmones incubi dicuntur nonnumquam generare gigantes: ita sacerdotes per vehementiam voluptatis gignunt communiter pingues, grossos & corpulentos. Hi possunt dici sacerdotes Priapi vel Baalphegor.*

Etymol. l. 8, cap. vlt.

Decimoquinto seculo concubinatus & vagæ libidines cleri magis magisque inualuerunt, & crimen propemodum esse desierunt, quin pro ludo jocoque haberi ceperunt. Quomodo Iohannes Gerson agnouerit, *concubinatum presbyterorum ita generale & radicatum esse malum,*

lum, vt aboleri nequeat, & aut nullos sacerdotes habendos, aut incontinentes tolerandos esse; in superioribus expositum fuit. Nicolaus de Clemangis archidiaconus Bajocensis, hac ipsâ ætate *De corrupto ecclesiæ statu* librum emisit, qui inter opera quoq; Gersonis sub titulo, *De vicijs ministrorum ecclesiæ*, inuenitur. *Illud obsecro*, inquit, *quale est, quod in plerisq; diœcesibus rectores parochiarum ex certo & conducto cum suis prælatis precio, passim & publicè concubinas tenent?* Item: *Crapulati & inebriati pugnant, clamant, tumultuantur, nomen Dei & sanctorum suorum pollutissimis labijs exsecrantur. Sicq; tandem compositi ex meretricum suarum complexibus ad diuinum altare veniunt.* Petrus ab Alliaco, cardinalis Cameracensis, Tractatu de Reformatione ecclesiæ: *Adhibenda esset correctio circa mores ecclesiasticorum, qui jam nimis (proh dolor) sunt corrupti irâ, gulâ, luxuriâ, pompâ, prodigalitate, otio, & alijs generibus, quod cedit in graue laicorum scandalum. Et maximè obuiandum esset illi scandalosissimæ consuetudini seu potius corruptelæ, quâ plures hodie non verentur tenere etiam publicè concubinas.*

pag. 91.

cap. 15. § 2.

cap. 16. § 1.

Nicolaj Tudesci Panormitani judicium & verba superiùs itidem relata sunt. Similiter sententia Aeneæ Syluij, siue Pij secundi.

pag. 116.

. Alfonsi Tostati vasta volumina claudit opusculum contra clericos concubinarios; in quo leguntur ista: *Hodie clerus efficitur contemtibilis propter flagitiosas sacerdotum vitas indignè viuentium, quum nemo sit, qui eis medicinalem correctionem apponat. Sed sub quadam libertate peccandi & consuetudine detestandá tendunt ad barathrum, quos malè viuentes aut publicis fornicationibus inuolutos firmiter teneo esse inimicos Christi, & Sancti spiritus contemtores.*

Concl. vlt.

Baptista Platina in vitâ pontificis Marcellini: *Quid futu-*

futurum nostrâ ætate arbitramur, qua vitia nostra eò creuere, vt vix apud Deum misericordiæ locum nobis reliquerint? Quanta sit auaritia sacerdotum, & eorum maximè qui rerum potiuntur, quanta libido vndiq; conquisita, quanta ambitio & pompa, quanta superbia & desidia, quanta ignoratio tum sui ipsius, tum doctrinæ Christianæ, quàm parua religio, & simulata potius, quàm vera, quàm corrupti mores, vel in profanis etiam hominibus (quos seculares vocant) detestandi, non attinet dicere, quum ipsi ita apertè & palàm peccent, ac si inde laudem quærerent.

Dixi antea, fornicationes & concubinatum cleri paullatim in ludum & jocum abijsse. Idipsum euidenter probat libellus, qui non ita pridem in manus meas venit, editus Heidelbergæ in confinio seculorum decimiquinti & decimisexti, chartâ & typo, pro ratione temporis, non inuenusto. Titulus est,

De fide concubinarum in sacerdotes.

Quæstio accessoria caussâ joci & Vrbanitatis in Quodlibeto Heidelbergensi determinata à M. Paulo Oleario Heidelbergensi: in fine scilicet solennis Quodlibetaris disputationis laxandi animi jociq; suscitandi caussâ, vt est in adjunctâ Cratonis Vdenhemij epistolâ.

Asininæ aures an concubinario sacerdoti sint imponendæ?

Sacerdos qui vexatur a suâ concubinâ, quam permittit in domo suâ in omnibus rebus & negocijs dominari & gubernare, an non meritò aures asininæ capiti suo retrò sint imponendæ?

Sacerdotis Vocabulo quomodo in his nostris facetijs Vtendum.

Pro primo nota, quod non loquor de hoc vocabulo Sacerdos, quod est nomen vel terminus communis generis & tertiæ declinationis:

tionis: sed de reipsá per hunc terminum significatá, & de viro sacris initiato, siue sit ruralis plebanus, præmissarius aut capellanus, siue vrbanus, canonicus aut vicarius.

Concubinæ definitio.

Pro secundo concubinam sic definio. Concubina est vas omnium vitiorum, mulier sine pudore, bestia sine honore, appetens primos recubitus in mensá, primam sedem in ecclesiâ, primatum in balneo & in choreá, semper pigra, semper plena, rixosa, criminosa, scabiosa, omnibus odiosa, soli Cerbero cara, in fallacijs tam in dictione quàm extra dictionem optimè instituta.

Concubinariorum conditiones esse multiplices.

Tertiò animaduerto diuersas esse conditiones sacerdotum concubinariorum. Quidam enim habent corda materna; quidam non habent. Non habentis eiusmodi narrat historiam: *Fuit quidam canonicus Herbipolensis, cuius concubina balneum intrans audiuit cæteras canonicorum famulas ex cognominibus & familijs dominorum suorum appellari, verbi gratiá, quum exituriæ essent balneas, clamabat lotrix pedum,* Langent myner Frowen von schwartzenberg ein Tůch. *Et iterum,* Langent myner Frowen von finsterloch ein Tůch. *Et rursus,* Langent myner Frowen von weyringen ein Tůch. *Canonici verò illius, qui de Grunbach erat, concubina nominabatur solo nomine suo Dorothea, neq; adiectum fuit,* mein Frow von Grünbach. *Venit domum, flet, lacrymatur, plangit, spretam se dicit, sese à domino suo nequaquam diligi conqueritur. Is caussam inuestigat. Respondet illa: Ecce jam in balneo omnes meæ professionis mulieres à dominorum suorum cognominibus meruerunt appellari, his auribus enim audiui. sola sicut scabellum pedum vestrorum Dorothea vocata sum. Respondit canonicus, quia cor matris non habuit: O bestia. Interrupit illa è vestigio:* O frylich bin ich die best / woltent jhrs an-

derst glouben. *Prosequitur canonicus: Ecce bona Dorothea, mater mea adhuc superstes est, quæ vulgò* die grünbechin *appellatur, si tu in hoc cognomine cum ea concurreres, fieret confusum chaos, aut enim tu pro matre, aut mater pro concubinâ mea apud ignotos posset adiudicari. Verùm ne te omnino defraudem, restant adhuc alia duo cognomina. Sum enim archidiaconus, inde vocor* ein Landgrichter: *sum & archipresbyter, inde vocor* ein Ertzpriester. *Optionem habeas eligendi quod vis è duobus, vt aut appelleris à primo,* Ein landghûr, *aut à secundo,* ein Ertzhûr.

Hæc talia in celeberrimâ Vniuersitate publicè proposita, facetijs agitata & typis euulgata, satis, vt opinor, probant, quod diximus, nempe profligatâ veterum canonum de extraneis fœminis non admittendis seueritate, fornicationes & concubinatum cleri in ludum iocumq; abijsse. Quidni enim? quum episcopi concubinatum non saltim tolerarent, sed etiam quodammodo exigerent, vti testatur iste ipse libellus, &, quod plus est, principes proceresq; Germaniæ Grauaminibus, anno superioris seculi vigesimo secundo, Norimbergæ propositis. Intereaenim x c I est, *quod episcopi & officiales eorum, sacerdotes etiam continentes concubinatus censam persoluere cogant, asserentes, episcopum pecuniæ indigum esse, qua soluta licere sacerdotibus, vt vel cœlibes permaneant, vel concubinas alant.*

Quid circa eadem tempora scripserit Baptista Mantuanus, notum est. Alius item poëta Italus, Marcellus videlicet Palingenius, Zodiaci sui libro sexto:

—— mystæ vafriq́, cuculli,
Quos castos decet esse, palàm cum pellicibus, vel
Furtim cum pueris, matronis virginibusq́,
Nocte dieq́, subant.

Auctor libri, qui Onus ecclesiæ inscribitur nempe Iohan-

Iohannes, episcopus Chiemensis, Salisburgensis archiepiscopi suffraganeus: *Nihil ita prouocat Deum ad iram & homines ad peccandum, sicut lasciuia prælatorum, in quibus hodie verificatur illud propheticum; Vide quæ seniores domus Israël faciunt in tenebris, vnusquisq; in abscondito cubilis sui: dicunt enim, Non videt Dominus nos.—In Alemania, me hercle pauci sunt Curati, qui non fœtore concubinatus marcescunt.* RURSUS: *Sacerdotes frequenter fornicationibus coinquinantur, maximè Curati sordescunt in concubinatu adeo manifesto, quod nulla tergiuersatione celari possit.*

cap.11, § 6.

Ezech. 8.

cap.24, § 8.

Antonius Cornelius Lynnichanus oratione habitâ coram frequenti clero Coloniæ in synodo, V Eid. Mart. anno CIↃ IↃ XXVII. *Tu quisquis sacerdos es, quiq; totus diuinis rebus es consecratus, cogita quam indignum sit facinus, eo ore sumere adorandum illud corpus, quo putidam scorti carnem contigisti; iisdem manibus abominandas sordes contrectare, quibus ministrantibus, angelis ineffabile illud mysterium peragis. Item, quàm non conueniat idem corpus eundem cum Deo spiritum fieri, & vnum corpus fieri cum meretrice. Pudet me multa de his dicere, quæ tamen multos minimè pudet facere. Vellem mentirer, vellem mendacij arguerer. Hæc, vt vereor, veriora sunt quàm vt redargui possint. His & alijs datur scandalum populo, præbetur offendiculum vulgo, cui hac tempestate vilet & contemtui est ordo quilibet sacer. Vilis plebs te sacerdotem nunc cachinnis atq; ludibrijs incessit, & odit, qui calumniandi ansam vltro præbueris. Dicit namq;: Tot his aut ille scorta domi suæ ex patrimonio Crucifixi nutrit, quo non sordida scorta, sed pauperes Christi forent sustentandi.*

Per cœlibatum & continentiam cleri Romani fieri, vt Roma meretricibus & lupanaribus carere nequeat, jampridem est ostensum. De iisdem Iohannes Mari-

pag. 90.

cap. 18. ana Iesuita libro de Spectaculis, *Scimus*, inquit, *Romæ meretrices sæpe nullis certis sedibus totâ vrbe vagari, tametsi ea licentia aliquando restricta sit*, nempe temporibus Pij quincti, *certa aliquâ regione vrbis ad habitandũ illis designatá*. Et paullo antè: *Romæ passim & impunè fit in ipsis pontificum oculis, vbi caput & forma est sanctitatis, eoq; majori sæ quæstus continuus majori numero mulieres perditæ.*

Quò res igitur in Romanâ ecclesiâ per lentos gradus tandem deuenerit, ex istis manifestius est, quàm vt vllâ ampliore declaratione egeat. Manifestum etiam est, grauissimas fuisse caussas viris egregijs, Georgio Cassandro & Georgio VVicelio, vt ab imperatoribus Ferdinando primo & Maximiliano secundo, quorum memoria in æternâ sit gloriâ, de modo componendorum religionis dissidiorum consulti & sententiam promere jussi, vterq; conjugium clero permittendum esse responderint. Literas, quibus sanctum, quem diximus, laborem injungebat, ad vtrumq; supremo vitæ suæ anno dederat Ferdinandus. Quo beatè defuncto, ceptum negocium vrsit & vtriusq; sententiam elicuit illius & successor Maximilianus. Georgium VVicelium Possevinus in suo Apparatu perperam Georgium Vallium vocat. Est ille Cassandro, in vtram partẽ incubuerit, haut paullò vehementior. Cassander autẽ, cujus Coloniæ in templo Franciscanorum monumentum eximio elogio condecoratum visitur, cùm in scribendo accuratior, tum in partibus incessendis moderatior. Quidquid potest, benignè exponit & in bonum sensum trahit. Dicit itaque primis, qui legẽ cœlibatus inuexerint, haut leues caussas fuisse. Quod etiam nos facilè concedimus, & caussas, quibus se moueri paterentur, non defuisse; &, quidquid

Vide Appendicem.

egerint,

egerint, bonâ intentione egiſſe. Quò res aliquando euaſura, & quòd effectum intentioni penitus contrarium tandem habitura eſſet, præuidere non potuerunt. Quod ſi potuiſſent, non dubitamus, quin ſuas ipſorum ſanctiones ingenue improbaturi fuiſſent.

Nec doctrinam dæmoniorum aut hæreſes ijs improperamus, qui neq; conjugium criminantur, neq; clericos alióſue mortales ſcortatores & ſodomitas eſſe malunt, quam maritos. Hodierni verò Romani, quum quiduis potiùs quàm conjugium ſacro ordini indulgeant, & omnibus ætatibus, ex quo lex cœlibatus obtinuit, vniuerſalem quamdam cleri corruptionem vagasq; & horrendas libidines teſtātibus & deteſtantibus, ipſi nihilominus eas in ſuâ eccleſiâ ſuoq; clero malint tolerare, quàm conjugium admittere; leges etiam veteres, qnibus olim per remotionem extranearum muliercularum vagis libidinibus obuiam ibatur, prorſus exſoleſcere paſſi ſint; quin exſaturandæ libidini ſui cleri in arce ſanctitatis & religionis ſuæ proſtibula & lupanaria foueant; nec à contumeliâ conjugij abſtineant, verbi gratiâ, quum ſcribit Baronius, *Conjugij turpitudine, rete diaboli tenebantur adſtricti clerici conjugati*: quum, inquam, hæc omnia ita ſeſe habere ſuperiora euincant, & rerum euidentia clamet; cauſſam dicere non non poſſunt, per quos ſtat, quò minùs iſta aliter ſeſe habeant, quin ab hac parte, doctrinæ dæmoniorum & hæreſeos Nicolaitarum atq; Gnoſticorum poſtulari debeant.

An. 1074. num. 34.

Quum autem conjugium rem verè caſtam eſſe nemo niſi diabolico furore correptus, negare veł auſit vel poſſit; fateri aduerſarios ſuis ingratijs oportebit, reformatarum eccleſiarum clerum in verâ caſtitate viuere. Et ſi ſcopus eſt ac finis, vt clerus caſtus ſit & caſtè viuat; ſcopum & finem noſtri obtinuerunt. Quò autem caſtitas cleri pontificij reciderit, experientia & tot teſtimonia pridem adducta ſatis ſuperque teſtantur.

De excellentiâ itaq; ſtatus, quem amplexi ſunt, ne mutiant quidem. Statum virginitatis veriq; & ſinceri cœlibatus excel-

excellentem esse non diffitemur: quin statu conjugij excellentiorem esse ex doctrinâ veterum Patrum admittimus. Eorum itaq; dignitati, qui verè cœlibes sunt, nihil detractum volumus. Cæterùm ex vulgatâ pontificiorum jam ante ex ipsorum ore descriptâ disciplinâ conjugio sese abdicare, & interim concubinam alere vel ad fornices itare; eâ, inquam, mercede cœlibatum profiteri nemo, quantumuis libidinosus & carni deditus, recusabit. Quin istiusmodi cœlibatum, quippe curis & molestijs vacuum, conjugio innumeris sollicitudinibus obnoxio citra controuersiam præferet. Memorat Dio Cassius, quantũ negocij fuerit Augusto cum plerisq; Romanis equitibus, vt eos ad contrahenda legitima matrimonia, àquibus pars longè maxima abhorrebat, impelleret. Oratione, quâ ipsos adloquutus fuit, hæc inter cætera habentur: *Expeditam istam ac liberam vitam, extra matrimonium & sine sobole, prætulisse vos dicitis; quum interim latronibus ac immanissimis belluis nihilo præstetis. Neq; enim adeo solitudo viuendi vos capit, vt absq; mulieribus degatis, ac non quilibet vestrûm mensæ ac lecti sociam habeat: sed licentiam libidini ac lasciuiæ vestræ exercendæ queritis.*

libro 56.

Idem de Manichæis scribit Gaudentius Brixiensis: *quibus,* inquit, *ego ob immunditiam suam puto non vtiq; rem nuptialem displicere, sed legem quæ non multas fœminas vni viro neq; vnam fœminam multis viris, sed etiam vnam fœminam vni viro coniungit. Nolunt enim viuere ipsi exsecrabiles Manichæi iuxta Apostoli Pauli doctrinam; vt vnusquisq; suam vxorem habeat, & vnaquæq; suum virum.*

Tract. 8.

Idem de Priscillinaistis, qui tradux Manichæorũ, testatur Leo magnus. *Coniugalem,* inquit, *copulam detestantur, quia non est illic libertas turpitudinis, vbi & pudor matrimonij seruatur, & spes sobolis.*

ep. 91, c. 7.

Idem sibi capiant siue ab homine gentili Augusto, siue ab ecclesiæ doctoribus, quicumq; vagas libidines, quàm honestum conjugium, malunt. Cogitent etiam, qualem aliquando Deo rationem sint reddituri, quicumque, quum intelligant abominabiles sui cleri turpitudines nisi permisso conjugio aboleri non posse, malunt tamen illas quantascumq; tolerare, quàm hoc concedere; malunt Dei leges fœdè conculcari, quàm suas ipsorum aliquâ relaxatione mitigari. Orandus autem est Deus, vt corda emolliat, ne diutiùs priscæ sinceritati nouas corruptelas anteponant, & manifestis erroribus aduersus euidentem veritatem patrocinentur.

✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱✱

EMENDANDA ET ADDENDA.

Dum Breuiarium concinnaturus Tractatum relego, typothetæ nonnulla, nonnulla quoq; mei ipsius παρορά ματα obseruo; nonnulla etiam, quæ adijci non inutiliter possint, animaduerto. Ea junctim, sed charactere tamen distincta, in tuum, benigne lector, vsum hîc exhibeo. Quæ vt æqui boniq; consulas, te oro: quin de te, quæ tua est humanitas, idipsum mihi polliceor. Vale.

P*aginâ 16, lineâ vltimâ perperam geminantur voces*, Continentiam voueat.

Pag. 25, lin. 14, renuntes, *lege renuentes*.

Pag. 34, lin. 22. — συνέλευσις. Nónne Patres concilij Gangrensis γάμε συνοίκησιν σεμνὴν pronunciant?

Pag. 35, lin. 12. — *nulli vitio subijci*. Ambrosius libro primo de Abraham: *Discite qui ad gratiam baptismatis tenditis, velut quidam fidei candidati continentiæ disciplinam sobriam. Nulli licet scire mulierem præter vxorem. Ideo conjugij tibi datum est jus, ne in laqueum incidas, & cum alienâ muliere delinquas.* Iuxta Ambrosium itaq; nullam præter vxorem scire, est continentem esse. cap. 7.

Pag. 44, lin. 7. — respexit. Nam, vt Theophrastum, Pomponium, Celsum & Paulum rectè dixisse è Digestis discimus, *jura constitui oportet in his quæ* ἐπὶ τὸ πλεῖστον *accidunt; & ad ea potiùs aptari, quæ & frequenter & facilè, quàm quæ perrarò eueniunt.* τὸ γὰρ ἅπαξ ἢ δὶς παραβαίνουσιν οἱ νομοθέται. L. 3, 5, 6 De legibus

Pag. 55, lin. 12. clericatus, *lege* clericatum.

Pag. 85. lin. antepenult. — non est mirum. Integra jam tria sunt secula, quum hac ipsâ de re Aluarus Pelagius in opere suo de Planctu ecclesiæ, quæ mox subijcio, scripsit: *Romani multi pontifices nostri hypocritalis temporis (& jam multa lustra transierunt) licet vicarij Iesu Christi pauperis crucifixi, & successores Petri pauperis piscatoris, manu & arte victum quærentis reti & nauiculâ, nepotulos & alios consanguineos clericos nedum ad altas prælationes promouent ditissimas & altissimas, sed etiam ad statum Cardinalatus insipios totaliter & indignos: & committunt eis judicare totum mundum, qui regere nesciunt semetipsos. Consanguineis autem secularibus procurant & emunt nedũ campos, terras & vineas & simplicem militiam, sed etiam baronias, comitatus, marchionatus & omnes alios mundi potentatus. Et tales papæ consanguinei, qui ante eius papatum soli vagabantur per mundum peditando, nunc stipati militum agminibus incedunt. Qui antè cum mulieribus plebeijs aut alijs suis paribus contraxissent, pòst cum comitissis & marchionissis aut ducissis contrahunt. Qui antè forsan byrro aut aliâ veste humili induti fuissent, pòst sericis, auratis & alijs fucatis vestibus adornati incedunt. Et qui antea habitabant in domibus patrum suorum aut mercatorum, aut agricolarum, aut artificum, vel aliàs pauperum despectorum, pòst habitant in domibus regum & imperatorum. Et qui ante papatum sui consanguinei, nati in paupere domo & tugurio rusticano vix milio & cibario pane rugientem ventrem saturare poterant, pòst similam & mella fastidiunt. Cardinales quidam & alij prælati multi talia à Romanis pontificibus multis nunc exempla perniciosa videntes, sequuntur eos sic gratanter in carnalibus huiusmodi quocumq; ierint, non Christum agnum. —— Et quod hodie in ecclesiâ Dei majus peccatum, id est, communius, quam carnalitas ad suos consanguineos? Prælatorum nepotuli & alij consanguinei dij eorum hodie sunt. Ipsos supra Deum & contra Deum diligunt: ipsos contra Deum & plus quàm Deum honorant. — Hi sunt dij, in quibus prælati habent fiduciam, quòd eis in abbatijs*

(Margin: l. 2, art. 15.)

batijs & episcopatibus succedant, & propterea maximè ædificant ecclesiam in sanguinibus, vt semper de eorum genere aliquis sit, qui eis in abbatijs & episcopatibus succedat. Ista Aluarus Pelagius, natione Hispanus, sectâ Franciscanus, dignitate episcopus Syluensis in Portugalliâ & pœnitentiarius pontificis Iohannis XXII, in cujus Auenioni commorantis curiâ opus de Planctu ecclesiæ anno CIↃ CCC XXX incoauit & biennio absoluit, quemadmodum sub finem eius ipse annotatum reliquit. Sesquiseculo recentior est Baptista Platina, qui Iohannem, quem ipse decimum sextum numerat, *diuina humanaq; omnia cognatis & affinibus suis elargitum fuisse* scribit; *quem certè errorem,* inquit, *ita posteris tradidit, vt ad nostram quoq; ætatem peruenerit. Quâ quidem consuetudine nil certè dici perniciosius potest, quum non ob religionem & Dei cultum appetere pontificatum nostri sacerdotes videantur, sed vt fratrum, vel nepotum, vel familiarium ingluuiem & auaritiam expleant.* Nempe ad hunc modum curam suorum introducto cœlibatu antistites abjecerunt.

Pag. 70, lin. 8. — *inde non trahentes.* Cyrillus Ierosolymitanus catheche sI Illuminatorum quartâ: *Ne, quum magnopere studes continentiæ, sis inflatus aduersus illos, qui occupati sunt nuptijs: nã & hi mundi sunt. Honorabile enim conjugiũ & thorus immaculatus, dicit Apostolus. Et tu, qui id ignoras, nũquid nõ ex nuptiis natus es?*

Pag. 71, lin. 18. — *cum plenâ fui innocentiâ.* Ineptissimè igitur & peruersissimè scripsit alicubi Stanislaus Hosius: *Copulatio conjugalis remotum ab arbitris cubile quærit.* *Certè non qui bene, sed qui malè agit, odit lucem, ait Christus: omnia verò rectè facta in luce collocari volunt. Hæc igitur opera tenebrarum pugnant cum sacerdotio maximè, cujus opera in luce collocari volunt.*

Confess. fidei, cap. 56.

Pag. 109, lin. 5. Gratianus, *lege* Raymundus.

Pag. 165, lin. 16. negotiones, *lege* negotiationes.

Pag. 209, lin. 2. tertio, *lege* quarto.

Pag. 219, lin. 14. *Quòd si eâ in re perfectus fiat*, lege, *Factus enim maritus* (τέλει@ maritum apud bonos auctores sæpe significat) *exempla habet Apostolos, &c.*

Pag. 229, lin. 13. Pontiani, *lege* Pontij.

Pag. 231, lin. 2. — nulla est ratio. Aliud præterea apud eumdem Cyprianum presbyteri vxorati exemplum occurrit in his verbis: *Felix, qui presbyterium subministrabat sub Decimo, proximus mihi vicinus (plenius cognoui eumdem Felicem) & Victoria conjunx eius.* (epist. 19.)

Pag. 233, lin. 8. — omisisisset. Persequutionem sub Diocletiano enarrans Eusebius inter cæteros constantissimos martyres episcopum maritum commemorat. Verba sunt: *Philoromus magistratum quemdam Alexandriæ non vulgarem adeptus, cum dignitate & splendore Romano satellitibus stipatus quotidie caussas dijudicabat: & Phileas Thmuitarum ecclesiæ episcopus, vir præstans cùm in ciuilibus patriæ rebus & administrationibus, tum in philosophiæ studijs.* οἳ καὶ μυρίων ὅσων πρὸς αἵματός τε καὶ τῶν ἄλλως φίλων ἀντιβολούντων, ἔτι μὴν τῶν ἐπ' ἀξίας ἀρχόντων, πρὸς δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ δικαστοῦ παρακαλοῦντος, ὡς ἂν αὐτῶν οἶκτον λάβοιεν, φειδώ τε παίδων καὶ γυναικῶν ποιήσαιντο, οὐδαμῶς πρὸς τῶν τοσούτων, ἐπὶ τὸ φιλοζωῆσαι μὴ ἑλέσθαι, καταφρονῆσαι δὲ τῶν περὶ ὁμολογίας καὶ ἀρνήσεως τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεσμῶν ὑπήχθησαν· ἀνδρείῳ δὲ λογισμῷ καὶ φιλοσόφῳ, μᾶλλον δ' εὐσεβεῖ καὶ φιλοθέῳ ψυχῇ, πρὸς ἁπάσας τοῦ δικαστοῦ τάς τε ἀπειλὰς καὶ τὰς ὕβρεις ἐνστάντες, ἄμφω τὰς κεφαλὰς ἀπετμήθησαν. *Isti duo, permultis cognatis alijsque amicis, viris præterea in dignitate & magistratu constitutis eos obsecrantibus, denique ipso judice cohortante, vt suimetipsorum misererentur, & liberorum atque vxorum rationem haberent; nullo tamen modo à tot & tantis adduci potuerunt, vt cupiditate vitæ illecti diuinas de confessione & abnegatione Seruatoris nostri sanctiones contemnerent, sed animo masculo sapientiæque amante, [illegible] Deique amante, aduersus omnes judicis minas & contumelias [illegible]tes vterque capitibus truncati sunt.* (hist. lib. 8. cap. 9.)

Pag.

Pag. 246, lin. 23. — *appellabat.* In eiusmodi suâmet ipsorum voluntate & operâ castratos eunuchos Basilius magnus extremo libro de verâ virginitate acriter & prolixè inuehitur. Tandem, *Neutiquam,* inquit, *pudicitiæ intuitu laudare conuenit tales abscissos. Nam nec equos, quòd cornibus impetum non faciant, laudamus, laudaturi vtiq;, si calcibus non feriant: bobus autem non cornupetis mansuetudinis laudem tribuimus. Neq; enim quisquam ob id, quod non potest, sed ob id quod potest, si potestate ad aliorum injuriam non abutatur, admirationi est. Quod si existimant abscissionem partium ad animi innocentiam aliquid conferre, eruant quoq; oculos multa perperam intuentes, amputent manus simul & pedes, obturent aures, ne quid horum peccati instrumentum fiat.*

Pag. 316, lin. 7. — manifestum est. Præterea Nazianzeni ætate presbyteros conjugatos fuisse docemus euidente testimonio ex oratione eius εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα depromto. Hortatus ad baptismum, quàm possit fieri, celerrimè suscipiendum, & procrastinationes morasq; protelandas, inter cætera, Μὴ εἴπῃς, ait, Ἐπίσκοπος βαπτισάτω με, καὶ οὗτος μητροπολίτης ἢ Ἱεροσολυμίτης· οὐ γὰρ τόπων ἡ χάρις, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος. καὶ οὗτος τῶν εὐγεγονότων. δεινὸν γὰρ εἰ τῷ βαπτιστῇ τὸ εὐγενές μου καθυβρισθήσεται. ἢ πρεσβύτερος μὲν, ἀλλὰ καὶ οὗτος τῶν ἀγάμων, καὶ οὗτος τῶν ἐγκρατῶν καὶ ἀγγελικῶν τὴν πολιτείαν. *Ne dicas, Baptizet me episcopus, atq; is metropolitanus aut Ierosolymitanus; (neq; enim gratia locorum est, sed Sancti Spiritus) isq; etiam claro & nobili genere ortus: acerbum enim fuerit, nobilitatem meam baptistæ obscuritate dedecorari. Aut si presbyter quidem, at saltim ille sit è cœlibibus, è continentibus, inquam, & angelicam vitam degentibus.* Presbyteri igitur alij cœlibes, alij mariti fuerunt. Quin nisi multi, imo pleriq; mariti, & pauci contrà cœlibes fuissent; quærere cœlibem à quo baptismus conferretur, non potuisset

esse caussa comperendinandi. Et sic quidem in græcâ ecclesiâ res sese habuerunt.

Pag. 339, lin. 29, Siricus, *lege* Siricius.

Pag. 488, lin. 21.— adscendisse. Interim dissimulandum non est, Genebrardum Onuphrianam de nemine nisi gradatim ad pontificatum euecto obseruationem falsi insimulare. *Falsa est,* inquit, *vt pleraq; eius alia*; productis in contrarium Telesphori ex anachoreta, & Dionysij ex monacho pontificum creatorum exemplis.

Anno 891.

Pag. 495, lin. 11. Ista commentantis animo obuersatus fuit Nicolaus primus ad Michaëlem imperatorem Constantinopolitanum scribens, & cum Leone nono ad Michaëlem patriarcham Constantinopolitanum scribente confusus. | *Pro* Nicolai *itaq; nomine nomen* Leonis noni *reponendum paginâ 495, lin, 11; & pag. 496. lin. 23 & 29; & pag. 497, lin. 13 & 15.*

Pag. 503, lin. 11,— auctor Compilationis chronologicæ inter illustres veteres rerum Germanicarum scriptores à Iohanne Pistorio editus, *Anno* &c.

Pag. 521, lin. 7.— judicari non debet. Atq; id planissimè in suo Romano pontifice expressit Abrahamus Bzouius. *Caussâ fidei,* inquit, *nonnulli Concilio subjiciunt pontificem. Sed si verum, vt verissimum est, orationes Christi non in irritum cecidisse, sed semper illum à Deo exauditum esse, Christus verò, ne Romani pontificis fides deficeret, enixè orauit, & ab hac Saluatoris oratione nemo hactenus pontificum Romanorum in fide orthodoxâ errauit, neq; in posterum errabit: consectaneum est, numquam tale tribunal contra Romanum pontificem erigendum fore.*

cap. 15.

Pag. 528, lin. 18.— obnoxium esse admittat. Abrahamus Bzouius, qui in munere historici Baronio successit, decessorem strenuè sequitur, quin Iohannem XII defendendo & imperatorem Othonem magnum accusando, superat. Otho imperator, ait, *Iohannem innocentem indictâq; caussâ pontificatu*

Pont. Roman. c. 2.

catu dejecit,(idem alibi : *exsecrandum est judicium, quod potestate tyrannica in Iohannem XII Otho instituit) Leonemq́ antipapam et objecit, & à Leone pseudopontifice jus imperatori, eiusq́ successoribus Italiæ regibus eligendi atq́ ordinandi pontifices Romanos extorsit, intolerandaq́ calamitate catholicos oppressit.* Tandem horribile carmen subijcit: *Decimo anno pòst violatæ ecclesiasticæ libertatis pœnas Otho dedit, subitaneo morbo in Saxoniâ interceptus. Sed & stemma ipsius non nisi in nepotem Othonem tertium, veneno Romæ à Crescentij uxore adamata exstinctum, propagatum interiit; ita diuinitate vlciscente injurias, quibus Sedem apostolicam, pro voluntate amouendo atq́ subrogando pontifices, adfecerant.* Hæc de pessimo papa & optimo imperatore Bzouius.

cap. 11.

Pag. 559, lin. 5. — fuisse demonstrat. Quid enim aliud dicit aut docet Petrus Damiani, quàm quod duobus seculis ante ipsum ad Michaëlem imperatorem scripserat Nicolaus primus, Decretoq; inseruit Gratianus: *Quum ad verum ventum est eumdem regem atq́ pontificem, vltrà sibi nec imperator jura pontificatus arripuit, nec pontifex nomen imperatorium vsurpauit. Quoniam idem mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, sic actibus proprijs & dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusq́ discreuit, propriâ volens medicinali humilitate sursum efferri, non humanâ superbiâ rursus in inferna demergi, vt & Christiani imperatores pro æternâ vitâ pontificibus indigerent, & pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus vterentur; quatenus spiritalis actio carnalibus distaret incursibus, & ideo militans Deo minimè se negocijs secularibus implicaret.* Videtur tamen inuidiam facti lenire velle Baronius.

Dist. 96, can. 6.

Leo ipse &c.

APPEN-

APPENDIX

Quâ continetur

I. B. VDALRICI AVGVSTANI, pro conjugio clericorum epiſtola;

II. GEORGII CASSANDRI

ET

III. GEORGII VVICELII de cœlibatu & conjugio clericorum ſententia;

IV. SVPREMÆ CVRIÆ PARIſienſis in librum Bellarmini Sententia;

V. FACVLTATIS THEOLOGICæ & Vniuerſitatis Pariſienſis in librum Antonij Sanctarelli Ieſuitæ Cenſura & Decretum.

B. VDAL-

B. VDALRICI EPISCOPI AVGVSTANI

pro conjugio clericorum AD NICOLAVM PRIMVM ROM. PONTIFICEM

EPISTOLA.

Nicolao Domino & Patri peruigili, S. Romanæ ecclesiæ prouisori, Vdalricus solo nomine episcopus, amorem vt filius, timorem vt seruus.

CVum tua, ô Pater & Domine, decreta super clericorum continentiâ nuper mihi transmissa à discretione inuenirem aliena, timor quidam turbauit me cum tristitiâ. Timor quidem propter hoc, quod dicitur, pastoris sententiam, siue justam, siue injustam, timendam esse. Timebam enim infirmis Scripturæ auditoribus, qui vel justæ vix obediunt sententiæ, vt injustam conculcantes liberè, onerosâ, imò importabili pastoris præuaricatione præcepti se obligarent. Tristitia verò vel compassio, dum dubitabam, quâ ratione membra cauere possent, capite suo tam graui mor-

bo labo-

bo laborante. Quid enim grauius, quid totius ecclesiæ compassione dignius, quàm te, summæ sedis pontificem, ad quem totius ecclesiæ spectat examen, à sanctâ discretione vel minimùm exorbitare? non parum quippe ab hac deuiasti, dum clericos, quos ad continentiam consilijs monere debebas, ad hanc imperiosâ quadam violentiâ cogi volebas. Numquid enim meritò communi omnium sapientum judicio hæc est violentia, quum contra Euangelicam institutionem, ac sancti Spiritus dictationem, ad priuata aliquis decreta cogitur exsequenda? Quum ergo plurima veteris ac noui testamenti suppetant exempla, sanctam, vt nosti, discretionem docentia, tuæ rogo ne graue sit paternitati, vel pauca ex pluribus huic paginæ interseri. Dominus quidem in veteri lege sacerdoti conjugium constituit, quod illi postmodum interdixisse non legitur. Sed in Euangelio loquitur: *Sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum, sed non omnes hoc verbum capiunt: qui potest capere, capiat.* Quapropter Apostolus ait: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do.* Quod etiam, juxta prædictum Domini, consilium non omnes capere posse considerans, sed multos eiusdem consilij assentatores, hominibus, non Deo, pro falsâ specie continentiæ placere volentes, grauiora præuidens committere, fratrum scilicet vxores subagitare, masculorum ac pecudum amplexus non abhorrere, ne morbi hujus aspersione adusque pestilentiam conualescente nimiùm status labefactetur ecclesiæ totius, *Propter fornicationem*, dixit, *vnusquisque suam vxorem habeat.* Quod specialiter ad laicos pertinere iidem mentiuntur hypocritæ; qui licet in quouis sanctissimo ordine constituti, alienis reuera vxoribus non dubitant abuti. Et quod flendo cernimus, omnes in supradictis sæuiunt sceleribus. Hi nimirum non Scripturam rectè intellexerunt, cujus mammillam quia durius pressere, sanguinem pro lacte biberunt. Nam illud Apostolicum, *Vnusquisque suam habeat vxorem*, nullum excipit verè, nisi professorem continentiæ, vel eum qui de conti-

Matt. 19, 12.
1 Cor. 7, 25.
1 Cor. 7, 2.

de continuandâ in Domino virginitate præfixit. Quod nihilominus tuam, Pater venerande, condecet strenuitatem, vt omnem, qui tibi manu vel ore votum faciens continentiæ postea voluerit apostatare, aut ad votum exsequendum ex debito constringas, aut ab omni ordine canonicâ auctoritate deponas: & hoc vt viriliter implere sufficias, me omnesq; mei ordinis viros adjutores habebis non pigros. Verùm vt hujus voti nescios omnino scias non esse cogendos, audi Apostolum dicentem ad Timotheum, *Oportet*, inquit, *episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum*. Quam ne quis sententiam ad solam ecclesiam verteret, subjunxit, *Qui autem domui suæ præesse nescit, quomodo ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Similiter*, inquit, *diaconi sint vnius vxoris viri, qui filijs suis bene præsint, & suis domibus.* Hanc autem vxorem à sacerdote benedicendam esse, sancti Syluestri Papæ decretis scio te sufficienter docuisse. His & huiusmodi sanctis Scripturæ sententijs, Regulæ clericorum scriptor non immeritò concordans, ait: *Clericus sit pudicus, aut certè vnius matrimonij vinculo fœderatus.* Ex quibus omnibus veraciter colligit, quòd episcopus & diaconus reprehensibiles notantur, si in mulieribus multis diuiduntur. Si verò vnam sub obtentu religionis abijciunt, vtrumque, scilicet episcopum & diaconum, sine graduum differentiâ, Canonica damnat sententia: *Episcopus aut presbyter vxorem propriam nequaquam sub obtentu religionis abijciat: si verò reiecerit, excommunicetur; & si perseuerauerit, dejiciatur.* Legimus præterea in secundo Triparritæ ecclesiasticæ libro historiæ, quòd quum synodus Nicæna hæc eadem vellet sancire decreta, vt videlicet episcopi, presbyteri, diaconi, post consecrationem à proprijs vxoribus vel omnino abstinerent, vel gradum deponerent; surgens in medio Paphnutius, ex illis martyribus, quos Maximinus imperator, oculis eorum dextris euulsis, & sinistris suris incisis, damnauit, contradixit, honorabiles confessus nuptias, ac castitatem esse dicens connubium cum propriâ vxore, persuasitq; concilio, ne talem ponerent legem, grauem asserens esse caussam, quæ

1 Tim. 3. 2.

Isidor. de eccl. off. l. 2. cap. 2.

Canon Apost. 5.

aut ipsis, aut eorum conjugibus occasio fornicationis existeret. Et hæc quidem Paphnutius, licet nuptiarum expers, exposuit, synodusque eius sententiam laudauit, & nihil ex hac parte sanciuit, sed hoc in vniuscuiusque voluntate, non in necessitate dimisit. Sunt verò aliqui, qui sanctum Gregorium suæ sectæ sumunt adjutorium: quorum quidem temeritatem rideo, ignorantiam doleo. Ignorant enim, quòd periculosum hujus hæresis decretum à sancto Gregorio factum, condigno pœnitentiæ fructu postmodùm ab eodem sit purgatum. Quippe quum die quadam in viuarium suum propter pisces misisset, & allata inde plus quàm sex millia *infantum capita videret; intimâ mox ductus pœnitentiâ ingemuit, & factum à se de abstinentia decretum, tantæ cædis caussam confessus, condigno illud, vt dixi, pœnitentiæ fructu purgauit, suoque decreto prorsus damnato, Apostolicum illud laudauit consilium, *Melius est nubere, quàm vri,* addens ex suâ parte, Melius est nubere, quàm mortis occasionem præbere. Hunc forsitan rei euentum si illi mecum legissent, non tam temerè, credo, judicarent, Dominicum saltem timentes præceptum: *Nolite iudicare, vt non iudicemini.* Inde Paulus dicit: *Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? suo Domino stat, aut cadit. stabit autem, potens est enim Dominus statuere illum.* Cesset ergo sanctitas tua cogere, quos tantùm deberet admonere; ne priuato, quod absit, præcepto, tam vereri quàm nouo contrarius inueniaris testamento. Nam, vt ait sanctus Augustinus ad Donatum, *Solum est quod in tua iustitia pertimescimus, ne nō pro lenitatis Christianæ consideratione, sed pro immanitate facinorū censeas coercendū quod te per ipsum Christū ne facias, obsecramus. sic enim peccata compescenda sunt, vt supersint quos peccati pœniteat.* Illud & Augustini volumus te recordari, quod ait: *Nihil nocendi fiat cupiditate, omnia consulendi caritate; & nihil fiat immaniter, nihil inhumaniter.* Item de eodem: *In timore Christi, in nomine Christi exhortor, quicumq; non habetis temporalia, habere nō cu[pi]atis: quicumq; habetis, in eis non præsumatis. Dico autem, non si ista habetis, damnamini: sed si in istis præsumatis, si propter talia magni vobis videamini,*

*Sexaginta millia forte vel sexcenta.

1 Cor. 9, 7.

Matth. 7, 1.

Rom. 14, 4.

epist. 127.

mini, si generis humani conditionem communem propter excellentem vanitatem obliuiscamini. Quod nimirum poculum discretionis ex illo fonte Apostolicæ hauseritis prædicationis: *Solutus es ab vxore noli quærere vxorem alligatus es vxori noli quærere solutionem.* vbi & subditur: *Qui habent vxores, tamquam non habentes; & qui vtuntur mundo, tamquam non vtantur.* Item dicit de vidua: *Cui vult nubat, tantum in Domino.* Nubere autem in Domino est, nihil in contrahendo connubio, quod Dominus prohibeat, attentare. Ieremias quoque ait: *Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes, Templum Domini, templum Domini, templum Domini est.* Quod Hieronymus exponens, *Potest,* inquit, *& hoc illis virginibus conuenire, quæ iactant pudicitiam suam, & impudenti vultu præferunt castitatem, quum aliud habeat conscientia; & nesciunt illam definitionem Apostoli virginalem, vt sit sancta corpore & spiritu. Quid prodest corporis pudicitia animo constuprato, si cæteras virtutes, quas propheticus sermo describit, non habueris?* Quas quidem, quia te aliquatenus habere videmus, & quia discretionem, licet in hac re neglectam, in alijs tamen vitæ tuæ constitutionibus eam honestè conseruatam non ignoramus; huius intentionis prauitatem citò correcturum non desperamus. Et ideo non quantâ possumus grauitate, istam licet grauissimam negligentiam corripimus & judicamus. Quamquam enim secundum vocabula, quæ vsus obtinuit, sit episcopatus presbyterio major: tamen Augustinus Hieronymo minor est, & à minori quolibet non est refugienda vel dedignandâ correptio: præsertim quum is qui corripitur, & contra veritatem, & pro hominibus nititur. *Neq; enim,* vt ait sanctus Augustinus ad Bonifacium, *quorumlibet disputationes, quamuis catholicorum & laudatorum virorum, velut scripturas canonicas habere debemus, vt non liceat saluâ honorificentiâ, quæ illis debetur, aliquid in eorum scriptis improbare atque respuere, si forte inuenerimus, quod aliter senserint, quam veritas habeat, diuino adiutorio vel ab alijs intellecta, vel à nobis.* Quid autem verit[illegible] contrarium potest inueniri quam hoc, quum ipsa veritas [illegible] continentiâ loquens non vnius hominis, sed omnium planè, excepto numero pro[illegible]rum

1 Cor. 7, 27.

1 Cor. 7, 39.

Ierem. 7, 4.

1 Cor. 7, 34.

Matt. 19, 11. rum continentiæ, dicat, *Qui potest capere, capiat*; quòd isti vnde nescitur instigati dicant, Qui non potest capere, feriatur anathemate? Quid verò per homines fieri potest stolidius, quid diuinæ maledictioni obligatius, quàm quum aliqui, vel episcopi videlicet, vel archidiaconi, ita præcipites sint in libidinem, vt neque adulteria, neque incestus, neque masculorum (proh pudor) turpissimos amplexus sciant abhorrere, quòd casta clericorum conjugia sibi dicant fœtere; & ab eis non veræ justitiæ compassione clericos vt conseruos rogent vel moneant continere, sed vt seruos jubeant ac cogant abstinere? Ad cujus imperij, ne dicam consilij, tam fatuam, tamq; turpem addunt suggestionem, vt dicant: Honestius est pluribus occultè implicari, quàm apertè in hominum vultu & conscientiâ cum vnâ ligari. Quod profe-
Matt. 23, 5. ctò non dicerent, si ex illo & in illo essent, qui dicit: *Væ vobis Pharisæis, qui omnia facitis propter homines*. Et per Psalmistam;
Psal. 52, 6. *Quia hominibus placent, confusi sunt, quoniam Dominus spreuit eos.* Hi sunt homines, qui priùs deberent nobis persuadere, vt in conspectu ejus, cui omnia nuda & aperta sunt, erubescamus peccatores esse, quàm in conspectu hominum studeamus mundi esse. Licet ergo merito suæ prauitatis nullius consilium mereantur pietatis; nos tamen memores humanitatis diuinæ, eis consilium auctoritatis numquam à pietate avocantis, per viscera ministramus caritatis. Dicimus
Luc. 6, 42. nempe: *Ejice primùm, hypocrita, trabem de oculo tuo, & tunc perspicies vt ejicias festucam de oculo fratris tui.* Illud quoque rogamus
Ioh. 8, 7. attendere, quod Dominus dicit de meretrice: *Qui sine peccato est vestrûm, primus in eam lapidem mittat*; quasi diceret: Si lex jubet, si Moses jubet, jubeo & ego, sed competentes legis ministros exigo. Attenditis, qui auditis? attendite quæso & quid estis: quia, si te ipsum, vt ait Scriptura, perspexeris, nulli vmquam detraxeris. Significatum est nobis etiam de quibusdam eorum, qui tantâ apud se intumescant elatione, vt gregem Domini, pro quo boni pastores animas non dubitant ministrare, isti verberibus absque ratione præsumant
lania-

laniare, quorum sententiam sanctus Gregorius deplorans ait: *Quid fiet de ouibus, quando pastores lupi fiunt? Sed quis vincitur, nisi qui fæuit? quis verò persequutorem iudicabit, nisi qui dorsum suum ad flagella patienter ministrauit?* Operæ precium est autem, vt audiatur, quo fructu tantum ecclesia Dei scandalum, tantum clerus despectum, & ab ipsis episcopis, & ab eorum infidelibus patiatur. Nec enim eos infideles dicere dubitauerim, de quibus Paulus Apostolus dicit ad Timotheum, *Quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium conscientiam, prohibentium nubere.* Hic est autem, si diligenter inspiciatur, totius eorum manipulus zizaniæ, totius prouentus insaniæ, vt dum clerici licita vnius mulieris consortia Pharisaico deuicti, quod absit, furore, relinquere coguntur, fornicatores & adulteri & aliarum prauitatum turpissimi ministri cum ipsis efficiantur, qui hanc in ecclesiâ Dei hæresin, sicut cæci duces cæcorum, machinantur; vt videlicet illud impleatur quod Psalmus eis, vtpote eorum præscius erroris, taliter imprecatur: *Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua.* Quia ergo nemo, qui te, ó Apostolice, nouit, ignorat, quod si tu per tui decreti sententiam, tantam futuram esse pestilentiam solidæ discretionis claritate perspexisses, numquam quorumlibet tam prauis suggestionibus consensisses; debitæ tibi subjectionis fidelitate consulimus, vt vel nunc ad tanti scandali ab ecclesia Dei propulsionem euigiles: &, quâ nosti, discretionis disciplinâ Pharisaicam ab ouili Dei exstirpes doctrinam, ne scilicet vnica Domini Sunamitis, adulterinis diutiùs vsa maritis, gentem sanctam, regale sacerdotium, per irrecuperabile à suo sponso Christo videat auelli diuortium: quum nemo sine castimoniâ, quæ non tantùm in virginali flore, sed etiam in conjugali habitat conjunctione, visurus sit Dominum nostrum. Qui cum Deo Patre & Spiritu sancto viuit & regnat per omnia secula seculorum, Amen.

1 Tim. 4, 1.

Psal. 68, 24.

Glor-

Georgi Cassandri
DE COELIBATV ET CONIVGIO CLERICORVM
SENTENTIA

ex Consultatione de controuersis religionis articulis, scriptâ

FERDINANDI PRIMI ET MAXIMILIANI SECVNDI CAESS. AVGG. P. F. P. P. mandato.

NOn leuibus de caussis olim adducti fuerunt proceres ecclesiæ, vt ad præcipua ecclesiæ ministeria, hoc est, ver[illegible] sacramentorum, non nisi castos & cœlib[illegible]mitterent. Quarum prima fuit, vt min[illegible] castè, pudicèque in ecclesiâ seruiant, vt sancta sa[illegible] atque dispensent. Altera, vt avaritiæ ca[illegible]retur, quam rei familiaris procuratio, & libero[illegible] afferret solet. Tertia, vt à curâ rei familiaris liberi [illegible] & attentiùs res diuinas administrent. Paulus en[illegible], maritum mundana curare, vt vxori placeat, cœlibem verò, ea quæ sunt Domini curare, vt Domino placeat. Quapropter iniquè faciunt, qui ecclesiam accusant, quòd hac constitutione nuptias prohibuerit & doctrinam dæmoniorum inuexerit. Neque enim ideo ecclesia nuptias damnat, quòd ad ecclesiæ ministerium non nisi castos & continentes admittat: omnibus enim libertatem ineundi casti conjugij permittit, nisi qui vltro genus vitæ, quod à conjugio alienum esse sciunt, sibi delegerint, in quo dum manent, æquum est, vt conditionem,

1 Cor. 7, 32.

nem,

nem, quam ipsi sponte susceperunt, æquo animo seruent. Quare olim in ecclesiâ, si cui post sacerdotium susceptum, matrimonium inire placuisset, non prohibebatur ille quidem, sed à ministerio remouebatur. Sed nec ideo ecclesia nuptias damnare dicenda est, quod eos, qui rite & vltro ad vitæ castitatem se obstrinxerunt, si fidem fallant, improbat, & pœnâ dignos judicat: alioquin si hæ rationes valerent, Paulus quoque digamiam prohibuisse, quod Montano hæretico tribuitur, dicendus erit, si quæ plurimorum sententia est, episcopum non nisi monogamum, id est, vnius vxoris virum esse præcipiat. Certè dubium non est, quin Paulus viduas post acceptum in ecclesiâ ministerium nubere volentes, habere damnationem dicat, vt quæ nubendo, priorem fidem irritam fecerint. Contrà tamen fatendum est, grauiter à posteris esse peccatum, qui hanc vtilem pro tempore constitutionem multis in laqueum verterunt, dum juuenes nondum sibi cognitos & exploratos temerè ad ministerium ecclesiasticum admiserunt, & quum hi castitatis onus sibi impar esse sentirent, illi potiùs impuros quosuis cocubitus dissimularunt, & quodammodo probarunt, quàm vt permittendo constitutionis illius humanæ gratiam ijs facerent, qui eam sine offensione diuinæ legis obseruare non poterant. Adde etiam, quòd ætas adhuc rerum imperita: & quòd temporum & conditionum vitæ mutatio hanc obseruationem pene impossibilem fecerit. Quare nimis rigidâ & intempestiuâ huius constitutionis exactione grauissima & abominanda in ecclesiâ scandala exstitisse videmus. Nam caussæ illæ, quibus maiores ad constitutionem hanc faciendam inductos esse diximus, non solùm hodie cessarunt, sed etiam in contrarium sunt conuersæ. Nam primùm videmus hoc decreto vsq; adeo castitatem & continentiam in Christo non confirmari, vt per illud ad omne libidinis & flagitij genus fenestra aperta esse videatur. Item vsque adeò non refrenatam in clero auaritiam, vt etiam frena magis laxata esse videantur. Tum res in plerisque sacerdotibus ita compa-

1 Tim. 5, 12.

ratæ ſunt, vt conjugum piarum conſortio non modò ad functiones eccleſiaſticas obeundas non impediantur, ſed etiam ad earum procurationem adiuuentur ab eis, quemadmodum de patre ſuo Gregorio & matre Nonnâ Gregorius Nazianzenus teſtatur. Sunt & contrà pleriq; cœlibes, qui vſque adeo cœlibatu ſuo, ad ea quæ Dei ſunt expeditiùs curanda non incitentur, ſed etiam contrà curis huius ſeculi ſupra reliquos homines immergantur, & obruantur. Ad ea igitur incommoda & ſcandala euitanda & tollenda, optimum quidem & præſtantiſſimum remedium eſſet, ſi priſca cleri diſciplina, quæ quo tempore hæc conſtitutio primùm inducta eſt obtinebat, reſtituatur, hoc eſt, vt nemo in ſacerdotem ordinetur, niſi qui à pueritiâ in eccleſiâ inſtitutus, & cleri numero adſcriptus, per gradus miniſteriorum ætatem vt minimùm triginta annorum attigiſſet, ac totum illud tempus caſtè continenterq; traduxiſſet; aut ſi maritum aliquem in ſacerdotem cooptari contigiſſet, is eâ eſſet ætate atque morum grauitate, vt mutuo vxoris conſenſu ab eius commercio abſtinere poſſet; deinde vt in ſacerdotio conſtitutus ab omni prorſus cohabitatione & familiaritate mulierum abſtineret, ſine quibus conditionibus impoſſibilem eſſe caſtitatis obſeruationem iudicabāt. Notū enim eſt illud Bernardi, Cum fœminâ habitare, & fœminam non tangere, majus eſſe quàm mortuos ſuſcitare. Sed verè dictum eſt à Gerſone; *In primo rigore eccleſiaſticæ diſciplinæ multa ſeuero rigore ſtatuta ſunt, quæ modò, defluentibus in peiora moribus, non modò inutilem, ſed impoſſibilem haberent exſequutionem.* Quod ſi itaq; de hac diſciplinâ reſtituendâ deſperetur, præſertim in paſtoribus eccleſiarum, quos in mediâ hominū turbâ viuere, &c, vt nunc ſe res habent, rem quoque familiarem curare neceſſe eſt; reſtat primùm vt in poſterum ordinandis hoc ſtatutum relaxetur, & more veteris eccleſiæ, & huc vſque Orientalium eccleſiarum honeſti quoq; mariti ad eccleſiæ miniſteriū admittantur, & extra tempus miniſterij, familiaritate quoque ſuarum coniugum vti permittantur, iuxta canonem ſextæ ſyno-

De vitâ ſpirituali lect. 4. coroll. 13.

synodi generalis, quo decernitur, nullo modo legitimas diaconorum & presbyterorum nuptias esse dissolvendas, nec ante ordinationem ad profitendam castitatem esse compellendos. Sunt igitur hujus constitutionis relaxandæ graves caussæ, primùm, quòd ea manifestè multorum malorum & incommodorum, præsertim quæ vagam & effrenatam libidinem sequuntur, occasionem præbeat. Malorum enim non propriæ modò caussæ, sed occasiones quoq; nonnumquam tollendæ sunt: quâ ratione Paulus conjuges, non diu à mutuo congressu separari voluit, ne à satana tententur; & juniores viduas nubere præcepit, & liberis dare operam, ne criminandi occasionem adversario præbeant. Prudenter itaque observavit & monuit Panormitanus, Experientiâ docente contrarium prorsus effectum sequutum ex lege illâ continentiæ, *quum hodiè non vivant spiritualiter, nec sint mundi, sed maculentur illicito coitu, cum illorum gravissimo peccato, ubi cum propriâ uxore esset castitas. Vnde debere ecclesiam facere sicut bonus medicus, vt si medicina experientiâ docente magis obsit, quam prosit, eam tollat.* Altera ratio sumitur ex temporum commutatione, nam quo tempore hæc sacerdotum continentia indicebatur, longè alia ratio erat disciplinæ cleri, vt jam exposuimus. Tertiam caussam & quidem præcipuam adfert præsens ecclesiæ status, & idoneorum ministrorum inopia. Plerique enim homines docti & pij ad continentiæ observationem adstringere se nolunt, quum & infirmitatis suæ rationem habeant & exemplis turpitudinum & scelerum, quæ prætextu cœlibatus passim in oculos & aures incurrunt, moveantur. Quo fit, vt paucissimi adolescentes pietatis indole præditi ad Theologiæ studium se adiungant, aut à piis parentibus ad hoc studium applicentur, sed ij ferè tantùm, qui opima beneficia, vitæ luxum & splendorem, ac carnis licentiam, & vagam effrenemque libidinem animo præsumunt, præter nonnullos, qui imprudenter & nondum sibi satis noti in laqueum inducuntur. Sed de maritis ad ecclesiæ ministerium eligendis non tantopere quidem relu-

can. 13.

1 Cor. 7. 5.

1 Tim. 5. 14.

c. Cum olim De cleric. conj.

ctantur, quum ea res exemplum habeat priscæ ecclesiæ, & ab Orientalibus omnibus ecclesiis huc vsque seruetur. Grauior autem quæstio de ijs, qui post sacerdotiū vxores duxerunt, an eis in ministerio permanendi, & vxoris opportuno tempore familiaritate vtendi facultas permitti possit, quæ res omni prorsus exemplo vetustatis careat. Sed hæc ratio non satis concludit: Non est factum, ergo fieri non licuit. Cogunt enim nouas aliquando inuenire medicinas nouorum experimenta morborum. Sunt autem caussæ non leues, cur hodie ijs quoque, qui iam ordinati non libidine sed conscientiâ ducti vxores duxerunt, & ecclesijs vtiles esse possunt, gratia hujus legis fieri debeat, & in posterum quoque, si magna ecclesiæ vtilitas inuitet, aliquibus idem concedi possit primùm, quod coniugium inire post ordinationem nullo diuino jure, solo ecclesiæ statuto prohibeatur & in veteribus canonibus tale coniugium non dirimitur, sed leuiore censurâ punitur. nam in concilio Neocæsareensi sacerdos vxorem ducens, deponitur ab ordine, id est vt exponit Glossa, ab officio, & non beneficio; vbi & illud additur, magis puniri sacerdotem qui fornicetur, quam qui publicè contrahit. Idem statuitur canonibus sexti concilij generalis. In constitutionibus verò Leonis irrita fit constitutio, quæ diaconos & sacerdotes post ordinationem contrahentes, à clericali habitu ad profanam vitam redigi vult: statuit verò vt ab eo tantum ordine, quem ante nuptias tenuerunt, recedant, nec habitu cleri, nec legitimo ecclesiæ ministerio priuentur. Quum igitur hæc matrimonij contractio post ordinationem solo statuto prohibeatur, & exempla prisca exstent, quæ testentur, huiusmodi statuta non tam anxiè obseruata fuisse, quin ob ecclesiæ necessitatem aliquando relaxata fuerint; quis non concedat in extremâ hac ecclesiæ necessitate, hoc idem hodie fieri posse? Exempla non obseruatorum ecclesiæ statutorum etiam apud veteres huiusmodi sunt: nam primùm Epiphanius ait, in quibusdam locis suâ ætate presbyteros & diaconos liberos gignere, quam-

can. 1. *Novel. 79.* *hær. 59.*

quamuis id fiat contra ecclesiasticos canones, idque fieri propter inopiam ministrorum. Item iamdudum ecclesia cohabitationem sacerdotum cum fœminis tolerat, quod haut secus, atque ipsum conjugium, ecclesiæ statutis prohibetur. Quin non solùm contra ecclesiæ statuta, sed etiam contra statuta Apostolica in ecclesiâ aliquando aliquid, exigente id insigni vtilitate, admissum legimus, vt neophytos ordinatos, quod constat de Fabiano, Cypriano, Nicolao, Nectario, Ambrosio, Seuero, Tarasio. Item Tertullianus testatur apud psychicos, quo nomine catholicos appellat, etiam digamos aduersus præceptum Apostoli ecclesiis præsidere. Nil igitur absurdi fiet, si in tantâ ecclesiæ necessitate, huius ecclesiastici statuti etiamsi apostolicum esset, moderatio & relaxatio fiat. Nec audiendus est nouus quidam in Italiâ dogmatistes, qui vnus contra omnium veterum & recentium ecclesiasticorum scriptorum sententiam cœlibatum ordini sacro οὐσιωδῶς, hoc est, substantialiter & lege diuinâ adiunctum esse contendit, nec esse in potestate pontificis nec ecclesiæ vt conjugij vsum sacerdotibus permittant, non magis, quàm furandi aut latrocinandi: atque eo modo vniuersam ecclesiam tam Orientalem quàm Occidentalem violati diuini juris accusat: illam, quòd conjugium in sacerdotibus hactenus obseruarit; hanc, quod eam rectè facere judicarit. Cur autem etiam in ordinatis conjugium hodie admitti possit, hæc ratio est, quòd ex huiusmodi conjugio, non modò nulla offensio populi, sed magna etiam vtilitas sit exspectanda. Nam eò res iam redijt, vt vix centesimum inuenias, qui ab omni commercio fœminarum abstineat: populus verò ita affectus est, vt sacerdotis fornicatoris seu concubinarij ministerium vel prorsus condemnet, vel leuiùs æstimet, maritum verò sacerdotem æquius ferat, vt quum populo quoque iam notum sit, honorabile esse in omnibus conjugium, adulteros autem & fornicatores à Deo judicandos. Accedit & hoc, quòd nisi huiusmodi conjugium toleretur, vix idonei ecclesiæ ministri in poste-

De monogamiâ cap. 11.

Heb 13. 4.

rum quoq; inveniri poterunt. Quare si vmquam tempus fuit antiquæ alicujus consuetudinis immutandæ, certè hæc tempora hujus quamuis prisci moris immutationem aliquam efflagitare videntur. quum optimi quique & religiosissimi sacerdotes infirmitatem suam agnoscentes & perpetuæ scortationis fœditatem exhorrescentes, si publicè non audent, certè priuatim conjugium ineunt, & populus hodie, vt diximus, eo animo comparatus est, vt maritum quàm scortatorem sacerdotem faciliùs patiatur. Quum igitur hoc tempore eò necessitatis res propemodum redacta sit, vt aut conjugatus aut comcubinarius sacerdos sit admittendus, quis non videt, etiamsi quid in hoc conjugio sit incommodi, minoris mali ratione potiùs esse eligendum? Nam quod Ambrosij, Basilij & multorum antistitum exempla adferuntur, qui ope diuinâ adjuti extra conjugium feliciter ecclesias administrarunt; hi certè non modò à conjugio, sed ab omni mulierum congressu sibi temperarunt, quòd si hodiè quoque ab episcopis & presbyteris obseruetur, nemo huiusmodi cœlibatum in quæstionem vocet, quin potiùs summis laudibus euehat. Quare omninò consultum videtur, vt qui huiusmodi castum cœlibatum vltrò præstant, laudentur & honorentur: qui hunc autem summum castitatis gradum conscendere nequeunt, in secundo & proximo gradu casti conjugij consistere permittantur. Neque enim hoc eò pertinet, vt heroicus ille ad summum castitatis gradum contendendi conatus & impetus retardetur: sed vt humilium & infirmorum imbecillitati consulatur.

GEOR-

GEORGI VVICELI

DE COELIBATV ET CONIVGIO CLERICORVM

SENTENTIA,

è libro, cui titulus,

Via Regia *siue* Compendium de semitis antiquis Ecclesiæ reformandæ aut restituendæ potiùs, & concordiæ tandem sarciendæ;

Qui scriptus fuit

FERDINANDI PRIMI ET MAXIMILIANI SECVNDI CAESS. AVGG. P. F. P.P. mandato.

NEc hoc omne omne punctum de clerogamiâ largiremur libro, *Augustanæ puta Confessioni*, nisi ferè idem traderet ecclesia. Dicitur autem ecclesia tradere, quod vetustissimi vel scripserunt, vel fecerũt ecclesiæ patres, doctores, ac viri in sancto fidei Christianæ negocio illustrissimi: nisi, inquam, conjugium presbyterij diuinitus concederetur in ecclesiâ, nec reclamarent Scripturæ sanctæ, nec veteris ecclesiæ indubitata praxis, nec publica honestas. Et horrendũ auditu est, quòd Apostolus Paulus, dæmoniacũ seu diabolicum esse scribit, si quis doceat aduersus conjugium. Longè magis dæmoniacum sit oportet, propter conjugium in Christianos sæuitiam exercere, & innocentes interficere. Liber rectè asserit, quum ait Constitutionem istam humanam, quâ prohibetur conjugium presbyteris, ac distrahitur contractum, pugnare

1 Tim. 4, 1.

pugnare cum jure naturali, cum jure diuino, cum euangelio, cum veterum synodorum constitutionibus, cum exemplis veteris ecclesiæ; imò cum exemplis etiam ecclesiæ Romanæ, qualis erat circa quingentos annos. Quæ exempla spiritu parum sanctoHildebrandus notabiliter actus, ex ecclesiâRomanâ sustulit.

Verum capita quædam tantùm attingemus de clerogamiâ, quum possemus verbosissimè hanc tractare materiam: de quâ tamen exstant libri mei tres ἀνέκδοτοι hactenus, quibus, nostrâ quidem sententiâ, nemo cordatus obsistere ad minimum vel cupiat, tantum abest, vt quis valeat.

I. Scriptum est, *Sacerdos virginem ducat vxorem.* Quæ vetus lex moralis est, habens adhuc vigorem; non ceremonialis, hoc est, abrogata.

II. Nouo testamento illucescente per Iohannem Baptistam, erat hujus paterZacharias sacerdosDomini, habens Elisabetham vxorem.

III. Recenset Paulus Apostolus in regulâ, quam ad Timotheum præscripsit presbyteris noui testamenti, vt sint vnius vxoris viri.

IV. Eandem regulam ingeminat ad Titum.

V. Ipsos Apostolos vxores habuisse proprias, diuus Ignatius&Clemens Alexandrinus idoneus testis est.

VI. In primitiuâ Christi ecclesiâ tam orientis quàm occidentis, durauit clerogamia improhibita.

VII. Et perdurauit improhibita, quia Apostolica, vsque ad tempus prohibitionis primariæ per Siricium & Innocentium, factæ. Pòst secundariæ prohibitiones sequutæ sunt per Concilium Carthaginiense, perGregorium&Calixtum secundū, maximè per sanctissimum Hildebrandum. Sed hanc prohibitionem, quia neque Apostolica, neque vniuersalis exstitit, Oriens non recepit. Decreta verò canonica, quæ conjugio fauent, illud tantùm postulant, vt vxor virgo ducatur ante ordinationem sacerdotalem.

VIII. Panormitanus scribit: *Matrimonium de iure diuino*

iure diuino non impedit susceptionem sacrorum ordinum. Idem Panormitanus Iuris peritus ait: *Lex cœlibatus non est de necessitate salutis. Et continentia in clericis secularibus non est de substantiâ ordinis, nec de iure diuino, &c.* Adeoque contendit, vt sit liberum, *quia contrarius effectus cœlibatum sequitur*, id est, Das Verbott ist vbel geraten. Rursus idem: *Etiam post votum solenne posse contrahere, &c.* Equidem vix vmquam alium vno quasi habitu plures Canonistas citasse audiui, quàm Hieronymum Mosserum D. consentientes omnes in libertate conjugij sacerdotalis concedendâ, idq; in commentariolo suo de clerogamiâ. Hunc virum ego Canonistarum facilè principem dixero.

IX. Canon Apostolicus habet, *ne episcopus aut presbyter, religionis obtentu, vxores suas à curâ suâ expellant.* Idem ferè Concilium Gangrense, cuius verba sunt: *Quicunq; discernit à presbytero coniugato, quòd non oporteat, eo ministrante, de oblatione percipere, anathema sit.*

X. Canon & Concilium Ancyranum sic concludit: *si diaconi in ipsâ ordinatione protestati fuerint, se vxores habere velle, nec posse continere, hi si postea venissent ad nuptias siue matrimonium, in ministerio manebant.*

X. Vxores presbyteros suas post acceptos ordines seruasse, testis est historia trip. libro nono cap. XXXIIX.

XII. Notissimum est de Paphnutio confessore Christi, consulente clerogamiæ apud Eusebium, & in Decretis.

XIII. Dionysius Corinthiorum episcopus admonuit Pinytum synepiscopum, ne onus cœlibatus tamquam necessarium fratribus imponeret, sed infirmitatis multorum rationem potiùs haberet. Vide Eusebium.

XIV. Pius secundus Pontifex Romanus dictus antè Æneas Syluius, dixit, *fuisse caussas graues, cur presbyteris ademtum esset coniugium, sed existere grauiores, cur redderetur.*

XV. Fatetur Petrus a Soto apologiâ aduersus Ducem VVirtebergensem, *Matrimonium quantum est ex iure diuino, omnibus ex aequo laicis & clericis liberum esse: vsum verò eiusdem non ex iure diuino, sed ex consuetudine & consensu ecclesiæ Romanæ clericis interdi-*

terdi-

terdictum esse. Hæc ille. Ergo vicimus. Quid enim interdictum esse, nisi prohibitum esse, vt prodatur voce suâ sorex. 1 Timoth. IV, Pergit Sotus: *quare non sit mirum, si velal.cubi vel aliquando aut vsurpatum, aut permissum fuerit*: certe concedens ille magister noster, ecclesiam Romanam posse in futurum hanc constitutionem humanam, videlicet cœlibatus, aut mutare, aut parum laxare.

Fatetur item Martinus Peresius episcopus conjugium præsulari ac sacerdotali muneri minimè repugnare: atque hoc postea exemplis Apostolorum & Apostolicorum disertè probat. Præterea idem Martinus Peresius sic de incontinentibus loquitur: *Si sine delectu aliquo admitti debent huiusmodi homines ad sacerdotium, necessarium mihi videtur, vt lex ista cœlibatus pro huiusmodi hominibus*(incontinentibus)*in futurum relaxaretur, vt euitarentur tot scandala & peccata, & ne blasphemetur sancti sacerdotij nomen.* Item: *Et Augustini tempore fuisse sacerdotes vxoratos in Africâ*; cui Peresius subdit, *aut rarissimos, aut nullos*.

Summa, deprehenditur hîc & vbique conjugium clericale primis ecclesiæ temporibus passim exstitisse quidem: sed per Papas & sua concilia postea abrogatum fuisse, & legem cœlibatus promulgatam ob dignitatem clericalem.

Verùm Soto & Peresio adiunctum damus Thomam Aquinatem suum. Is in Summâ, quæ incipit *Commiserationes Domini*, cap. CLVI inquit: *Si acoluthus in secretâ confessione ad d sc eum sacerdotem veniat, & se nullo modo continere posse dicat, non multùm peccat sacerdos, dando ei consilium, vt cum aliquâ occultè matrimonium contrahat, & occultè sui episcopi oculos fallat. Minus credimus peccatum esse, beneficium cum occulto coniugio retinere, quam fornicariam contra prohibitionem habere. Si verò postea ad sacros ordines à suis prælatis cogatur accedere, credimus minus peccatum esse vxore vti, quam cum aliâ fornicari, si ex toto noluerit continere.*

XVI. Nicephorus affirmat, etiam Synesium episcopum factum protestatum esse, se vxorem, quam sibi Deus, & ipsæ leges, ipsaq; sacra Theophili manus dederat, prorsus non deserturum, neq; cum illâ veluti mœchum, clandesti-

nam

nam consuetudinem habiturum. Alterum enim minimè pium, alterum minimè legitimum esse. Videatur idem Nicephorus de clerogamiâ veraciter attestans l. xii, cap. xxxiv.

XVII. Isidorus libro officiorum de Clericis dicit: *Castimoniam quoq; inuiolati corporis perpetuò conseruare studeant clerici, aut certè vnius matrimonij vinculo fœderentur.* Hæc Isidorus. Vociferantur quidam ex misogamis, nusquam reperiri, sacerdotes post ordinem contraxisse matrimonium. Legant ergo isti Socratem hist. eccles. lib. v, cap. xxi.

XIIX. Franciscus in Rubricâ inquit, se credere, quòd ecclesia tale præceptum (cœlibatus) sit aliquando reuocatura, juxta illud Apostoli: de virginibus præceptũ non habeo, &c.

XIX. Cypriani dictum vulgatissimum est de puellis votarijs, satius esse vt nubant, quàm in ignem delitijs suis cadant &c. Cui consonat Basilius Magnus. De virginitate ejusmodi exponit D. Ambrosius episcopus dicens: *Vbi necessitas imponitur castitati, ibi libidini auctoritas datur. Itaque nec casta est, quæ metu cogitur.* Hæc Ambrosius.

XX. Numerantur plus xx exempla presbyterorum olim maritorum, & legitur in can. *Volumus* distinct. xxci, sacerdotibus prohiberi, ne cum mulieribus conuersentur, exceptâ matre, sorore vel vxore, quæ castè, ait, regenda est: quod verbum *castè* glossator ibi sic exponit: *Concubitus enim cum propriâ vxore castitas esse dicitur.*

XXI. Exstat super clerogamiâ epistola diui Vlrici, siue alterius cujusdam viri, Deum timentis: vnde apparet, presbyteros in Germaniâ vxoratos fuisse. Id quod nouimus (vel extra hanc epistolam) verissimum esse ex tot historijs, etiam in Galliâ, Angliâ, &c.

XXII. Constat de conuentu citatorum conjugatorum, reclamantium episcopo Moguntino ante quadringentos annos, quando per tyrannidem miseri sacrifices adacti sunt contra fas jusq; ad cœlibatum, aut potiùs concubinatum, Deo scilicet placentem super vitulum nouellum, cornua producentem & vngulas. Videatur historia Lamberti Hirsfeldensis.

XXIII. Accedunt leges ciuiles, & nouissima authenticorum iura: vbi inter alia legitur, clericos non alios ordinandos, nisi castè viuentes, aut vxorem legitimam, ac ipsam vnam ac primam habentes.

XXIV. Speculator in tractatibus de modo congregandi concilij pensandum putat, an non expediret ac prouideri posset, quòd in ecclesiâ occidentali, quantum ad votum continentiæ attinet, seruaretur consuetudo orientalis, quum temporibus Apostolorum eadem seruaretur.

XXV. Obijcitur de bonis ecclesiarum dissipandis, quasi non maior cura requiratur circa animas seruandas. Et eò cæcitatis rapiuntur Romulidæ quidam, vt censeant votarios minùs peccare fornicando, quàm nubendo. Hinc est quòd grauiùs plectuntur mariti, quàm concubinarij. Vides, ludibrium merum esse factam legem diuinam, & huic longè præferri constitutionem humanam.

XXVI. Obijcitur Babylonismus futurus, si omnes sacerdotes maritescant. Respondemus: quis cogit omnes contrahere, aut quis cogit vnum etiam contrahere? Quo impulsore contrahat matrimonium chori pondus, vt quidam loquuntur? In quorum grege tamen nonnulli extra reprehensionis notam conuersantur. Quid illis in hac libertate? Nisi velint opulentiores de suâ substantiâ ac bonis honestè quæsitis in posterum victitare, nec ecclesiam grauare, quæ ministros suos alit, operarios videlicet mercede suâ dignos. Alij si mauelint, suo prouentu contenti viuant, & gastri margiæ non semper studeant: si tamen per potestatem sublimiorem posthac licebit, regulares foro magis quã choro adhærere. De vtilibus ecclesiæ presbyteris, & viris ouium dominicarum pastoribus loquimur, quos irreprehensibiles viuere præcipit Christus dominus, & postulat ecclesia. Peresius & multi opinantur, si pauci essent boni presbyteri magis, quàm multi maliq;, fore rem in optimo statu. Atqui horum paucitas temporibus Apostolicis non effecit, quò minùs sanctus Paulus clerogamiam sanciret in ecclesiâ

Christi, vt excluderet impudicitiam vel à paucis talibus.

Dicimus, licere, non oportere. Sed concubinatu prohibito, coget res ipsa vel ad honestum conjugium, vel ad sanctum cœlibatum. Quod inter hæc duo incidit, vetitum est, nempe scortationis scelus, aut adulterij, aut cinædiæ, pæderastiæ, quorum scelerum est repleta terra. Et talibus debetur duplex honor, debetur census, debetur immunitas ac libertas; tales digni sunt, qui soli administrent ecclesiæ sacramenta, quibus honorandis aperiantur hominum prætereuntium capita? Horum os manusq; rebus sordidissimis aptæ atq; assuetæ admouentur tremendis mysterijs, & adeò, vt sempiterna salus populi, qui dicitur catholicus, solũ pendeat ab impurissimis ac fœdissimis scortatoribus. Hi conficiunt sacramenta; hi soluendi ligandique potestatem habent; hi soli psallunt Deo, quem aduersarium habent, & inimicum. Horum dignitas venerabilis scilicet tanti fit, vt in horum ordinem certatim irruant adolescentes, ocio, censu ac honore pellecti tantùm, quum metu Dei & formidine gehennæ procul hinc fugere conueniat, propter eandem turpitudinem vitæ, in quam prudentes incidunt; præ quorũ iactatâ dignitate casti presbyteri propter honestum conjugium sordent, à thysiasterio, à baptisterio, à cathedris, à pulpitis arcentur, à sacris muneribus munijsq; repelluntur omnibus, indigni habiti, qui intueantur lucem, quum tamen coram Deo & ecclesiâ sint sacris ministerijs tractandis magis idonei, propter conscientiam bonam fiduciamque erga Deum, rectamq; & honestam conuersationem.

O præsules, quæ est ista, precor, tam crassa ac illaudata supinitas, quæ est ista tam peruersa peruersitas, ac cæcitas cæcitatum, tantam vbiq; fœditatem in clero quotidie sacrificante patienter ferre posse, contemto Christo, & oppressâ conscientiâ, & ne semel quidem ad reformationem ac correctionem totius status animum adijcere. Videat Dominus, & requirat, Amen.

Cæterùm his ſubiungere viſum eſt quaſdam conſiderationes, quas paucis antè annis apud ſemet eructauit Orthodoxus quidam tempore Caroli V imperatoris, ſuper clerogamiâ.

NEmo neſcit melius eſſe, ſi eccleſia habeat presbyteros agamos, hoc eſt, abſque connubio: verùm contrà in confeſſo eſt melius eſſe, ſi eccleſia habeat presbyteros caſtè vxorios, quàm turpiter concubinarios. Manifeſtiſſimum equidem eſt, cubile immaculatum cleri nullâ vel veteris, vel noui teſtamenti ſcripturâ vetitum eſſe. Econtrà verò reperias, iſtud in vtroque teſtamento conceſſum eſſe. Quòd ſi quis hìc neget, vetus ad nos eâ in cauſsâ pertinere, negari certè non poterit, epiſtolas Pauli ad Chriſtianos ſcriptas eſſe. Eſt item irrefutabile, Clerogamiam ſeu immaculatum cleri cubile in conſtitutionibus eccleſiaſticis juris poſitiui eſſe, ita vt eccleſiæ, ſi tale communis vtilitas ſuaſerit, concedere liceat, quod conceſſit ipſe Dominus eccleſiæ ad regulam duntaxat Apoſtolicam à Paulo præſcriptam. Nam hîc ego irreligioſos iſtos ac temerarios nuptiatores quoſdam de ſchiſmate, quiue tam diuinam quàm humanam legem ſuâ libidine quadam tranſcendunt, accuſandos magis quàm excuſandos eſſe arbitror.

Mores veteris eccleſiæ laudo, qui ſi iidem eſſent hodie in clero, quis cenſeret opus eſſe remedio? Quid prohibiturus erat Siricius, Innocentius, Calixtus & Hildebrandus, ſi hanc hoc tempore eccleſiæ faciem adſpexiſſent? Quòd ſi quis ad exempla prouocet, longè cognitiſſimum eſt, hiſtorias eccleſiaſticas exemplis ejuſmodi refertas eſſe. Sed ante ordinem, inquis? rectiſſimè. probaturus igitur eras cauſſam clerogamiæ, ſi quis hodie quoq; ante ordinem honeſtè ductâ virgine, recipiatur in ordinem? Scripturam Apoſtolicam, jus poſitiuum, exempla eccleſiaſtica, & honeſtatem ipſam publicam quiſquis ingenuè confitetur, is huic conſiderationi non reclamabit vmquam. Niſi fortè primis temporibus fuerit licitum, quod noſtris illicitum iudicari debe-

debeat, quando videlicet cleri nefanda turpitudo eò creuit, vt sacra etiam ipsa deturpet, adque adominationem adducat extremam.

Verùm vt fulcra illa hujus negotij transeamus, ratio omninò habenda est tempestatis hujus periculosissimæ. Quâ de causâ Carolus quintus imperator Romanus neq; impiè, neque imprudenter indulsit eum articulum, interim dum Concilium erit, idque pacis ergò, & in gratiam reducendorum schismaticorum. Cui indulto Romanus pontifex meritò suffragaretur, si illi cordi maximè esset Germaniæ perturbatæ tranquillatio, sique prius haberet, necessitatem quàm seueritatem in consilium adhibere. Necessitatem allego, quæ propè nulli legi est obnoxia: humanam intelligi volui. Et lex prohibitionis humana planè est, si non inhumana. Factiosi vix reduci poterunt per indultum istud: quid vsu veniret, hoc per pontificem ablato? Quis sanctorum redibit ad ecclesiam cum tantâ conscientiæ famæq; suæ læsione? Imò tanto cum periculo castimoniæ? Nisi fortè tolerari semper debeat ab vxoribus ad meretrices discessio.

Non defuturi erant ecclesiæ plurimi pastores, non minùs pietate quàm eruditione præstantes, si ageretur cum illis mitiùs hac quidem parte. Vbi quæso erunt pastores idonei tot curandis populis, si ob vxorũ rem neq; impiam neq; inhonestam depellas præsentes, qui tamen ex Orthodo[illegible] is sunt? Aliam certè caussam multi non obtendun[illegible], quàm hanc ipsam, videlicet se redire posse, nisi ita sæuiretur in coniunctionem legitimam, nisique ipsis per eam disiunctionem aperiretur janua ad scortationes promiscuas: neque enim aberit quin alienas mulierculas sint recepturi, maximè ad vsum domesticum, qui abijcere conjuges coacti sunt. Pars Lutheri vsq; adeò firma est adhuc, vt ab illis metus Ecclesiasticis ingens immineat. Et principes, qui etiam Cæsariani videri volunt, in eâ factione pertinaciter obdurant. Illi certè longiùs resilient ab hoc religionis proposito, si Catholici vsq; adeò nihil de consuetudine suâ non bonâ remit-

mittant: habebuntq; retragandi caussam, quandoquidem, quod Cæsar relaxat, Papæ legatio restringit.

Poculum benedictionis concessit quidem pontifex suâ in bullâ, sed plebs non dignabitur accipere sacramenta Dominica de manu presbyteri, qui conjugem concubinâ mutauit. Ais, hoc quoq; esse vetitum. Respondeo, vetitum quidem, sed tamen semper toleratum, adeoq; censu & honore præ altero passim adauctum.

Cæterùm misogami philogamis perpetuò solent in aures ingerere scripturæ loca de carne crucifigendâ atque mortificandâ, quasi post disciplinam ecclesiæ jam pridem collapsam, & in ipsâ iniquitatis abundantiâ (de quâ Dominus in euangelio) eâ ratione naturâ succulenta iuuenum sacerdotum corpora exsiccari queant in totum, inq; Angelissimum quendam transformari. Est mundo notissima Theologorum talium crucifixio atq; mortificatio. Sunt in confesso horum jeiunationes, aquæ potiones, humi dormitiones, genij defraudationes, totiusq; vitæ incommoditates: quo medicamine scilicet efficitur, vt suis in corporibus stigmata portent, non qualia Paulus, Lucas, Chrysostomus & Franciscus, sed qualia dicere nolo. Profectò breuibus Gyaris dignum facinus, ac nescio quantâ cruce, alijs onus importabile imponere, quod tute ne digitulo quidem minimo contrectes. Præstat, eunuchos quosdam tales Terentianos non tam mentâ, quàm linguâ castrari.

Ca. 33. qu. 2, c. 15. Legitur de Ratholdo præsule Argentinensi, qui matricidam ad pœnitentiam publicam adigens, ex mandato pontificio primùm prohibuit ab ingressu templi, vnius anni spacio: attamen foris orare licuit. Deinde anno reuoluto licuit quidem ingredi, sed non nisi inter catechumenos consistere, nec de eucharistiâ participare: præterea totis septem annis oportuit pœnitentem illum neq; carnem edere, neq; vinum bibere: imò verò jeiunare per tres hebdomadum dies ad vesperam vsq;. Ibi additur: *à propriâ tamen vxore non separetur, ne in fornicationem corruat*: & hanc pœnitentiam mitigandam

gandam esse, si bene agere ceperit. Hac ex historiâ intelligis, prudens Lector, quantam semper rationem infirmitatis humanæ veteres nostri habuerint, in eo etiam homine, qui tot ignominiarum, afflictionum ac incommodorum veluti flagris cædebatur, vt putare posis, illi nec libuisse vmquam conjugem tangere.

Quid igitur credas honoratis, saginatis, lasciuis, luxui deditis clericis, qui totum vitæ suæ tempus deterunt in ocio, quod D. Bernhardus appellat diaboli ceruical? Verùm istiusmodi alijs amplificanda tempestiuiùs reliquero. Reli quũ ergo fuerit, vt his ac hujusmodi alijs penitissimè consideratis, prohibitionis rigor piè leniatur, & liceat ἀκωλύτως vti Sacramento matrimonij eos, qui citra præterq; hoc, passionib. (quas Apostolus ita vocat) perpetuis, & ijsdem criminaliter peccaminosis torrentur, eo etiam tempore, quo vel student literis, vel operantur sacris. Poterat ergo quamprimùm obtineri à Romano pontifice, vt horum temporum necessitate consideratâ, super isto articulo dispenset vsque ad futurum conciliũ. alioquin omnis opera frustra consumitur in reuocandis schismaticis, quorum pars maxima in concilio quidem sese subijciet. Tam altè radices egit factiosum dogma in Germanorum animis.

Equidem confitemur, continentiam in clero veram, maximum esse ornamentum ecclesiæ: præterea confitemur, occidentem hujus continentiæ clericalis exempla olim habuisse cùm plurima, tum insignia. Sed quia status modernus, vt appellant, veteri omninò non respondet, & tempora distinguere jubemur: mutari dura constitutio voti posset, ita vt in casu necessitatis saltem quoquo modo conjugatis, doctrinâ, vitæque honestate insuper commendatis, ad sacros ordines aditus pateat, quandoquidem hæc ipsa constitutio juris positiui est. Per hanc sanè dispensationem benè prospiceretur populis Christianis, tam exemplo quàm doctrinâ, & tolleretur omnis ista querela de turpitudine publici concubinatus, omnisq; generis impu-

nitatis. Eâ in re nihil obseruiretur sectis, sed ecclesiæ, præterquàm quòd infinita præcauerentur scandala, quorum nullus erit vbiq; finis, quam diu laqueo votationis huius infelix clerus contra conscientiam, non contra voluntatem tantum suam ligabitur.

IDEM

libro, cui titulus,

TYPVS PRIORIS ECCLESIÆ.

Is an latinè editus sit, equidem ignoro: in meas manus venit linguâ vernaculâ, in lucem emissus anno cIↄ Iↄ XL, & Iohanni, Abbati Fuldensi, comiti Hennebergensi, inscriptus. Inde nonnulla depromta hîc subjicio.

Ob gnugsam vrsach sey/dem Clero die Ehe zu verbieten, lasse ich andere vrteilen/1 Tim. 4. Vnd lasse alle Menschen erkennen/was für ein besserung der Christenheit hieraus kommen. Des Apostels Pauli Schrifften 1 Tim. 3. Tit. 1. geben grosse zeugnis/wie es hiermit zur Apostel zeit gehalten. So ist aus Clementis Büchern offenbahr/daß S. Petri Haußfraw jhm nachgefolget habe/da er in den Landen Euangelizirt. Vnnd dieser Clemens zeuget auch von S. Pauli Ehelichen Leben/ nicht allein von des Philippi. Eusebius lib. 3/cap. 30. S. Ignatius schreibt klerlich/ Petrus vnd Paulus/ vnnd die andern Apostel seyen beweibet gewesen/ Gleich wie er auch von Propheten schreibt/vnter den er Hieremiam außnimpt/ in Epist. ad Philadelph. Nach diesen sind viel beyde ehelicher Bischoff vñ Priester in Christlicher Kirchen gewesen/ als Dionysius Faustinianus/ Siluerius, Sergius, Hormisda, Telesius Valerius/ Tertullianus Leo, Felix Occamus Mamertus Montanus Vater Hilarius Spiridion/ Seuerus vnd der viel mehr. Auch ist kein S. Paphnutij Raht/ dem das gantz Nicenisch Concilium folget. Histor. Tripart. lib. 2/cap. 14. Vnd Eusebius schreibet/wie S. Dionysius der Bischoff zu Corinth die Gnosios vnd jhren Bischoff Pinytum gebeten habe/ daß sie die Brüder zur keuschheit nicht zwingen wolten/vmb Fahr willen/lib. 4/cap. 23. Die Conjugaten in Clero abzuscheiden ist verboten Canon. Apostol. can. 5. Deßgleichen in sexta synodo. Daruon wird hie nicht controuertirt/ ob diese oder der gleichen vorhin ehelich gewesen/oder darnach worden, sondern hieraus ist durch die alten Canones erkleret/daß die Kirch Eheliche Priester gehabt/auch in officio. etc.

EIVSDEM
VIA PACIS
INTER DISCORDIAS ECCLESIAE,

hîc & paſſim legi, probeq́; conſiderari digna.

IN immenſum diſſidemus. Hoc in confeſſo eſt. Quæque communio ſibi arrogat veritatem, & vendicat religionem. Reſtat, vt quærantur tantæ diſſenſionis judices. Communiones ſeu partes judices tam confeſſionis, quam confutationis eſſe non poſſunt: nec fert altera judicium alterius. Vbi igitur inuenientur arbitri, qui ſine dolo judicent, controuerſiam componant, diſſidentes reconcilient? Vbi, niſi in concilio juſtorum? quæ eſt Eccleſia catholica, communio ſanctorum patrum, tam Græcorum, quàm Latinorum. Penes hos arbitrium eſto: ij pronuncient per ſcripta ſua, perhibeantque veritatj teſtimonium. Et horum ſententiæ vtraque pars vltro accedat. Non deſtruent eccleſiam, qui ædificarunt eccleſiam. Non ſeducent eccleſiam, qui pro eccleſiâ animas ſuas poſuerunt. Nam judices tales corrumpi non poterunt, & nullâ fauoris ſuſpicione laborant. Omnia paucis comprehendam. Dedat cognoſcendum atque judicandum ſeſe tam Papa, quàm Lutherus communioni Patrum, qui ante mille annos eccleſiam Chriſti rexerunt, & ad horum arbitrium reformetur vterque. Sacra ſcriptura regula primaria eſt, ad quam omnis ſtatus corrigi debeat, ſcio & fateor. Sed nos hanc non excludimus, quoties ſcripta priſcorum patrum jactamus, qui Sacram ſcripturam non habuerunt ſolùm, verùm etiam legerunt, lectam intellexerunt, intellectam prædicauerunt, prædicatam factis expreſſerunt, bono ducti ſpiritu.

SVPREMÆ CVRIÆ PARISIENSIS
DE LIBRO CARD. BELLARMINI ADVERSVS GVIL. BARCLAIVM, SENTENTIA.

VIso in curiâ, conuocatis Camerâ magnâ, Criminali & Edicti, libro, cui titulus:

Tractatus de potestate summi pontificis in temporalibus, aduersus Guilielmum Barclajum, auctore Roberto S.R.E. Cardinali Bellarmino. Impressus Romæ per Bartholomæū Zannetti, an. 1610. quum à Procuratore Regis generali desuper conclusum esset. & consideratis omnibus &c.

Curia vetuit vetatq; ne quisquam cuiuscumq; sit qualitatis aut conditionis, pœnâ læsæ maiestatis in delinquentem constitutâ, accipiat, retineat, communicet, excudat, excudendū tradat, aut venundet dictum librum, qui falsam & exsecrabilem propositionem continet, quæ ad euersionem potestatū supremarum à Deo constitutarum & ordinatarum pertinet, subditos acuit ad rebellionem & Principum imperio subtrahit, ad machinandum in eorum capita ditionesq., ad turbandam deniq; tranquillitatem & quietem publicā incitat.

Iubet eos, penes quos erunt dicti libri exempla, aut qui habentes norint, confestim suis iudicibus profiteri, vt postulantibus subcognitoribus Regijs in crimen anquiratur, & in sontes, vt par est, animaduertatur.

Similiter prohibet sub eâdem pœnâ, ne quisquam Doctorum Professorúmue in scholis, collegijs aliisue locis, de illo pronunciato tractet, disputet, scribat, aut quocunq; modo illud alios docere audeat.

Iubet eadem Curia, vt Arrestum hoc mittatur in omnes præfecturas huic Iurisdictioni subiectas, vt ibi publicè legatur, in monumenta referatur, & omnibus suis partibus diligenter obseruetur.

Mandat Substitutis Procuratoris Regij, dent operam vt exsequutioni mandetur, & de adhibitâ suâ diligentiâ intra mensem Curiam certiorem reddant. Pronunciatum die Veneris, XXVI Nou. Anno cIↄ Iↄ cX.

CEN-

CENSVRA SACRÆ FACVLTATIS THEOLOGIAE PARISIENSIS,

lata in librum, qui inſcribitur,

ANTONII SANCTARELLI ex ſocietate Ieſu, Tractatus de Hæreſi, Schiſmate, Apoſtaſiâ, ſollicitatione in Sacramento Pœnitentiæ, & de poteſtate Summi pontificis in his delictis puniendis,

Ad Sereniſſimum Principem MAVRITIVM Cardinalem à Sabaudiâ.

Romæ apud Hæredem Bartholomæi Zannetti,
MDCXXV. Superiorum permiſſu.

SI *quis* in nos fines ſeculorum deueniſſe, *vt loquitur gentium Apoſtolus, fortè dubitet, poſtrema hæc tempora tantiſper expendat, eaque cum prioribus componat, is facilè deprehendet humani generis hoſtem in vtraq; politiâ & eccleſiaſticâ & ciuili, nihil intentatum reliquiſſe, quo minùs vtramq; non tam labefactare, quàm omnino peſſumdare videretur. Eccleſiam, Chriſti ſponſam, quà ſtylo, quà ferro conficere conati ſunt impij illi, qui* poſuerunt in cœlum os ſuum: *Politiam illam ciuilem, aliâ viâ ſunt aggreſſi dementati homines. Quum enim* poteſtatem ſeculi *non ſine cauſsâ gladium portare viderent, libris nefandis, quaſi per clanculares inſidias, è medio tollendam exiſtimarunt. Hos S. Iudas epiſtolâ canonicâ non aliâ notâ nobis dignoſcendos proponit, quàm quia* dominationem contemnant & majeſtatem blaſphement. *Atq; vtinam de ſolo contemtu & maledicâ oratione ageretur quin malè feriati ſcriptores id genus, poteſtatis cuiuſdam in eccleſiâ temporalis prætextu, Reges, arbitrio & nutu eccleſiaſtico, leuiſſimis etiam de cauſſis, ac planè ridiculis, de ſolio deturbandos alioſq; vel annuos vel etiam diarios, ſi ita libuerit, ſubſtituendos contendunt. Quod quum in vniuerſæ ciuilis politiæ, ac potiſſimum Gallicæ monarchiæ ſub Chriſtianiſſimo, clementiſſimo & iuſtiſſimo Rege noſtro Ludouico perniciem, euerſionemq; meditatum, confectumq; videret Facultas Theologica Pariſienſis, vt maiorum veſtigijs inhærendo, ſuum erga piiſſimum Regem noſtrum, iſtudq; præſertim Chriſtianiſſimum regnum animum ſtudiumq; declararet, bonorumq; omnium votis ſatisfaceret, præ cæteris nuperum librum* Antonij Sanctarelli Ieſuitæ, de Hæreſi, Schiſmate, Apoſtaſia, &c. *à quibuſdam ſelectis Doctoribus examinandum cenſuit, in congregatione generali extraordinariâ, decimâ ſextâ Martij immediatè præcedentis habitâ. Sed quoniam multa in eo pertractantur, quæ ad rem, quâ de potiſſimùm agitur, minimè ſpectarent, duo duntaxat capita* XXX & XXXI *Tractatus de Hæreſi, excutienda ſelegit.*

Itaq, anno Domini clↃ Iↄ c XXVI, die primâ Aprilis, post missam de S. Spiritu, habitis solenni more vsitatis Comitijs in aulâ collegij Sorbonæ, audita est relatio Magistrorum ab eadem Facultate selectorum qui exposuerunt in duobus illis capitibus istas propositiones contineri; SVMMVM pontificem posse pœnis temporalibus punire reges & principes, eosque deponere & suis regnis priuare ob crimen hæresis, eorumq; subditos ab illorum obedientiâ liberare; eamq; semper in ecclesiâ fuisse consuetudinem: *et propter alias etiam caussas; vt,* pro delictis; si expedit; si principes sint negligentes; propter insufficientiam & inutilitatem suarum personarum. *Item,* pontificem jus & potestatem habere in spiritualia simul & omnia temporalia: et in eo esse de iure diuino vtramq; potestatem, spiritualem & temporalem: Credendum esse, ecclesiæ summoq; eius pastori concessam esse facultatem puniendi pœnis temporalibus (PRINCIPES) transgressores legum diuinarum & humanarum, præsertim si crimen fuerit hæresis. *Dixerunt etiam eumdem Sanctarellum asserere,* apostolos fuisse subiectos principibus secularibus de facto, non de iure: *quin etiam,* statim atq; constituta est pontificia maiestas, cepisse omnes principes esse illi subiectos. *Demq; retulerunt eum explicare verba Christi,* Quodcumq; ligaueris super terram, &c. non tantùm de potestate spirituali, sed etiam de temporali: *ipsumq; S. Paulo imponere, verba illius, detracta negatione, immutando, & multis auctoribus ab ipso citatis. Alia etiam multa similia retulerunt, quæ sibi videbantur graui Facultatis animaduersione & censurâ dignissima. Re itaq; in deliberationem a D. Decano adductâ, auditis omnium & singulorum Magistrorum maturis deliberationibus,* FACVLTAS *improbauit & damnauit doctrinam his propositionibus & horum capitum corollarijs contentam, tamquam nouam, falsam, erroneam, verbo Dei contrariam, Pontificiæ dignitati odium conciliantem, schismati occasionem præbentem, supremæ Regum auctoritati a Deo solo dependenti derogantem, principum infidelium & hæreticorum conuersionem impedientem, pacis publicæ perturbatiuam, Regnorum, Statuum, Rerumq; publicarum euersiuam, subditos ab obedientiâ & subiectione auocantem, & ad factiones, rebelliones, seditiones, & principum parricidia excitantem. Datum in Sorbonâ, die & anno præfatis, & recognitum die IV Aprilis, clↃ Iↄ XXVI.*

2 Cor. 10, 8. Potestatem dedit nobis Dominus in ædificationem, et non in destructionē.

De mandato D. D. Decani & Magistrorum præfatæ Facultatis sacræ Theologiæ Parisiensis

PH. BOVVOT.

DECRETVM
ALMAE VNIVERSITATIS PARISIENSIS,

Anno salutis cIↄ Iↄ cXXVI, die xii Kal. Maias, in Maturinensi, scribendo adfuerunt Rector, Decani, Procuratores, Magistri,

VNIVERSITAS STVDIORVM.

QVod verba fecit RECTOR, *sapientissimum ordinem Theologorum, pro suâ in rem Christianam, Regem Christianissimum eiusq; imperiũ fide ac pietate, boni atq; recti constanti amore, maiorum solenni more* Antonij Sanctarelli Iesuitæ, de Hæresi, Schismate, Apostasia, &c. *librum inspexisse & deprehendisse in eius libri capitibus* XXX *&* XXXI *tractatus de Hæresi, has propositiones*; Summũ pontificem posse pœnis temporalibus punire reges & principes, eosq; deponere & suis regnis priuare ob crimen hæresis, eorumq; subditos ab illorum obedientiâ liberare, eamq; semper in ecclesiâ fuisse consuetudinem: *Et propter alias etiam caussas, vt* pro delictis; si expedit; si principes sint negligentes; propter insufficientiam, & inutilitatem suarum personarum. *Item*, Pontificem jus & potestatem habere in spiritualia simul & omnia temporalia: et in eo esse de iure diuino vtramq; potestatem, spiritualem & temporalem: Credendum esse, ecclesiæ summoq; eius pastori concessam esse facultatem puniendi pœnis temporalibus principes transgressores legum diuinarum & humanarum, præsertim si crimen fuerit hæresis. *Eumdem Sanctarellũ asserere* Apostolos fuisse subiectos principibus secularibus de facto, non de jure: quinetiam statim atq; constituta est pontificia majestas, cepisse omnes principes esse illi subiectos: *denique eum explicare verba Christi, Quodcumq; ligaueris super terram, &c.* non tantum de potestate spirituali, sed etiam de temporali: *ipsumq; sancto Paulo imponere, verba illius, detractâ negatione, immutando, & multis auctoribus ab ipso citatis: alia etiam multa similia: eaq; propter, die I Aprilis, publicâ, iustâ legitimâq; animaduersione, notâ, censurâ, pestiferi eius libri propositiones istas improbasse, & eam doctrinam quam continent tamquam nouam falsam, erroneam, verbo Dei contrariam, pontificiæ dignitati odium conciliantem, schismati occasionem prebentem, supremæ Regum auctoritati, a Deo solo dependenti, derogantem, principum infidelium & hæreticorum conuersionem impe-*

impedientem, pacis publicæ perturbatiuam, Regnorum, Statuum, Rerumq́; publicarum euersiuam, subditos ab obedientiâ & subiectione auocantem, & ad factiones, rebelliones, seditiones, & Principum parricidia excitantem, damnasse.

De ea re ita censuerunt. Laudandum amplissimis verbis sacrum ordinem Theologorum, qui de improbâ & exitiali doctrinâ istâ pie, religiose, salubriterq́; statuerint, generi Christiano, Galliæq́; inprimis, priscæ vereq́; doctrinæ lumen opportunè ostenderint, maiorum virtutem retulerint, remq́; adeò fecerint illâ professione tuendæ veritatis & Studiorum Vniuersitate dignissimam.

Vtq́; nouæ ac pestilentis doctrinæ aditus omnis intercludatur, & omnes qui è disciplinâ nostrâ sunt, eamq́; in posterum amplectentur, aut in eam nomen dabunt, maturè intelligant sensus sibi animosq́; è sacri ordinis illâ sententiâ comparandos; vtq́; eam omnes auersentur, detestentur, & abhorreant, confutent, coarguant:

Faciendum, vt supplicationum solemni primo, tum quotannis in eo cœtu, qui publicè supplicandi & procedendi caussâ, statim ab instauratis scholis mense Octobri agitur, priusquam cuiquam postulare quid liceat, a Procuratore Vniuersitatis ea Censura palam recitetur: tabulis librisue omnium Ordinum Nationumq́; inscribatur: eius exempla duo, Actuarij sacræ Facultatis manu distincta subscriptaq́;, in commune tabularium inferantur: totidem ad singulos Collegiorum & Domorum Moderatores primo quoq́; tempore mittantur; vt omni ope ac studio ab istius doctrinæ contagio atq́; peste, omnes qui eo contubernio domiciliòue vtuntur, arceant, operamq́; dent, vt ne cui, contra quàm sapientissimus Ordo decreuit indicauitq́;, dicere facereue quicquam liceat. Si quis eorum quid migrarit secúsue fecerit, Doctor, Professor, Magister, Discipulus, Literarum ciuis; aut laudatissimam Censuram vllo, quouis pacto, dicto, scriptóue quacumq́; tandem de caussâ obtentúue sollicitarit, monuerit, attentarit; is ignominiæ caussâ dimissus, gradum, ordinem, tribumq́; perpetuo interdicto amittat.

QVINTAINE

Scriba Vniuersitatis.

FINIS.